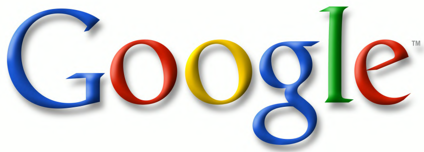
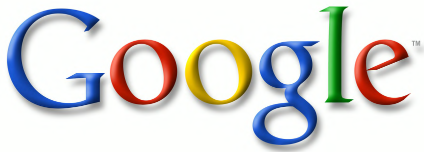

SIGILLUM ACADEMIAE HARVARDIANAE IN NOV ANG
VE
RI
TAS

HET

OORLOGSRECHT

OF

HET RECHT EN DE GEBRUIKEN IN DEN OORLOG TE LAND EN TER ZEE,

ALSMEDE

DE RECHTEN EN PLICHTEN DER NEUTRALEN.

DOOR

J. C. C. DEN BEER POORTUGAEL.
Kolonel van den Generalen Staf,
Oud-Minister van Oorlog.

Tweede, omgewerkte en vermeerderde druk.

BREDA,
BROESE & COMP.

1882.

HET OORLOGSRECHT.

31 B.S.

HET

OORLOGSRECHT

OF

HET RECHT EN DE GEBRUIKEN IN DEN OORLOG TE LAND EN TER ZEE,

ALSMEDE

DE RECHTEN EN PLICHTEN DER NEUTRALEN.

DOOR

J. C. C. DEN BEER POORTUGAEL,
Kolonel van den Generalen Staf,
Oud-Minister van Oorlog.

Tweede, omgewerkte en vermeerderde druk.

BREDA,
BROESE & COMP.

1882.

VOORWOORD VAN DE EERSTE UITGAVE.

Een werk over het oorlogsrecht uittegeven, wanneer men zelfs het voorrecht heeft gemist aan eene Hoogeschool de rechten te bestudeeren, laadt wellicht den schijn, zoo niet van aanmatiging, dan toch van lichtvaardigheid op den Schrijver.

De wensch, deze verdenking te ontgaan, moge mij tot verontschuldiging strekken, wanneer ik een oogenblik van mij zelven spreek.

In 1870, *op het onverwachts aangewezen om, aan het hoofdkwartier van het gemobiliseerde leger, als Chef der afdeeling Kanselarij optetreden, gevoelde ik, die toen voor het eerst een werk over het internationaal recht opensloeg, hoezeer gemis aan kennis van het oorlogsrecht eene leemte is in de vorming van den officier.*

De winter van 1870—1871 *liet niet toe die leemte bij mij zelven aantevullen. Al mijn tijd werd toen gevorderd voor den, reeds eene maand na de terugkomst van de mobilisatie, heropenden cursus in de Strategie en de Krijgsgeschiedenis met de officieren, die voor den dienst van den Generalen Staf worden opgeleid.*

Gedurende den zomer, die volgde, en die door eene verkenningsreis, verkennings- en ander werk werd ingenomen, werd mij opgedragen, met 1 *November d. a. v., behalve in de zoo even genoemde vakken, met de officieren der Stafschool, de Oorlogspolitiek te behandelen.*

Volgens de ministerieele aanschrijving van 31 *Juli* 1871, N°. 47 P, *omvat dit vak het* publiek internationaal recht, *meer bepaald het krijgsrecht en de krijgsgebruiken, het sluiten van wapenstilstanden, militaire conventies, vredespréliminairen enz.*

Eerst tegen half September kon met de voorbereiding tot die taak worden aangevangen.

Mocht ik mij bepalen tot eenige recepten, feiten of losse stellingen, tot het doen van eenige grepen uit den rijken voorraad? Zóó te handelen zou — naar het mij voorkwam — zijn eene slechte methode van onderwijs en den officier laten beneden het peil der kennis, die van

hem mag worden verwacht. Integendeel, de groote beginselen, uit welke het recht is afgeleid, moesten worden vooropgesteld, de ontwikkeling van die beginselen en het verschillend standpunt, dat door de Schrijvers over dit recht is ingenomen, eerst geschetst en daarna op de schakeeringen gewezen en de toepassingen aangetoond. Bovendien moet de officier gegevens bezitten, liefst uit de laatste oorlogen, die hem, in voorkomende gevallen, bij onderhandelingen met eene tegenpartij, wanneer hij uit geen bibliotheek kan putten, te stade kunnen komen, ten einde bij den tegenstander, ook in kennis van precedenten, niet achter te staan.

Die overwegingen bepaalden den omvang van den te verrichten arbeid.

Het scheen mij echter wenschelijk toe, dat de kennis van de rechten der oorlogvoerenden en der neutralen in wijderen kring werden verspreid.

Naar mijne meening bestaat er geen krachtiger middel om de rampen van den oorlog te beperken, dan dat ieder wete wat tijdens den oorlog geoorloofd en verboden is en er van doordrongen worde, dat het de plicht der Staten is elkander in tijd van vrede zooveel mogelijk goed en in tijd van oorlog zoo weinig mogelijk kwaad te doen. Ook op dit gebied zal kennis macht kneuzen. Die kennis is onmisbaar voor den officier in verschillende omstandigheden, waarin hij door den oorlog kan worden gebracht. Zij is nuttig voor den burger, bijaldien ook hij met den oorlog in aanraking komt.

Wij, Nederlanders, bezitten tot nu toe geen enkel werk, dat ons als handleiding bij de studie van dat recht ten dienste staat. Van daar dat ik — voornamelijk ten dienste van de officieren der zee- en landmacht — besloot eene eerste poging te wagen.

Is die poging mogelijk te gewaagd geweest, de arbeid zelf is niet lichtvaardig verricht.

Hij, die Kaltenborn von Stachau's Kritik des Völkerrechts *kent, zal begrijpen dat tot de uitgave van dit werk niet zonder aarzelen is overgegaan. Die aarzeling is hoofdzakelijk overwonnen door de overtuiging dat eene handleiding noodig is, en dat eene eerste proeve, zij moge onvolkomen zijn, anderen althans den weg tot studie gemakkelijk maakt en dus tot beter werk voorbereidt.*

Moge dit boek als zoodanig worden ontvangen.

BREDA,

November 1872.

VOORWOORD VOOR DE TWEEDE UITGAVE.

Hierbij bied ik mijnen landgenooten eene tweede uitgave van mijn werk over het Oorlogsrecht aan. Over onze grenzen reikt onze taal en derhalve onze invloed op wetenschappelijk gebied toch slechts zelden.

Deze tweede uitgaaf is zóódanig vermeerderd en omgewerkt, dat men haar nagenoeg als een nieuw werk kan beschouwen. De eerste werd — zoo als uit haar voorwoord blijkt — voornamelijk ten dienste der officieren van de Landmacht geschreven. Haar mocht echter het voorrecht ten deel vallen in ruimeren kring een vriendelijk onthaal te ontvangen. De studeerende jongelingschap der hoogescholen bewees herhaaldelijk het werk te raadplegen. Tevens vernam ik dat het op alle Nederlandsche oorlogschepen voorhanden is. Dit legde mij den plicht op het recht in den Zeeoorlog en de rechten en plichten der neutralen breeder en vollediger te behandelen dan voormaals door mij werd bedoeld.

Niet alleen hetgeen op die rechten betrekking heeft is thans vollediger dan vroeger door mij ontwikkeld, ook hetgeen tot de rechten en gebruiken in den oorlog te land behoort, is voor een gedeelte omgewerkt.

Dat was noodzakelijk geworden wegens de belangrijke feiten, welke sedert de eerste uitgaaf het licht zag, aan die beginselen en gebruiken meer vastheid hebben geschonken.

Ik wijs:

Op de oprichting van het »Institut de droit international" in 1873, *dat al dadelijk de beginselen van het Oorlogsrecht in wetenschappelijk onderzoek nam;*

Op de Conferentiën te Brussel van 1874, *waaraan door gevolmachtigden van alle Rijken van Europa werd deelgenomen;*

Op het in het licht verschijnen van officieele voorschriften voor de legers van Frankrijk en Rusland, aangaande het internationaal recht tijdens den oorlog;

Op de handleiding, welke dit jaar, door het Instituut, nopens les lois de la guerre sur terre, *den Staten-regeeringen is aangeboden.*

Ten einde den vasteren grondslag, welke vele beginselen dientengevolge

verkregen, duidelijk aantetoonen, heb ik in deze uitgave scherp doen uitkomen. welke er van gerekend kunnen worden tot het positief recht te behooren. Het vergelijken van eene stelling met andere stukken is tevens zoo gemakkelijk mogelijk gemaakt.

Eene andere inrichting van het alphabetisch register zal, naar ik vertrouw, het raadplegen er van, doel doen treffen.

Aan den voet der bladzijden treft de lezer vele verwijzingen naar schrijvers aan. Ik ben daarmede met voordacht niet karig geweest. Waar het zaken geldt als in dit werk worden behandeld, moet de gelegenheid bestaan het aangevoerde te controleeren.

Meesttijds — doch niet altijd — zal men bij den in den noot aangehaalden schrijver eene bevestiging vinden van hetgeen in den tekst staat vermeld. Somtijds wijst deze slechts aan, waar men over het behandelde onderwerp meer kan lezen.

Verschillende omstandigheden hebben mijn arbeid begunstigd.

Aan de beraadslagingen te 's Hage en Brussel van het Instituut had ik het voorrecht als Associé *te kunnen deelnemen.*

Toen het, in 1879, *te Brussel besloot, om in de legers het bekend worden van algemeen geldende regelen van het Oorlogsrecht te bevorderen, door zelf eene handleiding te vervaardigen en die aan de regeeringen der Europeesche Staten aantebieden, werd die arbeid aan de Commissie, tot welke ik behoorde, opgedragen en nam ik daaraan te liever een werkzaam deel, om de gelegenheid aan te grijpen de rechtsbelangen van de bevolkingen van geoccupeerde landen te kunnen voorstaan: belangen m. i. voor kleine Staten van groot gewicht.*

Deed het mij vooral daarom leed door Hoogerzijds welmeenen verhinderd te zijn geworden de Conferentiën te Heidelberg bij te wonen, welke aldaar, het vorige jaar, onder voorzitterschap van den onlangs overleden beroemden Duitschen rechtsgeleerde, Dr. BLUNTSCHLI, *op mijn voorstel tot het bespreken van wenschelijk geachte wijzigingen in het ontwerp zijn gehouden, gelukkigerwijze kon dit jaar een verlof naar Ems door mij worden benut, om in het nabij gelegen Wiesbaden aan niet minder belangrijke werkzaamheden van de Instituuts-commissiën deel te nemen. Zij betroffen in hoofdzaak een internationaal reglement voor prijsrecht in den Zeeoorlog.*

Nederland, het moge klein wezen, is — meende ik — als handels-, zeevaart- en koloniale mogendheid nog niet van zóó geringe beteekenis, dat het, — waar door autoriteiten als BLUNTSCHLI, BULMERINCQ, GESSNER, TRAVERS TWISS *e. a. rechtsbeginselen zouden worden besproken en geformuleerd, — zóó na rakende de rechten van handel en scheepvaart, zoowel der onzijdigen als der oorlogvoerenden, als dit bij een*

internationaal reglement voor het prijsrecht ter Zee het geval is, — met zijn verleden zou mogen breken en onverschillig als van verre blijven aanzien en afwachten wat door anderen als recht zou worden erkend, zonder dat uit dat uit de Zee als geboren en door de Zee groot geworden land, waar GROTIUS *en* BIJNKERSHOEK *schreven, eenig teeken van leven of belangstelling werde gegeven.*

Te voren — in 1874 — was mij, als toegevoegd aan de Nederlandsche gemachtigden bij de Conferentiën te Brussel, de gelegenheid geopend geworden met den geest dier beraadslagingen te worden vertrouwd.

Eindelijk mocht ik voor mijnen arbeid inzage verkrijgen van het eenig exemplaar, dat (als manuscript) van de Fransche vertaling der handleiding bestaat, welke bij het Russische leger is ingevoerd.

Ten slotte een woord van erkentelijkheid!

Toen ik in 1872 mijn arbeid ten einde had gebracht, achtte ik het, voor het eerst het rechtsgebied betredende, geraden dien aan het oordeel van den het internationaal recht doceerenden Hoogleeraar T. J. BUYS *te onderwerpen.*

Met de meeste welwillendheid heeft deze mij toen zijn gevoelen omtrent het werk medegedeeld.

Van verscheidene zijner wenken heb ik partij kunnen trekken.

Ik bied hem voor zijn hoog gewaardeerden raad bij deze mijn oprechten dank.

Wanneer ik dit eerst nu in het openbaar doe, is het alleen omdat ik mij met eenige zijner gerechtspunten niet kon vereenigen.

Hoe gevierden naam de heer BUYS *moge bezitten, mijn eigen standpunt mocht ik prijsgeven noch verlaten, de — volgens diens oordeel — te humanitaire strekking van mijn werk niet veranderen.*

De verdachte lading mocht echter onder geen andere vlag, dan die der herkomst, onder zeil gaan. Wilde ik niet ter zijde stellen wat ik vermeende dat recht was, aan den anderen kant moest wat door mij werd voorgestaan en betoogd geheel voor e i g e n rekening worden genomen en mochten wellicht verkeerde beginselen niet onder bescherming van een naam met goeden klank als 't ware worden binnengesmokkeld.

De tijdruimte, die tusschen de eerste en deze uitgave ligt, heeft gelegenheid gegeven uitspraak te doen. De uitspraak heeft mij gerust gesteld, doch de tijd heeft mijn erkentelijken dank niet kunnen uitwisschen.

Moge deze uitgaaf even welwillend worden ontvangen als de vorige en bevorderlijk zijn aan de richtige kennis van het daarin behandelde gedeelte van het internationaal recht.

November 1881.

Die Mängel und die Schwäche des Völkerrechts sind aber in diesem Kriege (1870—1871) in erschreckenden Masse offenbar geworden. Oft hat sich sogar bei Offizieren beider Armeen und selbst in hohen Kreisen und bei hochgebildeten Männern eine grauenhafte Unkenntniss des Völkerrechts gezeigt. Es sind viele Missgriffe gemacht worden, die sich nicht aus bösem Willen, auch nicht aus der rechtsverwirrenden Macht des Hasses oder dem aufflammenden Zorne allein erklären lassen, sondern sicher unterblieben wären, wenn die Kenntniss des Völkerrechts allgemeiner verbreitet wäre.

Es ist daher durchaus nothwendig, dass das Völkerrecht und insbesondere das Kriegsrecht und das Recht der Neutralen sorgfältiger als bisher in den Kriegsschulen gelehrt werde.

Dr. J. C. Bluntschli, *Das moderne Völkerrecht der civilisirten Staten als Rechtsbuch dargestellt. Zweite Auflage. Vorwort*, S. IX.

INHOUD.

INLEIDING.. Blz. 1.

A. Algemeene beginselen.............................. » 1.

B. Elementen van het volkenrecht..................... » 12.

C. Historische ontwikkeling.......................... » 16.

D. Belangrijke documenten voor het oorlogs- en neutraliteitsrecht uit de laatste kwart-eeuw................ » 39.

I. De verklaring in 1854 door Frankrijk, Engeland en Rusland afgelegd, omtrent de door hen in den Oosterschen oorlog aantenemen houding tegenover de neutralen en het Verdrag van Parijs van 1856.............................. » 39.

II. De Conventie van Genève van den 22sten Augustus 1864 voor de verbetering van het lot der gewonde krijgslieden in het leger te velde. » 43.

III. Het voorstel van additioneele artikelen op de Conventie van Genève van 22 Augustus 1864, door de internationale conferentie van Genève den 20sten October 1868 geteekend.... ..... » 45.

IV. De Verklaring den $\frac{\text{29 November}}{\text{11 December}}$ 1868 te St. Petersburg geteekend, nopens de afschaffing van het gebruik te velde van ontplofbare kogels.. » 47.

V. De Conferentie van Brussel van 27 Juli tot 27 Augustus 1874..................... ..... » 48.

VI. De oprichting van het *Institut de droit international*................................ » 52.

VII. De handleidingen, nopens het oorlogsrecht, voor de legers van verschillende Rijken........... » 54.

E. Schrijvers over het recht in den oorlog, te land of ter zee en over het recht der neutralen........ .... » 56.

F. Strijd tegen volken- en oorlogsrecht........ .... » 65.

G. Oorlogsnoodzaak en moraal .... » 77.

H. Von Hartmann's militärische Nothwendigkeit und Humanität.................................... » 79.

Brief van Graaf von Moltke aan Dr. Bluntschli.. » 88.

HOOFDSTUK I.

OORLOG, OORLOGSRECHT EN WAT DEN OORLOG VOORAFGAAT.

A. Wezen, grond en ontwikkeling van het oorlogsrecht.......... Blz. 99.
B. Rechtsbegrip van oorlog en oorlogspartijen. » 103.
C. Oorzaken tot oorlog.......... » 105.
D. Middelen om den oorlog te voorkomen....... » 108.
E. Oorlogsverklaring.......... » 113.

HOOFDSTUK II.

DE OORLOGVOERENDEN ONDERLING.

A. De oorlog.......... » 127.
1°. *Rechten op den persoon der combattanten*.......... » 127.
a. Algemeen.......... » 127.
b. De erkende gewapende macht (*force armée*) van een Staat.......... » 135.
c. Gebruik van wilde volkstammen.......... » 144.
d. Partijgangers en vrijscharen.......... » 145.
e. Volkswapening.......... » 146.
f. Het geven van kwartier.......... » 151.
g. Over de kling jagen.......... » 158.
h. Vorstelijke personen.......... » 160.
i. Geoorloofde en verboden oorlogsmiddelen.......... » 161.
j. Krijgsgevangenen.......... » 171.
k. Losgeld.......... » 193.
2°. *De non-combattanten en hunne rechten*.......... » 196.
a. Algemeen.......... » 196.
b. Behandeling van gewonde krijgslieden, van de artsen en het overig personeel der ambulances en militaire hospitalen.......... » 200.
c. Particuliere hulpvereenigingen van het *Roode Kruis*. » 211.
d. Koeriers.......... » 214.
3°. *De dooden*.......... » 215.
4°. *Rechtstoestand van het bezette en veroverde land*...... » 216.
Bestuur van het bezet gebied.......... » 216.
5°. *Rechten op de goederen van den Staat en van de militairen*. » 228.
Algemeene beschouwing omtrent het buitrecht.... » 241.
6°. *Rechten op de burgers van den vijandelijken Staat*.... » 244.
a. Binnen het Rijk gevestigd.......... » 244.
b. Op het operatietooneel.......... » 248.
c. Inkwartiering en requisities.......... » 260.
d. Oorlogsschattingen.......... » 272.
e. Persoonlijke diensten.......... » 279.
f. Bombardement.......... » 281.
7°. *Buitengewone rechtsmiddelen*.......... » 293.

a. Het standrecht............................ Blz. 293.
b. Overloopers, spionnen, oorlogsverraders, oorlogs-rebellen, roovers, maraudeurs................ » 294.
Beschouwing over spionneeren................ » 300.
De gevallen van den bierbrouwer Göker, van kapitein Hale en van Majoor André........ » 302.
c. Représailles tijdens den oorlog................. » 305.
d. Solidaire aansprakelijkheid.................... » 307.
Wraak der Duitschers op Ablis en Fontenoy... » 310.
Ombrengen door de Duitschers van weerlooze burgers te Vaux......... .... » 312.
e. Gijzelaars.................................. » 316.
f. Notabelen op locomotieven en als telegraafwachters. » 318.
g. Bemanning van luchtballons................. » 321.

B. De zee-oorlog.............................. » 326.
1°. Recht op de zee en regelen door oorlogschepen, in tijd van vrede, in acht te nemen................ » 326.
2°. *Regel voor den aanvang van een zeestrijd*...... .... » 340.
3°. *Recht op persoon en goed*....................... » 341.
4°. *De Kaapvaart*.............................. » 370.
5°. *Bepalingen der overeenkomst van Genève*............ » 372.

C. Onderhandelingen tusschen vijanden....... » 377.
a. Veiligheidspassen, vrijgeleiden en beschermende wachten.................................. » 377.
b. Conventiën en cartels........................ » 379.
c. Parlementairs en cartelschepen................ » 379.
d. Wapenschorsing en wapenstilstand............ » 386.
e. Capitulatiën................................. » 401.
I. Het behouden van de strijdkrachten voor den Staat................................ » 408.
II. Eer der wapens.......................... » 410.
III. Zorg voor de belangen der officieren en manschappen.............................. » 411.
IV. Belangen der burgers en der vestingverdedigers, voor zoover deze niet tot de gewone legermacht behooren.............................. » 413.
Algemeene bepalingen......................... » 415.

HOOFDSTUK III.

DE OORLOGVOERENDEN TEGENOVER DE NEUTRALEN.

1°. *Begrip van neutraliteit*......................... » 421.
2°. *Recht op neutraliteit*........................... » 432.
3°. *Plichten der neutralen*.......................... » 439.
a. Plichten van onthouding..................... » 440.

b. Wat wel en wat niet mag worden toegelaten... Blz. 446.
c. Van onpartijdigheid.......................... » 470.
4°. *Eigendom der neutralen op het oorlogsterrein*.... .... » 492.
5°. *Recht van handeldrijven tusschen oorlogvoerenden en neutralen*.. » 496.
a. De oorlogscontrabande........................ » 507.
b. Het recht van blokkade........................ » 523.
6°. *Het visitatierecht*.............................. » 538.
7°. *Opbrengen van prijzen*.......................... » 553.
8°. *Vernietigen in zee, rantsoenneeren en hernemen van prijzen.* » 556.
9°. *De prijsgerichten*.............................. » 565.

HOOFDSTUK IV.

HERSTEL VAN DEN VREDE.

1°. *Vredesverdrag*.................................. » 573.
2°. *Postliminium*................................... » 593.

AANHANGSEL.

VORMEN BIJ ONDERHANDELINGEN IN GEBRUIK............ » 600.

BIJLAGEN.

1. Bepalingen nopens het postverkeer bij conventie vasttestellen............................ Blz. I.
2. Bewijs van uitwisseling voor krijgsgevangen officieren.................................. » I.
3. Verklaring gevorderd van de Fransche krijgsgevangen officieren, die op hun woord gevangen waren. » II.
4. Bepalingen van den Pruisischen Minister van Oorlog omtrent het behandelen van Fransche krijgsgevangen officieren.......................... » II.
5. Duitsch reglement omtrent de particuliere geneeskundige hulp op het slagveld............... » III.
6. Art. 36 van het Vredestractaat, den 11den April 1713, te Utrecht, tusschen Frankrijk en de Republiek der Vereenigde Nederlanden gesloten. » IV.
7. Ordonnantie, den 10den Maart 1759, door Keizerin Maria Theresia verleend voor de badplaatsen Landeck en Warmbrunn............... » IV.
8. Vrijbrief, den 12den Mei 1759, door Markgraaf Karel van Brandenburg verleend aan de badplaatsen Landeck, Warmbrunn, Teplitz en Carlsbad.............................. » V.
9. Mededeeling van den verleenden Vrijbrief, aan het Pruisische leger, bij Dagorder, den 25sten Mei 1759, te Landshut uitgegeven.............. » VI.

10. Art. 23 van het Tractaat, in 1785 tusschen Pruisen en de Vereenigde Staten van Noord-Amerika gesloten, de behandeling betreffende der onderdanen van den vijandelijken Staat, gedurende den oorlog.................................. Blz. VI.
11. Art. 24 van het Tractaat, in 1785 tusschen Pruisen en de Vereenigde Staten van Noord-Amerika gesloten, betreffende de behandeling der gevangenen. » VII.
12. Capitulatie van Genua, den 4den Mei 1800...... » VIII.
13. Capitulatie der stad Ulm, gesloten den 18den October 1805.............................. » X.
14. Oorlogsschattingen door Napoleon I, na den slag van Jena, aan Pruisen opgelegd, den 15den October 1806.............................. » XI.
15. Voorwaarden der capitulatie van Prenzlau, gesloten den 28sten October 1806.................... » XII.
16. Brief van Keizer Frans van Oostenrijk aan Aartshertog Karel, dd. 25 Mei 1809, omtrent het nemen van gijzelaars...................... » XIII.
17. Extract uit de proclamatie van den Hertog van Wellington, van 8 October 1813, bij het binnenrukken in Frankrijk, nopens het betalen der *bons* van requisities.................... » XIII.
18. Rapport van Pellot, commissaris voor de voeding in het leger van Maarschalk Soult, nopens den invloed, die het betalen der requisitie-bons door de Engelschen uitoefende in 1813........... » XIV.
19. Dagorder, van den 10den Maart 1814, van den Veldmaarschalk Prins von Schwartzenberg, Opperbevelhebber der verbonden legers in Frankrijk, tegen de volkswapening.................... » XIV.
20. Capitulatie der Citadel van Antwerpen, den 23sten December 1832............................ » XV.
21. Uittreksel uit de Deensche reglementen van 1 Mei 1848 en van 16 Februari 1864, op het blokkeeren van vijandelijke havens en het opbrengen van vijandelijke en verdachte schepen........ » XVII.
22. Brief van Generaal Canrobert aan Generaal Osten-Sacken, den 14den Januari 1855 voor Sebastopol geschreven, over ongebruikelijke oorlogsmiddelen............................. » XX.
23. Antwoord op den brief van Generaal Canrobert, van 14 Jauuari 1855, door Generaal Osten-Sacken, Gouverneur van Sebastopol........ » XXI.
24. Art. 8 van het vredes- en vrienschapsverdrag, den

	30sten Maart 1856 te Parijs gesloten, tusschen Frankrijk, Oostenrijk, het Vereenigde Koninkrijk van Groot-Britannië en Ierland, Pruisen, Rusland, Sardinië en Turkije........................	Blz.	XXI.
25.	Verklaring van den 16den April 1856, te Parijs door de gevolmachtigden van de Mogendheden, die het vredesverdrag gesloten hebben, afgelegd omtrent verschillende punten van maritiem recht......	»	XXI.
26.	Ultimatum, den 23sten April 1859, door Baron von Kellersberg, buitengewoon Gezant van Oostenrijk, aan Graaf Cavour, Minister van Buitenlandsche Zaken van Sardinië, overhandigd....	»	XXIII.
27.	Wapenstilstand van Villa-Franca, 8 Juli 1859...	»	XXIV.
28.	Conventie van Genève voor de verbetering van het lot der gewonde krijgslieden bij het leger te velde. — 22 Augustus 1864................	»	XXV.
29.	Spaansch reglement, dd. 26 Nov. 1864, vermeld in art. 4 van het besluit betreffende de blokkade der Cantabrische kust.................	»	XXVI.
30.	Extract uit het Tractaat van 11 Mei 1867, te Londen gesloten, nopens Luxemburg.........	»	XXIX.
31.	Verordnung vom 21 Juli 1867 betreffend das Verfahren gegen Ausländer in den Fällen des § 18, N°. 4. Theil II des Milit. Strafgesetzbuches...	»	XXIX.
32.	Additioneele artikelen tot herziening der Conventie van Genève van 22 Augustus 1864, opgemaakt den 20sten October 1868....................	»	XXXII.
33.	Verklaring, den 29sten November / 11den December 1868, door de internationale militaire commissie te St.-Petersburg geteekend, nopens de afschaffing van het gebruik te velde van ontplofbare kogels.....	»	XXXIII.
34.	Besluit van den Koning van Pruisen, van den 18den Juli 1870, omtrent het eerbiedigen ter zee van particulieren eigendom van vijandelijke onderdanen................................	»	XXXIV.
35.	Oorlogsverklaring, den 19den Juli 1870, door Frankrijks zaakgelastigde te Berlijn overhandigd....	»	XXXIV.
36.	Bepalingen door de Nederlandsche Regeering uitgevaardigd tot bewaring eener volkomene onzijdigheid, den 20sten Juli 1870..................	»	XXXV.
37.	Aankondiging van de Fransche Regeering, in het *Journal Officiel* van 21 Juli 1870, omtrent de behandeling van vreemdelingen en Duitsche handelsvaartuigen.............................	»	XXXVII.

38. Politie-verordeningen, den 6den Augustus 1870, te Sarguemines, in de Fransche en Duitsche taal, door den Kolonel von der Becke, commandant van de Duitsche bezettingstroepen, afkondigd.......... Blz. XXXVII.
39. Proclamatie van den Koning van Pruisen tot het Fransche volk, bij het overschrijden der grenzen van Frankrijk, van den 11den Augustus 1870. » XXXVIII.
40. Proclamatie, uitgevaardigd door de Duitsche legeraanvoerders, aan de bevolking der in 1870 bezette gedeelten van het Fransche grondgebied...... » XXXIX.
41. Besluit van den Koning van Pruisen, tijdens den oorlog van 1870—1871 in Frankrijk, nopens de leden van het *Roode Kruis*, op het operatietooneel. » XL.
41*a*. Brief van Generaal von Werder aan den Commandant van Straatsburg.......... » XLI.
42. Wet, aangenomen in Frankrijk, den 27sten Augustus 1870, waarbij de vrijschutters als mobiele nationale gardes worden beschouwd.......... » XLII.
43. Opvatting van den Pruisischen *Staats-Anzeiger*, van den 27sten Augustus 1870, nopens de vrijkorpsen. » XLIII.
44. Besluit van den Gouverneur van Parijs, Generaal Trochu, van den 28sten Augustus 1870, betrekkelijk de uitzetting van vreemdelingen....... » XLIII.
45. Voorwaarden waaraan vrijkorpsen moeten voldoen, om, volgens eene depêche van Graaf von Bismarck, door de Pruisen aan militaire troepen gelijkgesteld te worden.......... » XLIV.
46. Antwoord van den Franschen Minister van Oorlog, op voormelde depêche van Graaf von Bismarck, nopens de vrijkorpsen..........
47. Proclamatie der korpscommandanten, aangeplakt in de gedeelten van Frankrijk door Duitsche troepen bezet, eene strafbedreiging tegen de vrijschutters behelzende.......... » XLV.
48. Capitulatie van Sedan, den 2den September 1870. » XLV.
49. Brief van den Generaal de Wimpffen aan Generaal von Moltke, van den 3den September 1870. » XLVI.
50. Antwoord van den Generaal von Moltke op den brief van den Generaal de Wimpffen, van den 3den September 1870.......... » XLVII.
51. Vrijbiljet voor den zich als krijgsgevangen naar Duitschland begevenden Generaal de Wimpffen. » XLVIII.
52. Vrijbiljet voor den Generaal de Wimpffen, zich van Sedan als krijgsgevangen naar Stuttgart begevende.......... » XLVIII.

53. Capitulatie van Straatsburg, den 28sten September 1870 .... Blz. XLVIII.
54. Capitulatie-voorwaarden waarop Chartres, open stad, den 21sten October 1870, aan de Duitschers overging .... » L.
55. Capitulatie van Metz en van het Fransche leger onder den Maarschalk Bazaine, den 27sten October 1870 .... » L.
56. Procesverbaal van den krijgsraad van Metz, van 28 October 1870, waarin de capitulatie van het Fransche Rijnleger en de vesting Metz is goedgekeurd .... » LIII.
57. Capitulatie van Verdun, den 9den November 1870. » LIV.
58. Brief van den Generaal von Werder omtrent de vrijkorpsen .... » LVI.
59. Proclamatie van de Duitsche bevelhebbers, van den 10den December 1870, waarbij de gemeenten met brandstichting en bombardement worden bedreigd, voor het verleenen van schuilplaats aan *franc-tireurs* .... » LVI.
60. Decreet van den Koning van Pruisen, van den 15den December 1870, houdende verbod aan de inwoners van den Elzas en Lotharingen, om die streken te verlaten .... » LVII.
61. Duitsche berichten omtrent de klachten, door Graaf von Bismarck bij nota, December 1870, bij de Luxemburgsche Regeering ingebracht, over het niet handhaven harer neutraliteit .... » LVIII.
Antwoord van Luxemburg op bovenstaande nota. » LIX.
62. Communiqué van den Noord-Duitschen Bondskanselier, in dato 12 Januari 1871, aan de onzijdige Staten, waarbij het intrekken van het besluit omtrent het eerbiedigen ter zee van Franschen particulieren eigendom werd aangekondigd.... » LX.
63. Brief van het korps-diplomatiek, van den 13den Januari 1871, aan den Kanselier van den Noord-Duitschen Bond gericht, nopens het bombardement van Parijs .... » LX.
64. Requisitie van arbeiders door den Duitschen prefect van het Departement van de Meurthe, tot herstel van de spoorwegbrug bij Fontenoy, den 23sten Januari 1871 .... » LXII.
65. Gestrenge strafbedreiging door den Duitschen prefect van de Meurthe, in den namiddag van den 23sten Januari 1871, op het niet voldoen aan de requisitie van persoonlijke diensten .... » LXII.

66. Capitulatie van Parijs met wapenstilstand, gesloten te Versailles, den 28sten Januari 1871....... Blz. LXIII.
67. Conventie van Ferrières en voorwaarden van toelating van het Fransche leger, onder den Generaal Clinchant, op Zwitsersch grondgebied, gesloten den 1sten Februari 1871............ » LXVI.
68. Brief van Graaf von Bismarck, van 7 Februari 1871, aan Graaf Renard, prefect van de Meurthe, omtrent den wapenstilstand en de oorlogsschattingen........................ » LXVII.
69. Capitulatie-voorwaarden waarop Belfort, den 15den Februari 1871, aan de Duitschers is overgegeven. » LXVIII.
70. Vredes-préliminairen van Versailles, gesloten den 26sten Februari 1871...................... » LXVIII.
71. Verlenging van den op 28 Januari 1871 te Versailles gesloten wapenstilstand............... » LXXII.
72. Art. 6 van het Tractaat, in April 1871 te Washington gesloten, tusschen Engeland en de Vereenigde Staten van Noord-Amerika.......... » LXXIII.
73. Vredesverdrag van Frankfort, den 10den Mei 1871, tusschen Duitschland en Frankrijk gesloten, benevens de drie daartoe behoorende verdragen van den 10den, 20sten en 21sten Mei 1871......... » LXXIV.
74. Uittreksel uit de Keizerlijk Russische Ukase van $^{12}/_{24}$ Mei 1877, betreffende bepalingen omtrent de rechten en verplichtingen der neutralen en het begrip van contrabande................ » LXXXIV.
75. Projet russe d'une convention internationale concernant les lois et coutumes de la guerre (Texte primitif soumis par l'Empereur de la Russie à la Conférence de Bruxelles)................. » LXXXVI.
76. Projet d'une convention internationale concernant les lois et coutumes de la guerre (Texte modifié par la Conférence de Bruxelles, 1874)... » LXXXVI.
77. Manuel concernant les lois de la guerre sur terre, publié par l'Institut de droit international en 1880...................................... » LXXXVII.
78. Uittreksel uit het Reglement op de eerbewijzen en saluten aan boord van Zr. Ms. schepen...... » CXXVI.

ALPHABETISCH REGISTER........................ » CXXXI.

INLEIDING.

A. ALGEMEENE BEGINSELEN.

Van den scheppingstijd af is in den mensch, met de rede, de kiem gelegd van eene kennis des goeds en des kwaads.

Dit rechtsbewustzijn is de basis van wat men noemt de philosophie van het recht en is in de natuur van den mensch gelegd, omdat diens neigingen hem tot samenleving aandrijven. Alleen in en door die samenleving kan hij aan de bestemming beantwoorden, hem door de Voorzienigheid aangewezen.

Om samenleving mogelijk te maken moet aan eenige hoofdvoorwaarden worden voldaan, welke, zoo niet door alle, althans door alle eenigszins beschaafde volken, als uit den aard, de natuur der zaak zelve, rechtmatig worden erkend.

Aan deze hoofdvoorwaarden der maatschappelijke samenleving is de naam van natuurrecht gegeven. Volgens de bepaling van Hugo de Groot (1) bestaat dit uit eenige beginselen, door de gezonde rede gesteld, die ons doen kennen of een daad zedelijk eerlijk of oneerlijk is, naarmate zij al of niet overeenstemt met eene redelijke en maatschappelijke natuur.

Die algemeene beginselen van het natuurrecht zijn echter niet voor alle toestanden voldoende.

---

(1) **Hugo de Groot**, I. 1. § 10.

Ten gevolge van meerder bevolking en hooger beschaving zijn allengs grootere behoeften ontstaan.

De menschen hebben zich gegroepeerd, en die groepeeringen hebben zich aaneengesloten, gedreven door de begeerte naar een zelfde doel of getrokken door overeenkomst van taal, aanleg, zeden, godsdienst en begrippen (1). Waar die aanwassende menschengroepen een volk deden geboren worden (*nasci*, naître, nation, natie) tot een lichaam vereenigd en georganiseerd, met het doel om tot gezamenlijk nut te leven en gezamenlijk hun rechten te doen eerbiedigen en beschermen, ontstond een Staat (2). Een Staat is, volgens Grotius, het volk tot eene rechtsgemeenschap vereenigd en georganiseerd (3).

De Staat is echter niet het volk zelf, maar in de sfeer van het recht, het orgaan van het volk, evenals de regeering het orgaan is van den Staat. Calvo (4) drukt het verschil van volk en Staat duidelijk uit. „De wezenlijk rationeele basis van het practisch onderscheid tusschen eene natie en een Staat, moet, zegt hij, niet gezocht worden in de eigenschap, die eenige verschillende menschenrassen bezitten om onder een zelfde stelsel te leven, noch in hunne onderwerping aan een enkele en zelfde souvereine macht, maar wel in dit feit, dat de Staat slechts een der uitwendige gestalten (faces) is van het volk, niet het geheele volk en dat wij in het volk godsdienst, wetenschap, kunsten en recht aantreffen, waarvan de Staat slechts het werktuig, de zichtbare openbaring is." Een juist begrip te hebben van dit verschil is noodig om zich bij het oorlogsrecht op een juist rechtsstandpunt te plaatsen.

Om een Staat te wezen moet deze aan drie voorwaarden voldoen, waaraan geen enkele mag ontbreken, daar an-

---

(1) Calvo, *Le droit international théorique et pratique*. I. p. 118. *2e édit. Paris, 1872.*

(2) Hugo de Groot, I. 1. § 14.

(3) Dr. Neumann, *Grundrisz des heutigen europäischen Völkerrechtes.*

(4) Calvo, *Le droit international théorique et pratique*, § 29.

ders de Staat niet volkomen, slechts een embryon, een overgangsvorm zou zijn [1]. Er moet aanwezig zijn 1°. een bestendige (status) vereeniging; 2°. de macht hare onafhankelijkheid met eigen krachten en eigen hulpmiddelen te verdedigen; 3°. een publiek gezag, belast met het bestuur der vereeniging om in hare physieke en moreele behoeften te voorzien.

Het recht, waarbij van den burger in zulk een Staat als bijzonder of privaat-persoon, de rechten en verplichtingen met betrekking tot andere individuën van den Staat, waarin hij leeft, is geregeld, wordt privaat-burgerlijk- of privaat-recht genoemd. Dit gaat uit van het burgerlijk gezag, d. i. van de regeering van den Staat. [2] Aan nog andere voorwaarden tot vrije ontwikkeling van den staatsburger moet worden voldaan. De rechten en verplichtingen tusschen den Staat en zijne onderdanen, tusschen het rechtslichaam en de leden, hunne verhouding tot elkander, moeten worden vastgesteld. Dit geschiedt door het *Staatsrecht.* De partieele wil en de belangen der onderdanen worden in den Staat vereenigd. Om dien wil ten uitvoer te leggen en voor die belangen optetreden, behoeft de Staat een orgaan, één die voor allen spreekt en handelt. Het hoofd van den Staat is diens wettig vertegenwoordigd orgaan, meesttijds voor inwendig beheer, altijd voor rechtsbelangen naar buiten.

Is de Staat onafhankelijk van andere Staten, is hij binnen eigen gebied heer en meester en in zijne regeeringsdaden vrij, dan is hij een *Souvereine Staat*: d. i. een, die staatsgezag uitoefent in de hoogste mate en zonder eenig hooger beroep. Rechtsgezag boven een Souvereinen Staat is niet mogelijk, want elke Staat is als rechtspersoon volkomen gelijk aan elke andere. Alle bezitten dezelfde bijzondere rechten — souvereine rechten genoemd, — waarvan niet één kan worden prijs gege-

(1) Heffter, *Le droit international public de l'Europe*, p. 35. Calvo, § 29.
(2) Hugo de Groot, I. 1. § 14.

ven, zonder de Souvereiniteit van den Staat te schaden. Neven elkander geplaatst vormen de Souvereine Staten onderling een rechtsgemeenschap, doch slechts in zooverre als zij één zelfde recht als richtsnoer voor hunne handelingen en verhoudingen tot elkander aannemen.

Tot de Souvereine rechten behooren 1°. volkomen wilsvrijheid op eigen gebied, zonder inmenging van eenigen vreemden Staat in het binnenlandsch bestuur (autonomie); 2°. het recht tot vrijmachtig verkeer met andere rijken en om daarbij, tot het uitdrukken van eigen wil, gemachtigden te bestemmen. (1)

Bestaat alleen de eerste voorwaarde, doch ontbreekt de tweede, dan is een Staat niet Souverein maar onder de Suzereiniteit van een anderen Staat.

De *Suzereiniteit* (Oberhoheit), uitdrukking afkomstig van het leenstelsel (2), is als elke halfslachtige toestand niet zonder gevaar; aanleiding gevende tot verwikkelingen, eindigt zij gewoonlijk met volkomen onderwerping of onafhankelijkheid van den niet Souvereinen Staat. Moldavië, Walachije en Servië, vroeger onder protectoraat van Rusland, stonden sedert 1861 onder de Suzereiniteit van de Porte; Moldavië en Walachije als één provincie onder den naam van Rumenië. Montenegro, Servië en Rumenië zijn, na bittere oorlogen, in Maart 1878, bij het vredesverdrag van San-Stephano, van de Suzereiniteit der Porte ontheven en onafhankelijk verklaard. Bij art. 6 van dat tractaat werd de autonomie van het vorstendom Bulgarije erkend, doch bleef het schatplichtig aan Turkije.

De schatplichtigheid doet echter geen afbreuk aan de Souvereiniteit (3) wel de bepaling van art. 7 van het tractaat dat de Vorst, ofschoon bij vrije keuze van het volk aangewezen, bevestigd moet worden door de Porte, met toestemming der mogendheden.

---

(1) **Bluntschli**, *Das moderne Völkerrecht*, § 64 en 68.

(2) **Heffter**, p. 41.

(3) **Calvo**, § 32.

De Suzereiniteit van Turkije over Bulgarije werd echter bij art. 2 van het tractaat van Berlijn van 13 Juni 1878 duidelijk uitgesproken. Omtrent Oost-Rumelië werd in art. 13 van dat tractaat bepaald : „Ten Zuiden van den Balkan wordt eene *provincie* met administratieve autonomie gevormd, die den naam van Oostersch-Rumelië zal verkrijgen en geplaatst zal blijven onder het onmiddellijk politiek en militair gezag van Z. K. M. den Sultan.

De Boeren in de Transvaal, beter strijders dan geslepen onderhandelaars, en voorzeker meer bekend met hun buks dan met de regelen van het volkenrecht, hebben door slechts hunne autonomie te bedingen en aan Engeland het recht te laten voor al hunne belangen naar buiten te waken, zich onder de Suzereiniteit van Engeland gesteld. Zij hebben daardoor rechtens niet de onafhankelijkheid herkregen, welke zij volgens het tractaat van de Zandrivier bezaten. Door bij Verdrag ook de zorg voor de verdediging hunner belangen tegen buitenlandsche vijanden aan Engeland over te dragen, is zelfs het wezen van het bestaan der Transvaal als Staat aangetast. Rechtens kan deze zich later nimmermeer — als vóór die overdracht — op onafhankelijkheid beroepen. Er is daarvoor te veel overeenkomst tusschen de verhouding van de *provincie* Oost-Rumelië tot Turkije en die van de Transvaal tot Engeland.

Onzekerheid omtrent de ware beteekenis van het woord gaf aanleiding tot de volgende officieele opheldering, welke Lord Kimberley in het Huis der Lords uit de gewisselde stukken gaf: „Sir Evelyn Wood seint 21 Maart: De Boeren hebben het beginsel van Suzereiniteit erkend, gelijk het door mij werd omschreven, namelijk dat het land, wat zijne inwendige aangelegenheden betreft, volkomen vrijheid heeft van eigen beheer, maar niet tegen of met eene buitenlandsche macht (an outside power) handelen kan zonder verlof van den Suzerein."

Regelt het Staatsrecht de voorwaarden, waaraan voldaan

moet worden, opdat de individu in den Staat een waarborg tot bestaan en gelegenheid tot zelfontwikkeling vinde, het *Volkenrecht* stelt de regelen, die vervuld moeten worden, opdat de Staat in zijne verhouding met andere Staten zelf Staat kunne blijven en in zijne natuurlijke, eigen vrije ontwikkeling niet worde belemmerd.

Het volkenrecht is het samenstel van gedragsregelen door de verschillende Staten jegens elkander inachtgenomen en te nemen, m. a. w. het geheel van onderlinge verplichtingen; d. w. z. plichten die te vervullen, rechten die jegens elkander te verdedigen zijn. (1)

Is in het staatsrecht de staatsburger dus het centrum van beschouwing, in het volken- of internationaal-recht is dit de Staat.

Elke Staat is, waar het handhaving en uitbreiding van zijne rechten geldt, eene egoïstische figuur. Vóór alles beoogt het zijn eigenbelang en bevordert in den regel alleen dán het belang van de andere Staten, wanneer dat een algemeen belang en dus ook het zijne is.

Eigenbelang bracht Engeland er toe, om, toen het de suprematie ter zee bezat, het *mare clausum* als het beginsel van zijn rechtspraken aan te nemen, maar ook de andere handelstaten om dat beginsel als onrecht te bestempelen en als een levensvoorwaarde voor hun bestaan het *mare liberum* te proclameeren; zooals Grotius dit het eerst in 1609 deed, om de aanspraken der Portugeezen op de uitsluitende heerschappij over de Indische zeeën en die welke de Westkust van Afrika bespoelen, te bestrijden.

Evenals Britannië, toen het de macht ter zee bezat, al wat het ter zee *kon* doen als *mogen* doen, bestempelde, is thans in Duitschland — de Staat, die door militaire kracht en prestige geheel tot den landoorlog georganiseerd en uitgerust, ten allen tijde gereed staat het zwaard te trekken, — de strek-

---

(1) Calvo, § 1.

king in hooge mate merkbaar om met gewoonten, gebruiken en rechten te breken, en zonder zich aan iets te storen den oorlog met zooveel geweld en hartstocht te voeren, als het kan en verkiest, d. i. als zijn macht en belang medebrengen.

Zoodra het uitsluitend belang van één machtigen Staat een dreigend gevaar wordt voor het bestaan van anderen, dringt het deze tot maatregelen van zelfbehoud door diplomatieke vertoogen en conferenties, tractaten of door coälities en bedreiging om met gezamenlijke macht als regel van het volkenrecht te doen erkennen, wat tot rustige ontwikkeling der volkeren onmisbaar is.

In dat voortdurend streven naar ontwikkeling, in dat waken voor zelfbehoud spiegelt zich ook op het Staten-tooneel de strijd om het leven af, dien men in de gansche natuur aanschouwt, en dan ook bij uitnemendheid een natuurlijk recht is. De belangen der verschillende rechtslichamen komen daarbij uit den aard der zaak, met elkander in strijd. Vandaar een proces tusschen partijen. In het privaat- en staatsrecht kan het voor eene rechtbank worden gebracht. In een volkenrechtelijk geschil, bij volkomen rechtsgelijkheid der Staten, die geen oppergezag erkennen, is dit onmogelijk. Wanneer vruchteloos is beproefd het geschil op minnelijke wijze uittemaken, en een scheidsrechterlijke uitspraak door buiten het geschil staande machten (arbitrage) niet is aangenomen of niet tot het doel heeft geleid, blijft aan partijen niets anders over dan om door oorlog, door dwang — de kracht der wapenen — het rechtsgeschil te beslechten.

De oorlog is echter rechtsmiddel, geen doel. Integendeel, het doel van den oorlog is de vrede, doch een vrede op een beteren grondslag, waarbij het bestaande geschil geheel uit den weg is geruimd, of beide partijen tot een vergelijk worden gebracht. De nieuwe rechtstoestand, die daardoor tusschen partijen ontstaat, wordt door het vredesverdrag geregeld.

Over het rechtswezen, het bestaan van den oorlog zelf, is strijd gevoerd.

Niet weinigen hebben den lof van den oorlog beschreven en het is niet te loochenen, dat ook deze tot de wereldbeschaving medegewerkt en tot edele daden geleid heeft. De oorlogen der Romeinen verhaastten de invoering der beschaving in de landen der Britten, Galliërs en Germanen; Karel de Groote voerde met het zwaard het Christendom in; de Kruistochten, hoe verderfelijk voor hen, die er aan deelnamen, waren de opkomst der steden en van den burgerstand; de dertig- en tachtigjarige oorlogen brachten wel een reeks van jammeren over de hoofden van hen, die toen leefden, maar gewetensvrijheid in plaats van inquisitorialen dwang voor volgende geslachten; de strijd tusschen de Noordelijke- en Zuidelijke Staten van Noord-Amerika leidde tot algemeene afschaffing der slavernij.

Calvo beweert [1] dat er op zeldzame uitzondering na, niet één oorlog is gevoerd, die niet tot bevordering der beschaving heeft bijgedragen. Lieber en Halleck noemen den oorlog een toestand van noodzakelijk lijden, maar heilzaam voor de menschheid.

De veldmaarschalk Von Moltke noemt „de eeuwige vrede een droom en niet eens een schoone droom". „De oorlog", zegt hij [2] „is een element van de wereldorde door God ingesteld. De edelste deugden van den mensch komen er door tot ontwikkeling: moed en zelfverloochening, trouw aan plicht en offervaardigheid: de soldaat geeft zijn leven. Zonder den oorlog zou de wereld in het materialisme verstikken".

Al geschiedt er, naar mijne beschouwing, in de wereld niets

---

(1) Brief van 11 Dec. 1880 aan Dr. Bluntschli.

(2) Calvo, § 685.

of er komt iets goeds uit voort, is dat nog geen bewijs van het deugdelijke, het goede van het feit of de daad. De Fransche revolutie bracht de waarde van den mensch en van den Staatsburger tot zijn recht en deed den derden stand, als volkskracht ontstaan, doch om dit en andere zegenrijke gevolgen van staatsomwentelingen, revoluties aanteprijzen, ware dwaasheid. De bij vindt honig ook in de giftige bloem, maar de bloem blijft giftig.

Het goede, dat zelfs uit den oorlog voortvloeit, geeft dus geen recht dien te loven. De oorlog is en blijft m. i. een kwaad, al voeg ik er onmiddellijk bij een onvermijdelijk, een noodzakelijk kwaad, dat sedert de schepping der wereld heeft bestaan en nimmer geheel is te keeren; *nimmer*, trots schrijvers en anderen, die voor een eeuwigen vrede hebben geijverd, trots den abt de Saint-Pierre, Kant, Chamarovzow, Cobden, Vincent, Victor Hugo, Wiertz e. a.; trots de mannen der vredesgenootschappen en der vredescongressen van den tegenwoordigen tijd. Het streven van die kampioenen tot verwezenlijking van hun lievelingsdenkbeeld werkt echter nadeelig, wanneer zij hun doel voorbijstrevende, alles verwerpen wat op den oorlog betrekking heeft, zelfs dat, wat tot verzachting zijner rampen kan leiden. Naar hunne meening moeten de volken juist door de uitermate gruwelen en wreedheden van den krijg tot den gelukstaat van eeuwigdurenden vrede geraken.

Tilly's moorden in Maagdenburg, de wandaden van Wallenstein's legerbenden, de verwoesting van de Paltz door Louvois, de Spaansche, Engelsche en Fransche furies in ons land, Suchet's gruwelen in Spanje hebben den hydra van den oorlog niet kunnen doen dooden, hoe ver in verwoesting en menschenslachting moet men wel gaan om de illusiën der vredesapostelen te bevredigen?

Het onvermijdelijke en rechtmatige van den oorlog is door eene menigte groote volkenrechtkundigen erkend.

Wheaton vangt zijne beschouwingen over den oorlog vol-

genderwijze aan: „De onafhankelijke menschenvereenigingen, welke men Staten noemt, erkennen noch een gemeen scheidsgericht noch een rechter, behalve die, welke bij bijzondere conventie zijn ingesteld. Aan de wet, die hen regeert, of die zij als zoodanig erkennen, ontbreekt zoodanige bekrachtiging, als aan het burgerlijk recht van iedere afzonderlijke vereeniging is toegevoegd. Ieder Staat heeft dus het recht zijn toevlucht tot geweld te nemen, als het eenige middel om herstel te verkrijgen van beleedigingen, hem door anderen aangedaan, even als bijzondere personen het recht zouden hebben dat middel te bezigen, indien zij niet aan de wetten van de burger-maatschappij waren onderworpen. Ieder Staat heeft ook het recht zelf te beslissen of de aard en de grootte der beleedigingen zoodanige middelen tot herstel rechtvaardigen." (1) Calvo neemt de volstrekte rechtmatigheid van oorlogen aan, omdat de beide partijen gelijk kunnen hebben, ieder van hun eigen gezichtspunt en met betrekking tot de historische voorwaarden, die hun eigen zijn. (2) „Le droit de la guerre — zegt Portalis — est fondé sur ce qu'un peuple, pour l'intérêt de sa conservation ou pour le soin de sa défense, veut, peut ou doit faire violence à un autre peuple," en Hautefeuille, de vurige apostel van het Goddelijk recht, noemt den oorlog: „un droit fondé sur la loi primitive, c. a. d. divine." Hij voegt er de schoone woorden bij: „Lorsque la liberté, l'indépendance est menacée, c'est un devoir."

De oorlog is dus van elken vrijmachtigen Staat een erkend rechtsmiddel, erkend niet alleen in alle rechtsboeken, maar ook in de constituties der meest beschaafde Staten. Zoolang die daaruit niet is verdwenen, is het in elk geval plicht de willekeur in den oorlog zooveel mogelijk te beteugelen, door de partijen te nopen voor den rechtskamp eenige voor-

(1) Wheaton, p. 274.
(2) Calvo, § 686.

waarden, gebruiken, regelen of rechten aantenemen en zich daaraan te houden.

Tijdens den oorlog, terwijl het geschil onbeslecht is en de eene Staat den anderen door geweld tot zijn wil tracht te brengen, verkeeren die Staten tegenover elkander natuurlijk in abnormalen rechtstoestand. Zonder recht, geheel buiten het recht staan, is echter zelfs dan niet mogelijk. Het *oorlogsrecht* treedt derhalve, om de ontstane leemte eenigermate aantevullen, als nood-recht op.

Kan men van oorlogs*recht* spreken, en zou het niet beter zijn van oorlogs-*onrecht* te gewagen, is gevraagd? Neen, de naam oorlogsrecht is juist; Gentili, Grotius, Heffter, Portalis, Martens, Wheaton, Bluntschli, Calvo en een reeks van anderen bezigden dien en zij allen deden dit niet zonder reden. Om een onrecht te zijn, zou een Staat niet het recht moeten bezitten oorlog te voeren en wij hebben bewezen, althans aangenomen, dat hij dat recht wel degelijk heeft.

Men dwaalt, wanneer men het woord oorlogsrecht opvat in de beteekenis van oorlogsrechtvaardigheid. Zijne beteekenis is: eenige regelen en voorwaarden gesteld voor den *toestand* van oorlog. Ook dat moet niet verward worden met het regelen van de wijze van oorlogvoeren. De oorlog, de strijd, wordt *gevoerd* volgens de regelen der *krijgskunst*. Omtrent het gebruik en toepassen van *die* regelen beslist de veldheer volkomen, onbeperkt en onbegrensd, maar tegen *wie* de oorlog wordt gevoerd en welke middelen *geoorloofd* of *ongeoorloofd* zijn, dat zijn de regelen, welke beschaafde Staten hebben aangenomen, om het werk der vernieling van levens en van eigendommen niet verder te doen omgrijpen, als voor het einddoel noodzakelijk is. *Oorlogsnoodzaak* speelt dus in het oorlogsrecht een voorname rol.

B. ELEMENTEN VAN HET VOLKENRECHT.

De verdragen, tractaten of conventies, hetzij voortvloeiende uit minnelijk overleg, hetzij uit een oorlog, maken het voornaamste, het historisch element uit van het moderne volkenrecht. Zij zijn als rechtsdocumenten voor de volken, wat in het burgerlijk recht de geboorteakten, rechtstitels of akten van overeenkomst voor de privaat-personen zijn. Bij sommige verdragen wordt aan Staten, als onafhankelijke rechtslichamen, eene plaats in de rechtsgemeenschap toegekend — de Republiek der Vereenigde Nederlanden bijv. bij het vredesverdrag van Westfalen — en de grenzen van staatsgebied omschreven ; soms bij hunne wording tevens de voorwaarden van hun bestaan in het bijzonder geregeld (van België bijv. de voortdurende onzijdigheid); andere verdragen regelen het internationaal post- en personen-verkeer, in- en uitvoer, visscherij, scheepvaart, enz.

Het volkenrecht omvat echter niet uitsluitend de beginselen en voorwaarden, waaromtrent men bij tractaat is overeengekomen. Deze maken er, hoewel een zeer voornaam, toch slechts een enkel bestanddeel van uit, dat *conventioneel recht* wordt genoemd. Een ander bestanddeel is, wat men noemt het *vrijwillig recht*, waarbij wordt ondersteld, dat een Staat, ook zonder contract, vrijwillig zijne toestemming heeft verleend tot het aannemen en nakomen van door alle overige beschaafde Staten, of althans de groote meerderheid van deze, aangenomen constante gebruiken.

Belangrijke documenten voor dat vrijwillig recht zijn de *ontwerpen van conventies*, die ofschoon niet door een bepaald contract gevolgd, omtrent rechtsbeginselen of gebruiken verklaringen bevatten van expresselijk daartoe door de regeeringen aangewezen personen, voorts de *staatspapieren* en de *diplomatieke correspondentiën;* ten aanzien van het ma-

ritiem recht, de *uitspraken van de prijsgerichten* voor zoo ver de beginselen, naar welke de uitspraak plaats heeft gehad, niet op eene bepaling berust, waaromtrent bij tractaat is overeengekomen, en de *instructiën*, omtrent regelen van het volkenrecht, welke door regeeringen aan leger of vloot zijn uitgevaardigd.

Hetgeen voor den eenen Staat een punt van conventioneel recht is, kan voor den anderen een punt van vrijwillig recht zijn. Toen in 1785 Pruisen met de Vereenigde Staten van Noord-Amerika eene overeenkomst sloot om de krijgsgevangenen op meer menschelijke wijze te behandelen dan vóór dien tijd geschiedde, en om in oorlogstijd de burgers zoomin mogelijk in de rampen van den oorlog te doen deelen, waren dit voor deze Staten punten van conventioneel recht. De andere Rijken, ofschoon door geen tractaat gebonden, erkenden echter het billijke, goede en nuttige van de bij dat tractaat gestelde beginselen en brachten ze allengs vrijwillig in toepassing. Daar dit nu een constant gebruik is geworden, algemeen in verschillende oorlogen tusschen verschillende volken, mag met grond worden aangenomen, dat die beginselen, welke ook in harmonie zijn met het tegenwoordig rechtsbewustzijn, als geldend recht stilzwijgend zijn erkend.

Eindelijk kunnen ook de Staten, stilzwijgend, constante gewoonten in hun onderling verkeer aannemen. Zoodanige usantiën verkrijgen alsdan mede rechtskracht. Het gezantenverkeer is zoodanig een door de gewoonte geijkt recht, dat een *gewoonte-recht* wordt genoemd.

Het conventioneele, het vrijwillige en het gewoonterecht te zamen vormen het *positieve*, d. i. het bepaald *geldend* volkenrecht; geldend, op grond van algemeene toetreding en toestemming, of wel van een algemeen aangenomen gebruik der volken. Het positieve recht is dus het plechtanker dezer wetenschap.

Nevens dat positieve staat het *philosophisch*, abstracte volkenrecht.

Niet al wat er in tractaten is overeengekomen en vastgesteld of wat een doorgaand gebruik is geworden — al moge het op het tegenwoordig oogenblik rechtsgeldig zijn, — is in overeenstemming met de natuur der zaak, of met wat beschaving, ontwikkeling en zedenleer aan den denkenden en onderzoekenden mensch als waarachtig rechtvaardig en billijk hebben doen kennen. Het rechtsbewustzijn, in den mensch neergelegd, gehoorzaamt mede aan de eeuwige wetten der natuur, die tot voortdurende ontwikkeling en volmaking aandrijven. Het philosophisch recht neemt nu eens een bestaand rechtspunt tot basis, dan eens grijpt het een abstract denkbeeld aan. Het natuurrecht veelal tot grondslag houdende, legt het zich niet neer bij hetgeen is, vergenoegt het zich niet met hetgeen bestaat, maar het zegt hoe het moet zijn en wat eigenlijk, afgescheiden van hetgeen overeengekomen of usantie is, recht zou moeten heeten; het bewijst, dat een aangegaan contract in strijd is met de natuur en het laat tevens zoowel eene plaats open voor de moraal als voor eene Christelijke rechtsbeschouwing, die van een rechtsstandpunt buiten gesloten zijn, van het oogenblik dat iets positief recht is geworden.

Het philosophisch recht is de drijfkracht, die in het positieve zijn aangrijpingspunt vindt, het is de voorlooper van de geldende rechtsregelen, het is het kustlicht, dat wel ontstoken is, doch eerst wanneer het als zoodanig alom is erkend en bekend, ten veiligen gids aan de zeevaarders dient. Wanneer thans, op het standpunt van de tegenwoordige volkenrechtskennis, het positieve recht als basis behoort te worden aangenomen, om door philosophische rechtsbeschouwing tot verdere ontwikkeling van het modern volkenrecht te geraken, is het m. i. niet te loochenen, dat vele beginselen, thans van geldend recht, aan het abstracte recht hun ontstaan hebben te danken. Toen Hugo

de Groot voor het eerst in zijn geschrift *de mare libero* het recht op de vrije zee bepleitte, was dat van hem niets dan eene philosophische rechtsbeschouwing, eene grootsche doch idealistische gedachte, een recht, dat — volgens hem — de natuur aan alle volken der wereld had geschonken, doch dat toen nog niet werd erkend. Eerst later is dat ideaal realiteit geworden en is uit het philosophisch rechtsbegrip een beginsel van positief recht ontstaan. Het verbod van slavenhandel, de afschaffing der kaapvaart, de behandeling van zieken en gekwetsten in den oorlog, en zoovele andere punten, waren allen, door velen, in abstracto als recht erkend, alvorens zij als positief recht golden.

Op het voetspoor van Hugo de Groot trachtte, in het midden der vorige eeuw, de Deensche rechtsgeleerde Hübner een tegenwicht te stellen aan de rechtsbeginselen der Engelschen, ten aanzien der neutralen, waarbij deze uitsluitend hun eigenbelang deden gelden. Hij ontwierp dus een zeerecht, niet zooals het uit de historiefeiten was ontstaan en in de bestaande rechtspractijk gold, maar zooals het volgens algemeene en abstracte beginselen van hetgeen recht en billijk is, volgens hem, behoorde te zijn. Ofschoon hij door het sterk op den voorgrond brengen van philosophische begrippen te zeer het historisch recht miskende en dus, in tegenovergestelde richting als de Engelschen, die hij bestreed, eenzijdig werd, vonden vele zijner theoriën allengs meer en meer ingang, vooral bij de Duitschers en Italianen en is van die idealistische beschouwingen het resultaat geworden, dat verscheidene gewichtige beginselen omtrent het recht der neutralen algemeen als de ware en thans geldende zijn aangenomen.

Zij, die prijs stellen op hetgeen aan de beschaving ten goede komt, moeten derhalve het philosophisch recht waardeeren, beoefenen en beschermen.

Mogen de tijden ongunstig schijnen, men verlieze niet

den moed, maar brenge alle krachten in den strijd voor het recht. Door de donkerste wolken breekt soms onverwachts een zonnestraal. Calvo, de grondige beoefenaar van het conventioneele recht, komt toch tot de erkenning van de hooge waarde der philosophische rechtsbeschouwingen, als hij, hulde brengende aan de vrijzinnige beginselen, welke in den Oosterschen oorlog van 1854 ten aanzien der neutralen zijn toegepast, besluit: „Waarlijk, door de vorderingen der beschaving, welke de vooruitgang der wetenschap steunde, werden de door de practijk van twee groote maritieme mogendheden, goed bevonden nieuwe regelen algemeen als een weldaad door alle volken aangenomen en deden een gerechtvaardigd vertrouwen stellen in de toekomst der ideeën, welker overwinning zij aankondigen.” [1]

C. HISTORISCHE ONTWIKKELING.

Het streven naar recht, dat den mensch bezielt, wordt zelfs bij de meest onbeschaafde stammen aangetroffen. Niet op eenmaal is van een volk het begrip van hetgeen recht is echter zuiver en krachtig genoeg, om de bovenhand te verkrijgen en te behouden, wanneer minder edele hartstochten in het spel komen. Niet bij alle is het bovendien even sterk ontwikkeld.

Eerst in nevelen gehuld tijdens de kindsheid van het menschdom, later in ontwikkeling tegengehouden, toen de massa's slaven, lijfeigenen of vazallen waren, en zelfs nog later, eeuw aan eeuw, aan den leiband bleven loopen van enkelen, wier belang dikwerf medebracht, dat de uiting van het rechtsbewustzijn in den mensch en in het volk werd uitgedoofd en onderdrukt, heeft het volkenrecht zijn meer krachtigen wasdom eerst kunnen aanvangen, toen

(1) Calvo, § 1024.

aan de bevolkingen der staten de algemeene menschelijke rechten niet langer konden worden ontzegd.

Wij dienen de trapsgewijze ontwikkeling van het volkenrecht, althans in hoofdtrekken, te schetsen, ten einde daardoor beter het standpunt te kunnen beoordeelen, dat het thans inneemt.

Hoe ook inwendig verdeeld, maakten de *Hellenen*, door godsdienst, taal en beschaving verbonden, een volk uit, dat op verfijnde beschaving kon bogen; doch juist daarom zagen zij verachtelijk op alle andere volken neer, beschouwden deze als barbaren en hielden ze voor hun natuurlijke vijanden. Volgens Aristoteles waren ze door de natuur bestemd de slaven der Grieken te zijn; daarom moest tegen hen steeds krijg worden gevoerd, daarom waren in den oorlog, bestemd hen weer tot slavernij terugtebrengen, *alle* middelen, elk geweld, iedere list veroorloofd. (1) Het utiliteitsbeginsel was bij hen algemeen erkend; hunne grondstelling was: voor een Koning of eene Republiek is al wat nuttig is, rechtmatig. Eene toepassing daarvan vinden wij in de vermeestering van het eiland Melos door Athene. De Atheensche gezanten moesten erkennen geenerlei onrecht door de inwoners van Melos te zijn aangedaan; Athene had echter de onderwerping van het eiland noodig tot ontwikkeling van zijne macht. „Gij en wij weten zeer goed," laat Thucydides (2) de gezanten spreken, „dat men onder menschen slechts een recht bepleit als de macht om dwang uitteoefenen tusschen beide partijen gelijk is; dat zij, die het voordeel van macht bezitten, het mogelijke eischen, en dat de zwakken slechts toetestaan hebben wat men van hen vordert." De inwoners van Melos poogden te vergeefs eerst hunne rechten te bepleiten, later hunne onafhanke-

(1) Calvo, I. p. 2.
(2) 5de Boek, 89e hoofdst.

lijkheid te verdedigen. Na dapperen wederstand werd hunne stad genomen, alle mannen in staat de wapenen te dragen werden omgebracht, de vrouwen en kinderen tot slaven gemaakt. Dat was toen algemeen gebruik. Een overwonnene werd beschouwd door de goden te zijn verlaten; vandaar het recht hem omtebrengen. Alleen door in de tempels te vluchten kon men zijn leven redden. De lijken der aanvoerders werden dikwerf verminkt en, onbegraven op het slagveld, den vogelen ten prooi gelaten.

De *Romeinen* zijn de grondleggers van rechtswetenschap. Hunne staatkunde naar buiten bestond in het vestigen van Rome's heerschappij over alle volken der bekende wereld.

Waar zulk een beginsel heerscht, vindt het volkenrecht natuurlijk een slechten bodem om wortel te schieten. Toch vindt men bij hen, in de toepassing zelfs van geweld, zekere rechten erkend, regelen en gebruiken aangenomen, en hebben vele hunner schrijvers volkenrechtelijke beginselen voorgestaan.

De wet op de krijgsboden met de instelling der herauten om die toetelichten en te handhaven, gaf een regelmatigen vorm aan sommige oorlogshandelingen.

Volgens Cicero moest een oorlog om rechtmatig te zijn bovenal noodzakelijk wezen, heeft de oorlog slechts tot doel ons in staat te stellen na de overwinning in vrede te leven, en moet men aan de overwonnenen vergiffenis schenken, indien zij niet *door het schenden van het oorlogsrecht*, genade hebben verbeurd. Daarom kende Rome aan de Etruscen, de Sabijnen en andere volken het burgerrecht — *jus civitatis* — toe, terwijl het Carthago en Numancia tot den grond slechtte.

Cicero schrijft het verval van Rome toe aan het verwaarloozen van deze beginselen. „Zoolang het Romeinsche volk — zegt hij — zijn macht heeft weten te bewaren door weldaden en niet door onrecht, zoolang het oorlog gevoerd heeft, hetzij om zijn gebied uittebreiden of zijn bondgenoo-

ten te verdedigen, zijn deze oorlogen altijd geëindigd door edelmoedige daden of noodwendige gestrengheid. De Senaat was om zoo te zeggen de toevlucht geworden van Koningen, volkstammen en natiën. Onze magistraat en onze veldheeren stelden er hun roem in rechtvaardig en trouwhartig de provinciën en de bondgenooten te beschermen. Rome verdiende aldus eerder de beschermer dan de meester van de wereld genaamd te worden. Maar sedert langen tijd zijn die gebruiken en die wijze van handelen in vergetelheid geraakt en sedert het dictatorschap van Sylla voor altijd verdwenen. In waarheid, als de burgers zelf met wreedheid worden behandeld, hoe zou men kunnen klagen over het onrecht jegens vreemden en bondgenooten gepleegd?" (1)

De overwonnenen werden dan ook in die tijden met uiterste gestrengheid behandeld. Alle bezittingen des vijands werden verbeurdverklaard; niets werd gespaard. „De overwinning ontwijdt zelfs de heiligste voorwerpen des vijands," was regel. Alle gevangenen, wien het leven was gelaten, werden slaaf gemaakt, de overwonnen Koningen en veldheeren, bij de triumfale intochten, achter den zegewagen des overwinnaars gekluisterd, meêgevoerd en aan den spot der joelende volksmenigte blootgesteld.

Naast deze volken stonden de *Israëlieten.* Deze beschouwden zich als het door God bij uitnemendheid uitverkoren volk. Mozes' wetten verbieden zelfs den omgang met de Heidenen. In hun oorlog met dezen waren zij onmeedoogend en voerden een verdelgingsoorlog, waarbij zelfs vrouwen en kinderen moesten worden omgebracht.

Het eene volk uit een oogpunt van hoogere beschaving, het andere uit heerschzucht, het derde uit een godsdienstig beginsel, duldde en erkende naast den eigen Staat geen an-

---

(1) Wheaton, *Hist. des progrès du droit des gens,* tome I, p. 18.
Calvo, *Le droit international théorique et pratique,* tome I. p. 3.

deren Staat met gelijke rechten, waarmede op gelijken voet gemeenschap kon gehouden worden. Bovendien werden in die oudere tijden alle middelen, die voor de hand lagen, tot den strijd gebezigd en waren zij alle geoorloofd. Steeds had een oorlog een verdelgingskarakter. De landstreek, waar krijg werd gevoerd, werd verwoest, de gevangenen werden omgebracht of tot slaven gemaakt, veeltijds het geheele volk uitgeroeid.

Het *Christendom* en gedurende de middeleeuwen de ridderlijke denkbeelden der *edelen* in Zuid- en West-Europa brachten het eerst eenige matiging in de gruwelen van den krijg, terwijl het vrijheids- en rechtsbewustzijn der *Germanen*, die ook in andere Staten de rechten erkenden, welke zij zelf op zulk een hoogen prijs stelden, minder door hun machtsontwikkeling naar buiten of invloed van beschaving, dan door het contact met andere volksstammen, op deze werd overgedragen en algemeen veld won.

Het was echter vooral het Christendom, dat met snelheid zich over Europa en een gedeelte van Azië uitbreidde, hetwelk den grootsten en heilzaamsten invloed, ook op de ontwikkeling van het volkenrecht, uitoefende.

God werd daarbij voor het eerst verkondigd als de Vader van alle menschen en alle menschen op aarde als broeders; Christus een Vrede-bode; het Evangelie eene blijde boodschap voor *alle* volken, dus ook voor de Heidenen; liefde tot den naaste het grootste gebod. Werd vroeger geleerd: „Gij zult uwen vijand haten," de leer van Christus werd: „Hebt uwe vijanden lief." Werd vroeger de weerwraak aangemoedigd door de stelling: „Oog om oog en tand om tand," in stede daarvan werd nu gepredikt: „Doet wel dengenen die u haten" en „Weest haastelijk welgezind jegens uwe wederpartij." „Vrede op aarde" werd het zegelied; „Vrede zij met u" de begroeting.

Uit dit Christendom, dat de volken een nieuw tijdperk deed intreden, verhief zich aldra de Katholieke Kerk met het

Pauselijk gezag, en met een afzonderlijk recht, *canoniek recht* genoemd, van het Romeinsch recht afgeleid.

Ter plaatse waar de Keizers van het heidensche Rome alleen de wereldheerschappij wilden voeren, daar sloegen de Pausen hun zetel op om over de wereld geestelijk oppergezag uitteoefenen. Het bleef daarbij echter niet. Toen het Pausdom meer vasten voet had verkregen, streefden de Katholieke Kerk en het Pauselijk gezag naar uitbreiding. Gesteund door de Vorsten werd de leer des vredes bij de nog heidensche volken door het zwaard ingevoerd.

Bekeering tot het Christendom was eene hoofdvoorwaarde tot den vrede. Rechtsgelijkheid kende de Kerk alleen toe aan de geloovigen. Op den heilzamen invloed, dien het Christendom uitoefende, werkte dus de kerkleer als een tegenstroom. Toen de macht der Pausen allengs aanwies, werd hun gezag veelmaals door de Vorsten ook in hun wereldlijke oneenigheden ingeroepen. Beroemd is de Bul, die Paus Alexander VI den 4[den] Mei 1493 uitvaardigde en waarbij hij, zoodra de nieuwe wereld door Columbus was ontdekt, eene denkbeeldige lijn trok, die de beide aardpolen vereenigde en als Opperste Kerkvorst alle ontdekte en nog te ontdekken landen en eilanden op 370 mijlen ten westen van de Azorische en Kaap-Verdische eilanden, aan Ferdinand en Isabella, Koning en Koningin van Castilië en Aragon en aan hunne opvolgers toewees. De Pausen traden alzoo veeltijds in de volkenrechtelijke geschillen op als opperste scheidsrechter. In die tijden nog aan het hoofd der beschaving, hebben zij aan de ontwikkeling van mildere beginselen en betere rechtsbegrippen groote diensten bewezen. Bij menig geschil werd de uitbarsting tot oorlog door hun invloed voorkomen.

Indien de sterkste in recht of de sterkste in macht zich niet aan dat scheidsgericht onderwierp, werd meermalen over den ongehoorzame de geestelijke banvloek uitgesproken, die zelfs alle wereldlijke banden verbrak. Later, toen

ook die macht werd misbruikt, stoorden vele Vorsten zich niet meer aan het gezag der Pausen in wereldlijke zaken; zelfs de Heilige Lodewijk weigerde het politiek gezag van den Paus te erkennen, en Philips de Schoone, in openbaren oorlog met Paus Bonifacius VIII, scheen voor goed aan de suprématie van den oppersten Kerkvorst over de wereldlijke aangelegenheden in Europa een eind te willen maken. Werd de banvloek getrotseerd, dan faalde bovendien de macht om der Pausen uitspraak kracht bijtezetten.

De vermenging van geestelijk met wereldlijk gezag verbeterde dien toestand geenszins. Toen Paus Martinus V (1423 —1431) tegen den Bisschop en het geheele Bisdom van Utrecht den ban had uitgesproken, stoorde zich daaraan niemand: de mis werd gelezen, de sacramenten bediend als van ouds, zoodat Eugenius IV, de opvolger van Martinus, het besluit moest nemen den ban intetrekken.

In later tijd werd het geloof in Christus niet meer door de Kerk genoegzaam gerekend. Ieder rechts- of geloofsbegrip, buiten hetgeen zij als zoodanig verkondigde, werd ketterij geacht en met geweld vervolgd en uitgeroeid. Waar op die wijze de vrijheid van den menschelijken geest, zij het ook met de beste bedoelingen, werd aan banden gelegd en alle gedachten en geschriften één en dezelfde voorgeschreven richting moesten houden, allen één geest moesten ademen, daar kon het recht der volken zich natuurlijk slechts als ter sluiks ontwikkelen, omdat aan den mensch in veel gevallen het recht werd ontzegd een zelfdenkend wezen te zijn.

De Hervorming verbrak met de geestelijke alleenheerschappij van den Paus over de Christenheid ook de kluisters van den geest. De vrijheid van geweten en de gelijkheid van rechten ook voor andersdenkenden waren de eerste rechten, welke de menschheid door haar herwon; echter eerst na bangen strijd, dien onze vaderen 80 jaren tegen den

machtigsten Vorst der wereld volhielden, terwijl in Duitschland de religie-oorlog 30 jaren woedde.

Vrij onderzoek kwam nu in de plaats van een kerkelijk apodictische uitspraak in geloofs- en rechtszaken. De wetenschap, tot nu toe hoofdzakelijk binnen de kloosterwanden gekneld gebleven, brak zich baan, vooral in de Hollandsche gewesten, waar de dorst naar vrijheid het eerst en het langst op krachtige wijze zich uitte, zoowel in woord als in daad.

Algemeen rekent men dan ook dat de geschiedenis van het Europeesch internationaal recht aanvangt met den vrede van Westfalen, die het groote beginsel van *Vrijheid van godsdienst en geweten* bevestigde, een einde maakte, eensdeels aan deze Godsdienstoorlogen, anderdeels aan de worsteling, welke door Hendrik IV en Richelieu aangevangen en door Mazarin voortgezet werd tegen het staatkundig overwicht van het Oostenrijksche Vorstenhuis.

Bij dezen vrede werd het Duitsche Rijk opnieuw gegrondvest, aan de 355 Souvereine en van den Keizer nagenoeg onafhankelijke Staten, die het uitmaakten, bijzondere rechten verzekerd, en aan het geheel eene samenstelling gegeven, die wel door de uiterst ingewikkelde wijze, waarop de algemeene Rijksbelangen moesten worden behandeld, tot weinig krachtsontwikkeling naar buiten in staat stelde, doch althans inwendig de rechten van den zwakke tegen den sterke verdedigde.

Eindelijk werd door de rechtserkenning van de Nederlandsche en van de Zwitsersche Republieken als onafhankelijke Staten — hetgeen zij feitelijk reeds sedert lang waren — tevens het recht bevestigd, dat ieder volk bezit om het juk van onderdrukkers afteschudden.

Na den Westfaalschen vrede oefenden vooral twee staatkundige richtingen op het volkenrecht invloed uit; die van Frankrijk, dat onder zijn eerzuchtigen Koning Lodewijk XIV streefde naar machtsuitbreiding te land, en die van

Engeland, dat onder elke regeering zijne suprématie ter zee zocht te vestigen. Zij deden een strijd over twee nieuwe volkenrechtelijke beginselen ontstaan. De eerste over het recht van interventie, de tweede over het recht op de open zee en dat van neutrale Staten in den zeeoorlog. Het recht van interventie stelde zich ten doel door een *staatkundig evenwicht* eene buitengemeene machtsuitbreiding van een enkelen Staat, welke de algemeene veiligheid en de onafhankelijkheid van andere Staten in gevaar kon brengen, tegen te gaan. Tegen die twee kolossale machten kampte voornamelijk, nu eens aan de eene, dan eens aan de andere zijde zich scharende, de nauwelijks erkende Republiek der Vereenigde Nederlanden, op diplomatiek terrein zoowel als op het oorlogsveld en ter zee. (1) Den Haag werd het middelpunt der Europeesche diplomaten. Willem III, Stadhouder der Republiek en later Koning van Engeland, de ijverigste voorstander van het bevestigen van het staatkundig evenwicht, de groote en de grootste tegenstander van den Franschen Koning, wist diens eerzuchtige voornemens intetoomen, terwijl de staatkunde van De Witt, ook tegen Engeland gekant, en gesteund door de bekwame vlootvoogden der Republiek, voornamelijk voor de rechten der handeldrijvenden streed.

De vredesverdragen van Aken in 1668, van Nijmegen in 1678 en van Rijswijk in 1697, waren telkens slechts voor eene wijle rustpunten in den krijg tegen Frankrijk, evenals die van Westminster in 1654, van Breda in 1667 en van Londen in 1674, in den oorlog om de maritieme rechten. Eerst het vredesverdrag in 1713, te Utrecht gesloten, maakte voor goed een eind aan den rechtsstrijd tegen Frankrijk. Bij dat verdrag werd de jongere tak der Bourbons op den troon van Spanje bevestigd, onder uitdrukkelijke voorwaarden dat de kronen van Spanje en van Frankrijk

(1) De maritieme rechten zullen later worden omschreven.

nimmer vereenigd zouden mogen worden, terwijl de Zuidelijke Nederlanden, Milaan en Napels, onder de macht van Oostenrijk werden gebracht. Dat vredesverdrag van Utrecht werd opnieuw een hoofdpunt voor het statenrecht, terwijl de handels- en scheepvaartverdragen, die — in navolging van hetgeen bij den vrede van Westminster, bij dien van Nijmegen en bij dien van Rijswijk was geschied — ook met het sluiten van het vredesverdrag te Utrecht werden aangegaan, geruimen tijd beschouwd werden als de basis uittemaken voor het Europeesch maritiem recht.

De eeuw, die op den Utrechtschen vrede volgde, oefende eerst in haar laatste gedeelte op de ontwikkeling van het volkenrecht belangrijken invloed uit.

Wel werd door den vrede van Hubertsburg (1763) een eind gemaakt aan den Zevenjarigen Oorlog, Silezië, het rijke erfland van Maria Theresia, van Oostenrijk afgescheurd en aan Pruisen voor goed toegekend, en de rang dien dit Rijk, door het oorlogsgenie van Frederik II, als Groote Mogendheid verworven had, bevestigd; wel was het gebleken dat Rusland, tot nu toe als een half-barbarenland beschouwd, meer aandeel begon te nemen in de staatkundige aangelegenheden van Middel-Europa, en dat Zweden in het noorden en Spanje in het zuiden in macht en aanzien waren getaand; wel had nog de Republiek der Vereenigde Nederlanden achter eene onzijdige houding het verval van hare inwendige kracht verborgen weten te houden, die echter weldra bij het uitbreken van den Amerikaanschen onafhankelijkheidsoorlog blijken zou; — doch dit alles mocht wijziging brengen in de politieke verhouding der verschillende Staten en in hunnen rechtstoestand tot elkander, het bracht geen vordering in rechtsbeginselen. Zelfs de wijziging in rechtstoestand werd weldra overschaduwd door twee spoedig op elkander volgende gewichtige gebeurtenissen, die in het laatst der achttiende eeuw plaatsgrepen, namelijk de onafhankelijkheidsoorlog der Noord-Ameri-

kanen tegen Engeland en de groote staatsomwenteling in Frankrijk.

De talrijke volksstam, die in de Nieuwe Wereld zich te krachtig gevoelde om langer aan den leiband van het Moederland te loopen, had zich na hevigen strijd van Engeland losgescheurd. Hoewel de jeugdige Republiek, in den aanvang van haar bestaan, op de Europeesche aangelegenheden en op den rechtstoestand tusschen de verschillende Staten nog geen aanmerkelijken invloed uitoefende, wisten toch de uitstekende staatslieden, die de Vereenigde Staten reeds in hun eerste ontwikkelingstijdperk opleverden, hunne vrijzinnige philosophische beginselen ook in Europa ingang te doen vinden — en dit, gevoegd bij snellen aanwas van macht en inwendige ontwikkeling en een uitgebreid handelsverkeer, leidden de Europeesche mogendheden er toe om hunne betrekkingen met de beschaafde rijken in Amerika, voornamelijk met de Vereenigde Staten, uittebreiden en de rechtsbanden, welke met hen reeds bestonden, vaster aan te knoopen, zoodat daardoor de grond werd gelegd om het volkenrecht, dat tot dusverre meer bepaald een *Europeesch internationaal recht* was geweest, te doen worden een *modern volkenrecht der beschaafde Staten*, dat alle Rijken der wereld omvat, zoodra déze door beschaving waarborgen opleveren, dat zij het groote grondbeginsel van dat recht zullen eerbiedigen, door Montesquieu in zijn *Esprit des Lois* (1) zoo juist aangewezen: „*le principe, que les diverses nations doivent se faire dans la paix, le plus de bien, et dans la guerre le moins de mal qu'il est possible, sans nuire à leurs véritables intérêts.*"

De revolutionnaire propaganda der Fransche Republiek dreigde, in haar trachten naar uitbreiding van macht en verspreiding harer beginselen, zich te mengen in de binnenlandsche aangelegenheden der overige Staten van het vasteland van Europa.

(1) Chap. I. 3.

Het Fransche volk had openlijk verklaard, dat de souvereiniteit slechts aan het volk toekomt, hetwelk, in de uitvoering van zijn hoogste wil door de rechten der nakomelingschap beperkt, geen onherroepelijk gezag kan verleenen, dat geen enkel gebruik, geen enkele wet, geen enkele toestemming en geen enkele overeenkomst, eene vereeniging van menschen onderwerpen kan aan eene macht, die zij niet het recht zou bezitten terug te nemen.

Oostenrijk eerst en daarna Pruisen verklaarden daarop aan Frankrijk den oorlog. De Koning van Pruisen ontvouwde in zijne nota van 25 Juni 1789 de redenen, die hem noopten de wapenen optevatten. Het geschiedde, volgens dat stuk, niet zoozeer om de rechten van Oostenrijk, zijn bondgenoot, te beschermen, als om de onberekenbare rampen te voorkomen, die niet alleen voor Frankrijk, maar voor geheel Europa en de gansche menschheid het gevolg zouden zijn van den geest van algemeene tuchteloosheid, omverwerping van alle gezag, bandeloosheid en verachting van wetten, waarvan de ongelukkige gevolgen reeds waren gebleken.

Dit nieuw *recht van interventie* werd, toen de Minister P i t t, den 1[sten] Februari 1793, in het Engelsche Parlement de noodzakelijkheid betoogde, dat ook Engeland zich aansloot bij de coalitie der Continentale Staten van Europa tegen Frankrijk, aldaar nog hevig betwist, toen Frankrijk zelf aan het geschil een eind maakte door aan Engeland en Holland beiden den oorlog te verklaren.

De reeks van oorlogen van de eerste Fransche Republiek, gevolgd door die van het eerste Keizerrijk, veroorzaakten een geheelen omkeer in de volkenrechtelijke verhouding der meeste Staten van Europa. De vredesverdragen van Campo Formio in 1797, van Luneville in 1801, van Presburg in 1805, van Weenen in 1809, allen met Oostenrijk, van Amiëns in 1802 met Engeland en van Tilsit in 1807 met Rusland, leidden feitelijk, in stede tot een duurzamen vrede, slechts tot een tijdelijken stilstand van wapenen, waarbij telkens

de tegenstander van Frankrijk gebruik maakte om tot adem te komen en opnieuw krachten te verzamelen tot het hervatten eener worsteling, waartoe de voor zijn zelfbehoud en voor het staatkundig evenwicht van Europa verderfelijke politiek van Frankrijk hem aandreef.

De intocht der Verbondenen in 1814 te Parijs, het herstel der Bourbons op den Franschen troon en het vredesverdrag, dat daarop te Parijs werd gesloten, in verband met de bepalingen der slot-akte van het Congres van Weenen, bestemd om de schikkingen te treffen, die nog tot aanvulling van het Parijsche vredestractaat noodig waren, maakte met den vrede van Parijs, welke in 1815 op den korten doch bloedigen veldtocht, veroorzaakt door den plotselingen terugkeer van den Franschen Keizer, was gevolgd, een eind aan de Napoleontische oorlogen. Met deze vredesverdragen, die, gesloten met den oprechten wensch naar vrede, het evenwicht der Staatsmachten op betere grondslagen herstelden en daardoor meer waarborgen tot algemeenen vrede aanboden, ging Europa over het algemeen een tijdperk van meerdere rust en van een nieuwen rechtstoestand in.

Frankrijk werd tot zijne vroegere grenzen teruggebracht.

Het Duitsche Rijk, op vorigen grondslag niet meer optebouwen, verkreeg eene nieuwe indeeling, met afgebakende rechten der deelen tot het geheel, en ofschoon toen reeds de ijverzucht tusschen Pruisen en Oostenrijk zich openbaarde, welke later tot zulke gewichtige gevolgen leidde, wist men het tot een vergelijk te brengen, en werden de vroegere Saksische gewesten, die het geschilpunt uitmaakten, verdeeld tusschen hun vroegeren Souverein en Pruisen, dat door toevoeging van gewesten aan den Rijn tot den rang werd gebracht, dien het vóór 1806 innam.

De verdeeling van Polen tusschen Rusland, Pruisen en Oostenrijk werd bevestigd, onder voorwaarde dat het zijne nationale instellingen en eene eigen vertegenwoordiging verkrijgen zou. Krakau, onder protectoraat dezer drie Groot-

machten gesteld, werd eene ten eeuwigen dage vrije, onafhankelijke en onzijdige stad verklaard. Zwitserland herkreeg zijn grondgebied en werd mede voortdurend onzijdig verklaard. Eindelijk werden alle Nederlandsche gewesten, zoowel die der vorige Republiek als de Zuidelijke, welke vroeger onder Oostenrijks schepter hadden gestaan, vereenigd en werd die Staat tot een Koninkrijk verheven, onder het Vorstenhuis van Oranje-Nassau, terwijl de Koning der Nederlanden, tegen afstand aan Pruisen van zijne vroegere rechten in Duitschland, met den titel van Groothertog, bezit en souvereiniteitsrechten verkreeg op het voormalig Hertogdom Luxemburg, dat echter deel van den Duitschen Bond bleef uitmaken. Behalve andere punten van overeenkomst werden nog twee belangrijke beginselen van volkenrecht aangenomen: de afschaffing van den *slavenhandel* en de *vrije scheepvaart op de rivieren*, welke de verschillende landen scheiden of doorgaan. De laatste werd aan die Rijken gewaarborgd, van het punt waar deze stroomen bevaarbaar worden tot aan hare uitmonding.

Omtrent den zin dezer laatste bepaling ontstond, ten aanzien van de vrije vaart op den Rijn, een geschil tusschen de Nederlandsche Regeering en de overige Oeverstaten van die rivier. De eerste geloofde uitsluitend het recht te bezitten om, van het punt af waar de verschillende Rijntakken binnen haar gebied in zee vallen, de vaart te regelen en tollen te heffen, omdat, naar zij meende de uitdrukking *tot aan zee (jusqu'à la mer)*, in de tractaten van Parijs en Weenen betreffende dit punt voorkomende, niet synoniem is met die *tot in zee (dans la mer)*, en dat zelfs, wanneer men aan den inhoud dezer tractaten ook de laatste uitlegging wilde geven, deze dan toch alleen betrekking kon hebben op den loop van den Rijn zelven, die bij zijne monding niet bevaarbaar was, daar deze tusschen de duinen bij Katwijk door sluizen uitwatert, terwijl de grootste watermassa's, die de Rijn uit Duitschland afvoert, over de Waal, de Lek en den IJsel worden verdeeld, welke dus niet meer de Rijn

zijn. In plaats van den Rijn was wel, ten behoeve van de scheepvaart, de Lek gekozen en, daar de Waal beter bevaarbaar was, had Nederland genoegen genomen, in de plaats van de Lek, de Waal te stellen, doch de Waal eindigt te Gorinchem, waar de vloed intreedt. De wateren van Gorinchem tot Hellevoetsluis en de Maas-monden zijn allen zeearmen, door het territoir van het Rijk omsloten, en derhalve aan alle reglementen onderworpen, die de Staat goedvindt daarop te stellen.

Van de andere zijde werd hiertegen ingebracht, dat de wederzijds bedongen vrije vaart op den Rijn noodzakelijk in zich sluit het recht om van de verschillende wateren gebruik te maken, die de rivier met de zee verbinden, dat de uitdrukking: *tot in zee*, in dit opzicht beschouwd kon worden gelijk te zijn aan die: *in zee*, en dat de uitleg door het Nederlandsch Gouvernement aan het tractaat gegeven, het voorrecht van de vrije vaart binnen Nederlandsch territoir voor de overige Staten geheel zou wegnemen.

Na eene langdurige beraadslaging werd deze zaak, den 31sten Maart 1831, door de te Mainz gesloten conventie tusschen Nederland en alle overige Oeverstaten van den Rijn beslist. Er werd uitgemaakt dat de scheepvaart op den Rijn vrij zou zijn van het punt waar die rivier bevaarbaar werd *tot in zee (bis in die See)*; de Lek en de Waal, met de langs Rotterdam en Brielle aangewezen voortzetting van de eerste en de langs Dordrecht en Hellevoetsluis aangewezen voortzetting van de laatste, werden als algemeene voortzetting van den Rijn aangenomen; aan alle onderdanen der betrokken Staten het recht verleend om van het Voornsche Kanaal gebruik te maken, terwijl wanneer de uitmondingen bij Brielle of Hellevoetsluis onbevaarbaar mochten worden, het Nederlandsch Gouvernement gehouden zou zijn andere waterwegen aantewijzen, even gemakkelijk als het voor zijn eigen onderdanen zou openen. Ein-

delijk werden nog de politie op de rivier, de tarieven enz. geregeld.

De eerste vijftien jaren, van het tijdvak sedert het Weener-tractaat tot aan onze dagen, kunnen met recht den tijd der interventie worden genoemd. Groot-Britannië, Pruisen, Oostenrijk en Rusland hadden, bij het vredesverdrag van Parijs in 1814, zich de vrije beschikking over het territoir, dat door Frankrijk bij tractaat was afgestaan, voorbehouden. Deze Grootmachten, waarvan de drie laatstgenoemden tevens het z. g. n. Heilige Verbond hadden aangegaan en waarbij zich in 1818, op het Congres van Aken, Frankrijk aansloot, gingen daarop een voortdurend bondgenootschap aan, met het, ofschoon hoogst onbestemd aangewezen, oogmerk om over de internationale zaken van Europa eene soort van voogdijschap, zoo niet van oppergezag uitteoefenen. Door voortdurende tusschenkomst in de binnenlandsche aangelegenheden der Europeesche Staten scheen het zich ten doel te stellen elke revolutionnaire beweging tegentegaan, wanneer die tegen de monarchale instellingen, die men onder de regeerende dynastiën had hersteld, waren gericht, of beschouwd werden in de gevolgen den maatschappelijken toestand van Europa, of de bijzondere veiligheid van een naburigen Staat, in gevaar te brengen.

De Staten, welke zich tot taak stelden zoodanig integrijpen, bleken echter omtrent het beginsel van deze algemeene interventie zelve oneens te zijn. Hoe belangrijk uit een volkenrechtelijk oogpunt eene breedere ontwikkeling dezer zaak zou zijn, vergunt het bestek dezer schets slechts de voornaamste feiten aantestippen, die met dit beginsel in verband staan.

In 1820, bij de omwenteling van Napels, werd het door Pruisen, Oostenrijk en Rusland in toepassing gebracht, doch door Engeland verworpen. Naar aanleiding van de maatregelen tot interventie op de Congressen van Trop-

pau en Laybach beraamd, verklaarde Engeland zulk eene interventie in strijd met zijne constitutie en gevaarlijk om in het Europeesch internationaal recht te worden opgenomen.

Evenzeer weigerde Engeland, in 1822, zich te onderwerpen aan de bepalingen van het Congres van Verona, volgens welke Frankrijk, met goedkeuring van Pruisen, Oostenrijk en Rusland, zich na de omwenteling in Spanje van dat jaar, in de binnenlandsche aangelegenheden van dien Staat mengde. Het kende zich — schreef Lord Castlereagh in 1823 in eene vertrouwelijke mededeeling aan de Verbonden Hoven — niet toe en ontzegde ook aan andere Staten het recht, om van een onafhankelijken Staat eene verandering zijner staatsregeling te vorderen en dezen in geval van weigering met een vijandelijken aanval te bedreigen.

Zoodra de inmenging van vreemd gezag mede de Amerikaansche Koloniën van Spanje betrof, kantte zich daartegen niet alleen Engeland, maar voornamelijk en op de meest stellige wijze de Republiek der Vereenigde Staten. Deze had de leer van Monroë aangenomen, volgens welke Amerika zich van de politiek van Europa volkomen geisoleerd moet houden. Zij verklaarde elke poging van de Verbonden Mogendheden van Europa, om op het vaste land van Amerika hun bijzonder politiek stelsel intevoeren, als gevaarlijk voor den vrede en hare veiligheid en dus elke interventie, die tot doel had Staten te onderdrukken of hun lot te controleeren, waarvan de onafhankelijkheid door de Vereenigde Staten was erkend, als eene tegen haar gerichte vijandelijke manifestatie te zullen beschouwen. Haar beginsel was steeds nimmer in de zaken der Europeesche Mogendheden tusschen beide te komen. Voor haar waren de feitelijke Gouvernementen altijd de wettige besturen. In Amerikaansche aangelegenheden duldde zij daarentegen, onder geen voorwendsel, vreemde inmenging.

In 1826, toen, na den dood van Koning Joan VI, door

het huis van Braganza aan Portugal eene constitutie was gegeven en dit, voor de absolute regeering van Spanje, aanleiding genoeg was om de aanspraken van Dom Miguel op den Portugeeschen troon met de wapens te ondersteunen, kwam ook Engeland gewapend tusschenbeide. Het verklaarde zulks echter slechts te doen als daartoe door tractaten van bondgenootschap verplicht, en vermits de constitutie aan Portugal van wettige zijde verleend en door de bevolking zelve met blijkbare ingenomenheid ontvangen was.

Bij het tractaat, in 1827 te Londen gesloten, verbond Engeland zich mede met Frankrijk en Rusland tot gezamenlijke interventie in de zaken van Griekenland, waartoe de algemeene opinie in Europa sterk aandrong, om de Christenbevolking van dat land tegen de godsdienstige vervolging en de onderdrukking der dweepzieke Turken te beschermen, volgens het beginsel door Mackintosh gesteld: „Alle rechten, die een volk voor zich zelf kan verdedigen, kan het, zoo het tot interventie is geroepen, ook steunen in het belang van een ander volk.''

In 1830, toen de Belgische gewesten tegen de regeering van Koning Willem I in opstand kwamen, bleef de waarborgende interventie achterwege, doch kwamen eindelijk op verzoek van dien Koning te Londen de afgevaardigden van de vijf Groote Mogendheden bijeen. In het protocol der Conferentie van 20 December verklaarden deze o. a. dat de vereeniging van België met Holland geschied was om het juist evenwicht in Europa te vestigen en een algemeenen vrede te waarborgen. De gebeurtenissen hadden bewezen dat dit doel niet was bereikt. Andere voorzieningen werden dus gevorderd. De scheiding der Belgische gewesten mocht deze echter niet ontslaan van hun gedeelte in de Europeesche plichten, die het Koninkrijk der Nederlanden droeg. Dit leidde vervolgens tot de verklaring (art. 5 van het protocol der Conferentie van 20 Januari 1831) dat België een voortdurend neutrale Staat zou zijn, welks neutraliteit door de

vijf mogendheden werd gewaarborgd. Een tractaat van 24 artikels, den 15den November 1831 door de vijf Mogendheden en België geteekend, bracht de definitieve scheiding tot stand. Op het protest daartegen van den Koning van Nederland, vereenigden Frankrijk en Engeland zich om dezen door geweld te noodzaken het Belgisch gebied te ontruimen, dat reeds zegevierend door het Noord-Nederlandsche leger was binnengetrokken; de havens van Nederland werden geblokkeerd, op de schepen, die zich in Fransche en Engelsche havens bevonden, werd embargo gelegd, terwijl eindelijk een Fransch leger oprukte, de Citadel van Antwerpen, na eene heldhaftige verdediging der bezetting, vermeesterde, en daarop, na die aan de Belgen te hebben afgegeven, weer binnen Frankrijk terugtrok. Van vriendschappelijke bemiddeling, overgegaan in scheidsrechterlijken dwang, leidde deze Londensche Conferentie dus ten laatste tot gewapende interventie.

Genaderd tot de gebeurtenissen, die tot den tegenwoordigen volkenrechtelijken toestand van Europa hebben geleid, betreden wij een meer algemeen bekend terrein. Wij zullen dus kort zijn en er slechts aan herinneren, dat de afschaffing der slavernij, omtrent het recht van visitatie in vredestijd, een twistpunt deed ontstaan, — en dat de eerste Deensche oorlog van 1849 noch de oorlog van 1854, waarin Frankrijk, Engeland, Sardinië en Turkije, Rusland bestreden, eene bijzondere vordering in rechtstoestand of wijziging in beginselen aantoonden, ofschoon het niet geheel onopgemerkt mag worden gelaten, dat bij dien laatsten oorlog Turkije — een Mahomedaansch Rijk — ten spijt van het Heilige Verbond, voor het eerst in een Verbond met Christen-Staten werd opgenomen.

De Fransche revolutie van 1848 leidde er toe, dat ten laatste de troon van Frankrijk opnieuw door een Napoleon werd bezet, die, tijdens zijne ballingschap in Italië Carbonari geworden, door den aanslag van Orsini aan

zijne beloften ten aanzien van dat Rijk werd herinnerd. Italië, gedeeltelijk onder vreemde heerschappij van Oostenrijk teruggebracht, gedeeltelijk onder Vorsten, wier erfelijk feodale beginselen niet door het revolutie-tijdperk waren gelouterd, gedeeltelijk onder bekrompen priesterheerschappij, welke elk vrij onderwijs verbande, dorstte naar vrijheid. Deze stemming, door het Sardinisch Vorstenhuis gevoed, deed eindelijk den oorlog van 1859 ontstaan.

„Italië vrij tot aan de Adriatische Zee," was de leuze, waarmede Napoleon III zich als bondgenoot van Sardinië in den strijd om een nieuw volkenrechtelijk beginsel, dat der *nationaliteiten*, mengde. De oorlog eindigde met het vredestractaat van Villafranca, volgens 't welk alleen het Venetiaansche onder de macht van Oostenrijk bleef. Frankrijk vergenoegde zich zijne zuidoostelijke grens te rectificeeren door aanhechting van een klein gedeelte van Savoie en Nizza, met toepassing van een ander beginsel, namelijk dat der *vrije volksstemming.*

Gedurende dien oorlog in Italië had Pruisen zich gereed gemaakt om Duitschlands rechten te verdedigen, wanneer die door Frankrijk mochten worden geschonden. Inmiddels had het als rustig doch duchtig aanschouwer de krachten der strijdvoerenden gewogen. Vooral waren de traag werkende staatsmachine en de tot snel optreden ongeschikte militaire organisatie van Oostenrijk aan den dag gekomen. Voor Pruisen scheen de tijd gekomen om het beginsel der *Duitsche nationaliteit* op den voorgrond te doen treden, ten einde daarna de *hegemonie* over dat Rijk te verwerven en eindelijk de *Duitsche eenheid* tot stand te brengen.

Oostenrijk, als Groote Mogendheid, door Pruisen betrokken in den Deenschen oorlog van 1864, om Duitsche nationaliteits-belangen aangegaan, was weldra, in 1866, met dien Staat in den strijd om de hegemonie gewikkeld, waarin het, door de met snelheid overal toegebrachte slagen van het op volle kracht toegeruste Pruisen, volkomen het

onderspit delfde en bij het vredesverdrag van Praag, den 3[den] Augustus 1866, genoodzaakt werd zijne Duitsche bondsrechten optegeven.

Toen vormde zich — ofschoon slechts voor korten tijd — een Noord- en een Zuid-Duitsche Bond, waarbij de Main als grenslinie werd genomen, terwijl tevens het Italiaansch nationaliteits-beginsel weder eene schrede nader tot zijne bevrediging was gevorderd door den afstand, dien Oostenrijk, nog tijdens den oorlog, aan Frankrijk deed van het Venetiaansch gebied, dat deze aan den bondgenoot van Pruisen, Koning Victor Emanuel, overdroeg.

Niet zoodra was de strijd op het oorlogsveld geëindigd, of die op diplomatiek terrein werd hervat. Graaf von Bismarck, Pruisen's groote Staatsman, wist de Zuid-Duitsche Bondstaten te winnen om, voor het geval van een oorlog tegen een niet-Duitschen Souverein, vereenigd voor de rechten en belangen van het gemeenschappelijk vaderland te strijden.

Weinig geruststellend voor den vrede was daarbij, dat de Markies de Lavalette, Frankrijk's Minister van Buitenlandsche Zaken, in eene circulaire aan de Gezanten bij de verschillende Hoven de theorie verkondigde: „dat de volken door eene onwederstaanbare macht gedreven worden om groote massa's te vormen, waardoor de Staten van den tweeden rang verdwijnen;" terwijl daar werd bijgevoegd: „dat de regeering des Keizers eene verovering alleen begrijpt, wanneer noodzakelijkheid tot inlijving bestaat, of waar overeenstemming in zeden en in nationalen geest die mogelijk maakt."

In het onverholen verlangen van Frankrijk, om zich niet door het machtiger geworden Pruisen te laten overvleugelen, in diens mislukte pogingen om Luxemburg bij minnelijke schikking aan zijn gebied te hechten — welke o. a. tot eene in 1867 bij het Londensche tractaat gewaarborgde neutraliteits-verklaring van dat Groothertogdom hebben geleid, —

en eindelijk in de hem door minder geslepen Staatslieden gedane openingen, om zich ten koste van België uittebreiden, vond de uitstekende Bondskanselier de gewenschte hulp om zijne pogingen bij de Zuid-Duitsche Staten te doen slagen.

Toen dan ook de lang verwachte reuzenstrijd in 1870 tusschen Frankrijk en Pruisen met diens Bondgenooten plotseling uitbrak, stond geheel Duitschland geschaard rondom den Pruisischen Koning, die — nog vóór de oorlog eindigde — den 18den Januari 1871, te Versailles, tot Keizer van het Duitsche Rijk werd gehuldigd.

Bijna gelijktijdig met de Duitsche was ook de Italiaansche eenheid tot stand gekomen. In Rome had de Paus sedert langen tijd zijn wereldlijk gezag slechts door vreemde bajonetten kunnen handhaven. Zoodra Frankrijk gedwongen was zijne troepen uit Rome te nemen, zonk de Pauselijke zetel ineen en werd de beroemde wereldstad de hoofdstad van het thans vereende Italië.

Met het herstel van het Duitsche Keizerrijk, dat door de bij het vredestractaat in 1871 te Frankfort bekrachtigde toevoeging van den Elzas en Duitsch-Lotharingen met Metz, en vooral door zijn krachtig inwendig bestuur en de staatsregeling die het bezit, machtiger is dan ooit, is een nieuw tijdperk ingetreden. Duitschland consolideert zich inwendig. In strijd gewikkeld tegen den clerus en gelijktijdig tegen het socialismus, hier geestelijken ontzettende en vervolgende, in Berlijn en elders in vredestijd den kleinen Staat van beleg afkondigende, is de heerschende geest in dat Rijk tegen vooruitgang gekant en geheel in reactionnairen zin. Deze uit zich in beperking van handel, in spoorweg-politiek, in wederoprichting der oude gilden, in Jodenvervolging, en in opvatting van volken- en oorlogsrechten. Die algemeene richting van inwendige politiek en van opinie moet in het oog worden gehouden, bij beoordeeling van volkenrechtelijke geschillen en geschriften. Het uitwendig leven is — bij Staten als bij menschen — gevolg van constitutie.

In 1875 ontwikkelde zich de lang gesmeuld hebbende Oostersche quaestie tot zij gevaarlijk werd voor den Europeeschen vrede. Rassen- en religiehaat tusschen Slaven en Muzelmannen, Christenen en Mahomedanen, waren hoofdoorzaak, de politiek der Donau-Vorstendommen, die van de Voogdij der verheven Porte ontslagen wenschte te zijn en die van Rusland bijredenen. In de Herzegowina begonnen, breidden zich de onlusten en de vijandschap tegen Turkije allengs uit over Bosnië, Servië, geheel Bulgarije en Montenegro. Een Drie-Keizerverbond (Oostenrijk, Rusland en Duitschland) scheen althans in deze zaak het toezicht over Europa's twistpunten van het Heilige Verbond van 1815 te vervolgen. De aanhef eener nota van Graaf Andrassy van 30 December 1875 over de door de drie Keizers van de Porte verlangde hervormingen in zijn Rijk wijst daarop. Zij werd in Mei 1876 gevolgd door eene conferentie te Berlijn tusschen de Keizers van Duitschland en Rusland met hunne Kanseliers en Graaf Andrassy. Bij hun memorandum sloten zich Frankrijk en Italië aan. Engeland, welks belangen in Britsch-Indië niet toelaten dat Constantinopel ooit in het bezit van Rusland kome, behield een afzonderlijk standpunt. Den 2den Juli verklaarden Servië en Montenegro aan Turkije den oorlog, die spoedig ten nadeele van Servië werd beslist en het volgende jaar door den Russischen Keizer, na langdurige onderhandelingen, zoo men wil onder den invloed van eene machtige Slaven-partij, werd overgenomen. De zieke man — zooals Turkije werd genoemd — bleek krachtiger dan men had vermoed. Toch — al werden de Turken nog niet over den Bosphorus naar Azië teruggedreven — schijnt dit voor de toekomst weggelegd. Bij den vrede van St. Stephano (3 Maart 1878) moesten zij de autonomie van Bulgarije toestaan, Servië en Rumenië onafhankelijk verklaren, aan Montenegro zijn veroveringen laten, voor Bosnië en Herzegowina hervormingen beloven. Thans worden zij in het Westen door de Grieken bestookt.

Blijven er voor de naaste toekomst redenen te over, die voor ernstige strijdvragen in het Oosten doen duchten, een zich allengs meer ontwikkelend antagonisme der rassen, vooral van Slaven tegen Germanen dreigt elders op den duur een strijd tusschen Rusland en Duitschland te zullen doen ontbranden.

Wat de toekomst baren zal is onbekend, maar de teekenen der tijden wijzen er reeds op dat wij nog ver, zeer ver zijn van den eeuwigen vrede, dien schoonen droom, dien sommigen zich denken. Het is dus nog geen ondankbare taak om, als de rampen van den oorlog niet geheel zijn te ontgaan, te trachten ze te beperken.

D. BELANGRIJKE DOCUMENTEN VOOR HET OORLOGS- EN NEUTRALITEITSRECHT UIT DE LAATSTE KWART-EEUW.

Wij hebben thans de volgende hoogst gewichtige zaken te vermelden, welke van het ernstig streven van velen getuigen om de rampen van den oorlog zooveel mogelijk te beperken, de regelen van het oorlogsrecht op *positieve* gronden te bevestigen en vastteleggen, of de kennis van het internationaal recht uittebreiden.

I. *De verklaringen in 1854 door Frankrijk, Engeland en Rusland afgelegd, omtrent de door hen in den Oosterschen oorlog aantenemen houding tegenover de neutralen en het verdrag van Parijs van 1856.*

In 1854 begrepen Frankrijk en Engeland, als bondgenooten in het Oosten Rusland bestrijdende, dat het verschil van beginsel dat zij voor den zee-oorlog ten aanzien der neutralen steeds hadden gehuldigd en waarbij de een zich hield aan de vlag, de andere aan de nationaliteit der koopwaar, hun gezamenlijk handelen zouden belemmeren.

De Minister van Buitenlandsche Zaken in Frankrijk Drouyn

de Lluys betoogde aan Engeland de noodzakelijkheid om daaromtrent tot overeenstemming te geraken en daarvan openlijk te doen blijken. „Om dat doel te bereiken" — schreef hij — „is het onvermijdelijk dat van weerszijden absolute beginselen en uitspraken worden losgelaten, dat men niet langer vasthoudt aan hetgeen elk der beide volken tot dusverre heeft voorgestaan, meer krachtens overlevering dan uit overtuiging van de strikte rechtvaardigheid van zijne rechten. Wij moeten dus eene formule vinden, welke ieder Souverein meester latende van zijne bijzondere theoriën, thans tot een zelfde practijk kan leiden; het eenige middel tot verzoening zou zijn wederkeerig aftezien van alle bepleiting over het verledene en alleen te zoeken naar een voor de neutralen voordeelig vergelijk."

Men was, toen men daarmede aanving, genoodzaakt in het oog te houden dat men oorlog voerde tegen Rusland, dat de beroemde acten van Gewapende neutraliteit van 1780 en van 1800 had uitgelokt, welker beginselen de Vereenigde Staten van Noord-Amerika steeds vasthielden. Zoo dwingt het goede vroeg of laat anderen tot navolging. De neutraliteitsverklaringen van Zweden en Denemarken begunstigden de vrijzinnige bedoelingen van den heer Drouyn de Lluys. Na veel onderhandelingen, welke van den helderen blik van Frankrijk's minister en voor de bereidwillige toenadering van Engeland getuigden, werd besloten dat beide regeeringen eene *gelijkluidende verklaring* zouden openbaar maken.

De *Moniteur Universel* van 30 Maart 1854 bevatte het volgend rapport aan den Keizer, dat door de verklaring zelve werd gevolgd:

„In een tijdperk, waarin de maritieme betrekkingen en de handelsbelangen zulk eene belangrijke plaats in het bestaan der volken innemen, is het de plicht van eene natie, die genoodzaakt is oorlog te voeren, de noodige maatregelen te nemen, om er de gevolgen zooveel mogelijk van te verzachten, door aan den handel der neutrale Staten

zoodanig gemak in verkeer toe te laten, als met dien toestand van vijandschap, waaraan zij trachten vreemd te blijven, vereenigbaar is.

„Het is echter niet genoeg dat de oorlogvoerenden zich voornemen alle rechten der neutralen te eerbiedigen; zij moeten bovendien er naar streven om de ongerustheid, die den handel altijd zoo snel bevangt, te voorkomen, door geen enkele onzekerheid nopens de beginselen, welke zij zullen toepassen, te laten bestaan.

„Een reglement voor de plichten der neutralen zou eene soort van krenking schijnen van de souvereiniteit der volken, die de neutraliteit willen bewaren; eene vrijwillige verklaring van de beginselen naar welke de oorlogvoerende belooft zich te zullen gedragen, zou integendeel de meest formeele getuigenis zijn, die hij van zijn eerbied voor de rechten van andere volken kan geven.

„Met dit denkbeeld heb ik, na overleg met de regeering van hare Britsche Majesteit de eer aan de hooge goedkeuring van Uwe Majesteit de volgende verklaring te onderwerpen.

„Met den meesten eerbied enz.

(get.) Drouyn de Lluys."

Verklaring van Frankrijk van 29 Maart 1854.

„Ten einde den handel der neutralen van elke onnoodige belemmering te ontheffen, stemt Z. M. er voor het tegenwoordige in toe van een gedeelte der rechten aftezien die hem, krachtens het volkenrecht, als oorlogvoerende macht toekomen.

„Het is Z. M. onmogelijk aftezien van de uitoefening van zijn recht de artikelen van Oorlogscontrabande te nemen en de neutralen te beletten de depêches van den vijand over te brengen. Zij moet ook zijn recht als oorlogvoerende macht ongeschonden handhaven, om de onzijdigen te beletten elke blokkade, uitgeoefend door het leggen van eene genoegzame

macht voor de forten, reeden of de kusten van den vijand, te schenden.

„Maar de schepen van Z. M. zullen niet den eigendom van den vijand nemen, geladen aan boord van een onzijdig schip, tenzij die eigendom oorlogscontrabande mocht wezen.

„Z. M. rekent niet op het recht terugtekomen anderen eigendom der onzijdigen dan oorlogscontrabande, welke aan boord van 's vijands schepen wordt genomen, verbeurd te verklaren.

„Z. M. verklaart bovendien dat Zij, door den wensch bezield om de rampen van den oorlog zooveel mogelijk te verminderen en er de operaties van te beperken tot de geregelde krachten door den staat georganiseerd, voor het oogenblik niet het voornemen heeft commissiebrieven voor de kaapvaart uittegeven."

Op den zelfden datum maakte Engeland zijne verklaring openbaar, terwijl de Russische regeering in het *Journal de St. Pétersbourg* van 19 April aankondigde, dat zij zich naar dezelfde beginselen zou gedragen.

„Deze" – zeide de Minister van Buitenlandsche Zaken in Frankrijk in zijne nota van 29 Maart aan de vertegenwoordigers van dat rijk bij de andere mogendheden — „zijn de voordeelen, welke aan den handel gedurende den oorlog gewaarborgd zullen zijn en zelfs, wanneer die zal zijn geëindigd, zal deze gemeene verklaring een gewichtig precedent blijven in de geschiedenis der neutraliteit."

Alle onzijdige mogendheden brachten hulde aan de vrijzinnige politiek der verbondenen zoowel als aan de wijze, waarop zij hunne vroegere bekrompen opvatting nopens hunne traditioneele rechten op zijde hadden gezet en beloofden hunnen moreelen steun.

Ruimschoots werd van de vrijgevigheid der oorlogvoerenden gebruik gemaakt, zonder dat dit tot eenig misbruik aanleiding gaf. Algemeen werden de aangenomen beginselen

als een weldaad en eene groote schrede van vooruitgang beschouwd, zoodat, toen in 1856 te Parijs het Vredes-Congres bijeenkwam, de gevolmachtigden der staten aldaar de gevolgde regelen voor de toekomst bevestigden en den 16den April de gewichtige verklaring aflegden, welke in bijlage 25 in haar geheel is opgenomen.

II. *De Conventie van Genève van den 22sten Augustus 1864 voor de verbetering van het lot der gewonde krijgslieden in het leger te velde* (bijlage 28).

Het volkenrecht kon reeds in de vorige eeuw op een aantal tractaten en cartels wijzen, welke voornamelijk de behandeling en uitwisseling van krijgsgevangenen regelen. Behalve die zijn er drie andere tractaten en een project gemaakt om het lot der gewonden te verzekeren:

a. het verdrag van Aschaffenburg van 27 Juni 1743, na den veldslag van Dettingen gesloten, tusschen de opperbevelhebbers van het Pragmatieke en van het Fransche leger, den Generaal von Stair en den Maarschalk de Noailles, tot wederzijdsche bescherming van gewonden en hospitalen;

b. het tractaat, den 6den Februari 1759, te Sluis, in Staats-Vlaanderen, tusschen Frankrijk en Engeland gesloten, regelende de zorg voor de zieken en gewonden en hun verplegers;

c. de conventie van Brandenburg van 7 September 1759, tusschen Frederik den Groote en Lodewijk XV op de grondslagen van het Sluiser-tractaat;

d. het voorstel in 1800 door den beroemden Franschen legerarts Percy aan de Generaals Moreau en Kray gezonden tot onschendbaarverklaring van hospitalen en om de zorg voor de gewonden te regelen.

Deze tractaten, hoezeer eene onmiskenbare vordering in humaniteit aantoonende, hadden een voorbijgaand karakter

en het daarin neergelegd humaniteits-begrip schijnt in het revolutie-tijdperk en de Napoleontische oorlogen verloren te zijn gegaan.

De eerste, die de algemeene belangstelling in het lot der gewonden wist op te wekken was Henri Dunant, uit Zwitserland, die als tourist in 1859 de slagvelden van Italië had bezocht en door de aangrijpende schildering, welke hij in het in 1862 uitgekomen geschrift: *Un souvenir de Solferino* gaf van de ellende, den jammer en de hulpbehoevendheid der gewonden op slagvelden en in hospitalen, aanwees, welk eene menigte menschenlevens uitsluitend door gebrek aan verzorging verloren gingen, die anders gered hadden kunnen worden. Hij wilde daarin naar het verheven voorbeeld, dat Miss Nightingale in de Krim had gegeven, door Vrijwillige Ziekenverplegers tegemoet komen. Zijn denkbeeld werd opgenomen door de Maatschappij tot algemeen nut te Genève en vooral door haar Voorzitter Gustave Moynier. Een comité vormde zich met Generaal Dufour aan het hoofd en vond allerwege in Europa zooveel bijval, dat op zijn roepstem, in October 1863, mannen van verschillende landen te Genève bijeenkwamen; uit Nederland Dr. Basting en de voormalige zee-officier van de Velde. Door hen werd, onder leiding van Moynier, besloten tot oprichting van Comités tót vrijwillige hulp aan zieke en gewonde krijgslieden in tijd van oorlog en om, aan de verschillende regeeringen, den wensch te doen kennen aan deze comités hare bescherming te verleenen en de ambulances, hospitalen en ieder die gewonden verpleegt, onder het aangenomen symbool van het *Roode Kruis*, neutraal te verklaren (¹). Die wenschen vonden gehoor, althans bij de meeste staten, merkwaardigerwijze niet bij dien van den Paus, die alleen met Oostenrijk en Beieren zich tegen de

(1) Lueder, *Die Genfer Convention. Erlangen* 1876, S. 88.

zaak verklaarde [1]. Zestien Staten, waaronder Nederland, door den Raad van Legatie Westenberg vertegenwoordigd, sloten daarop den 22sten Augustus 1864 te Genève de merkwaardige conventie (bijlage 28), tot welke later meest alle andere Rijken toetraden en die dus een hoofdbestanddeel uitmaakt van het positief Oorlogsrecht.

III. *Het voorstel van additioneele artikelen op de conventie van Genève van 22 Augustus 1864, door de internationale conferentie van Genève den 20sten October 1868 geteekend.*

In 1867 had de Italiaansche regeering, geleid door de treurige ervaringen van den zeeslag van Lissa in 1866, zich tot den Zwitserschen Bondsraad gewend, om eene uitbreiding te bewerken van de conventie van Genève op den zee-oorlog. Van andere zijden was op eenige leemten in het oorspronkelijk stuk gewezen. Dit noopte den Bondsraad, den 12 Augustus 1868, aan de verschillende Staten een schrijven te richten, waarbij zij werden uitgenoodigd alsnog in het ontbrekende te voorzien. Van veertien Staten kwamen daarop den 5den October d.a.v. de gevolmachtigden te Genève bijeen. Nederland vertegenwoordigd door den Vice-Admiraal Jhr. van Karnebeek en den Raad van legatie Westenberg. De oorspronkelijke tekst van de conventie van 1864 werd in tact gelaten, door toevoeging van eenige artikelen, aan wenschen van eene het vorige jaar te Parijs gehouden, conferentie tegemoet gekomen, vooral door bijvoeging van negen artikelen, welke op de marine betrekking hebben, de beginselen der conventie van 1864 toegepast op den zee-oorlog (bijlage 32).

De bekrachtiging van deze additioneele artikelen door de verschillende regeeringen is echter achterwege gebleven. Door

(1) Lueder, S. 109.

Frankrijk werd een amendement voorgesteld op art. 9; door Engeland en Frankrijk beiden op art. 10. Zij stelden van de aanneming hunne toetreding afhankelijk. (1) Dit schijnt de andere Staten teruggehouden te hebben.

Ofschoon derhalve niet *bindend* in dezelfde mate als de conventie van 1864, bezitten de additioneele artikelen echter groote moreele waarde, niet alleen door de overeenstemming, welke omtrent de meeste punten heerschte, maar ook door de feiten, welke later plaats hebben gehad. Duitschland nam de beginselen in die mate aan, dat de Koning van Pruisen, op het eind van 1868, bij de opening van den Landdag, in de troonrede o. a. verklaarde, dat „het internationaal congres, dat zoo even te Genève de opdracht had volbracht, de vroeger bepaalde grondbeginselen voor de behandeling en verpleging van gewonden in den oorlog aantevullen en tot de Marine uittestrekken, van eene verblijdende overeenstemming in toenemende beschaving en humaniteit had doen blijken". (2)

Op het eind van 1869 hadden de Noord-Duitsche Bond, Oostenrijk, Baden, België, Italië, Nederland, Zweden en Noorwegen, Turkije en Wurtenberg zich zonder voorbehoud bereid verklaard de additioneele artikelen bij verdrag goed te keuren. (3) Toen de oorlog van 1870 uitbrak, wendde de Zwitsersche regeering zich onverwijld tot de kabinetten van Parijs en van Berlijn en gaf de hoop te kennen dat deze, ongeacht de nadere conventie niet bekrachtigd was geworden, de gemaakte bepalingen zouden willen erkennen en ze zonder uitdrukkelijke verbintenis (als *modus vivendi*), gedurende de vijandelijkheden, zouden in acht nemen. Duitschland en Frankrijk stemden beiden daarin toe; Italië stelde als feitelijke erkenning, tijdens dien oorlog, een neutraal hospitaalschip in dienst. (4)

---

(1) Lueder, S. 230.
(2) Id. S. 226.
(3) Id. S. 232.
(4) Id. S. 231.

IV. *De Verklaring den $\frac{29 \text{ November}}{11 \text{ December}}$ 1868 te St. Petersburg geteekend, nopens de afschaffing van het gebruik te velde van ontplofbare kogels.*

Keizer Alexander II van Rusland, wiens edele persoonlijke hoedanigheden en beginselen voor zijn uitgestrekt Rijk zooveel goeds tot stand hebben doen komen, als met het verderflijk persoonlijk regeerstelsel, waarvan hij het slachtoffer werd, mogelijk was, heeft recht op de dankbaarheid der menschheid verworven voor hetgeen, op zijn initiatief, is gedaan om de rampen van den oorlog te verminderen.

Daartoe behoort de verklaring zoo even gemeld. Op voorstel van het keizerlijk-Russische kabinet kwam in 1868 eene militare internationale Commissie te St. Petersburg bijeen tot het instellen van een onderzoek naar de wenschelijkheid om het gebruik van ontplofbare geweerkogels in den oorlog te verbieden. Nederland was daarbij door zijn Gezant, Baron Gevers, vertegenwoordigd.

Die verklaring ontleent hare belangrijkheid minder door de bepaling, welke zij aannam van het minimum gewicht der holle projectielen (400 gram), welke in den oorlog gebezigd mogen worden, als wel door de hoofdbeginselen welke, als praemissen, aangenomen en bekrachtigd werden door de gemachtigden van alle beschaafde natiën en derhalve met de gevolgen, welke er uit voortvloeien in het positieve conventioneele recht zijn opgenomen.

Geheel voorop werd gesteld dat de militaire Commissie, met onderling goedvinden, de technische grenzen heeft afgebakend, *binnen welke de eischen van den oorlog moeten beperkt worden door hetgeen de menschheid vordert.*

Alzoo werd verklaard dat de eischen van den oorlog aan de eischen van humaniteit *ondergeschikt* kunnen, soms moeten worden.

Het tweede beginsel was: dat de vooruitgang der beschaving ten gevolge *moet* hebben het onheil van den oor-

log zooveel mogelijk te verminderen. Eene andere gewichtige erkenning bestaat hierin, dat het eenige *rechtmatige* doel, dat de Staten gedurende den oorlog zich moeten voorstellen, de verzwakking der *strijdkrachten* van den vijand is.

Wij zullen later op die beginselen terugkomen.

V. *De Conferentie van Brussel van 27 Juli tot 27 Augustus 1874.*

Evenals vroeger voor de gewonden werd, in 1874 te Parijs, eene vereeniging tot verbetering van het lot der krijgsgevangenen opgericht. Onder voorzitterschap van den Generaal Graaf de Houdetot zond zij een voorstel, dat tot grondslag van een internationaal reglement zou kunnen dienen, aan verschillende hoven. Door den Keizer van Rusland werd het zeer gunstig ontvangen. (1) De humanitaire beginselen van Alexander II strekten echter verder en bepaalden zich niet tot de krijgsgevangenen. Waar het mogelijk was wilde hij de regelen van beschaving en de wetten van humaniteit ook in den oorlog tot hun recht doen komen. Op zijn hoog bevel was daartoe reeds een arbeid voorbereid, onder de leiding van Prins Gortschakoff door den in Volken- en Staatsrecht doorkneeden hoogleeraar F. de Martens, en werden, toen deze gereed was, de verschillende hoven van Europa aangezocht zich te Brussel te doen vertegenwoordigen, ten einde te beraadslagen over een *Projet d'une convention internationale concernant les lois et coutumes de la guerre*, dat door de Russische regeering inmiddels ter overweging werd aangeboden. Alle Europeesche Staten deden toezegging aan het congres te zullen deelnemen, sommigen echter onder reserves; Engeland niet dan nadat het zich had vergewist, dat het maritiem recht op

(1) Brief van 6 April 1874 van Prins Gortschakoff aan prins Orlof.

het Congres buiten sprake zou blijven. Geen Rijk of het had een of meer hoofdofficieren of Generaals afgevaardigd, meestal ook een Staatsman, Duitschland bovendien den voor het volkenrecht beroemden Dr. Bluntschli. Nederland werd vertegenwoordigd door 's Konings Gezant te Brussel, den heer van Lansberge en door den Generaal-majoor van der Schrieck. Schrijver dezes werd hun toegevoegd.

Van het oorspronkelijke Russische voorstel (Bijlage 75) kwamen niet alle artikelen, zelfs niet alle hoofdstukken in behandeling. De onderwerpen, waarover nog geen eenstemmigheid werd verwacht, werden tot later uitgesteld. De redactie van artikelen, waarbij rechten aan den occupator werden toegekend, werden vooral op aandringen van de vertegenwoordigers der kleine Staten, zoodanig in negatieven zin gewijzigd, dat er nergens van *toekenning*, steeds van *onthouding* van rechten sprake werd. Dit geschiedde te recht. Als abstracte regel van het volkenrecht moge aan den overweldiger een feitelijk rechtsgezag — zoo ver als hij zijn macht kan doen gelden — niet worden ontzegd, uit een Staatsrechtelijk oogpunt kan eene regeering te voren, bij tractaat, aan een toekomstigen vijand, geen rechten op zijn onderdanen of bezittingen toekennen.

Den 27sten Augustus werd het Slot-protocol door alle gemachtigden geteekend. Dit merkwaardig stuk, de beginselen van het modern oorlogsrecht bevestigende, was van den volgenden inhoud:

„De Conferentie te Brussel, op de uitnoodiging der regeering van Z. M. den Keizer van Rusland vereenigd, om te beraadslagen over een voorstel van internationaal reglement voor de wetten en gebruiken van den oorlog, heeft het voorstel, aan hare besprekingen onderworpen, onderzocht in een geest overeenkomende met het verheven denkbeeld dat tot hare bijeenroeping heeft voorgezeten, en dat alle regeeringen, die er zijn vertegenwoordigd, met sympathie hebben ontvangen.

„Dat denkbeeld had reeds zijne uitdrukking gevonden in de verklaring, welke in 1868 tusschen alle Gouvernementen ten aanzien van het verbod van ontplofbare kogels werd gewisseld.

„Eenparig was vastgesteld geworden, dat de vorderingen der beschaving tot gevolg moeten hebben de rampen van den oorlog zooveel mogelijk te verminderen, en dat het eenig rechtmatig doel, dat de Staten zich gedurende den oorlog moeten voorstellen, is den vijand te verzwakken, zonder hem noodeloos lijden opteleggen.

„Deze beginselen hebben toen eene algemeene goedkeuring verworven. Thans vereenigt zich de Conferentie, terwijl zij zich op denzelfden weg handhaaft, met de overtuiging, door de regeering van Z. M. den Keizer van Rusland uitgesproken, dat er eene schrede meer is te doen door de algemeene wetten en gebruiken van den oorlog te herzien, hetzij om ze met meer juistheid te bepalen, hetzij om er in gemeen overleg zekere grenzen voor aftebakenen, ten einde er zooveel mogelijk de gestrengheid van te matigen.

„De oorlog, dusdanig geregeld, zou minder jammeren met zich voeren, minder blootstaan om in hevigheid toetenemen, door de onzekerheid, het onverwachte en de door den strijd opgezweepte hartstochten; hij zou zekerder leiden tot het einddoel, namelijk de hervatting der goede betrekkingen en een meer duurzamen vrede tusschen de oorlogvoerende Staten.

„De Conferentie heeft geloofd aan deze denkbeelden van humaniteit niet beter te kunnen beantwoorden, dan zich er evenzeer mede te bezielen bij het onderzoek van het voorstel, dat aan hare beraadslagingen is onderworpen. De wijzigingen, welke er in zijn aangebracht, de commentaren, reserves en afzonderlijke raadgevingen, die de gedelegeerden volgens de instructiën en de bijzondere gezichtspunten van hunne regeeringen of volgens hun persoonlijk gevoelen in de protocollen hebben vermeend te moeten voegen, vormen het geheel

van haren arbeid. Zij gelooft die te kunnen aanbieden aan de verschillende regeeringen, waaraan zij haar mandaat ontleent, als een zorgvuldig onderzoek, dat tot grondslag kan strekken tot eene nadere gedachtenwisseling en eene uitbreiding van de bepalingen der Conventie van Genève van 1864 en van de verklaring van St.-Petersburg van 1868. Aan haar om te beoordeelen wat van dien arbeid het onderwerp zal kunnen worden van eene overeenkomst en wat een nader onderzoek vereischt.

„De Conferentie uit, ten slotte, de overtuiging, dat hare debatten in elk geval licht zullen hebben geworpen op deze belangrijke vraagpunten, waarvan de regeling, als gevolg van eene algemeene overeenstemming, eene wezenlijke vordering voor de menschheid zou zijn."

Gedaan te Brussel, 27 Augustus 1874.

Volgen de handteekeningen.

Het voornemen bestond de Brusselsche Conferentie door eene andere te St.-Petersburg te doen volgen. Daar zouden de aangenomen artikelen worden bekrachtigd.

Ongelukkigerwijze voor de volken en vooral voor de bevolkingen der kleine Staten is dit niet geschied. Het tweede congres bleef achterwege door het wantrouwen en de vreesachtigheid van de bevolkingen der kleine Staten, uitgelokt door de reactionnaire pers en gevoed door gebrekkige kennis der toestanden, welke ook het voorwendsel werd voor de politiek van onthouding, die het op Rusland naijverige Engeland aannam. „Het zal zich niet leenen tot eenige „overeenkomst, waarvan het gevolg zou zijn de aanvallende „oorlogen gemakkelijk te maken en den vaderlandslievenden „weerstand van een overheerd volk te verlammen," [1] dit was de reden, die werd opgegeven om aan Ruslands Keizer

(1) Depêche van Lord Derby van 20 Januari 1875 aan Lord Loftus, Engelsch Ambassadeur te St.-Petersburg.

niet het politiek succes te laten, dat deze door de bekrachtiging zou hebben behaald. Toen Rusland later zelf, ten gevolge van de Oostersche quaestie, in ernstige moeielijkheden werd gewikkeld: uitwendig door zware verliezen, inwendig door het drijven der Pan-Slavisten en de beroeringen der Nihilisten, door wier misdadige hand de Keizer van Rusland eindelijk zelf viel, geraakte het tractaat geheel op den achtergrond. Rustige tijden, kalme gemoederen en onbevooroordeelde hoofden zijn voor zulk een arbeid onmisbaar.

Al zijn de protocollen van de Brusselsche Conferentie dus niet bevestigd geworden zoodanig, dat zij in het *conventioneel* recht zijn opgenomen; al is daardoor voorloopig, tot er betere tijden zullen aanbreken, aan de menschheid den vollen omvang van de hun aangeboden weldaad onthouden, niettemin hebben zij groote waarde. Rechten en oorlogsgebruiken, tot dusverre onbeschreven gelaten, slechts overgeplant door traditie, uitsluitend aanvertrouwd gebleven aan de dragers van oorlogsgeweld, of slechts beschreven door geleerden, rechtskundigen en theoretici, zijn thans als goed, practisch uitvoerbaar en rechtmatig erkend door gedelegeerden van alle Staten: door hooge bevelhebbers, waarvan de meesten met oorlogservaring, door staatslieden en door rechtskundigen. Hun is daardoor plaats aangewezen in het positief oorlogsrecht.

VI. *De oprichting van het Institut de droit international.*

Van geheel anderen aard, als de daarom ook in de eerste plaats opgenoemde officieele acten van Staten of Staatsgemachtigden, is de oprichting van dit Instituut. Zij is niettemin een zaak van gewicht voor het oorlogsrecht.

In vele landen ontstond, bijna gelijktijdig, bij hen, die het internationaal recht beoefenen, de wensch naar een krachtig orgaan, naar een vereenigd handelen. Lieber, Holtzendorff, Heffter, Calvo, Drouyn de Lluys, de Parieu, Cauchy,

Hautefeuille, Bluntschli, Manzini, de Laveleye, Asser, Dudley-Field, Moynier en andere mannen, bekend als meesters op dit gebied, sloten zich in September 1873 te Gent aan bij den heer Rolin-Jacquemyns, thans Minister van Binnenlandsche Zaken in België, die het eerst het denkbeeld van vereeniging in vorm bracht.

Het *Instituut*, met een bepaald aantal leden en associés, gekozen uit hen, wier kennis nuttig voor deze instelling kan zijn, is eene uitsluitend wetenschappelijke vereeniging, zonder officieel karakter. Het is zeer onderscheiden van de in 1873 te New-York gevormde *Association pour la réforme et la codification du droit des gens*, welke niet zoozeer een wetenschappelijk als een politiek en sociaal doel beoogt, en de middelen als congressen enz. aanwendt om dat te bereiken, terwijl ieder lid van de associatie kan worden. Het Instituut beoogt voornamelijk den vooruitgang van het Internationaal recht te bevorderen door te trachten het orgaan te worden van het rechtsgevoel der beschaafde wereld; zijne hulp te verleenen aan elke ernstige poging tot geleidelijke codificatie van het internationaal recht; mede te werken, binnen de grenzen zijner bevoegdheid, tot behoud van vrede of nakoming van de oorlogswetten en door alle middelen de beginselen van recht en humaniteit te doen zegevieren, welke de onderlinge betrekking der volken beheerschen. Het oefent op het oorlogsrecht invloed uit door zijn werken: de Jaarboeken (*Annuaires*) en de *Revue de droit international*, alsmede door die der leden in de commissiën. Daartoe behoort o. a. de klassieke arbeid van den heer Bulmerincq over de *Prises maritimes*, als rapporteur van de commissie over het zeerecht.

In 1877, na het bekend worden der wreedheden in den Russisch-Turkschen oorlog, richtte het Instituut een krachtig *Appel aux belligérants et à la presse*, waarbij, in kort bestek, de voornaamste oorlogswetten, ontleend aan conventies en aan de Brusselsche Conferentie, in herinnering

werden gebracht. Voorts werd in dat jaar eene handleiding samengesteld door eene commissie, waartoe ook schrijver dezes behoorde, op welke handleiding later zal worden teruggekomen.

Tot dusverre hebben wij een breeden, weldadigen stroom van kennis en van humaniteit steeds zien aangroeien en zijn heilbrengende wateren voeren, overal waar door wantrouwen, onkunde of eigenbaat geen dammen werden opgeworpen om ze te keeren. Ofschoon die beletselen zullen blijken op den duur tegen den wassenden vloed der tijden niet bestand te zijn, kan toch opstuwing der golven een tijdlang ontzettende rampen over het land brengen. Een tegenstroom van rechtsmiskenning, aanstormende over steenachtigen bodem en dorre zandvlakten, staat gereed het terrein te overweldigen, waar de vruchtbare wateren van beschaving en humaniteit zijn tegengehouden. Tegen dien wilden bergstroom zijn geen dammen bestand. Als hij over het land heenbreekt is het te laat. Dan zijn de rampen niet te overzien. Alleen als men tijdig het gevaar begrijpt en het met vereende krachten weet afteleiden, is het te bezweren. Wij zullen daarom niet nalaten het aantewijzen.

Wat tot het gebied der historie behoort is met het laatst behandelde feit geëindigd. Thans gaan wij het onbekende te gemoet.

VII. *De handleidingen, nopens het oorlogsrecht, voor de legers van verschillende Rijken.*

Aan de regeeringen is verweten, dat zij de officieren en soldaten onkundig laten van de onderlinge verplichtingen, welke de natiën, bij tractaat of volgens algemeen aangenomen gebruik in den oorlog gehouden zijn natekomen, daar uitstel tot oorlogstijd ondoeltreffend is.

Dat verwijt kan Nederland, Frankrijk en Rusland niet treffen. Het eerst van alle Staten heeft Nederland de ken-

nis van het oorlogsrecht voor alle officieren van het leger verplichtend gesteld, daar in 1872 door den Minister van Oorlog is gelast, dat het werk toen door schrijver dezes over het oorlogsrecht uitgegeven en de beknopte handleiding daarnaar bewerkt, bij de wetenschappelijke bijeenkomsten der officieren moesten worden behandeld. In Frankrijk is eenige jaren later vanwege de regeering eene handleiding voor het leger uitgekomen, ten titel voerend: *Manuel de droit international à l'usage des officiers de l'armée de terre. Ouvrage autorisé pour les écoles militaires.* Ook in Rusland is soortgelijk voorschrift of handleiding, in 1877 vervaardigd door Graaf Kamarowsky, door de regeering uitgegeven.

Deze geautoriseerde of officieele handleidingen bezitten ook daarom voor de beoordeeling van de ontwikkeling van het recht beteekenis, omdat — al geven zij niet het recht om te besluiten dat alle beginselen, daarin ontwikkeld, ten allen tijde door de legers, aan wie ze zijn uitgegeven, zullen worden gevolgd, ook omdat in internationaal recht de *wederkeerigheid* geldt, — toch is aantenemen dat die beginselen zoodanig wortel zullen hebben geschoten, dat zij in de meeste gevallen den stempel op de handelingen der officieren zullen drukken.

Toen in de zitting van het *Institut de droit international* van 2 September 1879, te Brussel, door den rapporteur der 5de Commissie, voor het oorlogsrecht, op het gemis in de meeste legers van voorschriften als waarborg voor de goede toepassing van dat recht werd gewezen (1), werd besloten dat het Instituut zich tot de verschillende regeeringen zou wenden en den wensch doen kennen, dat zij de oorlogsregelen der beschaafde volken aan hunne militaire onderdanen bekend zouden maken, en dat het dat verzoek zou doen vergezeld gaan van eene handleiding, welke het Instituut met zorg bewerken, bespreken en aannemen zou. Bij het

(1) *Annuaire de l'Institut.* 1879—1880, p. 326.

vervaardigen van dien „Manuel" zijn de bepalingen van de Conferentie van Brussel tot grondslag genomen en de voor besproken Nederlandsche, Fransche en Russische handleidingen geraadpleegd. Het „avant-projet" werd door den heer Moynier als rapporteur gemaakt. Na omwerking, ten gevolge van bedenkingen van de leden der Commissie, werd het door haar in eene daartoe bijeengeroepen vergadering te Heidelberg en, in September 1880, door de leden van het Instituut te Oxford vastgesteld en, nog vóór het eind van het jaar, aan de verschillende regeeringen aangeboden.

Om deze handleiding practisch en aannemelijk te maken, zijn er alleen de beginselen in opgenomen, welke als 't ware onbestreden en algemeen als goed erkend zijn, zoowel door de gemachtigden der regeeringen (Brusselsche Conferentie) als door de leden van het Instituut. Men wachte zich dus wel om, wanneer een regel of een beginsel in dit *Manuel niet* wordt aangetroffen, daaruit de gevolgtrekking te maken dat het Instituut dien regel of dat beginsel niet goedkeurt.

Deze handleiding, — welke tot opschrift voert: *Les lois de la guerre sur terre. Manuel publié par l'Institut de droit international* — is te beschouwen als de resultante van practijk en wetenschap op gebied van het oorlogsrecht. Zij zal niet zonder invloed blijven op de verdere ontwikkeling en op de bevestiging van dat recht.

E. SCHRIJVERS OVER HET RECHT IN DEN OORLOG, TE LAND OF TER ZEE EN OVER HET RECHT DER NEUTRALEN.

Hebben wij eerst in breede trekken uit de historie de feitelijke ontwikkeling van den algemeenen rechtstoestand der volken geschetst, thans dienen wij een beknopt overzicht te geven van de ontwikkeling der wetenschap van dit recht.

Het werk, dat onze beroemde landgenoot Hugo de Groot in 1625 voleindigde „Over het Recht van Oorlog en van

Vrede," wordt algemeen erkend als de eersteling en baanbreker te zijn van moderne volkenrechtskennis.

Hij heeft echter een voorganger gehad in Alberico Gentili, den uit Italië geboortigen Hoogleeraar in het Romeinsch recht aan de Hoogeschool te Oxford, † 1698. Zijn werken over het oorlogsrecht, *de Jure belli* ten titel voerend, werden in twee gedeelten uitgegeven. Het eene — slechts schoolsche disputen — verscheen in 1589 te Londen, het andere, breeder behandeld, tien jaar later. De Hoogleeraar Holland, te Oxford, heeft onlangs eene door hem geannoteerde uitgave van Gentili's werk bezorgd.

Het heeft echter op verre na niet dat gewicht in de schaal gelegd en dien invloed uitgeoefend als dat van de Groot.

Hugo de Groot of Grotius (1583—1645) [1], zooals hij bij zijn Latijnschen naam in de geleerde wereld bekend is, bestreed het fanatismus, dat de vervolging en uitroeiing van andersgeloovenden als een Godgevallig werk verkondigde, alsmede het ruw geweld in den oorlog, waarbij aan alle hartstochten den teugel wordt gevierd. Hij sprak het eerst het groot beginsel uit, dat de zee vrij is voor alle natiën; hij resumeerde het eerst van allen het gevoelen der wijsgeeren en de practijk van de edelste veldheeren van alle eeuwen over de verschillende gevallen, die zich tot zijn tijd in het volkenrecht hadden voorgedaan. Voor die, welke nog niet tot eene beslissing waren gekomen, gaf hij een uitleg, gegrond op het natuurrecht en algemeene rechtsregelen in overeenstemming gebracht met de zedenleer. Bij eene vermenging van het positieve met het philosophische of abstracte recht, helt het karakter van zijn werk ontegenzeggelijk naar laatstgemelde rechtsopvatting over. Zijn werk werd meermalen vertaald, o. a. driemaal in het Fransch: in de 17e eeuw door de Courtin, in 1746 door Barbey-

---

(1) Zie over hem: James Mackintosh, *Discours sur l'étude du droit de la nature et des gens.*

rac, in 1865 door Pradier-Fodéré. De laatste vertaling, nauwgezet en aangevuld met commentaren en noten, is de beste.

Na Hugo de Groot traden eene menigte andere schrijvers op. Zij verdeelden zich in twee partijen, naarmate zij aan het positieve of aan het philosophische recht den voorrang toekenden. Onder hen, die de laatste richting voorstonden, behoort voornamelijk genoemd te worden Samuel von Pufendorf (1631—1694), die de kracht van het positieve volkenrecht loochende en slechts een natuurrecht, gekuischt door zedenleer en godsdienst, erkende. Volgens hem is het volkenrecht niets als het natuurrecht van den individu overgebracht op de volken, en indien er ook al iets positiefs bijkomt, heeft dit toch, wegens gebrek aan *algemeene* volksverdragen, geen verbindbaarheid. Hij stond tevens de stelling voor, dat het natuur- en volkenrecht zich niet tot de Christenheid bepaalt, maar dat het alle volken der aarde, onverschillig welken godsdienst zij belijden, omvat.

Behalve Pufendorf bestreden ook Thomas Hobbes (1588—1679), de beroemde Nederlandsche philosoof Spinosa (1632—1677), Christiaan Thomasius, Professor te Halle (1655—1728), het bestaan van een positief volkenrecht; de eerste op grond, dat alle macht van goddelijken oorsprong is, Spinosa op grond, dat ieder zooveel recht heeft als hij macht bezit, Thomasius op grond, dat een positief volkenrecht noch door gewoonten of gebruiken noch door overeenkomsten kan ontstaan, omdat zulks een oppergezag over de volken tot het doen nakomen hunner verbintenissen onderstelt, hetwelk niet aanwezig is.

De positieve richting ontwikkelde zich na de Groot slechts langzaam. Dit ligt in den aard der zaak, omdat zij in de feiten der historie haar voornaamsten grond zoekt.

Geheel in oppositie met de Groot trad echter al dadelijk de Engelsche rechtsgeleerde John Selden op (1584—1654). Had de eerste het recht van alle volken op de zee bepleit, de laatste verdedigde in zijn tegenschrift *Mare clausum*, op positieve rechtsgronden, het recht van Engeland om de zee gesloten te houden, waar die aan zijne suprématie feitelijk was onderworpen. Zouchy en Samuel Rachel kantten zich vooral tegen de leer van Pufendorf en Hobbes, terwijl Cornelis van Bynkershoek, beroemd Hollandsch rechtsgeleerde (1673—1743), hoewel voorstander van positief recht, gesteund op traditie, geschiedenis en rechtspraak, de noodige philosophische elementen in het volkenrecht niet verwerpt en zoowel de rede als de usantiën als bronnen van dat recht aanneemt.

Moser (1701—1786), een Duitsch geleerde, kent slechts aan de feiten gezag toe; Kant (1724—1804) verwerpt het natuurrecht en is voorstander van de vereeniging van eenige Staten als een permanent congres tot voortdurende bewaring van den vrede.

De Duitsche philosoof Wolff (1679—1754) heeft zich beroemd gemaakt door de beginselen van Hugo de Groot, welke hij in hoofdzaak beaamde, meer positief, men zou zeggen meer mathematisch, te behandelen. Dat werk van Wolff, door wijdloopigheid en ingewikkelde philosophische beschouwingen weinig tot studie aanmoedigende, was echter de grondslag voor het werk dat Emeric de Vattel, Zwitser van geboorte (1714—1767), in boeienden stijl uitgaf onder den titel van: *Le droit des gens, ou principes de la loi naturelle appliqués à la conduite et aux affaires des nations et des Souverains.* Dat werk bezit nog classieke waarde. Herhaaldelijk is door staatslieden en prijsrechters naar het gevoelen van Vattel bij geschilpunten verwezen.

Fichte (1762—1814) beschouwt het volkenrecht als een

toegepast natuurrecht. Het privaatrecht is veelal het uitgangspunt zijner beschouwing; tusschen dat en het volkenrecht worden door hem parallellen getrokken. Volgens hem is het oorlogsrecht grenzenloos, evenals elk dwangrecht, het natuurlijk doel des oorlogs altijd de vernietiging van den overwonnen Staat, d. i. de onderwerping der burgers, geen verwoesting — en bestaat er slechts oorlog tusschen gewapenden, zoodat een ontwapend soldaat onderdaan wordt, doch ophoudt vijand te zijn.

Fichte wenschte een volkenbond, waarbij de Staten vrijwillig toetreden en zich verbinden met vereende kracht den Staat te bestrijden, die de onafhankelijkheid van een anderen Staat bedreigt.

Hegel (1770—1831) verwerpt daarentegen alle internationale gemeenschap, omdat zij positieven grond mist en dus geheel willekeurig is. De *toestemming* der Staten wordt daarbij steeds op den voorgrond gesteld, doch is als gevolg van de souvereiniteit der Staten slechts *toevallig*.

Hübner, Deensch rechtsgeleerde, verwierf grooten naam en invloed door zijn in 1749 te 's Hage uitgegeven werk: *De la Saisie des batiments neutres.*

Georgens Frederic de Martens (1756—1821) heeft, vooral door de talrijke bronnen, die hij voor de studie van het volkenrecht heeft geopend, de literatuur van dit recht verrijkt door zijne *Causes célèbres du droit des gens* en zijne *Erzählungen merkwürdiger Fälle des neueren europäischen Völkerrechts.* In zijn werk *Précis du droit des gens moderne de l'Europe* kent hij slechts gezag toe aan de tractaten en de gebruiken.

Uit eene gansche reeks zijn hier slechts enkele schrijvers vermeld; thans noemen wij er nog eenige der nieuwere tijden. In de eerste plaats Heffter, Hoogleeraar aan de Hoogeschool te Berlijn, die in zijn werk *Le droit international public de l'Europe* vele rechtsbegrippen uit een modern standpunt beschouwt. Hij betoogt dat de Europeesche

Staten eene familie uitmaken en dat het internationaal recht, in Europa ontstaan, zich bij de Christelijke natiën van en buiten Europa op volkomen wijze heeft ontwikkeld, doch dat ten opzichte van de niet-Christelijke Staten, zoo. wel als van die, welke nog niet op regelmatige wijze in den boezem van de Europeesche volkenfamilie zijn opgenomen, de toepassing van dat recht niet noodzakelijk, doch geheel en al vrij is en op eene zuiver conventioneele wederkeerigheid steunt.

Phillimore, advocaat bij de Britsche admiraliteit, en Klüber, Duitsch rechtsgeleerde, zijn vooral voor neutraliteits-quaestiën aantebevelen. De eerste, door talent op dit gebied gezaghebbend, nam echter meer de uitspraken der Engelsche prijsgerichten dan algemeene internationale rechtsbeginselen tot grondslag zijner beschouwingen. Cauchy en Ortolan, beiden Fransche schrijvers, zijn bekende gidsen voor het maritiem recht; Cauchy lag in de door hem in 1862 geschreven en bekroonde prijsvraag: *Le droit maritime international considéré dans ses origines et dans ses rapports avec les progrès de la civilisation,* de strekking welke blijkt uit het devies:, *mare natura omnibus patet.* Ortolan, een zee-officier, vergoedt door uitnemende practische kennis rijkelijk wat aan diepzinnige rechtstheorie in zijn werk *Règles internationales et diplomatie de la mer* moge ontbreken. Van de Fransche schrijvers verdienen nog vermelding de Pistoye en Duverdy, die te zamen in een *Traité des Prises maritimes* (1) eene menigte belangrijke Fransche en Engelsche rechtsgedingen omtrent prijzen ter zee bijeenbrachten, maar voornamelijk Hautefeuille † 1875, wiens omvangrijken arbeid tusschen 1847 en 1849 uitgegeven, over *Les droits et devoirs des nations neutres en temps de guerre maritime* groot gezag heeft verworven. Zijn uitgangpunt is het natuurrecht door de Voorzienigheid

(1) Parijs, 1855.

beheerscht, dus een goddelijk recht, zijn hoofdbeginselen zijn: *De zee vrij, de handel vrij.* Voornamelijk door hem heeft de regel: *Schip is territoir*, algemeen burgerrecht verkregen. Van de Noord-Amerikanen noemen wij den Staatsman Wheaton, wiens werken: *Eléments du droit international* en *Histoire des progrès du droit des gens*, terecht grooten naam hebben verworven, en Halleck, beroemd generaal en rechtsgeleerde. Zoowel van het werk van Wheaton, als van dat van Halleck over het *Internationaal-recht*, zijn onlangs in Engeland nieuwe uitgaven verschenen, dat van eerstgenoemden schrijver met annotaties van Beach Lawrence; terwijl het werk van Generaal Halleck door sir Sherston Baker omgewerkt en verrijkt is door bijvoeging van verscheidene diplomatieke en rechterlijke stukken.

Onze gedachten worden aldus teruggeleid naar den laatsten Noord-Amerikaanschen oorlog, waar het beter rechtsbegrip der Noordelijke Staten zegevierend uit den kamp trad, een kamp ook van de democratie van het Noorden tegen de slavenhoudende aristocratie, meest van Franschen en Spaanschen oorsprong, der Zuidelijke Staten. Behalve de afschaffing der slavernij, die de oorzaak en het gewichtigste gevolg was van dien krijg, werd deze voor het volkenrecht uit een ander oogpunt van belang. Gedurende dien oorlog werd in de maand April van het jaar 1863 uitgegeven eene *Instructie voor de legers der Vereenigde Staten*, ontworpen door den Hoogleeraar Lieber. De rechtsregelen, daarin voor den oorlog te land voorgesteld, werden, na door eene commissie van officieren te zijn onderzocht, door den President Lincoln bekrachtigd. Daar bij die regelen, in 157 artikelen vervat, hoewel voor een enkelen oorlog, men mag zeggen voor een concreet geval vervaardigd, beginselen werden aangenomen, die grootendeels in het *algemeen* volkenrecht passen en in overeenstemming zijn met het tegenwoordig rechts-bewustzijn en de oorlogsgebruiken van beschaafde

natiën, zal de invloed van dit belangrijk stuk zich op den duur niet bepalen tot de grenzen van de Republiek der Vereenigde Staten van Noord-Amerika, omdat de Europeesche Rijken niet zullen achterblijven, waar Noord-Amerika in het toepassen van humane en goede rechtsbeginselen is voorgegaan.

De meest bekende schrijvers uit den laatsten tijd zijn: Sir Travers Twiss, Raadsheer der Koningin van Engeland, door zijn werk: *The Law of nations considered as independent political communities (1863).* Gessner, Raad van legatie te Berlijn, wegens zijn werk: *Le droit des neutres (1865).*

Calvo, Zuid-Amerikaansch consul te Parijs, schreef: *Le droit international théorique et pratique (Paris 1870—1872). Examen des trois règles du traité de Washington (Gand, 1874). Receuil historique des traités, conventions, capitulations, armistices etc. des tous les Etats de l'Amérique latine de 1493 jusqu'à nos jours.* Hij erkent dat het algemeen begrip van rechtvaardigheid de betrekkingen tusschen de verschillende Staten ten goede en in het algemeen belang kan wijzigen, doch geeft de voorkeur aan de beginselen in de tractaten beschreven en aan de regelen, die natuurlijk en logisch het gevolg zijn van de conventiën. [1]

Bluntschli, Hoogleeraar aan de Universiteit te Heidelberg, die zich vooral naam gemaakt heeft door het werk: *Das moderne Völkerrecht*, in 1868 uitgegeven, waarin hij getracht heeft naar eene codificatie in bepaalde, duidelijke korte regelen en voorschriften van het volkenrecht, zooals het thans algemeen wordt erkend of betracht. Deze eerste poging van wat tot dusverre tot algemeene redeneering bleef bepaald, kon niet volmaakt zijn, doch heeft groote verdiensten, ook wegens de ruime opvatting der beginselen. Reeds in het begin van 1866, toen de oorlog dreigde uittebarsten, had hij een gedeelte van dat werk gereed en

(1) Calvo. *Droit international,* I. p. 104.

haastte hij zich om het onder den titel van *„Das moderne Kriegsrecht der civilisirten Staten als Rechtsbuch dargestellt"* het licht te doen zien.

Dr. Felix Dahn, Professor in het volkenrecht aan de Hoogeschool te Würzburg, die door het in 1870 uitgeven van zijn beknopt boekje — *Das Kriegsrecht* — de kennis van het oorlogsrecht bij het Duitsche leger heeft trachten te verspreiden.

G. Rolin Jacquemyns, Minister van Binnenlandsche Zaken in België, die in 1870 in de *Revue de droit international etc.* het oorlogsrecht toetste aan de practijk. Deze uitmuntend geschreven artikelen over *La guerre actuelle dans ses rapports avec le droit international*, getuigende voor scherp oordeel en onderzoek, zullen steeds een onschatbare bron blijven bij de beoefening van het historisch recht van dat bloedige tijdperk.

Baron von Holzendorff, Hoogleeraar, eerst te Berlijn, thans te Munchen, in wiens: *Encyclopédie der Rechtswissenschaft* verscheidene belangrijke artikelen over het recht in den oorlog te land en ter zee voorkomen.

Bulmerincq, geboren te Riga, gewezen Hoogleeraar te Dorpat, bekend door vele geschriften, maar vooral door de ernstige studie gelegd in zijn doorwrochten arbeid: *Les prises maritimes (Gand, 1880)*, waarin hij, na de jurisdictie der prijsgerichten in de verschillende landen te hebben uiteengezet, het geheele prijsrecht behandelt op eene wijze, welke van zijn meesterschap over dit onderwerp getuigt.

Levert het opgenoemde het bewijs voor de ontwikkeling der wetenschap en de belangstelling welke het internationaal recht — en in het bijzonder dat voor den oorlog — meer en meer wekt, wij verheugen ons daaraan nog twee Leidsch-academische proefschriften te kunnen toevoegen, beide blijk gevende van ernstige studie en liefde voor dien

tak van rechtswetenschap: het eene van den heer C. H. Beelaarts van Blokland (1875) over *Internationale arbitrage*, het andere van den heer R. A. Klerck (1878) over de *Toepassing van het oorlogsrecht in den Fransch-Duitschen oorlog.*

F. STRIJD TEGEN VOLKEN- EN OORLOGSRECHT.

Het bestaan van een volkenrecht, wordt, niettegenstaande het hierboven vermelde, bij sommigen bijkans ontkend, bij anderen in twijfel getrokken. Het eerste heeft plaats door hen, die het natuurrecht verwerpen en slechts een Goddelijk recht als oorsprong, soms zelfs eene rechtsopenbaring aannemen.

Zij, die het bestaan van het volkenrecht op andere gronden in twijfel trekken, voeren aan, dat de beginselen van dat recht geen verbindende kracht bezitten, omdat er voor het volkenrecht geen wetboek bestaat, en dat het bovendien de bescherming mist, die voor het eerbiedigen en toepassen zijner regelen moet waken.

Geen wetboek, geen rechtbank, dus geen volkenrecht! Gij, sceptici, die zoo spreken, wordt gij van het plegen eener misdaad alleen weerhouden door de straf? Het gevoel van recht en billijkheid, van zedelijkheid, van godsdienstzin, dat u als individu terughoudt van de wandaad, beheerscht het ook niet het zedelijk lichaam van den Staat, dien volkenrechtelijken persoon, uit en door het volk ontstaan en in naam van het volk handelend? En is het volkenrecht niet bij uitnemendheid het recht dat de volken zelf moeten koesteren en opkweeken, in hun eigen belang behoeden voor ruw geweld, beschutten tegen miskenning en verkrachting? De stem van de pers, de stem van de volksvertegenwoordiging, de stemmen van andere Staten, rekenen die allen voor niets?

De historie bewijst het tegendeel. Twee feiten breng ik daartoe in herinnering.

In 1848 vroeg de Engelsche regeering aan Griekenland vergoeding wegens beweerde beleediging, door Grieksche soldaten, Engelschen matrozen aangedaan en voor schade, berokkend aan Jonische ingezetenen, vooral aan zekeren Pacifico (die zich op zijne eigenschap van Engelsch onderdaan beriep), welke deze te Athene had geleden bij een volksoploop. De Grieksche regeering verwierp vooral den laatsten eisch, niet alleen op grond van de meer dan twijfelachtige nationaliteit en de overdreven schade-opgave, maar ook omdat de autoriteiten al het mogelijke hadden gedaan om den oploop te voorkomen en later de schuldigen te straffen en voorts, omdat, als Pacifico rechtsaanspraken op vergoeding meende te kunnen doen gelden, aan hem als vreemdeling hetzelfde, maar ook geen ander rechtsmiddel ten dienste stond als aan elk ingezeten, namelijk eene civiele actie tegen de regeering.

Na eene briefwisseling, zonder resultaat, die twee jaren duurde, verklaarde de Engelsche Gezant te Athene, den 16den Januari 1850, dat „vermits de regeering van H. M. vruchteloos alle mogelijke middelen had aangewend om herstel van ongelijk en van nadeelen te verkrijgen, welke Engelsche en Jonische onderdanen van Griekenland hadden geleden, niets overbleef dan te eischen, dat ze nu, met de interesten, binnen 24 uren zouden worden vergoed."

Te gelijk verschenen 13 Engelsche oorlogsschepen in de Grieksche wateren om dien eisch kracht bij te zetten.

Griekenland's antwoord aan den Gezant op dit ultimatum was het volgend waardig protest:

„Griekenland is zwak en het verwachtte niet dat het zulke slagen zou worden toegebracht door eene regeering, welke het met evenveel trots als vertrouwen tot zijne weldoeners rekende. Tegenover eene kracht als die, welke aan uwe instructiën gehoorzamen, kan de regeering van

Zijne Grieksche Majesteit slechts zijn goed recht en een plechtig protest stellen, wegens de vijandelijke handelingen in vollen vrede bedreven, welke, zonder te spreken van andere belangen van de eerste orde, in de hoogste mate zijne waardigheid en onafhankelijkheid aantasten. In die betreurenswaardige omstandigheid, verzekerd van den steun van het Grieksche volk en van de sympathie van de gansche wereld, wacht de Koning van Griekenland en zijne regeering met smart, maar zonder zwakheid, het einde af der beproevingen, welke gij op bevel van Hare Britsche Majesteit hun nog zult kunnen doen ondergaan."

Het Engelsch eskader begon de Grieksche havens te blokkeeren en eenige schepen te nemen. Eene algemeene verontwaardiging barstte daarover in Europa los.

Reeds den 19den Februari deed Rusland officieel, door zijn Gezant te Londen, hevige vertoogen aan Lord Palmerston toekomen. De brief van den Rijkskanselier Graaf von Nesselrode eindigde aldus: „Het onthaal, dat aan onze voorstellingen te beurt zal vallen, is bestemd een helder licht te werpen op den aard der betrekkingen, die wij voortaan van Engeland te verwachten hebben, — wat meer zegt, — de houding ten aanzien van alle mogendheden, groot of klein, wier kustgebied aan een onverwachten aanval bloot staat. Het komt er toch op aan om te weten of de Britsche regeering, misbruik makende van hare groote overmachtige marine, van plan is zich voortaan in eene politiek van isolement optesluiten, zonder zich te bekreunen omtrent de overeenkomsten, die het aan de andere kabinetten verbinden en zich los te maken van elke gemeene verplichting, van elke solidaire handeling en aldus iedere andere groote mogendheid te machtigen, telkens als zij daartoe gelegenheid vindt, tegenover de zwakken, geen anderen regel te erkennen als zijn wil, geen ander recht als de materieele kracht."

Toen de *Times* de Russische depêche mededeelde, voegde

dit invloedrijke blad daarbij: „Nimmer is eene depêche, die meer den Europeeschen vrede, de waardigheid van ons land en de buitenlandsche betrekkingen van Groot-Britannië raakt, aan een Engelschen minister overhandigd; en, wij zijn ongelukkigerwijze gedwongen er bij te voegen, nimmer is er een geweest meer onweerlegbaar, rechtvaardiger in haar beginselen, scherper in haar verwijten."

Eene strenge berisping wachtte het Engelsche Kabinet in het Huis der Lords. Lord Stanley noemde het gedrag ten opzichte van Griekenland „onvoegzaam, onrechtvaardig, brutaal en strekkende om zonder noodzaak de harmonie, welke tusschen de Europeesche mogendheden moet heerschen, te verstoren." Zijne motie van afkeuring werd met eene meerderheid van 37 stemmen aangenomen.

Frankrijk had intusschen spoedig zijne tusschenkomst aangeboden, welke — zoodra ze was aangenomen — ten gevolge had, dat het Engelsch eskader zich van daden van vijandschap onthield. Engelands voorstel werd echter door Baron Gros, de Fransche commissaris, als onrechtvaardig en vernederend voor Griekenland verworpen, en toen de Engelsche admiraal dientengevolge, zonder nadere instructies aftewachten, zijne dwangmaatregelen hervatte, riep Frankrijk den 14den Mei zijn Gezant uit Londen terug, oordeelende „diens verblijf aldaar niet meer overeen te brengen met de waardigheid der republiek."

De onderhandelingen werden toen spoedig op voor Griekenland gunstiger grondslagen hervat en ten einde gebracht, waarop de Fransche Gezant naar zijn post terugkeerde.

De voornaamste pretentie van Pacifico's schuldvorderingen op Portugal werd aan het onderzoek eener speciale Commissie onderworpen, welke in Februari van het volgend jaar te Lissabon uitwees, dat de Grieksche regeering, in plaats van de gevorderde 21265 £, slechts 150 £ had uittekeeren, dus nog geen 3/4 %. (1)

(1) Calvo, § 676.

Had Griekenland geen gelijk gehad zich op de sympathie van de geheele wereld te beroepen, en was het kleine land niet sterker, het groote niet zwakker aan invloed en prestige uit dien kamp voor het recht gekomen?

Het tweede feit betreft de Transvaal.

Ofschoon onafhankelijk erkend, [1] was het in 1877 door Engeland geannexeerd, onder voorwendsel dat er anarchie, gevaarlijk voor de veiligheid zijner aangrenzende bezittingen, heerschte. Die daad was in Europa weinig opgemerkt; de Transvaal was nagenoeg onbekend. Men had wel van de Hollandsche Boeren gehoord, maar eigenlijk begreep men het rechte niet en wist niet dat het een onafhankelijk volk was, dat tot tweemaal toe een wildernis was ingetrokken en die had beschaafd, alleen om vrij en niet onder Engelsche heerschappij te zijn: in 1827 uit Kaapland naar Natal, en toen Engelands lange arm ook dat aangreep, van Natal over de Vaal (Trekboeren). Wat men van hen gehoord had was weinig en uit eene partijdige (Engelsche) bron. Men wist van twisten, van weigeren om belastingen te betalen, van oneenigheid met hun President Burgers, en dat was weinig geschikt om tot sympathie te stemmen.

Onverwachts verandert die toestand echter geheel. De twisten eindigen en de kloeke daden der vrijheidsmannen dwingen bewondering af. Men vraagt wie toch die handvol strijders en welke hun rechten zijn, die zij zoo kalm, zoo waardig, doch zoo krachtig tevens tegen het machtige Albion verdedigen. Europa verneemt nu voor het eerst van de gepleegde rechtschennis en van het twee jaar lang volgehouden doch vruchteloos protest der Transvalers. De eerste schoten, 20 December 1880, nabij de Vaal-rivier gedaan, toen de Engelsche commandant eener colonne, ongeacht de waarschuwing der Boeren om niet hun land intetrekken, met geweld het transport tot versterking en

(1) Bij de Conventie van Zandrivier van 17 Januari 1852, bekrachtigd bij proclamatie van den Engelschen Hoogen Commissaris Sir George Cathcart.

proviandeering der daarin gelegen Engelsche bezettingen wilde doen voortrukken — weerkaatsten alom, en wekten zelfs bij de onverschilligen sympathie voor de dapper voor hun recht strijdende Boeren, welke telkens aanwies, toen deze in de gevechten, die plaats hadden, slag op slag de overwinning behaalden. Uit Nederland, België, Duitschland, Frankrijk en Amerika kwamen vertoogen en niet het minst uit Engeland zelf.

Het Kabinet Gladstone kon den invloed van dat opgewekte rechtsbewustzijn niet ontgaan en toonde zich niet ongeneigd om, wat een vroeger ministerie tegen het recht misdreef, goed te maken, zooveel als het prestige van Engeland toeliet. Generaal Wood werd, zelfs na een bloedige nederlaag der Engelschen op den *Matuba*-heuvel, gemachtigd tot onderhandelen en de Boeren herwonnen hunne autonomie. Waren zij beter onderhandelaars geweest, dan hadden zij ook de Suzereiniteit van Engeland niet aangenomen.

Het gebeurde tusschen dien kleinen bijna onbekenden staat in Afrika en het machtige Engeland bewijst opnieuw de waarheid van Salomo's spreuk, dat de gerechtigheid een volk verhoogt, en er wordt door bevestigd, wat ook met Griekenland in de Pacifico-zaak is gebleken, dat het volkenrecht, bewaard door de volkeren zelf, wel degelijk bestaat en dat de rechtbank van het publiek geweten eene kracht bezit, welke men verkeerd doet gering te schatten: De machtigste vorsten onttrekken zich niet aan haar gezag.

Die waarheid, geldende voor het volkenrecht in het algemeen, blijft waarheid voor het oorlogsrecht. Dat is nog meer bestreden geworden, vooral door de zich noemende realisten.

In den oorlog, beweren zij, gaat macht boven recht, en bekreunt men zich weinig om beginselen, die geen verbindende kracht bezitten, waar andere, die op meer solide basis zijn gevestigd, reeds te dikwerf worden geschon-

den. De soldaat, die honger en dorst heeft, neemt wat hij grijpen kan. Verhit door een strijd, waarin elk oogenblik zijn leven op het spel staat, worden hartstochten opgewekt, waarvan hij zich zelf nauwelijks is bewust; vooral ziet hij niet nauw, waar het op het afbakenen van eigendomsrecht aankomt. Aan het gezicht van talrijke lijken en gewonden gewoon, worden zijne zachtere gevoelens overschaduwd en tot zwijgen gebracht; telt hij het leven van een mensch weinig, waar hij ze bij duizenden te gelijk ziet vallen. Die halve verwildering, een gevolg van abnormalen toestand en zenuwoverprikkeling, doet de rechtsregelen verwaarloozen.

Zoo is geredeneerd. Ontegenzeggelijk zou het wenschelijk zijn, dat het oorlogsrecht eene grootere kracht bezate; dat hetgeen goed en recht en alleen in staat is om de verschrikkingen van den oorlog binnen perken te stellen, voor alle Staten verbindend werde; dat tevens een goede genius in den oorlog wakend en beschermend voor het doen eerbiedigen van het recht zorgde. Toch gaat men te ver door het bestaan van het oorlogsrecht in twijfel te trekken. „Niet altijd," zegt Heffter, „draagt het recht met zich de bekrachtiging, die het beschermt en het op eene beslissende wijze doet optreden; naast dit *verplichtend recht* bestaat nog een *vrij recht*, dat de individuen zelf moeten beschermen om het voor elkander te bewaren." Dat moet, in het belang der ingezetenen en in het belang van hen, die tot de legers behooren, vooral geschieden met de beginselen, volgens welke de beschaafde natiën oorlog voeren.

Trouwens wij hebben gezien dat er reeds beginselen zijn, die nagenoeg wettelijke rechtskracht hebben verkregen. Er zijn verschillende tractaten gesloten, die, zoolang zij niet zijn opgezegd, voor de contractanten verbindend zijn. Toen in de zitting van het Engelsche Lagerhuis van 13 April 1875 eene motie door den heer Cochrane werd voorgesteld om zich, bij gelegenheid van de aanstaande conferen-

tie te St.-Petersburg, los te maken van de verklaring van Parijs van 1856, werd door den heer Bourke, namens de Regeering geantwoord dat, hoezeer Engeland zich niet verder wilde verbinden, het de declaratie van Parijs als verplichtend voor zich rekende: Hij haalde voorts de verklaringen aan bij de conferentie van Londen in 1871 na die van het tractaat van 1856 afgelegd, volgens welke geen enkele mogendheid zich van eene plechtige verbintenis kan terugtrekken zonder toestemming der anderen.

De *rechtsboeken* der geleerden moeten mede in rekening worden gebracht. Zij hebben wel in geenen deele, in den omvang van de *wetboeken*, die door de Staatsmachten zijn uitgegeven, verbindende kracht, doch bezitten die toch in zóóverre als in beschaafde Rijken ook aan de wetenschap autoriteit wordt toegekend. Juist door het ontbreken van eene codificatie heeft het gevoelen van de mannen der wetenschap grooter gezag verkregen, en moet men er grooter gezag aan toekennen, dan wanneer een geschreven wet voor het volkenrecht bestond. Wanneer de voornaamste schrijvers — zegt Kent — het eens zijn omtrent een beginsel, zal het vermoeden voor het rechtmatige van het beginsel zoodanige kracht hebben, dat het niet zal kunnen worden geschonden dan door eene natie, die met wet en rechtvaardigheid speelt. [1] Hetgeen algemeen voor recht wordt gehouden, kan door een enkele niet straffeloos worden vertreden.

Om het bestaan van het oorlogsrecht te ontkennen is soms verschil van gevoelen omtrent beginselen aangevoerd, en wezen anderen op voorbeelden van schending. Is er — mag men vragen — ter wereld iets, waarover ieder het eens is; bestaat er geen burgerlijk recht omdat er, blijkens de cassatie-processen, bijkans geen rechtsregel is, zonder verschil van uitlegging, en mag het bestaan van het strafrecht

---

(1) Calvo, I. p. 108.

worden ontkend, omdat toch altijd wordt voortgegaan met moorden en stelen, vele misdaden niet bewezen kunnen worden, en menig misdadiger straffeloos blijft?

Wanneer de Veldmaarschalk von Moltke in zijn brief van 11 December 1880 aan Dr. Bluntschli zegt: „Het is „een sedert onheuglijke tijden algemeen erkend oorlogs„gebruik, dat men op een parlementair niet moet vuren; „toch hebben wij dien regel herhaaldelijk in den laatsten „veldtocht zien schenden," dan is dat een bewijs niet *tegen* maar *voor* het *bestaan* van den regel, van het recht. Men klaagt over misbruiken, zonder te bedenken dat van misbruik geen sprake kan zijn als er geen recht bestaat. In vollen vredestijd, bij de meest beschaafde volken, gaat er geen dag voorbij, dat niet een wet geschonden, niet een ergerlijk feit gepleegd, niet een misbruik geconstateerd kan worden, hoe wil men dan dat dit in oorlogstijd mogelijk zij?

Het is waar, misbruiken en vergrijpen tegen de Staatswetten worden gestraft, maar ook die tegen het volkenrecht behoeven niet straffeloos te blijven. De Staten in wier belang dat recht bestaat, die het zelf hebben gemaakt, moeten het ook bewaren, schragen en doen eerbiedigen. Strafwetboeken hunner legers bevatten reeds verscheidene strenge strafbedreigingen tegen wandaden op vijandelijk gebied jegens vreedzame inwoners, op het in brand steken van eigendommen enz. Zij kunnen worden aangevuld met straffen tegen andere vergrijpen, welke het volkenrecht betreffen.

De laatste Duitsch-Fransche oorlog heeft trouwens bewezen, dat het volkenrecht eene niet te miskennen zedelijke kracht bezit. Nimmer zijn voorheen zoo dikwerf, gedurende den krijg, de beginselen van het oorlogsrecht door beide partijen tot staving van haar beweren aangevoerd.

Niemand heeft toen het bestaan van het recht ontkend, al bestond ook veelmaals een zeer uiteenloopend gevoelen omtrent de toepassing. Waar over schending klachten werden ingebracht, zijn ze nimmer met eene niet-ontvanke-

lijkverklaring teruggewezen; integendeel, de grootste staatslieden en oorlogsmannen hebben, op het toppunt van hun grootheid en macht, zich gehaast de klachten te weerleggen, rechtsautoriteiten aantehalen, soms een onderzoek te bevelen.

Als geen volkenrecht en geen scheidsgericht bestaat, welke is dan de geheimzinnige macht, die, hoewel zij geen wapens voert en geen gerechtshoven achter zich heeft, toch in die mate ontzien en geëerbiedigd wordt? — Welke andere als het publiek geweten, de rechts-uiting van den vrij-gemaakten mensch, welke gedragen door drukpers, spoorwegen en telegraaflijnen, van het eene naar het andere eind der aarde wordt overgebracht.

Op verre na niet in voldoende mate kan die openbare meening echter werkzaam zijn, om willekeur te voorkomen, of het schenden van het volkenrecht aantewijzen en daartegen protest intedienen. Ik geloof echter dat het verkrijgen van meer waarborg tegen schending van het oorlogsrecht niet tot de onbereikbare illusiën behoort. Integendeel, zelfs voor de naaste toekomst schijnt het de richting, waarin, ter liefde van de menschheid, van eene vrije ontwikkeling en eerbiediging van het oorlogsrecht, veler krachten werkzaam kunnen zijn.

Zoolang er geen wederzijds bindende tractaten zijn aangenomen, kan de publieke opinie werkzaam zijn om bij de regeeringen op het geven van *instructiën* aan de officieren, ten aanzien van de wetten en gebruiken, welke zij in den oorlog moeten inachtnemen aantedringen, tevens op het strafbaar stellen van vergrijpen tegen algemeen erkende regelen van het oorlogsrecht.

Om meerder waarborg te verkrijgen zouden bij den oorlog, dit duel der Staten, *getuigen* op het kampterrein aanwezig kunnen zijn. Met het oog op de onaantastbare souvereiniteit der Staten, waardoor andere Staten als zoodanig zich buiten den strijd moeten houden, ook om hunne neu-

traliteit niet in gevaar te brengen, kunnen slechts privaatpersonen of gedelegeerden van een *zedelijk* lichaam als getuigen op het oorlogstooneel optreden, bijv. leden van eenig wetenschappelijk congres voor het volkenrecht uit de onzijdige Staten, doch niet door de Staten zelf aftevaardigen. Bij elke oorlogvoerende partij kan zoodanige commissie met het recht van vrije beweging, de oorlogshandelingen op den voet volgen, evenals de oorlogscorrespondenten der dagbladen doen of, zooals in den jongsten Russisch-Turkschen oorlog, de Engelsche Kolonel Wellesley deed, wiens rapporten door zijn Gouvernement openbaar zijn gemaakt. Hare taak is niet richten, slechts constateeren, op de plaats zelve onderzoeken en haar gevoelen omtrent het al of niet schenden van een aangenomen rechtsbeginsel uitspreken. Daardoor wordt geen physiek geweld uitgeoefend en op de souvereiniteit der Staten geen inbreuk gemaakt, maar als onpartijdig en bevoegd kan zoodanige delegatie zedelijken invloed uitoefenen. Alleen hare aanwezigheid zal reeds heilzaam werken, want de openbare meening, niet meer uit verdachte bron ingelicht, zal in kracht en gezag toenemen, en haar brandmerk drukken op de partij, die zich aan de oorlogsregelen der beschaafde Staten niet stoort. Evenals wanneer in vredestijd het scheidsrechterschap van de wetenschap wordt ingeroepen, kunnen de leden der permanente commissie hun wetenschappelijken naam en hun eer verpanden voor het onpartijdige van onderzoek en uitspraak.

Hoe meer men het er over eens is wat wel en wat niet geoorloofd is, hoe minder misbruiken zullen zijn aantewijzen. Men moet dus steeds werkzaam blijven om daaromtrent zooveel mogelijk tot eenstemmigheid te geraken.

„Eerst behoort daartoe de wetenschap — bij dit historisch recht getoetst aan de feiten — uitspraak te doen. Bij het leggen der grondslagen van het modern volkenrecht was het beroemde werk van Hugo de Groot de lichtende fakkel, die den te volgen weg aanwees. Ook thans moet de weten-

schap voorgaan. Uit alle beschaafde Staten van Europa zouden mannen van erkende kunde, die van het volkenrecht of van de krijgspractijk grondige studie hebben gemaakt, bijeen moeten komen. Wanneer door hen in kalm beraad, op het voetspoor van hetgeen in Amerika is geschied, rechtsregelen zijn gevonden en goed erkend, dan zouden deze regelen, als *voorstellen* op een algemeen diplomatiek congres gebracht, den grondslag eener *verklaring* of eener *conventie* kunnen uitmaken, evenals zulks reeds voor sommige punten van het volkenrecht plaats had." Zoo schreef ik in 1872. (1) De protocollen van de Brusselsche Conferentie van 1874 en het *Manuel de droit international* van 1880 hebben dien wensch grootendeels bevredigd. De bekrachtiging zal, al is zij vertraagd, naar wij hopen niet geheel achterblijven. Hoe wenschelijk, ja hoe noodig zij is, zal later blijken.

Al moge tijdelijk stilstand ontstaan, de wetenschap kan haar taak vervolgen, bedenkende dat kennis macht kneust.

Niet door vorsten- of volksgunst, of om den sterken of machtigen naar de oogen te zien, mag zij zich laten afleiden van het aangewezen spoor. Evenmin aan sympathieën als aan antipathieën toegevende, of zich door het ongeluk latende verteederen, moet zij als het symbool der gerechtigheid geblinddoekt staan. Onpartijdig en grondig moeten voor hare vierschaar de bestaande beginselen van oorlogsrecht getoetst worden aan de tegenwoordige toestanden der volken, aan de hoogte der krijgswetenschap, aan de in de menschheid levend geworden rechtsbegrippen. Zij moet, waar het pas geeft, trachten aantetoonen, dat wat nu nog een gebruik en een recht is, door oorlogsnoodzaak niet wordt gewettigd, soms zelfs voor den oorlog nadeelig is. Zij moet niet uitsluitend naar de feiten het recht, maar ook naar het recht de feiten beoordeelen. Haar plicht is onschuldigen

(1) *Oorlogsrecht*, 1e uitgave, blz. 36.

in bescherming te nemen. Door het verbreiden van meer zuivere en humane begrippen, door deze bij het algemeen ingang te doen vinden en door de rechtstoestanden scherp aftebakenen, moet zij den machtigen invloed opwekken en leiden, dien de stem van het publiek geweten bezit. Zoodoende moet zij werkzaam zijn om hare philosophische beschouwingen door de Staten in het positieve recht te doen opnemen, opdat, voor den vervolge, de rampen van den oorlog zooveel mogelijk getemperd en binnen onvermijdelijke grenzen gesteld mogen worden. Die taak is grootsch en weldadig. Die taak wordt urgent.

G. OORLOGSNOODZAAK EN MORAAL.

Alvorens deze inleiding te besluiten, is het niet ondienstig met een enkel woord het verband tusschen het volkenrecht, de politiek en de zedenleer aantewijzen.

De Staat is in het volkenrecht, wat de individu is in het staatsrecht, eene egoïstische figuur. Hij vraagt slechts naar zijn belang, zóó leert het recht. Wat is echter in het eene, wat in het andere geval zijn belang? Die vraag is in abstracto niet uittemaken; dit is eene quaestie van politiek. Daaruit blijkt echter, dat de politiek en het volkenrecht in een zeer nauw verband tot elkander staan. Dit is ook de meening van Heffter, volgens wien „*Une contradiction entre le droit international et la politique bien que trop fréquente en réalité, ne doit pas exister naturellement: il n'y a qu'une vérité, il n'y a pas de vérités contradictoires.*" Nagenoeg hetzelfde zegt Wheaton in zijne *Histoire des progrès du droit des gens*, waar hij beweert: „*On ne saurait impunément séparer la politique de la morale. Il n'y a qu'une vérité et on ne peut lui en opposer une autre. Une saine politique ne peut vouloir faire ce qui est prohibé par le droit des gens fondé sur les principes de la justice éternelle; et d'un autre côté, le droit des gens ne doit pas*

prohiber ce qu'une saine politique juge nécessaire pour la sécurité d'une nation." Hieruit volgt dat er tusschen volkenrecht, politiek en zedenleer een nauw verband bestaat. Al kunnen wij eene scherpe afscheiding tusschen elk dezer aanwijzen en bepaald constateeren wat recht, wat politiek en wat moraliteit is, het blijft eene waarheid, dat het allen schalmen zijn, die slechts aaneengeschakeld de keten vormen.

In die beschouwing blijft de Staat dan ook niet meer zoo volstrekt egoïstisch als hij het uit een exclusief rechtsoogpunt is. De zedenleer – en met name de verhevenste, die van Christus — wraakt zulk eene uiterste zelfzucht en in de samenleving wordt een egoïst terecht geschuwd. Evenzeer zal een Staat, die uit volslagen gebrek aan gemeenschaps-gevoel tot zijne uiterste grens consequent egoïst blijft — al handelt hij strikt genomen niet tegen het recht — weerzin en haat verwekken bij andere Staten. De gemeenschap der Staten waarop ik doel, is niet eene zoodanige als een *bondgenootschap*, als de deelen van een *bondstaat* of die eener *Republiek* vormen; want daarbij wordt steeds ondersteld een hoofd, een oppergezag of eene oppermacht, met een bepaald aangewezen doel en eene executie als middel tot uitvoering van den wil der meerderheid, een *Areopagus*, welke niet bestaat en met de souvereiniteit der Staten onvereenigbaar is. Zij is niet eene zoogenaamde *wereldorde*, welke ook eene bepaalde organisatie in zich sluit, niet eene *rechtsgemeenschap*, welke zich de uitvoering van eene overeenkomst tot doel stelt, maar zij is eene *natuurlijke gemeenschap*, die bestaat tusschen alle gelijksoortige zedelijke lichamen; eene gemeenschap, die zich feitelijk kenmerkt door tal van banden, belangen en rechten, welke tusschen de verschillende Staten bestaan. Een Staat is geen separatistisch individu, geen zich zelf algenoegzame. Voor een oogenblik moge hij zich in zijn exclusivisme opsluiten, als Japan deed, en vermeenen, door aan zijne zelfzuchtige neigingen gehoor te geven, zijn belang te bevorderen; op

den duur kan hij zulks niet volhouden en zal hij oogsten wat hij gezaaid heeft. Recht en moraal hand aan hand is hoogere politiek. „*La morale*," zeide de Portalis bij de installatie van een prijsgericht in 1800, „*est obligatoire pour les corps de nations comme pour les simples particuliers: elle est le droit commun de l'univers.*"

H. VON HARTMANN'S MILITÄRISCHE NOTHWENDIGKEIT UND HUMANITÄT.

De bergstroom, door mij op blz. 54 bedoeld, welke tegen de beschaving en humaniteit inbruischende, met woest geweld aan komt zetten, nadert van de zijde van Duitschland. Het geschrift van Generaal von Hartmann, *Kritische Versuche, Militärische Nothwendigkeit*, heeft de zorgwekkende opvattingen van oorlogsrecht geopenbaard, welke in de hooge militaire kringen in Duitschland bestaan, terwijl een brief van den Veldmaarschalk von Moltke, ofschoon omzichtiger gesteld, ze heeft bevestigd.

Bij von Hartmann's beschouwingen nopens het oorlogsrecht faalt het echter aan logica.

Zijn uitgangspunt is, „dat de Fransche omwenteling van 1793 in den Staat het volk, als alles omvattend geheel, zelfbezitter van zijn Souvereiniteit, behoeder van zijn politieke rechten heeft gemaakt." (¹) Reeds deze praemisse lijdt aan verschillende gebreken. Eene inwendige staatsorganisatie te pas te brengen bij de uitwendige verhouding van Staat tot Staat is verkeerd. Bij dat uitwendig recht doet het ter zake niets af of een Staat inwendig eene republiek is dan wel of hij constitutioneel of absoluut-monarchaal wordt bestuurd. Een tweede misslag is, dat het volk als overal souverein in den Staat wordt voorgesteld, hetgeen in eene Republiek het geval moge zijn, doch niet in de monarchie, in welke de Vorst, als Souverein, den Staat

(1) v. Hartmann, *Kritische Versuche. 2. Militärische Nothwendigkeit.* S. 30.

naar buiten representeert. Dat zijne redeneering van volkssouvereiniteit bijv. geheel voor Rusland faalt, schijnt aan Generaal von Hartmann te zijn ontgaan. Eindelijk verwart hij de souvereiniteit *van* een Staat met die *in* een Staat.

Van zijne stelling worden nieuwe theorieën afgeleid voor de verhoudingen in den oorlog. Hoe kunnen zij goed zijn? Hij beschouwt „den algemeenen weerplicht niet alleen uit „een militair oogpunt eene bijzonder doelmatige wijze van „legervorming, maar uit een politiek standpunt als het „onveranderlijk gevolg van deze wijziging in het staatsbegrip."

Niet slechts de inwendige organisatie van den Staat zou dus in aanmerking komen bij de uitwendige verhouding van den eenen tot den anderen Staat in den oorlog, maar er zou sedert de Fransche revolutie eene wijziging van *staatsbegrip* plaats hebben gehad (uit welke bewering blijkt, dat Generaal von Hartmann geen duidelijk begrip heeft van den Staat als volkenrechtelijk persoon); terwijl van die wijziging het onvermijdelijk gevolg zou zijn: algemeene weerplicht. Maar *algemeene weerplicht* was reeds in beginsel langen tijd vóór de Fransche Staatsomwenteling bekend: in de Nederlanden bijv. reeds bij de Pacificatie van Gent, en zij werd reeds in de Unie van Utrecht voorgeschreven. Bedoelt hij algemeenen *dienstplicht*, dan weten wij, dat het z. g. *onvermijdelijk* gevolg in Nederland en België nog steeds, en in de meeste Europeesche Rijken bijna drie-vierde eeuw na de groote Staatsomwenteling vermeden is.

Deze sophismen zijn utiliteits-stellingen en moeten dienen om te komen tot zijne conclusie: Ten gevolge van de wijziging in het staatsbegrip „geeft de algemeene weerplicht „aan den privaat-persoon, als de Staat oorlog voert, eene „geheel andere plaats als die, welke hem door de absolute „monarchie van de vorige eeuw werd toegekend; hij wordt, „onverschillig of hij al dan niet zijn weerplicht heeft vol„bracht, *deelnemer* aan de oorlogshandeling van den Staat." [1]

(1) v. Hartmann, S. 30.

Aldus tracht Generaal von Hartmann het hoofdbeginsel van het oorlogsrecht: *Oorlog wordt gevoerd door de Staten en niet door en met Privaat-personen,* aantetasten. Hij acht dit verouderd, te huis behoorend in de 18de eeuw, onder de absolute monarchie, (1) maar met de moderne krijgskunst niet meer in harmonie, als slechts in zoo verre de oorlog — als politiek instrument — nu eens op deze dan op eene andere wijze wordt gevoerd. (2)

Eens zóóver gekomen, blijkt spoedig waartoe dit alles leiden moet. Onderscheid tusschen vreedzame en vijandelijke personen in 's vijands land bestaat niet; (3) *alle* inwoners zijn vijanden; het is ook te bezwaarlijk dat onderscheid aan den soldaat practisch aanschouwelijk te maken. (4)

„Hoe is het mogelijk het deel der bevolking, dat niet in rei en gelid staat, als vreedzame bewoners te beschouwen. Zullen niet allen, die er toe behooren, op de hand van de gewapenden van den staat zijn, met hun wenschen en hopen en met eene belangstelling, welke zóó levendig is dat zij, als de gelegenheid zich aanbiedt, tot vijandelijke handelingen kan overgaan? (4)

„Het heetbloedig leven van den oorlog verwerpt de theorie van een oorlogsrecht, volgens welke vreedzame bewoners in 's vijands land met hun goed onder bescherming van het recht staan. Intusschen wil het wel overal verschooning en zachtheid toepassen, waar het oorlogsdoel het slechts eenigszins toelaat." (5)

Onbekommerd kan een bevelhebber het goed van de bewoners in bezit nemen, (6) zonder onderscheid te maken, of het openbaar of privaat eigendom is, (7) zonder eenige requisitie te betalen. (7)

Hij wil in den oorlog *alle* middelen gebruiken, niet alleen

(1) v. Hartmann, S. 26 en S. 129.
(2) id. S. 25.
(3) id. S. 33.
(4) id. S. 33.
(5) id. S. 35.
(6) v. Hartmann, S. 12.
(7) id. S. 60.

oorlogsmiddelen; (1) open, *niet verdedigde* steden kunnen laten beschieten, (2) zooals in 1876 Hafiz-Pacha het Bulgarendorp Panagarishti beschoot, hetgeèn gewoonlijk gerekend wordt onder de Turksche *gruwelen;* een militair aanvoerder behoeft — volgens hem — op 's vijands gebied geen enkel recht te eerbiedigen, onverschillig of de vijandelijke bewoners gewapend of ongewapend zijn. (3)

Eerbied en sympathie hebben de Transvaalsche Boeren opgewekt door hunne wijze van handelen. Dapper en onversaagd in den strijd voor hunne onafhankelijkheid, toch die voerende met kalmte en gematigdheid. Zij wisten ook zonder hartstocht de zege te behalen en na een schitterend wapenfeit: hunne overwinning op den Majuba-heuvel, scharen zij zich, den strijd zelf betreurend, eerbiedig en met ontbloote hoofden rondom het lijk van den Engelschen aanvoerder.

Generaal von Hartmann wil den oorlog daarentegen met geweld en hartstocht doen voeren. Die woorden zijn bij hem schering en inslag. Hartstocht is voor den strijdende onmisbaar, (4) de drijfkracht in groot en klein; (5) geweld en hartstocht zijn de machtigste drijfveeren van oorlogsdaden; (6) zij halen bij het begin van den oorlog het kunstmatig opgetrokken gebouw des vredes met zijn beerfde en gestaafde rechten voor den grond en treden op het groot tooneel der geschiedenis als gebieders op. (6)

De oorlog stelt persoonlijk handelen en persoonlijke verantwoordelijkheid op den voorgrond en maakt zich *in vrije oorspronkelijkheid geheel los van de banden der beschaving.* (7) Tegen volkswapening is terrorismus noodig. (8) Be-

---

(1) v. Hartmann, S. 18.
(2) id. S. 15.
(3) id. S. 24.
(4) id. S. 15.
(5) id. S. 21.
(6) id. S. 22.
(7) id. S. 50.
(8) id. S. 68 en S. 72.

ginselen van „Militärische Realismus" — zooals hij ze noemt — mijns inziens hoogst beschamend voor de 19de eeuw!

Ruw en verwilderd worden oorlogsmannen, die aldus door de aanvoerders tot hartstocht en geweld kunstmatig aangezet en opgezweept, in een soort razernij overgaan; die geen enkel recht erkennen en niets hebben te ontzien: huis noch have, gewapenden of ongewapenden; voor wie alle inwoners vijanden zijn, vrouwen en kinderen niet uitgezonderd, want ook die zijn met hun *wenschen* en *hopen* bij de strijders van hun land en eenmaal zouden zij deze *kunnen* helpen.

Omtrent militaire noodzaak huldigt de Duitsche Generaal mede vreemde denkbeelden. Hij neemt die noodzaak nu eens in de beteekenis, dat al wat een militair als zoodanig doet noodig is, dan in die van strategisch noodige handeling, soms in den bij het oorlogsrecht gebruikelijken zin. Hier voert hij ze aan, elders verwerpt hij ze. Zoo heet het: „de militaire noodzaak verlaat den krijgsvoerende geen oogenblik, zij volgt hem als *atra cura* op al zijne schreden en leidt hem als dwangmiddel tot al zijne daden; (1) elders: de directe bestrijding van het vijandelijk leger is in de eerste plaats militaire noodzaak. (2) Weder op eene andere plaats wordt gezegd: Militaire noodzaak moet een oorlogsrecht beslist afwijzen, dat van rechtsaanspraken uitgaat, welke in het rijk van geweld en hartstocht geen plaats vinden; (3) zij heeft geen onderscheid te maken tusschen openbaar en privaat goed." (4) Voor al die verschillende beteekenissen — één en dezelfde term: *militärische Nothwendigkeit.*

Ik ben de eerste om alles te verwerpen wat werkelijk de vrijheid der militaire operatiën kan belemmeren. De

(1) v. Hartmann, S. 19.
(2) id. S. 47.
(3) id. S. 50.
(4) id. S. 57.

veldheer moet in zijn *krijgs*bedrijven zonder eenigen band zijn. Wat hem *daarvoor* hindert vernielt hij, wat hij *daarvoor* noodig heeft neemt hij, maar ook niets meer, anders verlangt het oorlogsrecht niet. Het laat volkomen den veldheer vrij om het vijandelijk leger op te zoeken, waar hij het vindt, het te bestrijden op de wijze als hij het beste acht. Wat sommigen en ook de Generaal von Hartmann aanvoert van belemmeringen in de eigenlijke krijgvoering is een strijd tegen windmolens, tegen een denkbeeldig gevaar.

Die volkomen onbelemmerde werking der militaire operatiën dus geheel als onaantastbaar op den voorgrond stellende, om het einddoel van den oorlog, den vrede, zoo spoedig mogelijk te bereiken, wordt het echter door mij meer en meer voor het geluk der volkeren noodzakelijk, ja onmisbaar geacht, de militaire aanvoerders te breidelen in al wat *verder* gaat dan die operatiën, wat *buiten* de waarachtige militaire noodzaak ligt. Zelfs hetgeen tot dus verre algemeen als wreed en onzedelijk wordt erkend, moet bepaald worden ontzegd om niet de gelegenheid te laten het onder *schijn* van militaire noodzaak te doen wettigen. Daaromtrent geeft von Hartmann, aan wien de lof der openhartigheid niet kan worden ontzegd, eene niet te versmaden les. „Ofschoon, zegt hij, ([1]) willekeur wordt verbannen, is oorlogsgeweld toongevend, waar ze noodzakelijk wordt geacht. Daar echter over het bestaan van militaire noodzaak slechts eenzijdig wordt beslist, door hem, die de macht in handen heeft, blijft aan dien rechtsregel een zeer sterke bijsmaak van willekeur; de uitzondering, welke onder voorwendsel van noodzaak wordt verschoond, dreigt regel te worden. Militaire noodzaak is een *passe par tout* voor de oorlogvoerenden, een niets, een vuist in den zak gemaakt, zoolang de behoefte niet toelaat er gebruik van te maken."

---

(1) v. Hartmann, S. 17.

Men ziet hoezeer verbindende bepalingen noodig zijn om de geestverwanten van den Duitschen Generaal en de liefhebbers van geweld en hartstocht niet toetelaten als een recht van den oorlog te doen beschouwen om — zooals von Hartmann zich zoo welbehagelijk uitdrukt: – „in vrije oorspronkelijkheid, geheel los van de banden der beschaving," naar welgevallen rond te springen en naar persoonlijke opvatting, te beschikken over leven en dood en over al den eigendom eener vreedzame bevolking.

Die breideling in hetgeen algemeen als onbehoorlijk, onrechtmatig wordt erkend, kan alleen verkregen worden bij tractaat. Evenzeer als, in het belang der legers, door de krijgswet de soldaat *(der Einzelne)* door ijzeren discipline binnen de perken wordt gehouden en hem door zijn bevelhebbers buit, schending en roof worden ontzegd, kan en behoort, in het eigenbelang der volken, de discipline der tractaten en conventiën den bevelhebber *(de Kriegersche Action)* (1) binnen de grenzen te houden van het onvermijdelijk noodzakelijke. Hoe hard von Hartmann moge schijnen en in den oorlog wellicht zou handelen, het komt blijkbaar alleen voort uit gebrek aan rechtsbegrip en volkenrechtskennis. Hij meent dat hij zoo handelen mag en kan. In deze materie ontbreekt aan velen de kennis des goeds en des kwaads. Heeft hij die eenmaal geleerd; weet hij dat de Staat, wiens vertegenwoordiger in den rechtsstrijd hij is, zich zelf en dus ook hem heeft verbonden oorlogsgebruiken aan te nemen en rechten te eerbiedigen, wier instandhouding voor het heil van *alle* volken en dus ook voor het zijne noodzakelijk is, dan zal hij, als krijgsman gewoon te gehoorzamen, onbetwistbaar ook dat bevel eerlijk en trouw opvolgen.

Diezelfde Generaal von Hartmann toch, die geen rechten erkent en krijgsgebruiken naar willekeur aanneemt (2) of verwerpt en ze *„als nicht bestimmt zu fixirende Poten-*

(1) v. Hartmann, S. 11.
(2) id. S. 24.

zen" karakteriseert, (1) eischt dat het gegeven woord in den oorlog worde gestand gedaan en hij hecht wel degelijk aan hetgeen bij conventie of tractaat verbindend is aangenomen. „De oorlogspartij" — zegt hij — „moet slechts rechten blijven eerbiedigen, in zooverre die van hare zijde uitdrukkelijk toegelaten en erkend zijn." (2)

De thezen van een wetboek voor oorlogsrecht zijn — volgens hem — slechts op te bouwen uit verdragen, waarbij de Staten de wederzijdsche verbindende kracht hebben erkend en geformuleerd, elke abstracte positie is hieromtrent onhoudbaar. (3) Juist om dien band te ontgaan, waarschuwt hij er tegen om hem aanteleggen (4) en hij is hoogst tevreden dat de Brusselsche Conferentie althans niet door een bindend tractaat is gevolgd.

Wat aan de zijde van de macht en de kracht tot vreugde stemt, moet in ons land en elders tot nadenken brengen. Er ligt de treurige bevestiging in opgesloten van hetgeen door mij en anderen vroeger is beweerd: dat er groote ellende voor de bevolking en vooral der *kleine* Staten, wier lot het is den oorlog op *hun* gebied te moeten afwachten, voorkomen had kunnen worden, wanneer die hierbedoelde wederzijdsche verbintenis ware aangegaan. Dàt is gezegd, toen het nog tijd was: in België door de Laveleye, (5) hier te lande in Maart 1875 door schrijver dezes (6) in Juli van dat jaar door Kapitein Rooseboom. (7) Die verbintenis is tegengehouden door Engeland, dat, op zijn eiland beschermd door eene machtige vloot, van invasie weinig heeft te duchten en — in de kleine Staten — door utopis-

(1) v. Hartmann, S. 18.
(2) id. S. 24.
(3) id. S. 32.
(4) id. S. 26.
(5) de Laveleye, *Les actes de la conférence de Bruxelles et de participation de, la Belgique à la conférence de Saint-Petersbourg. Bruxelles, 1875.*
(6) Neerlands belang bij de conferentiën te Brussel en St. Petersburg. Breda Broese & Comp.
(7) Artikel: de Brusselsche conferentie, in de Vragen des tijds.

ten en onverstandigen, die nog niet weten dat zij van volkslegers niets hebben te wachten dan teleurstelling; eindelijk door lieden, wier niets gewettigd wantrouwen, in gemis aan zaakkennis en studie zijn oorsprong vindt. Hun namen te noemen is onnoodig. Zij hebben echter eene groote verantwoordelijkheid op zich geladen. Het werk van Generaal von Hartmann bezit, trots zijne rechtskundige sophismen en ketterijen, onmiskenbare waarde, daar het den stempel draagt van de trouwe en gemoedelijke overtuiging van een braaf soldaat. Menig te berde gebracht voorbeeld uit de oorlogspractijk moet strekken om zijne redenen te staven, en al bewijzen zelfs die voorbeelden, dat recht en practijk veel meer met elkander in harmonie zijn te brengen, dan von Hartmann heeft begrepen, toch legt hij soms met juistheid den vinger op eene wonde. Het werk heeft voorzeker grooten invloed uitgeoefend en allerwaarschijnlijkst eene voor de erkenning der waarde van het oorlogsrecht, schadelijke bij hen, die het kaf niet uit het koren weten te scheiden. Door inhoud en zwaren, echt Duitschen schrijftrant zal het vooral in Duitsche militaire kringen opgang hebben gemaakt. Om die redenen hebben wij gemeend er meer aandacht aan te moeten schenken dan het anders wellicht zou verdienen. Daar komt bij dat de brief, welke de Veldmaarschalk von Moltke, den 11den December 1880, aan Dr. Bluntschli nopens de waarde van het oorlogsrecht heeft geschreven, mij toeschijnt gedeeltelijk door het werk van von Hartmann te zijn geïnspireerd.

De inhoud van dien brief ontleent zijne waarde aan de groote militaire verdiensten en den invloed, dien de schrijver bezit, de algemeene achting, die hij geniet en den hoogen rang, dien hij in het Duitsche leger bekleedt. Die brief wordt dan ook door Dr. Bluntschli een historisch document genoemd. Dien hier latende volgen, biedt dit de gelegenheid aan enkele punten te behandelen, welke daarin ter sprake worden gebracht.

Brief van Graaf von Moltke *aan* Dr. Bluntschli.

Berlijn, 11 December 1880.

„Gij hebt de goedheid gehad mij de handleiding mede te deelen, die het „*Institut de droit international*" in het licht geeft en gij wenscht dat zij mijne goedkeuring wegdrage. Boven alles waardeer ik ten volle de philantropische pogingen gedaan om de rampen, welke de oorlog medebrengt, te verzachten. De eeuwige vrede is een droom en hij is zelfs geen schoone droom. De oorlog is een element van de wereldorde, door God gesteld. De edelste deugden van den mensch komen er door tot ontwikkeling: moed en zelfverloochening, getrouwe plichtsbetrachting en de geest van zelfopoffering; de soldaat geeft zijn leven. Zonder oorlog zou de wereld in het materialisme verzinken en verloren gaan.

Ik ben het bovendien volkomen eens met de voorstelling van de inleiding, dat de geleidelijke verzachting der zeden zich ook in de wijze van oorlogvoeren moet afspiegelen. Maar ik ga verder en geloof dat de verzachting der zeden *alleen* in staat is tot het doel te leiden, en dat het door een wetboek van oorlogsrecht niet bereikt kan worden. Elke wet veronderstelt een gezag om voor de uitvoering te waken en te zorgen en, waar het de nakoming der internationale conventies betreft, ontbreekt die macht.

Welke vreemde staten zullen immer de wapens opnemen, alleen omdat in den oorlog tusschen twee machten, de oorlogswetten door een van beiden of wel door beiden zijn geschonden? Voor die soort van overtredingen, is *hier beneden* geen rechter. De goede uitslag kan alleen komen van de godsdienstige en zedelijke opvoeding der individuën alsmede van het eergevoel en het rechtsbewustzijn der aanvoerders, die zich zelf de wet opleggen en er zich naar gedragen, zooveel als de abnormale omstandigheden van den oorlog toelaten.

Dit zoo zijnde, moet men ook wel erkennen, dat de vorde-

ring van de menschheid in de wijze van oorlogvoeren werkelijk de algemeene verzachting in de zeden heeft gevolgd. Men vergelijke slechts de gruwelen van den Dertigjarigen oorlog met de worstelingen uit de nieuwere tijden.

Eene groote schrede is in onzen tijd vooruit gedaan door de invoering van den algemeenen militairen dienstplicht, waardoor de onderwezen klassen der maatschappij in de legers zijn getreden. De ruwe en geweldige elementen maken er wel altijd deel van uit, maar zij zijn niet als eertijds de eenige.

Bovendien bezitten de regeeringen twee krachtige middelen om de ergste uitspattingen te voorkomen: de strenge discipline, waaraan de soldaat in tijd van vrede onderworpen en gewoon is geworden, en de ijverige zorg der administratie, welke in het onderhoud der troepen te velde voorziet.

Wanneer die zorg ontbreekt, zou zelfs de discipline slechts onvolkomen kunnen worden bewaard. De soldaat die lijden, ontberingen, vermoeienissen ondergaat en aan gevaren blootstaat, kan niet slechts nemen „in verhouding tot de hulpbronnen van het land!" hij moet nemen al wat tot zijn onderhoud noodig is. Men heeft niet het recht het bovenmenschelijke van hem te vorderen.

De grootste weldaad in den oorlog is dat hij spoedig eindige. Het moet geoorloofd zijn daartoe alle middelen te gebruiken, behalve die welke bepaaldelijk zijn te veroordeelen. (1) Ik kan niet zeggen dat ik mij in eenig opzicht vereenig met de verklaring van St.-Petersburg, als zij voorgeeft dat de verzwakking der *strijdkrachten* van den vijand de eenige rechtmatige wijze van handelen in den oorlog is. Neen, men moet alle hulpmiddelen van de vijandelijke regeering aanvallen, hare finantiën, hare spoorwegen, haar voorraad, zelf haar prestige.

Met die kracht en toch met meer gematigdheid dan ooit

---

(1) »*Dazu müssen alle, nicht gerade zu verwerfliche Mittel freistehen.*"

te voren is de laatste oorlog tegen Frankrijk gevoerd. Het lot van den veldtocht was na twee maanden beslist en de gevechten hebben slechts een karakter van verbittering verkregen, toen een revolutionair bewind den oorlog nog gedurende vier maanden, tot ongeluk van het land, heeft verlengd.

Ik erken gaarne dat de handleiding in heldere en stellige artikelen meer rekening houdt met de oorlogsnoodzaak dan vorige pogingen hebben gedaan. Echter zal de erkenning zelfs door de regeeringen van de regels, die men er in geformuleerd vindt, niet genoegzaam zijn om er de uitvoering van te verzekeren. Het is sedert onheuglijke tijden een algemeen erkend oorlogsgebruik dat men op een parlementair niet moet vuren; toch hebben wij dien regel in den laatsten veldtocht herhaaldelijk zien schenden.

Nimmer zal een van buiten geleerd artikel de soldaten overtuigen dat zij een regelmatig vijand (§ 2, 4) moeten zien in de niet georganiseerde bevolking, die de wapens plotseling (*spontanement*, dus uit eigen beweging) opneemt en ieder oogenblik van den dag en van den nacht zijn leven in gevaar brengt. Sommige eischen van de handleiding zouden wel onuitvoerbaar kunnen blijken, bijv. het constateeren van de identiteit der dooden na een grooten veldslag. Andere eischen zouden vat geven aan de kritiek, wanneer de bijvoeging van de woorden: „zoo de omstandigheden het toelaten", „zoo mogelijk", „wanneer daar noodzaak toe is", ze niet eene rekbaarheid gaf, zonder welke de onverbiddelijke werkelijkheid den band zou verbreken, dien zij haar opleggen.

Ik geloof dat in den oorlog, waar alles individueel moet worden genomen, de eenige artikelen, die van uitwerking zullen blijken te zijn, die zijn, welke voornamelijk de aanvoerders betreffen. Het zijn de voorschriften van de handleiding betreffende de gewonden, de zieken, de artsen en het materieel. De algemeene erkenning van die beginselen,

zoowel als die betreffende de gevangenen, zou reeds eene wezenlijke vooruitgang zijn naar het doel, dat het „*Institut de droit international*" met eene zoo eervolle volharding tracht te bereiken.

(*get.*) Graaf VON MOLTKE.

De bijzonderheden van dezen brief zullen worden behandeld bij de onderwerpen, waarop ze betrekking hebben. Hier zij de aandacht gevestigd op de omstandigheid dat ook deze brief bewijst, hoe weinig het oorlogsrecht soms wordt begrepen. Dat recht wil alleen het misbruik keeren, niet het noodzakelijk en redelijk gebruik ontzeggen.

Nergens verbiedt het dat de soldaat, die honger en dorst heeft, ete en drinke naar hartelust; daartoe neme, wat hij krijgen kan, des noods zonder te betalen. Zóó nauw wordt niet gezien. Dit — een veldmaarschalk zou men vermeenen dat dit begreep — zal altijd blijven *beneden* de hulpbronnen van het land! Maar wat wel verboden moet worden is minder hetgeen de eenvoudige soldaat *in het klein* neemt, maar wat de aanvoerders, de hooge bevelhebbers *in het groot* zich veroorloven: de stelselmatige uitplundering van eene landstreek, zooals die beschreven wordt in het werk van den Luitenant-Kolonel Brix, *Geschichte der Cavallerie*, waar wij lezen: „*Die zweckmässigste, ergiebigste und gleichzeitig mildeste Art, die Mittel eines feindlichen Landes in äussersten Masse für die eigenen Interessen* flüssig zu machen, *möchte die sein, dass die in erster Linie vorgehenden Cavallerie-Divisionen* Alles *was sie oder die nachfolgenden Truppen brauchen können*, (1) *gegen Quittung wegnehmen, beziehungsweise mit Beschlag belegen; die in Zweiter Linie folgenden, mit organisirten zahlungstellen ausgerüstehen Truppen honoriren diese Quittun-*

---

(1) Waar cavalerie-divisiën voorafgaan volgen eenige legerkorpsen. Die kunnen gebruiken: wagens, paarden, vee, alle eetwaar, kleeding, schoeisel, enz. Het *Alles* dat weggenomen wordt, is derhalve niet gering.

gen vorschusweise aus Eigenen oder weisen sie ordnungsmässig auf die dritte Linie der Besetzungs oder Etappetruppen an, und diese endlich erheben die dazu erforderlichen Geldmittel durch regelmässige Contributionen im Lande", m. a. w. de eerste linie neemt *alles*, de tweede geeft bons op de derde, die geldcontributies heft om de inwoners met hun eigen geld te betalen. Volgen andere troepen, dan nemen die weder eerst alles „*Was wieder flüssig gemacht ist*, vervolgens het geld en zoo tot er niets meer te nemen valt, tot de bevolking van alles beroofd, het land geheel uitgeput is. Neen, Veldmaarschalk, Graaf von Moltke! het recht, dat gij verwerpt, vergt niet het *boven*menschelijke, het wil alleen het *on*menschelijke, het *on*zedelijke verhoeden en kan het ook dat niet altijd, dan althans wil het dat als zoodanig brandmerken.

De soldaat, aan krijgstucht gewoon, behoeft voor zijn doen en laten niet veel van buiten te leeren, zelfs niet eenmaal tien geboden; hij heeft er aan *vijf* genoeg; maar wie noodig hebben het recht te leeren, dat zijn de *officieren*, de *bevelhebbers*, de hoogste rangen niet uitgezonderd, op wier last de soldaten handelen.

Daarmede — het wordt door den Veldmaarschalk erkend — zal ook de nakoming van het recht zijn verzekerd, al is natuurlijk elke overtreding van dit recht evenmin als ieder vergrijp tegen de krijgstucht te voorkomen.

Beschaving en eergevoel zullen teweeg brengen dat de aanvoerders niet willekeurig het woord, eene belofte, eene verbintenis verbreken en schenden, indien zij in vredestijd hebben geleerd, dat zij dat woord in oorlogstijd moeten gestand doen. Uiterste oorlogsnoodzaak alleen moet aan dien band eene tijdelijke rekbaarheid geven. Die rekbaarheid is alleen gevaarlijk, indien aan geweld en hartstocht vrij spel wordt gelaten. Wanneer de aanvoerders zich vrij van alle banden der beschaving rekenen en het aan dezulken wordt overgelaten zich zelf de wet op te

leggen, dan is er niets dat het ruw geweld intoomt of keert, en zijn de jammeren niet te overzien, want de mensch, die in den oorlog aan zijn hartstochten den vrijen teugel viert, verdierlijkt. Invloed van beschaving en verzachting van zeden is dan ver te zoeken.

Wat in het volkenrecht het algemeen belang van den Staat is, dat is — in meer uitgestrekten zin — de *oorlogsnoodzaak* in het oorlogsrecht. Het belang der krijgsoperatiën moet daar geheel op den voorgrond blijven, want in den oorlog worden de hoogste staatsbelangen op het spel gezet en elke dag, dat de krijg langer duurt, kan aan duizenden het leven kosten.

Moet dus aan de eene zijde alles wijken voor wat, binnen de grenzen der menschelijkheid, voor den goeden uitslag eener krijgsonderneming onvermijdelijk is, aan de andere zijde is de militaire noodzaak de eenige wettige reden voor elke afwijking van het gewoon recht. Elke *onnoodige* gestrengheid is dus eene onrechtmatige daad, en militaire noodzaak het criterium, waaraan elke oorlogshandeling moet worden getoetst.

Noodzaak en belang, belang en politiek, politiek en recht, ziedaar de schakel. Blijft de moraal dus buiten het oorlogsrecht gesloten? Zij staat er buiten, evenals de politiek, maar zéér daar neven, want buiten den *oorlog* blijven *mag* zij niet: recht en moraal moeten ook hier de eindschakel uitmaken. Het koude recht vraagt slechts wat op het oogenblik het belang medebrengt; wat dan nuttig is wordt rechtmatig: de moraal ziet echter hooger en verder. Zij beheerscht daardoor het utiliteitsbeginsel.

Een paar voorbeelden, meermalen aangehaald, zullen mijne bedoeling duidelijk maken.

Den 13den Mei 1810 werd Lerida door de soldaten van Suchet stormenderhand genomen. Op eene de stad domineerende hoogte lag echter nog het oud kasteel, eene

geduchte sterkte, bezet door Garcia Conde, met 7000 man, 130 stukken en een aanzienlijken magazijnsvoorraad. Die sterkte moest nog worden genomen.

Suchet bedenkt ras een middel, dat hem het kasteel zonder veel moeite in handen doet vallen.

Als bij een drijfjacht stelt hij zijne soldaten in een wijden kring, sluit er de bevolking van Lerida, mannen, vrouwen en kinderen, samen 18000 zielen binnen, doet ze met geweerschoten en kolfslagen uit hunne woningen verjagen en drijft ze, den kring enger en enger sluitende, naar de eenige toevlucht die hun overbleef, de citadel. En toen daar alles was opeengehoopt, liet de Fransche bevelhebber gedurende den ganschen nacht en een gedeelte van den volgenden dag, zonder poozen, een regen van granaten en bommen in die beperkte ruimte neervallen. Tegen de vreeselijke jammertooneelen, die daar onder de weerlooze bevolking van Lerida plaats vonden, waren de Spaansche officieren niet bestand; den 14den Mei reeds werd de witte vlag op het kasteel geheschen. Suchet's berekening was juist geweest; de uitkomst bewees dit; het militair doel was bereikt, de gevreesde sterkte was binnen een etmaal gevallen. Krachtens het utiliteitsbeginsel zou dus Suchet's handelwijze eene rechtmatige daad zijn geweest. Toch was ze het niet en wordt die daad terecht verfoeid. Napier noemt ze eene verfijnde wreedheid, die door de wetten van oorlogvoering in den beschaafden tijd wordt gewraakt. Waarom was zij onrechtmatig? Omdat de oorlog wordt gevoerd door menschen, door zedelijke wezens, niet door tijgers en hyena's.

In dienzelfden oorlog gaf Suchet, na de stormenderhandsche vermeestering van Tarragona, in 1811, die stad aan moord en uitplundering ten prijs. Zes duizend weerlooze burgers werden daar in één nacht omgebracht. De overheden der aangrenzende landstreek werden den volgenden morgen, op last van Suchet, naar de ongelukkige stad gebracht en door de straten geleid, om te aanschou-

wen welk lot wachtte aan hen, die aan de Fransche wapens weerstand boden. Geen *doellooze* wreedheid dreef Suchet dus tot zulk eene onmenschelijke handelwijze; het was de *afschrik-theorie*, de terrorismus-methode van von Hartmann [1] in practijk gebracht. Het doel van Suchet werd bereikt: Catalonië, verslagen en verlamd, was geruimen tijd buiten staat ernstigen weerstand te bieden.

Waarom is dan, ongeacht dat alles, het uitmoorden eener met storm genomen vesting, zonder exceptie, uit het oorlogsrecht gebannen? Omdat, zooals ik zeide, boven het utiliteitsbeginsel van het recht het moreel element staat. Het utiliteitsbeginsel, zonder moraal, ziet gewoonlijk slechts wat voor de hand ligt, vraagt meesttijds slechts naar hetgeen noodig is tot het bereiken van het *naaste* doel. De moraal is echter de onmisbare leidsvrouw, om den weg te doen inslaan, die niet alleen naar het naaste maar naar het *eind*doel voert. Gemis aan moraliteit faalt nimmer zijne verderfelijke werking uitteoefenen. Wij zien het uit de gevolgen van de aangehaalde feiten. Bij Lerida leidde de onmenschelijke handelwijze van Suchet tot de onmiddellijke overgave der hechte citadel, de moord van Tarragona tot het dempen van den opstand in Catalonië. Welke waren echter de latere gevolgen van deze oorlogsdaden, die aanvankelijk met zulk een schitterenden uitslag werden bekroond, dat Napoleon aan Suchet den maarschalkstaf schonk? Alison schrijft dat de gruwzame handelwijze der Franschen bij Lerida er toe bijbracht de gemoederen der bevolking te verbitteren en den oorlog langer te doen duren dan bij eene meer menschelijke wijze van krijgvoeren het geval zou zijn geweest. Zoo was het ook met den moord van Tarragona. In dien langdurigen en wreeden oorlog van het Iberische Schiereiland verbloedden ten laatste de oude Fransche legers. Spanje werd daar door een der

---

(1) v. Hartmann, S. 68 en S. 72.

hoofdoorzaken van Napoleon's val: niet straffeloos wordt de zedenleer op zijde gezet en de algemeene wetten der menschheid vertreden!

De militaire noodzaak rechtvaardigt dus alleen zoodanige maatregelen, als gevorderd worden om het *einddoel* van den oorlog zoo spoedig mogelijk te bereiken en tot een duurzamen vrede te geraken.

Ook in den oorlog zal bij elke daad het waarachtig belang van den Staat op den duur blijken het meest behartigd te zijn, waar het menschelijk gevoel niet is afgeschud, waar de moraliteit niet ter zijde is gezet. Deze schijnt zelfs onmisbaar tot richtige onderscheiding van hetgeen al dan niet militaire noodzaak is.

Sylla achtte uiterste gestrengheid oorlogsnoodzaak; Cicero zag daarin juist een oorzaak van Rome's verval en in edelmoedigheid jegens den vijand een reden van vroegere grootheid.

De vreesachtige zal reeds noodzaak zien, waar een, die onbeschroomd naar eer en geweten handelt, haar nog geenszins erkent. De eerste zal gevangenen dooden uit vrees tot zelfbehoud, waar de kloekmoedige zich geen schrikbeeld vormt en zelfs de voorkeur geeft een gevaar onder de oogen te zien. Die zedelijken moed mist en de verantwoordelijkheid zijner daden niet ducht, zal ras militaire noodzaak aangrijpen om zich te dekken, waar hij die de spreuk: *Fais ce que dois, advienne que pourra*, voor oogen houdt, niet voor de verantwoordelijkheid terugdeinst en meer dringende redenen afwacht, eer hij tot uitersten overgaat. Hij, wiens eerlijkheid tegen eene proef weinig bestand is, zal om te nemen, wat hij grijpen kan, militaire noodzaak aanwezig achten, waar een ander, die zich slechts met weerzin den eigendom, het product van eens anders arbeid en kennis, toeëigent, nog beproeft of hij niet op andere wijze in zijne behoeften kan voorzien.

Ofschoon dus, waar gevraagd wordt wat positief het oorlogsrecht toelaat, het antwoord in de eerste plaats zonder eenige nevenbeschouwing moet worden gegeven, zij men bij de toepassing indachtig, dat zoo *kan*, maar daarom niet altijd zoo *behoeft* te worden gehandeld. Naast het recht staat de moraal; deze beoogt bovenal het geluk van hen, die zich aan hare regelen onderwerpen. Eene van de schoonste zedelijke eigenschappen van den mensch is edelmoedigheid. Mocht het ons dan ook zijn voorbehouden oogenblikken te doorleven, waarin het lot van velen in onze hand ligt, laat ons dan bedenken dat er omstandigheden zijn, waarin wij met een onzer grootste rechtsgeleerden, ter eere van ons en tot eere van het Vaderland moeten zeggen:

La justice le permet, la grandeur d'âme le défend.

HOOFDSTUK I.

OORLOG, OORLOGSRECHT EN WAT DEN OORLOG VOORAFGAAT.

A. WEZEN, GROND EN ONTWIKKELING VAN HET OORLOGSRECHT.

§ 1. Oorlog is feitelijk de toestand van vijandschap, waarbij twee partijen elkander met de wapenen bestrijden.

Volgens von Clausewitz is oorlog een daad van geweld om den vijand door dwang tot onzen wil te brengen. (1)

Strijd is gevoerd van de oudste tijden af, meest als gevolg van de menschelijke hartstochten: heerschzucht, hebzucht, afgunst, ijdelheid, zucht naar wapenroem.

Nu de Vorsten niet meer onbeperkte macht uitoefenen, wordt niet zóó lichtvaardig meer als vroeger tot oorlog overgegaan en grijpen de redenen dieper in het volksleven. Toch is de bewering onjuist dat de bevolking van een Staat beslissenden invloed op het al of niet overgaan tot oorlog kan uitoefenen. Meesttijds is die invloed gering. De volksmenigte is ongezind, ongeschikt en soms onbevoegd om te beslissen, over zaken van dagelijksch publiek belang, hoeveel te meer dus omtrent eene slot-acte van buitenlandsche politiek, waarvan de eerste bedrijven meesttijds zijn afgespeeld alvorens het scherm wordt opgehaald, waarbij de hoofdacteurs gewoonlijk achter de coulissen blijven en de intrige van het stuk eerst later blijkt of duidelijk wordt.

§ 2. In de oudere tijden werden alle middelen tot den strijd gebezigd, alle waren geoorloofd.

---

(1) von Clausewitz, *Vom Kriege*. I.

Een oorlog had toen meesttijds de gansche verwoesting van de landstreek, waar krijg werd gevoerd, ten gevolge en eindigde veeltijds met de slavernij of de geheele vernietiging van het overwonnen volk.

§ 3. Het Christendom en, gedurende de middeleeuwen, de ridderlijke denkbeelden der edelen in Zuid- en West-Europa, brachten het eerst eenige matiging in de gruwelen van den oorlog.

De roofridders in de Duitsche burchten en bergsloten, en het lang vastgehouden stelsel van samenstelling der legers uit aangeworven huurbenden, van op buit beluste en gewetenlooze avonturiers, hebben den oorlog langen tijd een wreedaardig karakter doen behouden.

§ 4. De ontwikkeling en beschaving der volken deden allengs de behoefte ontstaan en de wenschelijkheid ingang vinden, om het verlies van menschenlevens en bezittingen, zooveel slechts met het doel van den oorlog is overeentebrengen, te beperken, alle onnoodige kwellingen te voorkomen en den oorlog te beschouwen als een onvermijdelijk kwaad, waartoe nimmer dan in de uiterste noodzaak mag worden overgegaan.

Aan de zucht om het onmenschelijke van en in den krijg zooveel doenlijk te beperken, hebben de thans door de beschaafde volken gehuldigde rechtsbeginselen van den oorlog hun ontstaan te danken.

Goede legerverpleging door intendance of administratie, strenge krijgstucht, waaraan de troepen reeds in vredestijd worden onderworpen en de bij de Europeesche legers meer en meer ingevoerde persoonlijke of wel algemeene dienstplicht kunnen gunstigen invloed op de milde toepassing van die beginselen uitoefenen, mits de officieren en hooge legeraanvoerders de beginselen kennen en van de rechtsgronden een juist begrip hebben verkregen.

Sommige van die beginselen zijn door tractaten of overeenkomsten gewaarborgd, andere zijn onbeschreven wetten,

door het constant gebruik der volken als algemeen geldend aangenomen, de meeste zijn thans echter, ofschoon niet bekrachtigd, beschreven en door regeeringsgemachtigden van alle Staten als deugdelijk erkend.

§ 5. Het oorlogsrecht maakt een deel uit van het volken- of internationaal recht.

De Staten zijn volkenrechtelijke personen. Zij behooren het volkenrecht toetepassen en te handhaven. De individuen zijn slechts volkenrechtelijke personen in den engeren zin, dat zij op bescherming van het volkenrecht aanspraak hebben, wanneer hunne door dat recht gewaarborgde rechten als mensch worden geschonden.

Zich aan de uitspraken van het volkenrecht niet storen kan een Staat alleen doen, wanneer hij zóó machtig is en zóó zelfgenoegzaam vermeent te zijn, dat hij zich om de overige Staten niet behoeft te bekreunen. Dat is echter nimmer absoluut het geval. Storing in de natuurlijke rechten en waarborgen der Staten is even onmogelijk als storing in de natuur. Tijdelijke druk kan bestaan, doch veroorzaakt steeds samenpersing, spanning en uitbarsting, tot het evenwicht is hersteld. Een Staat, die de wetten en usantiën van samenleving met voeten treedt, wordt gevaarlijk en begint met de sympathie der andere Staten te verliezen. De bodem wordt daardoor vruchtbaar en voorbereid voor andere Staten, wier belang en zorg voor hun behoud medebrengen den uittartenden en gevaarlijken kolossus met gezamenlijke macht te bestrijden. Afbreken van internationaal verkeer en oorlog zijn de gevolgen van het zelf zich stellen buiten het volkenrecht. (1)

Verklaart een Staat zich in een oorlog niet aan de regelen van het recht te onderwerpen, dan stelt hij zich aan représaille-maatregelen van de andere volken bloot en aan algemeene vijandschap met de beschaafde natiën. (2)

(1) Heffter, *Le droit international public de l'Europe*, p. 224. Vergelijk bl. 68.
(2) Wheaton, *Eléments du droit international*, t. I, p. 8.

De individu, die in strijd met het volkenrecht handelt, verbeurt zijne eer en de bescherming, welke het oorlogsrecht verleent aan hem, die het eerbiedigt.

Hij wordt bij het vredesverdrag meesttijds uitgesloten van de amnestie.

Generaal Wood seinde 23 Maart 1881 uit Mount Prospect (Transvaal) aan de Engelsche regeering omtrent den stand der vredesonderhandeling: »Er zou amnestie worden verleend voor handelingen, in verband met den oorlog gepleegd, mits die niet in strijd waren met de wijze van oorlogen tusschen beschaafde natiën."

Volgens Heffter, blz. 225, zijn de oorlogen met wilde, onbeschaafde volksstammen, die geen menschelijke wet eerbiedigen, niet aan de beginselen van het gewoon oorlogsrecht onderworpen, omdat dit recht op de wet van *wederkeerigheid* is gegrond.

Waar van recht sprake is moeten beide partijen eene zelfde wet als basis aannemen. Erkent de eene partij niet die, welke de andere als richtsnoer harer daden beschouwt, dan kan zij ook niet vergen, dat zij ingevolge die wet worde behandeld. Geheel anders dan het recht spreekt echter de zedenleer. Volgens deze handelt een beschaafd volk, dat de handelingen navolgt van onbeschaafde stammen, als een volwassene, die de daden van een kind tot voorbeeld neemt.

De Europeesche Staten moeten de minder beschaafde leiden, doch niet door deze geleid worden. Zij die het recht kennen, moeten het vooral door hun daden doen waardeeren door hen, die het niet kennen. Ook in deze is door de natuur de kiem van rechtsbewustzijn gelegd.

§ 6. Het oorlogsrecht verwerpt en veroordeelt in de eerste plaats elken onnoodigen oorlog. Het heeft eenige regelen gesteld, waaraan de strijdvoerende partijen zich gedurende den krijg hebben te houden.

De regelen van het volkenrecht zijn niet begrensd. Zij zijn voor uitbreiding vatbaar.

Buitengewone omstandigheden alleen kunnen, volgens Heffter, blz. 224, in uitersten nood, of om de gelijkheid van den strijd te herstellen, van die regelen doen afwijken en handelingen toestaan, die het belang van het oogenblik medebrengt.

De uitbreiding van onderwijs, de voortgang der beschaving, de betere samenstelling der legers bij uitbreiding van het stelsel van algemeenen weerplicht, de strenge krijgstucht, die in den regel in de legers van den tegenwoordigen tijd wordt onderhouden, gesteund door geregelde zorg voor de verpleging der troepen oefenen een heilzamen invloed uit op de oorlogshandelingen en schijnen op den duur eene mildere toepassing van de beginselen van het oorlogsrecht te zullen waarborgen.

§ 7. Het oorlogsrecht verwerpt elke onnoodige wreedheid, alle barbaarsche handelingen, elke woord- of trouwbreuk ook tegen den vijand, elke daad van persoonlijke wraakzucht, alle handelingen van hebzucht; voorts het schenden van vrouwen, het plegen van knevelarijen, het onnoodig plunderen en vernielen van den eigendom der inwoners. Het beschouwt die als barbaarsche en onrechtmatige handelingen, welke de eigen wapeneer bezoedelen en die, als zij worden ontdekt, door den rechthebbende gestreng moeten worden gestraft. (1)

B. RECHTSBEGRIP VAN OORLOG EN OORLOGSPARTIJEN.

§ 8. Oorlog is, volgens het volkenrecht, de handeling van een Staat, tegenover een anderen Staat om zich zelf met de wapens recht te verschaffen.

Die handeling is, indien alle middelen tot minnelijk vergelijk zijn uitgeput, geoorloofd, omdat geen rechtbank bestaat, waarvoor de geschilpunten der volken ter beslechting kunnen worden gebracht. Er is meer. Een der voorwaarden van bestaan van een Staat is het bezit der macht om zijne onafhankelijkheid met eigen macht en eigen middelen te verdedigen (zie blz. 3). Oorlog is dus niet alleen een natuurrecht, maar wordt zelfs een plicht van den Staat, wanneer zijne onafhankelijkheid wordt bedreigd. Montesquieu zegt in zijn *Esprit des Lois*: »Het leven der Staten is als dat der menschen. Deze hebben het recht iemand in geval van zelfverdediging te dooden, gene hebben het recht tot hun zelfbehoud oorlog te voeren."

---

(1) Zie den 7den titel van het Crimineel Wetboek voor het krijgsvolk te lande en art. 84 van de Handleiding van het *Institut de droit international.*

§ 9. Hoewel oorlog rechtens, d. i. regelmatig, slechts tusschen geconstitueerde Staten wordt gevoerd, kan echter eene gewapende partij in zooverre mede als oorlogspartij beschouwd worden, indien zij, als eene zelfstandige krijgsmacht georganiseerd, in plaats van den Staat strijd voert voor publiek recht.

Deze stelling wordt bevestigd door Calvo, (1) die zich met de verschillende bepalingen van oorlog volgens eene menigte door hem genoemde autoriteiten in het recht niet kan vereenigen, omdat deze geen rekening houden met den burger-oorlog. Hij noemt oorlog daarom: de abnormale toestand van vijandschap, die in de plaats treedt van de goede verstandhouding van volk tot volk of tusschen medeburgers, behoorende tot verschillende politieke partijen en die tot doel heeft door geweld van wapenen machtig te worden wat men langs vreedzamen en minnelijken weg niet heeft kunnen verkrijgen.

§ 10. Vrijbuiters en roovers zijn nimmer oorlogspartij, al mochten zij als krijgsmacht zijn georganiseerd. Tegen hen wordt nimmer oorlog gevoerd, doch slechts staatsrechterlijke jurisprudentie uitgeoefend.

§ 11. Het tegenwoordig volkenrecht is geneigd ook eene partij, die in opstand, doch feitelijk als krijgsmacht georganiseerd is, en de vrijscharen die haar bijstaan, ongeacht zij geen zelfstandig volk uitmaakt en door geen erkenden Staat is gemachtigd, als oorlogspartij te beschouwen en te behandelen, wanneer zij van hare zijde de beginselen van het oorlogsrecht strikt in acht neemt.

Dit beginsel is ook bij den Transvaalschen oorlog in acht genomen. Ofschoon de Engelsche regeering de Transvaal, ten gevolge van de annexatie in 1877 als aan haar onderworpen beschouwde, verklaarde de Minister van oorlog Childers, den 31sten Januari 1881, in het Parlement, dat de Hollandsche Boeren in de Transvaal, naar de regelen, bij beschaafde oorlog-

---

(1) Calvo, § 688.

voerende partijen in gebruik zouden worden behandeld, ook wat betreft de uitlevering van gevangenen.

De partij, die den opstand onderdrukt, behoudt zich ook dan zelfs het recht voor de hoofden of aanleggers van den opstand rechterlijk te vervolgen en te straffen.

C. OORZAKEN TOT OORLOG.

§ 12. Volgens de beginselen van het volkenrecht rechtvaardigt het staatsbelang alleen den oorlog niet. De oorlog moet niet alleen noodzakelijk, maar de oorzaak tot oorlog moet ook rechtvaardig en billijk zijn.

In den regel kan eene door een Staat gepleegde daad, die op zich zelve volkomen rechtmatig is, niet tot oorlog leiden met een anderen Staat, welks belang met die daad in strijd is.

Hugo de Groot en andere schrijvers met hem, noemen een oorlog onwettig, die uitsluitend ten doel heeft een anderen Staat in de ontwikkeling van zijne macht te stuiten.

Binnen zekere grenzen is dit aantenemen. Elke Staat heeft echter bovenal een recht tot zelfbehoud. Zoodra de machtsontwikkeling van den naburigen Staat gevaarlijk dreigt te worden voor het eigen zelfstandig staatsleven, kan men met volkomen recht tot oorlog overgaan.

Verbood het volkenrecht zulks, dan zou het een Staat veroordeelen om lijdelijk aantezien, dat hij allengs onder de zich immer uitbreidende machtsontwikkeling van den nabuurstaat werde bedolven. Dit nu is met het wezen en doel van het volkenrecht in strijd. Montesquieu zegt in zijn *Esprit des lois:* »Het oorlogsrecht ontstaat uit noodzaak en uit het streng recht. Indien zij, die het geweten of de pogingen der Vorsten leiden, zich daaraan niet houden, is alles verloren; en wanneer men zich zal gronden op willekeurige beginselen van roem, welvoegelijkheid en nut, zullen stroomen bloed worden vergoten." (1) Op eene andere plaats zegt hij: »Niet hij is schuldig, die den oorlog verklaart, maar die hem noodzakelijk maakt."

---

(1) Livre X, Ch. 2.

§ 13. Als rechtvaardige oorzaken tot oorlog worden slechts aangenomen:

Eene ernstige rechtsverkrachting of eene inbezitneming met geweld, welke de Staat, die de wapens opvat, heeft ondergaan of waarmede deze op gevaarlijke wijze wordt bedreigd;

eene belangrijke gebeurtenis, die de veiligheid van de andere Staten of de algemeene orde en rust in gevaar brengt;

eene grove beleediging het volk, met het duidelijk doel om te beleedigen, aangedaan.

De meest wettige reden tot oorlog is die, waartoe een vrij volk als laatste toevlucht overgaat, om zijne bedreigde onafhankelijkheid te handhaven en het grondgebied van den Staat te beveiligen.

Cicero zegt reeds dat een oorlog om rechtvaardig te zijn een billijke beweegreden moet hebben.

Bluntschli acht niet alleen de verkrachting van historisch erkende en verworven rechten eene rechtmatige oorzaak tot oorlog, doch ook de niet gerechtvaardigde verhindering van noodzakelijke, nieuwe rechtsvorming en van de voortgaande rechtsontwikkeling.

§ 14. Beide partijen beschouwen het recht hunner zaak gewoonlijk van een verschillend standpunt; vandaar dat elke partij hare reden tot oorlog rechtmatig kan beschouwen.

Vermits ook de beoordeeling van hetgeen eene al of niet gerechtvaardigde belemmering is, of welke ontwikkeling al dan niet noodzakelijk schijnt, verschillend kan wezen, en de Souvereine Staten, in de uitoefening van het internationaal recht, geen andere uitspraak, dan die zij zelve stellen, behoeven te erkennen, blijven den machtige, ook bij een onwettig doel tot oorlog, steeds tal van voorwendsels en dekmiddelen ten dienste om elken voorgenomen oorlog als wettig voortestellen.

§ 15. Het volkenrecht veroordeelt een oorlog als onrechtmatig en onrechtvaardig, die wordt aangedaan:

Tot verovering;

tot onderdrukking van godsdienstvrijheid;

uit lichtzinnigheid, als gevolg van licht gekwetste ijdelheid;

om zich ongeroepen te mengen in de inwendige staatsregeling van een Souvereinen Staat;

tot het geven van uitvoering aan zelf opgeworpen politieke stelregels omtrent natuurlijke grenzen en nationaliteitsvormingen.

Ook die oorlog wordt door het volkenrecht veroordeeld, welke slechts tot oorzaak heeft de schending van een zedelijken plicht, van een beleefdheidsgebruik of van een bewijs van welwillendheid. [1]

Ofschoon dit rechtens niet anders kan, gaat van de practische waarde dezer stellingen veel verloren, door de omstandigheid dat de uitspraak omtrent het al of niet rechtvaardige van een oorlog eenzijdig blijft. Abstracte en algemeene redeneeringen omtrent de billijkheid van oorzaken tot oorlog hebben daarom weinig waarde. [2]

»Niettegenstaande de rechtmatige veroordeeling der schrijvers — zegt Calvo [3] — breken er tusschen de Staten nog oorlogen uit, die hun oud karakter van onrechtvaardigheid hebben behouden en slechts eene uitbreiding van grondgebied of vermeerdering van invloed ten doel hebben." Wij voegen er bij: of om afleiding naar buiten te geven bij spanning van binnenlandsche politiek of sociale en économische verwikkelingen.

§ 16. De manifesten en toespraken tot de volken en de diplomatieke nota's, die bij het uitbreken van den oorlog meesttijds door de in den strijd betrokken regeeringen en Vorsten worden uitgevaardigd, bewijzen de noodzakelijkheid die gevoeld wordt, om de steeds aanwassende kracht der publieke opinie te ontzien en om derhalve de redenen tot den oorlog, al zijn zij het niet in werkelijkheid, althans wettig te doen schijnen.

§ 17. Het doel van den oorlog wordt door de oorzaak tot

(1) De Martens, *Précis du droit des gens moderne de l'Europe*, p. 387.

(2) Heffter, p. 704.

(3) Calvo, p. 704.

den krijg slechts ten deele bepaald. Met de opofferingen, die de oorlog kost, en de gevaren, die er door zijn ontstaan, kunnen ook rechtens de vorderingen stijgen.

§ 18. De voorschriften van het volkenrecht omtrent de wijze van oorlogvoeren zijn ook voor zoodanige oorlogen geldend, die onrechtmatig en alleen uit zelfzuchtige oogmerken zijn ondernomen.

Dit geschiedt, omdat gewoonlijk een der partijen gelooft dat de andere in het onrecht is. Zonder die geldigheid zouden de oorlogen algemeen weder hun vroeger wreedaardig karakter aannemen.

D. MIDDELEN OM DEN OORLOG TE VOORKOMEN.

§ 19. Tot oorlog mag rechtens niet worden overgegaan, dan wanneer alle middelen om dien te voorkomen en op vredelievende wijze het geschil te doen eindigen, vergeefs zijn aangewend en uitgeput, tenzij het trachten naar een minnelijk vergelijk, door het daaraan verbonden tijdverlies, gevaarlijk wordt geacht voor de veiligheid of de integriteit van den Staat.

Oostenrijk in 1859.

Sir Travers Twiss zegt dat een oorlog niet rechtvaardig is dan wanneer hij noodzakelijk is, en hij wordt slechts noodzakelijk, wanneer vriendschappelijke onderhandelingen zonder uitslag zijn gebleven of wanneer er moreele zekerheid bestaat, dat eene poging tot onderhandelen schipbreuk zou lijden of dat die niet plaats kan hebben zonder gevaar.

§ 20. De middelen om den oorlog te voorkomen zijn:

a. diplomatieke onderhandelingen;

b. het aannemen van de tusschenkomst *(médiation)* van een of meer bemiddelende Staten;

In 1840 nam de Koning der beide Siciliën de door Frankrijk aangeboden tusschenkomst aan in zijn geschil met Engeland over het monopolie der exploitatie van de zwavelmijnen op Sicilië.

Die tusschenkomst — niet te verwarren met de arbitrage — wordt, wanneer het te voorzien is dat eenige staatkundige toestand op nieuw aanleiding tot verwikkeling kan geven, soms te voren bij tractaat gewaarborgd.

Dit geschiedde o. a. bij art. 8 van het vredes- en vriendschapsverdrag, gesloten te Parijs, den 30sten Maart 1856, tusschen de zeven Groote Mogendheden van Europa. (Bijlage 24.)

Deze bepaling was vrij onschuldig. De Fransche Gezant, Graaf Walewski, vond te minder bezwaar ze in het tractaat optenemen, omdat zij toch in geen enkel opzicht de vrijheid van handelen der regeeringen zou binden. In 1870 bleek dit. Engeland bood toen, op grond van het tractaat van 1856, zijne bemiddeling aan Frankrijk en Pruisen aan. Beide Staten wezen haar af, op grond dat het artikel niet voor dit geval toepasselijk was.

c. het onderwerpen van het geschil aan de scheidsrechterlijke uitspraak van een door beide partijen daartoe aangenomen Staat, (de internationale *arbitrage)* of wel aan een wetenschappelijk scheidsgericht;

De Internationale arbitrage heeft in de laatste jaren vorderingen gemaakt. Reeds had Cobden, in 1849 in het Engelsche Lagerhuis bij motie voorgesteld dat Engeland de vreemde mogendheden zou uitnoodigen zich bij tractaten te verbinden, in geval een toekomstig misverstand niet bij minnelijke onderhandeling kon worden opgelost, het geschil aan de beslissing van arbiters te onderwerpen. Deze motie, bestreden door Lord Palmerston, die er tegen aanvoerde dat geen land blindelings zou toestemmen zijne rechten en belangen bij alle volgende gelegenheden aan de beslissing van een derde over te laten, werd verworpen. In 1873 werd in het Engelsche Lagerhuis eene motie van Sir Henry Richard aangenomen, volgens welke aan de Koningin het verzoek zou worden gericht zich met de andere Staten in betrekking te stellen, ten einde een algemeen en permanent stelsel van internationale arbitrage in het leven te roepen. Datzelfde jaar werd in Italië door de Kamer van Afgevaardigden eene motie van Mancini, door den Minister van Buitenlandsche Zaken ondersteund, met algemeene stemmen aangenomen, waarbij aan de Italiaansche regeering verzocht werd de arbitrage in alle internationale geschillen, welke er voor vatbaar zijn zooveel mogelijk toe te passen en bij het sluiten van tractaten te bedingen dat de geschillen, die uit hunne uitlegging of uitvoering mochten ontstaan, aan de beslissing van scheidrechters zullen worden onderworpen. In 1874 werd in Zweden eene motie tot instelling van een Hof van

arbitrage aangenomen en insgelijks te Washington om de internationale arbitrage aantebevelen in stede van den oorlog, en in de tractaten der Vereenigde Staten met andere Rijken zooveel mogelijk op te nemen, dat de eene partij niet aan de andere den oorlog zal verklaren, zonder pogingen te hebben gedaan om alle geschillen door een onpartijdig scheidsgericht te vereffenen.

In Nederland is de arbitrage in de zitting der Tweede Kamer van 19 November 1873 het eerst aan de orde gekomen door den Vredebond. Den 27sten November 1874 werd er eene motie van de heeren Van Eck en Bredius van nagenoeg gelijke strekking als die van Mancini in Italië, aangenomen, eenige weken later in België eveneens. (1)

De geschiedenis, levert reeds verscheidene voorbeelden op van scheidsrechterlijke uitspraak.

Na het tractaat van Gend in 1814, dat een einde maakte aan een oorlog tusschen Engeland en de Vereenigde Staten van Noord-Amerika, werd de regeling van eenige eischen, welke wederkeerig bestonden, aan de uitspraak van den Keizer van Rusland onderworpen. Diens oordeel, in 1822 uitgesproken, werd door beide partijen aangenomen. In 1821 lichtte een admiraal van Chili baren zilver op, welke aan een Amerikaansch burger toebehoorden, welke daad tot ernstige eischen van de regeering der Unie aanleiding gaf. Dit geschil werd aan het oordeel van den Koning van België onderworpen. Aan de geschillen, welke in 1860 tusschen de Vereenigde Staten en Nieuw-Granada en in 1861 tusschen diezelfde Staten en Costa Rica bestonden, werd door eene scheidsrechterlijke commissie een einde gemaakt. In 1863 maakte de beslissing van den Koning van België een einde aan een geschil tusschen de Vereenigde Staten en Peru en aan een ander tusschen Brazilië en Engeland. (2)

Beroemd is de scheidsrechterlijke uitspraak van 14 April 1872 door het scheidsgericht te Genève, in de zoo belangrijke Alabama-quaestie tusschen de Vereenigde Staten en Engeland, welke een oorlog voorkwam, die op het punt stond tusschen deze groote handelsvolken uit te breken.

De Vereenigde Staten sloten den 17den Augustus 1874 zelfs

(1) C. H. Beelaerts van Blokland, Internationale arbitrage. Academisch proefschrift. 's Hage, 1875.

(2) Emile de Laveleye, *Des Causes actuelles de guerre en Europe et de l'arbitrage.*

eene conventie van arbitrage met Columbia, tot regeling van geschillen omtrent eischen, welke zij hadden, wegens het in April 1871 nemen en opbrengen van de stoomboot *Montyo* op territoir en door ingezetenen van Columbia; eindelijk deed de Keizer van Rusland den 29sten Mei 1875 uitspraak in het geschil tusschen Peru en Japan, omtrent de Peruaansche brik *Maria-Luz*.

Dit jaar daarentegen is eene poging van Frankrijk om de ernstige geschillen tusschen Turkije en Griekenland, over de uitvoering van hetgeen bij het tractaat van Berlijn van 13 Juli 1878 is bepaald nopens de grensregeling tusschen beide landen, aan eene scheidsrechterlijke beslissing te onderwerpen, mislukt.

Een voorstel van reglement voor internationale scheidsrechterlijke procedure in de zittingen van 1874 van het *Institut de droit international*, te Genève behandeld en in die van 1875 te 's Hage vastgesteld, wordt aangetroffen in het jaarboek van dat Instituut voor 1877.

d. het uitoefenen van retorsie;

Voor het geval een Staat weigert zich ten opzichte van een anderen Staat te gedragen naar het recht, algemeen door gebruik of gewoonte gevestigd, of wel de onderdanen van dien Staat, op een anderen, meer nadeeligen voet behandelt dan zijn eigen onderdanen, kan, om dien Staat te nopen van gedrag te veranderen, tot retorsie-maatregelen worden overgegaan, dat is: zich mede niet meer tegenover den onwilligen Staat aan *dezelfde* of *soortgelijke* gebruiken te houden, of wel dezelfde of soortgelijke betwiste rechten of voordeelen van de onderdanen van dien Staat terugtenemen, en hem op gelijke wijze te behandelen als hij ons behandeld heeft. (1)

Toen in 1652 de Engelschen, in vollen vrede, de Nederlandsche koopvaarders aanrandden en de vloot van den Luitenant-Admiraal Tromp de volle laag gaven, omdat het admiraalschip niet spoedig genoeg naar hun zin de vlag streek, werd den 2den Augustus van dat jaar door de Staten-Generaal eene declaratie of manifest gearresteerd, waarbij zij gaven »een oprecht verhaal van derselver sinceere intentie... mitsgaders van de onreghtvaerdige en violente proceduren van de Regeeringe van Engelandt, die haer Hoogh. Mog. genoodzaekt hebben, om bij

(1) De Martens, *Précis du droit des gens moderne de l'Europe*, p. 376.
Dahn, *Das Kriegsrecht*, S. 1.

wege van retorsie haren Staet en Ingezetenen tegen den overlast derselver te beschermen."

e. het nemen van reprèsaille-maatregelen;

Er zijn twee soorten van reprèsaille-maatregelen; die, welke genomen worden vóór en die, welke genomen worden tijdens den oorlog.

Van de eerste soort is thans sprake. Zij bestaan in het weigeren en terughouden van hetgeen verschuldigd is, of het nemen van geweld-maatregelen tegen onderdanen van den Staat, waartegen reprèsaille wordt uitgeoefend, om dezen te nopen tot het voldoen aan zijne verplichtingen.

De reprèsailles hebben meesttijds bestaan in het uitgeven van commissie-brieven tot kaapvaart, zoodat deze brieven in de tractaten zelfs dikwerf »brieven van represssaliën" genoemd worden.

Engeland vermeende tijdens den Amerikaanschen bevrijdingsoorlog zich over de Republiek der Vereenigde Nederlanden te beklagen te hebben, o. a. wegens het leveren van oorlogscontrabande aan de Amerikanen. Bij manifest van den 20sten December kondigde het aan reprèsaille-maatregelen te zullen nemen. De Staten-Generaal besloten daarop, 12 Januari 1781, tot retorsie-maatregelen overtegaan. (1)

f. het leggen van embargo op de schepen en het blokkeeren van de havens van den Staat;

In 1832 door Engeland toegepast om Noord-Nederland te nopen tot het ontruimen van de Citadel van Antwerpen en tot het aannemen van het tractaat, den 15den November 1831 te Londen tusschen Frankrijk, Engeland en den nieuwen Koning van België gesloten.

g. het bezetten van een gedeelte van het grondgebied van den Staat;

Toen Turkije in 1853 de vorderingen van Rusland, door diens buitengewonen Gezant, Graaf Menschikoff, gedaan, had afgeslagen, trok een Russisch leger, den 2den Juli 1853, de Pruth over tot het bezetten der Donau-Vorstendommen.

(1) De Martens, *Erzählungen merkwürdiger Fälle des neueren europäischen Völkerrechts*, 2. B. S. 110.

Keizer Nicolaas verklaarde echter, dat deze bezetting niet als een begin van vijandelijkheid moest worden beschouwd, doch slechts als een middel om een waarborg te verkrijgen tot herstel van zijne rechten.

De overige in het geschil betrokken Mogendheden trachtten ook daarna nog eene verzoening te bewerken. Rusland hield echter zijne eischen staande. Turkije gaf daarop, 3 October, aan Omer Pacha bevel om Prins Gortschakoff te sommeeren de Vorstendommen binnen veertien dagen te ontruimen. Na verloop van dien tijd moest hij de vijandelijkheden beginnen. Den 16den October verwierp Prins Gortschakoff de sommatie en trad de oorlogstoestand in. (1)

Den 16den Januari 1864 lieten Pruisen en Oostenrijk door hunne Gezanten te Kopenhagen eene nota overreiken, waarbij de intrekking der November-constitutie werd gevorderd.

Ingeval van weigering zou ook Sleeswijk tot waarborg van de Duitsche rechten worden bezet.

E. OORLOGSVERKLARING.

§ 21. De Staat, die een oorlog begint, is verplicht, alvorens tot vijandelijkheden overtegaan, zijn besluit tot het voeren van oorlog aantekondigen. (2)

De oorlog rekent te beginnen van de oorlogsverklaring af, tenzij te voren reeds feiten van wapengeweld plaats hebben gehad.

De oorlogsverklaring heeft, uit een standpunt van het recht, ten doel om den onrechtvaardigen tegenstander gelegenheid te geven ten laatste ernstig tot zich zelf in te keeren en de gruwelen van den oorlog te vermijden door naar recht te handelen. (3)

Zij is nog om andere redenen noodig.

In den oorlog treedt een andere dan de gewone rechtstoestand in, niet alleen tusschen de strijdende partijen, maar ook tegenover de neutralen. De oorlogsverklaring strekt om het tijdstip waarop die verandering plaats grijpt, te bepalen. Bovendien bestaat er tusschen de beschaafde Staten een rechtsgemeenschap. Een Staat, welke door de verschillende Souvereine Staten als onafhankelijk is erkend, kan, rechtens, alleen op regelmatige wijze uit die gemeenschap worden gebracht. Eene verovering, die van elken oorlog het gevolg kan worden, zonder oorlogsverklaring

(1) *Guerre d'Orient. Histoire du service de l'artillerie,* p. 103.
(2) Bluntschi, § 521.
(3) Vattel, *Le droit des gens,* t. 2. p. 116.

is onregelmatig, is roof. Stonden de Staten daaraan bloot, het zou in het groot zijn als in de landen, waar veiligheid van leven en goed telkens bedreigd wordt. Ontwikkeling en welvaart zijn dan onmogelijk.

Het belang van alle Staten vordert intusschen dat de werken des vredes zich ontwikkelen kunnen, zonder vrees voor onverwachte, ongewaarschuwde verstoring. Rechtstoestand houdt op en rechtsgemeenschap, of m. a. w. het — om redenen van zelfbehoud — elkander waarborgen van zekere regelen, rechten en voorwaarden, wordt onmogelijk, wanneer zelfs het wezen der Staten ieder oogenblik aan gevaar van beleediging, verminking of vernietiging bloot staat.

Ofschoon het positieve recht geen enkelen regel omtrent de oorlogsverklaring heeft vastgesteld en deze en de volgende daarover handelende §§ dus de kracht missen, welke de bepalingen van tractaten bezitten, is de overtuiging dat eene oorlogsverklaring vóór eene oorlogshandeling gevorderd wordt, zoo in het rechtsbewustzijn der menschheid vastgeworteld, dat zelfs de natuurstammen, die de wildernis bewonen, van vriendschap niet tot vijandschap overgaan, zonder dit te voren te hebben kenbaar gemaakt. De regel is er dus een van het natuurrecht.

Verreweg het meerendeel der schrijvers over het volkenrecht acht eenige formaliteit noodzakelijk, alvorens de vijandelijkheden te beginnen. Slechts enkele zijn van een tegengesteld gevoelen. Grotius, Puffendorf, Valin, Vattel, Heffter, Hautefeuille, Bluntschli, Calvo behooren tot de eersten, Bynkershoek, Martens, Klüber en Phillimore tot de tweede catagorie.

»Wanneer eenmaal — zegt Heffter — (1) de volken, den geesel van den oorlog, zonder voorafgaande en regelmatige waarschuwing, te duchten zullen hebben, zal het goed vertrouwen verdwijnen om plaats te maken voor een stelsel van afzondering en wederkeerige vrees," terwijl hij er bijvoegt: »geïsoleerde gevallen, waarin men zich ontslagen heeft gerekend van eene voorafgegane verklaring, stellen geen regel om door oorlogspartijen te kunnen worden aangevoerd."

Calvo bevestigt, (2) dat met het oog op de beginselen, welke bij het congres van 1856 zijn verkondigd, men de leer van Phillimore, dat een Staat de vijandelijkheden vóór de oorlogs-

(1) Heffter, p. 231.
(2) Calvo, § 714.

verklaring kan beginnen, voortaan niet meer als regel van internationaal recht kan aannemen.

§ 22. De oorlogsverklaring geschiedt:

a. plechtig door den wapenheraut;

b. door het overhandigen van eene formeele oorlogsverklaring;

c. door het terugroepen van den Gezant, met of zonder publicatie van een manifest;

d. door het stellen van een ultimatum.

De plechtige aankondiging tot den oorlog door den wapenheraut geschiedde tijdens de Romeinen (1) en vooral in den riddertijd der middeleeuwen, met inachtneming van algemeen aangenomen vormen, volgens Heffter, tot het midden der 18de eeuw. Thans is deze wijze van oorlogsverklaring geheel in onbruik. De Romeinen zonden eerst den chef van de krijgsboden of wapenherauten af, *pater patratus* genoemd, om aan het volk, dat hen beleedigd had, voldoening te vragen; zoo, na verloop van 33 dagen, geen voldoend antwoord was gegeven, nam de heraut de goden tot getuige van het onrecht en ging terug, verklarende dat de Romeinen zouden zien wat hun te doen stond. De Koning — en in later tijd de Consul — vroeg vervolgens het gevoelen van den Senaat. Zoo tot oorlog werd besloten, werd de heraut afgezonden, om dien aan de grenzen van den Staat aftekondigen. (2)

De formeele oorlogsverklaring werd door Hugo de Groot noodzakelijk beschouwd. (3) Sommigen maken hieromtrent een onderscheid tusschen een aanvals- en een verdedigingsoorlog. Deze onderscheiding van strategischen aard kan in het volkenrecht buiten beschouwing blijven. Bynkershoek acht het voldoende dat de partij, die den aanval begint, te voren heeft geformuleerd en bekend gemaakt, hetgeen deze vermeent rechtens te kunnen eischen. Sedert het tractaat van Parijs van 1763 werd, volgens Rolin-Jacquemyns, (4) deze vorm van oorlogsverklaring niet meer gevolgd tot den Duitsch-Franschen oorlog van 1870—1871.

Den 19den Juli van dat jaar overhandigde, na het vertrek

(1) Hugo de Groot, III, 3, § 7.
(2) Vattel, *Droit des gens*, t. 2, p. 114.
(3) Hugo de Groot, III. 3. §§ 6 en 7.
(4) *La guerre actuelle dans ses rapports avec le droit international*, p. 19.

van den Ambassadeur van Frankrijk aan het Hof van Berlijn, de *chargé d'affaires* Le Sourd aan Graaf von Bismarck een formeele akte van oorlogsverklaring. (Bijlage 35.)

Er zijn meer voorbeelden:

Den 20sten Juni 1866, 's morgens te 8 uren, verscheen de Kolonel Bariola, van het Italiaansche leger, aan de Oostenrijksche voorposten vóór Mantua, om een schrijven van den Chef van den Generalen Staf van Koning Victor Emanuel, den Generaal La Marmora, aan Zijne Keizerl. Hoogh. Veldmaarschalk, Aartshertog Albrecht van Oostenrijk overtegeven. De vesting-commandant van Mantua liet den brief aan de voorposten aannemen. Om 1 uur 's namiddags bereikte deze het hoofdkwartier te Verona. Hij bevatte de oorlogsverklaring.

Na vooropgesteld te hebben dat Oostenrijk, meer dan eenige andere Staat, reeds sedert verscheidene eeuwen aan Italië, onberekenbare materieele en moreele nadeelen had berokkend, het belette zijn eenheid tot stand te brengen en in Venetië eene Italiaansche bevolking, trots alle vertoogen, bleef onderdrukken, werd volgenderwijze besloten: [1]

»Zijne Majesteit de Koning, als ijverig Schutsheer der rechten van zijn volk en verdediger van de nationale intégriteit, acht het derhalve tot zijn plicht het Keizerrijk Oostenrijk den oorlog te verklaren.

Ik breng op bevel van mijn doorluchtigen Souverein ter kennis van Uwe Keizerlijke Hoogheid, als Bevelhebber der Oostenrijksche troepen in Venetië, dat de vijandelijkheden *drie* dagen na de dagteekening van dit schrijven zullen beginnen — ten ware dat Uwe Keizerlijke Hoogh. dit uitstel niet mocht goedkeuren, in welk geval ik verzoek dat mij daarvan mededeeling mag worden gedaan."

(get.) ALFONS LA MARMORA.

Tien jaren later, den 2den Juli 1876, zonden de Vorsten van Servië en van Montenegro, aan Turkije, mede eene oorlogsverklaring.

Den 24sten April 1877 ontving Turkije er een van Rusland in den vorm van eene korte nota, door Vorst Gortschakoff aan den Turkschen gevolmachtigde in St.-Petersburg gericht, van dezen inhoud:

(1) *Oesterreichs Kämpfe im Jahre 1866,* II. § 32.

»Vermits de onderhandelingen, welke tusschen de Keizerlijke Regeering en de Porte zijn gevoerd, met het doel om tot eene duurzame bevrediging van het Oosten te geraken, niet tot het gewenschte doel hebben geleid, ziet Zijne Majesteit mijn Gebieder zich tot zijn leedwezen gedwongen, tot het geweld der wapenen zijn toevlucht te nemen. Heb derhalve de goedheid Uwe regeering kennis te geven dat Rusland van heden af zich in oorlogstoestand met de Porte beschouwt."

§ 23. Het afbreken der politieke onderhandelingen, door het terugroepen van den Gezant, heeft dikwerf de beteekenis dat een Staat stilzwijgend verklaart tot het gebruik der wapens te zullen overgaan.

Niet altijd wordt het terugroepen van den Gezant op zich zelf reeds als eene daad van overgang tot vijandelijken toestand beschouwd. Het kan echter als zoodanig gelden.

Den 16den Januari 1864 overhandigden de Gezanten van Oostenrijk en Pruisen bij het Hof van Kopenhagen aan den Minister van Buitenlandsche Zaken von Quaade, bij nota, een ultimatum, waarbij ten slotte werd verklaard: »dat zij door hunne regeeringen waren aangewezen om de opheffing van de constitutie van 18 November van het vorig jaar te verlangen, en om, wanneer zij de verklaring, dat daaraan gevolg zou worden gegeven, niet in den loop van den 18den d. a. v. 's middags ontvingen, Kopenhagen te verlaten." (1)

§ 24. Een ultimatum is een staatsstuk, waarbij — na voorafgaande vruchtelooze onderhandelingen — eene der partijen, als haar laatste woord, herstelling van grieven of bevrediging van haren eisch binnen een gestelden termijn vordert, onder bedreiging van daarna, zoo noodig, zich zelf recht te zullen verschaffen of hare vordering door de wapens kracht bijtezetten.

Vóór den aanvang van den oorlog van 1859 in Italië werd, den 23sten April, door Baron de Kellersberg, buitengewoon Gezant van Oostenrijk bij het Hof van Turijn, officieel een ultimatum aan Graaf Cavour ter hand gesteld, waarbij het

(1) Streffleur, *Oest. Milit. Zeitschrift*, Juli 1870.

onverwijld op voet van vrede brengen van het Sardinische leger en het ontbinden van de korpsen vrijwilligers werd geëischt. Indien Oostenrijk binnen drie dagen geen bevredigend antwoord ontving, zou het door kracht van wapenen de bevrediging van zijn eisch trachten te verkrijgen. (Bijlage 26.)

De Oostenrijksche Gezant verliet Turijn een half uur later, door een officier van den Sardinischen Generalen Staf tot aan de grenzen vergezeld. De oorlogstoestand trad dus dadelijk na het verstrijken van dien termijn in. De eerste oorlogsdaad had den 29sten April d. a. v. plaats, toen de Oostenrijkers te 4 uren 's namiddags begonnen de Tessino overtetrekken.

§ 25. Een manifest is het stuk, waarbij door de oorlogvoerende Staten, bij het begin van den oorlog aan de overige Staten kennis wordt gegeven, dat zij de wapenen hebben opgenomen.

Het is noodig om den neutralen bekend te maken met een toestand, in welken deze plichten hebben te vervullen. Het bevat in korte trekken de redenen, die tot den oorlog hebben geleid.

§ 26. Een oorlog, zonder voorafgaande bedreiging of oorlogsverklaring, daadwerkelijk door het verrassend overgaan tot vijandelijkheden te beginnen, is strijdig met het volkenrecht.

Volgens de *Kölnische Zeitung* heeft bijv. de Transvaal als zelfstandige Staat, naar de beginselen van het volkenrecht nimmer opgehouden te bestaan, omdat haar door de Engelsche regeering nimmer de oorlog is verklaard. De annexatie — eene vijandige daad — had in 1877 plaats, zonder oorlog, ongeacht het protest van de volksafgevaardigden.

Bluntschli zegt, § 521, dat het volkenrecht, bij wijze van uitzondering, het onverwijld aanwenden van de wapens tegen zeeroovers toestaat. Hij voegt er terecht bij, dat zulks meer als eene volkenrechtelijke straftoepassing dan als eene oorlogsvoering is te beschouwen. Er is echter meer. Zijn die roovers slechts afzonderlijke benden, horden of vrijbuiters, dan zijn zij geen oorlogspartij. Zijn het roofstaten, als vroeger de Algerijnsche Staten, Tunis enz., dan kan er, voor zoover deze niet in den kring der beschaafde volken zijn opgenomen, tegenover hen van oorlogsrecht geen sprake zijn. Behooren zij wel tot dien kring, dan mag de uitzondering niet gelden.

§ 27. De tijd, tusschen de bedreiging met oorlog en het begin der vijandelijkheden, behoeft niet zóó groot te zijn, dat daarin nog onderhandelingen kunnen worden gevoerd, of dat de vijand zich ter verdediging kan voorbereiden. Den tegenstander behoort echter genoegzaam tijd te worden gelaten om door spoedig toegeven het uitbreken van den oorlog te kunnen vermijden. (1)

Die tijd mag niet zóó kort zijn, dat de vreedzame bevolking plotseling en onverwachts overvallen, uit den rustigen vrede in vollen oorlogstoestand wordt gebracht.

Het doel eener oorlogsverklaring mag niet worden verijdeld. Het goed vertrouwen moet mogelijk zijn en blijven. Hij, die zonder oorlogsbedreiging gewelddaden pleegt, handelt verraderlijk, en verraad is onrecht.

Bluntschli veroordeelt te recht het beginnen van de vijandelijkheden gelijktijdig met de oorlogsverklaring, zonder voorafgaande niet te miskennen bedreiging met oorlog, als strijdig met de belangen der menschheid.

Generaal von Hartmann, erkennende dat oud krijgsgebruik en overlevering de voorafgaande waarschuwing vorderen, beweert daarentegen (2) dat de moderne oorlogsvoering de poging om bepalingen, als deze § bevatten, algemeen verplichtend te maken, bepaald moet afwijzen. Hij wil zonder bedreiging plotseling den nabuurstaat kunnen aanvallen.

»De ontwikkeling van spoorwegen en middelen van vervoer hebben" — zegt hij — »de Staten een wapen in de hand gegeven, waarvan zij tot oorlogsinitiatief moeten partij trekken." Natuurlijk, niemand zal dat ontkennen. *In* den oorlog is elk initiatief onbetwist, tot den oorlog kan het worden gebezigd, maar *vóór* den oorlog in vredestijd niet. Zonder *bedreiging* eensklaps het initiatief te nemen om zich meester te maken van wat een ander toekomt en te dooden wie dat tracht te beletten is rooversbedrijf, doch geen eerlijke krijgsmansdaad, geen *eerlijk* initiatief. Dat door zulk een daad »het eigen leger van het eerste oogenblik af door verrassing meester van den toe-

---

(1) Bluntschli, § 524.

(2) v. Hartmann, *Kritische Versuche*. 2. *Militärische Nothwendigkeit und Humanität*, S. 52.

stand en in staat gesteld wordt den veldtocht onder gunstige omstandigheden te beginnen, (1) moge waar zijn, verrassing mag echter, zelfs tot dat doel, niet ontaarden in verraad. De oorlogsnoodzaak, ook om die daad te verdedigen, door Generaal von Hartmann aangevoerd, reikt niet zóóver. Een kleine Staat mag niet steeds blootstaan aan overvalling, wanneer bijv. een machtige nabuur tot manoeuvres een legerkorps op zijn grenzen bijeen heeft getrokken. De daad is in strijd met het volkenrecht, ofschoon zij niet alleen mogelijk, maar zelfs niet zonder voorbeeld is, vooral in de geschiedenis van Pruisen. Koning Frederik Wilhelm I liet, ofschoon in vrede met Karel XII, 29 September 1713, Stettin in Zweedsch-Pommeren met geweld bezetten en wist het later in bezit te houden. Frederik de Groote rukte, 23 December 1740, in vollen vrede, met zijn leger Silezië binnen, terwijl de Gezant, dien hij tot Maria Theresia afzond, met den eisch hem dat gewest aftestaan, eerst twee dagen *later* te Weenen aankwam.

Den 15den Juni 1866 zond Pruisen aan Hannover, Keurhessen en Saksen eene sommatie, waarbij geëischt werd dat deze Staten zich naar den wil van Pruisen zouden voegen, ofschoon zij in de Bondsvergadering tegen Pruisen hadden gestemd, en dat zij hunne legers onverwijld op voet van vollen vrede moesten brengen. Het antwoord op den gestelden eisch werd nog *denzelfden* dag verwacht. Volgde het niet of afwijzend, dan zou Pruisen rekenen zich met die landen in oorlogstoestand te bevinden. De antwoorden kwamen afwijzend, en nog op den avond van dienzelfden dag volgde Pruisens oorlogsverklaring. (2) 's Namiddags *te voren* was Harburg reeds door de Pruisische brigade Flies bezet geworden.

Volgens Vattel (3) is zulks echter geen inbreuk op het oorlogsrecht, daar dit recht, volgens hem, toestaat, dat het leger, vóór de oorlogsverklaring, de grenzen van den vijandigen Staat overtrekt, om aldaar eene voordeelige stelling intenemen, echter zonder tot eene daad van *feitelijke* vijandschap overtegaan. »Op die wijze," zegt hij, »wordt in eigen veiligheid voorzien en evenzeer het doel der oorlogsverklaring bereikt: aan een onrechtvaardig tegenstander het middel te geven zich te beraden en

(1) v. Hartmann, *Kritische Versuche.* 2. *Militärische Nothwendigkeit und Humanität,* S. 52.
(2) *Oesterreichs Kämpfe,* I. Bd, S. 167.
(3) T. 2, p. 117.

door recht te doen de gruwelen van den oorlog te voorkomen." Daartegen is echter aantevoeren, dat het bezetten van vreemd territoir door troepen, tegen den wil van den Souverein van dat territoir, in tijd van vrede stellig verboden is. Het is dus *per se* eene oorlogsdaad, welke eerst *na* de oorlogsverklaring geoorloofd kan zijn.

Tegenover voorbeelden van rechtsverkrachting zijn er uit de laatste oorlogen verscheidene, die aantoonen dat aan het besproken beginsel nauwlettend is vastgehouden. De ridderlijke Victor Emanuel had den 20sten Juni doen kennen dat drie dagen nadien de vijandelijkheden zouden beginnen. »Alle berichten deden voorzien" — zegt het Oostenrijksche generalenstafswerk (1) — »dat de vijandelijke inval dadelijk na den bepaalden termijn in het vijandelijk gebied van verschillende zijden tegelijk met nadruk zou plaats hebben." Ofschoon geheel ten aanval gereed, werd de termijn te voren aangekondigd strikt gehouden, want eerst den 23sten, dadelijk na middernacht, begonnen de kolonnes van het Italiaansche leger den Mincio-overtocht. Ook de Oostenrijksche Generale Staf vond het natuurlijk dat men zich aan het gegeven woord hield. Het kwam deze alleen voor, dat drie dagen als 3 × 24 uren moest zijn beschouwd en gerekend van het oogenblik, dat het bericht in het Hoofdkwartier was aangekomen. Generaal von Hartmann vindt dit alles naief. »Zóó formeel wilde men zich aan de bepaling van den termijn tusschen oorlogsverklaring en begin der vijandelijkheden gebonden achten!" — roept hij verontwaardigd uit. (2)

De Vorstendommen Servië en Montenegro begonnen de vijandelijkheden den 2den Juli 1876, het eerste met het doen overtrekken van de Morawa, 's morgens om 8 uren, gelijktijdig met of kort nadat op dienzelfden dag aan Turkije de oorlog was verklaard. Men moet echter niet vergeten, dat die oorlog volstrekt niet onverwachts kwam. Niet sedert enkele *dagen*, maar sedert vele *maanden* was de toestand zóódanig geweest, dat Turkije geheel op den oorlog was voorbereid en als von Hartmann erkent, dat Rusland van verscheidene zijden veroordeeld is geworden, omdat het zijne grenzen overschreed, *gelijktijdig* met het uitvaardigen van zijn oorlogsmanifest, dan bedenke men bovendien, dat dit manifest niet alleen een eind maakte aan

(1) *Oesterr. Kämpfe im Jahre 1866*. II. Bd, S. 34.
(2) Bl. 52.

onderhandelingen, die sedert $1\frac{1}{2}$ jaar werden gevoerd, maar dat, zes maanden vóór de oorlogsverklaring, zes Russische legerkorpsen gemobiliseerd en nabij de Turksche grenzen geconcentreerd waren geworden en dat bij de Turken, sedert maanden, nog grooter voorbereiding tot den oorlog was bespeurd. (1) Kwade trouw of verraderlijke overvalling waren dus geheel buitengesloten. Niet het oorlogsinitiatief maar verraderlijk handelen wordt veroordeeld.

In 1876 en 1877 bestond er voor Turkije niet de minste twijfel of de mobilisatiën — eerst van Servië en Montenegro, later van Rusland — waren tegen hem gericht. Niet altijd is dat zoo. In 1870 bijv. waren de legers van Nederland, van België, van Zwitserland en van Oostenrijk gemobiliseerd, zonder bedreiging van een of anderen staat. Generaal von Hartmann beweert dus ten onrechte dat krijgstoerustingen voldoende bedreigen en geen twijfel overlaten. Zij kunnen het wezen, maar zijn het niet altijd.

§ 28. Het doen van aanbiedingen, om over het behoud van den vrede te onderhandelen, of genoegdoening te beloven, is op zich zelf niet voldoende om de uitvoering van de oorlogsbedreiging te doen staken. Daartoe wordt gevorderd het gelijktijdig geven van genoegzame waarborgen.

§ 29. De oorlogsverklaring, of het daadwerkelijk aanvangen van den oorlog door eene der partijen, machtigt de andere partij om onverwijld het oorlogsrecht uitteoefenen.

Daar het recht tot verdediging of zelfweer een natuurrecht is, kan het afweren van den aanval onverwijld plaats hebben, zonder dat daaraan iets is voorafgegaan. Het aannemen van den oorlogstoestand volgt uit het bestrijden van den aanvaller.

§ 30. Het oorlogsrecht treedt in werking van het oogenblik der oorlogsverklaring, of, zoo deze niet is geschied, van het feitelijk begin der vijandelijkheden.

De oorlog verbreekt tusschen de elkander vijandige Staten niet elken rechtsband, doch veroorzaakt een exceptioneelen rechtstoestand.

---

(1) Forbes e. a. (oorlogscorrespondenten der *Daily News*) *Krieg zwischen Russland und der Turkei*, 1877. S. 12.

Het recht door tractaten gewaarborgd, wordt slechts geschorst, en in zooverre gewijzigd als door den oorlogstoestand en het in werking treden van het oorlogsrecht noodzakelijk is geworden. (¹)

Sommige tractaten, die in het bijzonder met het oog op een oorlog zijn gesloten, treden eerst dan in werking.

Sommigen beweren, dat geen enkele overeenkomst meer van kracht kan zijn, omdat de oorlog het bestaan zelfs van de betrokken Staten onzeker maakt. Tusschen die onzekerheid en het voldongen feit ligt echter een groot verschil. (²)

Hoe minder tusschen de elkander niet vijandige onderdanen van de oorlogvoerende Staten het gewoon verkeer, de normale rechtstoestand en de maatschappelijke verhoudingen verstoord worden, hoe meer dit is in het belang van beide Staten en hoe spoediger in den regel het abnormale, dat de oorlog medebrengt en na zich sleept, verdwijnen zal; hoe spoediger zelfs het einddoel van den oorlog, de vrede, zal worden bereikt, daar het vervreemden van de wederzijdsche belangen de volken van elkander afbrengt, terwijl eene toenadering, door de kracht der publieke opinie, het doen aannemen van aan den toestand passende vredesvoorwaarden bevordert. Vandaar dat het juist in den geest van het modern oorlogsrecht is, om ook het gewoon vredesverkeer zooveel mogelijk te laten doorgaan en de tractaten zonder noodzaak niet te doen verbreken.

Vroeger werd bijv. niet toegelaten, dat de onderdanen van den vijandelijken Staat hun recht deden gelden voor de gerechtshoven der tegenpartij. In den laatsten tijd, nu meer humane beginselen worden erkend, begint men dat recht echter meer en meer te eerbiedigen.

Het personen-, post- en handelsverkeer wordt mede niet geheel afgebroken, doch gewijzigd.

Het paspoortenstelsel was voor Duitschland en Frankrijk afgeschaft. Tijdens den laatsten oorlog tusschen die beide Staten is, om het personenverkeer niet geheel aftebreken, van Duitsche zijde bepaald, dat al de uit Frankrijk komende vreemdelingen behoorden voorzien te zijn van een regelmatig buitenlandsch paspoort, door eene Duitsche overheid afgegeven en door een Duitsch Gezantschap geviseerd, op straf van naar de

(1) Dahn, S. 2.
(2) Heffter, p. 229.

grenzen te worden teruggewezen. (1) Ook Frankrijk voerde de paspoorten weder in.

De brievenverzendingen hebben, hoewel onregelmatig en met beperking, toch plaats gehad. Zoo werden de brieven van de Fransche gevangenen, die zich in Duitschland bevonden, naar de gedeelten van Frankrijk, die niet door de Duitsche legers waren bezet, langs diplomatieken weg verzonden. (2)

Is het billijk, dat het internationaal verkeer der burgers, onder de voorwaarden door den oorlog geëischt, zooveel mogelijk worde toegelaten, aan de andere zijde hebben de bevelhebbers der legers recht om, zoolang tusschen de oorlogvoerende partijen niet een bijzonder tractaat voor de postgemeenschap in tijd van oorlog tot stand is gebracht, al zoodanige politie-maatregelen te treffen, als zij in het belang van de operatiën noodig achten. (Bijlage 1.)

Tijdens den Krim-oorlog, van 1854 tot 1856, werden tengevolge van eene overeenkomst: gevolg van het initiatief van Frankrijks verlichten staatsman Drouyn de Lluys, de onderdanen van Frankrijk en Engeland gemachtigd, om onder neutrale vlag vrij handel te drijven met de niet geblokkeerde Russische havens, mits de lading niets bevatte wat het karakter van oorlogscontrabande droeg. Rusland verklaarde, 9 April 1854, dat Fransche en Engelsche koopwaren, toebehoorende aan onderdanen van die beide natiën, in Rusland met neutrale schepen konden worden ingevoerd. Rusland en Frankrijk stonden bovendien aan hunne onderdanen wederkeerige telegrafische gemeenschap toe. (3)

De tractaten, in de laatste 25 jaren — alleen voor den oorlogstoestand gesloten — zijn:

1°. Het verdrag van Parijs van 16 April 1856, nopens verschillende punten van maritiem recht gedurende den oorlog. (Bijlage 25.)

2°. De overeenkomst van Genève van 22 Augustus 1864, voor de verbetering van het lot der gewonde krijgslieden bij de legers te velde. (Bijlage 28.)

§ 31. Wanneer hij, die feitelijk den aanval begint, het initiatief tot den oorlog op de tegenpartij werpen en dus — hoe onrechtmatig op zich zelf — het doen van eene oor-

(1) Nederlandsche Staats-Courant van 26 Juli 1870.
(2) *Journal d'un prisonnier de guerre en Prusse*, p. 129.
(3) Calvo § 728.

logsverklaring vermijden wil, of wel, wanneer hij slechts tot het bezetten van eene landstreek overgaat, brengt het oorlogsgebruik mede dat de tegenpartij, bij het vooruitrukken van het leger, toch wordt gewaarschuwd.

Dit kan geschieden door officieren.

Den 30sten Januari 1814 zond de Veldmaarschalk von Wrangel twee officieren van den Generalen Staf, den Majoor von Stiehle en den Kapitein von Gottberg, naar den Generaal de Meza, om dezen kennis te geven, dat hij, ten gevolge van de weigering van Denemarken om de November-constitutie op te heffen, bevel had het Hertogdom Sleeswijk te bezetten. Aan den Generaal de Meza werd daarbij de vraag gedaan, of hij order had Sleeswijk door de Deensche troepen te doen ontruimen. De Meza antwoordde, dat hij geheel tegenovergestelde instructiën had en gereed stond elke daad van geweld met de wapens te bestrijden. (1) Daarop trok het leger van von Wrangel den 1sten Februari Sleeswijk binnen.

Bij het openen der vijandelijkheden in 1866 was aan de Pruisische legerhoofden de last verstrekt om aan de Oostenrijksche voorposten, zoodra men op deze stuitte, te doen kennen, dat Pruisen de vordering van Oostenrijks Gemachtigde in den Bondsdag als eene oorlogsverklaring beschouwde, en zich daardoor dus met dit Rijk in oorlog bevond.

§ 32. Bij het intreden van den oorlogstoestand houdt het gewoon diplomatiek verkeer tusschen de elkander vijandige Staten op, zoo dit vroeger niet reeds is geschied.

De Gezanten reizen af, of wel hun wordt door het uitreiken hunner passen aangezegd, dat zij het land moeten verlaten.

Met wederzijdsch goedvinden kunnen echter zaakgelastigden achterblijven.

Het beschermen der rechten van de onderdanen, die in den vijandigen Staat verblijf hebben, kan aldaar aan den vertegenwoordiger van een der bevriende neutrale Mogendheden worden opgedragen, bij wien de archieven van de legatie en van de consulaten worden gedeponeerd.

---

(1) W. Rüstow, *Der Deutsch-Dänische Krieg 1864,* S. 180.

Dit kan echter slechts op aanvraag van de belanghebbende Mogendheid en met toestemming van de andere plaats hebben.

Den 21sten Juli 1870 ontvingen ook de Consuls van den Noord-Duitschen Bond bevel Frankrijk te verlaten.

Engelands regeering heeft, gedurende den oorlog van 1870 en 1871, hare Gezanten belast met het beschermen der Fransche onderdanen in Pruisen en in de andere landen, waarmede Frankrijk toen in oorlog was. De Vereenigde Staten namen de zorg op zich van de onderdanen van den Noord-Duitschen Bond in Frankrijk.

De onderdanen van Beieren en Baden kwamen onder bescherming van Zwitserland en die van Wurtemberg onder bescherming van Rusland.

HOOFDSTUK II.

DE OORLOGVOERENDEN ONDERLING.

A. DE LANDOORLOG.

1°. *Rechten op den persoon der combattanten.*

a. Algemeen.

§ 33. Het is een hoofdbeginsel, dat de oorlog alleen door de Staten als zoodanig en niet door of met de onderdanen persoonlijk wordt gevoerd. Die onderdanen verkeeren noch wederkeerig noch tegen den vijandelijken Staat in vijandschap.

Positief Recht, bekrachtigd door de practijk der oorlogen van de twee laatste eeuwen.

In de oudheid waren niet alleen de regeeringen, maar alle ingezetenen met elkander in oorlog. Het tegenwoordig rechtsbegrip in den oorlog is geheel anders.

Alleen de staatsmachten treden met hare legers elkander tegen, de eene om recht te verkrijgen, de andere om dit te verdedigen. In deze rechtszaak staan de burgers als individu buiten het geding en dus ook buiten den strijd. Zij zijn proces- noch oorlogspartij.

Bluntschli zegt hiervan: »De Staat is een andere persoon als de privaat-persoon of de particulier is in den Staat. De *Staat* heeft eene hem eigendommelijke rechtssfeer, het groot *gebied van het publiek recht.* De particulieren hebben evenzoo een *eigen rechtsgebied:* de rechten die hun persoon, hunne familiën en hun vermogen betreffen, welke in den strijd tusschen de Staten niet rechtstreeks, doch slechts *zijdelings* betrokken worden en waarover geen strijd wordt gevoerd. Om die reden zijn de particulieren rechtens geen vijanden."

Lueder [1] spreekt er van als van een onweersproken beginsel.

Portalis zegt: »het is de verhouding der zaken en niet die der personen, die den oorlog voortbrengt; deze is eene betrekking van Staat tot Staat en niet van individu tot individu. Tusschen twee of meer oorlogvoerende natiën zijn de particulieren, die haar vormen, slechts bij toeval vijand: zij zijn het niet als mannen, zij zijn het zelfs niet als burgers, alleen zijn zij het als soldaat."

Bijna woordelijk schreef de groote Staatsman Talleyrand den 20sten November 1806 hetzelfde aan Napoleon I.

Dr. Edgar Löning, Hoogleeraar te Straatsburg, noemt het [2] een der gewichtigste vorderingen, welke het modern oorlogsrecht in vergelijking met dat der vorige eeuwen heeft gemaakt, dat de oorlog niet meer tegen de vreedzame inwoners van het vijandelijke land, maar tegen den vijandelijken Staat gevoerd wordt. »De Staat" — zegt hij — »staat tegenover den Staat, niet de burger tegenover den burger. De vreedzame onderdanen van den vijandelijken Staat zijn zoowel binnen- als buitensland geen oorlogspartij, geen volkenrechtelijk vijand, zooals Koning Wilhelm in zijne proclamatie van 11 Augustus 1870 zeide."

Calvo erkent [3] dat tegenwoordig in theorie is aangenomen, dat de oorlog uitsluitend betrekking heeft van Staat op Staat, niet van individu op individu.

Volgens Pinheiro-Ferreira wordt de oorlog nooit tusschen de volken, maar slechts van de eene regeering tegen de andere *(de gouvernement à gouvernement)* gevoerd en moet men als oorlogspartij alleen beschouwen het getal individu's, dat de voornemens uitvoert van hen, die strijd voeren. [4]

Die volmaakte afscheiding van Volk en Staat, gaat m. i. wat te ver en bestaat in de werkelijkheid niet. Ofschoon de volken niet *verder* vijandig tegenover elkander staan dan voor zooveel de strijders en de strijdmiddelen betreft, die zij het staatsgezag, de regeering als concentrische eenheid van handelen, resultante van krachten en orgaan, tot den oorlog of liever tot het behoud van den vrede hebben verstrekt, is de Staat toch niet geheel van het volk lostemaken, daar deze zonder volk onbestaanbaar is. De volken kunnen dan ook onmogelijk in allen deele aan de gevolgen van den oorlog onttrokken worden. Hun eigendom

(1) Lueder, *Die Genfer Convention*, S. 1.
(2) Löning, *Die Verwaltung des General-Gouvernements im Elsass*, S. 22.
(3) Calvo, § 838.
(4) Pinheiro-Ferreira, Vattel, 3e boek, 1e hoofdst. S. 1.

wordt verwoest, *als* het de oorlogshandeling hindert, hunne huizen staan open tot legering van troepen; hongerende en dorstende soldaten moeten worden onderhouden. Die druk is groot, maar *onvermijdelijk* gevolg van den oorlogstoestand in het algemeen, *niet* het gevolg van vijandschap, want de oorlogsnoodzaak brengt mede, dat ze door vriend en vijand beiden wordt opgelegd.

Vattel is in een ander uiterste: »Wanneer de leider van den Staat," — zegt hij — »de Souverein, aan een anderen Souverein den oorlog verklaart, verstaat men daaronder dat het geheele volk aan een ander volk den oorlog verklaart, want de Souverein vertegenwoordigt het volk en handelt in naam van de geheele vereeniging en de volken hebben met elkander slechts als lichaam, in hunne hoedanigheid van volk, te maken. Beide natiën zijn dus van elkander vijand en alle onderdanen van den eenen Staat zijn vijand van den anderen. De vijanden blijven dit ook waar zij zich bevinden. De verblijfplaats doet hieromtrent niets af."

Vattel leefde tijdens den Zevenjarigen oorlog; zijne verderfelijke stelling is nimmer practisch opgevolgd, zelfs niet door Frederik den Groote. Generaal von Hartmann zegt dan ook: »Geen eeuw heeft den grondregel van het volkenrecht, dat de oorlog tusschen de Staten en niet tusschen en met privaat-personen gevoerd wordt, zoo juist in toepassing gebracht, als de 18de eeuw. Het vijandelijk land werd als het eigene behandeld." (2)

Vattel's begrip van vijand, in de laatste eeuwen nimmer toegepast, schijnt thans echter weder overgenomen door de Duitsche hooge bevelhebbers.

Generaal von Hartmann wil de grondstelling dezer § liefst ontkennen of omverwerpen. Volgens hem »heeft de oorlogvoerende niet te onderscheiden of de personen, met welke de aanraking als tegenstander plaats heeft, zich als vriend, als vijand of als neutraal voordoen. Hij vraagt veeleer hoe de bevelhebbers — het commando — deze tegenover zich moet voorstellen.

»Dit commando ziet in de beoorloogden, waar en hoe het ze ontmoet, vijanden en moet zijne bijzondere handelingen tegenover hen afhankelijk maken van de militaire noodzaak." (3)

In verband met andere zijner redeneeringen komt deze theorie hierop neer, dat een bevelhebber (de oorlogshandeling) op vijan-

(1) Von Hartmann, S. 26.
(2) Id. S. 27.
(3) Id. S. 33.

delijk territoir *alles* doen kan wat hij verkiest; want alle personen, die hij ontmoet zijn vijanden en al wat hij aantreft is vijandelijk goed. Die theorie wordt mede door den Veldmaarschalk von Moltke gehuldigd. (1)

Vindt zij voedsel, dan keeren wij terug tot de wijze van oorlogvoeren van Attila en de Hunnen, tot de verwoestingsoorlogen der Barbaren. Ieder is vijand, overal waar men hem vindt! Consequentie leidt er toe, dat als alle privaat-personen vijanden zijn en men vrij over elk privaatgoed kan beschikken, men neemt — niet zooveel als men noodig heeft, maar — zooveel als men *kan,* om den vijand het bezit van het goed te onthouden, hem te verzwakken. Verder moeten zekerheidshalve de inwoners — allen vijand — worden weggevoerd of wat gemakkelijker en veiliger tevens is, omgebracht. Geweld en hartstocht zouden dit *onvermijdelijk* en de bezwaren van transport, terwijl men de troepen elders noodig heeft, als *militaire noodzaak* kunnen doen beschouwen en verdedigen.

Vattel zegt nog: »Omdat de vrouwen en kinderen ook onderdanen van den Staat en leden van het volk zijn, moeten zij onder het getal der vijanden worden medegerekend." Volkomen logisch gevolg als men het beginsel loslaat, dat de oorlog alleen van Staat tot Staat wordt gevoerd. Wanneer hij echter vervolgt: »maar dat wil niet zeggen dat het geoorloofd is hen als mannen te behandelen, die de wapens voeren of geschikt zijn ze te dragen," dan blijkt het dat hij de consequentie van zijne stelling niet durft doorvoeren en terugschrikt voor de gevolgen. Zijn geheel willekeurige conclusie moet verworpen worden. Wel degelijk moeten vrouwen en kinderen — eens vijand zijnde — ook als vijand worden behandeld, evenals alle mannen, geschikt om de wapens te dragen. Allen moeten onschadelijk worden gemaakt. Schrikt men daarvoor terug, dan bewijst dit dat eene stelling, die noodwendig gruwelijke barbaarschheid als gevolg met zich voert, in haar beginsel faalt.

Wanneer Calvo — hetgeen niet duidelijk blijkt — in den zin: (2) »*l'inimitié engendrée par les hostilités n'envahit jamais le terrain personnel, quoiqu'elle pèse de tout son poids sur les populations,*" aan »*peser de* tout *son poids*" de verre strekking geeft, die de Duitsche generaals er thans aan beginnen toe te

---

(1) *Brief van Veldmaarschalk* von Moltke *van 11 December 1880 aan Dr.* Bluntschli.

(2) Calvo, § 828.

kennen, dan zou er uit volgen, dat van de zijde der laatsten *alles* tegen de burger-ingezetenen ware veroorloofd, maar dat deze, ofschoon feitelijk in persoon en goed zóó zwaar getroffen als de bevelhebber naar eigen willekeur slechts goedvindt, dit toch moet opnemen alsof het hem persoonlijk *niet* betreft, dus ook persoonlijk het karakter van vriendschap of onverschilligheid tegen hen, die hem slagen toebrengen, moet behouden. Daarmede wordt echter van de menschelijke natuur het onmogelijke gevergd en het onhoudbare van de stelling bewezen. Men moet kiezen of deelen en van een aangenomen beginsel de volle consequentie dragen. Een van beiden: de oorlog wordt gevoerd alleen van Staat tot Staat; dan zijn de privaat-personen geen vijanden en moeten zij ook niet anders worden behandeld dan de eigen onderdanen, die ook de onvermijdelijke lasten van den oorlog dragen; — of niet alleen de Staat, maar ook alle ingezetenen zijn vijand; dan keert het geweld zich tot ieder, dien men ontmoet, maar dan is er ook geen uitzondering en dan heeft men wederkeerig de persoonlijke haat, verbittering en wraak te wachten en de verdelgingskrijg van de Oudheid, welke daarvan het natuurlijk gevolg is. Wij, voor ons, twijfelen niet in de keuze en handhaven de stelling dezer § als *hoofdbeginsel* van het oorlogsrecht der beschaafde volken en dus als uitgangspunt voor volgende beschouwingen.

§ 34. De staat van oorlog brengt slechts daden van geweld mede tusschen de *gewapende* machten van oorlogvoerende Staten.

De oorlogswetten kennen aan de oorlogvoerenden geen onbegrensde vrijheid toe in de keuze der middelen om aan den vijand schade toe te brengen.

De stelling der oudheid, dat de vijand buiten het recht is en dat door den overwinnaar over leven en dood, of over de persoonlijke vrijheid van de overwonnenen naar willekeur kan worden beschikt, wordt door het tegenwoordig volkenrecht als onmenschelijk verworpen, evenzeer als de stelling, dat tegen den vijand alles veroorloofd is, wat den Staat nut kan aanbrengen. (1)

Positief Recht. §§ II en XI Russisch voorstel;

---

(1) Heffter, *Droit intern. public de l'Europe*, p. 29.

§ 12 Brussel. conf.; bl. 9 Fransch manuel; § 1 en 4 Handleiding van het Instituut.

In het tegenwoordig volkenrecht heeft de oorlog alleen recht van bestaan als een middel voor den Staat om zich zelf recht te verschaffen.

De oorlog blijft echter steeds een abnormale toestand.

Zelfs van den oorlog — en bijgevolg van alle oorlogsmaatregelen — moet het einddoel zijn: zoo spoedig mogelijk tot den regelmatigen, natuurlijken rechtstoestand en den vrede te geraken.

De maatregelen van geweld, die, onder de omstandigheden waarin zij plaats hebben, de grenzen van bepaalde noodzakelijkheid overschrijden, wekken den volkshaat op en leiden tot wanhopig verzet.

Zij kunnen dus het sluiten van den vrede doen vertragen, soms het bereiken van het doel onmogelijk maken en zijn derhalve — ook al mochten zij op zich zelf beschouwd of onder andere omstandigheden te billijken zijn — in strijd met de tegenwoordige begrippen van volkenrecht, die niet anders dan de hoogst noodzakelijke maatregelen van geweld als wettig erkennen en toelaten.

De theoriën der Duitsche generaals — en zou men daarnaar niet hun handelingen in den oorlog van 1870—71 mogen afmeten? — staan daar lijnrecht tegenover. Generaal von Hartmann, volgens wien alle inwoners *vijanden* zijn, zegt: »de oorlogshandeling (de bevelhebbers, het commando) gebiedt over het leven des vijands, vernielt zijne woonplaats en grijpt onbekommerd om in zijn bezit." (1) Wil het tegenwoordig oorlogsrecht de schade en de nadeelen van den oorlog zooveel mogelijk beperken, hij breidt ze zooveel mogelijk uit: alles kan tot den oorlog dienen, zegt hij, en behalve de gewone oorlogsmiddelen neemt hij eene categorie dwanghandelingen aan, welke slechts indirect de operatiën van het leger ondersteunen, daarentegen meer direct *»die wirtschaftliche Leistungsfähigkeit der feindlichen Nation, die Finanzkraft des Staates oder seine politische Einheit schädigen."* Onder die middelen rangschikt hij: *»die Eintreibung von Contributionen, die Demolirung der Betriebsmittel!"* (2) Hij wil handel, scheepvaart en industrie vernielen, omdat die aan den Staat het vermogen geven, zelfs gedurende den oorlog den materieelen opbouw van het leger te voltooien, ja te vernieuwen (3) en hij wil het finantiewezen des lands verzwakken, be-

(1) v. Hartmann, S. 12.
(2) Id. S. 19.
(3) Id. S. 12.

lemmeren en ten gronde richten, m. a. w. hij wil, ongeacht den aanhef van de Petersburgsche Déclaratie van 1868: »*Considérant que les progrès de la civilisation doivent avoir pour effet d'atténuer autant que possible les calamités de la guerre*," en niet zoo als Portalis, Talleyrand e. a. leeren: »in tijd van oorlog *zoo weinig mogelijk*," maar daarentegen zoo*veel* mogelijk kwaad toebrengen.

Dat Generaal von Hartmann hierin niet alleen staat, maar deze verderfelijke leer die der Duitsche legeraanvoering in het algemeen schijnt te zijn, wordt bewezen door hetgeen de Veldmaarschalk von Moltke den 11den December 1880 aan Dr. Bluntschli schreef: »*Je ne puis en aucune façon me dire d'accord avec la Déclaration de Saint-Pétersbourg, lorsqu'elle prétend que l'affaiblissement der* forces militaires *de l'ennemi constitue le seul mode légitime de procéder dans la guerre. Non il faut attaquer toutes les ressources du gouvernement ennemi, ses finances, ses chemins de fer, ses approvisionnements et même son prestige.*" (1)

Het is duidelijk dat onder de militaire krachten van den vijand bijv. ook bedoeld zijn de spoorwegen, bruggen, positiën enz. welke dadelijk tot *militair* gebruik of doeleinden kunnen dienen en dat het niet verboden is *die* aantevallen, maar wel *alle andere* krachten van het land, die men in tegenstelling met de militaire de algemeene of *burger*krachten van het land zou kunnen noemen. Het blijkt dat men thans in Duitschland ook die in den strijd wil betrekken. De Verklaring van St. Petersburg is echter een tractaat, geteekend door Duitschland. Het door v. Moltke en v. Hartmann afgekeurd beginsel is een beginsel van positief zelfs van conventioneel recht, bindend voor Duitschland, tenzij het zich aan schending van trouw zou schuldig maken.

§ 35. Het oorlogsrecht wordt op alle personen van den vijandelijken Staat niet op dezelfde wijze toegepast.

Die toepassing verschilt naarmate van de verhouding, waarin die personen tot het leger staan.

Calvo (2) verdeelt ze in *gedwongene*, die door de wetten van het land tot den dienst bij de zee- of landmacht zijn verplicht; *vrijwilligers*, die zich hebben aangeboden om bij ongeregelde

(1) Tekst van de »*Revue de droit international etc.*"
(2) Calvo, § 897.

korpsen, buiten leiding van het gouvernement te dienen en *lijdelijke* of *onschuldigen*, zijnde alle ingezetenen, die niet tot de beide eerstgenoemde categoriën behooren en die, zonder onverschillig te zijn over den uitslag van de worsteling, welke hun vaderland aangaat, er echter niet actief en gewapend deel aan nemen.

§ 36. Alleen de gewapende macht van de tegenpartij is als vijand te beschouwen; de burgerij niet.

Positief Recht. Art. 9, Bruss. Conf.; blz. 1. Fransch Manuel; § 1. Handleiding van het Instituut.

Volgens Tallèyrand (1) »staat het volkenrecht niet toe, dat het recht van den oorlog en het recht van verovering, dat er uit voortvloeit, uitgestrekt worden tot de vreedzame, ongewapende burgers, hunne woningen, privaatgoed enz."

Ook die gewapenden zijn slechts middellijk, tijdelijk, toevallig vijand, niet als mensch, zelfs niet als leden of onderdanen van den Staat, maar uitsluitend omdat zij diens verdedigers zijn en dien Staat vertegenwoordigen in zijn bedrijven van vijandschap; omdat zij de wettige handelende overbrengers zijn van den wil van dien Staat en diens levend weerstandsvermogen uitmaken, dat gebroken moet worden om het doel van den oorlog te bereiken.

Zie de proclamatie van den Koning van Pruisen, den 11den Augustus 1870, bij het overschrijden der Fransche grenzen door de Duitsche legers, in de Duitsche en Fransche taal afgekondigd. (Bijlage 39.)

In de oude tijden gold de regel, dat *tegen den vijand alles geoorloofd is*. Hugo de Groot schreef dit nog. (2)

Bynkershoek spreekt mede van een *recht van leven en van dood*, en ook Heffter, ofschoon deze dit recht tot gewapende vijanden tracht te beperken.

Bluntschli, § 568, verwerpt dit beginsel, als in openbare tegenspraak met het natuurlijk menschenrecht, dat ook in den oorlog niet ophoudt. Het wordt mede niet gevorderd tot het doel van den oorlog: herstelling van den normalen rechtstoestand en van den vrede.

§ 37. De gewapenden, die tot de erkende strijdmacht *(force armée)* van een Staat behooren, zijn onderworpen aan

(1) Brief van 20 Nov. 1806 aan Keizer Napoleon.
(2) III. 4 § 18.

de wetten van den oorlog, naar welke zij gehouden zijn zich te gedragen.

Zij hebben aanspraak op de rechten van oorlogvoerenden.

Zij mogen, zoolang zij den strijd volhouden, krachtens het recht van den oorlog, gedood of gewond worden, echter alleen door wettige tegenstanders, derhalve slechts door hen, die tot de vijandelijke legermacht behooren en slechts op wettige wijze.

Zoodra zij den strijd opgeven, zich niet verdedigen of de wapens neêrleggen, hebben zij recht het leven te behouden.

Positief Recht. Bl. 30, Fransch Manuel; § 3. Handleiding van het Instituut.

De gewapenden staan niet individueel als persoonlijke vijanden tegenover elkander, maar slechts in hunne hoedanigheid van wederzijdsche dienaren van aan elkander vijandige Staten.

Hieruit volgt, dat zoodra men een vijand weerloos heeft gemaakt en hij dus ophoudt den vijandigen Staat te kunnen dienen, hij tevens ophoudt vijand te zijn.

B. DE ERKENDE GEWAPENDE MACHT *(force armée)* VAN EEN STAAT.

§ 38. Tot de erkende gewapende macht van een Staat behooren:

1e. De bemanning van alle oorlogschepen;

2e. de vaste legermacht, met inbegrip van de militie;

3e. schutterijen, nationale gardes, landweer, yeomanry of andere gewapende en regelmatig georganiseerde burgerwachten;

4e. vrijwilligers, onverschillig onder welken naam van jagers, scherpschutters, franc-tireurs enz. in korpsen vrijscharen, guerilla-benden ingedeeld.

De personen, die onder de vierde categorie zijn te rangschikken echter alleen onder voorwaarde, dat zij:

a. onder de leiding staan van een verantwoordelijk chef;

b. een uniform dragen of een onderscheidingsteeken, op hunne kleeding vastgehecht en van verre herkenbaar;

c. de wapens openlijk dragen.

Positief Recht. § IX, Russisch voorstel; Art. 9, Brussel. Conf.; Bl. 30, Fransch manuel, § 2, Handleiding van het Instituut.

De grondgedachte van hetgeen wordt gevorderd om als gewapende macht van een Staat te worden erkend is hetgeen Baron Jomini, Voorzitter bij de Brusselsche Conferentiën van 1874 in de zitting van 17 Augustus verklaarde. (1) »In beginsel is door alle leden der Commissie eenparig geconstateerd en aangenomen" — zeide hij, het verhandelde van de vorige zitting resumeerende — »dat het gevoel van vaderlandsliefde, dat alle strijdbare mannen van een volk de wapens doet opvatten om het bedreigd nationaal gebied te verdedigen, niet alleen een onwederlegbaar recht, maar bovendien een heilige plicht is."

»Aan den anderen kant is erkend: dat indien deze vaderlandslievende opwinding aan haar zelve werd overgelaten zonder leiding, zonder organisatie, zonder regels, zonder voorzorgen, er zeer ernstige ongelegenheden uit zouden voortvloeien, zoowel uit het oogpunt van de eigen openbare veiligheid in het land, als uit dat van het doeltreffende der verdediging en wegens het uitermate gewelddadig karakter, dat een strijd onder zulke voorwaarden onvermijdelijk zou aannemen. Het is geconstateerd dat deze beginselen in volmaakte overeenstemming zijn met de gevolgtrekkingen der wetenschap van het volkenrecht, gegrond op de ondervinding der laatste oorlogen, zooals die door den Secretaris-Generaal van het »*Institut de droit international*" zijn uiteengezet en in het protocol opgenomen als eene theoretische bevestiging van de practische voorstellen van het Russische voorstel. Evenzeer is geconstateerd dat deze beginselen volkomen overeenkomen met de militaire eischen van den tijd, uiteengezet door den Duitschen afgevaardigde. Eindelijk is geconstateerd dat zij het gevoelen uitdrukken van de meerderheid der diplomatieke leden der Commissie. Zij heeft er de juistheid van aangenomen en erkend dat het hoogst wenschelijk ware dat de Regeeringen — zonder in iets de vaderlandslievende opwelling, welke alle achting verdient, te hinderen, te bemoeilijken of te verzwakken — op middelen moeten bedacht zijn om zoodanige gevaarlijke gevolgen te voorkomen en de verschrikkingen van

(1) *Actes de la Conférence de Bruxelles*, officieele uitgaaf, p. 146.

den oorlog te verminderen door die meer regelmatig te doen voeren."

Het bedoelde stuk van den toenmaligen Secretaris-Generaal van het Instituut, den heer Rolin-Jaequemyns, dat in het protocol werd opgenomen, (1) is van den volgenden inhoud:

»Het is te wenschen dat de vrije volken voortaan genoegzame standvastigheid en voorzorg zullen bezitten om zich eene sterke militaire organisatie te geven, gegrond op de *gelijkelijke deelneming van allen aan de verdediging* van het vaderland. Dit is voor hen niet alleen een nationale, maar een humanitaire plicht, want hoe meer de oorlog van weerszijden door geregelde en gedisciplineerde troepen gevoerd zal worden, hoe minder de menschheid zal hebben te lijden. Zonder eenigen twijfel is er elders dan onder de uniform plaats voor de edelste gevoelens en het heldhaftigste gedrag en men moet aannemen, dat onder die ongelukkige boeren, krachtens de oorlogswetten gefusilleerd, meer dan één, geen andere schuld had dan die van te hebben voldaan aan een instinctmatig en bijna onweerstaanbaar gevoel van locale vaderlandsliefde. Maar van de andere zijde moet men aannemen dat de aard van den weerstand, — trouwens per slot weinig afdoend, — door hen aan den inval der vreemden geboden, onvermijdelijk van de eene zijde tot bandietenwerk (banditisme) met zijn ergste buitensporigheden, van den anderen kant tot eene gestrenge onderdrukking moest lijden. Wij gelooven met Dr. Arnold: »»dat het de bepaalde plicht van elke Regeering is een zoo ongeregelden oorlog van de zijde der bevolking niet alleen niet aantemoedigen, maar dien zorgvuldig tegen te gaan en den vijand slechts zijne geregelde troepen tegen te stellen of regelmatig georganiseerde mannen, die handelen onder gemachtigde officieren, die de regels, welke de menschelijkheid in een regelmatigen oorlog voorschrijft, zullen nakomen. Wat men vaderlandslievende opstanden noemt of het ongeregeld te wapen loopen van eene bevolking om een leger dat een inval doet te bestoken, dit moet steeds worden veroordeeld — zonder onderscheid te maken door wie of tegen wie dat middel wordt gebruikt, — als een hulpmiddel van eene beperkte en twijfelachtige uitwerking, maar van eene stellige wreedheid en als het vreeselijkste toevoegsel aan de rampen van den oorlog." "

Merkwaardig dat in diezelfde zitting van 17 Augustus door den gemachtigde van Nederland, den heer van Lansberge de verklaring werd afgelegd: (2) »dat hij de waarde van de rede-

(1) *Actes de la Conférence de Bruxelles*, p. 129.
(2) Id. p. 143.

nen door den generaal von Voigt-Rhetz, met zooveel logica en juistheid aangevoerd, niet ontkende, maar dat, indien het stelsel van den gedelegeerde van Duitschland werd bevestigd door de aanneming van de artikelen over de oorlogvoerenden, zooals zij in het voorstel zijn gesteld, dit zou leiden om het verdedigingsvermogen van Nederland te begrenzen of wel om de invoering van den algemeen verplichten militairen dienst *noodzakelijk* te maken, tegen welke de publieke opinie in Nederland zich nog verklaart."

Intusschen, wat voorgesteld werd *is* door de conferentie aangenomen en als deugdelijk erkend, *is* een regel van positief oorlogsrecht geworden, al draagt het nog niet den stempel van het conventioneele. Het baat niet dat eene regeering zich verschuile achter die niet bekrachtiging, hare ooren sluite om het klemmende der argumenten niet aan te hooren, niet zien wil wat al rampen het door op »vaderlandslievende opwellingen der natie" te rekenen, als de nood dáár is, zal brengen over land en bevolking. Zooals hier geschreven staat zóó zal het zijn. Trots gemis van erkenning door conventie, trots reclame, trots protest, zullen die *ongeorganiseerde* Vaderlanders, welke in de ure van het gevaar het terrein van 's vijands macht verlaten om op de roepstem van hem die het geweten ruim of het verstand beneveld hebben zal, naar het geweer te grijpen, worden gefusilleerd, als zij in handen van den vijand vallen.

De bepalingen van het artikel strekken om duidelijk te maken, welke de vereischten zijn voor gewapenden om de rechten als oorlogvoerenden deelachtig te worden.

Het is noodig dat men zeker wete, of men een vijand of een vreedzaam burger voor zich heeft.

Om den gewapenden soldaat van den gewapenden burger te kunnen onderscheiden is de uniform of een ander aangenomen onderscheidingsteeken een vereischte. Zij moeten echter van verre als zoodanig te herkennen zijn, opdat men niet, te goeder trouw meenende een of meer burgers voor zich te hebben, den vijand in den mond loope.

Het natuurlijk gevolg daarvan zou zijn, dat voortaan, zekerheidshalve, bij twijfel, ook op vreedzame burgers werd geschoten.

Het oorlogsrecht moet èn de misleiding èn het onwettig dooden van burgers trachten te voorkomen. Van daar dat deze bepaling billijk is.

In den oorlog van 1870 werd door von Bismarck een afstand bepaald, waarop het onderscheidingsteeken te herkennen

moest zijn. Een geweerschotsafstand werd daarvoor genomen; omstreeks 350 pas, zijnde de uiterste grens van trefkans met een juistheidswapen op den enkelen man.

In de Brusselsche conferentiën heeft men zich met een meer onbepaalden term vergenoegd. Ik geloof, dat hoe meer men weet waaraan zich te kunnen houden, hoe beter het voor de ingezetenen is.

De uniform behoort mede niet spoedig onherkenbaar gemaakt te kunnen worden. De eisch, dat de vrijwilligers moeten behooren tot korpsen, waarvan de officieren eene regelmatige aanstelling hebben verkregen, geschiedt omdat het oorlogsrecht het deelnemen van individuen, op eigen hand en gezag, aan den oorlog niet als wettig erkent. (Bijlage 43).

Van de door den Staat aangestelde officieren mag men verwachten, dat zij de regelen van het oorlogsrecht in acht nemen. De regeering van een beschaafden Staat zal niet verzuimen officieren, die in haar naam moeten handelen, met die beginselen bekend te maken.

Bovendien, alleen de Staat die oorlogspartij is, kan oorlogsdaden verrichten en moet dus verantwoordelijk blijven voor die daden. Hij kan echter rechtens niet verantwoordelijk gesteld worden voor de daden van hen, die hij niet heeft aangesteld en die hij dus geene lastgeving heeft verstrekt om namens en voor hem te handelen. Verkrachting van het oorlogsrecht zou dus plaats kunnen hebben, zonder dat daarvoor een volkenrechtelijk verantwoordelijke aanwezig ware.

De Engelsche rechtsgeleerde Droop heeft in een geschrift, in 1871 uitgegeven, mede onder de voorwaarden opgenomen: »dat de strijders onder bepaalde contrôle staan van officieren, door de hooge autoriteiten van den Staat erkend en aan deze verantwoordelijk," terwijl Rolin-Jaequemyns hetzelfde gevoelen deelt. (1)

Gedurende den oorlog van 1870—1871 in Frankrijk is omtrent de erkenning der vrijkorpsen als oorlogspartij en de voorwaarden, waarop zij onder bescherming van het oorlogsrecht worden gesteld, tusschen de Duitsche en Fransche regeeringen veel getwist. Menig franc-tireur is gefusilleerd geworden, ten gevolge van de opvatting van de Fransche regeering, dat het voldoende ware dat hij, die tot een der compagnieën franc-tireurs behoorde, welke in het bezit was van eene machtiging van den

(1) *Second essai*, p. 25.

Minister van Oorlog, als soldaat moest worden behandeld. Eene uniform hield zij onnoodig, de blauwe kiel voldoende. Aan de andere zijde treft men ook bij de Duitschers vreemde denkwijzen aan. Zij verwijten aan de franc-tireurs, dat deze niet in het front maar in den rug van de Duitsche legers werkten, dat zij aan hinderlagen de voorkeur gaven boven een geregelden strijd, dat zij den vijand, die niets kwaads vermoedde, onbezorgd een dorp lieten intrekken en eerst het vuur onverwachts openden als die er in was, enz. Maar dat is altijd en overal de eigenaardige vechtwijze van partijgangers geweest. Hun werkkring is de *kleine* oorlog en niet de geregelde strijd. Overvalling, hinderlaag, oplichting van koeriers, van konvooien, van brievenposten enz., dit alles mogen zij krachtens het oorlogsrecht doen, mits zij slechts zorgen aan de hier voorgestelde eischen te beantwoorden.

De depêche van Graaf von Bismarck, omtrent de voorwaarden, waaraan vrij-korpsen moeten voldoen, is opgenomen in Bijlage 45; het antwoord van den Minister van Oorlog van Frankrijk in Bijlage 46; artikel 2 van de wet omtrent de mobiele nationale garde, den 27sten Augustus 1870 door het Wetgevend Lichaam van Frankrijk aangenomen, in Bijlage 42.

De hartstochtelijke taal van den rapporteur omtrent dit onderwerp levert een bewijs, waartoe het gemis van kennis omtrent de beginselen van het volkenrecht kan leiden. Wordt die onkunde bij regeerings-personen aangetroffen, dan is de bevolking daar gewoonlijk het slachtoffer van.

De eisch door den *Staats-Anzeiger* van 27 Augustus 1870 gesteld treft men aan in Bijlage 43; den brief van den Generaal von Werder aan den commandant van het vrijkorps der Vogezen in Bijlage 58.

Deze bijlagen zijn belangrijk, omdat zij leeren waarin eene nationale verdediging behoort te voorzien, opdat eene krachtige verdediging gepaard blijve met de rechtmatige beschutting der verdedigers door het volkenrecht.

§ 39. Tot de erkende gewapende macht van een Staat worden mede gerekend de bewoners van een niet door den vijand bezet territoir, welke op diens nadering de wapenen plotseling en openlijk opnemen om de invallende troepen te bestrijden, zelfs bijaldien zij geen tijd hebben gehad zich te organiseeren.

Is dit een regel van positief recht? Ik durf dien nog niet als zoodanig verzekerd beschouwen, ofschoon die in art. 10 van de Brusselsche conferentie en in punt 4 van § 2 der Handleiding van het Instituut is opgenomen. Mijne bedenking is, dat de overige bepalingen van die conferentie en van die handleiding de practische toepassing van *bestaande* oorlogsgebruiken bevestigden, doch dat ditzelfde niet van dezen regel kan worden gezegd. Dit artikel 10 schijnt te Brussel voornamelijk opgenomen om aan de bezwaren door sommigen tegen de bepalingen van § 38 te gemoet te komen. Iets dergelijks stond in het Russische voorstel in art. 45. Die den regel voorstonden erkenden dat de bewoners om, als oorlogvoerenden (erkende gewapende macht) te worden beschouwd, zelf de oorlogswetten moeten in acht nemen. Dit is een *conditio sine qua non*, volgende uit § 38.

Men houde in het oog dat hier niet bedoeld wordt de volkswapening *(levée en masse)* maar de verdediging van een dorp of open stad *(localité)*. (1) Niet zelden is ook op de conferentiën de algemeene volkswapening daarmede verward. Het onderscheid is groot. De algemeene handelt krachtens speciale almeene order of oproeping van het Staatsgezag, de locale »*spontanement*" plotseling, op eigen initiatief. De Generaal von Voigt-Rhetz (Duitschland) had bepaalde last, zelfs voor de volkswapening de vereischten van art. 9 Bruss. conf. te vorderen en ofschoon hij zich in den loop der discussie liet medesleepen om die eischen te laten varen voor de bevolking van eene *localité, tant qu'elle n'a pas eu le temps de s'organiser conformément à l'article 9*" (wie beslist daaromtrent?) voegde hij er dadelijk bij, dat dit slechts zijn individueel gevoelen was, doch dat hij daaromtrent eene reserve zich voorbehield, omdat hij op dit punt het goedvinden van zijn bewind niet kende. (2) »*Localité*" is vervolgens op verzoek van Kolonel Hammer (Zwitserland) uitgebreid tot »*territoire*."

Uit den brief van Graaf von Moltke aan Dr. Bluntschli (3) blijkt wel degelijk dat Duitschland dit beginsel *niet* aanneemt. Wat mij betreft, hoezeer ik aan de handleiding van het Instituut heb medegewerkt, ben ik evenzeer *tegen* dit beginsel gestemd, omdat het op voor de bevolkingen gevaarlijke wijze

(1) Rede van den heer Lambermont (Belgie), *Actes*, p. 155.
(2) *Actes*, p. 158.
(3) Zie bladz. 88.

het hoofdbeginsel van het oorlogsrecht aantast: dat de oorlog tusschen de Staten en niet tusschen de bewoners moet worden uitgestreden. — Het is een kalmeerend, een slaapmiddel, maar dat doodelijke gevolgen kan hebben voor hem, die het onvoorzichtig gebruikt. Een goed geneesheer wendt tijdig de middelen aan, die den patient kunnen redden en indien deze, in zijn onkunde, er zich tegen verzet, zegt hij hem waar het op staat.

§ 40. Zij, die op eigen gelegenheid den kleinen oorlog voeren of strooptochten maken en van wien het bewezen is, dat zij zich daarbij nu als krijgslieden in uniform of met een op hunne kleeding vastgehecht teeken, dat hen als oorlogvoerenden doet kennen, dan zonder uniform of teeken als burgers vertoonen, hebben geen aanspraak op gelijke behandeling als de soldaten en kunnen, vooral wanneer zij op heeterdaad worden betrapt, voor den krijgsraad gebracht en als roovers gestraft worden.

Positief recht. § IX. 4. Russisch voorstel; Bl. 31, Fransch manuel.

De bepaling komt niet voor in de Brusselsche conferentie. Zij is, blijkens protocol XII, alleen achterwege gelaten, »om de taak der commissie gemakkelijk te maken," d. i. om geen strijd te doen ontstaan tusschen de gemachtigden, die geen bezwaar zagen positieve regelen te stellen en andere die, om redenen van politieken of staatsrechtelijken aard, alleen in negatieven zin verklaringen wilden vaststellen. Om aan zoodanige bezwaren te gemoet te komen is de bepaling mede niet opgenomen in de Handleiding van het Instituut. Toch volgt zij uit de bepaling van art. 9 Bruss. conf. § 2, in verband met § 21 van laatstgemelde handleiding, omdat deze personen *niet* worden genoemd onder de categoriën, welke de rechten van oorlogvoerenden genieten.

De bepaling is een gevolg van het grondbeginsel, dat tusschen de Staten en niet tegen de bewoners oorlog wordt gevoerd; dat dus alleen de soldaten vijanden zijn en niet de vreedzame inwoners, die onder de bescherming van het oorlogsrecht met rust worden gelaten, zoolang zij zich van vijandelijkheden

(1) *Actes de la Conférence de Bruxelles*, p. 137.

onthouden. Hoe zachter het oorlogsrecht hen behandelt, die buiten den oorlog staande, ook daarbuiten blijven, des te gestrenger behandelt het echter hen, die, geen eigenlijke vijand zijnde, toch als vijand handelen.

Dit geschiedt niet uit wraakzucht maar uit nooddwang, om zich tegen belaging en verraderlijke handelingen te vrijwaren. De soldaat in kenbare uniform is een openlijk vijand, een eerlijk tegenstander; de burger, die men in zijne haardstede ongemoeid liet, doch die het geweer opneemt als hij goede kans meent te hebben; die over dag als vriend rondwaart, doch 's nachts zijne prooi beloert en bespringt, is een geheime vijand, tegen wien men zich bezwaarlijk kan hoeden, die niet een eerlijken strijd voert, maar als een bandiet en sluipmoordenaar handelt.

Het *onderscheidingsteeken* kan, volgens het gevoelen van den Pruisischen Generaal von Voigt-Rhetz, dat door allen werd gedeeld, een kruis, een armband enz. zijn, aan het hoofdtooisel of de kleeding vastgehecht. In de Fransche handleiding staat o. a. vermeld: een borduursel op de kleeding of een hoofddeksel van bijzonderen vorm.

Ten aanzien der aanvoering van de vrijwillige korpsen vorderde het Russische voorstel dat die korpsen aan het algemeen legercommando verbonden moesten zijn. De afgevaardigde van Oostenrijk-Hongarije, Generaal Baron von Schoenfeld deed echter uitkomen, dat die ongeregelde troepen zelden van den legercommandant afhankelijk zijn. Uit overweging dat het er voor de erkenning als oorlogvoerende voornamelijk op aankomt dat zij een verantwoordelijk chef hebben, is het bedoeld vereischte als overtollig weggelaten. (1)

Eindelijk is nog op verzoek van den Generaal von Voigt-Rhetz, naar aanleiding van eene opmerking van den Zwitserschen Generaal Hammer uitdrukkelijk geconstateerd, dat door een verantwoordelijk chef of persoon *(personne responsable)* verstaan wordt iemand, die het oorlogsrecht *(les lois de la guerre)* kent. (2)

Alle gewapenden in dienst van den Staat, die aan de gestelde eischen voldoen, hebben recht op de bescherming van het oorlogsrecht, onverschillig of de gewapenden onderdanen of vreemdelingen van de tegenpartij zijn.

---

(1) *Actes de la Conférence de Bruxelles*, p. 138.
(2) Id. p. 143.

a. Gebruik van wilde volksstammen.

§ 41. Het is strijdig met de beginselen van het volkenrecht om, bij een oorlog met een beschaafden Staat, het leger geheel of gedeeltelijk uit wilde, onbeschaafde volksstammen samentestellen.

Het volkenrecht veroordeelt alles, wat de gruwelen van den krijg onnoodig vermeerdert.

Al mogen troepen, aangeworven uit onbeschaafde volksstammen, in tijd van vrede door strenge tucht in bedwang zijn te houden, het is te verwachten, dat zij, die de wetten van militaire eer en menschelijkheid in den oorlog niet kennen of anders opvatten dan de beschaafde volken, in de hitte van den strijd tot gruwzame wreedheden: het afmaken van den overwonnen vijand, verminken van gekwetsten enz., zullen overslaan.

De minste eisch, welke gedaan kan worden, is wel die dat die wilde stammen door officieren worden aangevoerd, bekend met de regelen van het volkenrecht en verantwoordelijk voor de daden hunner onderhoorigen.

Op blz. 23 zijner rede, den 22sten November 1870 uitgesproken over het moderne volkenrecht in den Fransch-Duitschen oorlog van 1870, zegt Bluntschli ten onrechte, dat in dien oorlog voor het eerst tusschen twee beschaafde volken van Europa Afrikaansche troepen zijn gebezigd. In den veldtocht van 1859 in Italië werden de Afrikaansche inlanders, Turco's enz. reeds door de Franschen tegen de Oostenrijkers aangevoerd. Toen reeds werd dit afgekeurd. Tijdens den oorlog van 1870 geschiedde het gebruik dezer troepen door de Franschen, op ruime schaal.

In de circulaire van den 9den Januari 1871 wordt o. a. door den Duitschen Bondskanselier, Graaf von Bismarck, aan de Franschen ook over het gebruik van wilde volksstammen een verwijt gemaakt. (1)

Het beginsel dezer §, in de uitgave van 1872 gesteld, is niet van positief recht. Toch heeft de aanneming van het beginsel sedert vordering gemaakt. Tijdens den Russisch-Turkschen oorlog van 1877—78, werd het gevoel smartelijk aangedaan door de tijdingen van de verregaande wreedheden, welke door de onbeschaafde Aziatische stammen de Bachi-Bouzouks, de Tscherkezen, en andere soortgelijke ongeregelde troepen werden bedreven. Die zaak werd

(1) Rolin-Jaequemyns, *Second essai sur la guerre franco-allemande dans ses rapports avec le droit international*, p. 41.

behandeld in het Instituut. De verantwoordelijkheid, welke de regeeringen op zich laden door zich te voorzien van wilde horden, die niet vatbaar zijn om zich naar de regelen van oorlogvoering der beschaafde volken te gedragen, werd, ook naar aanleiding van eene nota van den schrijver van dit werk (1) besproken en erkend en het gebruik van die horden in de zitting van 12 September 1877 veroordeeld. (2)

§ 42. Alleen in den verdedigingsoorlog van een kolonie, waarvan de inlanders niet tot de beschaafde volksstammen kunnen worden gerekend, is het vergund den vijand afteweren met troepen, die geheel of ten deele uit gewapende inboorlingen bestaan.

Het blijft de plicht van den Staat, die deze troepen tot afweer van geweld bezigt, zooveel mogelijk te waken, dat ook de inlandsche troepen de wijze van oorlogvoeren der beschaafde volken in acht nemen.

De aanvaller weet tevoren dat het land, hetwelk hij wil veroveren, al is het bestuur dat van een beschaafden Staat, grootendeels wordt bewoond door onbeschaafden. De Staat, aan wien de kolonie behoort, heeft het recht het leger, tot verdediging van de kolonie bestemd, uit inboorlingen samentestellen en dus ook dit leger tegen aanval van binnen of van buiten te gebruiken.

d. Partijgangers en vrijscharen.

§ 43. Partijgangers en vrijscharen kunnen als regelmatige vijand worden beschouwd, wanneer zij in het deugdelijk vertrouwen op hun recht, voor een politiek doel, als militairen troep georganiseerd zijn en steeds overeenkomstig de regelen van het oorlogsrecht handelen.

De veldtocht, in 1860 door Garibaldi tegen Sicilië en Napels, zonder openbare machtiging van eenigen Staat gevoerd, levert voor het laatste gedeelte dezer stelling een bewijs.

Garibaldi streed toen voor eene politieke zaak, niet uit roof-, win- of wraakzucht; zijne vrijscharen waren op militaire wijze georganiseerd.

(1) *Annuaire de l'Institut 1878,* p. 139.
(2) id. p. 157.

Zij blijven steeds zoo nauw verwant aan opstandelingen, dat in den regel alleen het succes hen vrijwaart van als zoodanig behandeld te worden. Von Schill, in 1809 te Straalsond gevangen genomen, werd met zijne officieren en eenige zijner soldaten gefusilleerd; ruim 500 andere werden in Frankrijk tot de galeien verwezen. Hetzelfde lot als von Schill trof Andreas Hofer in 1810 te Mantua. Bij het bedwingen van den opstand in Lombardije door Radetsky, in Hongarije door Generaal Haynau, in Polen door Mourawief werden duizenden, die in vertrouwen op de gerechtigheid hunner zaak, voor een politiek doel streden, zonder vorm van proces doodgeschoten.

Hier worden partijgangers bedoeld, die *zonder* machtiging van een Staat op eigen initiatief handelen. Handelen zij *met* machtiging van een Staat, dan vallen zij in de termen van § 36*a*.

Bekende partijgangers zijn geweest: de Hertog van Brunswijk-Oels, Andreas Hofer, Ferdinand von Schill en Garibaldi.

§ 44. Vrijscharen, die zonder machtiging van den Staat tot zelfzuchtige oogmerken oorlogvoeren en kaper-kapiteins worden niet als eerlijke vijanden, maar als misdadigers behandeld.

e. Volkswapening.

§ 45. De Algemeene Volkswapening wordt door het positief oorlogsrecht niet in bescherming genomen.

Voor haar is geen uitzondering in de voorwaarden van erkenning als gewapende macht van den Staat toegelaten.

Zij behoort niet tot de gewapende Staatsmacht.

Elke Staat is bevoegd tot verdediging van zijn grondgebied alle inwoners onder de wapenen te roepen en de volkswapening »*levée en masse*" of den landstorm te organiseeren. Dit is eene quaestie van inwendige huishouding, van Staatsrecht.

Voor de *algemeene* volkswapening, de »*levée en masse,*" waarbij de geheele strijdbare bevolking van eene landstreek zich wapent, wordt, volgens sommige schrijvers over het volkenrecht, de uniform niet als vereischte gesteld.

Bluntschli zegt daaromtrent, in navolging van het Amerikaansche oorlogsrecht:

»Wanneer de bevolking in massa tot verdediging van haar

vaderland opstaat, wordt zij als vijand behandeld en kan krijgsgevangen worden gemaakt.

»Een bevelhebber heeft niet het recht te dreigen, dat hij de leden van den landstorm, die niet in uniform zijn, als roovers zal behandelen.

»Tijdens eene vijandelijke landstreek door het leger is bezet, wordt een volksopstand in die streek echter als een vergrijp tegen het oorlogsrecht beschouwd en kan als zoodanig gestraft worden." (Artt. 85 en 86.)

Deze regelen zijn gesteld uit een zedelijk goed beginsel en hebben een menschlievend doel. Ik ben echter verzekerd, dat zij juist het omgekeerde zullen teweegbrengen van hetgeen er mede beoogd wordt. In die regelen zie ik eene afwijking van een grondbeginsel van het modern oorlogsrecht en voor de Staten en bevolkingen een practisch nadeel.

Het beginsel is: dat de oorlog wordt gevoerd tusschen de Staten, niet tusschen de bevolkingen.

Van het oogenblik dat dit is toëgepast, hebben de verwoestings- en verdervingstooneelen opgehouden regel en van de oorlogen onafscheidelijk te zijn. (1) Waar ze nog bij uitzondering plaats vonden — het lot van het dorp Bazeille in den slag bij Sedan — werden ze verontschuldigd door het beweren, dat de burgerbevolking zich partij gesteld, aan den strijd werkdadig aandeel genomen, ja, wreedheden begaan had.

Wordt dit beginsel losgelaten, wordt weder het oude standpunt ingenomen en treedt, bij de verdediging, de bevolking zelf als vijand op, dan is daarvan het onvermijdelijk gevolg dat ook het aanvallend leger teruggaat tot de vroegere wijze van oorlogvoeren. Dan is elke stad, elk dorp, dat hij binnentreedt, eene plaats, waar zijn vijand hulp, schuilplaats en verpleging vindt; de oogst kan dezen tot voordeel strekken; wat niet gebruikt of medegevoerd kan worden, wordt dus den vlammen prijsgegeven. Elk burger van een leeftijd, dat hij de wapens kan voeren, is alsdan een vijand, die niet alleen — als hij gewapend is — bevochten, maar ook als hij niet gewapend is gevangen gemaakt en weggevoerd moet worden, om hem onschadelijk te maken. Ontvolkte steden en dorpen, verwoeste akkers overal. De toetestane uitzondering strekt niet tot tem-

(1) De Martens, *Précis du droit des gens moderne de l'Europe fondé sur les traités et l'usage*, p. 400.

pering, veeleer tot verhooging van de ellende, die de krijg medebrengt.

Kan zulk eene algemeene volkswapening den verdediger ten laatste bepaald nut aanbrengen en het einddoel van den oorlog, den vrede, te zijnen gunste doen bespoedigen, dan is — trots alle ellende, die daardoor over de bevolking wordt gebracht — het wapenen van alle inwoners te billijken; want strijdig met de algemeene menschelijke rechten is die handeling niet. Hier moet dus de militaire zaakkennis de rechtskennis tehulpkomen.

De militaire deskundigen zijn het tamelijk eens, dat eene niet tevoren georganiseerde volkswapening de verdediging meer belemmert dan voordeel aanbrengt. Ik bepaal mij alleen te vermelden, dat de Generaal Renard schreef: »*Les levées en masse sont plus nuisibles qu'utiles; elles enfantent le désordre, et il est prudent de les rejeter d'une manière absolue, parcequ'elles entraveraient d'une façon déplorable les mouvements de l'armée active.*"

Tijdens den laatsten Duitsch-Franschen oorlog werd, op het laatst van de maand Augustus, in het Wetgevend Lichaam van Frankrijk, door de Commissie van Rapporteurs over de wet op de nationale gardes en zelfs door den Minister van oorlog verklaard, dat het te wapen roepen van alle burgers van 20–35 jarigen leeftijd tot verwikkelingen leiden en *stremmend* werken zou. (Bijlage 42.)

De »*levée en masse*" heeft in dien oorlog zoo al, dan toch slechts op het laatst plaats gehad, want de oproeping der mobielen en de wapening van korpsen franc-tireurs is nog geen »*levée en masse.*" In 1813 werd zij bij decreet van den Pruisischen Koning Frederik Willem III bevolen, doch na 1793 slechts ééns toegepast, namelijk in 1814, in sommige gedeelten van Frankrijk; de uitkomst was niet glansrijk. Zij bracht weinig voordeel aan den Keizer, veel jammeren over het Rijk. De gevolgen voor de bevolking blijken uit de dagorder die de Veldmaarschalk Prins von Schwartzenberg den 10den Maart 1814 uitgaf (Bijlage 19), en uit het werk van Fleury: *Histoire de l'invasion de* 1814.

Ik kom dus tot het besluit, dat, om de oorlogen zooveel mogelijk volgens de beginselen van het modern volkenrecht te doen voeren en nutteloos bloedvergieten te voorkomen, de Staten, in stede van *tijdens* den oorlog, ter elfder ure, volkswapeningen opteroepen, die bij den stand der krijgswetenschap meer na- dan voordeel aanbrengen, verplicht zijn, vóór dat het gevaar aanwezig is, hunne legers zoodanig samentestellen, dat zij die volks-

wapening kunnen ontberen, hetgeen geschieden kan: Staatsrechtelijk, door in tijd van vrede den persoonlijken dienstplicht intevoeren en, in verband met tijdige wapening en oefening voor deugdelijke reserves te zorgen; volkenrechtelijk, door militaire indeeling, organisatie en — zij het ook hoogst eenvoudige — uniform.

De ongeorganiseerde »*levée en masse*" wordt dus door mij verworpen.

Deze mijne in 1872 geuite opinie is in niets gewijzigd, integendeel bevestigd geworden door rechtskundigen en militairen. Rolin-Jaequemyns (zie bl. 137), Dr. A. Jurkitschek zegt: (1) »De verzameling van groote Landstormmassa's zijn zonder uitzondering te vermijden. De ondervinding heeft geleerd dat zij, meest onbruikbaar, bij tegenspoed aan paniek zich overgeven, onder alle omstandigheden moeilijk te verplegen en in orde te houden zijn" en Generaal van der Smissen — de eenige Belgische Generaal met oorlogsondervinding — stelt de vraag: »*Après les désastres des levées en masse, des défenses tumultueuses et des sorties torrentielles, peut-on encore offrir à la Belgique de renouveler ces tristes expériences?*" (2)

De handleiding van het Instituut laat de volkswapening — zeer verstandig — rusten en de conferentie van Brussel heeft haar niet bepaald behandeld; eenigszins verward met het spontaan te wapen loopen door de ingezetenen van eene localiteit. Eene algemeene volkswapening ontwikkelt zich niet »*à l'approche de l'ennemi,*" maar later.

De Generaal von Voigt-Rhetz zeide er op de conferentie van: »*Mais il faudra que ces hommes portent un signe certain qui les distingue des brigands et des pillards. Ce signe sera facile à trouver; ce sera une croix, un brassard, une marque quelconque donnant à celui qui le porte le caractère de patriotte et de belligérant. Chaque nation trouvera le signe qui lui convient quand la levée en masse appellera tout le monde aux armes. Si vous n'admettez pas la responsabilité d'une personne et un signe distinctif, de quelle manière les habitants seront-ils protégés contre les bandes ou contre l'ennemi?*" (3) en verder: »*Si une population, que vous avez laissée sans organisation, prend les armes, elle sera traitée par l'ennemi d'une manière plus dure que si elle avait été organisée*". (4)

(1) *Die Reform in Oestreich-Ungarn von 1866 bis 1873.*
(2) Lieut.-Général Brn. van der Smissen, *Les forces nationales, 1880,* p. 37.
(3) *Actes,* p. 137.
(4) Id., p. 140.

Van eene Volkswapening is zeer weinig heil te verwachten en het lot dat haar wacht wordt ons door Generaal von Hartmann medegedeeld: »Waar de volksoorlog uitbreekt wordt een schrikbewind (*der Terrorismus*) een beginsel van militaire noodzaak, zegt hij. (1) Daarmede breekt de Duitsche militaire schrijver den staf over zijn eigen stelling weinige regelen te voren neergeschreven, waar hij — die van den oorlog alleen van Staat tot Staat niets wil weten — beweert dat de volksoorlog onmiddellijk uit de levensvoorwaarde van den modernen Staat voortspruit." (2) Een levensvoorwaarde van een Staat zou dus door terrorisme *moeten* worden vernietigd. Dat kan geen volkenrecht zijn van beschaafde Staten, want het strijdt tegen de natuur het terrorisme in elken modernen oorlog noodzakelijk, onvermijdelijk te doen worden. Von Hartmann dwaalt grovelijk, door den volksoorlog of de volkswapening als levensvoorwaarde voor den Staat te stellen en de voorbeelden, die hij aanhaalt om zijne bewering te staven, bevestigen zijne dwaling.

»De oorlogen in Spanje van 1808 tot 1876 hebben" — zegt hij — »den volksoorlog als een vereischte doen kennen; in Italië trad deze den Oostenrijkers zoowel in 1848 als in 1859 tegen en wanneer de snelle beslissing in 1866 hem geen gelegenheid gaf om uit te breken en de Krimveldtocht geheel eigenaardige vormen aannam, is daarmede niet het bewijs geleverd, dat de volksoorlog slechts als eene uitzondering is te beschouwen." De strijd van 1808 was geen *oorlog*, maar een *opstand* van het Spaansche volk, reeds in gisting gebracht door het gebeurde met den Prins van den Vrede, en uitbarstend wegens het verraderlijk gedrag van Napoleon te Bayonne tegen de wettige Spaansche vorsten. De strijd van 1876 in Spanje was een binnenlandsche oorlog tegen de Carlisten, een burgerkrijg. De opstand in 1848 — ook te Milaan, als terugslag van de Fransche Februari-revolutie, uitgebroken en spoedig, ongeacht de pogingen tot beteugeling door Radetsky aangewend, overgeslagen in geheel Lombardije — met een oorlog tusschen twee vreemde Staten gelijk te stellen, bewijst het gebrekkige en zwakke der redeneering. Evenmin stelt de oorlog van 1859 in Italië eenig bewijs voor de algemeene volkswapening.

Men ziet echter uit de moeite, die wordt aangewend om volkswapeningen overal uit de asch op te delven, hoe gevaarlijk ze

(1) von Hartmann, *Milit. Nothwendigkeit u Humanität*. S. 68.
(2) Id. Id. S. 67.

zijn voor de privaat-personen, omdat zij het voorwendsel aanbieden het beschermend beginsel, dat hen *buiten* den rechtsstrijd doet blijven, omver te werpen en een terrorisme over hen te brengen. België, Nederland en Zwitserland hebben zich ter Brusselsche conferentie sterk aan de volkswapening vastgehouden. Het zijn de Staten van Europa, wier legervorming — vooral der beide eerstgenoemde — het gebrekkigst is. »*Les levées en masse*" — zegt de generaal T. (1) — »*ne sont pas conformes aux traditions des peuples de la Belgique, de la Hollande et de la Suisse. Si l'un de ces pays était de nouveau attaqué, on verrait moins que jamais la nation recourir à ce moyen de défense, qui n'est plus de notre temps.*"

f. Het geven van kwartier.

§ 46. De tegenwoordige oorlogen hebben niet tot doel elkander zooveel mogelijk te dooden, maar een rechtsdoel, liefst ten koste van zoo weinig menschenlevens mogelijk, te bereiken. Het onnoodig en moedwillig dooden van den vijand is dus onrechtmatig. Onrechtmatig dooden — ook in een overigens rechtvaardigen kamp — is moord.

Door Hugo de Groot werden zelfs de gevechten en schermutselingen, zoodra zij niet met een bepaald doel, dat tot het eindigen van den oorlog kan leiden, werden ondernomen, afgekeurd. (2) Sallustius prijst de generaals, die overwinningen zonder veel bloedvergieten weten te behalen.

§ 47. Het bevel den vijand geen kwartier te geven is strijdig met de beginselen van het tegenwoordig volkenrecht.

Positief recht. Art. 13, C. Brussel. Conf.; Bl. 12, Fransch Manuel; § 9*b*, Handleiding van het Instituut.

Het verleenen van kwartier, pardon of genade, beteekent, dat de vijand, die de wapens nederlegt of wegwerpt, of op eene andere wijze aan den dag legt dat hij zich overgeeft, noch gedood of gewond, maar krijgsgevangen gemaakt wordt.

Bluntschli rekent, in navolging van het Amerikaansche oorlogsrecht, het weigeren van kwartier onder zekere omstan-

(1) Général T., *L'Angleterre et les petits états à la Conférence de Bruxelles*. Bruxelles, 1875, p. 35.
(2) III. 11, § 19.

digheden gewettigd; ook Dahn en Heffter zijn van die meening. Zij achten het afmaken van den vijand, die den strijd opgeeft of onmachtig is dien verder voorttezetten en zich wil overgeven, ongeoorloofd, wanneer zulks geschiedt uit haat of wraakzucht; doch geoorloofd:

1°. als het is een geval van retorsie of wedervergelding en dus eene rechtmatige bestraffing;

2°. in een uiterst geval van nood, wanneer het voor eigen veiligheid onmogelijk is zich met krijgsgevangenen te belasten.

§ 12. C. Russisch voorstel bevatte, na voorop gesteld te hebben, dat de moord van een vijand, die de wapens nedergelegd heeft, ongeoorloofd is: »In het algemeen hebben de oorlogvoerende partijen niet het recht te verklaren dat zij geen kwartier zullen geven. Een maatregel van zoodanig uiterste kan slechts worden toegelaten in geval van represaille voor vroeger bedreven wreedheden, of wel als onvermijdelijk middel om eigen ondergang te voorkomen."

Dat gevoelen deel ik geenszins. Mij komt het voor, dat het afmaken van een vijand, die zich wil overgeven of reeds de wapens heeft weggeworpen, onder geen enkel voorwendsel te rechtvaardigen is. Beschouwen wij beide gevallen bij het licht der beschaving en der menschelijkheid.

1°. *Het geval van wedervergelding.*

Aan onschuldigen uit wedervergelding, voor wat anderen misdreven, het leven te benemen, is m. i. altijd eene den mensch onteerende wraakoefening.

Onrecht blijft onrecht, onverschillig wie dit het eerst heeft gepleegd. Als de eene partij moordt, wettigt dit geenszins het moorden aan de andere; zijn evenmensch te dooden buiten strijd en zonder verhoor is niet anders dan moorden.

De meer verlichte moet niet den minder ontwikkelde in diens onmenschelijke handelingen volgen. Naarmate hij in de rij der beschaafde volken hooger staat aangeschreven, vernedert hij zich daardoor dieper. Hij moet integendeel het licht zijn, waarop de andere kan afgaan; door edelmoedigheid den vijand te dwingen zijn onrecht te erkennen, is de schoonste wedervergelding. De sympathie der weldenkenden en der beschaafde natiën zal de partij, die eene onmenschelijke wedervergelding als beneden zich verwerpt, meer voordeel aanbrengen, dan het uitoefenen van de grootste slachting uit wraak of zoogenaamde bestraffing.

Onrecht blijft onrecht, zeide ik. Men heeft beweerd dat het wezen van den oorlog zelf onrecht is, m. a. w. dat oorlog een

toestand is, welke terzijdestelling van het recht bedoelt. Volgens moderne begrippen, is die terzijdestelling slechts binnen perken, binnen zekere grenzen, toetelaten, anders ware het geheele oorlogsrecht begrepen in den verouderden stelregel van Bynkershoek, dat *in den oorlog tegen den vijand alles is veroorloofd.*

Ook Vattel beaamt (1) dat het recht, hetwelk men op het leven van zijn vijand bezit, begrensd is. Na op den voorgrond gesteld te hebben, dat men den vijand, die de wapens heeft gestrekt, *altijd* kwartier moet verleenen, behandelt hij slechts één geval — ook slechts één — dat, volgens hem, op dien regel uitzondering maakt.

»Er is," zegt hij, »echter één geval, waarin men behoud van het leven kan weigeren aan een vijand, die zich overgeeft, en elke capitulatie aan eene plaats, welke tot het uiterste is gebracht. Het is, wanneer die vijand zich aan eene schromelijke schending van het volkenrecht schuldig heeft gemaakt, en in het bijzonder, wanneer hij de oorlogswetten heeft verkracht. Die weigering van kwartier is echter geen natuurlijk gevolg van den oorlog: zij is eene bestraffing voor zijne misdaad; eene straf, die de beleedigde het recht heeft opteleggen, maar" — voegt hij er bij — »opdat deze rechtvaardig zij, *moest zij den schuldige treffen.*"

Dit is wat ik bedoel. Het recht van wedervergelding, waarop men zich beroept, mag niet anders dan tegen den *schuldige* zelf worden toegepast. Die zich aan schending van volkenrecht, aan verkrachting van de oorlogswetten schuldig heeft gemaakt, behoort te worden gestraft; dit eischt de gerechtigheid; maar waar de schuldige voor 't oogenblik niet kan worden getroffen, moeten niet eenvoudigheidshalve anderen in zijne plaats aan de godin der wraak worden opgeofferd.

Vattel, die slechts gerechte strafoefening, d. i. bestraffing van den schuldige, gewettigd acht, vergeet evenwel dat de éénige waarborg, dat de straf alleen den schuldige treffe, daarin bestaat, dat zonder onderzoek of verhoor geen strafoefening gehouden en niet in massa maar individueel gevonnisd worde.

Het voltrekken van de doodstraf, na onderzoek en schuldbewijs, is echter eene geheel andere zaak dan het weigeren van kwartier.

In de gewone omstandigheden van den oorlog moet reeds menige daad betreurd en menig beginsel verloochend worden, hetgeen soms, hoewel nimmer te verschoonen, door de hitte van

(1) II. 8. § 140.

den strijd verklaarbaar is; nu reeds gebeurt het, dat neergesabeld of afgemaakt worden, die recht hadden op behoud van het leven. Het gebeurt, daar men niet altijd met beschaafde mannen te doen heeft, omdat het bloed warm wordt en het gezicht van bloed sommigen verwildert; maar wanneer zulks somwijlen al plaats heeft, geschiedt het bij uitzondering en steeds tegen den wil der officieren. Deze beijveren zich integendeel meesttijds, zooals hun plicht is, den gevallen vijand, indien het gevorderd wordt, te beschermen. Waar zou het echter heen, wanneer op hoog bevel een bloedbad werd aangericht; wanneer werd aangehitst tot slachting van hen, die de wapens hebben gestrekt; indien de troepen, in stede van enkel strijders te blijven, daarenboven gelijktijdig aanklagers, rechters en beulen werden; wanneer een gevecht, met een eerlijken strijd aangevangen, overging in eene *parate executie*, zonder bewezen misdrijf, zonder dat met mogelijkheid de minste zekerheid kan bestaan, dat zij, die men laat boeten voor eene daad, daaraan eenige schuld hebben gehad? Leidt de oorlog reeds nu tot verwildering, op die wijze voert de eene gruwel tot den anderen, wordt uit de eene wedervergelding de andere geboren en geraakt men, door eene aaneenschakeling van euveldaden en wreedheden, allengs tot een toestand, die onmogelijk door het recht der beschaafde volken zelf in bescherming *kan* en naar mijn gevoelen *mag* worden genomen.

2°. *Ingeval van nood, voor eigen veiligheid.*

Evenzoo is het m. i. wanneer het, in uitersten nood, voor eigen veiligheid, onmogelijk wordt geacht zich met krijgsgevangenen te belasten. Volgens de meeste schrijvers over het volkenrecht is het dooden van den vijand, die zich wil overgeven, ook dàn wettig.

Naar mijn gevoelen kan er geen nood bestaan zóó hoog, welke zulk eene afschuwelijke wreedheid zou rechtvaardigen. Boven oorlogsnoodzaak, boven alle oorlogsredenen en rechten, staan de Christelijke beginselen, die op het oorlogsrecht zulk een weldadigen invloed hebben uitgeoefend.

Het bezoedelt de wapeneer, om de wettige soldaten van een Staat, mannen, die ook de wapens voeren in gerechten kamp, omdat dit hun plicht is en die deze wapens willen neerleggen en den strijd opgeven, in het vertrouwen op de bescherming van het oorlogsrecht, waaraan ook zij zich hielden, aftemaken, alleen uit vrees voor eigen veiligheid. Die vrees toch kan later blijken eene zeer ijdele te zijn geweest, een spooksel der ver-

beelding, eene overschatting van gevaar. De moord *is* dan echter gepleegd, de wandaad niet te herstellen. Het geen kwartier verleenen is dus eene daad, die alleen in het *mogelijk* eigenbelang, doch in het *bepaald* nadeel van het eigen leger geschiedt; want het geldt hier niet alleen de persoonlijke schande van hem, die het wreed bevel tot slachting heeft gegeven, maar eene onuitwischbare vlek op de wapeneer van den Staat en het opwekken van rechtmatige verbittering bij de tegenpartij, welke het einddoel van den oorlog en den vrede doet verschuiven.

In den oorlog moeten de persoonlijke belangen van den krijgsman wijken voor het algemeen belang van het vaderland.

Het weigeren van kwartier te geven, uit vrees voor eigen veiligheid, is dus — als de perken der menschelijkheid overschrijdende, — naar mijn gevoelen, krachtens het oorlogsrecht niet te billijken. Vooral in dit geval gevoel ik mij gelukkig voor dat gevoelen een steun te vinden in de autoriteit van Vattel. Hij zegt: »*Dès qu'un ennemi se soumet et rend les armes on ne* peut *lui ôter la vie. On* doit *donc donner quartier à ceux qui posent les armes dans un combat.*" (1) Slechts ééne uitzondering staat hij op dien regel toe. Die is zooeven besproken; maar het moorden uit vrees wordt door hem geenszins in bescherming genomen.

Na het verschijnen van de eerste uitgave is mijn gevoelen hieromtrent meer bevestigd en gedeeld. Calvo (2) verwerpt nagenoeg op gelijke gronden het weigeren van kwartier zoowel als maatregel van represaille als van veiligheid. Het Fransche »*Manuel*" is zoo positief mogelijk, waar het, de represailles behandelende, zegt (3): »Een oorlogvoerende is niet ontslagen van zijn plicht aan de wetten van den oorlog te gehoorzamen, omdat zijn tegenstander er eenige voorschriften van heeft geschonden. Integendeel door de strikte inachtneming van zijn eigen plichten zal hij het zekerste geraken om den vijand te houden of te brengen binnen de perken van een eerlijken strijd." In die handleiding wordt het dooden van den ontwapenden vijand verboden, zonder eenige uitzondering op dien regel toetelaten. (4) De Brusselsche conferentie en de handleiding van het Instituut sluiten evenzeer uitzonderingen uit.

---

(1) II. 8. § 146.
(2) Calvo, §§ 859 en 860.
(3) *Manuel de droit international,* p. 25.
(4) Id. Id. p. 12.

Pardon — kwartier of genade — vragen is bovendien eene oneigenlijke uitdrukking, wier bestendiging aan de goede opvatting schaadt. Zij is afkomstig van de vorige eeuwen. Krachtens het toen geldend, doch nu verworpen oorlogsmisbruik en oorlogsrecht had de overwinnaar vrij te beschikken over het leven en den dood of de vrijheid van den overwonnen vijand.

Thans is de toestand anders. Het is geen *genade* meer, dat de soldaat, die de wapens nederlegt, zijn leven behoudt, het is zijn onbetwistbaar *recht*. Hij behoeft geen *pardon* te vragen; want hij, die in eerlijken strijd de wapens voert, heeft niets misdreven; hij heeft slechts zijn plicht vervuld jegens zijn vaderland.

§ 48. Zelfs de bedreiging geen kwartier te zullen verleenen is niet geoorloofd.

De bedreiging geen kwartier te geven, geschiedt soms in een bijzonder geval, om den vijand schrik aantejagen en hem aftehouden van een voornemen dat ons zéér nadeelig kan zijn.

Ofschoon niet gezegd kan worden dat deze regel tot het positief recht behoort, wordt die reeds in het Fransche »*Manuel*" aangetroffen, waar in het algemeen het dreigen met een door het oorlogsrecht verworpen oorlogsmiddel, wordt verboden. »In het strafrecht" — staat daar (1) — »maakt de bedreiging met een misdaad in sommige gevallen zelve eene te veroordeelen daad uit: in het oorlogsrecht is het niet anders."

Het opwekken van vrees voor een verboden gestrengheid als oorlogsmiddel te bezigen, zelfs indien men niet het voornemen zou hebben tot de uitvoering overtegaan, brengt de eigen rechtschapenheid in verdenking en is een misbruik-maken van het goed vertrouwen van den vijand.

Toen aan Cassan, de Fransche Gouverneur van Pampeluna, na heldhaftige verdediging, niets overbleef dan de capitulatievoorwaarden: het zich op genade of ongenade overgeven, weigerde hij die aantenemen, liet hij de bolwerken ondermijnen, en dreigde die in de lucht te doen vliegen en zich met het zwaard een doortocht naar Frankrijk te banen. Wellington gaf daarop den bepaalden last den Gouverneur en zijne officieren, bijaldien de poging beproefd werd, geen kwartier te verleenen en de bezetting te decimeeren.

---

(1) *Manuel de droit international, 1878,* p. 17.

Alison, die dit geval mededeelt, voegt er terecht bij: »Gelukkig voor de eer van Groot-Britannië en den naam van den aanvoerder, was het niet noodig tot zulk uiterste de toevlucht te nemen." (1)

§ 49. Een troepenkorps heeft geen recht te verklaren, dat het noch kwartier geeft, noch kwartier aanneemt.

Positief Recht. § 12 C, Russisch voorstel; Art. 13 D, Brussel. Conf.; Bl. 12, Fransch manuel; § 9*b*, Handleiding van het Instituut.

Bluntschli erkent, dat het anders niet meer oorlogvoeren, doch moordzieke barbaarschheid zou zijn. De tegenstrijdigheid van deze opvatting met die van het vorig artikel is schijnbaar.

De zooeven genoemde Schrijver acht het barbaarsch, dat een korps *als regel* stelt geen kwartier te geven, hij billijkt slechts de uitzondering.

Hier kan echter met grond tegenover gesteld worden, dat de regel is een *openbaar* gemaakte daad van verhoogde vijandschap, waarvoor men zich wachten kan en daarnaar soms van den aanvang van den strijd af zijne maatregelen nemen, doch dat de toegestane uitzondering is eene *geheime* daad van verhoogde vijandschap, die eerst blijkt op het eind van het gevecht. Barbaarschheid zonder verraad staat hier tegenover verraad met barbaarschheid.

§ 50. Troepenkorpsen, die geen kwartier geven, hebben het recht verbeurd, dat hun kwartier worde verleend.

Dat zoodanige troepen het *recht* op de bescherming van het volkenrecht verliezen, is onbetwistbaar. Die overweging alleen moet reeds leiden om de troepen uit eergevoel te beletten tot zoodanig gruwelijke wijze van oorlogvoeren overtegaan. Dat de tegenpartij het recht op bescherming heeft verloren, is echter geen reden om tegen haar onmenschelijk te handelen. Eene executie zonder vonnis is in strijd met het recht en een vonnis kan alleen na onpartijdig onderzoek plaats hebben. De machtspreuk, dat hij die zich boven de wet stelt reeds gevonnisd is, mag niet gelden. Als tijdens den strijd de schuld of onschuld moet gewogen worden, zal het veeltijds niet de gerechtigheid zijn, die de balans houdt.

---

(1) Alison, Gesch. van het Spaansch Schiereiland, vert. door G. Kuyper Hz. 2de dl., blz. 204.

In stede van het weigeren van kwartier acht ik het wenschelijk, dat algemeen als regel worde aangenomen:

„Zij, die behooren tot vijandelijke troepengedeelten, welke geen kwartier hebben verleend, worden, wanneer men zich van hen meester maakt, niet als krijgsgevangenen behandeld, doch, als beschuldigd aan vergrijp tegen het volkenrecht, voor den krijgsraad gebracht, en zoo het blijkt, dat zij zich daaraan schuldig hebben gemaakt of tot de aanvoerders hebben behoord, naar bevind, veroordeeld en gestraft."

g. Over de kling jagen.

§ 51. Eene bezetting, die zich op genade of ongenade overgeeft, wordt krijgsgevangen gemaakt.

Den 31sten Augustus 1813 gaf de bezetting van Pampeluna zich op genade of ongenade over. Zij werd krijgsgevangen gehouden.

§ 52. Het is in strijd met het volkenrecht om de bezetting van eene vesting of van een fort, die zich heldhaftig verdedigt, te bedreigen dat zij, bij voortgezette verdediging, over de kling zal worden gejaagd, d. i. gedood, of wel den commandant met den dood te bedreigen.

Vergelijk § 48. Het was in den ouden tijd een krijgsgebruik om genade te weigeren aan eene bezetting, die zich naar het gevoelen van den belegeraar te lang verdedigde. Zoodanig zwakke bezetting verloor het recht op genade — zoo redeneerde men — omdat zij, met meer moed dan oordeel, stijfhoofdig, eene zwakke sterkte verdedigde tegen een machtig leger en dus, zonder de aangeboden redelijke voorwaarden te willen aannemen, het waagde de plannen te dwarsboomen van eene Mogendheid, waaraan zij toch onmachtig was weerstand te blijven bieden. Caesar weigerde genade, wanneer de stormrammen de muren hadden gebeukt. Alva berispte Prosper Colonna, omdat deze genade betoond had aan de bezetting van een kasteel, dat slechts tot overgaaf bereid was, nadat het geschutvuur er tegen was geopend. (1)

---

(1) Vattel, t. 2, p. 170.

Door Napoleon I werd zulk eene wandaad nog als een *recht* van den oorlog toegepast. In 1805 eischte hij de overgaaf van Ulm en deed dien eisch gepaard gaan met de bedreiging, dat: »zoo hij de vesting stormenderhand nam, hij verplicht zou zijn te handelen als bij Jaffa. (Daar was het garnizoen over de kling gejaagd.) Dit was het treurig recht van den oorlog. Hij wenschte dat aan hem en aan het dappere Oostenrijksche volk de noodzakelijkheid tot zulk eene verschrikkelijke daad werde bespaard. De plaats was echter onhoudbaar; zij moest zich dus overgeven." (1)

Zelfs in deze laatste helft der 19de eeuw is het over de kling jagen eener bezetting als een oorlogsrecht verkondigd.

Volgens Geisweit v. d. Netten — »Krijgsgebruiken," die echter vrij verouderd zijn — heeft de bezetting van eene plaats, die stormenderhand wordt ingenomen, geen *recht* op pardon en kan de overwinnaar haar over de kling jagen.

Schuster, leeraar aan de militaire academie te Neustadt, nabij Weenen, gaf in 1842 als voorbeeld eener sommatie (blz. 260): »*Je vous somme commandant de rendre votre fort dans l'instant, sans cela, tout est prêt, je vous prends d'assaut et vous passe au fil de l'épée. Vous pouvez encore obtenir une capitulation honorable.*"

Den 30sten April 1871 werd het fort Issy door de Versaillanen opgeëischt. Het geschiedde door den kolonel der loopgraaf Leperche, namens en op bevel van den Maarschalk Mac-Mahon. Er werd een kwartier-uur toegestaan om de opeisching te beantwoorden. Aan de bezetting werd geene andere voorwaarden toegestaan dan het leven en de vrijheid.

Als binnen den gestelden termijn geen antwoord werd ontvangen, zou het geheele garnizoen over de kling worden gejaagd.

Deze bedreiging kan alleen worden vergoelijkt door het beweren, dat in den strijd tegen de Commune, de opstandelinlingen niet zijn beschouwd als eene oorlogspartij, waarop de regelen van het oorlogsrecht moesten worden toegepast. Dit is trouwens gebleken uit het bestraffen van de gevangenen; anders bepaalt men zich gewoonlijk slechts tot de hoofden of aanleggers van den opstand.

Het modern volkenrecht maakt geen onderscheid tusschen plichtsbetrachting in het open veld of in eene vesting. Die

(1) *Correspondance de Napoléon*, 9392.

den strijd opgeeft en de wapens nederlegt, heeft recht op lijfsbehoud, onverschillig waar die strijd is gevoerd.

h. Vorstelijke personen.

§ 53. De Souvereinen, vorstelijke personen of diplomaten zijn, wanneer zij tot het vijandelijk leger behooren, of wel wanneer zij persoonlijk daadwerkelijk aan den oorlog deelnemen, ten gevolge van hun rang of positie niet van de krijgsgevangenschap uitgesloten. Zij staan ook in den algemeenen strijd bloot aan de gewone gevaren van den oorlog. (Bluntschli, § 596.)

Volgens Heffter zijn, krachtens de tegenwoordige krijgsgebruiken, de Souvereinen en de Prinsen, die tot de vorstelijke familie behooren, zelfs wanneer zij aan de oorlogs-operatiën deelnemen, niet aan de gewone wetten van den oorlog onderworpen; verleent men hen bijzondere ménagementen en vermijdt men op hen te doen vuren. Zij kunnen echter krijgsgevangen gemaakt worden.

Een Vorst of Prins is echter in den oorlog weinig of niet van een niet vorstelijk generaal te onderscheiden. Bovendien, als men zich van den Vorst met of zonder diens gevolg meester kan maken zonder gevecht, door hem b. v. met groote overmacht te omsingelen en aftesnijden, dan moet men dat doen; maar dat behoort te geschieden met ieder, onverschillig of hij Vorst is of de geringste soldaat, volgens den algemeenen regel, die nutteloos bloedvergieten verbiedt. Kan men dit niet, dan loopt men kans, door den Vorst méér te sparen dan de gevechtsverhouding toelaat ieder ander leven te ontzien zelf neergeveld te worden of hem te doen ontsnappen.

Heffter's leer omtrent het bijzonder ontzien van Vorsten en Prinsen in het gevecht is dus, mijns inziens, niet aannemelijk. Richard Leeuwenhart, Frans I, Karel XII, Gustaaf Adolf, Napoleon I en zooveel Vorsten uit het doorluchtig Huis van Nassau en van Oranje, laatstelijk Willem II als Prins van Oranje bij Waterloo, zijn nimmer ontzien en hebben getoond, dat zij ook niet verlangden ontzien te worden.

Ofschoon als beginsel is aangenomen een Vorst in den regel slechts dán krijgsgevangen te maken, wanneer hij zelf zijn leger aanvoert, moet ook hierbij de oorlogsnoodzaak beslissen. In

1814 begeleidden de Keizers van Rusland en Oostenrijk en de Koning van Pruisen hunne legers, doch voerden ze niet aan. Toch oefenden zij invloed uit op de krijgsoperatiën. Mij schijnt het niet twijfelachtig, dat deze Vorsten, waren zij in handen van Napoleon I gevallen, door dezen ook gevangen gehouden zouden zijn. Iets onmenschelijks en dus onrechtmatigs ligt in dien maatregel niet. Napoleon III is, ofschoon hij geen bevel voerde over het Fransche leger, toen hij zich bij Sedan overgaf, door de Duitschers gevangen gehouden.

i. Geoorloofde en verboden oorlogsmiddelen.

§ 54. De oorlogswetten kennen aan de oorlogvoerenden geen onbegrensde macht toe omtrent de keuze der middelen om den vijand te benadeelen.

Positief Recht. § XI, Russisch voorstel; Art. 12, Bruss. Conf.; Bl. 9, Fransch manuel; § 4, Handleiding van het Instituut.

§ 55. Het gebruik maken van wapens, die na verwonding den dood onvermijdelijk maken, is in strijd met het modern volkenrecht.

Positief Recht. Considerans van de verklaring van St. Petersburg van 1868. (Bijlage 33.)

Het oorlogsrecht beoogt niets anders dan den vijand tijdelijk voor den oorlog ongeschikt te maken, ten einde hem te beletten den vijandigen Staat te sterken in diens onrecht en verzet. Eene verwonding is daartoe meesttijds voldoende. Bestond er een oorlogswapen, waardoor het mogelijk werd den vijand voor den verderen loop des oorlogs buiten gevecht te stellen, zonder hem zelfs aan de kans van gedood te worden bloot te stellen, dan zouden alle thans gebruikelijke oorlogswapenen verboden oorlogsmiddelen worden. Tot nu toe bestaat zoodanig wapen niet. De wapens echter, zooals de vergiftigde, die zelfs na geringe verwonding den dood onvermijdelijk ten gevolge hebben, moeten gevolgelijk door het oorlogsrecht der beschaafde volken worden verworpen.

§ 56. Het gebruik van wapenen, projectielen of grondstoffen, die eene wond noodeloos gevaarlijk of smartelijk maken, is verboden.

Positief Recht. Verklaring van St. Petersburg van 1868. § XI E. Russisch voorstel; Art. 12 E, Bruss. Conf.; bl. 13, Fransch manuel; § 9. Handleiding van het Instituut.

Onder deze behooren de ontplofbare kogels, bedoeld bij de conventie van St.-Petersburg (Bijlage 33); voorts pijlen met weerhaken, het vuren met hoekig gehakt lood, zoowel in stukken gelaten als weder eenigszins samengevoegd, met spijkers, hoekige stukken ijzer, glasscherven, enz.

In het tractaat, 29 Dec. 1690 te Bouillon gesloten, tusschen de Staten-Generaal der Vereenigde Nederlanden en Frankrijk, was reeds bepaald: »Het sal soo van de eene als van de andere zijde wel expresselyck verbooden sijn sigh te bedienen van Kogels van Tin, ofte eenigh ander Metaal, als die van Loot, als oock van gerameerde Kogels voor de Parthijen te Velde."

De Fransche handleiding noemt onder de verboden oorlogsmiddelen het gebruik o. a. *»de balles machées, de grenaille métallique, de petit plomb*. Men moet m. i. wel onderscheiden: Geen enkel middel is verboden, dat niet het bijzonder karakter draagt in deze § vermeld. Hoekig gehakt lood alleen, omdat men vermeent dat die hoekige onregelmatige vorm de spierweefsels boven noodzaak verscheurt. Zoodra de wetenschap bewijst dat dit niet zoo is, houdt het verbod op. Vuren met hagel is daarom geoorloofd.

In de nota van Graaf von Bismarck van 9 Januari 1871 aan de diplomatieke agenten van den Noord-Duitschen Bond bij de vreemde Hoven, wordt herhaaldelijk melding gemaakt, dat de Franschen, in strijd met de bepalingen der conventie van St. Petersburg, ontplofbare kogels hebben gebezigd, alsmede kogels, die eerst hoekig in stukken gehakt en naderhand samengevoegd waren.

Bij het begin van den oorlog van 1870 bracht de Fransche Minister van Buitenlandsche Zaken zijne bezwaren in, dat Baden niet zou zijn toegetreden tot de conventie van St. Petersburg, en dat het van de verboden springprojectielen gebruik maakte. Die klacht was ongegrond. Baden was sedert geruimen tijd tot die conventie toegetreden en had daarvan bij circulaire van 3 Januari 1869 aan de Europeesche kabinetten kennis gegeven. Bovendien bezaten de Badensche soldaten die projectielen niet. (1)

(1) *Jahrbücher für die Deutsche Armee und Marine*, October 1871, S. 84.

Het gebruik van minerale olieën (petroleum) tot vernielingswerk is — zegt de Fransche handleiding — op zich zelf niet in strijd met de oorlogswetten, indien de vernieling rechtmatig is, maar het is niet geoorloofd de petroleum te bezigen voor daden van wraak of bedreiging.

§ 57. Het is wederrechtelijk bronnen te vergiftigen, alsmede gift- of smetstoffen in het vijandelijke leger te verspreiden, met het doel daarin besmettelijke ziekten te doen uitbreken.

Positief Recht. § XII *A*, Russisch voorstel; Art. 13 A, Bruss. Conf.; § 8*a*, Handleiding van het Instituut.

Den vijand verraderlijk te dooden is barbaarsch en onrechtmatig. Het volk dat zulke oorlogsmiddelen toepast, maakt zich verachtelijk en stelt zich aan weerwraak bloot. Het vergiftigen van bronnen, putten, pompen enz. wordt eenstemmig door alle, zelfs de oudste schrijvers over het volkenrecht, verworpen. Vroeger rekenden sommigen dit zelfs in strijd met het Goddelijk recht.

Bij den guerrilla-oorlog in Spanje tegen de Fransche overheersching had het meermalen plaats. Représaille-maatregelen tegen de bevolking waren daarvan het gevolg. De oorlog verkreeg een buitengewoon wreed karakter.

Cholera, typhus, pokken enz. in het vijandelijke leger te doen ontstaan, staat met het verspreiden van giftstoffen gelijk, daar de uitwerking dezelfde is.

Tijdens het laatste beleg van Parijs werd beweerd, dat de runderpest in den veestapel der hoofdstad door de Duitschers was aangestoken, die eenige opgevangen besmette runderen, zooals men zeide, daartoe met voordacht en — zooals er bijgevoegd werd — in strijd met het volkenrecht, 's nachts naar Parijs hadden gedreven.

In het midden latende of dit gerucht al dan niet waarheid bevatte, dient onderzocht te worden of deze handeling, den Duitschers aangewreven, tegen de beginselen van het oorlogsrecht zou zijn. Mijns inziens is zij dit geenszins. Het doel met de insluiting van Parijs beoogd, was de stad door uithongering te doen vallen. Hoe spoediger dit doel werd bereikt, hoe eerder de oorlog zou kunnen eindigen, hoe minder menschenlevens zouden worden opgeofferd. Om dat doel te bereiken moest men trachten de levensmiddelen te vernielen. Of dit geschiedt door een magazijn in brand te schieten — hetgeen

door ieder geoorloofd wordt beschouwd, of door het slachtvee te dooden, is onverschillig; de uitkomst blijft dezelfde, geen van beide middelen is onmenschelijk.

§ 58. Het is geoorloofd het water van putten, pompen of bronnen ondrinkbaar te maken door er ongebluschte kalk, krengen, meststoffen en dergelijke weinig schadelijke middelen in te werpen.

Men treft dezen regel mede aan op bl. 10 van het Fransche manuel.

Hugo de Groot, (1) en na dezen Vattel, (2) erkennen dit recht. Pinheiro-Ferreira wederlegt in zijne commentariën op Vattel diens gevoelen niet. De Martens, Heffter Bluntschli en Dahn spreken er niet over.

Het middel is geoorloofd, omdat het doel slechts is den vijand door walging het gebruik van water te *ontzeggen*, niet om hem op verraderlijke wijze te dooden. Hugo de Groot zegt terecht, dat het op hetzelfde neerkomt alsof men eene rivier afleidt of de aderen eener bron doorsnijdt, hetgeen geoorloofd is. Vattel voert denzelfden bewijsgrond aan.

Door al deze middelen wordt de vijand, zonder iets onmenschelijks aantewenden, in zijn verzet belemmerd, en kan hij gedwongen worden tot een rechtsvergelijk toetetreden.

§ 59. Het schieten met kettingkogels in den oorlog te land en met gloeiende kogels in den oorlog ter zee, alsmede het werpen met pekkransen in laatstgenoemden oorlog wordt soms onder de verboden middelen gerangschikt.

Ofschoon een bij de meeste schrijvers (3) aangenomen regel, berust deze blijkbaar op een verouderd denkbeeld. Mijnen, waardoor soms honderden tegelijk het leven verliezen of vreeselijk verminkt worden, zijn geoorloofd, doch kettingkogels zouden het niet zijn. Zij kunnen trouwens uit het tegenwoordig getrokken geschut niet geschoten worden.

Het wordt geen eerlijke strijd gerekend om in den zeeoorlog pekkransen te gebruiken, denkelijk omdat het touwwerk daardoor in brand geraakte, hetgeen bij stoom- en pantserschepen

(1) III, 4, § 17.
(2) III, 8, § 157.
(3) Bluntschli, § 560. — Heffter, p. 244.

weinig hindert, doch torpedo's, sigaarschepen enz., die schip en bemanning beiden in een oogwenk in de golven kunnen doen verdwijnen, zijn, evenals de vroegere branders, geoorloofd. In den landoorlog zijn pekkransen bovendien niet verboden. Van deze en van potten kokende olie werd gedurende den 80-jarigen oorlog tot het afslaan van bestorming meermalen gebruik gemaakt; bij Badajoz in 1811 mede van tonnen buskruit.

De Bijlagen 22 en 23 behelzen eene correspondentie tusschen de Generaals Canrobert en Osten-Sacken over *ongebruikelijke* oorlogsmiddelen, door de Russen voor Sebastopol gebezigd.

§ 60. Het uitlokken, aanmoedigen of uitvoeren van een sluipmoord op een vijandelijk Souverein, legerhoofd of ander individu, is in strijd met het modern volkenrecht. (1)

De stelling zelve is aan geen twijfel onderhevig. Toch verdient zij nadere beschouwing.

Hugo de Groot (2) zegt omtrent dit onderwerp het volgende:

»Het volkenrecht, zoowel als het natuurrecht, staat toe een vijand te dooden, overal waar men hem vindt, en het doet niets af of zij die dooden of wel die gedood worden, in groot of klein getal zijn. Zeshonderd Lacedemoniërs, die met Leonidas het vijandelijk kamp waren binnengedrongen, begaven zich regelrecht naar de tent van den Koning van Perzië; zij zouden daartoe evenzeer recht hebben gehad, als zij in kleiner getal waren geweest. De Consul Marcellus werd door een klein getal manschappen gedood, die hem overvielen, en het scheelde weinig of Cerialis werd door een klein getal vijanden in zijn bed gedood. De beroemde onderneming van Mucius Scævola wordt niet alleen door de geschiedschrijvers, maar ook door Cicero en Valerius Maximus geprezen. Porsena zelf, aan wien hij het leven had willen ontnemen, vond in die daad niets dan schoons."

De Groot zegt verder, dat zoowel zij, die tot deze daad hebben aangezet, als zij die haar bedreven, zich niet aan overtreding van het volkenrecht schuldig maakten, en haalt daartoe als — mijns inziens wel wat zwak — bewijs aan, dat het juist de deftige Senatoren van het oude Rome waren, die Mucius Scævola tot het dooden van Porsena hebben

---

(1) Bluntschli, § 561. — Dahn, S. 4.

(2) III, 4. § 18.

aangezet. Hij maakt echter, in de beoordeeling van de daad, onderscheid tusschen de daders (moordenaars) zelf.

Zij, die verraad plegen, hetzij met voordacht of stilzwijgend, zooals onderdanen jegens hun Souverein, soldaten tegenover hen voor wien zij de wapens dragen, smeekelingen, vluchtelingen en vreemdelingen, die toegelaten en goed ontvangen, gijzelaars die aangenomen zijn, worden — zooals ook natuurlijk is — ten stelligste door hem veroordeeld, indien zij tot de hier bedoelde daad overgaan. Ten opzichte van dengene, die tot den vijand, die gedood wordt, in geen betrekking staat, wordt de daad echter wettig verklaard.

Heb ik eene juiste opvatting van het gevoelen van Dahn en Bluntschli, dan achten deze de daad van Leonidas en van Mucius Scævola in strijd met het modern volkenrecht, en staat dus hun gevoelen lijnrecht tegenover dat van Hugo de Groot. Mijns inziens ligt de waarheid in het midden, en is het dooden van een vijand, *waar men hem vindt*, onder zekere voorwaarden niet met dit recht in strijd.

Die voorwaarden zijn:

1°. Het is niet voldoende dat hij, die de daad pleegt, tot hem of hen die gedood wordt of worden in geenerlei betrekking staat, er wordt rechtens nog gevorderd, dat de dader in zijne volkenrechtelijke verhouding als wettige uitvoerder van den Staat, in diens handelingen van geweld tegen den Staat, die in zijn onrecht volhardt, den vijand doodt, m. a. w., de dader moet *militair* en mag geen burger zijn.

2°. De militair moet de daad plegen in zijn *openbaar* karakter als zoodanig en dus van wettigen vijand. Hij mag geen valsch karakter aannemen, zich niet verkleeden, voor overlooper uitgeven enz., waardoor de daad, voorafgegaan door genoten vertrouwen, verraderlijk wordt en als verraad, rebellie of spionneeren, onder de meest verzwarende omstandigheden, behoort te worden gestraft.

3°. Op het oogenblik van de daad moet de dader vijand zijn, volgens de beginselen van het volkenrecht. Een gevangene of een burger is geen vijand meer.

4°. Het dooden van den vijand moet *noodzakelijk* zijn, d. i. de mogelijkheid den vijand, in plaats van hem te dooden, gevangen te nemen en optelichten, moet niet bestaan.

5°. De daad moet bevorderlijk zijn om het doel van den oorlog, herstel van recht door vrede, te bereiken.

Verre van mij sluipmoord te willen verdedigen, onder welk voorwendsel ook. Het komt echter aan op de juiste beoordeeling wat al of niet moord is. Hetgeen volgens het Wetboek van Strafrecht (*Code pénal*) moord (1) en verraderlijk (2) wordt genoemd, is het geenszins volgens het oorlogsrecht.

De daad van Pepin, den vader van Karel den Groote, die, in volle wapenrusting, den Rhijn overging en slechts van een enkelen wachter vergezeld, zijn vijand in diens eigen tent doodde, is m. i. geen moord.

Het is geen moord, wanneer een schildwacht, die zijn post slecht bewaakt, overvallen en gedood wordt, zooals o. a. bij de verrassing van het kasteel van Breda door Héraugière geschiedde. Het is aan eene sluippatrouille, die ontwaart, dat de vijand zorgeloos is, veroorloofd 's nachts in het vijandelijk leger doortedringen tot de plaats waar een of ander hoog bevelhebber overnacht en dezen te dooden, indien het onmogelijk is hem gevangen te nemen. Een burger, die zich in hinderlaag legt om iemand, die tot het vijandelijk leger behoort, te dooden, pleegt sluipmoord; de soldaat of franc-tireur in uniform, die hetzelfde verricht, doet eene wettige daad. Dit zijn openbare handelingen van vijandschap. De vijand kan zich daartegen hoeden. Verraad wordt niet gepleegd. Noemt men dit moord, dan zijn de meeste overvallingen en verrassingen zulks eveneens, en men valt in de ongerijmdheid te eischen, dat de vijand tevoren gewaarschuwd en als hij slaapt wakker gemaakt moet worden.

Trouwens, de oorlogsverklaring is rechtens de algemeene waarschuwing om zich door veiligheidsdienst tegen vijandelijkheden te hoeden. Wordt die dienst goed verricht, dan is het dooden, door ingeslopen of in hinderlaag liggende militairen, bijna onmogelijk; wordt die slecht verricht, dan is het dooden van den vijand mogelijk gemaakt door hemzelven en is het onder de gestelde voorwaarden, naar mijn gevoelen, geen volkenrechtelijk vergrijp.

§ 61. Het is in strijd met het modern volkenrecht een vijand vogelvrij te verklaren of op zijn hoofd een prijs te stellen.

---

(1) Art. 296. *Code pénal*. Alle doodslag of manslag met voorbedachten rade of verraderlijk begaan, wordt moord genoemd.

(2) Art. 298. *Code pénal*. Het verraderlijke bestaat in het langer of korter opwachten van iemand, op eene of meer plaatsen, hetzij om hem het leven te benemen, hetzij om eenige daden van geweld aan hem te plegen.

Men treft deze stelling mede aan in § IV, Russisch voorstel en op bl. 11 van de Fransche handleiding.

In de middeleeuwen was het in den ban doen, waarbij ieder recht verkreeg den vogelvrijverklaarde straffeloos te mishandelen of te dooden, een gebruik. *De mensch is nimmer buiten het recht* is thans de regel, zoowel in oorlog als in vrede.

Napoleon I verklaarde nog den Markies de Chasteller buiten het volkenrecht. (Bijlage 16.)

Hij, die zich jegens dat recht vergrijpt, kan volgens dat recht worden gestraft, doch niet er buiten verklaard. Ook tegen den grooten Hervormer van Pruisen, den Vrijheer Von Stein, schreef Napoleon den 5den December 1808 een banbrief uit. Deze werd daardoor genoodzaakt eerst naar Oostenrijk en later naar Rusland de wijk te nemen.

§ 62. Het is verboden tot misdaad aantezetten, eene misdaad te plegen en eene misdaad, die verhoed had kunnen worden toetelaten, doch het is geoorloofd van de misdaad, door anderen gepleegd, partij te trekken.

Positief Recht. Bl. 11, Fransch manuel; § 8*b*. Handleiding van het Instituut.

De hier bedoelde misdaden zijn: moord, roof, diefstal, brandschatting en in het algemeen alle misdaden van het gewone recht.

De Romeinsche Senaat, in oorlog met Pyrrhus, Koning van Epirus, leverde dezen den verrader over, die aangeboden had hem te vergiftigen.

§ 63. Het aanmoedigen tot het plegen van politieke misdrijven tegen den vijandelijken Staat is geoorloofd. (1)

De politieke moord wordt door ieder uitgesloten.

Dahn gaat mijn inziens tever, wanneer hij ook het aanmoedigen tot landverraad geoorloofd acht, en zegt: »*man liebt den Verrath — und verachtet die Verräther.*" Het is waar, dat Frederik de Groote vóór den aanvang van den Zevenjarigen Oorlog den Oostenrijkschen Gezantschaps-Secretaris te Berlijn, von Weingarrten, en den Saksischen Kanselarij-Schrijver Menzel, door geld had omgekocht; doch dit verhin-

(1) Bluntschli, § 563. — Dahn, S. 4.

dert niet dat het aanmoedigen tot handelingen, welke hem die ze bedrijft verachtelijk maken, voor de rechtbank der zedelijkheid veroordeeld moet worden en krachtens geen enkelen rechtsgrond verdedigbaar is, ook niet volgens dien van politiek belang.

Bluntschli veroordeelt in zijne toelichting op deze stelling, mijns inziens terecht het *verleiden* van vijandelijke officieren of andere militairen tot *desertie* of tot *verraad:* »omdat het algemeen belang van alle Staten in het bewaren van militaire orde en discipline zóó overwegend schijnt, dat politieke beweegredenen niet tegen eene verstoring daarvan opwegen." Het is echter duidelijk, dat het omkoopen van Staatsambtenaren bij Ambassades of Ministeriën evenzeer strijdig is met het belang van alle Staten; met alle landverraad is dit het geval. Mag men alzoo niet tot het plegen van verraad verleiden, het is geoorloofd van gepleegd verraad gebruik te maken. (1)

Iets geheel anders is het, wanneer een volk, een Staat, of eene Godsdienstige partij vermeent door eenige staatsmacht te worden onderdrukt en sympathie ondervindt bij een anderen Staat, die dit volk of die partij, tot het verkrijgen van vrijheid of vermeende rechten, wil bijstaan.

Het vergrijp, dat de onderdanen van zoodanige staatsmacht, door het aanknoopen van onderhandelingen en besprekingen, tot het in opstand brengen van eene landstreek of gewest, plegen, is slechts een vergrijp tegen eene bepaalde staatsorde, doch beleedigt geenszins het rechtsgevoel van de menschheid in het algemeen. De Italianen uit Lombardije of de Legatiën, die vóór of tijdens den oorlog van 1859 in gemeenschap stonden met den Minister Cavour van Sardinië, deden geen verachtelijke daad, ofschoon zij een staatsrechtelijk vergrijp tegen Oostenrijk pleegden.

§ 64. Geoorloofd is de krijgslist, verboden zijn de krijgsstreken.

Positief Recht. § XIII, Russisch voorstel; Art. 14, Brussel, Conf.; Bl. 11, Fransch manuel; Art. 14, Handleiding van het Instituut.

Een wedkamp in sluwheid en in scherpzinnigheid is niet oneerlijk, door valschheid te willen overwinnen is daarentegen verachtelijk, zegt Dahn.

---

(1) Bluntschli, § 563.

Volgens Bluntschli (1) dient de list om de physieke overmacht des vijands door een tegenwicht van den geest te overwinnen.

Hinderlaag, verrassing, nachtelijke overvalling, het gebruik maken van spionnen, of van het parool, de herkenningsteekenen en de signalen des vijands, is geoorloofd; zelfs het gebruik van de uniformen des vijands of van neutrale Staten, wordt door sommige tot aan de voorbereiding van den eigenlijken strijd toegelaten. Die vergunning mist echter thans elke practische waarde. Evenzeer is het plaatsen van verkeerde bakens, tonnen en vuurschepen, en het geven van verkeerde lichtseinen geoorloofd.

Verboden is echter het misbruiken van onzijdigheidsvlaggen, die tot een menschlievend doel zijn aangenomen.

Een gevecht te land mag niet worden aangegaan onder vreemde uniform, vaandels en kokarde. Zoodra de wapens gebruikt worden moet alle misleiding ophouden.

Misleiding moet hier opgevat worden in den zin van bedrog. *Mis-leiden*, den vijand door list op een verkeerden weg brengen is steeds, bedrog nimmer geoorloofd.

§ 65. Het verbreken van het aan den vijand gegeven woord, en het niet gestand doen van de aan hem gedane belofte, is schennis van het volkenrecht.

Positief Recht. § IV, Russisch voorstel; bl. 10 en 12, Fransch manuel; § 4, Handleiding van het Instituut.

Zonder trouw en vertrouwen is een rechtstoestand tusschen oorlogspartijen ondenkbaar.

Cicero eischt reeds het gestand doen van het woord aan den vijand. Hij haalt als voorbeeld aan Regulus, die naar Carthago terugkeerde, ofschoon hij wist er den dood te zullen vinden. Nog sterker voorbeeld is het gedrag van den Predikant Antonius Hambroek — de Hollandsche Regulus bijgenaamd — op het eiland Formosa, in 1652, omdat hij, na de bezetting van het fort tot heldhaftige verdediging te hebben aangespoord, getrouw aan zijn woord, terugkeerde tot een zeeroover, den Chinees Coxinga, in wiens handen, behalve zijn eigen leven, ook dat stond van zijne vrouw en twee kinderen, die dan ook allen werden omgebracht.

§ 66. Wanneer de tegenpartij van ongeoorloofde mid-

(1) Bluntschli, bl. 315.

delen gebruik maakt, staat het oorlogsrecht toe représaille-maatregelen te nemen. (1)

Het gebruik van représailles wordt later behandeld.

De barbaarschheid mag ook daarbij rechtens niet tever worden gedreven. Heeft bijv. de vijand (een wilde) gemarteld tot den dood, dan staat het représaille-recht het dooden, doch geenszins het martelen toe.

Heffter, het recht van wedervergelding erkennende, voegt er bij, dat het vooral zal treffen, wanneer het de ware schuldigen kan bereiken.

j. Krijgsgevangenen.

§ 67. Het maken van krijgsgevangenen is een recht van den overwinnaar.

§ 68. De toepassing van dat recht bestaat in het ontwapenen van den overwonnen vijand en het tijdelijk benemen van diens vrijheid, om hem te beletten zich weder bij het leger des vijands te voegen en daardoor diens weerstandsvermogen te steunen.

Positief Recht. Bl. 12, Fransch manuel; § 84 Handleiding van het Instituut.

§ 69. Een overwonnen vijand houdt op een vijand te zijn.

Krijgsgevangenen moeten menschelijk worden behandeld.

Een daad van insubordinatie wettigt het op hen toepassen van de noodige gestrenge maatregelen.

Zij, die met het bewaken of geleiden van krijgsgevangenen zijn belast, mogen tegen hen van hunne wapens gebruik maken, doch alleen bij muiterij of algemeen verzet en slechts voor zoolang die muiterij niet is onderdrukt.

Alleen wanneer het voor zelfverdediging onvermijdelijk is, mogen gevangenen worden gewond of gedood.

Positief Recht. Art. 23, 3° en 4° alinea Brussel. Conf.; Bl. 12 en 73. Fransch manuel.

Volgens het Russisch voorstel kan den gevangenen geenerlei geweld worden aangedaan. De generaal von Voigt-Rhetz

(1) Bluntschli, § 567. — Heffter, S. 238.

achtte ter Brusselsche conferentie (1) dit te absoluut. »Het geval van muiterij of formeele kanting van den krijgsgevangene tegen de orders, welke hem zijn gegeven, moet" — zeide hij — »worden voorzien. Zoo hij bijv. weigert te marcheeren, moet men wel geweld bezigen of hem ten minste dwingen te gehoorzamen."

Men zij echter tegen misbruik van ruw geweld bedacht. Is iemand afgemaakt, dan is het zoo gemakkelijk te verklaren: »hij wilde niet verder marcheeren!" en het onderzoek of de man, mogelijk reeds vóór de verre marsch werd ondernomen, ondermijnd en naar ziel en lichaam lijdend, in staat was nog verder zich voorttesleepen, ondoenlijk.

Wanneer in deze § voor het geval van zelfverdediging eene uitzondering wordt gemaakt, wordt daarmede door *mij* uitsluitend de zelfverdediging tegen de gevangenen bedoeld. Ik voeg er echter bij, dat schrijvers over het volkenrecht er anders over denken. Wheaton (2) en Heffter (3) bijv. achten ook het dooden van gevangenen geoorloofd, wanneer oorzaken, die van buiten komen, bv. poging tot bevrijding, aanval des vijands enz., het onmogelijk maken hen te behouden. Hendrik V, Koning van Engeland, liet de Franschen, die hij in den slag bij Azincourt gevangen had gemaakt, ombrengen, liever dan ze los te laten. Ik blijf dit echter eene daad achten van onmenschelijkheid en van kwade trouw. Zegt, in zulk alleruiterst geval, tot de gevangenen, dat het in uwe macht stond hen te dooden, maar dat gij gruwt weerloozen te vermoorden en hen daarom vrijlaat, in de hoop dat ook zij, door dit voorbeeld geleerd, de rechtmatige verwachting op wederkeerige edelmoedige behandeling van uwe soldaten in een voorkomend geval niet zullen beschamen.

Zóó te handelen zal den soldaat en den Staat meer voordeel aanbrengen dan de moord op gevangenen gepleegd; maar ook wanneer dit niet materieel mocht blijken, dan nog is het *behoud* van een zuiver geweten en eene onbevlekte eer niet minder eene zaak van *eigen behoud*, dan het behoud van het leven.

In Fransche geschriften, o. a. in de *Revue des deux Mondes*, worden beschuldigingen of verdachtmakingen aangetroffen tegen de Duitschers, alsof de gevangenen, die op hun langen tocht

(1) Actes, p. 57.

(2) *Eléments du droit international*, t. 2, p. 3.

(3) § 128.

van Sedan naar Duitschland, afgemat van vermoeienis of ellende, niet meer meêkonden, nimmer terug zijn gezien.

De theorie van oorlogsnoodzaak is mogelijk aangevoerd om ook zulke ongelukkigen omtebrengen. Wellicht bleef aan het escorte geen andere keuze dan dit uiterste middel of de vrijlating. Gelukkig wordt ook die theorie getemperd door de plichten der menschelijkheid. De onbewezen beschuldiging, den Duitschers aangewreven, is te gruwelijk om ze als waar aantenemen.

§ 70. Indien krijgsgevangenen, die de wapens hebben afgelegd, deze trachten terugtenemen, stellen zij zich opnieuw aan het wapengeweld van den vijand bloot.

Deze overschrijdt zijn recht echter, indien hij meer dan noodig is om het terugnemen der wapens of hun ontvluchting te beletten, tegen de gevangenen van zijne wapenen gebruik maakt.

§ 71. Krijgsgevangenen moeten beschouwd worden als door eene ramp getroffen. In stede van hen ruw te bejegenen, is het des krijgsmans plicht hen tegen wraakoefening of beleediging van het gepeupel te beschermen.

Zij hebben recht op eene goede behandeling. Alleen als de veiligheid zulks gebiedt kan men ze binden; anders doet men dit niet.

§ 72. Souvereinen of leden van vorstelijke familiën worden, zoo zij krijgsgevangen worden gemaakt, òf voorwaardelijk in vrijheid gesteld, òf met bijzondere onderscheiding behandeld. (Klüber, *Völkerrecht.*)

Dit verklaart de onderscheiding waarmede Napoleon III op Wilhelmshöhe werd behandeld.

§ 73. Krijgsgevangenen zijn straf- noch zekerheidsgevangenen en mogen slechts zoolang de oorlog duurt in gevangenschap blijven, tenzij zij zich middelerwijl door het plegen van vergrijpen strafschuldig hebben gemaakt.

Positief Recht. § XXV, Russisch voorstel; considerens op bl. 20 der Handleiding van het Instituut; Art. 56, Amerikaansche Instructie.

Volgens Dahn (S. 10). De laatste voorwaarde wordt door

hem niet vermeld, doch volgt uit den aard der zaak. De krijgsgevangene, die zich strafschuldig maakt, gaat in de categorie van strafgevangene over. Bluntschli spreekt niet over den duur der krijgsgevangenschap.

§ 74. Krijgsgevangenen zijn niet de gevangenen van hen, aan wien zij zich overgegeven hebben, en kunnen dus ook van deze niet vrijgekocht of door hen vrijgelaten worden.

Zij zijn gevangenen van den Staat, die alleen het recht heeft over de voorwaarden en den tijd van hunne invrijheidsstelling te beslissen.

Positief Recht. § XXV, Russisch voorstel; Art. 23, Brussel. Conf.; § 61, Handleiding van het Instituut.

In de oudheid beschikte hij, die gevangen nam, over leven en dood, goed en vrijheid van den overwonneling, zooals thans nog in de onbeschaafde landen, b. v. in Afrika, het geval is.

In den barbaren-tijd werden de gevangenen omgebracht, doch in de middeleeuwen vond men het voordeeliger ze in het leven te sparen en als werkkracht te gebruiken. De oorlogen deden dus, ten gevolge van het recht van eigendom, de slavernij met den slavenhandel ontstaan, die in haar oorsprong in zooverre gunstig werkte en eene eerste schrede op den weg van beschaving was. Later ontaardde dit recht van slavernij in het maken van expeditiën tot het verkrijgen van slaven, op de wijze als in Afrika de slavenjachten.

Omstreeks de XIIde eeuw verhief de geestelijkheid daartegen hare stem en bij het derde concilie van Latran, in 1179, werd de verkoop van krijgsgevangenen verboden. Het duurde echter nog zeer lang voor de beschavende invloed van dit kerkelijk besluit overal werd toegepast.

Het aanbieden van losprijzen, door hen die bemiddeld waren, als persoonlijke transactie tusschen den gevangene en hem, die dezen gevangen nam, werd eene aanleiding, dat de slavernij van krijgsgevangenen allengs verminderde en bij meerdere beschaving in onbruik geraakte.

Dit leidde echter mede tot kuiperij en misbruik. Richard Leeuwenhart, wederrechtelijk door Keizer Leopold van Oostenrijk gevangen gehouden, bleef twee jaren in het kasteel van Tyernsteign opgesloten, eer zijn losgeld van 100 000 pond zilver door Engeland kon worden opgebracht. Voor de roof-

ridders was de losprijs der gevangenen met den buit een middel van bestaan. Later gingen zij met hunne benden op avontuur en verhuurden zich volgens contract aan den meestbiedende. (Frans van Sickingen, de Sforza's, enz.)

Deze huurbenden streden niet voor het goed recht van den Staat, dien zij dienden, maar om de voordeelen die zij, boven de soldij, uit de losprijzen en brandschattingen trokken.

Later werden tusschen de strijdvoerende partijen Cartels van uitlevering van gevangenen gesloten, waarbij de losprijzen werden vastgesteld. In de *Conditiën en de Articulen van het Quartier Generaal aangaende het wisselen ende Rantsoeneren der Gevangenen* in 1675, te Maastricht tusschen den Graaf d'Estrades namens Lodewijk XIV en Johan Pesters namens den Prins van Oranje gesloten, vindt men bepaald dat alle gevangenen van weerszijden binnen 50 dagen na hunne detentie zullen uitgewisseld worden tegen andere van gelijke Charge, »of andere diende compensatie van min tot meerder rançoen of sullen betalen hare rançoen, die hier na sullen werden gespecificeert."

In Art. 61. van den Artykulbrief ofte Ordonnantie op de discipline Militaire, van 13 Augustus 1590 werd voorgeschreven: Ende indien yemand een Veltheer ofte Overste van den vyandt ofte andere gequalificeerde Heeren gevangen kregen, die sal gehouden zijn denselven terstond aan de Heeren Staten Generaal ofte de Raden van State te presenteeren ende oock overleveren, mits daarvan als oock van andere gevangenen, die deselve sullen willen naar haer nemen genietende eene redelycke vereeringe, naar advenant de qualiteyt ofte macht derzelve, nochtans niet excederende de somme van vyf duisent Guldens, waer mede dezelve ghevangenen sullen blyven ter dispositie van de voorz. Heeren Staten, sonder dat de vanger daer op eenigh verder recht sal mogen pretendeeren.

Thans handelt de soldaat, ten gevolge van zijne verhouding, uitsluitend als midden-persoon, uit naam van den Staat, tot diens voordeel en grootheid, niet tot eigen voordeel. Alleen de Staat heeft daardoor thans dan ook recht om over de gevangenen te beschikken.

§ 75. Behalve de wapens, moet al wat aan de krijgsgevangenen in eigendom toebehoort, hun worden gelaten.

Positief Recht. Art. 23, Bruss. Conf.; bl. 73, Fransch manuel; Art. 23, 24 Ontwerp de Houdetot; § 63 en 64, Handleiding van het Instituut.

§ 76. Men mag krijgsgevangenen niet noodzaken om berichten te geven of mededeelingen te doen, van welken aard ook, die den Staat, welken zij gediend hebben, kunnen schaden. (1)

Positief Recht. Kan worden geacht begrepen te zijn in § XXVII, Russisch voorstel en art. 26, Bruss. Conf. Is zeer bepaald op bl. 76 Fransch manuel en § 70 der Handleiding van het Instituut voorgeschreven.

§ 77. Nimmer mag men krijgsgevangenen dwingen om aan het leger van den Staat, dat hen gevangen nam, diensten te bewijzen.

Positief Recht. § XXVIII, Russisch voorstel; Art. 26, Bruss. Conf.; bl. 75 en 76, Fransch manuel; Art. 71, Handleiding van het Instituut.

Na den slag bij Smolensko verzocht **Berthier**, Chef van den Generalen Staf, den 21sten Augustus 1812 aan **Napoleon** vergunning om 200 Russische krijgsgevangenen te mogen bezigen om de lijken te begraven, daar de 600 man, die daarmede bezig waren, niet genoegzaam bleken te zijn. (2)

Deze regel van het volkenrecht schijnt door de Duitschers gedurende den laatsten oorlog te zijn geschonden. Den 10den October 1870 werden de Fransche krijgsgevangenen bij Chevilly door de Beiersche kurassiers met sabelslagen gedwongen de voorraadwagens, die, ver achterwaarts van eene Pruisische batterij, welke hare munitie verschoten had, in den moerassigen bodem waren blijven steken, uit het moeras te halen en bij de batterij te brengen.

De ironische taal, waarmede zulks, met bijvoeging van eene illustratie door een Duitscher zelf, wordt medegedeeld, bewijst te meer het schandelijke van zoodanige daad. (3)

---

(1) **Bluntschli**, § 601.

(2) **Gourgaud**, p. 382.

(3) »*Ist es schon sehr unangenehm,*" zegt hij, »*zu Gefangenen gemacht zu werden, so ist, es doch noch weit unangenehmer dem Feind helfen zu müssen seine Münitionswagen flott zu machen, deren Inhalt dazu dient, die eigenen Landsleute und Freunde zusammen zu kartätschen.... Die baierschen Kürassiere sind schnell entschlossen, sie bitten die Gefangenen hoflich — mit flachen Sabelhieben — zuzugreifen und die Münitionswagen flosz machen zu helfen. Es gescheht und die Batterie feuert mit französische Hülfe weiter in die Reihen der fliehende Feinde.*"

§ 78. Krijgsgevangenen mogen nimmer genoodzaakt worden overtegaan in het leger van den Staat, waarmede de Staat, welken zij dienden, in oorlog is.

Positief Recht; als gevolg van § 77.

In het Tractaat van 29 Dec. 1690 tusschen de Vereenigde Nederlanden en Frankrijk werd bepaald: »Men is wederzijdts verdragen geene Gevangen van Oorlogh te dwingen om dienst te nemen, of haar te laten inschrijven; enz."

Bekend is het, hoe Frederik de Groote in 1756 het geheele Saksische leger, dat bij Pirna gevangen werd genomen, noodzaakte in zijn leger te treden. Als verontschuldiging mag echter gelden, dat Duitschland toen nog grootendeels in beschaving bij andere volken ten achteren stond.

Frederik de Groote schreef zelfs in 1758 aan zijn broeder Hendrik voor om achterhoede-gevechten te leveren, grootendeels met het doel om zijn leger door gevangenen te versterken. »Ik bid u overigens met aandrang" — schreef hij — »er wel aantedenken, om in alle gevechten met de troepen van de »Kreits" (*des cercles*) gevangenen te verkrijgen, ten einde er recruten van te maken."

§ 79. Krijgsgevangenen mogen nimmer aan het vuur hunner kameraden tot bescherming van eigen oorlogshandelingen of om eenige andere reden worden blootgesteld.

§ 80. Krijgsgevangenen zijn niet onschendbaar. Zij kunnen wegens commune of militaire delicten, vóór of tijdens hunne gevangenschap bedreven, voor de rechtbanken van den Staat, die hen gevangen heeft, worden getrokken. Die Staat behoort echter hunne zaak naar de algemeene regelen van het recht, aldaar van kracht, te doen onderzoeken en bestraffen. (¹)

Positief Recht. § XXI. Russisch voorstel; Art. 28, 1e alinea, Brussel. Conf.; bl. 76, Fransch manuel; § 62, Handleiding van het Instituut.

§ 81. Het is strijdig met het modern oorlogsrecht krijgsgevangenen, ter zake hunner militaire handelingen, als

(1) Dahn, S. 10.

vijand van den Staat te straffen of daaromtrent wraak uitteoefenen, welke schade of welk leed door hen ook mocht zijn veroorzaakt.

Na de stormenderhandsche inneming van Tarragona, in Juni 1811, liet de Fransche Generaal Suchet den op de bres gewonden Gouverneur der vesting, Contreras, voor zich brengen, verweet hem zijne hardnekkigheid in de verdediging en verklaarde hem des doods schuldig, omdat hij de bres verweerd had, nadat die beklimbaar was. Contreras antwoordde, dat hem geen wet bekend was, die gebood vóór den storm te capituleeren; dat zijn persoon, evenals die van de overige gevangenen, geëerbiedigd moest worden; dat hij begreep dat de Fransche Generaal dit ook wel doen zou: zoo niet — dan bleef aan hem de roem en aan Suchet de schande.

Suchet zag dit in en behandelde den Spaanschen Gouverneur met de onderscheiding, welke zijn heldhaftig gedrag verdiende. (1)

§ 82. Krijgsgevangenen, die als opstandelingen met de wapens in de hand zijn gegrepen, mogen zonder vonnis van den bevoegden rechter niet worden geëxecuteerd.

Een merkwaardig voorbeeld van de toepassing van dezen regel vindt men in den grooten Java-oorlog, ontstaan door den opstand van Diepo-Negoro.

Den 26sten Juli 1829 slaagde de Luitenant-Kolonel Sollewijn er in, bij eene vervolging des vijands, na een hevigen tegenstand, bij Tangkisan een huis te omsingelen, waarin zich o. a. bevonden de oudste zoon van het hoofd der opstandelingen, Diepo-Negoro-Anom, met zijne echtgenoote, dochter van Danoe-Redjo, Rijksbestierder van Diepo-Negoro en Raden-Soekoer, zoon van den Oud-Regent van Samarang, benevens een aanzienlijk gevolg, waaronder nog 40 vrouwen van meer of minder aanzien, die allen door den Nederlandschen bevelhebber als krijgsgevangenen werden geëerbiedigd.

De Commissaris-Generaal du Bus de Ghisignies betuigde den opperbevelhebber zijne ontevredenheid, omdat deze niet terstond de mannen, als opstandelingen, die met de wapens in de hand waren gegrepen, had laten doodschieten. Hij beval dit vonnis nog aan hen te doen voltrekken. De Generaal de

(1) Alison, 2de dl., bl. 121.

Kock weigerde dit echter. Hij zou gezwegen hebben — zeide hij — wanneer zijne troepen in de woede van den strijd, de beide mannen hadden omgebracht, maar achtte het onverantwoordelijk, in oogenblikken van kalmte, twee weerloozen, zonder vorm van proces, te doen ombrengen. Hij zou derhalve over hen, door den *bevoegden en gewonen rechter*, doen procedeeren en het vonnis laten voltrekken, wat die zou wijzen. De rechtschapenheid en de vastheid van karakter van den Generaal de Kock, redde het leven der gevangenen, die naar Samarang werden overgebracht. Toen Diepo-Negoro zich eenige maanden later, Maart 1830, onderwierp en de oorlog, die vijf jaren had gewoed, was geëindigd, herkreeg diens zoon de vrijheid. Ook aan den anderen gevangene werd toen vergiffenis geschonken. (1)

§ 83. Het standrecht is op krijgsgevangenen niet van toepassing.

Dit wordt door geen van de door mij geraadpleegde schrijvers over het oorlogsrecht vermeld en is geen regel van het positieve, d. i. geldende oorlogsrecht. Mij komt die regel echter billijk voor, want het standrecht op krijgsgevangenen toetepassen zou eene *uiterste* gestrengheid zijn, *zonder* noodzaak. Een krijgsgevangene verkeert bovendien in een bijzonderen rechtstoestand. Hij heeft de wapens neergelegd en zich overgegeven in het goed vertrouwen op de gerechtigheid van zijn tegenstander. Van het oogenblik dat hij gevangene is, houdt hij op vijand te zijn en mag dus alleen overeenkomstig de gewone militaire rechtsvormen, die in den Staat, waaraan hij zich overgaf, gelden, berecht worden.

§ 84. De Staat, die gevangenen maakt, is verplicht, voor zooveel noodig, voor hunne voeding en huisvesting, alsmede voor hunne gezondheid zorg te dragen.

De wijze van onderhoud kan door eene overeenkomst tusschen de oorlogspartijen geregeld worden.

Bestaat zoodanige overeenkomst niet, dan wordt als algemeen beginsel aangenomen, dat de krijgsgevangenen wat voeding en kleeding betreft, op denzelfden voet worden

(1) Weitzel, *De Oorlog op Java*, II, blz. 440.

behandeld als de troepen van het bewind, dat hen gevangen nam.

Voor hetgeen door de gevangenen uit eigen middelen kan worden bestreden, behoeft de Staat niet te zorgen.

De vermogende gevangenen, die goud, papieren van waarde en kostbaarheden bij zich hebben, moeten op eigen kosten in hun onderhoud voorzien.

Positief Recht. § XXIX, Russisch voorstel; art. 27, Brussel. Conf.; bl. 76, Fransch manuel; § 69, Handleiding van het Instituut; § 85, Fransch reglement van 1859.

§ 85. De Staat kan de onvermogende gevangenen, die hij onderhoudt, tot vergoeding, overeenkomstig hun stand, beschaving en kennis, arbeid doen verrichten.

Die arbeid mag in geen onmiddellijk verband staan met de krijgsoperatiën, niet afmattend zijn of vernederend voor den militairen graad bekleed door hen, die tot het leger behooren, noch voor de sociale of officieele positie van hen, die daarvan geen deel mochten uitmaken.

Positief Recht. § XXVII, Russisch voorstel; art. 25, Brussel. Conf.; bl. 74, Fransch manuel; § 71, Handleiding van het Instituut.

Men moet zich onthouden hen bijv. aan verschansingen of fortificatiewerken te doen arbeiden.

Hoogst belangrijk en navolgenswaardig is art. 24 van het tractaat in 1785 tusschen Pruisen en de Vereenigde Staten van Noord-Amerika gesloten, betreffende de behandeling der krijgsgevangenen. (Bijlage 11.)

Dit artikel is door den beroemden Franklin, een der onderhandelaars, gesteld. Het toont aan op welke wijze menschlievende beginselen in het positief oorlogsrecht kunnen worden ingevoerd, doch tevens hoever men nog ten achteren is gebleven om het werk van den grooten Amerikaanschen philosoof en staatsman voorttezetten.

In den oorlog van 1870—1871 ontvingen de Fransche krijgsgevangen officieren voor hun onderhoud maandelijks de geringe som van 12 thaler of *f* 21,60, de hoofdofficieren en generaals 25 thaler of *f* 45. Bovendien ontving elk officier, die niet

gekazerneerd kon worden, eene vergoeding van 5 thaler of *f* 9 voor logies en brand. Mindere militairen ontvingen geen soldij. Deze werden grootendeels in kampen of barakken ondergebracht, anderdeels tot kanalisatie-werken gebezigd.

In Frankrijk ontvingen de Duitsche krijgsgevangen officieren, volgens de nota, van 28 October 1870, van den heer de Chandordy, gedelegeerde te Tours voor de buitenlandsche zaken, maandelijks 100—333 fr. of *f* 48 tot *f* 160, en de onderofficieren en soldaten, behalve hun vivres, 0,075 fr. per dag.

§ 86. Wanneer krijgsgevangenen machtiging hebben om deel te nemen aan de particuliere nijverheid, kan hun loon ontvangen worden door de autoriteit die hen gevangen houdt, welke het alsdan moet aanwenden om hun lot te verbeteren of het hun ter hand kan stellen bij hunne in vrijheidstelling, na aftrek, zoo noodig, van de kosten tot hun onderhoud vereischt.

Positief Recht. Art. 25, Bruss. Conf.; bl. 75, Fransch manuel; § 72, Handleiding van het Instituut en het Fransch reglement van 6 Mei 1859, omtrent het dirigeeren, de politie en het gebruik der krijgsgevangenen.

Calvo [1] zegt terecht dat die arbeid vrijwillig moet zijn en niet het karakter van straf, maar van belooning voor ordelijk gedrag moet wezen.

In 1870—71 zijn de Fransche krijgsgevangenen, die zulks verkozen, bij industrieele- of landbouw-ondernemingen werkzaam geweest en konden zij naar goedvinden over het ontvangen loon beschikken.

In Frankrijk wordt, ten voordeele van den Staat, niets afgehouden voor onderhoud, maar wordt het verdiende werkloon aan de krijgsgevangenen ten volle uitbetaald.

§ 87. Aan krijgsgevangenen kan in eene legerplaats, in eene stad of vesting of in elk ander oord, eene verblijfplaats worden aangewezen, met de verplichting zich daarvan niet buiten vastgestelde grenzen te verwijderen; maar zij kunnen niet worden opgesloten, tenzij de zorg voor hunne zekere bewaring dit onvermijdelijk maakt. In dit laatste geval echter nimmer bij strafgevangenen.

(1) Calvo, § 863.

Krijgsgevangenen moeten zich naar alle verordeningen voegen, welke de Staat voor hunne bewaring en als maatregel van orde noodig acht. [1]

Zij zijn gehoorzaamheid verschuldigd aan hen, die met hunne bewaking zijn belast.

Positief Recht. § XXVI, Russisch voorstel; Art. 24, Brussel. Conf.; bl. 74, Fransch manuel; § 66, Handleiding van het Instituut.

Zij kunnen aan dagelijksche appèls en aan bijzonder toezicht onderworpen worden. Het Fransch reglement op de krijgsgevangenen van 1859 schrijft voor dat een krijgsgevangene geen buitenlandsche briefwisseling mag houden, dan met open brieven, door tusschenkomst van de Commandanten der gevangendepôts. In het algemeen is de briefwisseling der krijgsgevangenen — ook binnenslands — onderworpen aan het onderzoek van de militaire autoriteiten van het land, dat hen gevangen neemt. Het Fransch reglement van 1859 bepaalt echter dat zij, die op hun woord van eer krijgsgevangen zijn, binnenslands vrij met ieder briefwisseling kunnen voeren.

De Fransche officieren, die in Pruisen gevangen werden gehouden, werden wegens reclames, het blijven na gezetten tijd in een koffiehuis, het protesteeren tegen het verbod van de *Indépendance Belge* te lezen – waarschijnlijk na herhaalde waarschuwing, – in Oost-Pruisen in eene vesting of fort geïnterneerd.

§ 88. Een krijgsgevangene, die ontvlucht, kan bij de vervolging, na sommatie, als uiterst middel om hem te vermeesteren, op de vlucht gedood worden.

Wordt hij weder gevangen dan mag men hem, wegens de poging tot ontvluchting, alleen disciplinair straffen of aan strengere bewaking onderwerpen. [2]

Positief Recht. § XXX, Russisch voorstel; Art. 28, Brussel. Conf.; bl. 77, Fransch manuel; § 68, Handleiding van het Instituut.

Volgens sommige schrijvers [3] is de poging tot ontvluchting geen vergrijp en dus niet strafbaar bij een gevangene, die gèen

(1) Bluntschli, § 604 en 607.
(2) Pinheiro Ferreira, p. 452. — Dahn, S. 11. — Bluntschli, § 609.
(3) Bluntschli, § 609.

belofte heeft afgelegd niet te zullen ontvluchten. Zoo zegt de officieele Russische handleiding op vraag 42: »*Une tentative de fuite n'est passible d'aucune peine, à moins qu'elle n'ait donné lieu à un crime.*" Daar is veel voor te zeggen; hem mag dan ook nimmer zwaarder straf dan eene disciplinaire worden opgelegd. Tegen zóódanige straf is echter geen bezwaar, omdat de krijgsgevangene onderworpen is aan de wetten en de reglementen van het land, (§ 87) terwijl de poging tot ontvluchting zeker niet minder is dan de overtreding van het verbod om een bepaalde grens te overschrijden.

Van dit gevoelen waren ter Brusselsche conferentie de Generaals de Voigt-Rhetz (Duitsch), Arnaudeau (Fransch), Kolonel Staaff (Zweden-Noorwegen). (1)

§ 89. Wanneer het krijgsgevangenen gelukt afzonderlijk of gezamenlijk na afspraak te ontkomen en zij later nogmaals krijgsgevangen worden, mogen zij, ter zake van hunne vroegere ontvluchting of de afspraak daartoe, niet gestraft worden. Zij kunnen alleen aan strengere bewaking worden onderworpen.

Positief Recht. § XXX, Russisch voorstel; Art. 28, Brussel. Conf.; bl. 77, punt 3, Fransch manuel; 42ste vraag, Russische handleiding.

In de Fransche handleiding komt eene zeer goede bepaling voor, om te kunnen beslissen, of de krijgsgevangene, die na ontvluchting weder gevat wordt, valt in de termen van, ingevolge dit artikel, *niet* gestraft te mogen of, volgens het vorig artikel, *disciplinair* gestraft te kunnen worden. Wordt hij gevat vóór hij het leger van zijn land bereikt, of het territoir verlaten heeft dat bezet is door het leger, hetwelk hem gevangen nam, dan is hij strafbaar; is het den gevangene echter gelukt niet bezet of onzijdig territoir of wel troepen van de eigen oorlogspartij te bereiken, dan is de ontvluchting volbracht en al wordt hij daar onmiddellijk weder gegrepen, dan mag hij niet gestraft worden.

Algemeen wordt het niet strafbare van de gelukte ontvluchting erkend, door Dahn, bl. 11, door Bluntschli, § 609, door Heffter, waar hij, bl. 251, zegt dat als krijgsgevangenen in vrijheid zijn gesteld, onder belofte van rantsoen, welke niet ver-

(1) *Actes*, p. 62 et 63.

vuld is, zij weer gevat: »*ne sont passibles d'aucune peine, car ils n'ont fait qu'obéir à la voix naturelle de la liberté et de la patrie.*" Ofschoon niet hetzelfde geval, gaat deze stelling, door het inbegrip van belofteschennis, welke m. i. door geen enkele stem of reden mag worden verschoond, nog verder. In de Russische handleiding (42ste vraag) komt het volgende voor: »*Si un prisonnier de guerre profite d'une occasion pour s'enfuir, si cela lui réussit sans la perpétration d'un crime, et s'il est repris, il n'est passible d'aucune peine pour sa fuite, sauf une surveillance plus rigoureuse et même l'emprisonnement.*

Wellicht schijnt het vreemd dat de poging, het mindere — zij het slechts licht, disciplinair — strafbaar is gesteld en de uitvoering zelve, het volbrachte feit, dus het meerdere, niet. De rechtsreden bestaat hierin, zooals ook uit de Fransche handleiding is optemaken, dat de ontvluchte vrij is, zoodra hij voet op eigen of neutraal gebied heeft gezet. De vijand had alleen door macht een feitelijk recht op hem; de macht en het feit zijn met de *gelukte* vlucht voorbij en daarmede is al wat op de gevangenschap betrekking had, uitgewischt. Hij kan opnieuw gevangen worden gemaakt, maar dan is hij ook een *nieuwe* gevangene en dus niet strafschuldig. Omtrent de straffeloosheid is ieder het eens, zooals uit de aangehaalde bronnen blijkt. Eén uitzondering slechts: Generaal von Hartmann. Ook op dit punt blijkt de methode van de Duitsche oorlogvoering: door schrik, dwang en uiterste gestrengheid aantevullen wat aan kracht en gewone oorlogsmiddelen te kort komt. »Geheel onaannemelijk" — zegt hij (1) — »schijnen bepalingen, volgens welke aan den vluchtenden gevangene, als hij gevat wordt, slechts eene disciplinaire straf kan worden opgelegd, doch geenerlei straf wanneer hij uit de rijen der kampenden voor de tweede maal krijgsgevangen wordt gemaakt. Tegenover gevangenen heeft men evengoed met uitzonderingsverhoudingen te doen als in den geheelen oorlog. Aan krijgsgevangenen, die in grooten getale, slechts door een betrekkelijk zwak personeel bewaakt, vereenigd zijn, moeten, wil men van hen zeker zijn, een uitgestrekt strafgeweld en een dreigend vooruitzicht voor den geest zweven." Met deze theorie zou men het probleem kunnen stellen: Als dreigend schrikbeeld voor ontvluchting gegeven zijnde de doodstraf, vraagt men te beproeven met welk minimum-personeel de bewaking van een getal krijgsgevangenen kan plaats

(1) von Hartmann, *Kritische Versuche* II. S. 139.

hebben? Met zoodanige »uitzonderingsverhoudingen" stelt men zich ook als uitzondering buiten de beschaafde natiën.

§ 90. Eene samenrotting onder de gevangenen, tot algemeene ontvluchting of bevrijding, kan wegens het gevaar, ingevolge het krijgsrecht, worden gestraft; evenzoo een complot tot oproer tegen de autoriteit ter plaatse.

In de ergste gevallen kan zelfs de doodstraf worden toegepast.

Positief Recht. § XXXII, Russisch voorstel.

Wanneer de zaak behoorlijk en onpartijdig geïnstrueerd wordt, is zelfs de kapitale straf toetepassen, omdat de krijgsgevangenen tijdelijk onderworpen zijn aan de wetten van den Staat, waar zij zich bevinden, en deze in hunne krijgswetboeken de hoofden van den opstand of het complot met de doodstraf bedreigen.

§ 91. Krijgsgevangenen kunnen op hun woord van eer worden vrijgelaten, wanneer de wetten van hun land zulks toestaan. In zoodanig geval zijn zij verplicht, met onderpand van hunne persoonlijke eer, met stipte trouw zoowel tegenover hun eigen regeering als tegenover die, welke hun gevangen nam, de voorwaarden te vervullen, welke zij hebben aangegaan.

In datzelfde geval moet hunne eigen regeering van hen noch eenigen dienst eischen noch aannemen, welke in strijd is met het gegeven woord.

Positief Recht. § XXXV, Russisch voorstel; art. 31, Brussel. Conf.; bl. 79, Fransche handleiding.

De tekst is gevolgd van de Brusselsche conferentie. De bijvoeging »wanneer de wetten van hun land zulks toestaan" schijnt mij echter toe hier niet op hare plaats te zijn. Dat is eene zaak van Staats- niet van internationaal recht. De gevangene zal zich, wanneer hij eene daad doet, hem door zijn regeering verboden, deswege later aan deze te verantwoorden hebben; daar heeft de tegenpartij niet naar te vragen. In de vorige uitgave van dit werk is die eisch ook niet gesteld. Ik vind ze niet alleen verkeerd, maar practisch bezwaarlijk uitvoerbaar, want er volgt uit dat de officieren, die gevangenen

maken, met de bijzonderheden van de inwendige wetten van den vijandelijken Staat vertrouwd moeten zijn.

Een gevangene, die handelt in strijd met de wetten van zijn land, mag daarin geen aanleiding vinden om zijn woord te breken.

Geen enkel voorwendsel of reden kan tot verontschuldiging strekken voor hem, die het eerewoord schendt.

Indien hij, die het heeft gegeven, vermeent dat de omstandigheden, sedert hij het gaf, zijn veranderd, kan zich in denzelfden toestand plaatsen als toen hij het gaf en zijn woord terugvragen. Dit verzoek mag niet worden geweigerd.

Officieren worden meesttijds, mindere militairen zelden op hun woord in vrijheid gesteld.

§ 92. Gedurende het gevecht is het vrijlaten op het woord van eer niet toetestaan en van de tegenpartij niet te vorderen. (1)

Wanneer bijv., in een handgemeen, een officier een vijandelijk officier gevangen neemt, doch door den heeten strijd bezwaarlijk tijd kan vinden dezen in veiligheid achterwaarts te brengen, mag hij dezen niet voetstoots op zijn woord van eer vrijlaten, omdat er gedurende het gevecht voor den vrijgelatene omstandigheden kunnen voorkomen van nooddwang tot zelfverdediging, waardoor het onmogelijk zou zijn lijdelijk te blijven. Die het woord van eer vraagt, zou derhalve iets eischen, dat door *force majeure* tot woordbreuk leidt. Voor die oneer moet men ook zijn vijand sparen.

§ 93. Het geven van het eerewoord is — hoewel eene individueele daad — echter niet uitsluitend eene handeling van privaatrecht, maar behoort mede tot het publiek recht.

Het is eene handeling, die niet in een particuliere zaak, maar als publieke daad op grond van het volkenrecht wordt verricht. Dat recht en allen die daarin zijn betrokken, worden door de woordbreuk getroffen. Vandaar dat het eergevoel van een leger, waarvan een aantal officieren hun eerewoord hebben geschonden, verdacht blijft, zoolang dat leger berust de eerloozen bij zich te houden en hen niet heeft uitgeworpen.

§ 94. Een krijgsgevangene kan niet verplicht worden

---

(1) Dahn, S. 13.

zijn eerewoord te geven en eene regeering is niet verplicht krijgsgevangenen op hun eerewoord vrijtelaten.

Positief Recht. § XXXVI, Russisch voorstel; Art. 32, Brussel. Conf.; bl. 79, Fransch reglement.

Elke oorlogspartij kan bij algemeene afkondiging bekend maken of, en zoo ja, onder welke voorwaarden, zij de krijgsgevangenen op hun woord de vrijheid zal schenken.

§ 95. De krijgsgevangene, die op zijn woord van eer, zonder eenige bijvoeging, is vrijgelaten, heeft stilzwijgend zich verbonden om gedurende den oorlog niet meer tegen den Staat die hem vrijliet of diens bondgenooten te vechten, tenzij tegen hem een ander krijgsgevangene mocht zijn uitgewisseld, waardoor hij zijne geheele vrijheid van handelen terugkrijgt. (1)

Op grond van losse geruchten, mondelinge verklaringen of onbestemde aanwijzingen van uitwisseling mag hij, die zijn woord verpandt, zich niet van zijne verplichtingen ontslagen rekenen. Dat hij uitgewisseld is moet blijken uit eene schriftelijke verklaring van de bevrijde autoriteit, aan hem persoonlijk afgegeven en in het openbaar afgekondigd (Bijlage 2), omdat het hier èn eene persoonlijke èn eene openbare handeling betreft, waarbij de eer zoowel van den individu als collectief van het leger en den Staat is betrokken.

De Staat is gehouden de verbintenissen van eer te eerbiedigen.

Bij eene oproeping onder de wapenen mag hij, die op zijn woord door den vijand werd ontslagen, niet tot militairen dienst worden genoopt, ook al werden alle burgers, zonder onderscheid, opgeroepen.

In vroeger tijd, nog in het midden der vorige eeuw, werden gevangenen ontslagen onder beding van gedurende een of twee jaren niet tegen den Staat of diens bondgenooten te strijden.

Nu de oorlogen niet meer zoolang duren, is dit gebruik van zelf vervallen.

Uit een staatsrechterlijk oogpunt verdient het afkeuring, dat officieren eene verplichting aangaan om gedurende den veldtocht niet meer tegen den vijand te dienen. In het Oostenrijksche dienstreglement voor het leger is het (zie 1ste dl. § 41) verboden.

---

(1) Wheaton, *Eléments du droit international*, t. 2, p. 3.

§ 96. Officieren, die op hun woord zijn ontslagen, behooren zich van elken staatsdienst te onthouden, die tot den oorlog betrekking heeft.

Bluntschli (§ 624) zegt, dat de belofte onder verpanding van het eerewoord slechts betrekking heeft op den actieven oorlogsdienst tegen den vijand, niet op den militairen dienst in het binnenste van den Staat, bijv. exerceeren van recruten, en mede niet op burgerlijke of diplomatieke diensten, ook niet op het bevechten van andere vijanden, die niet tot de bondgenooten van den Staat, aan wien het woord gegeven is, behooren.

Dahn (S. 13) zegt mede: »andere, zelfs militaire diensten, zijn door de beloften niet uitgesloten." Daarmede ben ik het geenszins eens. Het vrijgevig beginsel van vrijlaten op het woord steunt op dezen grond: »dat hij, die den krijgsgevangene vrijliet, even zeker van hem is alsof hij hem in boeien gesloten hield." (1)

Indien echter vijftig vrijgelaten officieren in bedoelden zin dadelijk hun militairen dienst weer hervatten, kan de Staat natuurlijk vijftig andere officieren, die tot nu toe in andere diensten onmisbaar waren, bijv. om de recruten te exerceeren, of die elders dienst deden, naar het operatietooneel zenden. Zoo wordt het voor den Staat, die de vijftig krijgsgevangenen vrijliet, *niet* hetzelfde alsof hij hen in boeien hield; want de oorlog is niet personeel, niet van den Staat tegen personen (Bluntschli, § 530), slechts tegen diens vertegenwoordigers als middellijken vijand (Bluntschli, § 532), en het is dus den Staat volkomen onverschillig of hij, in stede van A., wien hij op zijn woord vrijgaf, B. in diens plaats tegenover zich als vijand ziet, of A. zelf.

In den oorlog van 1870—1871 zijn een aantal op hun woord vrijgelaten officieren door het Gouvernement van Tours naar Algerië geplaatst, waarvoor een gelijk getal beschikbaar kwam, dat naar Frankrijk ging om de Duitschers te bestrijden.

Dit is volgens de algemeene en thans nog geldende opvatting in Frankrijk. In het Fransch manuel, dat overigens door ware humaniteit, strikt recht en verlichte beginselen een hoogst gunstigen indruk maakt, staat hieromtrent het volgende: »De oorlogvoerende behoort zijne voorwaarden juist te omschrijven

(1) Vattel, livre 3, § 150.

en duidelijk de daden vasttestellen, die de gevangenen na hunne vrijlating zich moeten ontzeggen; want deze zullen zich aan de juiste termen van hunne aangegane verplichting houden. Meesttijds bepaalt de oorlogvoerende er zich toe van hen de belofte te vorderen, dat zij, gedurende den veldtocht, niet meer tegen hem zullen dienen. Die belofte strekt zich uit tot den actieven dienst tegen den oorlogvoerende en zijne bondgenooten in dienzelfden oorlog, maar niet tot diensten binnenslands; de gevangenen, onder zoodanige voorwaarde in vrijheid gesteld, kunnen derhalve in hun land gebezigd worden tot het onderricht der recruten bij de depôts, om te werken aan fortificatiën van niet belegerde plaatsen, om de openbare orde te handhaven om andere vijanden te bestrijden, om burgerlijke functiën of diplomatieke missiën te vervullen." Dat gevoelen wordt niet door mij gedeeld.

Ware dit eene door de gewoonte gewettigde opvatting, hetgeen echter bewijs verdient, dan zou het ontslaan van krijgsgevangenen op hun woord in strijd zijn met den geest van het oorlogsrecht; want de oorlog wordt er door gerekt, den vijand worden elementen van tegenstand tot het voortzetten van den strijd verstrekt, terwijl dat recht integendeel eischt dat alle maatregelen leiden om zoo spoedig mogelijk den oorlog tot een einde te brengen. Dat die elementen door de tegenpartij zelf worden verstrekt, is het krachtigst bewijs voor het ongerijmde van deze opvatting. Naar mijn oordeel is de eenige rationeele voorwaarde, waarop krijgsgevangenen op hun woord kunnen worden ontslagen, die, dat zij zich geheel onthouden van daden, die den Staat, welke hen ontsloeg, direct of indirect kunnen schaden. Zij houden tijdelijk op militair te zijn, zij moeten zich als burgers beschouwen, of liever als gevangenen — dat blijven zij zoolang hun eerewoord nog niet gelost, nog niet vrij is, — die vergunning hebben verkregen om die gevangenschap in het vaderland, te midden van hen die hun lief zijn, doortebrengen. Op deze wijze, maar ook op deze wijze alleen, is die handeling van een volkenrechtelijk standpunt te billijken, en het toepassen daarvan evenzeer aanteprijzen als het anders aftekeuren en uit een militair oogpunt te ontraden zou zijn.

§ 97. Ieder krijgsgevangene, op zijn eerewoord vrijgelaten, die wordt hervat, terwijl hij de wapens draagt tegen de regeering jegens welke hij zijn eer had verpand,

kan van de rechten van krijgsgevangene beroofd en voor den rechter gebracht worden (1).

Positief Recht. § XXXVII, Russisch voorstel; Art. 33, Brussel. Conf.; bl. 80, Fransch manuel; § 68, 4de alinea, Handleiding van het Instituut.

Art. 124 van de Amerikaansche Instructie zegt bepaald: »Het verbreken van het woord wordt met den dood gestraft, wanneer de persoon, die het verbrak, weder wordt gevat. Daarom moeten van de op hun woord ontslagen personen door de oorlogvoerenden nauwkeurige lijsten worden opgemaakt."

Ook volgens art. 204 van het »*Code Français de justice militaire*" wordt »*tout prisonnier de guerre qui, ayant faussé sa parole, est repris les armes à la main,*" met den dood gestraft.

§ 98. Wanneer de regeering van den Staat, tot welken de op zijn eerewoord vrijgelaten officier behoort, met de belofte geen genoegen neemt, is deze verplicht zich weder krijgsgevangen te stellen.

Neemt de vijand hem echter niet meer als krijgsgevangene aan, dan is hij van zijne belofte ontheven en is zijn eerewoord gelost. (Bluntschli, § 114.)

§ 99. Ieder krijgsgevangene is verplicht, als hij daaromtrent ondervraagd wordt, zijn waren naam en rang op te geven. Ingeval hij dezen regel schendt, stelt hij zich aan eene beperking bloot der voorrechten, welke aan de krijgsgevangenen van zijne categorie worden toegestaan.

Positief Recht. § XXXIII, Russisch voorstel; art. 29, Brussel Conf.; bl. 78, Fransch manuel; § 65, Handleiding van het Instituut.

De Fransche handleiding voegt er bij dat de gevangene wegens eene valsche verklaring zelfs disciplinair kan worden gestraft.

§ 100. Aan officieren, die zich in 's vijands land in krijgsgevangenschap bevinden, wordt in den regel eene zekere mate van vrijheid verleend. In dat geval moeten zij eene

(1) Bluntschli, § 113. — Heffter, p. 244.

schriftelijke verklaring afleggen, waarbij zij zich op hun eerewoord verbinden eenige bepalingen natekomen.

Bijlage 3 bevat de verklaring, welke de Fransche officieren, die zich tijdens den oorlog van 1870—1871 in krijgsgevangenschap bevonden, verplicht waren te teekenen.

Toen heeft zich — naar van Pruisische zijde is medegedeeld — echter het ongewoon verschijnsel voorgedaan dat een groot aantal officieren het oorlogsrecht geschonden en hun eerewoord prijsgegeven hebben, door, in strijd met hunne belofte, naar Frankrijk te ontvluchten. Het Pruisisch Ministerie heeft van die officieren de namen bekend gemaakt. Op die lijst kwamen er 142 voor, waaronder drie generaals.

Daar deze echter in het Fransche leger opnieuw een commando verkregen, moet hier wel aan misverstand worden gedacht.

Hoe verachtelijk de officieren, die werkelijk hun woord schonden, zich gemaakt hebben, de maatregel, welke te dezer zake òf door den Generaal Vogel von Falckenstein op eigen gezag òf op last van de Pruisische regeering werd genomen, is — zooal, strikt genomen, niet in strijd met het geldend volkenrecht, dat de représailles nog toelaat — m. i. evenwel in strijd met de oorlogsgebruiken. Voor ieder Fransch officier, die ontvluchtte, moesten *tien* andere Fransche officieren uit hetzelfde garnizoen, daartoe door het lot aangewezen, in een fort opgesloten worden en eene zeer strenge bewaking ondergaan. Van *gematigde* toepassing van het recht is hier althans geen sprake.

De gevangen officier, die de gevorderde verklaring teekent, heeft voor zich zelf intestaan, niet voor anderen. Maakt hij zich strafschuldig, dat men hem straffe, zelfs met den dood, zooals art. 124 der Amerikaansche Instructie en art. 204 van het Fransche crimineel militaire wetboek bepaalt; dat is recht; doch in stede van één schuldige *tien* andere onschuldigen te doen boeten, dat is niet rechtvaardig, en dat onrecht wordt grooter, wanneer, zooals beweerd wordt, deze officieren in den strengen winter naar het barste klimaat, de noordoostelijke provinciën van Pruisen gezonden en daar geïnterneerd werden. Pruisen zelf heeft in der tijd, blijkens art. 24 van het door dien Staat met de Vereenigde Staten van Noord-Amerika in 1785 gesloten tractaat, mildere beginselen gehuldigd. »Om het lot der krijgsgevangenen te verzachten," wordt daarin gezegd, »en hen niet bloottestellen naar verwijderde en strenge luchtstreken te worden gezonden, verbinden de contracteerende partijen

zich onderling, plechtig en ten aanzien van het Heelal, dat zij geen dezer gebruiken zullen aannemen." Deze représailles tegen onschuldige gevangenen zijn te meer bevreemdend, daar de Duitschers de krijgsgevangenen in het algemeen *goed* behandeld hebben en overigens, zooveel de omstandigheden toelieten, overeenkomstig de menschlievende gevoelens door den edelen Franklin in dit en het vorig artikel van het tractaat neergelegd. In Berlijn was o. a. aan het Ministerie van Oorlog een bureel ingericht, waar men omtrent hun verblijf inlichtingen kon bekomen; zij verkregen boeken, en men deed wat mogelijk was om hun lot te verzachten.

§ 101. De uitwisseling van gevangenen, gedurende den oorlog, kan naar goedvinden, bij conventie of cartel, tusschen de oorlogvoerende Staten plaats hebben.

Zonder dat dit te voren bij verdrag is bepaald, behoeft een Staat de uitwisseling niet goed te keuren. Ook verliest eene afspraak daaromtrent te voren gemaakt haar kracht, wanneer de andere partij zich niet aan die afspraak heeft gehouden. (Bluntschli, § 100.)

§ 102. Zijn te voren geen bepalingen gemaakt, of bij twijfel omtrent de bedoeling, dan wordt bij de uitwisseling het beginsel van gelijkstelling aangenomen, man voor man en rang voor rang.

Verschil van wapensoort komt niet in aanmerking, evenmin of de gevangenen tot het staande leger, de linie, schutterij of landweer behooren, wel de staat van hun gezondheid. Zieken en gewonden worden slechts tegen een gelijk getal zieken en gewonden ingewisseld, de overige in mindere verhouding. (1)

Voor gevangenen van hoogeren rang dan de andere partij kan tegenstellen, wordt een te voren te bepalen getal krijgsgevangenen van minderen rang uitgewisseld.

Bij de uitwisseling wordt bepaald, wanneer de gevangenen wederkeerig op nieuw tot oorlogsdiensten kunnen worden gebezigd.

---

(1) Dahn, S. 12. — Bluntschli, § 101.

De zieken en gewonden hier bedoeld, kunnen slechts zijn de officieren, die, gewond zijnde, niet reeds krachtens het 5de additioneele artikel der Conventie van Genève van den 20sten October 1868 naar hun vaderland zijn gezonden, daar hun gevangenhouding geacht werd voor het lot der wapenen van invloed te kunnen zijn.

k. Losgeld. (1)

§ 103. Het is met de tegenwoordige krijgsgebruiken in strijd, om het in vrijheid stellen van krijgsgevangenen door losgeld te doen betalen.

Dit wordt bevestigd door Wheaton, als hij in zijn werk *Histoire des progrès du droit des gens* (p. 213) zegt, dat het gebruik van het losgeld *nog* ten tijde van Hugo de Groot gevolgd werd. In zoover eene constante usantie gerekend mag worden eene stilzwijgende, algemeene erkenning te zijn van een volkenrechtelijk beginsel, zou men dus aanleiding vinden tot de verklaring, dat in het modern volkenrecht het losgeld niet meer tehuis behoort.

De meeste schrijvers over het volkenrecht: Vattel, Pinheiro Ferreira, de Martens, Heffter en Bluntschli houden echter nog aan het betalen van losgeld vast. Dahn laat de quaestie rusten. Het losgeld evenwel is, naar mijn gevoelen, een overblijfsel uit ouderen tijd en past in onze toestanden niet meer.

Vattel, die in 1758 zijn beroemd werk over het volkenrecht schreef, bespreekt in het 3de boek, in navolging van Hugo de Groot, (2) verschillende gevallen, die zich bij het betalen van losgeld kunnen voordoen.

Volgens hem kan met recht een losprijs worden geëischt, hetzij gedurende den oorlog, om de schatkist van den vijand aantespreken, indien men zijne soldaten terugzendt, hetzij als schadevergoeding met den vrede. (3) Dit is slechts voor een gedeelte juist; daarop kom ik terug.

Verder zegt hij, (4) dat men zijn recht op het heffen van een losprijs aan derden kan overdragen; onder beding den krijgsgevangene goed te behandelen; dat niet de rijkdom, maar

(1) Heffter, p. 244. — De Martens', p. 429. — Bluntschli, § 404. — Vattel, livre 3, ch. 17, p. 278. — Pinheiro Ferreira, p. 453.
(2) III. 21. § 23—§ 30.
(3) III. 8 p. 182.
(4) III. 17. p. 279.

de militaire rang van den gevangene de prijs bepaalt, en dat de erfgenamen dien bedongen prijs moeten betalen als de krijgsgevangene nà, doch niet als hij vóór zijne bekomen vrijheid is gestorven, en meer dergelijke gevallen.

Pinheiro Ferreira, de commentator van Vattel, schreef in 1838. Hij bestrijdt diens gevoelen omtrent de verplichting der erfgenamen tot het betalen van een losprijs, en nadert daarmede de waarheid, doch zegt overigens (p. 453), dat het losgeld of rantsoen geëischt kan worden van de regeering van den Staat of van den krijgsgevangene zelf; dat er niets tegen is dat de gevangene zijne vrijheid koopt, indien hij daartoe de middelen bezit, en dat de prijs van het rantsoen, onverschillig wie dat betaalt, tot doel heeft hem, die vrijstelt, schadeloos te stellen voor de noodlottige gevolgen, die hij daarvan mogelijk te wachten heeft.

Heffter, wiens laatste uitgave over het internationaal publiek recht van Europa in 1866 uitkwam, noemt onder de gevallen, waardoor aan de krijgsgevangenschap een einde komt, mede den terugkoop of het rantsoen, en verkondigt verder de vreemde stelling, dat »de gevangenen, die de vrijheid verkregen hebben ten gevolge van eene door hen afgelegde belofte tot het betalen van een losprijs niet gestraft kunnen worden, wanneer zij die belofte niet zijn nagekomen en voor de tweede maal gevat worden; want," zegt hij, »zij hebben niets gedaan dan aan de natuurlijke inspraken van vrijheid en vaderlandsliefde te gehoorzamen."

Bluntschli eindelijk zegt § 104: »Het overtollig aantal ontslagen gevangenen mag door een evenredig losgeld of andere tegengaven in 't gelijk worden gebracht." Zie ook § 679.

Zou mijn beweren, dat het vrijkoopen van gevangenen met den geest van het modern oorlogsrecht kwalijk in overeenstemming is te brengen, te gewaagd zijn?

Wanneer Vattel verklaart, dat men bij het uitwisselen van krijgsgevangenen, tijdens den oorlog, de schatkist des vijands mag aanspreken, als men diens soldaten terugzendt, dan was dit alleen waar in den tijd, toen hij schreef, omdat de oorlogen toen jaren achtereen duurden, en men voor geld weder andere geoefende soldaten kon verkrijgen; doch thans, nu het crediet der Staten even goed is als geld in kas, en de oorlogen daarentegen, in stede van bij jaren, bij maanden worden gerekend, is geld volstrekt geen compensatie en kan de best gevulde schatkist het verlies aan duchtige strijders niet

vergoeden. Volgens den geest van het volkenrecht mag, dunkt mij, een Staat dus tijdens den oorlog de door hem gemaakte krijgsgevangenen niet uitleveren dan bij inwisseling tegen een evenredig getal krijgsgevangenen van zijn leger, en dit zoowel in het algemeen belang der volken, die door het rekken van den oorlogstoestand worden benadeeld, als in het besef van plicht jegens zijn eigen onderdanen. Het tegen geld in vrijheid geven van vijandelijke soldaten tijdens den oorlog is, naar mijne opvatting, thans immoreel, daar de vijandige Staat daardoor in zijn tegenstand versterkt, het leven van de eigen onderdanen meer bedreigd en de oorlog gerekt wordt.

Het betalen van losgeld door de krijgsgevangenen zelf — hetgeen door Pinheiro en Heffter als een recht wordt beschouwd, — strijdt tegen de moderne opvatting, dat de militairen slechts middellijke vijanden zijn, als uitvoerders van den Staat in diens vijandelijke handelingen; zij volgen slechts de bevelen op en zijn geen principalen. De vijandelijke Staat kan niet met hen, slechts met hun lastgevers onderhandelen. Het vermogen van krijgsgevangenen mag bovendien rechtstreeks (door uitplundering) noch zijdelings (door losgeld te nemen) worden aangesproken.

Het denkbeeld van Pinheiro, dat geld schadeloos kan stellen tegen mogelijke krijgsrampen, die de vrijgekochte gevangenen kunnen veroorzaken, is een dwaalbegrip. De mogelijkheid alleen, dat de vrijlating noodlottige gevolgen kan hebben, veroordeelt die handeling reeds. Geld vergoedt niet alles. Het kan onmogelijk de menschenlevens vergoeden, die door het onnoodig rekken van den oorlog verloren gaan. Er blijft dus alleen nog over te beschouwen, of de eene Staat, bij het sluiten van den vrede, van den anderen Staat, volgens het oorlogsrecht, voor het vrijlaten van gevangenen een losgeld kan eischen.

De overwinnaar heeft ontegenzeggelijk het recht de vredesvoorwaarden te stellen in verhouding tot het *doel*, dat met den oorlog werd beoogd, en de opofferingen, die tot het bereiken van dat doel werden gevorderd. Hij kan dat doen in vollen omvang, ruim, zoodat alle schaden, die vergoed kunnen worden, gedekt zijn. Het doel van den oorlog moet echter volkenrechtelijk een wettig, eerlijk en rechtmatig doel zijn, en kan dus nimmer bestaan om zich ten koste van den overwonnene te verrijken. Het is billijk, dat de tegenpartij alle oorlogskosten betaalt en dus dat hem ook alle uitgaven, die voor transport,

verpleging en bewaking van de krijgsgevangenen zijn gedaan, des noods met bijrekening van den verhoogden geld- en rentekoers, tijdens den oorlog, worden vergoed. Dat is echter geen losprijs of rantsoen, slechts eene terugbetaling van gedane voorschotten. De krijgsgevangene wordt met geen ander doel tijdelijk van zijne vrijheid beroofd, dan om hem voor den oorlog aan de strijdkrachten van den vijand te onttrekken, niet als middel om geld te verdienen. Ruilhandel met menschen als koopwaar, behoort niet meer tot onze eeuw, al zijn die menschen ook krijgsgevangenen.

Is de oorlog geëindigd, dan houdt ook het recht op krijgsgevangenen te hebben. Met den vrede is aan alle vijandschap een eind gekomen. Wanneer de eene partij met het sluiten van den vrede losgeld wil vragen, en de andere het verleent, moge in zulk eene overeenkomst op zich zelf niets onrechtmatigs zijn gelegen, mij komt het echter voor, dat de Staat, die gevangenen maakt, billijkerwijze geen rantsoen kan vorderen, en dat de gevangenen dus ook van dien Staat niet behoeven losgekocht te worden. In elk geval heeft de practijk het vroeger gebruik veroordeeld.

Eene menigte tractaten zijn daar om te bewijzen, dat bij het sluiten van den vrede, losgeld reeds sedert lang niet meer wordt gevorderd. Art. 23 van het Tractaat van Vreede, den 30sten Januari 1648 te Munster tusschen de Nederlanden en Spanje gesloten, bepaalt reeds: »Alle gevangen van oorloge sullen ontslaagen worden van de eene en de andere zijde, zonder te betaalen eenig rantsoen." Art. 11 van het vredesverdrag, 10 Augustus 1678 te Nijmegen tusschen de Republiek en Frankrijk, en hetzelfde artikel in dat van den 2den October 1679 met Zweden gesloten, evenals art. 17 van het vredesverdrag, den 11den April 1713 te Utrecht met Frankrijk, en art. 23 van het verdrag, 26 Juni 1714 mede te Utrecht tusschen Spanje en de Staten-Generaal der Vereenigde Nederlanden aangegaan, bepalen mede: »Alle krijghsgevangenen sullen van wederzijden los gelaten werden, sonder onderscheijdt ofte reserve, en sonder eenigh rantsoen te betalen; enz."

2°. *De non-combattanten en hunne rechten.*

a. Algemeen.

§ 104. De personen, die tot het leger behooren of die

dat in eenige betrekking volgen, doch niet bestemd zijn om daadwerkelijk aan den strijd deeltenemen (*non-combattanten, Nichtkämpfer*), als: kanselarij- en postbeambten, telegrafisten, veld-photografen, tolken, militaire auditeurs, intendanten, kwartiermeesters, marketentsters, veldbakkers, slachters of proviandmeesters en officianten, kan men, voor zoover zij niet behooren tot het personeel der hospitalen en ambulances, in het lot doen deelen, dat het troepenkorps treft, waarbij zij dienst doen, (1) tenzij bijzondere tractaten of capitulatie-voorwaarden hun een ander lot waarborgen. (2)

Zij zijn ook tijdens den algemeenen strijd aan de gevaren van den oorlog blootgesteld (vuurgevecht en „*mêlée*"), doch worden slechts bij uitzondering uit noodweer afzonderlijk in een gevecht betrokken.

Het is in strijd met de beginselen van het volkenrecht, hen afzonderlijk aantevallen, te dooden of te verwonden.

Omtrent de personen aan de ambulances en hospitalen verbonden, gelden bijzondere bepalingen.

§ 105. De personen, die zich bij een leger aansluiten, zonder daartoe te behooren, bijv. leveranciers, kooplieden, enz., kunnen krijgsgevangen gemaakt worden, wanneer het troepenkorps zich overgeeft, waarbij zij zich aangesloten hebben. (3)

§ 106. De geestelijken en vreedzame burgers, die een troepenkorps vergezellen, dat in gevangenschap geraakt, worden van de gevangenschap vrijgelaten, tenzij bijzondere redenen het doelmatig doen schijnen, dat zij bij het gevangen korps blijven, of zij zelf verlangen in het lot van het korps te deelen.

Het uitoefenen van hun beroep behoort hun echter ook in de gevangenschap zooveel mogelijk te worden toegestaan. (4)

---

(1) **Bluntschli**, § 590.
(2) **Heffter**. p. 239.
(3) **Bluntschli**, § 595.
(4) **Bluntschli**, § 599.

De drie vorige §§ zijn in hoofdzaak in overeenstemming met de opvatting van Heffter, Bluntschli en Dahn. Ik heb mij echter eenige afwijking veroorloofd. Heffter (p. 239) en Bluntschli — de laatste nog in § 87 van zijn in 1866 uitgekomen werk *Das moderne Kriegsrecht* — noemen de geestelijken bij het leger te velde (aalmoezeniers en veldpredikers) en de artsen onder de non-combattanten, die zich c. q. aan de krijgsgevangenschap niet kunnen onttrekken, ofschoon Bluntschli (§ 87) toen reeds verklaarde, dat men hen in den regel er van zal moeten verschoonen. In zijn werk *Das moderne Völkerrecht*, in 1868 uitgegeven, vinden wij echter eene mildere uitspraak en wordt in § 599 bepaald verklaard: »Geestelijken, artsen, apothekers, krankenverplegers, mogen, wanneer zij aan den actieven strijd geen deel nemen, niet krijgsgevangen worden gemaakt." Omtrent de artsen is in 1869, bij de additioneele artikelen op de Conventie van Genève, eene mildere opvatting gewaarborgd, die men ook in Dahn's boekje (S. 10), dat in 1870 is uitgekomen, aantreft. Omtrent de geestelijken bestaat geen tractaat, tenzij voor de enkelen, die aan hospitalen en ambulances zijn verbonden. Dahn gaat echter verder en schijnt aan alle non-combattanten het recht op de vrijheid te willen verleenen. Hij zegt (S. 10): »De non-combattanten in het leger (geestelijken, artsen, auditeurs, berichtgevers) mogen niet krijgsgevangen worden gemaakt, tenzij zij aan den strijd hebben deelgenomen, of het lot van hun korps wenschen te deelen, of wel wanneer aan den overwinnaar hunne hulp voor de gevangenen noodig schijnt."

Ten einde hieromtrent zelf te kunnen beslissen, dienen wij ons voor den geest te brengen, dat het tegenwoordig oorlogsrecht elke *onnoodige* schade, nadeel of leed verwerpt, iemand, wie het ook zijn moge, aangedaan. Men behoort dus nategaan welke van de non-combattanten, uit den aard hunner betrekking, den vijand in het werkelijk materieel voeren van den oorlog nuttig en noodig zijn. Het zijn de personen door mij in § 104 genoemd. Deze behooren dus, krachtens het oorlogsrecht, onschadelijk te kunnen worden gemaakt, door hen gevangen te houden.

De *geestelijken* echter, zoo zij zich althans bij het uitoefenen van hun leeraarsambt bepalen, strekken alleen tot het verhoogen van moraliteit en godsdienstzin, en ofschoon de zedelijke steun en kracht, die zij den vijandelijken Staat kunnen aanbieden, in geenen deele miskend of gering geschat behoort

te worden, is het in het algemeen belang van het menschdom, dat die gevoelens ook bij den vijand worden geëerbiedigd en aangekweekt, omdat dit voorzeker het nakomen van de beginselen van het oorlogsrecht zal bevorderen.

Billijkt het oorlogsrecht, binnen de grenzen der menschelijkheid, elken noodzakelijken maatregel, het verwerpt tevens elke overbodige gestrengheid. Naar mijne opvatting is het dus tegen den geest van het moderne recht de geestelijken gestrenger dan de artsen te behandelen. Acht men het echter uit een zedelijk standpunt dienstig, dat zij aan de gevangenen hunne geestelijke hulp en troost blijven wijden, dan natuurlijk volgen zij deze.

Mijne opvatting vindt steun bij het oorlogsgebruik. In de *Conditien ende Articulen aengaende het wisselen ende Rantcoeneren der Gevangenen,* in 1675 tusschen Nederland en Frankrijk bij tractaat aangegaan, wordt aangetroffen: »De Almoesseniers, Predicanten, Mecijnen, Besorgers der Armen, Apothekers, Chirurgijns en andere Officieren, dienende in het Hospitaal, als oock de Vrouwen van wat conditie die ook sijn mogen, Kinderen van twaelf jaren en Knechts, sullen wederom gesonden werden wederzijdts sonder rantçoen."

De *correspondenten* en *berichtgevers* van *dagbladen* kunnen, volgens Bluntschli, mede gevangen worden genomen, wanneer zich het troepenkorps overgeeft, waarbij zij zich hebben aangesloten. De bevelhebber is daartoe voorzeker in zijn recht, doch niet altijd zal het noodig of zelfs wenschelijk zijn. Tegen het verspreiden van schadelijke berichten is elk aanvoerder verplicht met de grootste gestrengheid te waken; doch hier hebben wij slechts te doen met berichtgevers, die zich in het vijandelijk leger bevonden en die dus van ons niets anders weten, dan hetgeen reeds aan den vijand bekend is en tot de geschiedenis behoort. Een edelmoedig gedrag jegens de pers kan bovendien in een tijd, waarin de publieke opinie eene groote macht bezit, eene politieke handelwijs zijn, die aan het leger en den Staat, welke hare sympathie weten te verwerven, voordeel aanbrengt.

Een bewijs hiervoor is in den Transvaalschen oorlog geleverd, o. a. met den correspondent van den »Standard," die zich bij de bestorming van den Spitskop, bij de troepen van Generaal Colley bevond en gevangen genomen werd, doch onmiddellijk de vrijheid herkreeg. Die goede bejegening van de Boeren ondervonden, deed aan deze veel meer voordeel, dan het gevangen houden van dien man ooit kon hebben gedaan.

Op den voorgrond staat echter, dat men in den oorlog, uit eerbied voor de pers, geen militaire belangen mag opofferen.

De behandeling der dagbladcorrespondenten moet dus geheel afhangen van de omstandigheden.

§ 107. Gezanten van bevriende Mogendheden, die zich in het vijandelijke leger, of in eene belegerde vesting bevinden, blijven onder de bescherming van het volkenrecht. De leden van zijn gezin, de personen, die als huisgenooten bij hem in vasten dienst zijn, deelen in zijne onschendbaarheid. Indien een gezant of zijne huisgenooten zich in gevaar begeven, dan staan zij ook aan de toevallen van het gevaar bloot. Worden zij daarbij getroffen, dan is dit geen beleediging den Staat aangedaan en geen verkrachting van het volkenrecht.

Indien tijdens het bombardement van Parijs een der leden van het korps diplomatiek getroffen ware geworden, zou dit aan het blind noodlot, niet aan de Duitschers hebben moeten geweten worden.

De geschiedenis heeft vele voorbeelden opgeleverd van groote moeielijkheden ontstaan door beleedigingen aan het bedienend personeel van Gezanten toegebracht. Generaal Halleck (1) zegt dat, om misbruiken te vermijden, de wetten van sommige en het gebruik der meeste landen thans vordert, dat eene officieele lijst van de huisbedienden der vreemde gezanten aan het Ministerie van Buitenlandsche Zaken worde ingediend.

b. Behandeling van gewonde krijgslieden, van de artsen en het overig personeel der ambulances en militaire hospitalen.

§ 108. De ambulances en militaire hospitalen zullen als onzijdig erkend worden en als zoodanig door de oorlogvoerenden worden beschermd en geëerbiedigd, zoolang zich daarin zieken of gewonden bevinden.

De onzijdigheid zou ophouden, indien die ambulances

(1) Halleck's *International law, edition revised with notes and cases by Sir Sherston Baker*, vol. 1. p. 276.

of hospitalen door eene krijgsmacht werden bewaakt. (Art. 1 van het Verdrag van Genève van 22 Augustus 1864.)

Met militair hospitaal wordt hier verstaan een hospitaal, waarin militairen worden verpleegd.

De bepaling is gemaakt om aan de gekwetsten eene veilige, onschendbare toevluchtsplaats ter verpleging te verzekeren en te voorkomen, wat meermalen plaats had, dat bij nadering van den vijand de gewonden, door eene paniek bevangen, hun heil in de vlucht zoeken, wat hunne genezing in gevaar brengt. Met de laatste alinea wordt alleen eene sterke militaire macht tot verdediging bedoeld, geenszins eene politiewacht voor de orde en om aldaar eene concentratie van troepen te voorkomen.

Op de Brusselsche Conferentie (1) hadden de Generaals von Voigt-Rhetz (Duitschland) en von Schoenfeld (Oostenrijk) voorgesteld de laatste alinea te doen vervallen. Kolonel Staaff (Zweden en Noorwegen) deed opmerken dat het woord *bewaakt (gardés)* genomen moest worden in den zin van *verdedigd (défendus)*. In verband met de voorgestelde verbeteringen in de § § 40 en 41 van het Russisch Voorstel, waarmede de Commissie zich heeft vereenigd, wordt aangenomen dat het goed zou zijn de laatste alinea van art. 1 van de Conventie van Genève te vervangen door: »Het feit dat zij door een piket of door schildwachten beschermd worden, berooft hen niet van dat voorrecht. In geval men zich er van meester maakt, worden alleen het piket of de schildwachten krijgsgevangen genomen."

Zie verder de volgende §.

§ 109. In de gevallen, voorzien bij de artt. 1 en 4 der overeenkomst, wordt de benaming van ambulance toegepast op de veldhospitalen en andere tijdelijke inrichtingen, welke de troepen op het slagveld volgen om de zieken en gekwetsten optenemen. (Additioneel art. 3 van het Verdrag van 20 October 1868.)

Nopens de additioneele artikelen wordt het volgende in herinnering gebracht:

Den 20sten October 1868 zijn zij, behoudens goedkeuring der regeeringen, te Genève geteekend door de gemachtigden van Noord-Duitschland, Oostenrijk, Baden, Beieren, België, Denemarken, Frankrijk, Groot-Britannië, Italië, Nederland,

(1) *Actes*, p. 98.

Zweden en Noorwegen, Zwitserland, Turkije en Wurtemberg.

Den 2den November 1868 is, met verzoek om er zich bij aantesluiten, daarvan kennis gegeven aan Spanje, den Kerkelijken Staat, Griekenland, Portugal en Rusland.

Tot heden hebben deze artikelen de bekrachtiging van de regeeringen nog niet ontvangen.

De bepalingen vervat in de beide § §, hebben op de Brusselsche Conferentie tot gewichtige beschouwingen geleid. (1) De Generaal von Voigt-Rhetz had twee hoofdbedenkingen, de eene gold het woord *onzijdigheid (neutralité)* dat beter vervangen ware door *onschendbaarheid (inviolabilité)*. »Sedert 1864" — zeide hij — »toen de Conventie van Genève werd gesloten, hebben de meeste legers veranderingen gebracht in den geneeskundigen dienst en in de organisatie der militaire hospitalen. De Conventie beantwoordt dus niet meer aan de tegenwoordige behoeften. Het woord *ambulance* beteekent in art. 1 de kleine ambulances, die de legers in eerste linie volgden. De hospitalen in het Duitsch door »*Hauptfeldlazarethe*" aangeduid, zijn of waren de groote ambulances, die te zelfder tijd gemobiliseerd waren en die volgens art. 4 der conventie van Genève aan de Oorlogswetten onderworpen blijven, terwijl de kleine, als zij genomen worden, moesten blijven toebehooren aan hun leger, omdat zij op het slagveld den eersten dienst bewezen. Thans hebben de meeste legers slechts één soort hospitalen, gelijkelijk gemobiliseerd, die natuurlijk dezelfde behandeling behooren te ondergaan. Men gebruikt er een gedeelte van in een eerste gevecht en houdt de andere in reserve, om in een tweeden veldslag gebezigd te worden. Als de evacuatie der zieken en gewonden is afgeloopen, volgen zij het leger. In 1864 ging men van het denkbeeld uit dat de gemobiliseerde *groote ambulances*, als een wezenlijk bestanddeel der hospitalen, buit werden, indien zij in 's vijands handen vielen, terwijl de tweede geneutraliseerd waren om voor de eerste oogenblikken op het slagveld eenige hulpmiddelen te laten. Er was dus reden voor dat men ze onmiddellijk op aanvraag liet vertrekken. Wat men toen heeft gedaan, zou in de tegenwoordige organisatie niet meer aannemelijk zijn. Men behoort dus eene andere onderscheiding te maken; de mobiele hospitalen vermengen zich nu met de ambulances zooals zij georganiseerd en gebruikt zijn. De Conventie van Genève neutraliseert deze laatsten, ofschoon het

(1) *Actes*, bl. 93 en volg.

onderscheid van organisatie heeft opgehouden. Dit is eene volkomen onaannemelijke zaak. Hij die de verplichting heeft, de gewonden te verzorgen, moet het recht hebben over het genomen materieel te beschikken. Derhalve moet *al* het materieel, dat voor den oorlog dient, aan de wetten van den oorlog zijn onderworpen, het personeel blijft neutraal."

De Kolonel Staaff (Zweden en Noorwegen) verwees daarop naar het 3e der additioneele artikelen, welke op het punt waren van te worden bekrachtigd en waarin het onderscheid tusschen de behandeling van het materieel der ambulances en hospitalen was vervallen, waarop de afgevaardigde van Duitschland hernam, dat art. 3 additioneel als uitbreiding van het bepaalde bij de conventie, juist het tegengestelde voorschreef als hij bedoelde. Kolonel Staaff, die ook bij de Conventie van Genève Zwedens afgevaardigde was geweest, herinnerde er nog aan dat men de hoofdoorzaak, waarom deze was voorgesteld, niet uit het oog moest verliezen, namelijk de Maatschappijen voor vrijwillige hulp, voor welke elke zekerheid zou ophouden, wanneer men besloot hun het genot van neutraliteit terugtenemen.

De afgevaardigde van Zwitserland, Kolonel Hammer, verklaarde het voorstel van Generaal von Voigt-Rhetz, waardoor de bespanningen en al het materieel der ambulances buit zouden kunnen worden, gevolgen zou hebben in strijd met den geest van humaniteit. Het algemeen belang van alle legers brengt mede dat ambulances en mobiele hospitalen neutraal blijven, omdat daarin het eenige middel ligt om aan de gewonden de eerste beschikbare hulp te verzekeren.

Dat gevoelen werd weder bestreden door den Duitschen Generaal. »Tegenwoordig" — zeide deze — »zijn er na elken veldslag, zoovele gewonden, dat de geheele geneeskundige dienst van een leger niet voldoende is om zijn eigen troepen te helpen. Wat moet gij nu doen als gij daarbij alle gewonden van den vijand in handen verkrijgt en diens hospitaal-materieel moet terugzenden? Het overwinnende leger zal daardoor geruimen tijd van zijn ambulances worden beroofd. Is het humaniteit om dat leger gedurende het overige van den veldtocht zonder hospitalen te laten? Wie den oorlog heeft medegemaakt moet erkennen dat niets zoo moeielijk is als om door de ambulances, die op het slagveld zijn geweest, het leger te doen volgen, indien dat vooruitrukt. Wanneer men weet dat het materieel aan de wetten van den oorlog is onderworpen, zal men in vredestijd, voor reserve-materieel zorgen evenals voor de andere militaire

diensten. Nog minder aannemelijk is het om, zooals de Conventie van Genève doet, ook de hospitalen, welke niet te velde zijn, neutraal te verklaren. »De afgevaardigde besloot zijn rede met de mededeeling dat in alle rapporten, welke door de commandanten van de Duitsche legercorpsen waren ingezonden, er op was gewezen dat men door het terugzenden van het materieel in de grootste moeielijkheden vervalt.

Het gevoelen van den Generaal von Voigt-Rhetz werd intusschen nog bestreden door den afgevaardigde van Oostenrijk, Generaal Br. von Schoenfeld, den Russischen Generaal Leer, den Griekschen afgevaardigde Luitenant-Kolonel Manos, meest op grond dat wanneer de theorie, door den afgevaardigde van Duitschland ontwikkeld, werd aangenomen, de Conventie van Genève in hare fondamenten zou worden aangetast. De Generaal von Voigt-Rhetz beantwoordde deze met te verklaren, dat vermits de additioneele artikelen door Duitschland niet zijn bekrachtigd, deze het ook niet binden en dat bovendien de ambulances en hospitalen van particuliere gezelschappen niet in de Conventie van Genève begrepen zijn.

§ 110. Het personeel der hospitalen en ambulances, waaronder begrepen zijn de intendance, de geneeskundige dienst, de administratie en de dienst voor het vervoer der gewonden, alsmede de aalmoezeniers, zullen in het genot der onzijdigheid deelen, wanneer het in de uitoefening zijner bediening is en zoolang er gewonden wegtedragen of te helpen zullen zijn. (Art. 2 van het Verdrag van 22 Augustus 1864.)

Het bovengemeld personeel moet een onderscheidingsteeken dragen, voorzien zijn van een certificaat van identiteit, het signalement en de onderteekening van den drager behelzende, zoo wel als van eene machtiging door eene bevoegde autoriteit verstrekt. De personen, die aan deze voorwaarden niet beantwoorden, kunnen op de rechten van onschendbaarheid geen aanspraak maken.

Het gebruik der wapenen tot hunne persoonlijke verdediging berooft hen niet van die rechten.

Het bepaalde in de 1e alinea geschiedt om te voorkomen, dat het personeel, met de verpleging der gewonden belast, bij

nadering van den vijand wegtrekt en de gekwetsten in de ambulances aan hun treurig lot overlaat. In 1866 vonden de Pruisen in Bohemen zulke verbandplaatsen met gewonden, sedert verscheidene dagen door hunne verplegers verlaten. Moynier rekent tot het personeel, bij dit art. bedoeld, ook de *politiewacht*. De vrijwillige hulpverplegers, die bij ongenoegzaam aantal militaire geneeskundigen in de hospitalen dienst doen, zijn mede niet in het artikel genoemd. (Zie § 120.)

De nuttige diensten, die zij bewijzen, vorderen dat hunne onschendbaarheid, althans daar ter plaatse, steeds worde geëerbiedigd.

De tweede alinea is eene bijvoeging, welke, met het oog op de misbruiken, die van de onschendbaarheid van het Roode Kruis, vooral door personeel der vrijwillige hulpvereenigingen in den oorlog van 1870—71 zijn gemaakt, als wenschelijk op de Brusselsche Conferentie is aangenomen. (1)

De derde alinea wordt teruggevonden in bijlage XIII der Actes van de Brusselsche Conferentie. (2)

§ 111. De personen, bedoeld bij het vorig artikel, zullen, zelfs na de bezetting door den vijand, kunnen voortgaan hun dienst te doen in het hospitaal of de ambulance, waarbij zij aangesteld zijn, of zich kunnen verwijderen, om zich bij het korps te voegen, waartoe zij behooren.

In zoodanige omstandigheden, wanneer die personen hunne dienstverrichtingen zullen staken, zullen zij aan de vijandelijke voorposten overgegeven worden door de zorg van het bezettingsleger. (Art. 3 van het Verdrag van 22 Augustus 1864.)

Hun zal dus geen *vrijgeleide* (*sauf-conduit*) worden verstrekt. Het zou hun gelegenheid aanbieden in de bezette landstreek te verwijlen en berichten intewinnen. De bedoeling is, dat zij *onder escorte* naar de vijandelijke voorposten worden teruggezonden.

Op dit artikel zijn ter Brusselsche conferentie, voornamelijk van Duitsche zijde de volgende wijzigingen voorgesteld: (3)

---

(1) *Actes*, p. 98.
(2) Id. » 283.
(3) Id. » 99.

1°. Men moet aan het geneeskundig personeel niet vrij laten te vertrekken, wanneer het dit goedvindt. Het moet blijven zoo lang er zieken te verzorgen of te evacueeren zijn. In plaats van: *zullen kunnen voortgaan* (*pourront continuer*), dient dus gesteld: *zullen moeten voortgaan* (*devront continuer*).

2°. Het is verkeerd te vorderen dat het bezettingsleger dit personeel onmiddellijk na aanvrage naar de voorposten zendt. De bevelhebbers moeten beoordeelen, wanneer dit zonder nadeel voor de operatiën kan geschieden.

§ 112. Het in art. 2 der Conventie bedoeld personeel zal, na de bezetting door den vijand, voortgaan, naarmate der behoeften, zijne zorgen te wijden aan de zieken of gewonden van de ambulance of van het hospitaal, waarbij het dienst verricht. Wanneer het vraagt om zich te verwijderen, zal de commandant der bezettingstroepen het oogenblik van dat vertrek bepalen, hetwelk hij nochtans niet dan voor korten tijd, uithoofde van militaire noodwendigheid, zal kunnen verschuiven. (Art. 1 van het Verdrag van 20 October 1868.)

Na een grooten veldslag is het noodzakelijk, dat het personeel der ambulances het terugtrekkend leger niet volge, maar integendeel zijne diensten op de plaats zelve blijve vervullen. Dit is vooral in 1866 na den slag van Königgrätz gebleken. Het Oostenrijksche leger voerde toen, op zijne terugtocht over de Elbe, zijne ambulances mede, doch liet zijne verbandplaatsen, voorloopige depôts van gewonden en duizenden gekwetsten, over het slagveld verspreid, achter. De Pruisische ambulances, door het overgroot aantal eigen gewonden overstelpt, konden onmogelijk die der Oostenrijkers tijdig hulp bieden. Het gevolg daarvan was, dat eene menigte Oostenrijksche gewonden dagen hulpeloos bleef liggen.

§ 113. Er zullen door de oorlogvoerende machten schikkingen moeten genomen worden om aan het neutraal personeel, in handen van het vijandelijke leger gevallen, het volle genot van zijn traktement te verzekeren. (Art. 2 van het Verdrag van 20 October 1868.)

Oostenrijksche geneeskundigen, die na het gevecht bij Jicin (29 Juni 1866) bij hunne gewonden waren gebleven, ontvin-

gen van de Pruisen niets om in hun onderhoud te voorzien. Het artikel dient om herhaling van zoodanig geval te voorkomen.

Het overwinnend leger doet de uitbetaling. Billijkerwijze behoort later de tegenpartij de uitschotten, in het belang van zijne gewonden gedaan, terug te betalen.

Art. XLII van het Russisch Voorstel, dat in de Brusselsche Conferentie is goedgekeurd (1) bevat het stellige voorschrift, dat de oorlogspartijen gehouden zijn aan het geneutraliseerd personeel, dat in hun handen valt, bijstand te verleenen, om aan hetzelve het genot van het door zijne regeering toegekend traktement (*entretien*) te doen verkrijgen en, in geval van nood daarop een voorschot te doen geven.

§ 114. Daar het materieel der militaire hospitalen aan de wetten van den oorlog onderworpen blijft, zullen de personen, die aan de hospitalen zijn verbonden, wanneer zij zich verwijderen, slechts zoodanige voorwerpen mogen medenemen, die hun bijzonder eigendom zijn.

Daarentegen zal de ambulance, wanneer zij in dezelfde omstandigheden verkeert, haar materieel behouden. (Art. 4 van het Verdrag van 22 Augustus 1864.)

Vergelijk in § 109 het hieromtrent verhandelde bij de Brusselsche Conferentie.

§ 115. De inwoners van het land, die hulp aan gewonden verstrekken, zullen worden geëerbiedigd en vrij blijven.

De generaals der oorlogvoerende Mogendheden zullen in last hebben de inwoners te verwittigen van het beroep dat op hunne menschlievendheid wordt gedaan, en van de onzijdigheid, die er het gevolg van zal zijn.

Ieder gewonde, in eene woning opgenomen en verpleegd, zal aan deze tot eene beschermende wacht strekken. De bewoner, die gewonden bij zich zal hebben opgenomen, zal worden vrijgesteld van de huisvesting van troepen, alsmede van een deel der oorlogslasten (schattingen), die

---

(1) *Actes*, p. 101.

mochten worden opgelegd. (Art. 5 van het Verdrag van 22 Augustus 1864.)

De eerste alinea van dit artikel heeft ten doel duidelijk te doen uitkomen, dat hulp te verleenen aan gewonden, zelfs van den vijand, geen daad van vijandschap is.

Dit artikel heeft ter Brusselsche Conferentie tot verscheidene bedenkingen aanleiding gegeven. Daar het volgende er mede in verband moet worden beschouwd, zullen in § 116 de voornaamste worden medegedeeld.

§ 116. Overeenkomstig de bedoeling van art. 5 der Conventie en der reserves, vermeld in het protocol van 1864, wordt verstaan, dat, bij het omslaan der lasten betrekkelijk de huisvesting van troepen en der oorlogsschattingen, slechts volgens billijkheid rekening zal gehouden worden met den liefdadigen ijver door de inwoners betoond. (Art. 4 van het Verdrag van 20 October 1868.)

Het toegevoegd art. 4 is eene toelichting van art. 5 der oorspronkelijke akte. Men heeft ingezien, dat het onmogelijk was elk huis, waar zich één gewonde bevond, vrijtestellen van inkwartiering. De troepen zouden op die wijze op straat staan. Op onbillijke wijze zou het opnemen van soms één licht gekwetste als voorwendsel dienen, om den last der huisvesting van troepen drukkender op de overige inwoners eener gemeente of landstreek overtebrengen. Dit geschiedde o. a. te *Hagenau.* Toen de Duitschers er binnen rukten vond men op elk huis een vlag van het Roode Kruis. Bij onderzoek bleek dat er van de gewonden van den slag bij Wörth, in elk huis één was ondergebracht. Zoo leest men althans bij Dr. Lueder, bl. 398.

Volgens den Duitschen afgevaardigde ter Brusselsche Conferentie zouden van art. 5 van het primitief verdrag van 1864 verschillende punten moeten worden gewijzigd en is de aanvulling door art. 4 van het verdrag van 1868 onvoldoende. »Liefdadige ijver" heeft in den oorlog geen zin. Men ziet slechts naar de *daden.* Indien men het recht heeft — zeide hij — [1] »zich door de witte vlag met het roode Kruis te doen beschermen, wegens een gewonde, die men verzorgt, bestaat er geen reden dat men niet in elk huis van eene vesting een gewonde

---

(1) *Actes,* p. 99.

brengt en zoodoende het bombardement onmogelijk maakt. »De bewoner moest ook verplicht zijn soldaten optenemen die rust noodig hebben. Bevinden zich in eene groote inrichting gewonden, dan kan men ze in een ander hospitaal overbrengen en op die wijze over de vrijgekomen ruimte beschikken. De inrichting moet echter onschendbaar blijven zoolang er gewonden zullen zijn, doch binnen de grens van de ruimte welke deze innemen." Dit gevoelen werd door de Russische en Italiaansche afgevaardigden gedeeld.

§ 117. De gewonde of zieke militairen zullen worden opgenomen en verpleegd zonder onderscheid van nationaliteit. De opperbevelhebbers zullen de bevoegdheid hebben om de krijgslieden, die gedurende den strijd gewond zijn, terstond aan de vijandelijke voorposten overtegeven, wanneer de omstandigheden dit toelaten, en behoudens de toestemming der beide partijen.

Zij, die na hunne genezing ongeschikt voor den dienst worden bevonden, zullen naar hun land worden teruggezonden.

De andere kunnen eveneens worden teruggezonden, op voorwaarde van de wapens gedurende den oorlog niet weder optevatten.

De ontruimingen en het personeel, daarmede belast, worden door eene volstrekte onzijdigheid gedekt. (Art. 6 van het Verdrag van 22 Augustus 1864.)

De eerste alinea van dit artikel heeft de strekking de *legerbevelhebbers aantebevelen* op de voorgestelde wijze te handelen.

De stellige verklaring der 2e alinea lokte bij de Brusselsche Conferentie bedenkingen uit. (1) Men wilde (Spanje) in stede van: *zullen worden teruggezonden,* stellen: *kunnen worden teruggezonden,* omdat Generaals bijv. uitstekend van raad kunnen dienen bij de leiding der oorlogs-operatiën. — De overige bedenkingen staan bij de volgende §, welke met deze verband houdt, vermeld.

§ 118. De gewonden, die — na genezing — verminkt

(1) *Actes*, p. 100.

of bepaaldelijk ongeschikt zullen blijven voor den militairen dienst, zullen, wanneer zij den wensch daartoe te kennen geven, zoodra hun toestand dit gedoogt, naar hun land worden teruggezonden.

Art. 5 van de Internationale Conferentie van 20 October 1868 behelst de volgende bepaling:

Bij uitbreiding van art. 6 der overeenkomst wordt bepaald, dat, met uitzondering van de officieren, wier gevangenhouding voor het lot der wapenen van invloed zou kunnen zijn, en binnen de perken door de tweede paragraaf van dat artikel vastgesteld, de in handen van den vijand gevallen gekwetsten, zelfs wanneer zij niet ongeschikt voor den dienst mochten zijn bevonden, na hunne genezing, of zelfs zoo mogelijk eerder, naar hun land zullen behooren te worden teruggezonden, op voorwaarde evenwel, dat zij gedurende den oorlog de wapens niet weder zullen opvatten.

De Generaal von Voigt-Rhetz [1] deed ter Brusselsche Conferentie opmerken, dat de verplichting welke dit 5e additioneele artikel aan de oorlogspartij, welke gewonden gevangen heeft genomen, zou opleggen om deze, in elk voorkomend geval, terugtezenden, niet kan worden aangenomen, te minder omdat er nog wel bij staat, *na hunne genezing*. Men zou dus genoodzaakt zijn alle gewonden, in staat om de wapens te voeren, naar hun land te doen terugkeeren. Dat is onaannemelijk. Het terugzenden der gewonden moet facultatief blijven.

De Kolonel Staaff vereenigde zich met het gevoelen der militairen, volgens welke, krachtens de ondervinding na de redactie der additioneele artikelen verkregen, de herstelde en lichamelijk geschikte gewonden als krijgsgevangenen moeten worden beschouwd. Er bestond geen reden voor eenige uitzondering.

Men was het echter eens, dat de gewonden of zieken, wier herstel op goede gronden geacht kon worden langer dan den duur van den veldtocht te zullen aanhouden — als deze dit ver-

---

(1) *Actes*, p. 100.

kozen — naar hun land moesten worden teruggezonden. (1) Ten slotte werd de redactie van den Generaal von Voigt-Rhetz aangenomen (2), welke in het hoofd dezer § als regel is gesteld, omdat de practijk niet anders zal plaats hebben.

§ 119. Eene gelijkvormige vlag zal ter onderscheiding worden aangenomen voor de hospitalen, ambulances en ontruimingen. Deze moet in elk geval van de nationale vlag vergezeld zijn.

Eveneens zal eene armplaat voor het onzijdig verklaard personeel worden aangenomen, waarvan de uitreiking aan de militaire overheid zal worden overgelaten.

De vlag en de armplaat zullen een rood kruis vertoonen op een witten grond. (Art. 7 van het Verdrag van 22 Augustus 1864.)

De Conventie meldt niets van een teeken bij nacht. In Pruisen is voor den nachtdienst, behalve de vlaggen, eene roode lantaarn aangenomen. Zie verder § 110.

Ter Brusselsche Conferentie bestond verschil van gevoelen over de noodzakelijkheid van de nationale vlag bij die van het Roode Kruis. Ten slotte werd het behoud van beide vlaggen *nuttig* doch niet *noodig* gerekend. (3)

§ 120. De bijzonderheden van uitvoering dezer overeenkomst zullen door de opperbevelhebbers der oorlogvoerende legers worden geregeld naar de voorschriften hunner respectieve regeeringen, in den geest van de algemeene beginselen in deze overeenkomst uitgedrukt. (Art. 8 van het Verdrag van 22 Augustus 1864.)

c. Particuliere hulpvereenigingen van het Roode Kruis.

§ 121. Aan de leden en het materieel van de particuliere hulpvereenigingen van het Roode Kruis tot verzor-

---

(1) *Actes*, p. 100 en 283.
(2) Id. » 101.
(3) Id. » 101.

ging van gekwetsten, is bij de tractaten geen onschendbaarheid verzekerd. ([1])

In 1867 werd op de Conferentie te Parijs voorgesteld die onschendbaarheid toetekennen. Dit is echter in 1868 te Genève met voordacht uit het verdrag gelaten, omdat men vreesde dat het verleenen aan elk drager van het Roode-kruisteeken van de onschendbaarheidsrechten tot misbruiken zou leiden.

De onschendbaarheid en bescherming is echter — onder zekere beperking — in den laatsten Duitsch-Franschen oorlog meesttijds toegekend. (Bijlage 5.)

Het personeel der Fransche ambulance van de Pers, bestaande uit 15 geneesheeren, 90 oppassers en 16 paarden *(Staats-Courant* van 20 Augustus 1870), is echter den 19den Augustus 1870, met zijn materieel van 8 rijtuigen, bij Metz tijdelijk in beslag en gevangen genomen, en heeft, toen de ambulance, naar Keulen overgebracht, aldaar vrij werd gelaten, door Luxemburg en België, langs een omweg, Frankrijk weder moeten bereiken.

Met de groote weldaden, die vele ambulances uit de onzijdige landen hebben verleend, schijnen ook daarbij misbruiken te hebben plaats gehad, die beperkende bepalingen noodzakelijk maken. Die noodzakelijkheid werd reeds bij punt 11 van het resumé der Internationale Conferentie, in April 1869 te Berlijn gehouden, algemeen erkend.

De bepalingen, daaromtrent door den Koning van Pruisen, gedurende den veldtocht in Frankrijk vastgesteld, vindt men in Bijlage 41.

Gedurende den laatsten oorlog zijn, zoowel van Duitsche als van Fransche zijde, ernstige beschuldigingen ingebracht omtrent het schenden van de bepalingen der Conventie, zoowel wat betreft het vuren op en gevangen nemen van hen, die onder de vlag van het Roode Kruis gekwetsten verpleegden, alsdat de onzijdige vlag misbruikt werd tot militaire doeleinden. Aan de Fransche autoriteiten werd bovendien het verwijt gericht, dat de meeste officieren en soldaten in onwetendheid verkeerden omtrent de bepalingen van de Conventie. (Circulaires van Graaf von Bismarck van den 9den Januari en den 17den Februari 1871 en van de Chandordy van den 25sten Januari 1871.) Mij komt het voor, dat enkele van die overtredingen het gevolg zijn dat door ziekenverplegers, dragers

---

(1) Rolin-Jaequemyns, *Second essai sur la guerre franco-allemande dans ses rapports avec le droit international,* p. 46.

van gewonden, hospitaal-soldaten, artsen enz., wapens worden gedragen.

In de depêches door de Pruisische regeering, onder den titel van *Les violations de la convention de Genève par les Français en 1870—1871*, uitgegeven, komen twee gevallen voor: één, volgens het rapport van den onderofficier Ihle, die gevangen genomen en ontwapend werd, en het andere van den onderofficier Richter, die zich, volgens procesverbaal, met zijne patrouille van vier man, in den ochtend van den 17den Augustus 1870 naar het slagveld van Mars-la-Tour had begeven. »Op het punt zijnde van gewonden te verbinden," zegt hij, »omsingelde ons een detachement vijandelijke cavalerie en nam ons gevangen. Nadat men ons de wapens had afgenomen, kwam een ander vijandelijk officier, die, naar het schijnt, aan zijne kameraden beduidde, dat onze gevangenneming onrechtmatig was; daarop zond men ons spoedig terug, doch zonder wapens."

Het dragen van wapenen is tot het uitvoeren van genees- en heelkunde eer hinderlijk dan noodzakelijk. Wil men schennis der Conventie vermijden, dan moeten de onzijdigen, ook op een slagveld, zonder wapens zijn — althans zonder geweer en volledige wapenrusting verschijnen. Toen den 5den Februari 1864 door de Denen eene wapenschorsing tot het begraven hunner dooden werd aangevraagd, antwoordde Generaal Gablenz, dat tot den 6den om 8 uur, in de aangewezen richting niet op *ongewapende* ziekendragers zou worden gevuurd.

In de eerste zitting der te Berlijn van 22—27 April 1869 omtrent het Roode Kruis gehouden Internationale Conferentie, werd reeds door den Luitenant-Generaal von Baumgarten, gedelegeerde van de Russische regeering, medegedeeld, dat het centrale comité in Rusland *eenstemmig* had verklaard, dat het personeel, bestemd tot hulp van gekwetsten, geen wapens behoort te dragen. Dr. Loefler, gedelegeerde van het Pruisische Ministerie van Oorlog, verklaarde, dat in Pruisen het tegenovergestelde gebruik bestond, en dat de Pruisische militaire geneeskundigen in tijd van oorlog niet ongewapend dienst mogen doen, omdat zij soldaat zijn. De president verklaarde daarop, dat de Conferentie geen missie had om te dezen opzichte eenige vraag of wensch uittespreken.

Het is echter niet de vraag wat in één leger het gebruik is. Wanneer het blijkt dat van een gebruik ernstige nadeelen het gevolg zijn, dient het gewijzigd. Wil men dat niet, dan verliest

men het recht om de tegenpartij te beschuldigen dat zij de overeenkomsten schendt. Voor *noodweer*, tot verdediging van zijn persoon, heeft men geen volle wapenrusting noodig, de soldaat bijv. geen geweer enz. Die *noodweer* wordt gewoonlijk als uitvlucht genomen, ook door Dr. Lueder. (1) Een korte sabel en zakrevolver is daartoe voldoende. Ware dit niet het geval, dan zouden alle officieren geweren moeten dragen.

In die conferentiën van 1869 te Berlijn is voorts vastgesteld, dat de werking van de hulpvereenigingen plaats zou hebben:

a. op het slagveld *na* den strijd;

b. voor *transport* van gewonden en zieken;

c. in de *hospitalen.*

Toen is nog de wensch geuit, dat de Hooge regeeringen, in tijd van oorlog, aan zieken en gewonden, die zich in badplaatsen bevinden, de voorrechten mochten willen schenken, welke de militairen genieten, die in het leger te velde ziek en gewond zijn, en tevens aan die inrichtingen de voorrechten, welke de hospitalen van een veldleger bezitten.

Dit zou niet alleen zijn geheel overeenkomstig den geest van het volkenrecht, maar heeft reeds précedenten gehad.

Den 10den Maart 1759 werd door Maria Theresia eene ordonnantie uitgevaardigd voor de baden te Landeck en Warmbrunn. (Bijlage 7).

Daarop volgde eene hoogst merkwaardige conventie.

Markgraaf Karel van Brandenburg teekende, van de zijde van Pruisen, den 12den Mei 1759, te Landshut, een vrijbrief of *sauvegarde* voor de badplaatsen Landeck, Warmbrunn, Teplitz en Carlsbad (Bijlage 8), en zond deze aan den veldmaarschalk Daun van het Oostenrijksche leger, die den 16den Mei daaraanvolgende te Schürtz een geheel gelijkluidende teekende.

De Pruisische dagorder te dezer zake is vermeld in Bijlage 9.

d. Koeriers.

§ 122. Koeriers, met het overbrengen van depêches of mondelinge bevelen en berichten belast, worden, voor zooverre zij in die betrekking openlijk en vooral wanneer zij in uniform of livrei reizen, als openlijke vijanden beschouwd. Wanneer zij de vervolging trachten te ontkomen, mag

(1) Dr. Lueder, S. 388.

men de wapenen tegen hen gebruiken. Zijn zij opgelicht, dan worden zij als krijgsgevangenen behandeld.

§ 123. Koeriers, die de door het leger bezette landstreek met depêches voor den vijand heimelijk beproeven doortetrekken, of de voorposten trachten doortesluipen, worden niet met spionnen of oorlogsverraders gelijkgesteld; zij worden evenwel door den krijgsraad naar omstandigheden gestraft.

3°. *De dooden.*

§ 124. De gesneuvelden of stervenden op een slagveld mogen niet uitgeplunderd of verminkt worden.

Positief Recht. § 19, Handleiding van het Instituut.

Ofschoon in geen tractaat of voorstel opgenomen is deze regel van positief recht zoo uit den aard der zaak voortvloeiende, dat de Fransche handleiding den regel opnoemt met deze vraag: »Is het noodig er bij te voegen, dat de eerbied voor dooden en gewonden vaste regel is bij beschaafde natiën?" (1)

§ 125. De dooden moeten nimmer begraven worden voor men van hunne lichamen alle kenteekenen heeft verzameld, zooals zakboekjes, nummers, portefeuilles enz., geschikt om hunne identiteit aantetoonen.

De op deze wijze nopens de vijandelijke dooden verzamelde aanwijzingen worden aan het leger of aan de regeering, waartoe zij behooren, zoo spoedig mogelijk medegedeeld.

Geen regel van positief recht, doch regel van humaniteit. Het is plicht de treurige en pijnlijke onzekerheid van de betrekkingen der strijders, die voor de eer van hun land vielen, omtrent het lot van deze zoo kort mogelijk te doen duren. Soms staan er bovendien gewichtige maatschappelijke en burgerlijke rechten en belangen mede in verband. Von Löffler vermeldt dat in 1868 nog 12,000 Oostenrijkers en 700 Pruisische soldaten uit den oorlog van 1866 *vermist* waren. (2) Op de

(1) *Manuel de droit international,* p. 51; *Ordonnance du 3 Mai 1832, art. 135.*
(2) Lueder, *Die Genfer Convention*, S. 323.

Brusselsche Conferentie is de regel door Kolonel Brun (1) (Denemarken) voorgesteld en later is die door het Instituut in zittingen van den Haag overgenomen. (2) Ten onrechte werd door Generaal von Voigt-Rhetz aan den afgevaardigde uit Denemarken geantwoord »dat aan diens denkbeeld kon worden tegemoet gekomen door elk soldaat te voorzien van een merkteeken of eene penning, aanwijzend het nummer van regement, compagnie en van den man." Zulk eene penning, aan een koord om den hals, dadelijk onder het overkleed gedragen, is uitmuntend om spoedig een bewijs van identiteit te vinden, maar helpt bitter weinig, wanneer eene ruwe zelfgenoegzaamheid ook die moeite te groot acht om die penning te ontnemen, te bewaren en inteleveren. Hoe ongelooflijk het schijnt, de Veldmaarschalk von Moltke haalt dat beginsel, door het Instituut in § 20 van den »*Manuel*" gesteld, als het eenige voorbeeld aan van eischen, welke er in gesteld worden en wel eens blijken kunnen onuitvoerbaar te zijn. Men behoeft waarlijk geen veldheerkunst te bezitten, om te begrijpen dat die eisch uitvoerbaar *moet* wezen. Als het begraven zóó overhaast geschiedt, dat de tijd niet wordt gegund om eene penning van den hals eens dooden aftenemen, hoe velen zullen dan levend begraven worden!

De Fransche handleiding, welker inhoud van meer menschelijk gevoel en waardeering getuigt, schrijft den regel voor (3) en voegt er zelfs bij, dat *alle* kenteekenen moeten verzameld worden, dat deze zoo spoedig mogelijk aan den vijand met de lijst der dooden zullen worden medegedeeld en dat daarbij gelijktijdig de voorwerpen gevoegd moeten worden, welke op de dooden zijn gevonden en hun persoonlijk eigendom waren.

4°. *Rechtstoestand van het bezette en veroverde land.*

Bestuur van het bezet gebied.

§ 126. Een territoir wordt als bezet beschouwd, wanneer de Staat, waartoe het behoort, ten gevolge van een vijandelijken inval, feitelijk heeft opgehouden er een regel-

(1) *Actes*, p. 83.
(2) *Annuaire 1877*, p. 98.
(3) Bl. 51.

matig gezag uitteoefenen zoodat alleen de aanvallende Staat daar de orde kan handhaven.

De grenzen, binnen welke dat feit zich voordoet, bepalen de uitgestrektheid en den duur der bezetting.

Positief Recht. Art. 1, Bruss. Conf.; Bl. 87 en 88. Fransch Manuel; §§ 41 en 42, Handleiding van het Instituut.

Van de verschillende bepalingen, welke van de occupatie zijn gegeven, hebben wij aan die van het Instituut de voorkeur gehecht. Deze is eerst na herhaalde wijziging en na met de meeste zorg overwogen te zijn, aangenomen.

De rechten, welke uit de occupatie voortspruiten, zijn een gevolg van de onmogelijkheid, waarin het Staatsbestuur verkeert, in het overheerd gebied zelf zijne rechten te handhaven en zijne plichten te vervullen, gepaard aan de noodzakelijkheid om er orde te houden; gezag is noodig, het feitelijke treedt derhalve in de plaats van het wettige.

Een juist begrip, eene juiste redactie van hetgeen onder occupatie verstaan moet worden, is van het hoogste gewicht. Bij de Brusselsche Conferentie heeft het begrip van occupatie en van de rechten, welke van de bezetting het gevolg zijn, tot gewichtige beschouwingen aanleiding gegeven. Kolonel Staaff (Zweden en Noorwegen) wees er terecht op (1) dat eene gansche reeks voorgestelde artikelen haren grondslag ontleende aan de bepalingen van het woord »occupatie" en dat het daarom noodig was ze zoo duidelijk mogelijk te stellen.

In de redactie voorgesteld door de Commissie ter Brusselsche Conferentie (zie bijlage 76) wenschte de Generaal von Voigt-Rhetz (Duitschland) de woorden: »zoolang (het gezag van het vijandelijk leger) in staat is ze uit te oefenen" (*tant qu'elle est en mesure de l'exercer*) wegtelaten. In die redactie vond hij te groote overeenkomst met de blokkade, welke niet effectief is, wanneer ze niet wordt uitgeoefend. Volgens hem blijkt de occupatie niet uit zichtbare teekenen. Ernstige strijd ontstond daarover. Verreweg de meerderheid deelde niet het gevoelen van den Duitschen afgevaardigde. Generaal Leer (Rusland) was van gevoelen, dat de bezetting eerst als gesteld, gevestigd kon worden beschouwd, als een gedeelte van het bezettingsleger zijne positiën en zijn communicatielijn met de andere korpsen

---

(1) *Actes*, p. 106.

heeft verzekerd. Von Voigt-Rhetz achtte dat het verkeerd was te zeggen, dat de bezetting niet bestaat, daar waar het militair gezag niet zichtbaar is, omdat daardoor opstand wordt uitgelokt en, zoo men het recht tot opstand voor de inwoners aanneemt, deze er de slachtoffers van zijn. Zeer te recht werd die leer bestreden, vooral door de Kolonels Hammer (Zwitserland) en Staaff. Beiden verklaarden dat het beginsel van blokkade ook op de occupatie behoorde te worden toegepast, omdat beide op feiten moeten berusten en opdat men zijne rechten zou kennen. Om de occupatie te handhaven, achtte Kolonel Hammer eene sterke macht geen vereischte. Soms zal één man voldoende zijn, mits hij geëerbiedigd worde; elders een post- of telegraaf-bureau, eene commissie, onverschillig waarvoor, in eene localiteit gevestigd en zonder oppositie werkend, in één woord, er moet een *feit* zijn, dat duidelijk aantoont, dat het territoir zich onder de militaire overheersching van den vijand bevinde. De Zwitsersche afgevaardigde zeide geen opstanden te willen uitlokken, maar ook aan den vijand niet meer rechten te willen toekennen, dan hij werkelijk bezit, en aan het bezet land niet het wettig recht van tegenstand te willen ontnemen.

De Generaal Leer (Rusland), de heer Jomini (Rusland) en Baude (Frankrijk) spraken allen voor het behoud der beperking en waren tegen het voorstel van den Duitschen afgevaardigde.

Omtrent het woord »territoire" werd door Baron Jomini (Rusland) in het midden gebracht dat deze onbepaalde uitdrukking ruim moet worden opgevat, daar het onmogelijk is eene provincie op elk punt te bezetten.

De Fransche officieele handleiding behelst hieromtrent het volgende: »Eene plaats kan zich onder de werking van de bezetting bevinden, ofschoon de aanvaller er nog geen enkele daad van gezag mocht hebben uitgeoefend, bijv. ingeval een dorp, waarin geen enkel element van weerstand wordt aangetroffen, door eene vijandelijke macht is omringd. Evenwel zal de occupator wel doen, om alle onzekerheid te voorkomen en in het belang der bevolking, de bezetting aftekondigen op alle punten, waar hij het recht meent te hebben er de gevolgen van te doen uitstrekken. Die afkondiging geschiedt door proclamaties aangeplakt in de gemeenten, waarschuwingen aan de gemeentebesturen en opgenomen in de locale dagbladen. In die aankondigingen is het goed om kortelings de verplichtingen der

bevolking te vermelden, welke uit den nieuwen staat van zaken voortvloeien." (1)

Ditzelfde is door mij eenige jaren geleden in het Instituut voorgesteld (2). Voor de bevolkingen is niets zoo nadeelig als onbestemdheid. Zij moet weten, welke verplichtingen de vijand haar oplegt; dan staat het aan haar om te beoordeelen of zij zich er al of niet aan onderwerpt. Wanneer eene gemeente de aankondiging heeft ontvangen, dat de vijand haar tot het door hem bezet gebied rekent, kan met kennis van zaken gehandeld worden. Zij kan er zich aan onderwerpen of niet; in elk geval zal zij niet blootstaan om onwetend voor rebellie te worden aangesproken.

§ 127. De werkkring van de vreemde gezanten en diplomatieke personen, bij de vijandelijke regeering geaccrediteerd, houdt in het bezet gebied rechtens op. In het belang van het volkenrechtelijk verkeer worden deze gezanten echter, in dat gebied, door het bezettingsleger beschermd en hunne diplomatieke werkzaamheid toegelaten, even alsof zij tijdelijk bij de souvereine macht over dat leger waren geaccrediteerd. (3)

§ 128. De vreemde consuls, die van de vijandelijke regeering machtiging hebben verkregen in de later bezette landstreek werkzaam te blijven, worden in hun werkkring door de overwinnende legermacht zoomin mogelijk gestoord.

Zij worden behandeld alsof zij middelerwijl door de eigen staatsmacht waren aangesteld. (4)

De regelen van courtoisie tusschen bevriende Mogendheden, immer zooveel mogelijk te betrachten, schrijven dit voor. Aan

---

(1) *Kanuel*, p. 88.

(2) In de brochure *Neerlands belang bij de conferentiën te Brussel en St. Petersburg*, Breda 1875, werd door mij voorgesteld, bl. 38: *Une commune n'est considérée comme occupée que lorsqu'elle se trouve tellement placée de fait sous l'autorité de l'armée ennemie qu'elle en a accepté la notification d'occupation.*

L'occupation ne s'étend qu'aux communes où cette notification a été acceptée et elle cesse dès qu'elle n'est plus en mesure de se maintenir.

Zie ook de *Annuaire* van het Instituut 1877, bl. 97. noot.

(3) Bluntschli, § 555.

(4) Id. § 556.

die regelen moet in verschillende voorkomende gevallen de verhouding met de vertegenwoordigers der Staten worden getoetst.

§ 129. De macht, door bezetting verkregen, is slechts een rechtstoestand van tijdelijk bezit. Zoolang dat bezit feitelijk plaats heeft, is het wettig gezag geschorst en stelt de occupator daarvoor het feitelijk gezag van zijne macht in de plaats.

Positief Recht. § I, Russisch voorstel; Art. 2, Brussel. Conf.; Bl. 93, Fransch Manuel.

Volgens Heffter (§ 131) heeft de geheele of gedeeltelijke verovering van een territoir de vervanging van de overwonnen regeering door die van den overwinnaar niet tot onmiddellijk gevolg, zoolang de strijd nog met eenige kansen kan worden voortgezet. Eerst nà aan het overwonnen volk eene beslissende nederlaag te hebben toegebracht, nà het de mogelijkheid tot langer wederstand te hebben ontnomen, kan de overwinnaar het zijne heerschappij opleggen door van het souverein gezag bezittenemen, ofschoon die heerschappij slechts eene van overweldiging blijft.

»Eerst nà eene beslissende nederlaag," zegt Heffter. Wie bepaalt of eene nederlaag al of niet beslissend zij? De overwinnaar zelf; deze is slechts ééne partij, en de instemming van beide belanghebbenden wordt gevorderd tot rechtsgeldigheid. Vandaar dat het juister schijnt duidelijk het *feitelijk* van het *rechtsgeldig* souverein gezag te onderscheiden. Feitelijk is de overwinnaar Souverein, zoodra hij een gewest feitelijk aan zijne macht heeft onderworpen; doch eene beslissende nederlaag noch eene tijdelijke bezetting kan den veroveraar rechtens tot Souverein maken. Zijn recht kan hij slechts ontleenen aan het vredestractaat, waarbij het gezag over bepaalde gewesten door den vroegeren Souverein afgestaan en door den nieuwen Souverein aanvaard wordt.

De tijdelijke bezitter, door zijne macht in staat zijn gezag op elk gebied in de plaats te stellen van den wettigen Souverein, kan, als hij wil, ook de rechtspraak in zijn naam doen plaats hebben. Hij zal het meesttijds niet doen, omdat het hem voor militaire doeleinden onverschillig is, en hij, zonder overwegend belang, niet licht de vijandschap der bewoners van het bezette land aanwakkert; omdat het rechtspersoneel dan vermoedelijk niet in functie zou blijven, en om meer andere redenen, die echter allen van poli-

tieken aard zijn. Evenzeer bezit de tijdelijke occupator, volgens de Martens (p. 414), het recht om munten te slaan. Of de occupator tijdelijk dan wel blijvend bezet, hangt alleen van zijn eigen inzichten en macht af, maar kan geen verschil brengen in het recht, dat hij als Souverein doet gelden.

Wanneer hij echter voornemens is slechts tijdelijk te verblijven, zal hij natuurlijk bijna geen regeeringsrechten uitoefenen en b.v. geen munten laten slaan, ofschoon de bevoegdheid daartoe hem niet kan worden ontzegd.

Gedurende den oorlog van 1870—1871 had tusschen de Duitsche autoriteiten en het gerechtshof van Nancy een conflict plaats, omtrent de formule van rechtsuitspraak na den val van het Keizerrijk.

De Pruisische burgerlijke commissaris had eerst voorgesteld dit te doen in naam der *Hooge Duitsche Mogendheden, die den Elzas en Lotharingen bezetten*, doch nam genoegen met eene formule, waarin de Keizer der Franschen werd genoemd, omdat deze, ofschoon gevangen, geen afstand had gedaan van de kroon.

Het hof van Nancy wilde echter rechtspreken in naam van de nieuwe republikeinsche regeering. Daar deze toenmaals nog niet door de Duitschers als wettig was erkend, werd dit niet toegestaan, waarop den 8sten September 1870 door het hof werd besloten: dat het dientengevolge, zonder zijne functiën nederteleggen, genoodzaakt was voorloopig zich van rechtspraak te onthouden.

Belangrijk wegens de edele gevoelens, die er in doorstralen is de volgende brief van den 5den September van den Procureur-Generaal van Nancy, aan den Pruisischen Generaal, Graaf von Bonin, welke bij deze uitspraak was gevoegd:

»*Monsieur le comte, vous m'avez fait l'honneur de me transmettre une lettre par laquelle M. le commissaire civil d'Alsace me demande d'inviter les magistrats des arrondissements de Sarrebourg et de Chateau-Salins à continuer leurs fonctions. Dans cette lettre, M. le commissaire civil fait connaître que les tribunaux continueront leur juridiction, que les lois en vigueur continueront à être appliquées, mais que les jugements seraient rendus au nom des puissances allemandes occupant l'Alsace.*

»*Je ne puis hésiter un seul instant sur la réponse que je dois faire à cette communication. Magistrat français, je ne puis ni concourir à l'administration de la justice au nom d'une puissance étrangère, ni donner des instructions en ce sens aux magistrats de mon ressort. J'ai d'ailleurs trop de confiance dans*

les sentiments qui les animent pour penser que leur résolution ne soit pas conforme à la mienne.

»Je vous prie de vouloir bien faire parvenir ma réponse à M. le commissaire civil d'Alsace. Elle ne saurait l'étonner. Quelle que soit leur nationalité, les hommes d'honneur n'ont qu'une manière d'apprécier leurs devoirs envers leur pays."

§ 130. De occupator, zijn gezag in de plaats stellende van dat van den wettigen bestierder, behoort alle maatregelen te nemen, die van hem afhangen, om de orde en het openbaar leven zooveel mogelijk te herstellen en te verzekeren.

Daartoe zal hij de wetten, die in vredestijd in het land van kracht waren, handhaven en ze buiten noodzaak niet wijzigen, schorsen of vervangen.

Positief Recht. §§ I en II, Russisch Voorstel; Art. 2 en 3, Brussel. Conf.; Bl. 94 en 95 Fransch Manuel; § 44 Handleiding van het Instituut.

Volgens eene uitlegging, door den Baron Lambermont (België) ter Brusselsche Conferentie gegeven, waarmede alle leden zich hebben vereenigd, (1) omvat het woord »Orde" in de § »materieele, burgerlijke, maatschappelijke, politieke orde"; terwijl openbaar leven (*vie publique*) betrekking heeft op: »maatschappelijke functiën en gewone transacties, die het dagelijksch leven uitmaken."

Bluntschli (§ 540) stelt den regel, dat het vroeger gezag in de bezette landstreek geheel geschorst en vervangen is door het militair gezag van het bezettingsleger. Die regel is te absoluut. Het is niet noodzakelijk, dat het gezag van gewestelijke en gemeentebesturen, zelfs niet altijd in allen deele dat van het staatsbestuur, door den veroveraar wordt geschorst. Natuurlijk verkeert de staatsregeering buiten de mogelijkheid voor die streek nieuwe bevelen uittevaardigen. Gewoonlijk blijven echter al hare vroeger gegeven wetten en besluiten van kracht, voor zoover de uitvoering daarvan niet feitelijk door den oorlogstoestand onmogelijk gemaakt, of het militair gezag van het bezettingsleger die uitvoering verboden heeft.

---

(1) *Actes*, p. 110.

§ 131. De bevelhebber van de overheerende krijgsmacht is bevoegd algemeene verordeningen uittevaardigen en de politiemaatregelen te treffen, welke hij voor de bezette landstreek noodig acht.

Hij zal vooral het rechtswezen niet dan om zeer gewichtige redenen doen schorsen.

De civiele en crimineele rechtspleging blijven hunnen gewonen loop houden, tenzij door het legerbestuur uitdrukkelijk anders is bepaald.

Vergelijk § 129.

Toen Blücher, 17 Januari 1814, Nancy was binnengetrokken, schafte hij, in alle door het Silezische leger bezette departementen van Frankrijk, de door Napoleon ingevoerde »*droit réunis*" af en verminderde de zoutbelasting. Dit geschiedde om politieke beweegredenen, evenals het met paspoort naar de haardsteden doen aftrekken van alle Fransche deserteurs.

In 1870 werd door de Duitsche Gouverneurs-Generaal en de civiele commissarissen in de bezette landen afgekondigd, dat alle Fransche wetten van kracht bleven, voor zoover de oorlogstoestand de schorsing daarvan niet vorderde; dat de justitie in volle vrijheid recht zou blijven spreken; dat de gemeentelijke autoriteiten, die zich niet vijandig toonden, in hunne betrekkingen zouden gehandhaafd blijven en dat, in den omvang van het administratief gezag, niets zou worden veranderd.

Deze bepalingen zijn geheel in overeenstemming met de moderne rechtsbegrippen, omdat de strekking daarvan is de door den oorlog ontstane toestand van wanorde te beperken, door zoomin mogelijk stoornis te brengen in de betrekkingen van de verschillende burgerlijke toestanden, en de maatschappelijke banden zoomin mogelijk te verscheuren.

De Koning van Pruisen vaardigde bovendien, den 13den Augustus 1870, een besluit uit, waarbij hij de conscriptie afgeschaft verklaarde in de geheele uitgestrektheid van het gebied, door de Duitsche troepen bezet, met bedreiging aan de burgerlijke autoriteiten van afgezet en gevangen gehouden te worden, zoo zij daartegen handelden.

Bijlage 38 vervat de politieverordeningen, den 6den Augustus 1870 door de Duitschers te Sarguemines afgekondigd.

Een andere maatregel, in den oorlog van 1870—1871 genomen, is het verbod aan de inwoners van den Elzas en Lotha-

ringen, op straf van verbanning en verbeurdverklaring van alle tegenwoordige en toekomende goederen, om die bezette landstreek zonder vergunning te verlaten (Bijlage 60). Het werd bij decreet van 15 December 1870 uitgevaardigd. Dit decreet vindt mogelijk aanleiding in de omstandigheid, dat de Elzas en Lotharingen reeds als door het recht van herovering in voortdurend bezit werden beschouwd; zeker in die, dat de bewoners, niets van hunne nieuwe broeders willende weten, bij massa's wegtrokken, om zich bij het Fransche leger aantesluiten.

Daar de tijdelijke bezitter absoluut heerscher is, heeft deze als zoodanig het recht zijne tijdelijke onderdanen te verbieden, indien hij dit noodig acht, het land te verlaten.

Vroegere regeeringen van Frankrijk hebben meermalen gestrenger decreten tegen het émigreeren afgekondigd. Het verbod moge voor sommigen ontegenzeggelijk hard zijn, met de beginselen van het oorlogsrecht is het niet in strijd. Hier kan toch niet gezegd worden dat het eene *doelblooze* hardheid was. Integendeel, men moet erkennen, dat de omstandigheden het verbod wettigden. Elke oorlogspartij toch heeft het recht om, binnen de perken der menschelijkheid, zoodanige maatregelen te nemen als noodig zijn om te beletten dat de strijdkrachten des vijands vermeerderen. Dit nu was hier het geval, maar... is het aan de Duitschers vergund de Elzassers en Lotharingers te verbieden het land te verlaten, dan voorzeker kan het aan de Franschen niet als eene schennis van het oorlogsrecht worden toegerekend, dat zij, uit hetzelfde beginsel, in den aanvang van den oorlog den Duitschers beletteden zich bij de legers te voegen, die op het punt stonden Frankrijk binnentetrekken. Wat de strafbepaling der zoo uitgebreide confiscatie van goederen betreft, Rolin-Jaequemyns [1] noemt haar verfoeilijk. Hij vergelijkt den burger, die tegen dit verbod handelt, met een onzijdig schip, dat contrabande geladen of eene blokkade geschonden heeft. Gelukt het dit schip aan het gevaar van aanhouding te ontkomen, dan moet het geweten worden aan het gebrekkig toezicht van den Staat, die er de gevolgen van moet dragen, doch niet aan het schip of aan andere schepen van denzelfden reeder, waarop de oorlogspartij het nadeel later niet meer mag verhalen of toepassen. Mij schijnt de volkomen gelijkstelling van een burger-onderdaan des vijands met dien van een neutralen Staat te ver getrokken. In abstracto moge

(1) *Second essai*, p. 34.

daarvoor veel pleiten, in de practijk bestaat er m. i. verschil. Ik wijs slechts op het feit, dat de eerste door zijn wettigen Souverein meesttijds zal worden aangespoord de tegenpartij te helpen bestrijden, terwijl de laatste integendeel door zijn Souverein, met alle middelen, welke hem ten dienste staan, zal worden afgehouden aan den oorlog deeltenemen.

§ 132. De ambtenaren en geëmployeerden van alle klassen, die er in toestemmen hun ambt te blijven bekleeden, behooren de bescherming van den occupator te genieten.

Zij zijn altijd herroepbaar en hebben steeds het recht hunne betrekking nederteleggen.

Zij mogen slechts disciplinair gestraft worden, wanneer zij aan de verplichtingen te kort komen, welke zij vrijwillig op zich hebben genomen en aan den rechter overgeleverd, voor het geval zij verraad plegen.

Positief Recht. §§ III en IV, Russisch voorstel; Art. 4, Brussel. Conf.; bl. 94 en 97, Fransch Manuel; 87e. vraag, Russisch Manuel; § 45, Handleiding van het Instituut.

De bevelhebber der bezettingstroepen kan van de ambtenaren in 's vijands land den eed van tijdelijke gehoorzaamheid vorderen en hen ontslaan, wanneer zij dien eed weigeren afteleggen. Het Fransche voorschrift, bl. 109, wijst er echter op, dat in de laatste Europeesche oorlogen het afleggen van dien eed niet van de ambtenaren is geëischt.

Deze gehoorzaamheid, eene onderwerping, aan hem die feitelijk de macht heeft gezag uitteoefenen, houdt op van het oogenblik, waarop deze de macht om gezag uitteoefenen verliest; zij wordt dus door den duur van de bezetting bepaald.

Gedurende den oorlog van 1870—1871 is het gedeelte van Frankrijk, door het Duitsche leger bezet, grootendeels door Duitsche militaire en burgerlijke ambtenaren beheerd. Het was daartoe verdeeld in drie Gouvernementen, elk met een Gouverneur-Generaal aan het hoofd, bijgestaan door een burgerlijk commissaris. Deze zetelden te Straatsburg voor den Elzas, te Nancy voor Lotharingen en te Rheims voor de overige bezette gedeelten. Bovendien werden de prefecten der departementen door Duitschers vervangen.

Het post- en telegraafwezen werd onverwijld op Pruisischen voet geschoeid en grootendeels door Duitschers bediend.

Generaal L e e r (Rusl.) is van meening dat de ambtenaren, die in functie blijven, een dienst aan hun land bewijzen, omdat zij in staat zijn nuttig te wezen voor de bevolkingen. (1) Wat mij betreft, ik geloof dat de orde in een door den vijand bezet gewest het meest ten bate komt van den occupator, en dat de ambtenaren, die in dienst blijven, in den regel niet hun vaderland, maar hun eigenbelang en dat des vijands dienen. Hem alle inlichtingen te moeten verstrekken, die hij vraagt en noodig heeft, is, naar mijne beschouwing, met eer en plicht jegens het vaderland onvereenigbaar en werkt zijdelings 's vijands operatiën in de hand. Hoe moeilijk het trouwens is voor hen, die in functie blijven, blijkt uit het volgende, dat aan de Fransche handleiding is ontleend: (2) »De plaatselijke ambtenaren zullen het bijna altijd als een vaderlandslievende plicht achten in hunne betrekking te blijven. Zij moeten echter niet vergeten, dat boven de belangen der gemeente het heil van het land staat en zich wachten voor alles, wat den inval zou kunnen begunstigen. Dit gevaar is zoo ernstig, dat het wettig bewind het misschien zal trachten te voorkomen, door hun bij algemeenen of bijzonderen maatregel alle macht te ontnemen. (3) In elk geval zullen zij vermijden zich eensklaps als de tusschenpersoon van den aanvaller optewerpen. Zij zullen somtijds verschooning voor hunne tusschenkomst vinden in het belang hunner gemeente, om door eene rechtvaardige verdeeling lasten, welke niet meer vermeden kunnen worden, te verlichten; maar zij zouden hun plicht verzaken, indien zij, zonder noodzaak, de verzorgers van den vijand werden, indien zij zich als zijn gemachtigden bij naburige gemeenten voordeden."

§ 133. De bewoners van het bezet gebied zijn, ten gevolge van de bezetting, door overmacht, tijdelijk ontheven van hunne gehoorzaamheid aan hunnen Souverein, doch zijn begrensde gehoorzaamheid verschuldigd, voor zoover zij zich binnen het bezet gedeelte blijven ophouden, aan de overheid, die aldaar daadwerkelijk het gezag uitoefent.

(1) *Actes*, p. 112.

(2) Bl. 98.

(3) Art. 79 van het Pruisisch reglement van 12 April 1813 voor den landstorm bevat het volgende voorschrift: Indien eene stad of een dorp met zooveel spoed wordt bezet, dat de inwoners den tijd niet hebben zich te verwijderen, zullen de autoriteiten beschouwd worden als afgeschaft en niemand zal gehouden worden hun te gehoorzamen.

§ 134. De uitvoerders van het militair gezag in door het leger bezette landstreken worden door het oorlogsrecht niet ontheven van de wetten der menschelijkheid, der gerechtigheid, der eer en der krijgsgebruiken van de beschaafde volken.

Militaire onderdrukking is niet gebruik, doch misbruik maken van het oorlogsrecht.

Onderdrukking is elke daad van geweld, die niet door noodzaak wordt gevorderd.

§ 135. De eer en de familierechten, het leven en de eigendom der bijzondere personen, zoowel als hunne godsdienstige overtuigingen en de uitoefening van hunnen godsdienst moeten worden geëerbiedigd.

Positief Recht. § L, Russisch voorstel; Art. 38, Bruss. Conf.; Bl. 106, Fransch voorschrift; § 49, Handleiding van het Instituut.

§ 136. De misdaden, wanbedrijven en vergrijpen, door de bewoners van de bezette landstreek gepleegd tegen den overwinnenden Staat, diens bondgenooten, legers en tegen de personen, die de legers volgen, worden voor de krijgsraden van het bezettingsleger gebracht en ingevolge het daarbij geldend krijgswettenboek gestraft.

Deze abnormale rechtstoestand is onmiddellijk gevolg van het ingrijpen van het oorlogsrecht.

§ 137. Het krijgsrecht wordt in de plaatsen en gedeelten van de bezette landstreek, waarvan het bezit verzekerd schijnt, minder streng toegepast dan in die, waar het gevaar en de strijd om het bezit voortduurt en nabij is; het allerstrengst in het gezicht van en op de kampplaats zelve. (1)

Alleen oorlogsnoodzaak wettigt anders te gestrenge toepassing. Waar zij vermindert herneemt het menschelijk gevoel gaandeweg de plaats, die het toekomt.

---

(1) Bluntschli, § 543.

5°. *Rechten op de goederen van den Staat en van de militairen.*

§ 138. De rechten van den occupator op de goederen, welke zich in het door hem bezet gebied bevinden, verschillen, naar mate die goederen aan den Staat of aan privaat personen behooren, roerend of onroerend goed zijn.

Volgens het oud-Romeinsch recht werden alle bezittingen van den vijand en van diens onderdanen verbeurd verklaard. Alleen bij den burgeroorlog was dit verboden. De troepen waren verplicht den behaalden buit aan den Staat ter beschikking afteleveren. De regel was dat de *roerende* goederen verbleven aan hem, die er zich van meester gemaakt had en dat de *onroerende* aan den Staat kwamen. Het buitrecht schonk, als eene natuurlijke bezitneming, krachtens het recht van den sterkste, een onbetwistbaar eigendomsrecht.

Hugo de Groot (1) eerbiedigt dit recht nog; Vattel (2) eveneens, echter in meer beperkten zin. Het maken van buit en het verbeurdverklaren van goederen was een zuiver beginsel, toen de rechtsregel gold, dat de vijand zonder recht, zijne goederen zonder beheer waren, en ieder burger, die op vijandelijk grondgebied woonde, als vijand werd beschouwd. Sedert als grondbeginsel van het oorlogsrecht is aangenomen, dat de oorlog slechts tusschen de Staten wordt gevoerd, heeft men onderscheid gemaakt tusschen bijzonder eigendom en Staatseigendom en is men allengs tot de erkenning gekomen, dat het *particulier vermogen van de vreedzame burgers* niet kan worden buit gemaakt. (3) Vermits de militairen niet als privaat-personen voor eigen zaak doch slechts als midden-personen van den Staat voor diens rechtzaak strijden, moet ook hun particulieren eigendom geëerbiedigd worden en is deze niet vatbaar om te worden buit verklaard. Vattel (4) erkende dit nog niet; Heffter (p. 254) evenmin. Deze gaat van het denkbeeld uit, dat de vijandelijke legers al wat zij in den strijd bij zich hebben aan de kansen van den oorlog blootstellen.

---

(1) III. 6.
(2) III. 9.
(3) De Martens, p. 415.
(4) III. 9. § 164.

De laatste schrijvers over het volkenrecht (1) hebben den eigendom der militairen in bescherming genomen. In de laatste oorlogen is deze rechtsregel geëerbiedigd. Het vrijzinnig beginsel strekt zich echter niet verder uit, dan tot hetgeen op en bij den persoon wordt aangetroffen: diens kleederen, sieraden, geld en paarden. Het strekt zich uit den aard der zaak niet uit over wapens en mede niet over voorwerpen, welke van het slagveld worden opgenomen.

Op de goederen van den Staat doet de occupator het recht van verovering in volle kracht gelden, maar om dat te kunnen doen, moet hij het goed werkelijk veroverd, rechtstitel verkregen hebben van deugdelijk bezit.

Roerend Staatsgoed, onbeheerd of onverdedigd in 's vijands handen achtergelaten, kan door dezen worden medegenomen. Om het aan derden overtedragen — en diens recht van eigendom onbetwistbaar te doen worden — moet het eenigen tijd in zijn rustig bezit zijn verbleven; volgens het Romeinsch recht: in veilige plaats zijn gebracht; volgens het gebruik in de XVIe eeuw: gedurende 24 uren in onverstoord bezit zijn gebleven; sedert het Code Napoleon wordt, ook in het internationaal recht, bezit verkregen geacht door de daad van eene zaak onder zijne macht te brengen, met het oogmerk om ze voor zich te behouden. (2)

De tijdsbepaling van 24 uur tot rechtstitel van bezit is alleen toepasselijk gebleven op den ter zee gemaakten buit.

De rechtseigendom van *onroerend* goed van den Staat moet — evenals in het privaatrecht — worden aangetoond door een rechtstitel van eigendomsovergang, afkomstig van dengenen die gerechtigd was over den eigendom te beschikken; de eigendom door verovering verkregen derhalve door eene acte van afstand, het vredestractaat. Zoolang die acte niet bestaat is het recht van den occupator slechts een onvolmaakt, tijdelijk recht, door overmacht verkregen, dat het bezit van twijfelachtigen aard doet zijn, vermits het weder door overmacht kan moeten worden prijsgegeven.

Intusschen levert de geschiedenis der Statenvorming menig voorbeeld van door de Vorsten op onregelmatige wijze verkregen bezit van gebied.

Frederik Wilhelm I, Koning van Pruisen, sloot in 1713,

---

(1) Dahn, S. 21. — Bluntschli, *Einleitung*, S. 39.
(2) Calvo, § 891; Burgerlijk wetboek. Art. 594.

tijdens den oorlog van Karel XII van Zweden tegen Rusland, met de regeering van Holstein-Gottorp, een tractaat, waarbij hij vergunning verkreeg om, als onzijdige macht, Stettin en andere plaatsen in Zweedsch-Pommeren te bezetten, zoo het heette, om de Russen verwijderd te houden, in werkelijkheid om als de Zweden verdreven waren, voor zich Zweedsch-Pommeren te behouden. De erkenning van het recht van bezetting wist hij, door omkooping van Mentschikoff, ook van Rusland en Polen te verkrijgen. De eenige, die recht had de vergunning te verleenen, Zweden, gaf die niet, protesteerde en verzette zich met de wapens tegen de bezetting en toen, in 1715, Zweden teruggave van zijn eigendom vorderde, zonder de opgedreven kosten van bezetting, welke tegen zijn wil plaats had gehad, te betalen, kwam Pruisen deswege in oorlog met Zweden.

Aan dezen Staat, verzwakt en uitgeput door de avontuurlijke tochten zijns Konings, die na den slag bij Pultawa vijf jaren achtereen in Turkije bleef, werden gelijktijdig nog door een ander Vorst, Bremen, Verden en Stade op even onrechtmatige wijze afgenomen.

De tijdelijke bezitter, Denemarken, verkocht zijn z.g.n. recht er op, dat niet bij eenig tractaat was verkregen, in 1715 aan George I, Koning van Groot-Britannië en Keurvorst van Hanover, die zich nu broederlijk met den Koning van Pruisen verbond om aan elkander het bezit van het door ieder aan Zweden ontroofd grondgebied te waarborgen en door gezamenlijken oorlog tegen Zweden te helpen behouden.

§ 139. Krachtens het oorlogsrecht kan het overwinnend legerbestuur roerende goederen en gelden, die staatseigendom zijn, in bezit nemen.

Het recht van toeëigening door geweld van een anders goed heeft nimmer bestaan dan tusschen vijanden in oorlog. Het bestaat nog. Het begrip, wie vijand is, is echter gewijzigd. Thans is het Staat tegen Staat. De eene Staat heeft daardoor op den anderen het recht diens goederen buit te maken.

De roerende staatseigendom wordt thans buit gemaakt, niet meer omdat, zooals vroeger gold, *vijands goed onbeheerd goed is*, maar omdat de *vijandelijke Staat eigenaar is*. Door aan dien Staat het gebruik zijner bezittingen te ontnemen, dwingt men hem toetegeven en verzwakt men hem in de middelen van verzet.

§ 140. De occupator zal zich slechts meester mogen maken van de contante gelden, de fondsen en de opeischbare en verhandelbare waarden, welke den Staat in eigendom toebehooren, alsmede van de wapendepôts, voorraadmagazijnen en in het algemeen van alle roerende goederen, welke tot den oorlog kunnen dienen.

Middelen van transport (spoorwegen, stoombooten enz.) zoowel als al wat tot de telegrafen te land en de onderzeesche kabels behoort, kunnen slechts tot het gebruik van den occupator in beslag worden genomen. Hunne vernieling is niet geoorloofd, tenzij dat deze door oorlogsnoodzaak wordt geboden.

Zij worden bij den vrede teruggegeven, in den toestand waarin zij zich bevinden.

Voorwerpen van kunst en wetenschap worden niet bemachtigd.

Positief Recht. § VI, Russisch voorstel; Art. 6, Bruss. Conf.; Bl. 117 en 118, Fransch manuel; §§ 50 en 51, Handleiding van het Instituut.

Met bijvoeging van de laatste alinea, is voor dit onderwerp de redactie van het Instituut gevolgd. Zij komt het meest overeen met die van de officieele Fransche handleiding, waarvan zij in zoo verre afwijkt, dat daarin niet bepaald wordt gezegd dat de Staatseigendom, in de tweede alinea genoemd, bij den vrede wordt teruggegeven, maar dat de definitieve toekenning bij den vrede zal worden geregeld. De opvatting van het Instituut is echter in overeenstemming met het vroeger door mij gestelde.

In de eerste plaats kan krijgsbuit worden gemaakt: alle eigendom van den Staat, welke onmiddellijk tot oorlogsvoering dient, zooals krijgskassen, oorlogsmaterieel, wapenen van allerlei aard, afzonderlijk of in tuighuizen, munitie, paarden, welke tot militairen dienst worden gebezigd, magazijnen met levensmiddelen, enz. (1) Op deze goederen heeft het buitrecht de verste strekking en kan genomen worden wat onder de hand valt, zonder te onderzoeken of het mogelijk ook gedeeltelijk privaat eigendom is. Zoodra het gebruik van die goederen tot een militair

(1) Dahn, S. 20. — Bluntschli, § 645.

doel onloochenbaar is, kunnen zij in beslag worden genomen, daar dit den vijand in zijne middelen tot verzet verzwakt. *Spoorwegmaterieel* (locomotieven, personen- en goederenwagens) behoort meesttijds aan bijzondere maatschappijen, doch de Staat heeft veeltijds contracten met die maatschappijen gesloten tot spoedvervoer van troepen en oorlogsmaterieel, en heeft of maakt gebruik van het recht van benadering. Evenzeer is dit met *stoomschepen* het geval. Gedurende den oorlog heeft men geen tijd of gelegenheid deze schakeeringen van eigendoms- of gebruiksrecht natesporen. Daar spoorwegen en stoombooten, hoewel middelen van publiek, soms van internationaal verkeer, den vijand het oorlogvoeren gemakkelijker maken, heeft de overwinnaar recht ze *voorloopig in beslag te nemen* en als eigenaar te gebruiken. Vooral is dit het geval met de spoorwegen en hun materieel. Dit schijnt een onrecht, omdat het afwijkt van het beginsel, dat bijzondere personen buiten den strijd staan; maar het is zulks niet, omdat de inbeslagneming slechts tijdelijk en dus geen ontvreemding of ontrooving is, deze door het hooger oorlogsbelang noodzakelijk is geboden, en dat oorlogsbelang hoofdwet wordt, wanneer, zooals hier, niets onmenschelijks wordt misdreven. Een legerhoofd kan toch de spoorweglijnen niet onder het beheer laten van personen, die hem vijandig zijn. Bij den vrede behoort de rechtmatige eigenaar echter in al zijne rechten terugtetreden. Hierbij wordt het overgelaten om later, in vredestijd, tusschen den Staat, aan wien bij verdrag de spoorbanen blijven, en de maatschappijen over de geleden schade te onderhandelen. *Magazijnen met oorlogswapenen* en die met *fourages en levensmiddelen* voor 's vijands troepen, worden buit verklaard, al behooren ze ook aan particulieren. Vergelijk echter wat later omtrent het buitrecht in het algemeen wordt gezegd. Gebruiksrecht, derhalve voorloopig beslag leggen op deze goederen, wordt door militaire noodzaak gewettigd; zoodra het bijzonder eigendom betreft, echter niet zonder betaling. Materieel dient met den vrede den particulieren bezitter te worden teruggegeven of de waarde betaald.

De magazijnen met levensmiddelen, die tot voeding van de burgerbevolking zijn bestemd, mogen niet buit worden gemaakt.

Volgens Bluntschli (§ 650) en Dahn (S. 20) is het buitmaken van kunstwerken, schilderijen, beelden enz., krachtens het tegenwoordig oorlogsrecht veroorloofd, voor zoover die voorwerpen van kunst staatseigendom zijn en het wegnemen en verplaatsen zonder beschadiging kan geschieden. Bij den vrede

moet echter, volgens den eersten, het definitief bezit bekrachtigd worden en mag de overwinnaar, gedurende den oorlog, buit gemaakte kunstwerken niet vervreemden.

Beiden veroordeelen dien regel echter, ofschoon zij dien nog als een beginsel van het positief recht beschouwen. Dahn vindt dat het meer eer voor den overwinnaar is, aan het overwonnen land zijne kunstwerken te laten dan ze medetevoeren. Bluntschli verwacht dat het toekomend volkenrecht de kunstwerken niet meer onder de voorwerpen van buit zal beschouwen. Niet zonder bevreemding ontwaart men echter, dat ook deze schrijvers, evenals alle andere, verklaren, dat de roerende eigendom van scholen, universiteiten, academiën, observatoriën, penningkabinetten, musea, bibliotheken en soortgelijke andere inrichtingen voor beschaving en opvoeding, niet mag worden buit gemaakt, al is deze staatseigendom omdat, zegt Bluntschli, de bestemming van die inrichtingen bepaald vredelievend is, en zij, zoowel plaatselijk als algemeen, een zeer beschavenden invloed uitoefenen. Ditzelfde kan echter van de kunstwerken worden gezegd. Deze zijn mede een middel tot veredeling, tot leering van de bevolking, om haar door aanschouwing te verheffen tot hetgeen goed en schoon is, terwijl zij tevens voor de leerlingen in de schoone kunsten tot model strekken. Het voorrecht aan de wetenschap boven de kunst verleend is dus zeer willekeurig.

Het is bekend dat onder Bonaparte eene menigte kunstschatten van andere landen naar Parijs werd overgebracht. Het geschiedde onder den naam van krijgstropeeën, eere- of zegeteekenen.

Na den intocht der Verbondene Mogendheden in 1815 binnen Parijs en de herstelling der Bourbons, werden die kunstwerken door de Verbondenen aan de landen, waarvan zij waren weggevoerd, teruggegeven. De gronden, waarop dit geschiedde zijn in eene nota ontwikkeld, welke den 11den September 1815, door den Engelschen Minister, Lord Castlereagh, aan de overige gezanten der Verbonden Staten, te Parijs in Congres vereenigd, werd ingeleverd. De Engelsche gezant verklaarde in dat stuk, dat van de zijde van den Paus, den Groothertog van Toscane en den Koning der Nederlanden vertoogen waren ingezonden, waarbij de tusschenkomst dier Mogendheden werd ingeroepen om de teruggave te verkrijgen van de beelden, schilderijen en andere voorwerpen van kunst, waarvan hunne Staten door het revolutionair bewind van Frankrijk, *in strijd met alle*

beginselen van rechtvaardigheid en moderne krijgsgebruiken, waren beroofd.

Na gewezen te hebben, dat de rust in Europa vorderde, dat het beginsel van volkomen intégriteit der Staten werd geëerbiedigd, hetwelk de Verbondenen voorstonden, in die mate zelfs dat zij ook nu aan Frankrijk het gebied lieten, dat het vóór de omwenteling bezat, werd ten slotte gevraagd, met welk recht de Mogendheden Frankrijk zijn verworven aanwinsten van gebied zouden ontnemen, wanneer zij aan dat Rijk het plundergoed lieten, bestaande uit de voorwerpen van kunst, welke aan de territoren behoorden; *voorwerpen, welke alle moderne veroveraars onveranderlijk hadden geëerbiedigd, als onafscheidbaar van het land, waaraan zij behoorden.* (1)

Deze volkenrechtelijke uitspraak van het Parijsche Congres van 1815, bevestigd door het constante gebruik van alle latere oorlogen, doet het boven twijfel verheven zijn, dat het modern oorlogsrecht het buitmaken van kunstwerken niet meer toelaat.

Veel is gedurende den oorlog van 1870—1871 aan de Duitschers verweten geworden, doch tot hun eer moet worden gezegd, dat zij aan de voorwerpen van kunst geen hand hebben geslagen.

De galerijen van Versailles en Fontainebleau zijn, nadat zij maanden lang in handen der Duitschers waren geweest, onaangeroerd gebleven. Thans geldt meer en meer het beginsel onder de beschaafde volken dat *alleen* wat tot den oorlog dient door den overwinnaar of occupator kan worden prijsverklaard.

§ 141. De overwinnaar vervangt in de bezette landstreek, zoolang de bezetting voortduurt, den Staat in diens beheer over alle *onroerende* goederen, welke staatseigendom zijn. Hij treedt diensvolgens feitelijk als *vruchtgebruiker* van die goederen op.

Het bezettingsleger zal slechts de belastingen, rechten en tollen heffen, welke reeds door den Staat zijn ingesteld, of het équivalent daarvan, wanneer het onmogelijk is ze te innen, en zulks zooveel mogelijk volgens de bestaande gebruiken. Het zal de daaruit voortkomende gelden aanwenden om in de kosten van het beheer des lands te voor-

(1) Wheaton, *Eléments du droit international*, p. 13.

zien, in de mate als de wettige regeering daartoe verplicht was.

Als vruchtgebruiker exploiteert de overwinnaar de domeingoederen.

Die exploitatie behoort echter regelmatig te geschieden.

Positief Recht. § V, Russisch voorstel; Art. 5, Bruss. Conf.; Bl. 102—104, Fransch manuel; § 57 en 58, Handleiding van het Instituut.

De occupator neemt niet alleen tijdelijk bezit van militaire gebouwen, doch ook van residentiëhuizen, staatsfabrieken, gouvernementshuizen, ministeriën, enz. Dit geldt niet alleen voor alle staatsgebouwen en ander staatseigendom, maar ook voor provinciale en gemeentelijke bezittingen.

Provinciën, departementen, kantons, districten en gemeenten zijn toch als deelen van het geheel — den Staat — te beschouwen. Hunne bezittingen zijn openbaar, algemeen bezit, publiek vermogen. In landen als Frankrijk en Pruisen, waar het gezag sterk gecentraliseerd is, wordt minder macht en ook minder vermogen aan de gemeenten gelaten dan b.v. in Nederland en Zwitserland. In Zwitserland worden zelfs de oorlogskosten in vredes- en oorlogstijd gedeeltelijk door de kantons gedragen.

De overwinnaar, die de openbare kassen in beslag neemt en de belastingen int, neemt daarbij tevens de verplichting op zich, daaruit datgeen te bestrijden, wat tot handhaving van het recht en de politie wordt vereischt, alsmede tot instandhouding van hetgeen onvermijdelijk wordt gevorderd, om zooveel mogelijk wanorde en stremming in het bestuur van de landstreek te voorkomen. Wordt dit genoemd een eisch van het algemeen recht, het geschiedt voornamelijk in het belang der oorlogsvoering zelve.

Terecht zegt Bluntschli, dat de oplossing van alle orde even barbaarsch is als het verwoesten van aanplantingen.

Toch moet niet voorbijgezien worden, dat het eigenbelang van den overwinnaar de krachtigste drijfveer is om althans het volstrekt noodige niet achterwege te laten.

De tijdelijke bezitter is niet als de wettige Souverein een regeerder, die geacht wordt voor het publiek welzijn te leven; zijn eigenbelang staat op den voorgrond, en hij zal, waartoe hij ook volkomen recht heeft, liefst de opbrengst der belastingen tot eigen voordeel aanwenden, dan die te besteden b.v. aan

onderhoud van publieke werken. Wat de *exploitatie van domeinen* betreft, zijn gedurende den Duitsch-Franschen oorlog van 1870—1871 klachten gerezen, dat de Pruisen de dominiale bosschen nabij Nancy niet regelmatig beheerden, dat zij een deel hadden verkocht en in andere gedeelten door roofkappen, zelfs van het jonge hout, vernielend waren te werk gegaan. De Pruisische administratie heeft zich genoodzaakt gezien zich daaromtrent te verantwoorden.

Dit heeft zelfs later, tot in 1877, geleid tot merkwaardige processen. In 1870 had de Duitsche tijdelijke Regeering in Frankrijk aan twee Berlijnsche bankiers Samelson en Sackur 15000 eiken verkocht, die, volgens de aanwijzingen der beambten, door de koopers voor eigen rekening uit de bosschen van het door de Duitsche troepen tijdelijk bezette departement Meurthe et Meuse moesten verwijderd worden. De Regeering, te Nancy gevestigd, verklaarde zich bereid de koopers zooveel mogelijk te ondersteunen, maar stelde voor dezen arbeid geen troepen ter beschikking. Gambetta verbood uit Tours aan alle Fransche onderdanen om aan de schending der bosschen op eenigerlei wijze de behulpzame hand te bieden en publiceerde bij voorbaat de straffen, die daarvan het gevolg zouden zijn. Duitschland vaardigde een nog strenger tegenverbod uit, maar kon niet verhinderen, dat de Franschen geen hand aan het werk sloegen en de uitvoering zoowel in het openbaar als in het geheim trachtten te beletten. De koopers droegen hun rechten over aan de firma's Mohr & Co. en Conrad Haas Söhne te Mannheim, die evenmin de moeilijkheden konden overwinnen en daarom in onderhandeling traden met de Fransche firma Alexandre Hatzfeld, die in werkelijkheid agent der Fransche Regeering was. Aanvankelijk wenschte Hatzfeld waarborgen, die in het vredestractaat opgenomen moesten worden, daar eerst daardoor de uitvoerbaarheid verzekerd werd. Frankrijk verklaarde dergelijke artikelen in het te sluiten verdrag te willen opnemen, maar Bismarck weigerde daartoe de hand te bieden, doch beloofde dat zoolang dit departement bezet bleef, de kooper op de ondersteuning en de bescherming der Duitsche Regeering en der Duitsche troepen kon staat maken. De koop kwam tot stand en de Mannheimer firma's namen voorloopig 150 000 frs. in ontvangst, terwijl 538 000 frs. eerst later vergoed zouden worden. Intusschen keerden de Duitsche troepen, vroeger dan verwacht werd, terug en hernam de Fransche natie het civiel gezag in het tot dusver geoccupeerde deel des lands. Frankrijk handhaafde en

verscherpte het verbod. De Duitsche koopers verlangden evenwel van Hatzfeld de volle koopsom en dagvaardden hem voor het gerecht te Nancy. Hatzfeld daarentegen eischte van de Mannheimers de uitkeering van de reeds betaalde 150 000 frs. met de renten dier som, de teruggave van den nog niet geaccepteerden wissel van 300 000 frs. en een schadevergoeding van 150 000 frs. Het handelsgerecht ontzegde aan de Duitsche Regeering het recht Fransch hout te verkoopen, dat aan den Staat toebehoorde en niet door de technische besturen in het belang der bosschen aangewezen was om gehakt te worden, en bewilligde Hatzfelds eisch in dien zin, dat hij recht had op de uitkeering van 150 000 frs. met de renten, maar geen schadevergoeding verlangen mocht. De tweede instantie bekrachtigde dit vonnis en begrootte de schadevergoeding met de renten op frs. 11 500. Zij beriep zich daarbij op het koopverdrag van 15 Maart 1871, dat in geval van verschil het gerecht te Nancy voor competent verklaarde, en op het internationaal volkenrecht, dat aan een staat de bevoegdheid niet verleent, gedurende de occupatie de bosschen te sloopen en als koopwaar te beschouwen.

Daarop verlangden de erven van den intusschen gestorven Hatzfeld de voltrekking van het vonnis der Badensche rechtbank, steunende op het tractaat, tusschen Frankrijk en Baden den 16den April 1846 gesloten en sedert het herstel van den vrede niet herroepen.

De eerste instantie in Baden sprak in dien zin een vonnis uit en drong in 1873 op de voltrekking aan. Nadat men in appèl was gekomen, bleef het vonnis als zoodanig onaangetast, maar werd een formeel bezwaar ontdekt, dat echter weinig te beteekenen had.

Mohr & Haas eischten van het Rijk de uitkeering der aan de Regeering betaalde som en schadevergoeding voor de geleden verliezen. Te Berlijn werd deze rechtsvraag in alle instantiën behandeld en het recht der firma's op uitkeering en schadevergoeding ontkend, terwijl de houding der Fransche regeering als een daad van geweld gebrandmerkt werd. De oorspronkelijke verkoop werd als gerechtvaardigd beschouwd. Op deze wijze geraakten beide firma's in het nauw, daar Nancy op de voltrekking aandrong en Berlijn den koop niet annulleerde. In 1876 werd ten slotte de zaak van politiek en internationaal rechtsstandpunt behandeld en van Bluntschli te Heidelberg en Labaud te Straatsburg een advies verlangd. Eerstgenoemde verklaarde zich voor de Duitsche opvatting, terwijl Labaud het

Fransche vonnis wetenschappelijk toelichtte en de voltrekking op grond der tractaten wenschte. Men is alzoo geen stap verder gekomen. Deze zaak is van algemeen belang, daar het op de grenzen der bevoegdheid in geval van occupatie aankomt. De akten staan in het laatste deel van het »*Jahrbuch für Gesetzgebung, Verwaltung und Volkswirthschaft*" door F. v. Holtzendorff en L. Brentana, 1877.

§ 142. De goederen der gemeenten, die van godsdienstige of liefdadige gestichten, van inrichtingen van onderwijs of van kunsten en wetenschappen kunnen niet worden benaderd.

Elke toeëigening, vernieling of opzettelijke beschadiging van dergelijke inrichtingen, van historische gedenkteekenen, van archieven, van kunstwerken of van wetenschappelijke zaken is formeel verboden. Alleen de vernieling van gebouwen zou in uiterste militaire noodzaak verschooning kunnen vinden.

Positief Recht. § VIII, Russisch voorstel; Art. 8, Bruss. Conf.; Bl. 118 en 119, Fransch manuel; § 53, Handleiding van het Instituut.

De bezittingen van kerken, wees- en godshuizen, hospitalen, armeninrichtingen of andere liefdadige instellingen, scholen, academiën, observatoriën, musea of andere inrichtingen van kunsten en wetenschappen, moeten zooveel mogelijk worden gespaard. Hunne kassen kunnen niet buit verklaard worden. De overwinnaar treedt echter voorloopig, ook ten opzichte van die inrichtingen, in alle rechten, welke het verdreven staatsgezag bezat.

Ofschoon veelal staats-, althans openbaar eigendom, is de bestemming van die inrichtingen geheel aan den vrede, aan de verspreiding van beschaving, goede zeden en kennis gewijd. Op dien grond brengt de beschaafde wijze van oorlogsvoering mede, zooveel mogelijk te sparen en in het onderwijs, de verpleging van zieken, weezen, ouden van dagen en behoeftigen geen stoornis te brengen. Alleen wanneer de oorlog tijdelijk andere behoeften van meer gewicht doet ontstaan, b.v. verpleging van een aantal gewonden en zieken, het onder dak brengen van afgematte troepen, die aan rust en bescherming tegen een ruw of koud jaargetijde behoefte hebben, kan men tijdelijk ook die gebouwen gebruiken en op hun materieel beslag leggen.

§ 143. Buit (vaandels, kanonnen, munitie, wapens, geweren, in het algemeen alle oorlogstuig en krijgskassen) mag nimmer toegeëigend worden door hem, die den buit maakte, doch moet den bevelhebber worden opgebracht, om aan den Staat te worden uitgeleverd.

Ook deze regel vloeit voort uit het grondbeginsel, dat alleen de Staten onderling oorlog voeren, en dat dus zoowel de baten als de lasten alleen door hen moeten worden gedragen. Intusschen bepaalt de Staat gewoonlijk eene premie voor den aangebrachten buit, of kent vrijwillig een zeker aandeel in den buit als belooning toe aan het troepenkorps of den militair, die den buit behaalde. De verdeeling van deze buitpremie geschiedt alsdan volgens vastgestelde regelen naar rang.

In vroeger tijd gold de regel, dat het eigendomsrecht op buit gemaakte goederen overgaat door een bezit van 24 uren. Nu het karakter van buit geheel is gewijzigd, verliest deze bepaling hare waarde. Vooral bij buit geldt uit den aard der zaak de rechtsregel: *En fait de meubles possession vaut titre.*

§ 144. Het is aan militairen niet geoorloofd het geld en de kleinoodiën van door hen overwonnen vijanden als oorlogsbuit te nemen. Aan hen alleen wordt soms, bij wijze van uitzondering, toegestaan, hetgeen tot de oorlogsuitrusting van de gevangenen behoort, als wapens, paarden, veldflesschen of ander veld-équipement, zich toe te eigenen.

Voor zoover de wet der noodzakelijkheid dit medebrengt, is het een recht; ook als zegeteeken en herinnering aan eene bijzondere daad: de gevangenneming van een hoog bevelhebber of beroemd persoon b. v., wiens sabel of pistool men bewaart. Anders is dit recht niet te billijken. De Denen b. v. hebben in 1864 aan krijgsgevangen Pruisische officieren de paarden doen teruggeven, welke die officieren verklaarden, dat privaat-eigendom waren.

Den 3[den] September 1870 verzocht de Generaal von Wimpffen schriftelijk (Bijlage 49) twee paarden, die aftands en zijn bijzonder eigendom waren, te mogen behouden, en dat de officieren van zijn gevolg elk het paard, dat hun toebehoorde, in krijgsgevangenschap mochten medenemen. Dit verzoek geschiedde omdat, zooals in den brief staat: »Bij de Conventie niet afzonderlijk is bepaald, dat de officieren de paarden, die

hun eigendom zijn, kunnen houden." Die woorden duiden reeds aan, dat het behoud van dezen eigendom een oorlogsgebruik was geworden, al moest erkend worden, dat het nog niet sterk en duidelijk genoeg was uitgesproken om het als stilzwijgende voorwaarde, die uit de natuur der zaken voortspruit, te doen aannemen.

In bedoelden brief wordt gemeld, dat de paarden aftands en dus niet goed meer voor oorlogsdienst geschikt waren. Dit bewijst, dat de overwinnaar het recht behoudt om paarden, die voor oorlogsdienst geschikt zijn, ook al zijn ze particulier eigendom van officieren, te benaderen. Het recht, de noodzakelijkheid in den oorlog, brengt zulks soms mede; de billijkheid vordert echter, dat die benadering niet plaats hebbe zonder noodzaak en niet zonder een voldoenden onteigeningsprijs toe te kennen.

Tot nu toe berust deze quaestie op convenances en regelen van courtoisie. Bij brief van denzelfden datum stond de Generaal von Moltke het verzoek van den Generaal von Wimpffen op de meest voorkomende wijze toe. (Bijlage 50).

§ 145. Wanneer bij gesneuvelden gelden of kostbaarheden worden gevonden, wordt het, bij volkomen onbekendheid met de erfgenamen en onzekerheid of voor dezen het goed te redden zal zijn, als een recht erkend zich dat geld en die kostbaarheden toeteëigenen, liever dan ze te doen begraven.

Zoo zegt Bluntschli: (1)

Het is echter een recht, dat lichtelijk tot misbruik aanleiding geeft. Is er tijd, dan brengen de beschaafde zeden mede, dat men door het nommer of het merk der kleederen, of uit zakboekjes, de identiteit der gesneuvelden naspoort, en die boekjes vooral, met de kostbaarheden, voor hunne betrekkingen doet opleggen. Het afnemen der geldswaarden van gesneuvelden, zoowel als van gevangenen, gewonden of noncombattanten, moet zelfs, volgens Dahn (S. 22), voor de krijgsraden gebracht en, onder bezwarende omstandigheden, met den dood gestraft worden. De geldswaarden op de lijken gevonden moeten, volgens hem, aan het regiments-commando worden afgegeven,

(1) *Das moderne Völkerrecht*, § 659.

om later aan de erven uitgereikt of tusschen den vinder en de regimentskas verdeeld te worden.

Toen Vattel (1) schreef, liet de Souverein het uitschudden van gesneuvelden als buit voor de soldaten over.

Algemeene beschouwing omtrent het buitrecht.

Het buitrecht is tot dusverre behandeld volgens het tegenwoordig gebruik en de beginselen door de meest moderne schrijvers over het oorlogsrecht aangenomen. In engen zin van het woord is buit het roerend goed, dat van het vijandelijk leger of de burgers op het slagveld of bij de plundering van eene stad door de troepen wordt weg- en medegenomen. In dien zin wordt buit niet meer toegestaan, vooral omdat niets zoo zeer een leger verzwakt als indiscipline en dat niets zoo zeer de indiscipline bevordert als aan den soldaat vrijheid tot plunderen en daarmede gelegenheid te geven aan zijne kwade hartstochten den teugel te vieren. In ruimeren zin is buit al hetgeen op den vijand wordt prijs gemaakt. Ook op dit punt blijkt het rechtsbewustzijn allengs milder te zijn geworden. Eerst was alles buit wat slechts bemachtigd en medegenomen kon worden; daarop werd, in den oorlog te land, de bijzondere eigendom der burgers onschendbaar verklaard; vervolgens ook die der militairen. Thans is zelfs alle roerende staatseigendom niet meer vatbaar om buit te worden verklaard. Veel is dus bij vroeger gewonnen. Vraagt men echter of het nu ingenomen standpunt reeds het ware is, dan schijnt het antwoord in ontkennenden zin te moeten worden gegeven. Twijfel althans blijft bestaan.

Buit is met geweld van wapenen weg- en inbezitgenomen goed van een ander. Ontegenzeggelijk klimt de oorsprong op tot de oudste tijden. Bewijst dit de deugdelijkheid van het beginsel? Niet het minst; want dat oorlogsbuit, volgens het Romeinsch recht, een onbetwistbaren rechtstitel schonk, bewijst niet dat thans een op die wijze verkregen rechtstitel nog onbetwistbaar is. Alle schrijvers zijn eenstemmig van gevoelen althans aan de Staten nog dat recht te gunnen. Dat argument is krachtiger, doch niet afdoende. Wat al kundige mannen hebben vroeger het buitmaken van den particulieren eigendom ook in den landoorlog verdedigd, zelfs de slavernij in bescherming genomen!

(1) III, 9. § 164.

Het rechtsbewustzijn van den denkenden mensch, de rede en het geweten, hebben zelf te toetsen en te beslissen.

Volgens modern oorlogsrechtsbegrip is herstel van recht het naaste, herstel van een zooveel mogelijk duurzamen vrede het einddoel van den oorlog. Al wat daartoe strekt is militaire noodzaak, en dus binnen de grenzen der menschelijkheid geoorloofd. Wat verder gaat, komt mij voor onrecht te zijn. Dit voor oogen houdende, rijst de vraag of het maken van buit, zelfs beperkt van Staat op Staat, met die beginselen in harmonie is te brengen?

Indien bewezen kan worden, dat het buitrecht de grenzen der militaire noodzaak tot het bereiken van het rechtsdoel des oorlogs overschrijdt, dan volgt daaruit, dat dit beginsel verouderd en door het modern oorlogsrecht verworpen moet worden.

Hetgeen strekt den vijand in zijn verzet te doen volharden: geld, kanonnen, affuiten, geweren, in het kort wapens van allerlei aard, levensmiddelen, paarden, spoorwegmaterieel, enz. *moet* hem, zoo mogelijk, tijdens den oorlog worden ontnomen. Eene tijdelijke inbeslagneming is daartoe echter voldoende. In den oorlog van 1870–1871 hadden Frankrijk of Parijs geen dag langer den strijd kunnen blijven volhouden, al had daar de wetenschap bestaan, dat het bij Sedan en Metz verloren krijgsmaterieel na den vrede zou worden teruggegeven. Aangenomen zelfs, dat toen in Frankrijk gebrek aan materieel bestond, hetgeen het geval niet was, kan toch datgeen, wat eerst *nà* het eind van den oorlog wordt herkregen, tot den strijd *gedurende* den oorlog niets toebrengen. Zelfs van 's vijands oorlogsmiddelen schijnt dus het behoud van het buit gemaakte uit beginsel van *oorlogsnoodzaak* niet te verdedigen. Nog minder dus voor andere eigendommen.

Buit, wordt beweerd, is een *dwangmiddel* (Bluntschli, § 644). Bestaat er één enkel voorbeeld, dat een Staat, wegens het eigendomsverlies van het buit gemaakte, tot vrede is gedwongen?

Het machtigst oorlogsmiddel van den Staat is diens *leger*. Vroeger behield men 's vijands gevangenen; zij werden verkocht als slaaf, of, zooals later geschiedde, op rantsoen gesteld. Nu worden geheele legers, die krijgsgevangen werden gemaakt, onverwijld na den vrede, aan den Staat, die ze verloor, zonder losgeld teruggegeven. Ditzelfde behoort met hetgeen thans nog buit wordt verklaard, te geschieden. De heer Klerck noemt dit den ontweldigden stok aan den tegenstander terug-

geven, waarmede men met slaag is gedreigd. Als men, na verzoening, den man (het leger, de krijgsgevangenen) vrijlaat, waarmede men heeft geworsteld en zelf een stevigen, dikken stok in handen houdt, doet het voor de eigen veiligheid weinig of niets af of men hem het kleine stokje, dat men hem afnam, al of niet teruggeeft. Stokken zijn er genoeg te vinden en de kracht ligt minder in den stok, dan in den arm, die de slagen toedient. Door eene edelmoedige handelwijze den vijand het geduchte wapen van volkshaat en der weerwraak te ontnemen, waarborgt langer en duurzamer den vrede dan het behouden van het op hem buit gemaakte wapentuig en ander eigendom. In 1813 was Pruisen voor Napoleon een meer geduchte vijand dan in 1806. Het teruggeven van den behaalden oorlogsbuit moet echter niet geschieden om deswege van den vroeger vijandigen Staat dankbaarheid te oogsten, maar uit gezonde staathuishoudkundige beginselen. Den gewezen vijand nog nà den vrede te verzwakken kan in strijd zijn met eene wijze politiek, maar is zeker in strijd met gezonde begrippen van staathuishoudkunde. De welvaart van een Staat wordt niet bevorderd door verarmde volken, die dezen omringen en waarmede hij in vredestijd handelsverkeer heeft, wel door den bloei dier volken. Bovendien, thans b. v. heeft Frankrijk door zijn kolossaal krediet en rijke hulpbronnen weder geld en door dat geld een nieuwen krijgsvoorraad. Dien verkrijgt men spoediger dan een goed en geoefend leger. Waartoe leidt of dient dus het buitrecht? Steeds veroorzaakt het eene schokkende, noodeloos vergroote kapitaalverplaatsing, welke veelal gepaard gaat met aanzienlijke vernietiging van maatschappelijk kapitaal. Millioenen heeft Frankrijk aan handel en nijverheid moeten onttrekken, om den voorraad zijner tuighuizen aantevullen. Hetgeen door Frankrijk werd aangekocht, werd in denzelfden tijd door Duitschland vernield; de buit gemaakte bronzen kanonnen in klokken en medailles omgegoten, d. i. verlies van arbeidswaarde; het ijzeren geschut geheel vernield; de affuiten, voor Duitschland onbruikbaar, zijn waarschijnlijk verbroken. Het ledergoed en de geweren zijn — volgens de berichten — later in het openbaar verkocht.

Het juiste van mijne stelling is door de ondervinding bewezen. De geweren, die buit werden gemaakt, zijn ver beneden de waarde uit de tweede hand door Frankrijk weder ingekocht.

Voor het beginsel beteekent de tusschenpersoon niets. Mijn strijd is slechts tegen de vernieling van arbeid gericht. Komen de partijen bij het vredestractaat overeen dat de buit — na

aftrek van exemplaren voor eertropeeën — tegen vergoeding van een vastgestelden prijs, des noods na verloop van eenige jaren, zal worden teruggegeven, dan wordt het door mij beoogde doel bereikt.

Uit vernietiging van kapitaal volgt: meer vraag naar dan aanbod van geld, staatsleeningen tegen hooge rente, onthouding der kapitalen aan handel, landbouw en industrie, lage arbeidsloonen, pauperisme, dreigende sociale toestanden; — gevolgen, die geenszins beperkt blijven binnen de grens van den Staat, aan wien de wettige eigendom werd ontnomen.

Is het, bij meer zuivere begrippen omtrent volkenrecht en staathuishoudkunde denkbaar, dat oorlogsbuit in den bestaanden vorm als rechtmatig erkend en bestendigd zal blijven?

Ofschoon het overbodig mag schijnen, wordt, om alle misverstand te voorkomen, herhaald, dat van teruggave van hetgeen buit of prijs is verklaard, in elk geval slechts na het tot stand komen van den vrede sprake kan zijn.

6°. *Rechten op de burgers van den vijandelijken Staat.*

a. Binnen het Rijk gevestigd.

§ 146. Aan de burgeronderdanen van den vijandelijken Staat wordt vergunning verleend het land te verlaten.

Indien de noodzakelijkheid daartoe bestaat kunnen zij verwijderd worden.

Het gevangen zetten of tijdelijk opgesloten houden van burgeronderdanen der tegenpartij, die in het land verblijf houden, is — ofschoon Calvo (1) dat als strikt recht erkent — slechts onder zeer buitengewone omstandigheden te wettigen. Vroeger was het uitdrijven van vijandelijke onderdanen meest regel. Nog in 1755 werden de Engelschen onder trommelslag en trompetgeschal uit Frankrijk verdreven. De Republiek der Vereenigde Nederlanden heeft echter ook hierin steeds humane beginselen voorgestaan en bij verschillende tractaten gewaakt, dat in andere landen niet op geweldige wijze tegen hare vreedzame onderdanen werd te keer gegaan. Bij art. 37 van het Vredesverdrag in 1678 te Nimwegen en bij art. 36 van het

(1) Calvo, § 719.

Tractaat van Commercie, Navigatie en Marine in 1713 te Utrecht gesloten (Bijlage 6), werd den ingezetenen een tijd van *negen* maanden gewaarborgd om zich en hunne goederen in veiligheid te brengen, wanneer weder tusschen Frankrijk en de Republiek der Vereenigde Nederlanden een oorlog mocht uitbreken.

Het tegenwoordig oorlogsrecht veroordeelt echter elke daad van geweld, die niet bepaald noodzakelijk is. De burgerlijke onderdanen des vijands, tegen wie individueel geen oorlog wordt gevoerd, zullen dus meesttijds binnen het grondgebied van den Staat kunnen verblijven.

Geschiedt dit, dan mogen zij niet bemoeilijkt worden, zoolang zij zich rustig gedragen, den vijand geen inlichtingen geven, enz.

Zij staan echter bloot aan het toepassen van preventieve maatregelen, die volgens het oorlogsrecht kunnen genomen worden, wanneer zij, in het belang van het welslagen der genomen of te nemen oorlogsoperatiën noodig worden geacht.

Art. 23 van het Tractaat, in 1785 tusschen Pruisen en de Vereenigde Staten van Noord-Amerika gesloten (Bijlage 10), heeft de behandeling der onderdanen van den vijandelijken Staat in beginsel vastgesteld. Ofschoon dat Tractaat niet meer geldt en nimmer voor andere dan de contracteerende Staten heeft gegolden, mag men toch aannemen, dat de humane beginselen, die in gemeld artikel zijn gehuldigd, in hoofdzaak tot richtsnoer behooren te strekken bij de tegenwoordige krijgsvoering van beschaafde Staten.

Wanneer als preventieve maatregel tot tijdelijke opsluiting van vreemdelingen wordt overgegaan, behoort dit steeds in beleefde vormen te geschieden. Zij hebben op eene voorkomende behandeling, goede huisvesting en verzorging aanspraak.

Gedurende den oorlog van 1854—1856 in de Krim bleven de Russen in Engeland en Frankrijk ongestoord. Tijdens den Duitsch-Franschen oorlog van 1870—1871 werden de Franschen, die in Duitschland woonden, ongemoeid gelaten. Bij het uitbreken van den oorlog werd te dien opzichte van de Fransche zijde, blijkens aankondiging van de regeering in het *Journal officiel* van 21 Juli 1870, hetzelfde beginsel gehuldigd (Bijlage 37). Frankrijk dacht toen echter niet anders als dat de oorlog op Duitschen bodem zou worden gevoerd.

De veranderde toestanden deden de Fransche regeering spoedig andere maatregelen nemen, vooral ten gevolge van vrees, zij het dan ook overdreven of ongegrond, voor spionneering.

Bij ordonnantie van den 4den Augustus 1870 van den Prefect van politie werd aan de Duitschers de verplichting opgelegd eene *vergunning tot verblijf* aantevragen. Deze zeer verstandige politiemaatregel is niet anders dan te billijken.

Een andere maatregel werd echter genomen, die voor verschillende uitlegging vatbaar is. Bij het uitbreken van den oorlog werd aan de Duitschers, die in Frankrijk verblijf hielden, *belet* dat Rijk te verlaten. (Rede van den Franschen Minister van Binnenlandsche Zaken Chevreau, den 12den Augustus 1870 in het Wetgevend Lichaam gehouden.) Die maatregel is eene schending van het volkenrecht genoemd, zelfs door Franschen (Pelletan). Dat was hij echter niet voor zoover hij hen trof, die in Duitschland militairen dienstplicht te vervullen hadden. De Gezant der Vereenigde Staten van Noord-Amerika te Parijs, belast met de belangen der onderdanen van den Duitschen Bond — de heer Washburne, — erkent in zijne correspondentie met den Hertog de Gramont te dezer zake het *recht* van Frankrijk om zoodanig te handelen, doch beweerde dat het internationaal gebruik dit recht had gematigd. ([1]) De maatregel was genomen om de inlijving der dienstplichtigen bij het Duitsche leger te voorkomen. De Staat, die oorlog voert, heeft, binnen de grenzen der menschelijkheid, het recht alle maatregelen te nemen, die strekken kunnen om den oorlog zoo spoedig mogelijk te zijnen gunste te doen eindigen. Daartoe behoort als van zelf het terughouden in het eigen land van al wat den vijand kan versterken of diens leger voordeel aanbrengen. Dit gevoelen wordt ook door Calvo gedeeld. Hij begaat echter, door het ongenoegzaam kennen van militaire toestanden, eene vergissing, als hij spreekt van: ([2]) »*ennemis que leur situation personelle obligera, dès leur retour chez eux à* entrer *dans les milices ou dans les reserves de l'armée active.*"

De dienstplichtigen behoeven niet meer te treden in de militie of de reserve. Zij behooren er reeds toe, zij zijn ingelijfd, zij *worden* niet dienstplichtig, zij *zijn* het reeds; vooral bij eene legerorganisatie als de Duitsche. Wanneer Calvo dus zegt: »*Toutefois, comme ils ne sont pas encore soldats et sont seulement destinés à le devenir dès qu'ils auront franchi la frontière, ils conservent à nos yeux le caractère de simples particuliers et doivent au même titre que les commerçants rester absolument*

(1) Rolin-Jaequemyns, *Second essai*, p. 65.
(2) Calvo, § 720.

libres tant que leur conduite ne fournit aucun sujet de plainte," dan moet men de stelling omkeeren en lezen: *»Toutefois, comme ils sont soldats,"* en dus ook tot het tegengesteld besluit komen.

Het in vredestijd aanhouden van lijsten der vreemdelingen, die zich in het land bevinden, met aanwijzing van ouderdom en militairen dienstplicht, is, als politie- en controle-maatregel, aantebevelen.

Aan hen, die in 's vijands krijgsmacht niet dienstplichtig zijn, kan de vergunning om het land te verlaten rechtens niet worden onthouden. Zij zijn daar op goed vertrouwen gekomen. Die toestaat het land binnen te komen, er te vertoeven en te wonen, staat tevens stilzwijgend aan den niet-militair, die dus geen vijand is, vrijheid en zekerheid toe om terug te gaan. (1)

Omstreeks half Augustus van 1870 werd tot de geleidelijke uitzetting van de Duitschers uit Parijs besloten. Het geschiedde als voorzorg tegen verspieding, waarvan de meest overdreven geruchten in omloop waren. Billijker ware het geweest, vooral na de eerste maatregelen, door de regeering ten aanzien van de Duitschers genomen, om de erkend schuldigen voor den krijgsraad te brengen en de onschuldigen met rust te laten; doch zoodra de noodzakelijkheid werkelijk bestaat, is ook deze maatregel niet in strijd met het recht van den oorlog.

In 1813 lieten de Duitschers eerst de geboren Franschen, waarvan vele in Duitschland burgerlijke ambten hadden bekleed, te Frankfort bijeenbrengen. Deze moesten daar blijven. Den 26sten December liet Blücher ze echter allen gezamenlijk uit Frankfort zetten en naar Mainz brengen, waar ze aan de Fransche voorposten werden overgeleverd. Dit geschiedde in het belang der voorgenomen oorlogsoperatiën: de overtocht van den Rijn, op 1 Januari 1814 bepaald.

Den 28sten Augustus 1870 werd bij besluit van den Gouverneur van Parijs aan alle onderdanen van de vijandelijke Staten bevel gegeven de stad en het Departement van de Seine binnen drie dagen te verlaten. (Bijlage 44.)

Dit besluit is gewettigd door de omstandigheid, dat het beleg van Parijs aanstaande was, vooral indien men weet, dat de Gouverneur van Parijs vier dagen te voren reeds de verwijdering van de *»bouches inutiles,"* meest Fransche vrouwen, had bevolen.

Den 2den September 1870 verklaarde de Amerikaansche Ge-

(1) Vattel, III. 4, § 63.

zant voor bijna 30,000 Duitsche onderdanen, die uit Frankrijk werden verwijderd, paspoorten en vrijgeleiden te hebben geviseerd en uitgereikt.

Hier te lande geldt, omtrent dit punt, art. 46 der Instructie voor de plaatselijke Commandanten, gearresteerd bij besluit van den Souvereinen Vorst van den 11[den] Januari 1815, luidende: »De Gouverneur of Kommandant van eene vesting heeft de macht om op hooger bevel, of wanneer de vijand tot minder dan drie dagen marsch de vesting is genaderd, dadelijk alle vreemdelingen, verdachte en nuttelooze lieden, te doen vertrekken." Bij § 56 der Instructie voor Vesting- en fort-Commandanten, vastgesteld bij Zr. Ms. besluit van 18 November 1875, is o. a. bepaald:

»Naarmate de nabijheid des vijands zulks urgent doet zijn, moet aan verdachte personen, wier aanwezigheid de rust en de veiligheid van de plaats in de waagschaal stelt, het verblijf in de vesting ontzegd worden."

Waar het tijdelijk *gevangen* houden van vreemdelingen voorkwam, had men altijd met een maatregel van représaille te doen.

Exceptioneele oorlogsnoodzaak, een geheime marsch b. v., kan, voor een korten tijd, opsluiting zelfs van eigen onderdanen noodzakelijk maken, zooveel te meer dus die des vijands.

b. Op het operatietooneel.

§ 147. Het oorlogsrecht waarborgt — behoudens de uitzonderingen — volkomen veiligheid van personen en goederen aan de burgers in eene bezette landstreek, zoolang zij de bescherming van dat recht niet verbeuren, door vijandschap te plegen tegen de bezettingstroepen.

Zie § 34 en art. 23, van het Tractaat van 1785 tusschen Pruisen en Noord-Amerika (Bijlage 10), benevens de Proclamatie van den Koning van Pruisen van 11 Augustus 1870 (Bijlage 39).

§ 148. De bevolking van een bezet grondgebied kan niet tot het afleggen van den eed van gehoorzaamheid en trouw aan de vijandelijke mogendheid gedwongen worden.

Positief Recht. § XLIX, Russisch voorstel; Art. 37, Bruss. Conf.; Bl. 108, Fransch voorschrift; § 47, Handleiding van het Instituut.

Deze regel vloeit voort uit het beginsel dat de occupator slechts tijdelijk bezitter, geen voortdurend souverein is.

§ 149. De bijzondere eigendom te land moet door den occupator in zooverre worden geëerbiedigd, dat deze niet door hem kan worden buit verklaard of in bezit genomen.

Positief Recht. § V, Russisch voorstel; Art. 5 en 6, Bruss. Conf.; Bl. 120, Fransch manuel; § 54, Handleiding van het Instituut.

Het vroeger buitrecht wordt in den oorlog te land door het modern oorlogsrecht verworpen. (1)

De rechtsgronden daarvoor liggen:

1e. in het beginsel dat de occupator, in den strijd tegen den Souverein van het bezet grondgebied, zijne macht in de plaats stelt voor die van den rechtmatigen gebieder. Hij kan den Souverein tijdelijk alle macht, die deze op zijne onderdanen bezit, ontnemen, maar hij kan hem niet iets ontnemen, wat deze zelf niet had: de vrije en willekeurige beschikking over den bijzonderen eigendom.

2e. in de overweging dat het, om het einddoel van den oorlog te bereiken, onbillijk en niet noodig is de particulieren, tegen welke geen strijd wordt gevoerd, van hun goed te berooven.

De Generaal von Hartmann beschouwt het buitrecht uit een geheel ander oogpunt. Als hij den regel dat het maken van buit in den landoorlog verboden is, toestemt, dan »*soll hier ausschlieszlich dem Verhalten der Einzelnen eine principielle Directive gegeben werden.*" (2) Vrij overbodig vindt hij trouwens dien wenk, en men moet volgens hem ook niet denken dat die regel iets nieuws bevat, door het volkenrecht uitgevonden; hij is eenvoudig een maatregel van de legerhoofden om de krijgstucht te handhaven.

Mogen de »*Einzelnen*" (de soldaten), individueel *niets* nemen, de »*eigentliche kriegerische Action*" (met welken term het commando, de verschillende Commandanten worden bedoeld) mag daarentegen *alles* doen en »*die Action greift unbekümmert ein in seinen (des Feindes) Besitz.*" (3) Met onderscheid tusschen »vijandelijke personen" en »vreedzame bewoners in het vij-

(1) Bluntschli, § 657. Zie ook bl. 241.
(2) von Hartmann, S. 13.
(3) id. S. 11 en 12.

andelijk land" en eerbiediging van de privaat-rechten der laatsten laat von Hartmann zich niet in ([1]), dat is van een oorlogvoerende niet te vergen en veel te lastig. ([2]) Als de *»kriegerische Action"* in een vijandelijk gebied valt, vormt het geheele volk de *»Bekriegten"* en die *»Action"* *»sieht in Bekriegten, wo und wie sie ihm begegnet den Feind."* ([3]) Is het oorlog, dan moet alles, volgens de Duitsche militaire theorie, buigen of barsten. Ieder is vijand, dwangmiddelen worden uitgeoefend op de bevolking, al houdt zij zich stil; geldcontributies worden geheven; de handel, scheepvaart en nijverheid worden vernietigd en de bezittingen van de inwoners zooveel mogelijk aangesproken, om de *»Finanzkraft des Landes"* te verzwakken. ([4])

Wordt hem herinnerd dat de Duitsche Keizer zelf in zijne proclamatie van Augustus 1870 verklaard heeft:

»Ik voer oorlog met de Fransche soldaten en *niet* met de Fransche burgers. Deze zullen derhalve voortgaan zekerheid voor hunne personen en goederen te genieten, zoolang zij niet zelf door vijandelijke ondernemingen tegen de Duitsche troepen mij het recht ontnemen hun mijne bescherming te verleenen," — dan werpt hij tegen, dat dit van den toenmaligen Pruisischen Koning niets is dan een eigen wilsuiting, geen bewijs van rechtsregel. Hij haalt echter zelf aan dat, ook in 1814, al de verbonden Vorsten (Rusland, Oostenrijk en Pruisen) bij hun intocht in Frankrijk verklaarden: *»Les habitants peuvent être persuadés, que leurs personnes et leurs propriétés seront respectées."* In plaats daaruit de erkenning te zien van een door oorlogsgebruik gewettigden regel, ontleent hij aan de *misbruiken* door de militairen bedreven, en de klachten daarover het bewijs, dat toen, evenals nu, de militaire noodzaak dwong, nog vóór de ondernemingen der bevolking daartoe aanleiding gaven, vijandelijke »privaat-personen" op zeer gevoelige wijze schade toe te brengen en over hun goed, ten voordeele van de troepen, te beschikken." ([5]) Niemand ontzegt aan de troepen het recht privaat goed te benaderen, waar militaire noodzaak hare eischen doet gelden, maar wel om zich dat steeds toeteëigenen

(1) von Hartmann, S. 32.
(2) id. S. 33.
(3) id. S. 33.
(4) id. S. 42.
(5) id. S. 58.

zonder schadevergoeding te verleenen, om moedwillig schade toe te brengen, alleen om de »*Finanzkraft*" te breken, in het algemeen het berooven van privaatpersonen, de systematische buit, zooals vele Duitschers ze van de traditiën der Duitsche landsknechten hebben overgenomen en nog niet schijnen te kunnen opgeven. — Gunstig steekt daartegen af wat de beroemde Amerikaansche Generaal Halleck zegt: (1) »De algemeene theorie van den oorlog is — zooals hierboven is verklaard — dat alle bijzondere eigendom door den veroveraar kan worden genomen. Zoo was ook de *vroegere* practijk. Doch het *modern* gebruik is, *niet* te raken aan privaat eigendom te land, zonder vergoeding te verleenen, behalve in enkele bijzondere gevallen."

§ 150. Het legerbestuur is, tijdens den oorlog, op het terrein der operatiën in het algemeen, doch voornamelijk binnen den kring, waar een gevecht afgewacht of waarschijnlijk geleverd zal worden, gerechtigd tot alles wat uit een militair oogpunt wordt gevorderd, voor zoover de bevolen maatregelen in overeenstemming zijn met humanitaire beginselen en met de oorlogsgebruiken der beschaafde volken. (2)

Verkeert eene stad of landstreek in staat van beleg, of is zij het terrein van den oorlog geworden, dan kunnen, des noodig, de vrijheid van drukpers opgeheven, eene censuur ingesteld, het recht van vereeniging en vergadering geschorst, alle exceptioneele politie-maatregelen gelast, huizen en andere eigendommen op militairen last ten allen tijde binnengetreden en de bewoners gedwongen worden hun voorraad slachtvee, paarden, voertuigen, schuiten enz. te verwijderen, of wel levensvoorraad op te doen; bruggen kunnen afgebroken, verschansingen opgeworpen, hout gekapt, rivieren en beken opgestuwd of afgeleid, landerijen onder water gezet worden, enz.

Met de vernieling van eigendom mag echter nimmer verder worden gegaan dan de noodzakelijkheid vordert. De genomen maatregelen moeten steeds binnen de grenzen der menschelijkheid blijven en zijn slechts wettig, voor zoover die noodig schijnen om met oorlogsmiddelen het doel van den oorlog te bereiken. In dat geval kan men huizen slechten of tot verdediging in-

(1) Halleck's *international law—Baker's edition* II, 108.
(2) Bluntschli, § 40. — Dahn, S. 6.

richten, de bewoners dwingen die te ontruimen, wapens, levensmiddelen, paarden of voertuigen opeischen, vaartuigen in den grond boren, enz.

Het omhouwen van *vruchtboomen* en het uitrukken van *wijngaarden,* waardoor de oogst voor vele jaren wordt vernield, worden echter steeds als barbaarsche handelingen beschouwd, wanneer deze, zooals meesttijds het geval zal zijn, uit haat, balddadigheid of wraakzucht geschieden. (1)

Moet, bij de toepassing van die oorlogsmaatregelen, een onderscheid gemaakt worden of dit in het eigen of in vijandelijk land geschiedt? Ofschoon de vraag, voor zooveel het eigen land betreft, van staatsrechtelijken en niet van volkenrechtelijken aard beschouwd kan worden, en de beantwoording alsdan hier niet op hare plaats zou zijn, meen ik haar toch niet geheel voorbij te moeten gaan. Er bestaat toch werkelijk verband. Naar mijn gevoelen zijn het niet de wetten van den Staat, die voorschrijven wat in zulke buitengewone tijden geoorloofd is, maar zijn wel degelijk de beginselen van het oorlogsrecht van toepassing, onverschillig waar de oorlog wordt gevoerd, binnen of buiten de grenzen. Onvermijdelijke oorlogsnoodzaak moet in *beide* gevallen voor elke daad het criterium zijn. Het wezen der noodweer brengt de bevoegdheid mede om, binnen de grenzen der menschelijkheid, het gewoon recht terzijde te stellen, voor zoover zulks bepaald noodig is om een belang te waarborgen, meer waard dan het recht zelf, namelijk de onafhankelijkheid, het bestaan van den Staat.

Het is dwaasheid en plichtverzuim, om ter wille van de in vredestijd onschendbare eigendoms- of andere rechten der ingezetenen, in oorlogstijd maatregelen achterwege te laten, die onmisbaar zijn voor de verdediging, — en het is verkeerd om, indien de staatswetgever verzuimd heeft den oorlogstoestand voldoende te regelen, of buiten de mogelijkheid heeft verkeerd omstandigheden te voorzien, die zich voordoen, uit eerbied voor de gebrekkige wet, den Staat ten gronde te doen gaan, en dus het behoud van den Staat ondergeschikt te maken aan het behoud van de wet. Men mag den vijand tot het aangrijpen van de strijdkrachten van den Staat geen betere kansen aanbieden dan ons tot verdediging zijn gelaten. Waar slag geleverd zal worden, en huizen of bosschen het uitzicht of de vuuruitwerking belemmeren, moeten deze worden opgeruimd, onverschillig aan

(1) Vattel, III. 9. p. 197.

wie die huizen toebehooren of waar ze staan. De vijand stoort er zich met recht eveneens niet aan.

Ik zeide dat er verband bestaat tusschen de oorlogsmaatregelen, die in 's vijands gebied, en die, welke op eigen territoir kunnen genomen worden.

Dahn heeft dit mijns inziens op uitstekende wijze verklaard. »Ook preventieve vernieling van huizen of huizengroepen," zegt hij, (1) »welke onze operatiën in den weg staan of waarvan men verhinderen moet, dat de vijand zich bedient, is gerechtvaardigd, evenals van spoorwegen, ook wanneer zij niet de eigendom van den Staat, doch van bijzondere personen zijn. Zeker loopt men gevaar, dat hiervan misbruik zal worden gemaakt: 't is mogelijk, dat er dikwerf huizen of gansche dorpen zonder zulk eene militaire noodzaak verwoest worden. Als leidend beginsel is hier de regel te stellen en den legeraanvoerders op het gemoed te drukken: zich van elke verwoesting in 's vijands land te onthouden, wanneer men zich niet voor zijn eigen geweten verantwoorden kan, dat men in het eigen land, uit militaire noodzaak, geheel eveneens zou hebben gehandeld."

§ 151. Een uitroeiings- of verdelgingsoorlog is met het modern volkenrecht in strijd.

Bluntschli (§ 535) beperkt dit verbod, en acht zulk een oorlog alleen onrechtmatig »tegen levensvatbare en beschaafde volkeren en stammen." Hij nadert hiermede het gevoelen van Heffter, doch voegt er in de toelichting op zijne stelling terecht bij: »Ik zie daarin nog eene leemte in het tegenwoordig volkenrecht. Daar de wilden menschen zijn, moeten zij ook menschelijk behandeld worden, en behoort men hun de rechten als mensch niet te ontnemen."

Wat mij betreft, ik schaar mij ten deze aan de zijde van Dahn (S. 3), die in het veroordeelen van den verdelgingsoorlog geen uitzondering maakt.

Intusschen is het inbrandsteken van dorpen, dessa's of kampen van onbeschaafde stammen soms onvermijdelijk om hen voor gepleegde wandaden te tuchtigen, of om hun verzet te breken en ze tot onderwerping te brengen. Dat middel wordt alsdan door oorlogsnoodzaak gewettigd.

§ 152. Tot bereiking van een oogenblikkelijk en voorbijgaand oorlogsdoel een belangrijk gedeelte van een terri-

(1) *Jahrbücher für die Deutsche Armee und Marine*, 1871, No. 1, S. 85.

toir te vernielen of te verwoesten, door er alles te verbranden of zoodanig door het vernielen van sluizen of doorsteken van dijken onder water te doen loopen, dat de groote omvang der verwoesting onherstelbare schade veroorzaakt, is in strijd met het modern volkenrecht.

Het te vuur en te zwaard verwoesten van eene landstreek, zooals dit in 1674 en 1679 met de Paltz, op last van Louvois, geschiedde, overschrijdt de grenzen van menschelijkheid en noodzaak, en is dus strijdig met het oorlogsrecht, evenzeer als de schromelijke hardvochtigheid, waarmede Massena, volgens Wellington's depeches, in 1810 zijn terugtocht uit Portugal bezoedelde. Vattel achtte zoodanige wreede handelingen alleen in twee gevallen veroorloofd: 1e. tot tuchtiging van een barbaarschen vijand; 2e. wanneer men op geen andere wijze den marsch van den vijand kan tegenhouden.

Toen Tzar Peter I in 1708 tachtig vierkante mijlen van de landstreek liet verwoesten, welke Karel XII, op zijn tocht van Smolensko naar Moskou moest doortrekken en aldus zijne overwinning bij Pultawa voorbereidde; toen Wellington in 1810 de landstreek tusschen Busaco en Torres-Vedras verwoestte en de bevolking voor zich uitdreef, en toen, in 1812, de Keizer van Rusland Moscou, de tweede hoofdstad des Rijks, der vlammen ten prijs gaf, waren die handelingen, volgens het recht van den oorlog, te billijken; want, in die streken kon het groote doel van den oorlog toen door die maatregelen worden bereikt, zooals de uitkomst heeft bewezen, terwijl, ten gevolge van de weinige bebouwing, de gestrengheid niet zóóver werd gedreven, dat zij in onmenschelijkheid ontaardde. Thans echter zouden dergelijke handelingen niet meer op gelijken grond gerechtvaardigd kunnen worden, althans niet in de welvarende streken van West-Europa, met hare dichte bevolking, want zelfs met algemeene verwoestingen kan het toen voorgestelde doel niet meer worden bereikt, omdat de toestanden veranderd zijn en het net van spoorwegen, door gansch Europa gelegd, thans toelaat, al wat een leger voor den oorlog noodig heeft, van zeer verre te laten aanvoeren.

Ook de moraliteit laat niet toe om voor een tijdelijk oorlogsdoel een omvangrijke landstreek duurzaam te verwoesten. Bluntschli, in § 549, als regel stellende dat het oorlogsgeweld alles doen mag wat de militaire noodzaak eischt, voegt er bij: »Nimmer houdt echter de werkzaamheid der moraal op!"

Er zijn gevallen, waarin het doorsteken van dijken of het vernielen van sluizen als onzedelijk moet worden verboden, bijv. het doorsteken der Noorder Lekdijk, waardoor de Lek over de diepliggende provincien Zuid- en Noord-Holland wordt uitgestort; het verwoesten der zeesluizen van Katwijk, waardoor de Noordzee zou worden binnengelaten; het doorsteken van den Ringdijk van de Haarlemmermeer, waardoor 18000 hectaren vruchtbaar land, welke eerst na een inspannenden arbeid van tal van jaren, ten koste van bijna 14 millioen gulden, uit de zee te voorschijn zijn geroepen, weder aan de golven worden prijsgegeven en tevens de welvaart en het leven van bijna 12000 vreedzame ingezetenen worden bedreigd en verwoest.

Het *gebruik* van inundatiën kan in den oorlog noch den verdediger noch den aanvaller worden ontzegd; eene tijdelijke schade mag en moet soms aangebracht worden, maar er is een groot verschil tusschen eene *militaire inundatie* en eene *inundatie*, als middel van »terrorisme" of wraak, welke een land, dat beneden de oppervlakte der zee is gelegen, bijna onherstelbaar verwoest. Eene militaire inundatie mag niet zoo diep zijn, dat zij bevaarbaar wordt; en door de werking der sluizen blijft het in de hand van hem, die haar stelt, om de wateren te beteugelen; zij kan dus nimmer de ontzettende gevolgen hebben, als daar waar het geweld der wateren, door het verbreken der sluizen of het doorsteken der zeedijken, niet meer is te keeren. Waar met één slag eene calamiteit, onberekenbaar in de gevolgen, over een gansch gewest wordt uitgestort en het leven der bewoners onverhoeds verraderlijk wordt bedreigd, moet zelfs het tijdelijk oorlogsbelang wijken voor de hoogere belangen der moraliteit en der menschheid.

Wanneer wandaden mogelijk blijven, kunnen de onredelijkste eischen worden gesteld, door er mede te dreigen en de bevolkingen met schrik en ontzetting te vervullen. Den 15en October 1799 werd uit Schagerbrug van wege den Hertog van York, Opperbevelhebber van het Engelsche leger, dat in Noord-Holland was geland, en zich in moeielijke omstandigheden bevond, in eene nota aan Generaal Brune het volgende geschreven: *»Quelque nuisible, quelque désastreuse que soit pour les habitants et pour le pays la mesure d'inondation, nous serons obligés de faire usage des moyens épouvantables qui sont en notre pouvoir. Entièrement maîtres des digues de la mer, soit du côté de l'Océan, soit du côté du Zuyderzee, aussi bien que des digues de l'interieur, nous serons dans ce cas réduits à la terrible né-*

cessité d'inonder tout le pays de la Nord-Hollande, et d'ajouter à cette calamité tous les maux qui resulteraient des tentations que l'ennemi ferait pour nous forcer à la retraite ou pour nous contrarier dans celle que nous ferions."

Om een beginsel van humanitair en van bijzonder vaderlandsch belang wortel te doen vatten, werd in 1875 eerst in eene brochure (1) en later bij de zittingen van het Instituut te 's Hage (Aug.) door mij voorgesteld, zoodanige vernieling onder de positief verboden oorlogsmiddelen op te nemen.

Dit voorstel had ten gevolge dat in den jaargang van 1877 (2) de aanbeveling van het Instituut voorkomt: »*d'ajouter à l'énumération des moyens de guerre interdits, la destruction ou le ravage, par voie d'inondations, d'incendies etc. dans un but momentané de guerre, d'une partie considérable du territoire ou des productions durables du sol ennemi.*"

Waar het een algemeen erkend rechtsbeginsel is dat de occupator zich moet onthouden vruchtboomen te vernielen of in bosschen roofhakkingen uit te voeren, is zooveel te meer de verwoesting van geheel het land, in overeenstemming met de geldende rechtsbeginselen te verwerpen.

Ook om te bewijzen, dat het aanvoeren van oorlogsnoodzaak geen recht geeft om geweld buiten verhouding uitteoefenen en daarbij algemeene beginselen van moraliteit uit het oog te verliezen, verdient het volgende van Sir Travers Twiss ten volle de aandacht. »Toen", zegt deze Engelsche schrijver (3), »de Fransche legers in 1674 en omstreeks 1689 de Paltz te vuur en te zwaard verwoestten, ging er in geheel Europa een kreet op tegen zulk eene wijze van oorlogvoeren; en toen de Fransche Minister Louvois aanvoerde dat het geschiedde om de Fransche grens tegen een vijandelijken aanval te dekken, werd het voordeel dat Frankrijk door de daad verkreeg algemeen geoordeeld niet in verhouding te staan tot het opgelegd lijden en de daad zelf daardoor niet gerechtvaardigd. Een oorlogvoerend vorst, die tegenwoordig, zonder noodzaak, een vijandelijk land te vuur en te zwaard verwoesten en het onbewoonbaar maken zou, om het als een scheidsmuur tegen de nadering des vijands te doen dienen, zou met recht als een moderne Attila worden beschouwd."

---

(1) *Neêrland's belang bij de Conferentiën te Brussel en St. Petersburg.* Breda, 1875.

(2) p. 97.

(3) Sir Travers Twiss, *The Law of nations considered as independent political communities*, p. 125.

§ 153. Vernieling of beschadiging van inrichtingen tot openbaar verkeer, zooals stationsgebouwen, bruggen, vooral spoorwegbruggen, spoorbanen, zeehavens, lichttorens, riviermondingen enz. is eene wederrechtelijke handeling, zoodra zij niet door uiterste militaire noodzaak wordt gewettigd.

Het vernielen van spoorwegbruggen komt in den oorlog dikwerf voor. Het zijn *kunstwerken*, waaraan meesttijds jaren achtereen is gearbeid en die millioenen hebben gekost.

Die overwegingen doen ter zake niets af, zoodra de vernieling uit een militair oogpunt bepaald noodzakelijk is, doch leggen een groot gewicht in de schaal, indien die noodzakelijkheid twijfelachtig schijnt, omdat door zulke werken te vernielen aan de welvaart van de inwoners, zelfs *nadat* de vrede weder tot stand is gekomen, een gevoelige slag wordt toegebracht, en de vernietiging van kapitaal nadeelig is voor de geheele menschheid.

§ 154. Het is in overeenstemming met den geest van het recht en met de gebruiken van den oorlog, eene vesting op te eischen, alvorens men het vuur tegen haar opent.

§ 155. De commandant van eene belegerde vesting kan deze door de burgerbevolking doen ontruimen, wanneer dit in het belang der verdediging wordt geacht. Wanneer de belegeraar echter vermeent, dat door die ontruiming de belegering gerekt, en dus het doel der militaire operatie verschoven zou worden, heeft hij het recht de burgers aftewijzen en de ontruiming te verhinderen.

Indien de belegeraar tot dezen gestrengen maatregel overgaat, welke echter niet met het volkenrecht in strijd is, dan is de commandant eener vesting verplicht hare bewoners weder optenemen. (Bluntschli, § 553.)

Vóór de belegering van Parijs, 24 Augustus 1870, werd door Generaal Trochu aan de »*bouches inutiles*" gelast om Parijs te verlaten. In de maand November 1870 werd door de Duitsche bevelhebbers voor Parijs besloten aan niemand meer te vergunnen de liniën doortetrekken. (Zie den brief van 28 Januari 1871 van Dr. Kern, Gezant van Zwitserland binnen Parijs, aan Graaf von Bismarck.)

Zelfs het verzoek, na het begin van het bombardement, den 13den Januari 1871, door de gezamenlijke Gezanten te Parijs gedaan, dat de burgerinwoners, onderdanen der onzijdige Staten, Parijs zouden mogen verlaten, werd geweigerd. Alleen als eene zaak van internationale courtoisie jegens de neutrale Staten, niet als een recht, werd nog aan de leden van het *Corps diplomatique* het verlaten van Parijs vergund. »Om uwe talrijke landslieden," schreef von Bismarck den 17den Januari, »aan de gevaren, die onafscheidelijk aan eene belegerde vesting verbonden zijn, te onttrekken, daartoe bezit ik tegenwoordig tot mijn leedwezen geen ander middel meer dan de overgave van Parijs. Wij bevinden ons in de treurige noodzakelijkheid, de militaire handelingen niet te kunnen ondergeschikt maken aan ons medegevoel voor het lijden der burgerbevolking van Parijs."

Vóór den aanvang van het beleg van Straatsburg werden vele Duitschers door den commandant der vesting, Generaal Uhrich, uitgezet. Later, toen de Bisschop Räsz van Straatsburg, in een onderhoud met Generaal von Werder, tegen het bombardement meende te moeten protesteeren, bood deze aan de vrouwen, kinderen en grijsaards uit de stad te doen trekken, welk aanbod echter door de Franschen van de hand werd gewezen, onder voorgeven dat uit 80000 inwoners geen schifting was te maken.

§ 156. Het is verboden eene plaats of eene vesting uit te plunderen, of, bij de bestorming van eene vesting, de soldaten aantesporen met de belofte hun de veroverde plaats ter plundering prijstegeven. (Bluntschli, *Kriegsrecht*, § 146.)

Positief Recht. § XVII, Russisch voorstel; Art. 18, Brussel. Conf.; Bl. 23, Fransch manuel; § 32, punt *a*. Handleiding van het Instituut; Vraag 25, Russisch Voorschrift.

Gedurende den 80-jarigen en den 30-jarigen oorlog was die aansporing regel. De benden van Alva, van Requesens, en die van Tilly, Pappenheim en Wallenstein leefden van buit, roof en plundering.

De gewoonte had dit een recht doen worden. Het heette, dat dit geschiedde om den soldaat de ongemakken, bij de belegering ondervonden, te vergoeden. Thans, bij gansch andere samenstelling der legers, strijden de militairen niet meer uit onedele drijfveeren van winst; zij zoeken geen behagen in de

rampen van de door een oorlog fel geteisterde bevolking, in welke de soldaat, volgens het oorlogsrecht, geen vijand mag zien. Vattel (1) spreekt nog van de plundering eener stad als van een recht, dat somtijds aan den soldaat wordt gelaten. Zelfs Heffter (p. 253) beweert, dat buit — bij uitzondering — van burgers kan behaald worden: »wanneer b. v. eene vesting of gewapende plaats, ten gevolge van eene hardnekkige verdediging, op bevel van de chefs ter plundering is prijs gegeven." Dit is echter een overblijfsel van barbaarsche denkbeelden: ook in den vijand moet men plichtsbetrachting eerbiedigen.

»*Le pillage déshonore*" — zegt het Russische Voorschrift — »*une armée et transforme les soldats en marodeurs. Les lois de la guerre défendent même comme moyen déloyal, la menace de livrer au pillage telle ou telle localité; savoir: si le Chef d'une armée, d'un détachement promet à ses soldats en cas de succès de leur donner pleine liberté de piller une localité, un camp, une forteresse. Une promesse de ce genre est illicite, en outre elle donne une idée désavantageuse de la discipline et de l'esprit d'une armée, puisqu'il faut employer un moyen si déloyal pour exciter le courage des soldats. Il est d'autant plus blâmable de piller de paisibles habitants dans les villes et les villages qui n'ont offert aucune résistance, n'ont commis aucune acte d'hostilité.*"

§ 157. Bij de bestorming van eene vesting is de bevelhebber van het belegeringskorps verplicht voorzorgsmaatregelen te treffen en alle middelen te zijner beschikking aantewenden, om, na den storm, het plunderen der stad te voorkomen.

Den 31sten Augustus 1813 werd San Sebastian in Spanje door de Engelschen en Portugeezen stormenderhand genomen en daarna grootendeels verbrand en geplunderd. Wellington verontschuldigt zich echter, in zijn brief van den 17den September 1813 aan den Spaanschen Minister van Oorlog, dat het hem onmogelijk was geweest zulks te verhinderen, daar hij de stad na den storm, zooals gewoonlijk in dergelijke gevallen geschiedt, niet door versche troepen had kunnen doen bezetten, omdat alle overige divisiën dienzelfden dag in den slag aan de Bidassoa gebezigd moesten worden. (2)

(1) III. 9. § 164.
(2) Alison, 2de dl. blz. 378.

c. **Inkwartiering en requisities.**

§ 158. Het recht om, waar dit door oorlogsnoodzaak wordt gevorderd, in de bezette landstreek, inkwartiering en requisities te vorderen, is eene uitzondering op den regel, dat de bijzondere eigendom der ingezetenen moet worden geëerbiedigd.

§ 159. Daar de bijzondere eigendom geëerbiedigd moet worden, kan van de gemeenten en de bevolking inkwartiering en leveringen in natura (van levensmiddelen, wagens, paarden, kleedingstukken en van al wat verder tot onderhoud van het leger noodig is), alleen gevorderd worden, voor zoo ver die betrekking hebben op algemeen erkende oorlogsbehoeften en zij in verhouding zijn met de hulpbronnen des lands.

Positief Recht. §§ LII en LIII, Russisch voorstel; Art. 40, Brussel. Conf.; Bl. 124 en 125, Fransch manuel; § 56, Handleiding van het Instituut.

De hier besproken rechten verdienen nadere beschouwing.

De Martens (p. 415) zegt, dat de beschaafde volken, in stede van plundering en verwoesting van de landstreken, het gebruik hebben ingevoerd oorlogsschattingen te heffen, hetzij in geld of in natura, op straf van militaire executie.

Vattel [1] verdedigt de oorlogsschattingen op gelijken grond. Hij zegt: »In stede van het plunderen der dorpen en plaatsen zonder verdediging, heeft men een gebruik gesteld, dat meer menschelijk en voordeeliger is voor den Souverein, die oorlog voert, namelijk het gebruik der contributiën. Die een rechtvaardigen oorlog voert, heeft recht het vijandelijk land in het onderhoud van zijn leger en in alle oorlogskosten te doen deelen. Hij verkrijgt daardoor een gedeelte terug van hetgeen hem verschuldigd is, en de onderdanen van den vijand, die zich aan deze schatting onderwerpen, hebben het voordeel hunne goederen niet geplunderd en hunne akkers niet verwoest te zien. Indien een generaal echter een vlekkeloozen naam wil behouden, moet hij de contributiën matig en in evenredigheid opleggen van het vermogen der bevolking."

---

(1) III. 9. § 165.

Heffter (p. 247) zegt, dat de overwinnaar »contributiën, requisities in natura of persoonlijke diensten kan vorderen en, zoo noodig, als hij tegenstand ontmoet, geweld mag gebruiken om zich in het bezit van het gerequireerde te stellen, behoudens de schadeloosstelling, die bij wijze van vergoeding of anderszins bij het sluiten van den vrede te stellen is." Het verdient de aandacht, dat de beide eerstgenoemde schrijvers het recht van requisitie en oorlogsschatting als eene vergoeding stellen voor het vroeger aangenomen en als een recht erkend gebruik: de bezette landstreek te plunderen en te verwoesten.

Zoolang dat blakeren en branden wettig kon worden geacht, had hetgeen daarvoor, bij wijze van matiging, in de plaats kwam, mede een rechtsgrond. Sedert echter als basis van oorlogsrecht, is aangenomen, dat tegen vreedzame burgers geen strijd wordt gevoerd, staan hunne bezittingen onder bescherming van dat recht. Alleen bij uitzondering is het vergund daaraan te raken, voor zooveel dit gevorderd wordt om het doel van den oorlog te bereiken.

De particuliere bezittingen maken toch slechts deel uit van de oorlogskrachten van den Staat, binnen de grenzen van de macht, die aan de Gouvernementen op het bijzonder vermogen van hunne onderdanen toekomt. (1) Bijgevolg bestaat het *recht* op plunderen niet meer. Hetgeen daarvoor in de plaats werd gesteld bezit dus evenmin rechtsgrond. De Martens en Vattel worden door Rolin-Jaequemyns aangevoerd om het recht tot het heffen van schatting in natura of geld te staven. Hoeveel gezag zij ook omtrent andere punten verdienen, in eene quaestie, waarbij zij zich op een ander standpunt stellen dan thans moet worden ingenomen, kunnen zij mijns inziens niet meer als autoriteiten gelden. De Martens (p. 414) b. v. kent aan den overwinnaar nog het recht toe in de bezette landstreek recruten te lichten, hetgeen thans algemeen wordt veroordeeld. Vattel achtte bovendien het plunderen eener stad en het uitschudden van gesneuvelden nog wettig. (2) Hij beveelt echter reeds aan der bevolking geen te zware lasten opteleggen. Heffter nadert meer de waarheid, waar hij schadevergoeding vordert. Dit is mijns inziens het eenige ware standpunt.

Sedert in den oorlog de stelregel van Napoleon: *la guerre doit nourrir la guerre,* meer algemeen in toepassing is gebracht

(1) Heffter. p. 246.
(2) III. 9. § 164.

tot gedeeltelijke vervanging van uitsluitende verpleging uit magazijnen, is het tot verzorging van de troepen noodig om, indien de leveringen, waarvoor contracten zijn aangegaan, achterblijven, requisities te heffen. In zoover zulks bepaalde oorlogsnoodzaak is tot het bereiken van het rechtsdoel des oorlogs, geschiedt deze heffing rechtmatig. Hieruit volgt echter geenszins dat levensmiddelen, vee, paarden, wagens, in het kort, een anders eigendom, zonder betaling mag worden gevorderd of genomen. Wanneer de bevolking zich vreedzaam gedraagt, staat zij, in 's vijands land, gelijk aan die van het eigen land; zij heeft dezelfde verplichtingen, doch ook dezelfde rechten. Die zonder betaling eens anders goed neemt of opvordert, eerbiedigt niet den bijzonderen eigendom, en handelt dus in strijd met een fondementeel punt van het modern oorlogsrecht, daar hij in facto vijandig tegen de bevolking te werk gaat.

Bluntschli (1) stelt als regel, dat de door oorlogsnoodzaak vereischte verstrekkingen in zoover zonder schadevergoeding kunnen gevorderd worden, als zij, krachtens de oorlogsregelen en het gebruik, als openbare plichten kunnen worden beschouwd. Volgens hem gaat het recht van inkwartiering, daar dit ook door den overwonnen staat in de bezette landstreek wordt uitgeoefend, en de overwinnaar tijdelijk in diens rechten treedt, ook op dezen over; doch doen de behoeften van den oorlog geen privileges van vrijstelling aan bijzondere standen enz. erkennen. Evenzoo zou het recht tot requisitie van paarden en wagens (spandiensten) zich niet verder uitstrekken dan tot transporten naar het naastbijzijnd étappe-station, indien aldaar weder andere bruikbare transportmiddelen worden aangetroffen.

Hij verdeelt alle diensten in die, welke eenvoudig uit oorlogs- en belastings-verplichtingen *zonder schadeloosstelling* van de bevolking kunnen worden gevorderd, waarvan volgens hem de omvang door de wetgeving van het land of door het gebruik wordt bepaald, en in die, welke daartoe niet kunnen worden gebracht, en derhalve slechts *tegen schadevergoeding* kunnen worden geëischt.

Behoorde die stelling tot het positieve recht, dan zou — omdat bij art. 61 der Constitutie van den Noord-Duitschen Bond is bepaald, dat de Pruisische wet van 11 Mei 1851, regelende de oorlogsdiensten (*Kriegsleistungen*) (2) en de daarvoor te verlee-

(1) *Das moderne Völkerrecht*, § 653.
(2) Voor deze is de wet van 13 Juni 1873 in de plaats gekomen.

nen schadeloosstellingen, ook voor dien Bond gelden, — bij een oorlog op Duitsch grondgebied, niet meer leveringen zonder schadeloosstelling van de gemeenten kunnen worden gevorderd, dan bij art. 3 van die wet is vastgesteld; terwijl b. v. in Nederland, waar die diensten door den Staat steeds betaald worden, door een vijandelijk occupator niets, zonder billijke schadevergoeding, zou kunnen worden gevorderd. Deze regels zijn echter niet van positief recht. Wat heeft een overwinnaar zich omtrent bijzondere staatsrechtelijke instellingen van het gebied, dat hij met zijne legers is binnengetrokken, verder te bekreunen dan zijn belang medebrengt? Hij is door de wetten van dat land volstrekt niet gebonden, want hij is daar zelf tijdelijk opperste wetgever en dus volkomen bevoegd de bestaande staatswetten op zijde te stellen. Alleen de wetten van het volkenrecht moeten voor hem heilig zijn.

Hoe ver hij met het eischen van requisities gaan kan, hangt geheel af van de omstandigheden. Die eisch is eene uitzondering op den regel, dat de goederen van privaat-personen onschendbaar zijn, en de uitzondering mag zich juist zóóver uitstrekken, als het oorlogsbelang dringend vordert.

Bluntschli behandelt vervolgens de *wijze van betaling* dezer schadeloosstelling. »Dikwerf ontbreken aan het overwinnend leger de geldmiddelen," zegt hij, »en is de bevelhebber in veel gevallen genoodzaakt voor de ontvangst *eene quitantie te geven* en de *betaling in de toekomst* voortespiegelen, terwijl hij zich bovendien op zijn vermeend recht kan beroepen, dat de tegenpartij, met de oorlogskosten, ook de betaling van deze dienstverrichtingen behoort overtenemen en dus voor de schadeloosstelling van zijne onderhoorigen heeft te zorgen. Op dezen grond zal dikwerf de verplichting tot betaling door den overwinnaar worden ontkend en de houders der bons verwezen worden naar de tegenpartij. Deze erkent echter gewoonlijk zijne verplichting tot schadeloosstelling evenmin, omdat hij *de levering niet begeerd en niet ontvangen heeft*, en hij van zijne zijde den oorlog, die tegen hem gevoerd is geworden, niet als rechtmatig erkent. Dientengevolge beschouwt hij de opgelegde requisities als een *ongeluk*, dat van den oorlog onafscheidelijk is, en dat gedragen moet worden door hem, dien het treft. Alleen met het oog op de billijkheid en meesttijds slechts als de financieele toestand van het land zeer gunstig is, zal die Staat zich laten vinden."

De commissie, den 12den September 1814 in Frankrijk be-

noemd, om uit de daarvoor beschikbaar gestelde gelden op de betaling van de bons en recepissen van de in 1813 en 1814 gedane buitengewone verstrekkingen en requisities eenigen regel te stellen, besliste, dat de requisities, door de Verbondenen genoten, niet konden worden betaald. Volgens haar »waren zij niet wettig en slechts door het geweld geheven. Met er aan te voldoen, had men zijn leven of het overschot van zijn fortuin teruggekocht en zich gevrijwaard tegen eene militaire en gewelddadige executie." (1)

Hoe het volgens de practijk dikwijls gaat heeft Bluntschli aangetoond; Dahn (S. 21) voert eene soortgelijke redeneering. Tijdens den oorlog van 1866 schreven de Pruisische officieren spottenderwijze op de bons: »Frans Joseph *wird es bezahlen.*"

Ik voeg daarbij, dat de waarde van het gerequireerde soms door den requirant zelf bepaald en in de bons ingevuld wordt. Dit geschiedt veeltijds zonder eenigen regel, ver beneden de wezenlijke waarde. (2) Dit alles is echter geen recht, maar m. i. recht ontduiken. De aangevoerde redenen zijn uitvluchten en voorwendsels, doch geen rechtsgronden en bewijzen. Oorlogsnoodzaak kan hier niet worden aangevoerd.

Requisities te heffen, zonder betaling, is stelselmatige roof. Voor de gemeenten, die op de étappelijnen liggen, worden zij eene georganiseerde uitplundering. Zij zijn geheel in strijd met de beloften, dikwerf herhaald, dat de vreedzame bevolking *volkomen veiligheid* van personen en goederen zal genieten.

Het niet betalen van requisities, of het toekennen van een zelf gestelden fictieven prijs, is volgens mij ook daarom in strijd met het oorlogsrecht, omdat het — in verband met afgelegde beloften en de door het oorlogsrecht gewaarborgde veiligheid van personen en goederen, niet alleen is eene practijk van kwade trouw, maar tevens omdat het aandruischt tegen de belangen van den oorlog. De ondervinding toch heeft bewezen, dat de troepen nimmer van alles zulk een overvloed hebben, als wanneer het benoodigde steeds wordt betaald.

Toen Wellington in 1813 uit Spanje Frankrijk binnenrukte, stelde hij bij zijne proclamatie van den 8sten October orde op de betaling. (Bijlage 17).

Pellot, de commissaris van Soult, toont aan welke groote voordeelen het betalen van het benoodigde in klinkende munt

---

(1) Fleury, *Histoire de l'invasion en 1814*, p. 572.
(2) *Daily News*, 31 Dec. 1870.

aan Wellington's leger in Frankrijk bezorgde (Bijlage 18) en Alison (1) getuigt, dat, »de Britsche dollars er in slaagden stapelplaatsen van leeftocht in 't gebergte optesporen, welke al de gestrengheid der Fransche heffingen niet hadden kunnen ontdekken."

Hoezeer het betalen der gerequireerde goederen dus rechtmatig en heilzaam voor het leger is, kunnen althans de Fransche imperialisten zich niet beklagen als de Pruisen in den oorlog van 1870—1871 zulks niet deden; want keizer Napoleon III schreef, den 13den Mei, toen hij zich in 1859 naar het leger in Italië begaf, uit Genua aan den Intendant-Generáal: »Wacht niet alles meer van Frankrijk, maar doe het leger leven door de hulpbronnen van het land, waar het zich bevindt, door requisities, in een bevriend land te betalen, in 's vijands land zonder betaling te nemen." (2)

§ 160. Requisities kunnen niet anders worden opgelegd dan met machtiging van hem, die in de bezette plaats het bevel voert.

Voor al het gerequireerde zal schadevergoeding verleend of een bewijs van ontvangst afgegeven worden.

Positief Recht. Art. 42, Brussel. Conf.; § 56, Handleiding van het Instituut.

Requisities zijn alleen wettig, wanneer zij voor de oorlogsvoering onmisbaar zijn. De spoorwegen hebben intusschen ook op de verpleging van de legers grooten invloed uitgeoefend. Thans kan in veel grootere mate dan vroeger, met veel meer spoed, van verre het noodige worden aangevoerd. Leveringen in natura zullen nu niet meer zoo veelvuldig als vroeger behoeven voortekomen. Geschiedt het nog, dan is het bij snelle marschen, verandering na operatie-richting of meesttijds, omdat de vijand het noodige kan, maar niet wil doen aanvoeren. (3) Vóór den aanvang van den laatsten Duitsch-Deenschen oorlog werd bij punt 6 van de legerorder, den 23sten Januari 1864 uitgevaardigd, bepaald: »Van den 30sten af geschiedt de verpleging overal uit de magazijnen, en wel uit die van Nortorf en Neumünster voor het K.-K. Oostenrijksche en uit die van Kiel voor het K. Pruisische korps." Men weet, dat den 1sten

(1) Geschiedenis van het Spaansch Schiereiland, vert. door G. Kuyper Hz., 2de dl. blz. 400.

(2) *Campagne de l'Empereur* Napoléon III, p. 69.

(3) Zie Dahn, S. 21.

Februari daaraanvolgende de Eider-overgang plaats had. (1)

Wat het *geld* betreft, thans behoeft de schatkist niet met specie gevuld te zijn; het crediet van den Staat stelt de mogelijkheid ieder oogenblik geld te ontvangen. Zoolang dat middel niet is uitgeput en op de aangekondigde leeningen, meer dan gevraagd is, wordt ingeschreven, kan het beweren van Bluntschli (S. 355), dat »in den oorlog dikwerf tot betaling de geldmiddelen ontbreken," niet worden aangevoerd om eene grondstelling van het modern oorlogsrecht te schenden. Ten slotte kunnen immers *al* de uitgegeven sommen als oorlogskosten berekend en bij den vrede van den Staat teruggevorderd worden. Op die wijze wordt naar recht en billijkheid gehandeld. Requisities drukken daarenboven hoogst ongelijk, (2) vooral indien zij niet door tusschenkomst van de verschillende gemeentebesturen, doch rechtstreeks door de militaire troepenaanvoerders worden opgevorderd.

Bij de Brusselsche Conferentie is het ware karakter der requisities of leveringen in natura duidelijk gebleken.

Aan een redactie, in zeer algemeene en onbestemde termen, van Generaal von Voigt-Rhetz (3), stelde Baron Jomini (Rusland) voor, bij de bepaling dat slechts leveringen en diensten geëischt konden worden, enz. (als de §) te voegen: »geregeld bij de militaire wetten." Dit kon niet worden aangenomen, omdat, zooals Generaal von Voigt-Rhetz terecht deed opmerken, wellicht in alle legers geen positieve regels daaromtrent bestaan. Kolonel Hammer (Zwitserland) bracht de requisities uit een rechtsoogpunt op het juiste terrein: wat gij van uw eigen onderdanen kunt vergen, kunt ge eischen in het bezet gebied, was de zin van zijn rede. Dit — zeide hij — heeft het dubbel voordeel van een grens te stellen aan hetgeen gevorderd kan worden en het recht te bevestigen dat de inwoners op schadeloosstelling bezitten. De Heer Vedel (Denemarken) kon zich alleen daarom met dit beginsel niet vereenigen, omdat daarin, volgens hem, de strekking lag, aan den occupator het recht toetekennen, in het tijdelijk bezet gebied, zijn eigen wetgeving intevoeren. Kolonel Hammer achtte slechts twee wegen mogelijk: of zich ten deze te houden aan hetgeen de

(1) Streffleur, *Oesterr. milit. Zeitschr.*, Juli 1870.

(2) Vergelijk wat Pellot daaromtrent zegt bij Alison, 2de Dl., blz. 401, en het merkwaardig betoog van Fleury, in zijn werk: *Histoire de l'invasion en 1814 dans les départements du Nordest de la France*, p. 546.

(3) *Actes*, p. 170.

wettige souverein van *zijn* onderdanen kan vorderen, of wel aan hetgeen de tijdelijke machthebbende van *diens* onderdanen eischt. Hij vond den laatsten weg de beste, omdat het mogelijk ware, dat een land van zijn onderdanen niets of zeer weinig vordert. Dit gevoelen werd door den heer van Lansberge (Nederland) gedeeld. Kolonel Staaff bestreed juist uit een tegengesteld oogpunt het beginsel. Eene regeering — zeide hij — mag soms, ingeval van uitersten nood, onbegrensde offers vragen van de vaderlandsliefde der inwoners. Zou men nu het recht van den overwinnaar willen afmeten naar de buitengewone offers, die een staat, in een bijzonder geval, van zijn onderdanen mag vergen? De Duitsche afgevaardigde wilde liever in algemeene termen blijven, met de oorlogsnoodzaak als uiterste grens. Hij wilde wel schadevergoeding doen verleenen, doch die voorloopig slechts door quitanties doen staven. (1) De heer de Lambremont (Belgie) wilde betaling in geld of eene quitantie, welke hem, die de requisitie deed, tot betaling verplicht. (2) Het volgen van de langdurige discussie zou te ver voeren. Het zij genoeg, dat uit den loop der beraadslaging bleek, dat hoe bezwaarlijk een juiste term te vinden mocht zijn, ieder het eens was, dat de requisities niet verder mogen loopen, dan over hetgeen voor de behoefte van het leger noodig is, hetzij naar den maatstaf van de bepalingen van den wettigen of van den tijdelijken bestierder, en dat wat genomen wordt, betaald moet worden, hetzij contant (3) hetzij met quitantie, waarvan de betaling bij den vrede geregeld wordt, doch gewoonlijk opgedragen blijft aan de overwonnen partij. (2)

In dien geest is ook het Fransche officieele voorschrift: »*De même*" — staat daar — (4) »*que les réquisitions de services sont contraires au respect dû aux personnes, de même les contributions impliquent toujours une atteinte au respect de la propriété privée. Aussi n'y doit-on recourir qu'en cas de nécessité, et lorsque les besoins de l'armée l'exigent impérieusement. Alors même, l'occupant est tenu par les lois de la guerre et de l'humanité de ne pas excéder une juste mesure. Il commettrait un excès condamnable s'il exigeait des prestations hors de proportion avec les ressources disponibles du pays. D'autre part, il doit se borner, même dans les plus riches contrées, aux prestations nécessaires*

(1) *Actes*, p. 171.
(2) Id. » 181 en 182.
(3) Id. » 183.
(4) p. 124.

pour assurer à ses hommes le régime et les fournitures dont ils ont réellement besoin, et ne jamais y voir une source de superflu."

Het officieele Russische voorschrift geeft op vraag 97: »*Peut-on exiger que la population indigène fournisse des vivres, des vêtemens, des chaussures, en général tous les objets indispensables à l'entretien de l'armée d'occupation?*" als antwoord: »*On peut exiger ces fournitures, mais avec prudence et modération, et en tenant compte des ressources du pays; l'armée d'occupatian paie comptant les objets fournis ou délivre des quitances pour les payer plus tard. On ne doit pas se permettre de ne pas payer, même lorsque la population refuse de fournir les objets demandés et qu'on est obligé d'en venir à la violence pour les avoir.*"

Tegenover deze *algemeen* erkende beginselen is hard, schril en snerpend de taal van onwil van Generaal von Hartmann. Te betalen in oorlogstijd, daarvoor is geen tijd. (1) Als bewijs haalt hij de cavalerie-reserve van het IIe leger aan, (2) welke na den slag van Köninggrätz, 3 Juli 1866, bevel ontvangen hebbende de Oostenrijkers te vervolgen, zonder bagage, — welke eerst den 11den en zonder proviand-colonnes, — die eerst den 22sten de vervolgende cavalerie bereikten, — met de *uiterste moeite* en steeds na lang *zeer tijdroovend* zoeken, met geweld, de onmisbaarste verplegingsmiddelen vond. Nagenoeg al het vee was in de bosschen gedreven; er was dus geen tijd te vragen aan wien en waar alles was ontnomen."

Natuurlijk, als de eigenaar niet bekend of niet te vinden en het goed onbeheerd achter gelaten is, dan kan er niet betaald worden, maar dit is uitzondering, tenzij het willekeurig gedrag van troepen, welke den bijzonderen eigendom en de bevolking niet ontzien, de ingezetenen er toebrengt om zich met hun eigendom in veiligheid te begeven. De Generaal von Hartmann voert geheel onwillens een sterk sprekend bewijs aan, hoe die roof, dat *halen zonder betalen*, een nadeel toebrengt aan de operatiën. Een eerste vereischte voor vervolgende cavalerie, die haar plicht begrijpt, is spoed, om den aftrekkenden vijand geen rust te laten. Weet de bevolking, dat zij in persoon en goed veilig is en dat, wat de troepen noodig hebben, betaald zal worden, dan blijft ze ter plaatse, brengt haar have niet weg, jaagt haar vee niet naar de bosschen en verkoopt gaarne, tegen billijken prijs of tegen waardehebbende bons. Gestempelde,

(1) Von Hartmann, S. 60.
(2) Id. S. 61.

gedrukte bons aftegeven, waarin slechts enkele woorden in te vullen zijn, kost zeer weinig tijd. De Pruisische cavalerie had dan niet lang behoeven te zoeken, had niet zooveel kostbaren tijd verloren, manschappen en paarden niet vermoeid en door dat alles hare opdracht beter kunnen vervullen, dan zij nu heeft gedaan.

Dat de Generaal von Hartmann den regel huldigt *halen zonder betalen*, ligt daaraan dat, hetgeen hij in zijne zoo even aangetoonde dwaling *»militärische Nothwendigkeit"* acht, volgens hem »geen onderscheid heeft te maken tusschen openbaar-goed en privaat-goed en gerechtigd is even zoo goed het eene als het andere te nemen, waar en hoe zij het zich toeëigenen kan; (1) terwijl hij eindelijk zich niet ontziet te verklaren: »De aan de bevolking opgelegde last blijft (ook in een tweede rustiger tijdperk van den oorlog) drukkend en moet het blijven, totdat het *à l'impossible nul n'est tenu* (2) haar van dien last bevrijdt," m. a. w. wanneer zij totaal uitgezogen of stelselmatig uitgeplunderd is. Waarom moet die last haar drukken? »De noodzakelijkheid haar op te leggen" — zegt hij — »vloeit voort uit het begrip van den nationalen oorlog; de oorlogvoerende staat moet zijn krijgsmiddelen sparen, die van de tegenpartij benadeelen, ja vernietigen (3)." Aan militaire noodzaak wordt hier dus door von Hartmann niet, zooals ter Brusselsche conferentie door alle militaire en andere leden en ook in de officieele voorschriften van Frankrijk en Rusland geschiedt, de beteekenis gehecht van noodzakelijkheid om in de *oogenblikkelijke behoeften* van het leger te voorzien, maar bij den Duitschen generaal beteekent zij: dwang op- haat en vijandschap tegen de bevolking, wier welvaart met geweld vernietigd moet worden.

De waarde van de quitanties of bons wordt — zeide Generaal von Voigt-Rhetz (4) – door het gebruik geregeld. »Het zal," zegt hij verder, »de plicht van den overwinnaar, zoowel als van den overwonnene zijn, diegenen van zijne onderdanen, welke quitanties, in tijd van oorlog afgegeven, in hun bezit zullen hebben, schadeloos te stellen." De Duitsche afgevaardigde verklaarde geen oorlog te kennen, waar het vol-

---

(1) von Hartmann, S. 57.
(2) das *»ultra posse nemo obligatur"* staat er bl. 63.
(3) von Hartmann, S. 63.
(4) *Actes*, p. 182.

doen van die quitanties tot wezenlijke moeielijkheden heeft geleid.

Die oorlog, welke de Duitsche afgevaardigde zegt niet te kennen, is de oorlog van 1870 en de Staat, die als overwinnaar de gelden van zijn *eigen* requisities aan hen, die met den vrede zijn *eigen* onderdanen werden, niet wilde terugbetalen, is Duitschland. Het volgende feit, een toonbeeld van zeldzaam geëvenaarde inhaligheid en schraapzucht, als karakterteekening merkwaardig, bewijst dit en opdat, zooals meermalen geschiedt, het feit niet geloochend of als uit partijdige bron afkomstig voorgesteld zal worden, wordt het verhaal er van hier woordelijk terneergesteld, zooals Dr. Edgar Löning, Hoogleeraar in de rechten aan de Universiteit te Straatsburg, het mededeelt: (1)

»*Bei Gelegenheit eines Streifzuges legten die Truppen im Herbste 1870 drei Gemeinden des Kantons Molsheim eine Requisition auf, und um diese Requisition zu befriedigen, nahmen die Gemeinden bei der französischen Steuerkasse von Molsheim, das damals von den deutschen Truppen noch nicht occupirt worden war, ein Anlehen von* 75000 *Franken auf. Die Deutsche Regierung behauptete Rechtsnachfolgerin Frankreichs in Bezug auf diese Forderung geworden zu sein, weil nach* § 8 *des Schluszprotokolls der Eintritt der deutschen Regierung in die Rechte und Pflichten der Französischen Steuerverwaltung sanktionirt worden sei. Indessen wird sich diese Behauptung kaum rechtfertigen lassen. Der* § 8 *spricht nur von Forderungen der gewöhnlichen Steuern oder Abgaben und hierunter kann die Forderung auf ein von einer Steuerkasse gemachtes Darlehen nicht gerechnet werden. Dasz die geliehenen Gelder einer Steuerkasse entnommen waren und auf dem Wege der Steuererhebung in das Eigenthum des Staats gelangt waren, kann nicht weiter in Betracht gezogen werden. Uebrigens wurde der Anspruch von Frankreich in dem Vergleich von* 6 *September* 1873 *aufgegeben.*"

Er blijkt uit: requisitie, te bovengaande de hulpbronnen der gemeenten, waaraan ze gevraagd werd; het geld zelfs, dat ter vervanging van de goederen in natura moest worden opgebracht, bezaten de gemeenten niet. Zij waren genoodzaakt het elders te leenen. In plaats dat Duitschland het geld van die requisities terug betaalde, althans toen die gemeenten met den vrede aan zijn Rijk verbleven, ging het zelfs zóóver van dat zelfde geld nog eens optevorderen, z. g. n. omdat het geleend was van een belastingkas uit eene streek, die later bezet en geannexeerd werd.

(1) Löning, *Die Verwaltung des General-Gouvernements in Elsasz*, S. 250.

§ 161. Wanneer — bij het uitblijven van bevolen leveringen of verstrekkingen van levensmiddelen, kleeding, wapens en gereedschappen, waaraan het leger dringend behoefte heeft, — door middel van dwang, tot het inbeslagnemen van particulier eigendom wordt overgegaan, is de betrokken staatsambtenaar tot evenredige schadevergoeding verplicht.

Het legerbestuur behoort derhalve aan den eigenaar òf geld òf wel een „bon" of quitantie voor diens afgeleverde of opgevorderde bezitting aftegeven.

§ LIII. Russisch Voorstel. Bluntschli (§ 655). Hier wordt meer bedoeld het onteigenen, des noods door geweld, van eigendommen van groote grondbezitters of handelaren, als granen, haver, stroo, leder, schoenen enz. in zolders, pakhuizen of magazijnen opgeslagen. »Volgens natuurlijke rechtsgronden," zegt de zooeven genoemde schijver, »is de fiscus van den Staat, welke de bezitting wegneemt en voor zijn belang gebruikt, in de eerste plaats borg voor de schadeloosstelling. De billijkheid vordert echter, dat de Staat, in wiens gebied het vijandelijk legerbestuur de goederen in beslag neemt, daarvoor subsidiair instaat, wanneer de vordering tot schadevergoeding niet bij den onteigenaar wordt erkend en goedgedaan."

Het verdient opgemerkt:

1o. Dat het recht op schadevergoeding ook in dit geval wordt erkend. Er bestaat tusschen deze onteigening en de requisities, bedoeld in het vorig artikel, slechts verschil in den omvang, in de grootte van hetgeen te gelijk genomen wordt;

2o. dat hier weder sprake is van het afgeven van een bon voor het genomene, die de nemer van het goed wel behoort te betalen, doch het ook schijnt te kunnen weigeren, wanneer hij dit verkiest. Het is onverklaarbaar hoe zulk eene handelwijze op rechtsgronden is te billijken. Schenden van belofte, kwade trouw, het rooven van eens anders eigendom zonder betaling, is willekeur, misbruik van macht en militaire onderdrukking.

§ 162. Militairen mogen zonder bevel geen bijzonderen eigendom wegnemen of moedwillig en uit wraakzucht beschadigen. Slechts onmiddellijke behoefte rechtvaardigt bij

uitzondering de toeëigening van noodzakelijke voedingsmiddelen en kleeding, voor het geval door de militaire overheid daarvoor niet is gezorgd.

Ook in deze gevallen is het, volgens Bluntschli (§ 656) regel de waarde te vergoeden, voor hetgeen, ingevolge den kwartierplicht, niet zonder betaling kan worden gevorderd.

Diefstal of roof in het kwartier of op marsch van gelden of kostbaarheden wordt in elk leger, waar krijgstucht heerscht, streng gestraft. Komt echter de soldaat vermoeid en hongerig in het kwartier, dan treedt, volgens eene uitdrukking der Duitschers in den oorlog van 1870—1871, de zelfverpleging in werking. Na een vermoeienden marsch, na een gevecht of veldslag, is het niet te vermijden, en het wordt door de vingers gezien, dat de soldaat zich haast om honger en dorst te stillen, en niet afwacht tot hem mogelijk een karig deel wordt toegemeten. In het algemeen belang, maar in dat van zijn eigen vooral, zorgt hij dat zijne krachten zoo spoedig mogelijk hersteld zijn. Bier- of wijnhuizen, bakkers, kruideniers of slachterswinkels mogen echter niet geplunderd worden. Hetgeen hij, die daar niet in kwartier is, neemt, moet worden betaald.

d. Oorlogsschattingen.

§ 162. De occupator kan geen buitengewone oorlogsschattingen (geld-contributies) heffen, dan in vervanging van boeten, van niet betaalde belastingen of van niet in natura geleverde requisities.

De geldcontributies kunnen alleen op bevel en onder de verantwoordelijkheid van den leger-commandant of van den oppersten burgerlijken gezaghebber in het bezet grondgebied, worden opgelegd, zooveel mogelijk naar de regels der verdeeling en naar den maatstaf van de in werking zijnde belastingen.

Positief Recht. § LIV, Russisch voorstel; Art. 41, Brussel. Conf.; Bl. 127—131, Fransch voorschrift; § 58, Handleiding van het Instituut; Vraag 98, Russisch voorschrift.

Het heffen van oorlogsschatting, geldcontributiën, was eertijds, nog gedurende de Napoleontische oorlogen, een onbetwistbaar recht. Alle vroegere schrijvers erkenden het als wettig.

Thans niet meer. Bluntschli (§ 654) veroordeelt het ten stelligste: eensdeels op grond, dat ook daarmede vroeger het *recht op plundering werd afgekocht*, dat niet meer bestaat; anderdeels, omdat de aanvoerder van een leger niet gerechtigd is de krijgskassen, of de schatkist van den Staat, of zijne eigene kas, ten koste van de inwoners, te doen vullen, daar hij geen *willekeurig recht* over het vermogen van de gemeenten en bijzondere personen mag uitoefenen. Dahn zegt eveneens: »Het heffen van geldcontributiën, onder bedreiging van platschieten of plundering (brandschatting) van bezette steden of landstreken, wordt door het modern volkenrecht niet meer toegelaten."

Wanneer Dahn voorts verklaart: »Met recht begrenst men de geldcontributiën — behalve die, welke als straf zijn opgelegd — tot de gevallen van geheele of gedeeltelijke vervanging der dikwerf niet optebrengen leveringen in natura tegen geld, dan heeft hij blijkbaar te zeer de proclamatie der Duitsche legeraanvoerders voor oogen gehouden.

Weinige regels te voren toch verdedigt hij de requisitie alleen op grond, dat eene afdeeling, van zijne proviand-colonnes verwijderd geraakt of waaraan onmogelijk proviand kan worden nagezonden, toch leven moet. Geld helpt echter ook dan niet, en zóóveel requisities te eischen, dat de landstreek ze niet op *kan* brengen, als middel om aan geld te geraken, is knevelarij en krachtens het recht niet te verdedigen.

Ongeacht het gezag, dat aan de genoemde schrijvers op volkenrechtelijk gebied wordt verleend, kan ik hun gevoelen niet deelen.

Ik erken echter dat hun gevoelen door de Duitsche aanvoerders wordt gedeeld. Bewijs daarvoor levert punt 4 der proclamatie van 1870 (bijlage 40), waar wel niet van oorlogsschatting, maar toch reeds van schadeloosstelling in geld voor niet te leveren requisitie in natura sprake is. Ter Brusselsche conferentie vond dit beginsel groote tegenkanting, vooral bij de afgevaardigden Lambermont (Belgie), Lansberge (Nederland), Hammer (Zwitserland). — Generaal von Voigt-Rhetz lichtte de bedoeling door het volgend voorbeeld toe (1): »een leger komt in eene rijke stad en vraagt een zeker getal ossen voor zijne voeding. De stad antwoordt, dat zij er geen heeft. Het leger zou dus genoodzaakt zijn zich tot dikwerf

(1) *Actes*, p. 186.

18

arme dorpen te wenden, waar het zou nemen, wat het noodig heeft. Dit zou eene schreeuwende onrechtvaardigheid zijn. De arme zou voor den rijke betalen. Er is dus geen ander middel dan de vervanging in geld toetelaten. Dit is overigens de wijze, waaraan door de inwoners de voorkeur wordt gehecht. Trouwens het is niet aannemelijk dat eene stad, welke niet in natura kan betalen, vrijgesteld worde van betaling in klinkende munt." Het verkeerde uitgangspunt der redeneering leidt tot deze onjuiste gevolgtrekking. Wanneer het juiste beginsel: *wat gij haalt dat gij betaalt* wordt aangenomen, dan koopt men de ossen, die voor het leger noodig zijn, waar men ze vindt: in het dorp, en in de stad betaalt men, wat men daar vindt en wegneemt voor de behoefte. Op die wijze vervallen »de schreeuwende onrechtvaardigheid" en de geldcontributies beiden. Nu snijdt het mes aan twee kanten. In de stad vraagt men ossen, die men weet dat er niet zijn, en men eischt daarvoor in de plaats geld en in het dorp neemt men de ossen allen weg, wegens oorlogsnoodzaak! zonder betaling. Zoo is het leger op goedkoope wijze geholpen aan vee en de »kriegerische Action" aan geld voor *dotaties*.

Van Duitsche zijde wordt nog eene andere leer omtrent oorlogsschattingen gehuldigd. Wij vinden die in Brix, *Geschichte der Cavallerie*. »De doelmatigste, meest opleverende en tevens zachtste wijze" — staat daar — »om de middelen van een vijandelijk land in de uiterste mate te doen vloeien, zal wel die zijn, dat de in eerste linie voortrukkende cavalerie-divisien *alles*, wat zij of de haar volgende troepen gebruiken kunnen, tegen quitantie wegnemen of er beslag opleggen; de in tweede linie volgende troepen, welke meer georganiseerde betalingsdiensten bezitten, honoreeren deze quitanties, bij wijze van voorschot, uit de eigen kas of geven een order van betaling, op de derde linie van bezettings- of étappe-troepen, en deze eindelijk heffen de voor die betaling noodige geldmiddelen door regelmatige contributies van het land."

Alzoo, de eerste linie neemt *alles*, de tweede betaalt met wissels op de derde, welke geldcontributies van de inwoners heft, om het weggenomen goed met hun eigen geld te betalen. Gebruiken deze dat geld om weder levensmiddelen, vee en paarden aantekoopen, dan komen volgende troepen, nemen eerst brood, vee enz., eindelijk het geld om te betalen, wat weder vloeibaar gemaakt is. Waar is de grens? Die grens wijst Generaal von Hartmann aan; zij is daar, als ten slotte het *à l'impos-*

sible, nul n'est tenu, m. a. w. de ellende, de geteisterde bevolking van den last dezer requisities en oorlogsschattingen ontheft; een last, welke, met voordacht, zoo drukkend mogelijk wordt opgelegd, om de finantieele krachten der bevolking te vernietigen, zooals von Hartmann wil (1), hetgeen echter terecht in het Fransch voorschrift als *un procédé injuste et barbare* (2) wordt gebrandmerkt.

Oorlogsschatting kan worden geheven, noch als *afkoop van plundering,* noch wegens het uitoefenen van een *willekeurig* recht op het vermogen der gemeenten; wel krachtens het uitoefenen van het wettig recht, dat het krijgsgezag van den overwinnaar, ter vervanging van het uit de bezette landstreek verdreven staatsgezag, bekleedt. Dat staatsgezag heeft het recht buitengewone of oorlogsbelastingen te heffen, het militaire gezag van den occupator, de tijdelijke machthebbende, dus evenzeer.

Het doel dezer schattingen mag echter niet uit het oog worden verloren.

De oorlogsbelasting, door den Staat opgelegd, strekt als bijdrage tot diens oorlogskosten. Eveneens moet dus de oorlogscontributie — de beteekenis van het woord duidt zulks reeds aan — naar mijn gevoelen strekken als bijdrage tot en derhalve komen in mindering van de later te vergoeden oorlogskosten. Alleen in dat geval is de heffing te verdedigen. Zij geschiedt willekeurig en wederrechtelijk, wanneer de schattingen, door de gemeenten en gewesten opgebracht, later niet bij de berekening der oorlogskosten in aanmerking komen, en de opgebrachte gelden slechts strekken om, zooals Bluntschli (§ 654) zich uitdrukt, de kassen van den Staat of van de legeraanvoerders (*dotaties*) te vullen en deze persoonlijk te verrijken.

Het heffen van oorlogsschattingen, op de door mij bedoelde wijze uitgeoefend, is tot het bereiken van het einddoel van den oorlog, den vrede, bevorderlijk.

Zijn geen schattingen geheven, dan moet de overwinnaar, bij aangeknoopte vredes-onderhandelingen, tot het dekken der oorlogskosten en te vergoeden schade, hooge eischen stellen. De tegenpartij vindt — indien hij nog niet tot het uiterste is gebracht — die eischen licht onaannemelijk. De oorlog wordt dus voortgezet. Heeft de overwinnaar daarentegen, door de

(1) von Hartmann, S. 63.
(2) p. 129.

geheven schattingen in de bezette streek, een deel der oorlogskosten in zijn bezit, dan maakt dit de onderhandeling tot vrede gemakkelijker. De eisch kan alsdan matiger zijn. De overwonnen partij berust eerder in hetgeen reeds een *voldongen feit* is, en is dus meer geneigd tot toegeven, dan dat zij hare bekrachtiging moet schenken tot het *uitkeeren* aan den vijand van hoogst aanzienlijke sommen.

Heb ik mij gekant tegen het *onrecht*, den bijzonderen eigendom der burgers aantetasten door requisities, voor zoover deze te kwader trouw, niet of met futiele middelen of beneden de waarde worden betaald — het handhaven van het recht der oorlogsschatting meen ik te moeten aanbevelen. Zij leggen bovendien een veel meer gelijkmatigen last aan de bevolking op dan de requisities. De schattingen worden aan gewesten en gemeenten opgelegd. Hun vermogen is *publiek* vermogen, zij het dan ook niet rechtstreeks van den Staat. Zelfs verschaffen de gewesten en gemeenten in oorlogstijd veeltijds den eigen Staat de gelden noodig tot het voortzetten van den oorlog, al geschiedt dit bij wijze van voorschot, op uitgegeven assignaten. (In 1870—1871 in Duitschland.) Men denke hierbij aan Zwitserland en aan het feit, dat in Nederland zelfs de kosten voor de dienstdoende schutterijen, die een gedeelte der strijdkrachten van den Staat uitmaken, grootendeels door de gemeenten worden gedragen.

De door den vijand bezette gewesten hebben echter billijkerwijze aanspraak later het excédent van het door hen betaalde van den Staat terug te ontvangen, wanneer het totaal bedrag der vóór en met den vrede betaalde sommen over het geheele Rijk wordt omgeslagen. Zij kunnen althans hunne aanspraken krachtiger doen gelden dan de particulieren hunne eischen tot schadevergoeding van niet betaalde »requisitie-bons."

Het heffen van oorlogsschattingen wordt, ofschoon het positieve recht dit wettig acht, soms bestreden op grond, dat hier eene uitzondering wordt aangetroffen op het algemeen beginsel, dat particulier eigendom in den oorlog te land onschendbaar is, en dat die uitzondering slechts verdedigbaar is op gronden van volstrekte noodzakelijkheid, welke hier niet bestaan. Oorlogsschattingen worden echter door den occupator niet geheven van private personen, maar van gewesten of gemeenten, dus van een gedeelte van den Staat. Zooeven hebben wij gezien hoe, om niet te spreken van de gewesten, zelfs de gelden der gemeenten tot oorlogsdoeleinden kunnen strekken.

Ik geloof dus, dat die schattingen niet geheel als eene exceptie op het aangevoerd beginsel kunnen gelden.

Mijn gevoelen — reeds in de eerste uitgave van dit werk ontwikkeld — dat oorlogsschattingen alleen te rechtvaardigen zijn, wanneer ze later in mindering komen van de oorlogskosten, bij den vrede te betalen, heb ik later bevestigd gevonden in het Fransche voorschrift, waar wij bl. 128 lezen: »*La guerre pouvant être considérée comme une sorte de procès d'où ressort le droit du vainqueur, il est naturel que le vaincu en supporte les frais: on est arrivé, par suite, à regarder les contributions comme un prélèvement anticipé que l'occupant exerce sur le montant de ces frais.*"

Generaal von Voigt-Rhetz was van oordeel, dat de oorlogschattingen soms *boeten* zijn, welke aan de bevolking voor overtredingen worden opgelegd. Voor officieele afgevaardigden gaat het echter niet aan om bij tractaat aan den vreemdeling het recht toetekennen aan de bevolking van den Staat boeten op te leggen. Toch bezit deze dat recht en is er niets tegen te zeggen. Waar eene overtreding is geconstateerd, moet gestraft worden en eene straf in geld is voorzeker minder pijnigend dan lijf- of brandstraffen, mits ook de geldstraf geëvenredigd aan het misdrijf blijve en niet in afpersing ontaarde.

De *omvang* der oorlogsschatting mag nimmer drukkend zijn voor de bevolking, die haar dragen moet. Wanneer de oorlogsschatting strekt als *équivalent* van gewone nog intevorderen belastingen, boeten als anderszins, dan zou, m. i. de omvang der oorlogsschatting niet meer dan het dubbele der gezamenlijke jaarlijksche belastingen mogen bedragen.

Een besluit van het Duitsch gouvernement van Rheims regelde de oorlogscontributie aldaar voor 1871 volgenderwijze: De Fransche belastingen werden vervangen door één enkele directe contributie van gelijk bedrag als het totaal dier belastingen, met bijvoeging eener som van 50 franc per hoofd. De *maires* waren belast de te betalen som onder de inwoners hunner gemeente te verdeelen. Die belasting werd bij twaalfde gedeelten, bij het begin van elke maand, geheven. (1)

Volgens Napoleon »is deze schatting zelden zoo hoog als die, welke gedurende een jaar door den Souverein wordt geheven."

Bijlage 14 bevat de opgave der oorlogsschattingen, den 15den October 1806, na den slag van Jena, door Napoleon

(1) *La Campagne du Nord,* p. 164. Paris, Tanera, 1873.

in Pruisen opgelegd. Ook in den oorlog van 1866 hebben de Pruisen oorlogsschattingen geheven, evenals in dien van 1870—1871. In laatstgenoemden oorlog waren enkele oorlogsschattingen tot *vergoeding van bepaald aangewezen schade* bestemd. Zoo werden bijna 7 millioen francs geheven tot gedeeltelijke vergoeding van de schade, door de uit Frankrijk verdreven Duitschers geleden.

De van sommige gemeenten geheven sommen zijn bekend. Van Nancy, met 50,000 inwoners, werd van 15 Augustus 1870 tot 1 Januari 1871, in stede van de gewone belastingen, eene oorlogsschatting gevorderd van 91,000 francs per maand. Den 1sten Januari d. a. v. werd deze verhoogd met een hoofdgeld, van 25 francs per jaar, en met andere lasten, waardoor zij tot een maandelijksch bedrag van 327,000 francs werd gebracht. Die toestand bleef tot 8 Maart. Het totaal bedroeg dus ruim een millioen francs of *f* 10 per hoofd.

Van St.-Quentin werd 540,000 francs gevorderd. Het telt 32,700 inwoners, dus *f* 8 per hoofd. St.-Denis, met 22,000 inwoners, moest 80,000 francs, Parijs 200 millioen francs opbrengen. De kennis van de budgetten dier gemeenten kan alleen de evenredige grootte van die heffingen doen beoordeelen.

De in den aanvang aangevoerde stelling van Dahn blijft echter juist. Bedreiging van platschieten of plundering van gemeenten tot het heffen van deze schattingen wordt niet meer door het oorlogsrecht der beschaafde volken toegelaten. (Vergelijk echter Bijlage 68.)

De benaming *brandschatting* is dus oneigenlijk. Tot waarborg der betaling kunnen *gijzelaars* worden genomen, die, zoodra de betaling is geschied, worden ontslagen. Bij weigering van betaling kan, in stede van tot de militaire, tot de *administratieve executie*, d. i. tot publieken verkoop der eigendommen of tot inlegering (*garnisaires*) worden overgegaan; evenzeer als dit in vredestijd van staatswege plaats heeft bij wanbetaling der aan het Rijk verschuldigde belasting. In 1871 werden te Nancy, zelfs nog na het teekenen der vredes-preliminairen, zware inlegering van 15—20 soldaten bij de rijkste burgers gelegd, wegens het niet betalen der opgelegde oorlogsschatting.

Geenszins om de willekeur en de gestrengheid van den oorlog te steunen, wordt het recht tot het opleggen van oorlogscontributiën door mij in bescherming genomen, maar integendeel omdat regelmatige heffingen die willekeur intoomen, en voornamelijk omdat, zoo ik vermeen, deze schattingen kunnen leiden om het bloedvergieten te beperken.

e. Persoonlijke diensten.

§ 164. Het eischen van persoonlijke diensten van de bevolking eener bezette landstreek moet worden vermeden. Oorlogsnoodzaak verleent echter aan het militair gezag het recht sommige persoonlijke diensten tegen betaling te vorderen.

Het is in strijd met de oorlogsrechten van beschaafde natiën, wanneer de occupator de bevolking dwingt om hem te helpen in zijn aanvals- en verdedigingswerken of om werkzaam deel te nemen aan de militaire operatiën tegen haar eigen land.

Positief Recht. § XLVIII, Russisch voorstel; Art. 36, Brussel. Conf.; § 48, Handleiding van het Instituut; bl. 110, Fransch manuel.

Omtrent *persoonlijke* diensten bewaart Bluntschli het stilzwijgen. Dahn (S. 10) weifelt, waar hij het onderwerpen der ingezetenen aan werkzaamheden tot een militair doel, vroondiensten aan schansarbeid, bij de *verboden* oorlogsmiddelen opnoemt. Hij plaatst er althans een vraagteeken achter.

Mij komt het voor, dat persoonlijke diensten, binnen zekere grenzen, volgens het oorlogsrecht geëischt kunnen worden. De grenzen zijn, dat daartoe *bepaalde oorlogsnoodzaak* besta, dat het niet diensten of handelingen van *daadwerkelijke vijandschap* zijn, en dat zij *buiten* het bereik van het vijandelijk kanonschot plaats hebben. Het pressen van gidsen en van voerlieden bij het requireeren van spandiensten is b. v. door het gebruik en de oorlogsnoodzaak gewettigd. De oorlogsnoodzaak vordert dikwerf diensten, waarvoor onvermijdelijk over werkkrachten moet worden beschikt, die in het leger volstrekt niet worden aangetroffen en die men dus bij de burgerbevolking moet zoeken.

In den Duitsch-Franschen oorlog van 1870—1871 heeft het pressen van arbeiders tot militaire doeleinden plaats gehad. Voor het herstel van de voor Duitschers hoogst belangrijke spoorwegbrug bij Fontenay, die door de franc-tireurs was vernield, werden 500 arbeiders gerequireerd. Uit de orders van den Duitschen Prefect, van het departement van de Meurthe, van den 23sten en 24sten Januari 1871 (Bijlagen 64 en 65), blijkt onder

welke gestrenge bedreigingen zulks geschiedde. Die Bijlagen toonen echter aan, dat deze diensten, zooals behoort en recht is, werden betaald. Overigens werden in dien oorlog door de Duitschers, buiten hooge noodzaak, geen persoonlijke diensten gevorderd. Voor goed- en spoedwerk moeten trouwens vrijwillige, geen gedwongen arbeiders worden gebezigd. Zoo werden tot den spoedbouw van den spoorweg van Remilly naar Pont-à-Mousson, den 14den Augustus 1870 begonnen en den 23sten daaraanvolgende geëindigd, 5000 bergwerkers uit Saarbrücken ontboden. Daarentegen werden, na de overwinning, die de Franschen bij *Coulmiers* hadden behaald, de bewoners der landstreek gedwongen, met al het voorhanden personeel en materieel, de talrijke coupures, welke in de wegen waren gemaakt en den marsch van de Duitsche troepen zeer belemmerden, te dichten. (1)

Geheel anders is het pressen van burgers tot het doen arbeiden aan aanvals- of verdedigingswerken voor eene belegerde vesting, of tot het aanleggen van veldwerken nabij den vijand, op een terrein waar men slag wil leveren. Dit moet bepaald in strijd met de beginselen van het volkenrecht worden geacht; want daarbij stelt men den burger bloot aan het vuur van eigen landslieden; men brengt den gepreste met hen in conflict, als deze den schansarbeid willen beletten of vernielen, en brengt hem tevens in verzoeking bij een uitval zijne landslieden te helpen, waardoor hij als rebel doodschuldig wordt. Ook het vermelde in § 79 is ten sterkste te veroordeelen.

Volgens Fransche berichten zouden, bij de belegeringen van Straatsburg en van Belfort, burgers uit den omtrek gerequireerd zijn geworden om aan de belegeringswerken te arbeiden. Dit wordt door Wagner in zijn werk: *Geschichte der Belagerung von Strassburg* (2) tegengesproken. Tot aanvulling van het ingenieurs-depôt aan den weg naar Weissenburg, had de Badensche divisie bevel ontvangen rijshout te hakken en naar Oberhausbergen te doen brengen, terwijl hare cavalerie uit de omliggende plaatsen 400 landarbeiders moest requireeren om rijs-materialen voor de aanvalswerken op Straatsburg te maken. Deze moesten, onder opzicht van Badensche artillerie-officieren en onderofficieren, arbeiden en ontvingen, na afloop van hunne taak, een verplegingsration. Wagner, die ter plaatse tegenwoordig was, voegt er bij dat deze gepreste diensten weinig aan

(1) von Hartmann, *Kritische Versuche II*, S. 62.
(2) Th. II, S. 219.

het doel beantwoordden en »ook zelden het nut, dat men er van verwacht, zullen opleveren, daar de onwil van gedwongen arbeiders genoeg wegen en middelen vindt, om de bemoeiingen van het militàir personeel, dat met het opzicht is belast, te verijdelen."

f. Bombardement.

§ 165. Het bombardement van eene vesting is geoorloofd.

Positief Recht. § XIV, Russisch voorstel; Art. 15, Brussel. Conf.; Bl. 20, Fransch manuel; § 32, punt c, Handleiding van het Instituut; vraag 26, Russisch voorschrift.

Het bombardement is een gewichtig onderwerp, dat een onpartijdig onderzoek vereischt. In den oorlog van 1870—1871 is er meer dan ooit gebruik van gemaakt. Zeer verschillend is dit beoordeeld; tot velerlei vertoogen heeft het aanleiding gegeven. De Franschen zijn 2 Augustus 1870 begonnen voor Saarbrücken het station van de voorstad St.-Johann te bombardeeren, vervolgens den 19den Augustus Kehl. Geen dezer punten was bevestigd. Daarop hebben de Duitschers eene reeks van bombardementen geopend: Marsal (16 Augustus), Straatsburg (19 Augustus), Verdun, La Ferté, Phalzburg, (24 November), Thionville (22 November), Montmédy (12 en 13 December) en Parijs.

De Chaudordy verwijt in de circulaire van den 29sten November 1870 aan de Pruisen, dat zij, om de bevolkingen met schrik te vervullen, zijn overgegaan tot een middel, éénig in de geschiedenis; het bombardement van open steden. Hij beweert dat op eene stad spring- en brandprojectielen te werpen slechts in uiterste en bepaald aangewezen omstandigheden als wettig wordt erkend. (1) De grijze staatsman Guizot schreef uit Engeland, dat het bombardement van Parijs eene daad was in strijd met het volkenrecht; dat Straatsburg gebombardeerd is, werd als een gruwel aangemerkt, vooral het verbranden van de kostbare bibliotheek en de beschadiging aan de domkerk, dat trotsche en indrukwekkend meesterstuk van oud-Duitsche bouwkunde.

(1) Rolin-Jaequemyns, *Second essai*, p. 14.

Vattel's opvatting van het bombardement (1) is mijns inziens in hoofdzaak juist. »Het is moeielijk," zegt hij, »wanneer men eene stad bombardeert, de schoonste gebouwen te sparen. Gewoonlijk bepaalt men er zich tegenwoordig toe de wallen en al wat tot de verdediging van de stad behoort, te bewerpen; eene stad door bommen en gloeiende kogels te vernielen is een uiterste, waartoe men niet dan om gewichtige redenen overgaat. Maar toch is die handeling volgens het oorlogsrecht wettig, wanneer men niet in staat is op eene andere wijze eene belangrijke sterkte ten ondertebrengen, waarvan de uitkomst van den oorlog afhangt, of welke dient om ons gevaarlijke slagen toetebrengen. Eindelijk komt men er somtijds toe, wanneer men geen ander middel heeft om den vijand te noodzaken den oorlog met menschelijkheid te voeren, of hem voor eenige andere buitensporigheden te straffen. Maar de goede vorsten maken slechts in een uiterst geval en met tegenzin van zulk een geweldig middel gebruik."

Graaf von Bismarck beroept zich, in zijne depêche van 17 Januari 1871, op het gevoelen van Vattel, om het recht der Duitschers, tot het bombardeeren van Parijs, te verdedigen. »De ongewone, in de nieuwere geschiedenis eenige maatregel," zegt hij, »om de hoofdstad van een groot land in eene vesting en hare omgeving met bijna 3 millioen inwoners in een verschanst kamp te veranderen, heeft voor deze laatste ongewone en zeer betreurenswaardige toestanden ten gevolge gehad. Parijs is de gewichtigste vesting des lands en Frankrijk heeft daarin zijn voornaamste leger bijeengebracht. Dit grijpt daaruit, met de bevolking van Parijs, door uitvallen en geschutvuur, de Duitsche legers aan."

Wat Graaf von Bismarck hier schreef is juist, en het recht der Duitschers, om Parijs te bombardeeren, ten einde het te bemachtigen, kan hun op redelijke gronden niet worden ontzegd. Gaëta mocht op het laatst van 1860, op last van Napoleon III, niet gebombardeerd worden, doch evenmin geblokkeerd, niettegenstaande zich nog slechts weinig huisgezinnen in de stad bevonden. Dit geschiedde echter ter wille van de Koninklijke Napelsche familie, die in Gaëta was teruggetrokken, en waarvan de Keizer de vrouwelijke leden voor het gevaar van een bombardement wilde behoeden en, in de voornaamste plaats, uit politieke redenen, die hem noopten het beleg te doen rekken.

(1) III. 9. p. 199.

Men moet bij het beoordeelen dezer zaak echter altijd iets in het oog houden. Volgens het tegenwoordig oorlogsrecht wordt de oorlog niet tegen de burgers, niet tegen de bevolking gevoerd. Zoolang dus de burgerbevolking niet in massa aan den strijd deelneemt, zoolang alleen de regelmatig georganiseerde militaire macht van den Staat oorlog voert, moet men zich, zoo mogelijk, bepalen tot het bewerpen der walgangen en vestingwerken, der kazernes, arsenalen, militaire laboratoriums, kruitmagazijnen en voorraadschuren.

De inwoners van Antwerpen zonden aan de Conferentie te Brussel eene petitie, opdat deze, als tot een humanitair doel bijeen, als beginsel zou aannemen, dat, wanneer voortaan eene vesting wordt gebombardeerd, het artillerievuur slechts tegen de forten en niet tegen de woningen van de burgers worde gericht. Ofschoon dit hoofdbeginsel werd beaamd, werd eene bepaalde beslissing niet aangenomen. (1)

Men houde in het oog dat het somtijds bezwaarlijk zal zijn de particuliere huizen en gebouwen van kunst geheel te sparen. Indien het bewerpen op groote afstanden plaats heeft, is men niet zoo zeker van een worp, vooral indien de vesting van een oud-systeem is en de huizen nabij den walgang liggen. Bovendien worden scholen of andere groote gebouwen veeltijds tot berging van levensmiddelen ingericht. De aanvaller is volkomen in zijn recht die te vernielen; maar daar hij in het onzekere verkeert waar de voorraad is opgeslagen, mag, in een uiterst geval, ook op de hoofdgebouwen, die men onderstelt dat tot magazijnen dienen, het vuur worden gericht.

Neemt echter ook de burgerbevolking deel aan den oorlog, stelt zij zich, als bij eene volkswapening het geval is, in massa tegen den vijand als oorlogspartij, dan neemt zij ook alle risico en schaden daarvan op zich; òf wel heeft het militair bestuur van den verdediger niet gezorgd voor een voldoend getal kazernes en bomvrije lokalen, onder en bij den walgang, zoodat de bezetting onbeschut in particuliere huizen wordt gehuisvest, dan is het van den aanvaller niet te eischen, dat hij die huizen spaart, maar kan hij, als uiterst middel, mede de particuliere woningen beschieten, om de kracht van 's vijands tegenstand te breken.

In den oorlog van 1870—1871 zijn de Duitschers meesttijds niet als een uiterst middel tot het bombardeeren van eene stad

(1) *Actes p. 41 et Annexe No. IV, p. 273.*

overgegaan, maar zij begonnen er mede. Het was een gevolg van de slechte constructie der vestingwerken en de verre dracht van het tegenwoordig geschut. Zoodra de bevelhebber van een belegeringskorps over een voldoend aantal vuurmonden kon beschikken, had hij het in de hand, in weinige dagen, de vesting door bombardement te bemachtigen, die hij anders, bij een geregeld beleg, soms in geen maanden en niet dan ten koste van groote verliezen zou hebben vermeesterd. De Duitsche bevelhebbers waren dus volkomen in hun recht een middel te bezigen, dat het eind van den oorlog bespoedigde.

Niet aan de Duitschers moet men derhalve het verwijt richten, dat zooveel welvarende steden zijn platgeschoten, zooveel burgers hunne woningen en fabrieken in vlammen zagen opgaan, zooveel onschuldigen door de neervallende bommen zijn gedood. Dat verwijt moet gericht worden aan de Fransche regeering en aan de Fransche Generaals van invloed, aan de mannen van het vak, die, de verre dracht van het geschut kennende, konden en moesten weten, dat die vestingen niet meer tegen een bombardement gevrijwaard waren, en toch die oude vestingwerken lieten bestaan, ofschoon zij niet meer aan de vorderingen der wetenschap beantwoordden. Op onverantwoordelijke wijze stelden zij daardoor de bevolking aan de rampen bloot, die haar op zoo gruwzame wijze hebben getroffen. Het is niet voldoende om in schoone phrases van eene bevolking te vorderen, dat zij, uit vaderlandsliefde, het liefste wat zij bezit, vrouwen en kinderen, voor hare oogen ziet dooden en verminken en hare huizen in puin storten; maar beter en vruchtbaarder vaderlandsliefde is het om tijdig, door grondige studie, het onhoudbare van zulke oude vestingen aantetoonen, voor bomvrije lokalen te zorgen en de bevolking te sparen voor de ontzettende rampen, die haar ontwijfelbaar zullen treffen, wanneer een verouderde toestand bestendigd blijft.

In die Fransche vestingen, volgens verouderd systeem, hadden de bevelhebbers overigens kunnen handelen, zooals de Generaal-Majoor Lundung in den Duitsch-Deenschen oorlog van 1864 deed. Reeds den 9den Maart had deze de geheele burgerbevolking, met het grootst gedeelte van haar mobilair, de vesting Fredericia doen ontruimen en naar het eiland Funen overbrengen. Den 20sten begon het bombardement; een vijftigtal huizen werd in de asch gelegd, doch thans zonder eenig militair gevolg, zoodat het spoedig werd gestaakt.

Bluntschli en Dahn staan hieromtrent echter een

tegengesteld gevoelen voor. De eerste (1) acht het onzedelijk, de laatste (2) geenszins.

Is een bombardement een middel door militaire noodzaak gewettigd, d. i. bereikt men daardoor spoediger het doel van den oorlog dan anders, en is het middel onmenschelijk, ziedaar de twee punten, die omtrent het rechtmatige van een bombardement moeten beslissen.

Sommigen beweren dat een bombardement, wanneer de burgerij vaderlandslievend is en de bevelhebber zijn plicht betracht, niets hoegenaamd helpt. Dat gevoelen wordt door een aantal militairen van naam en door de ondervinding tegengesproken. Coehoorn was een groot voorstander van het bombardement. Men leze voorts wat Brialmont daaromtrent zegt. (3) Volgens hem is het zeker, dat in de toekomst, evenals in het verleden, deze wijze van aanval telkens zal worden gebezigd, wanneer men kans ziet daardoor den langzamen gang en de moeielijkheden van een geregeld beleg te vermijden. Hij haalt aan het gevoelen van den commandant de Villenoisy en van Ratheau, die het bombardement een van de meest doeltreffende middelen van aanval noemen en beweren, dat vestingen met enge binnenruimte, zonder genoegzame bomvrije lokalen, daartegen niet bestand zijn. Dit gevoelen is volkomen door de ondervinding van 1870—1871 bevestigd.

Is het middel onmenschelijk? Neen; ten minste, wanneer het oorlogsmiddel niet »*déloyal*" wordt toegepast, d. i. zonder voorafgaande waarschuwing, zonder toetelaten dat de vrouwen en kinderen zich verwijderen. Een bombardement van enkele etmalen kost meesttijds minder menschenlevens dan een langdurig beleg. Eene blokkade wordt in den regel minder veroordeeld dan een bombardement. Het is omdat de menigte eene zaak slechts oppervlakkig beschouwt; want eene volgehouden blokkade teistert gewoonlijk de burgers veel meer dan een bombardement. Zij treft de geheele bevolking, bij voorkeur de zwakken en de jonge kinderen. Volgens Trochu steeg de sterfte te Parijs, tijdens de insluiting, nadat zij in de eerste maanden van het beleg reeds tot 2000 per week was geklommen, op het laatst tot 6000 per week. (4) Vergelijkt men die sterftecijfers

(1) Dr. F. von Holtzendorff, *Jahrbuch für Gesetzgebung, Verwaltung und Rechtspflege des deutschen Reichs*, 1871, S. 282.
(2) *Jahrbücher für die deutsche Armee und Marine*, 1871, S. 86.
(3) *Traité de fortification polygonale*, p. 161 à 176.
(4) *Mittheilungen Artillerie u. Genie wesens*, 1872, S. 131.

verhoogd met het getal van hen, die later, ten gevolge van honger of slechte voeding, zijn omgekomen, met het cijfer der slachtoffers van het bombardement, dan zal men bevinden dat de verhouding zeer ten nadeele der blokkade is. Toch wordt deze niet met het oorlogsrecht in strijd beschouwd. Wij mogen dus besluiten dat een bombardement, waarbij men zich ten doel stelt, binnen den kortst mogelijken tijd, de militaire verdedigingsmiddelen van den vijand en zijne hulpbronnen te vernietigen, een volkomen geoorloofd oorlogsmiddel is.

§ 166. Het oorlogsgebruik verlangt dat de belegeraar, alvorens tot het bombardement over te gaan, zijn voornemen daartoe aan den Commandant der vesting bekend make, opdat de vrouwen en kinderen verwijderd of in zekerheid gebracht kunnen worden.

Die waarschuwing mag alleen achterwege worden gelaten, wanneer men door een verrassenden aanval, gepaard met een bombardement, eene vesting vermeent te kunnen overrompelen.

Positief Recht. § XV, Russisch voorstel, Art. 16. Brussel. Conf.; Bl. 21, Fransch manuel; vraag 31, Russisch voorschrift; § 33, Handleiding van het Instituut.

Eene voorafgaande waarschuwing is bij elk bombardement noodzakelijk. Dat de Duitschers dit bij sommige steden hebben nagelaten, verdient afkeuring. Zonder waarschuwing is, volgens het rapport van den kapitein-ter-zee Plance, commandant van La Fère, die stad, na een insluiting van 14 dagen, op het onverwachts gebombardeerd. Het bombardement van Parijs is evenmin aangezegd. De Gezanten der neutrale Staten in Parijs vonden daarin, den 13den Januari 1871, aanleiding, een collectief vertoog bij den Noord-Duitschen Bondskanselier intezenden (Bijlage 63). Deze heeft dien brief in zijne depêche van den 17den Januari beantwoord. Na terecht verklaard te hebben, dat geen enkele regel van het volkenrecht voorschrijft de onderdanen van neutrale en bevriende Staten, die in eene belegerde stad blijven, voor de gevaren die haar bedreigen te waarschuwen, gaat de Bondskanselier echter te ver, wanneer hij vervolgt: »Nog minder is op wet of gewoonte de verplichting gegrond, de belegerden van de bijzondere militaire operatiën, tot welke de belegering voortschrijdt, te voren kennis te geven,

zooals ik, met betrekking tot het bombardement, reeds de eer had in mijn schrijven van den 26sten September a. p. te constateeren." Dit is een sophisme. Het zou dwaasheid zijn te eischen, dat de belegeraars moesten kennis geven, wanneer zij de 1ste, 2de of 3de parallel openen; wanneer zij overgaan tot het opwerpen van batterijen, het bekronen van het glacis, de afdaling in de gracht, het doen springen van mijnen; want dit zijn alle militaire operatiën, die tot het geregeld beleg, uitsluitend tot het bestrijden van den militairen vijand, behooren. Een bombardement behoort echter niet tot het geregeld beleg; het is eene handeling, geheel op zich-zelf, eene handeling, zeer zeker geoorloofd, doch altijd buitengewoon, een *uiterste*, waarmede ook de meest vredelievende burgers in persoon en eigendom worden getroffen. Daarom wordt het bij beschaafde volken een plicht gerekend de bevolking te waarschuwen, dat men zich genoodzaakt acht tot zulk een buitengewonen oorlogsmaatregel overtegaan. De oorlog zelf begint niet zonder aankondiging. Dit geschiedt om den vijand tijd tot bezinning te geven, ten einde door tijdig toegeven de gruwelen van den oorlog te doen vermijden. Om diezelfde reden wordt eene vesting opgeëischt, alvorens een schot is gelost, en om diezelfde reden moet het bombardement te voren worden aangekondigd. Op de vraag 31 van het Russisch voorschrift: »*Celui qui veut bombarder doit-il proposer à l'assiégé de se rendre?*" luidt dan ook het antwoord: »*Il doit le faire, même s'il était sûr que sa proposition ne serait pas acceptée; l'honneur et l'humanité l'exigent.*"

Die waarschuwing is bovendien noodig, om aan de vrouwen en kinderen gelegenheid te geven zich te verwijderen of te bergen. Mannen strijden tegen mannen en in eerlijken strijd spaart men ouden van dagen, vrouwen en kinderen. Een bombardement, alleen als middel om de bevolking tegen het eigen gezag in opstand te brengen, is immoreel. De occupator, die dengenen als rebel ter dood brengt, welke tegen hem, als tijdelijk gebieder, opstaat, mag redelijkerwijze geen opstand van burgers tegen het wettig gezag uitlokken. Dat middel zou »*déloyal,*" derhalve ongeoorloofd (1) zijn. Toch heeft men het, in 1870, bij het bombardement van Straatsburg, niet versmaad. Op de vraag, door Generaal Uhrich gedaan, om de vrouwen en kinderen gelegenheid te geven de stad te verlaten, verkreeg hij ten antwoord: »De aftocht van vrouwen en kinderen is niet

(1) § 4, Handleiding van het Instituut.

mogelijk. De burgerij kan haar wil doen gelden en den Gouverneur beletten Straatsburg's ondergang te veroorzaken;" (1) m. a. w. tegen het wettig gezag in opstand komen.

Vattel, die door Graaf von Bismarck wordt aangehaald, heeft verzuimd van eene waarschuwing te gewagen. Zij ligt echter geheel in diens geest. Bluntschli (§ 44) zegt, dat de goede krijgszeden de voorafgaande waarschuwing vorderen, Calvo (§ 846) eveneens. De eerste sluit alleen het geval van verrassenden aanval uit. Deze had noch bij La Fère, noch bij Parijs plaats. Bluntschli schreef dit reeds in 1866; zijn werk is op verre na geen wet, maar het volkenrecht bezit geen wetboek.

Graaf von Bismarck beroept zich op de gewoonte. Wij moeten daarbij wel in het oog houden, dat de bombardementen vroeger meer tot de zeldzaamheden behoorden. Wittenberg werd in September 1813 door de Verbondenen gebombardeerd en met congrevische vuurpijlen beschoten. (2)

In de oorlogen, van 1866 in Bohemen en van 1859 in Italië, werden geene vestingen gebombardeerd.

In 1864 zijn Fredericia, eene vesting, en Sonderburg, eene opene stad, gebombardeerd, doch beiden waren te voren grootendeels door de burgerbevolking ontruimd. (3)

Er bestaat een voorbeeld van ridderlijke wijze van handelen, dat wel verdient gevolgd te worden door een vijand, die op edelmoedigheid aanspraak maakt.

Alicante was den 29sten November 1708 door de Fransche troepen, onder den Ridder d'Asfeld, berend. De stad ging spoedig over; de bezetting trok zich echter op het kasteel terug. Dit lag op eene steile rots aan zee. Meermalen te vergeefs opgeëischt en beschoten, besloot de belegeraar de rots, waarop het slot lag, te ondermijnen. Na twaalf weken arbeid waren de mijnen gereed. Volgens het strikt oorlogsrecht zou de Ridder d'Asfeld thans onverwijld het kasteel hebben kunnen doen in de lucht vliegen. Herhaaldelijk toch waren de opeischingen afgeslagen. Wat meer zegt, het kasteel van Alicante was niet, zooals Frankrijks hoofdstad, bewoond door vrouwen, kinderen en grijsaards; slechts ééne militaire bezetting bevond zich aldaar. Het ontsteken van mijnen is bovendien eene hande-

(1) Wagner, *Geschichte der Belagerung von Strassburg;* 2 Th. S. 301.

(2) Geschiedenis der oorlogen in Europa sedert het jaar 1792, uit het Hoogduitsch vert. door E. H. Brouwer. 5de dl., blz. 296.

(3) G. Gr. Waldersee, *Der Krieg gegen Dänemark im J. 1864,* S. 247.

ling van geregeld beleg. Toch handelde de Fransche veldheer anders. Den 20sten Maart 1709 zond hij een hoofdofficier als parlementair, die den Generaal Richard, den Engelschen Commandant, verwittigde, dat de mijnen gereed waren, dat zij allen nog slechts gevuld behoefden te worden, doch dat, daar de Fransche bevelhebber niet dan noode eene geheele bezetting aan mogelijke vernietiging prijs gaf, nog drie dagen beraad werden gelaten. Aan eene commissie van Engelsche officieren werd vergund zelf zich te komen overtuigen, dat alles gereed was om het fort binnen kort te doen springen. De commissie ging. Alles bleek waarheid; de vernieling zou ontzettend zijn; toch volhardden de Engelschen in hun tegenstand. Hierop werden de mijnen met 150 000 pond buskruit geladen. Toen zond de edele d'Asfeld nogmaals een parlementair naar het kasteel, om zoo mogelijk noodeloos bloedvergieten te vermijden. Toen die weder onverrichter zake terugkwam, werd de grootmoedigheid tot het uiterste gedreven, daar voor de derdemaal een officier naar Sir Richard werd gezonden, nu om hem te melden, dat, als hij niet capituleerde, den volgenden dag de mijnen om 6 uur in den ochtend zouden worden ontstoken. Eerst nadat ook die zending vruchteloos bleek, liet men de rots springen. Het bewijst, dat de beschaving van de 19de eeuw niet in alle opzichten in de toepassing van haar recht is vooruitgegaan, en dat wel degelijk het krijgsgebruik medebrengt, zelfs eene militaire bezetting te waarschuwen, wanneer men tot een uiterst oorlogsmiddel overgaat.

In de 19de eeuw treffen wij eveneens voorbeelden aan, die bewijzen dat het, zoo geen gewoonte, althans geen ongewoonte is om te waarschuwen, wanneer de belegeraar tot eene bijzondere militaire operatie overgaat. Toen Napoleon, den 23sten Juni 1809, aan Davoust gelastte Presburg te doen bombardeeren, schreef hij: (1) »Gij moet het bombardement doen voorafgaan door het zenden van een parlementair".... en verder.... »Als een duizendtal bommen geworpen en in de stad de brand uitgebarsten zal zijn, moet gij nog een parlementair afzenden." Soortgelijk voorbeeld vinden wij bij het beleg van Gaëta. Den 19den Januari 1861, 's namiddags te 5 uren, liep de gesloten wapenstilstand ten einde. Generaal Cialdini, van het Sardinische leger, liet Koning Frans II van Napels eenige uren te voren door een parlementair waarschuwen, dat

(1) *Correspondance 15420.*

hij nu tot eene volkomen blokkade zou overgaan, en dat derhalve ieder, die de stad nog wenschte te verlaten, zich den overblijvenden tijd ten nutte moest maken. (1)

§. 167. In geval van bombardement moeten alle noodige maatregelen genomen worden om de gebouwen aan godsdienst, kunsten en wetenschappen gewijd, de weldadigheidsgestichten, de hospitalen en de plaatsen, waar zieken en gekwetsten bijeengebracht zijn, zooveel mogelijk te sparen, onder beding, dat zij rechtstreeks noch zijdelings tot oorlogsdoeleinden worden gebezigd.

Het is de plicht van den belegerde die gebouwen door kenbare teekenen, te voren aan den belegeraar medegedeeld, te doen onderscheiden.

Positief Recht. § XVI, Russisch voorstel; Art. 17, Bruss. Conf.; Bl. 22 en 23, Fransch manuel; § 34, Handleiding van het Instituut; Vraag 29 Russisch Voorschrift.

Op de hospitalen en ambulances komt het daarvoor bij de Conventie van Genève aangenomen teeken: de witte vlag met het roode kruis. Diezelfde vlag mag echter niet op de andere gebouwen worden gesteld.

Wanneer eenig onschendbaar gebouw zoodanig gelegen is, dat het onmogelijk door het artillerievuur gespaard kan worden, geschiedt daarvan tijdig waarschuwing, opdat het, zoo noodig, kunne worden ontruimd. (Bijlage 41a.)

Van Fransche zijde werd, bij het beleg van Straatsburg, de toren van de domkerk tot observatie-post gebezigd. De Duitschers waren in hun recht dit niet toetelaten en haar te beschieten. Beter ware het geweest, wanneer zij, zich grondende op het volkenrecht, (2) de Franschen te voren hadden gewaarschuwd, dat, zoo zij van de torens of hooge gebouwen signalen gaven of die tot observatie bezigden, het vuur er op zou worden gericht.

§ 168. Steden of andere bewoonde plaatsen, die niet bezet zijn of verdedigd worden, mogen niet worden gebom-

(1) *Militaire Spectator* 1862, bl. 403.
(2) De Martens, *Précis du droit des gens moderne de l'Europe*, p. 425.

bardeerd, tenzij het behoud van de eigen troepenmacht zulks onvermijdelijk maakt.

Positief Recht. § XIV, Russisch voorstel; Art. 15, Brussel. Conf.; Bl. 20, Fransch manuel; § 32, punt c. Handleiding van het Instituut; Vraag 28, Russisch Voorschrift.

De aan het slot voorkomende restrictie is er door mij bijgevoegd. Het oorspronkelijke Russische voorstel bevat eene onderscheiding tusschen open en bevestigde steden. Ter Brusselsche Conferentie deed de heer van Lansberge dientengevolge, namens de Nederlandsche regeering, het voorstel te bepalen: Voor open stad zal gehouden worden elke stad, welke niet van eene omwalling of muur (*enceinte*) is omringd, maar omgeven, door gedetacheerde forten, onder voorwaarde dat zij geen troepen bevat en dat de inwoners aan de verdediging der forten geen deel nemen.

Na discussie werd aangenomen dat »elke open stad, welke in de nabijheid van een fort ligt en tot hare verdediging bijdraagt evenals eene vesting kan worden beschoten, maar dat, als zij niet bijdraagt tot de verdediging, zij niet kan worden gebombardeerd." (1) Het Fransche voorschrift zegt terecht, dat er in zoo verre geen onderscheid bestaat tusschen open en versterkte plaatsen, dat beiden *niet* beschoten kunnen worden, zoodra zij niet worden verdedigd.

Vroeger dacht men er anders over of was in elk geval de oorlogspractijk minder mild. Nelson schoot in 1801, het onbevestigde Kopenhagen met congrevische vuurpijlen in brand. Ofschoon dit met het doel geschiedde de overgave van de Deensche vloot, die in den *Sond* lag, te bewerken, noemt Cauchy deze daad »afschuwelijk en verraderlijk, door niets te verontschuldigen." In 1834 werd Greytown (Nicaragua) door eene Noord-Amerikaansche korvet gebombardeerd en in 1866 Valparaiso, dat zonder eenige verdediging open lag, door het Spaansch eskader onder den Admiraal Mendez-Nunez, omdat — zooals het manifest van den vlootvoogd behelsde: »het geen moeite had gespaard, geen poging had verzuimd het Chilische eskader te bereiken en te bestrijden, zelfs in de voor oorlogsschepen gevaarlijkste wateren. Daar zijne vijanden den strijd op zee hadden geweigerd en nergens de Spaansche sche-

(1) *Actes*, p. 37.

peu hadden afgewacht, legde de onmo gelijkheid om die van Chili op kanonschots-afstand te bereiken, het de ernstige verplichting op, Valparaiso te bombardeeren om Chili te straffen." (1) Vier dagen tijd werden gegund, opdat de grijsaards, kinderen en noncombattanten zich met hunne goederen uit de bedreigde stad konden verwijderen.

Het verbod onverdedigde plaatsen te beschieten betreft gevallen, als hierboven vermeld zijn, doch legt geen de minste belemmering in den weg aan werkelijke militaire noodzaak. Een dorp in of nabij de slaglinie, dat hinderlijk is aan de operatiën; eene plaats onmiddellijk aan een fort grenzende, van waaruit vijandelijke aanvallen worden voorbereid; een dorp of stad, welke een defilé uitmaakt, waardoor de weg voert, welke eene vervolgde of vervolgende legermacht moet doortrekken; deze alle en andere kunnen in dergelijke gevallen onbetwistbaar der vlammen worden prijs gegeven.

In 1870 hebben de Franschen het station van St. Johann bij Saarbrücken en Kehl, beide open plaatsen, gebombardeerd of beschoten. Het station was voor de Duitsche operatiën van gewicht; terwijl bij, en achter Kehl, Badensche batterijen tegen Straatsburg waren opgeworpen en de plaats zelve door de Duitschers, als wapenplaats tegen de vesting en tot observatie, werd gebezigd. De Franschen waren dus volkomen in hun recht hunne vijanden geen rustige gelegenheid te laten daar hunne voorbereidingen te treffen. Noch het bombardement van het station van St. Johann noch dat van Kehl waren derhalve met het oorlogsrecht in strijd.

---

(1) Calvo § 843.

6o. *Buitengewone rechtsmiddelen.*

a. Het Standrecht.

§ 169. Het invoeren van een buitengewoon gestrenge rechtspleging — het zoogenaamd standrecht — is slechts op grond van een ernstig en dringend gevaar te billijken. Het moet te voren zijn afgekondigd.

Niets grijpt zóó zeer in de vrijheid en de rechtszekerheid der bevolking, als de invoering van het standrecht. Het zwaard van Damocles bedreigt daardoor voortdurend het leven der ingezetenen, omdat de meeste waarborgen, die bij de gewone rechtspraak, tot goede rechtsbedeeling, onmisbaar worden geacht, bij het standrecht grootendeels worden onthouden.

De standrechtelijke krijgsraden mogen niet willekeurig en niet naar inspraken van haat, verbittering of wraak handelen, maar zijn verplicht de grondregelen van gerechtigheid in acht te nemen.

In het bijzonder zullen zij de beklaagden eene vrije verdediging toestaan, hen geen folteringen doen ondergaan, de beschuldiging — zij het dan ook op bespoedigde — toch op onpartijdige wijze onderzoeken en slechts straffen opleggen in evenredigheid met het misdrijf.

De standrechtelijke krijgsraden zijn echter niet verplicht de strenge vormen van de gewone militaire rechtspleging in het oog te houden.

De bepalingen omtrent de invoering en werking van het standrecht zijn gevolgd naar Bluntschli. De Duitsche legerhoofden hebben, in den oorlog van 1870—1871, reeds bij het binnentreden van het Fransche grondgebied, het standrecht ingevoerd en in de Fransche taal afgekondigd (Bijlage 40). Het bestaan van ernstig en dringend gevaar, door Bluntschli (§ 547) noodig geacht, kon toen nog niet tot verontschuldiging van dit onverwijld overgaan tot den uitersten graad van gestrengheid gelden.

Opklimming van straf bestond niet. De militaire rechtbanken mochten geen andere straf dan de kapitale, die des

doods uitspreken. Hare vonnissen moesten onverwijld worden voltrokken.

Dit alles is meer in overeenstemming met de opvattingen van Dr. Felix Dahn.

Deze stelt geen voorwaarde van ernstig en dringend gevaar voor de invoering van het standrecht. Hij zegt: »De rechtswetten en de rechtspleging voor burgerlijke en strafzaken duren voort, voor zoover zij niet uitdrukkelijk geschorst, en b.v. voor alle of voor zekere vergrijpen militaire rechtbanken, standrechten, worden ingevoerd, die, volgens oorlogsrecht, met bespoedigde rechtspleging en uitsluiting van beroep en genade, uitspraak doen, en dikwerf slechts ééne straf — de doodstraf door den strop of den kogel — erkennen."

Navolgenswaardig is de volgende bepaling van art. 12 van de *Instructions for the government of armies of the United States in the field:* »De doodstraf behoort zonder bekrachtiging van het Hoofd van den Staat niet te worden voltrokken, behalve waar de drang der omstandigheden een snellere voltrekking noodzakelijk maakt, en alsdan slechts na bekrachtiging van den Opperbevelhebber."

De Hoogleeraar van der Hoeven (1) was van meening dat het verwijt den Duitschers omtrent de onmiddelijke invoering van het standrecht aangedaan, onverdiend is, omdat de proclamatie (bijlage 40) door mij als bewijs aangevoerd, niet behelst: »Het standrecht wordt bij deze ingevoerd," maar: »de militaire rechtspleging wordt bij deze ingevoerd." Die woorden staan er in der daad, maar de beteekenis van die soort militaire rechtspleging was wel degelijk de buitengewone gestrenge en bespoedigde. Dit blijkt ten duidelijkste, wanneer men de bepalingen van punt 2 der proclamatie (bijlage 40) vergelijkt met de van kracht gebleven Pruisische verordening van 21 Juli 1867 betreffende de wijze, waarop men *buitenlanders* moet behandelen, die eenig nadeel aan de troepen veroorzaken.

De voor de kennis dezer rechtshandeling belangrijke verordening wordt daarom in de origineele taal als bijlage N°. 31 hierbij gevoegd.

b. Overloopers, spionnen, oorlogsverraders, oorlogsrebellen, roovers, maraudeurs.

§ 170. Overloopers (deserteurs naar den vijand) zijn, in-

(1) Zie diens artikel: *Het Oorlogsrecht*, van Dec. 1878, in den *Militairen Spectator.*

dien zij gegrepen of krijgsgevangen worden, aan het militair strafrecht onderworpen.

De eigenschap van krijgsgevangene dekt noch wischt hun vroegere misdaad van desertie uit.

§ 171. Als spion kan alleen de persoon beschouwd worden, die op heimelijke wijze of onder bedriegelijke voorwendsels, in de plaatsen, die door den vijand bezet zijn, berichten inwint of tracht intewinnen, met het voornemen, die aan de tegenpartij mede te deelen.

Positief Recht. Art. 19, Brussel. Conf.

In het Russisch voorstel, § XVIII, werd nog als vereischte aangenomen dat de persoon »buiten zijn militaire verplichtingen" moest hebben gehandeld. Generaal Arneaudeau (Frankrijk) sloeg voor die woorden wegtelaten. Dit voorstel werd door Kolonel Lanza (Italië) ondersteund en, ofschoon de Generaal-majoor Servert (Spanje) het voorstel deed, om een onderscheid te maken tusschen den spion die uit vaderlandsliefde handelt en hem, die slechts door geldzucht wordt gedreven, besliste de commissie dat dit onderscheid bezwaarlijk was uittedrukken en ter zake niets afdeed, omdat, volgens de militaire wetten, de spion, onverschillig om welke beweegreden hij handelde, aan de justitie wordt overgeleverd.

Het *trachten* wordt meesttijds als bewezen aangemerkt, wanneer iemand vermomd in een kamp, bivak, kantonnement of vestingwerk wordt aangetroffen. Art. 207 van het Fransche code de justice militaire bepaalt: »*Est puni de mort tout ennemi qui s'introduit déguisé dans un des lieux désignés en l'article précédent*," zijnde de zoo even door mij genoemde. Het verdient opmerking dat, zoowel in het Russisch voorstel als in de Brusselsche conferentie, gezegd wordt »in plaatsen die door den vijand zijn bezet." Hier moet aan eene vergissing gedacht en gelezen worden: in plaatsen, die door de eigen troepenmacht zijn bezet. De tegenpartij van den vijand is het eigen leger, men straft niet hen, die het 's vijands plannen of posities mededeelen.

§ 172. Als spionneering wordt slechts gerekend het verspieden tijdens de oorlog reeds verklaard of uitgebroken is.

Zij, die vóór dien tijd de militaire positiën mochten hebben opgenomen en den toestand van het leger, of de uit-

rusting van versterkte plaatsen hebben trachten uittevorschen, om zulks den vijand te berichten, kunnen — al bevinden zij zich tijdens het uitbreken van den oorlog nog op het grondgebied van den staat — niet als spion worden gestraft ([1])

Vóór het begin van den oorlog kunnen zij, indien daartoe termen zijn, voor de gewone rechtbanken worden getrokken; na het uitbreken van den oorlog slechts gevangen gehouden worden.

Bespieding tijdens eene wapenschorsing of een wapenstilstand wordt als spionneering gestraft.

§ 173. De spion, die op heeterdaad wordt betrapt, wordt gevonnisd en behandeld volgens de wetten, welke in het leger, dat hem heeft gegrepen, van kracht zijn.

Positief Recht. § XIX, Russisch voorstel; Art. 20, Brussel. Conf.; Bl. 25, Fransch manuel; § 25, Handleiding van het Instituut.

Het doel van dit artikel is om den spion niet buiten de wet te stellen. Hij kan nu zonder vonnis niet worden opgehangen of gefusilleerd. (Generaal von Voigt-Rhetz ter Brusselsche conferentie) ([2]). Tot voor weinige jaren dacht men het recht te hebben hem, zooals men het noemde: »zonder vorm van proces op te knoopen".

§ 174. De spion, die bij het leger terugkomt, waartoe hij behoort, of wien het gelukt uit het door den vijand bezet grondgebied te ontkomen, wordt als krijgsgevangen behandeld en is voor zijne vroegere daden geenerlei verantwoording schuldig.

Positief Recht. § XXI, Russisch voorstel; Art. 21, Bruss. Conf.; Bl. 34, Fransch manuel; vraag 80, Russische instructie; § 26, Handleiding van het Instituut.

Hier, als bij de krijgsgevangenschap, wischt het gelukken, de ontkoming, de vroegere daad uit. De straf, op spioneeren gesteld, is zóó zwaar, dat alleen op deugdelijk bewijs mag gevonnisd wor-

---

(1) Dahn, S. 17.
(2) *Actes*, p. 43.

den. Slechts één bewijs is geldig: het betrappen op heeterdaad. Men kan wel *vermoeden* dat iemand, die in de zone van operatiën gezien was, doch niet te vinden is of aan de vervolging is ontkomen, vermomd was en dat die vermomde berichten aan de tegenpartij zal hebben overgebracht, maar deugdelijk te bewijzen is dat niet.

Het beginsel is algemeen geldend: Het Russisch voorschrift bepaalt: »*Tout espion pris sur le fait doit être puni avec toute la sévérité des lois de la guerre, même s'il échoue dans ses tentatives; mais s'il accomplit sa mission avec succès, rejoint l'armée dont il fait partie, est fait prisonnier plus tard, on doit le traiter en prisonnier de guerre et il n'est passible d'aucune peine pour ses actes antérieurs.* (1)

§ 175. Men mag niet als spion beschouwen de personen, tot een van de strijdmachten der oorlogvoerenden behoorende, die niet vermomd in de zone van operatiën van den vijand doordringen, evenmin als de areonauten en de boden of estafetten, die officieele depêches bij zich hebben, doch hunne zending openlijk volbrengen.

Positief Recht. § XXII, Russisch voorstel; Art. 22, Bruss. Conf.; Bl. 33, Fransch manuel; vraag 79, Russisch Voorschrift; § 24, Handleiding van het Instituut.

§ 176. Krijgsverraad is: elke handeling van burger-ingezetenen eener door het leger bezette landstreek in den vijandelijken Staat, indien die handeling ten doel heeft dat leger te benadeelen.

Krijgsverraad ligt, wat het strafbare van het misdrijf betreft, in tusschen spionneeren met (genoten vertrouwen, geschonden gastvrijheid) en verspieden zonder verzwarende omstandigheden. Het verraad bestaat niet uit een zedelijk-, maar uit een rechtsbegrip, omdat, krachtens het oorlogsrecht, de bewoners van eene bezette streek tijdelijk gehoorzaamheid verschuldigd zijn aan het krijgs- en burgerlijk gezag, door den overwinnenden Staat ingesteld. Men laat de burgers te midden van dat leger vertoeven en met dat leger in goede trouw verkeeren. Zij mogen het dus — al is het hun vijand — niet benadeelen.

Het denkbeeld van verraad wordt ontleend aan het feit, dat

(1) *Question 80.*

iemand door den occupator in het door hem bezet gebied, »als non-combattant behandeld en geëerbiedigd, van deze positie misbruik maakt om in het geheim de vijandelijke daden van zijne regeering te ondersteunen." (Fransch manuel, bl. 36).

Krijgsverraad is: wanneer iemand berichten, die hij, zelfs zonder heimelijke of slinksche middelen te gebruiken, heeft verkregen (op slinksche wijze wordt het spionneering), ten nadeele van het leger, dat de landstreek heeft bezet, waarin hij zich bevindt of zijn verblijf houdt, aan den vijand van dat leger mededeelt. (1) Krijgsverraad is: wanneer iemand berichten, tijdingen of geruchten verzint of verspreidt, strekkende om de militairen te ontmoedigen, te misleiden of te verleiden. (2) Krijgsverraad is: wanneer een gids den troep met voordacht misleidt. (3)

§ 177. Krijgsverraad wordt door eene militaire rechtbank volgens het oorlogsrecht zwaar, dikwerf met den dood gestraft. (4)

§ 178. Diplomatieke agenten mogen, gedurende den oorlog, uit eene landstreek, die door het leger is bezet, omtrent de militaire toestanden en gebeurtenissen geen berichten afzenden, waarvan de vijand partij zou kunnen trekken.

Zoo zij daarmede in strijd handelen, worden zij onverwijld verwijderd en kunnen, bij groot gevaar, zelfs in hechtenis genomen en middelerwijl zorgvuldig bewaakt worden. (5)

§ 179. Jegens vreemde bezoekers en berichtgevers is groote voorzichtigheid in acht te nemen. De bevelhebbers kunnen hun verbieden sommige feiten medetedeelen en eene contrôle over hunne correspondentiën doen houden. Zij kunnen hen, bij overtreding, naar bevind van zaken, doen wegzenden, bewaken of voor den krijgsraad brengen. (6)

(1) Dahn, S. 18. — Bluntschli, § 631.
(2) Crimineel Wetboek, art. 65.
(3) Bluntschli, § 636.
(4) Dahn, S. 18. — Amerikaansche Krijgsartikelen, art. 91.
(5) Bluntschli, § 637.
(6) Bluntschli, § 638.

§ 180. Voor spionnen en krijgsverraders geldt de regel, dat de straf het misdrijf op den voet moet volgen. [1]

Op dien regel is geen uitzondering.

Wanneer het een spion of iemand, die zich aan krijgsverraad schuldig heeft gemaakt, gelukt het leger te bereiken, waartoe hij behoort of dat zijn vaderland dient, mag hij, wanneer men hem later weder gevangen neemt, voor die vroegere daad van spionneering of krijgsverraad niet worden gestraft, doch kan hij, als bijzonder gevaarlijk, opgesloten en aan eene strenge bewaking onderworpen worden. [2]

§ 181. Oorlogs-rebellie wordt gepleegd, wanneer de bewoners eener landstreek zich gewapend verzetten tegen de legermacht, welke deze landstreek bezet heeft, of tegen het bestuur, dat tijdelijk daar is gevestigd, of wanneer zij op eenigerlei wijze den occupator daadwerkelijk benadeelen.

Gewapend verzet tegen rechtmatig gezag is in het algemeen rebellie. Hier wordt het woord in zijne oorspronkelijke beteekenis van *oorlog hernieuwen* (*qui rebellat*) gebezigd. Daar de vijand in eene bezette landstreek wettig gezag uitoefent, is opstand tegen hem, in oorlogstijd gepleegd, oorlogs-rebellie, en wordt als eene schending van het oorlogsrecht, als misdaad gestraft. [3]

§ 182. Tot oorlogs-rebellie wordt gebracht:

Gewapende opstand van de bevolking eener stad of van eene landstreek, door den vijand bezet, het gevangen nemen van vijandelijke militairen of het bevorderen daarvan;

het oplichten van koeriers;

het afbreken van telegraaflijnen, vernielen van spoorwegen, van bruggen, enz.

§ 183. Oorlogs-rebellie wordt gestreng, in uiterste gevallen met den dood, gestraft.

Gaat zij gepaard met eene misdadige handeling, of met

(1) Dahn, S. 19.
(2) Bluntschli, § 633. Zie § 174.
(3) Rolin-Jaequemyns. *Second essai*, p. 29.

de poging daartoe, dan is dit eene verzwarende omstandigheid, die de doodstraf onvermijdelijk maakt.

§ 184. Gewapenden of ongewapenden, die op eigen gezag, uit geldzucht, uit wraak of uit haat, plunderen, den brand in huizen of gewas steken, verwonden, rooven, moorden, bruggen en kanalen vernielen, telegraaf- en spoorlijnen verbreken en andere schaden veroorzaken, worden, wanneer zij in de macht der troepen vallen, als roovers, en dus in ernstige gevallen met den dood, gestraft.

§ 185. Maraudeurs, die het leger volgen om buit te zoeken, die uit onbewoonde huizen de goederen weghalen, en op een slagveld de lijken uitschudden, worden, volgens oorlogsrecht, zeer gestreng, naar omstandigheden met den dood gestraft.

In den nacht, na den slag bij Sedan, werden door onverlaten, die van de Belgische grenzen waren gekomen en als Johanniter-ridders waren vermomd, niet alleen de lijken uitgeschud, doch zelfs de verwonden verminkt en vermoord, om zich van hunne goederen van waarde meester te maken. Dezulken worden met den strop gestraft.

Beschouwing over spionneeren.

Ofschoon spionneering, krijgsverraad, landsverraad en oorlogs-rebellie niet even strafbaar zijn, worden die daden echter veeltijds met dezelfde en wel met de doodstraf bedreigd. Bij een goed recht behoort de straf geëvenredigd te zijn aan het misdrijf. Het opleggen van eene éénige straf voor verschillende niet gelijksoortige feiten, schijnt derhalve onbillijk.

Het feit van spionneeren zelf kan een zeer verschillend karakter dragen. Die door den vijand goed is ontvangen, diens vertrouwen heeft weten te verwerven, doch van dat vertrouwen misbruik maakt, en wat hij zag of hoorde voor geld overbrengt, is verachtelijk en verdient de doodstraf. Zelfs hij, die in een door den vijand bezet gebied is blijven wonen, doch van de rust en vrede, dien deze hem daar laat, misbruik maakt tot spionneeren is, ten aanzien van den tijdelijken gebieder, strafbaar, want hij heeft zich aan eene misdraging schuldig gemaakt, al kan men de daad niet trouweloos noemen, omdat de occupa-

tor geen aanspraken van trouw kan doen gelden. De burger daarentegen uit een door den vijand niet bezet gebied, die, zonder eenig vertrouwen gezocht of verworven te hebben, uit liefde tot zijn vaderland, 's vijands stellingen opneemt of, den marsch van diens colonnes bespeurende, zich haast daarvan kennis te geven aan den commandant van het leger, die man doet eene eerlijke daad, soms zelfs die van een waarachtig held. Al noemt men hem ook spion en al heeft men aan dien naam eene verachtelijke beteekenis gehecht, de occupator kan den man niets anders verwijten dan dat hij als burger zich met den oorlog, die tusschen de erkende strijdkrachten der Staten wordt gevoerd, niet had behoeven intelaten. Aan zijn vaderland bewijst hij soms op eerlijke wijze een grooteren dienst, dan in de gelederen kan bewezen worden. Doch juist dit is oorzaak, dat de legerhoofden, door uiterste strafmiddelen, een afschrik hebben in het leven geroepen, en dat zij, minder op logica dan op hun belang lettende, getracht hebben *algemeen* aan de daad het eerloos karakter te geven, dat alleen den verraderlijken spion toekomt. De straf des doods door den kogel of den strop, die den spion meest altijd, in alle omstandigheden werd opgelegd, had ten doel — zoowel preventief als repressief te werken. Dat die zoowel op de eene als op de andere wijze van spionneeren wordt toegepast, komt mij voor niet billijk te zijn. Ook hij moet gestreng worden behandeld, die, zonder verraad of misbruik van vertrouwen te plegen, verspiedt; ook omdat de burger zich daarbij niet geheel buiten de partijen stelt. Tot gewapende deelneming aan den oorlog is hij echter niet gekomen, slechts tot eene handeling, die dikwerf het natuurlijk uitvloeisel is van de omstandigheden.

Mijn gevoelen omtrent dit punt heb ik medegedeeld, doch voeg er aanstonds bij, dat het positief oorlogsrecht slechts naar het gevaar ziet, dat de verspieding kan opleveren, en dat het daarbij onverschillig is of zij van een misdadigen of edelen aard is. De vijand is geen strafrechter, die op bedoelingen let; hij zorgt slechts voor zijn eigenbelang en handelt strenger, naarmate dat eigenbelang meer bij de zaak is betrokken; vandaar dat alle spionneering met den dood wordt gestraft. Volgens Bluntschli (§ 628) is dit echter niet het geval. Hij zegt: »dat de practijk van den nieuweren tijd ook hierin milder is geworden, en zich dikwerf met geringer straffen, vooral met gevangenisstraf, vergenoegt." Die milder practijk is mij niet gebleken.

Opmerkelijk is wat Bluntschli omtrent spionneeren zegt: »De doodstraf," verklaart hij, »mag slechts als *uiterste* bestraffing in de gevaarlijkste gevallen worden toegepast. In zeer veel gevallen zou zij *onevenredig* hard zijn." Het eenige, dat ik nog anders zou wenschen, is, in stede van het woord *»gevaarlijkste,"* te stellen *»verraderlijke."* Het verraad, niet het gevaar, moet het criterium uitmaken tot beoordeeling. Dan eerst wordt er recht gesproken".

Volgens art. 78 van het Nederlandsch Crimineel Wetboek wordt ieder, die in den tijd van oorlog uit of in een legerkamp, belegerde stad, vesting of eenige andere verschanste plaats, in de nabijheid van den vijand gelegen, mocht komen langs een anderen dan den gewonen weg, poorten, bruggen of barrières, voor spion gehouden en met den strop gestraft, tenzij uit de omstandigheden van zijne onschuldige of minschuldige inzichten mocht blijken.

De gevallen van den bierbrouwer Göker, van kapitein Hale en van Majoor André.

Tijdens den Duitsch-Franschen oorlog werd, in den avond van den 23sten Augustus 1870, door de Duitsche voorposten, nabij St. Remy, een gezeten burger uit Metz, de bierbrouwer Frederik Göker, die, uit liefde voor zijn vaderland, zijn gezin en de vesting had verlaten, om te trachten, door de Duitsche insluitingsliniën heen, een brief naar de Fransche regeering overtebrengen, gegrepen. Men vond bij hem cijfer-depêches aan Keizer Napoleon en den Minister van oorlog en eene legitimatie van den Chef van den Generalen Staf Jarras. Hij had in last zijne depêches den Franschen consul in Luxemburg ter verdere opzending overtegeven. In den geloofsbrief werd bovendien aan den Franschen consul de opdracht gegeven over de stelling der Duitsche troepen berichten terug te doen zenden. Op grond van deze omstandigheden werd Göker den 25sten Augustus, door het krijgs(stand)-gericht, wegens spionneering ter dood veroordeeld, welk vonnis bekrachtigd, den 27sten werd voltrokken. Hij werd gefusilleerd. (1)

De Noord-Amerikaansche onafhankelijkheidsoorlog heeft twee

(1) *Die Cernirungs-Operationen bei Metz, in Streffleurs Oest. Milit. Zeitschrift,* XIV *Jahrg.* IV Band. S. 74.

voorbeelden opgeleverd dat mannen van rang, als spion hebben gediend. De een was de Amerikaansche Kapitein Hale, de andere de Engelsche Majoor André. De eerste had vermomd in het Engelsche leger weten te komen, doch werd gevat en zijn rol als spion bewezen, vóór hij weder het leger der verbondenen had bereikt.

Het geval van den Engelschen Majoor André toont tevens het gevaarlijke om verraad uittelokken. Het wordt van Amerikaansche en van Engelsche zijde op verschillende wijze voorgesteld. Uit vergelijking van Phillimore (1) Calvo (2) Halleck (3) en de uitvoerige noot van Sir Sherston Baker blijkt het volgende:

De Amerikaansche Generaal Arnold, aan wien Washington, in Juli 1779, het bevel over de belangrijke havens bij West-Point aan de Noord-rivier had opgedragen, was — het blijkt niet van wien de zaak was uitgegaan — in onderhandeling gekomen met den bevelhebber van het Engelsche leger, Sir Henry Clinton, om West-Point met aangrenzende havens, in handen der Engelschen te spelen. De Majoor André, Adjudant Generaal (chef van den staf) van het Britsche leger, die hoofdzakelijk de briefwisseling met Generaal Arnold had gevoerd, werd — toen de uitvoering nabij kwam, – door Generaal Clinton met de *Vulture* afgezonden om de laatste arrangementen te maken. In den nacht werd hij van de *Vulture*, met eene door Generaal Arnold gezonden boot, afgehaald en bleef met dezen op het strand, tot het aanbreken van den dag, onderhandelen. De Amerikaansche Generaal, ontdekking vreezende, ried Majoor André niet naar de *Vulture* terug te keeren en bracht hem naar eene plaats in de Amerikaansche liniën, waar hij tot den nacht verborgen kon blijven. De sloep had intusschen van ligplaats verwisseld en daar de bootsman weigerde Majoor André naar het schip terugtevoeren, moest deze trachten New-York over land te bereiken. Generaal Arnold bezorgde hem burgerkleeding en een paspoort onder den naam van John Anderson. Zijn onvoorzichtig antwoord aan eene Amerikaansche patrouille deed hem, onder zijne vermomming, als Britsch officier ontdekken en gevangen nemen. Toen men hem onderzocht, vond men de stukken omtrent het verraad van Generaal

(1) Phillimore, *International Law* III, 153.
(2) Calvo § 853.
(3) Halleck, II, 32.

Arnold, die, op het bericht van de aanhouding van Majoor André, naar het Britsche hoofdkwartier ontkwam. Washington liet de zaak voor een krijgsraad brengen van veertien Generaals, waaronder La Fayette en Baron von Stuben. Majoor André werd, op grond dat het bewezen was, dat hij zich *vermomd* binnen de Amerikaansche linien bevond, om de Amerikaansche *posities optenemen* en te onderhandelen met Arnold over hare overgave, veroordeeld om *als spion* ter dood te worden gebracht.

Van Engelsche zijde werd alles aangewend om het vonnis aftewenden. Men voerde aan dat André aan de kust was geland met eene boot, die de *witte* vlag voerde, dat hij daar was gekomen, met *voorweten* van den Britschen bevelhebber (gen. Arnold) en dat hij met een *vrijgeleide* (paspoort) van dezen was teruggekeerd. Men bood aan hem uittewisselen tegen wien men verlangde; te vergeefs. Washington bekrachtigde het doodvonnis, hoewel met tegenzin en na lang beraad: de straf met den strop werd voltrokken. Phillimore acht dit een van de weinige vlekken op Washington's daden. Sir Sherton Baker schijnt ook in de omstandigheid dat André *toevallig* en niet tot eenig *doel van spionneering*, burgerkleeding had aangetrokken, een reden te vinden dat vonnis aftekeuren, omdat hij zegt dat de krijgsraad uit twee vreemdelingen bestond, welke geen Engelsch verstonden en voorts uit zeer ongeletterde Amerikaansche generaals. Wat mij betreft, ik geloof dat Washington volkomen recht had om Majoor André als *spion* te doen behandelen. Generaal Halleck zegt terecht, dat Arnold's vrijpas geen meerder wettige kracht bezit dan Arnold's overeenkomst om West-Point overtegeven, terwijl Calvo aanvoert, dat de Engelschen »vergeten dat de vrijpas, door een verrader gegeven met het doel om een verraad te beramen of ten uitvoer te brengen, geen andere waarde bezit dan die, welke de individu er wel aan wil toekennen, welke haar voor eigen rekening heeft aangenomen. Bovendien zelfs al beschouwde men hem niet als spion, hij had toch de straf verdiend voor het feit van *verleiding tot verraad* van een vijandelijk officier, die met een post van vertrouwen is bekleed." Ik voeg er bij dat de vrijpas niet den Engelschen majoor André maar den burger John Anderson betrof. Alle gegevens voor spionneering waren aanwezig: heimelijke wijze, bedriegelijk voorwendsel, het bevinden in eene plaats door den vijand bezet, het inwinnen van berichten, het voornemen om daarvan door de tegenpartij te doen partij trekken en daarboven kwam de daad van het uitlokken

tot verraad. Washington kon niet anders handelen, hoe pijnlijk het voor den edelen held zal zijn geweest en hoeveel deernis hij ook moge gehad hebben met het slachtoffer. Eén zaak had echter m. i. anders kunnen zijn. Majoor André vroeg als gunst te mogen sterven door den kogel en niet als schelm door den strop. Hij, die krachtens opdracht uit plichtgevoel handelde en niet uit winstbejag, was geen schelm. Die gunst had Washington kunnen verleenen. Onteerd was André toch niet. Koning George III verleende zijne moeder een pensioen en verhief zijn broeder tot baronet.

c. Représailles tijdens den oorlog.

§ 186. Het nemen van représaille gedurende den oorlog, wordt nog door het oorlogsrecht als wettig erkend, wanneer de vijand:

1°. De erkende krijgsgebruiken minacht of van oorlogsmiddelen gebruik maakt, die met het volkenrecht in strijd zijn;

2°. weigert kwartier te geven;

3°. tot misleiding beschermende onzijdigheidsvlaggen bezigt voor militaire doeleinden.

Het nemen van représailles is een oud gebruik, en heeft als zoodanig kracht van wet. De Grieken kenden reeds eene soort van représailles onder den naam van *androlepsie*. Représaille doelt op eene exceptioneele daad, afwijkende van het gewoon recht en daarmede eigenlijk in strijd.

Soult verklaarde, den 9den Mei 1810, in Catalonië, bij proclamatie: »dat het leger van Koning Jozeph de eenige geregelde Spaansche krijgsmacht was, en dat alle benden der opstandelingen als gewapende bandieten zouden behandeld worden, waaraan geen kwartier mocht worden geschonken." De bedreiging werd uitgevoerd. Verscheiden dorpen werden verbrand, en inwoners, die aan den opstand hadden deelgenomen, omgebracht. Het Spaansch regentschap vaardigde daarop een besluit uit, waarbij werd aangekondigd, dat als représaillemaatregel voor elken op die wijze vermoorden Spanjaard, drie Franschen zouden worden omgebracht. (1)

Een ander voorbeeld van représailles vinden wij in Bijlage 16.

In den oorlog van 1870—1871 is het nemen van représailles

(1) Alison, 2de dl., blz. 97.

meermalen voorgekomen. De Franschen hadden (Bijlage 37), bij het uitbreken van den oorlog, eene verklaring openbaar gemaakt, waaruit bleek dat zij den particulieren eigendom ter zee van vijandelijke onderdanen niet zouden eerbiedigen, waaraan zij noch volgens tractaat noch volgens usantie waren gehouden.

De Koning van Pruisen had intusschen reeds, den 18den Juli 1870, een besluit genomen, volgens hetwelk de Fransche handelsvaartuigen door schepen der Bondsmarine niet zouden worden opgebracht (Bijlage 34). Verschillende Duitsche handelsvaartuigen werden door de Fransche marine prijs gemaakt. Tot zoover was deze in haar recht, doch zij overschreed dit door vier kapiteins der genomen schepen in gevangenschap te houden en naar Clermont overtebrengen. Hierop werden, als maatregel van représaille, den 2den en 3den December 1870, door de Duitschers veertig notabele ingezetenen van Dijon, Gray en Vesoul, gearresteerd en naar Bremen in gijzeling gezonden, waar zij als krijgsgevangenen werden behandeld, met dit onderscheid, dat hun geen geld voor onderhoud werd verstrekt. Daarbij bleef het niet. Den 12den Januari 1871 liet de Bondskanselier aan de onzijdige Staten mededeelen, dat, ten gevolge van het door de Fransche marine in open zee verbranden van de prijsgemaakte Duitsche koopvaarders *Ludwig*, *Vorwärts* en *Charlotte*, de Duitsche marine bevel zou ontvangen ten aanzien van de Fransche schepen représaille te nemen. (Bijlage 62).

Verscheidene dezer gijzelaars te Bremen zonden een nadrukkelijk protest in, tegen den omtrent hen genomen maatregel. »Deze is," zeiden zij, »zonder weergâ, en kan slechts door misbruik van macht en schending van het volkenrecht verklaard worden. Hoe kan men in waarheid toelaten, dat vreedzame burgers, waarvan sommigen van gevorderden leeftijd, verantwoordelijk worden gesteld voor eene oorlogsdaad; dat men hen met geweld uit hunnen familiekring en uit hunne zaken weghaalt; dat men hen naar een ver gewest in ballingschap zendt, onder een ruw klimaat en in het strengste jaargetijde, en dit voor een feit, waaraan zij volkomen vreemd zijn, en waarvan zij in geenen deele de aansprakelijkheid mogen dragen? Wat wordt, met het oog op zulke handelingen, van het eerbiedigen van personen en van particuliere belangen, hetgeen hun zoo plechtig is beloofd?"

De protesteerenden hadden ongelijk het gevangen houden van de koopvaardijkapiteins eenvoudig eene oorlogsdaad te noemen. Het was eene oorlogsdaad, doch eene wederrechtelijke. Dit

ging echter den Staat aan, die het onrecht had gepleegd, niet hun, die daartoe niets hadden bijgedragen. Het protest was dus gegrond. Représailles worden nog, volgens het tegenwoordig oorlogsrecht erkend. Daar zij echter op wezenlijk onrecht steunen, moeten zij zooveel mogelijk worden vermeden. Die mogelijkheid bestaat.

Toen Fransche dagbladen, in hunne onverstandige grootspraak, snoefden op de groote geldswaarde, die het aantal prijsgemaakte Duitsche koopvaarders vertegenwoordigde, antwoordde de Duitsche pers waardig en verstandig, dat zij gaarne van die opgave akte nam, om al die verliezen te doen optellen bij de oorlogskosten, die Frankrijk later bij den vrede zou hebben te betalen.

Dit is de ware weg. Elke handeling, die de eene oorlogspartij zich, in strijd met oorlogsrecht en gebruiken, ten nadeele van de andere veroorlooft, moet op den Staat zelf verhaald worden, die het onrecht heeft gepleegd, niet op de burgers, die daaraan onschuldig zijn.

Verkeerd en onredelijk is het beginsel, dat hoe langer hoe verder van den weg der rede, der zedelijkheid, der beschaving en van het recht afleidt, om een vergrijp op *derden* te wreken. Waar de eene Staat zijne macht misbruikt, mag dit voor den anderen geen reden zijn om dezen te volgen in hetgeen hij zelf veroordeelt.

Vóór en tijdens de middeleeuwen oefenden zelfs individu's représailles uit. Dat recht is afgeschaft; het wordt tijd dat het onrecht van représaille tijdens den oorlog, door Staten op privaat-personen uitgeoefend, niet langer door het volkenrecht worde gehandhaafd.

§ 187. Het nemen van représaille is formeel verboden, wanneer de schade, waarover men zich te beklagen heeft, is hersteld.

§ 85, Handleiding van het Instituut. Zie verder over représailles de §§ LXIX, LXX en LXXI van het Russisch voorstel en bijlage No. 12 van de *Actes de la Conférence de Bruxelles*.

d. Solidaire aansprakelijkheid.

§ 188. De solidaire aansprakelijkheid is een gebruik geworden van den oorlog, doch met het recht in strijd.

N a p o l e o n I schreef, den 1sten December 1806, uit Posen aan den Opperrechter R e g n i e r: (1) »Ik vind dat de wet, die de gemeenten aansprakelijk stelt voor hetgeen bij haar voorvalt, eene militaire wet en van dat oogenblik eene oorlogswet is. Vreemd aan het land, treedt de veroveraar in geen bepleiting, doch stelt de geheele burgerschaar verantwoordelijk."

Is dat beginsel op eenigen rechtsregel gegrond, of komen hier slechts brutale geweldmaatregelen ter sprake, van den machtige, die zich om recht noch regel bekreunt? Motieven zijn aangevoerd; zij kunnen worden onderzocht. »De veroveraar is vreemd aan het land," is N a p o l e o n's uitgangspunt. Dat is niet juist. De Hunnen en Vandalen, de Scyten en Noormannen waren dat; in de 19de eeuw — en nog meer geldt zulks voor de laatste helft — zijn, bij ruimere begrippen van wereldburgerschap, de volkeren niet meer aan elkander vreemd.

Bovendien, zoodra eene landstreek is bezet, komt zij onder gezag en beheer van den overwinnenden Staat (§ 130 en § 135); van dat oogenblik houdt dus, zoolang de bezetting duurt, ook de staatsrechtelijke vreemdelingschap op. Vertrouwt de overwinnaar het burgerlijk bestuur niet, of acht hij het te zwak, hij doe het vervangen; hij kan buitengewone politiemaatregelen nemen voor de veiligheid; hij kan alles gelasten en alles doen uitvoeren, wat hij in het krijgsbelang noodig oordeelt, voor zoover het in overeenstemming is met wet en oorlogsgebruik — doch, staat er in het 4de der Amerikaansche krijgsartikelen: »Militaire onderdrukking is geen krijgswet, het is de macht misbruiken, aan welke die wet is toevertrouwd. Als de krijgswet door eene krijgsmacht wordt toegepast, is het plicht van hem, die deze wet moet ten uitvoer leggen, daarbij strikt geleid te worden door de beginselen van *rechtvaardigheid, eer* en *menschlievendheid* — deugden, die den soldaat nog meer dan ieder ander ten sieraad strekken, omdat hij de macht van zijne wapens tegenover ongewapenden bezit."

De *onrechtvaardigheid:* onschuldigen te doen boeten voor het vergrijp van derden; de *oneer:* misbruik te maken van zijne overmacht, als men sterk en gewapend staat tegenover ongewapenden en zwakken; het *onmenschelijke:* eene menigte onschuldigen ongelukkig te maken en hen van leven en goed te berooven; dit alles is, naar mijne opvatting, gelegen in het

---

(1) *Correspondance 11334.*

aansprakelijk stellen van de massa's voor de daden van enkelen, en is dus hare veroordeeling. Die aansprakelijkheid, in 1806 door de Franschen in Pruisen ingevoerd, is in 1870 door de Duitschers op Frankrijk verhaald. Vroeger geleden onrecht moge een precedent stellen, het wettigt geen wedervergelding.

In 1870 zijn niet voor het eerst, maar toch in ruimer mate dan vroeger, in de bezette landen, de individueele misdrijven gewroken op het algemeen, en zijn de repressieve maatregelen tot uitersten gedreven, die daardoor hun doel voorbijstreefden.

Volgens punt 3 van de, reeds in Augustus 1870, door de Duitsche legeraanvoerders uitgevaardigde proclamatie, werden de gemeenten, tot welke de schuldigen behoorden, zoowel als die op welker grondgebied de strafschuldige daad werd verricht, bedreigd met het opleggen van oorlogsschatting. (Bijlage 40). Hoe weinig zoodanige gecumuleerde aansprakelijkheid vereenigbaar is met het recht, blijkt uit den zwakken verdedigingsgrond, welken de Hoogleeraar Dahn voor deze handelwijze der Duitsche bevelhebbers vindt, als hij niet anders daarvoor weet aantevoeren dan: »*Die cumulative Androhung war wohl nur ein Schreckniss.*"

Het bleef niet bij schattingen. Van Bazeilles, afgebrand, niet uit oorlogsnoodzaak, doch uit wraakneming en bestraffing, omdat uit sommige huizen, zooals beweerd wordt, door de burgers werd geschoten, en van Chateaudun, dat hetzelfde lot trof, spreken wij niet; wat dáár geschiedde, geschiedde in de hitte van een verwoeden strijd. Meer hebben wij het oog op hetgeen in kalm beraad werd bevolen, en o. a. uit eene proclamatie, van den 10den December 1870, van den Generaal Wenden blijkt, welke die van de maand Augustus in herinnering bracht. Bij dat stuk werden alle gemeenten, op welker grondgebied vijandelijkheden door franc-tireurs werden bedreven, voor die daden aansprakelijk gesteld. Bovendien werd geëischt, dat de maires uit den omtrek den Pruisischen detachementscommandant, die het naast bij was, onverwijld moesten waarschuwen, als zich in hunne gemeenten franc-tireurs vertoonden. Indien zij dit niet deden, zouden de huizen of dorpen, die aan de franc-tireurs onderkomen hadden verleend, of van waar de Duitsche troepen werden aangevallen, worden in brand gestoken of gebombardeerd. Tevens werden de gemeenten verantwoordelijk gesteld voor alle schaden aan telegrafen, spoorwegen, bruggen en kanalen. Eene boete werd opgelegd en bij wanbetaling met brandschatting bedreigd. (Bijlage 59).

Wraak der Duitschers op Ablis en Fontenoy.

Verscheiden dorpen van Frankrijk zijn, krachtens deze bepalingen, in de asch gelegd; o. a. Ablis, nabij den spoorweg van Vendôme naar Tours. De kolonel von Alvensleben had, den 5den October 1870, met de 15de cavalerie-brigade, requisities gedaan in den omtrek van Epernon, keerde den 6den, met grooten voorraad, terug en liet slechts één eskadron vooruitgeschoven te Ablis, dat aldaar door franc-tireurs, in den nacht van den 7den op den 8sten October, werd overvallen; de meeste manschappen werden gedood of uiteengejaagd, slechts weinigen konden zich redden. Inwoners van Ablis werden van verstandhouding met de franc-tireurs *verdacht* en beschuldigd deze als gidsen te hebben gediend. Den 9den October werd daarop het geheele dorp afgebrand. Ditzelfde lot trof in Januari 1871 het dorp Fontenoy nabij Toul. De Pruisen hadden daar het bewaken van de gewichtige spoorwegbrug over den Moezel aan een veel te zwak detachement van de landweer toevertrouwd, dat door franc-tireurs, uit het zuiden aangerukt, werd overvallen, die de spoorwegbrug deden springen. Het geheele dorp Fontenoy moest dit feit en de door de Duitschers gemaakte fout boeten; het werd op bevel van de Pruisische autoriteit in brand gestoken. De gruwelijke onrechtvaardigheid van de handeling der Duitschers te Fontenoy blijkt uit de bijzonderheden, welke wij hier mededeelen.

Een korps franc-tireurs, bestaande uit een bataljon *Mobiles du Gard*, en een bataljon *Chasseurs des Vosges*, het laatste sterk 300 man, was, onder den kommandant Bernard, Woensdag 18 Januari 1871, toen de duisternis inviel, 's avonds om 5 uur, uit zijn kamp van Lavacheresse (iets ten noorden van het midden der lijn Langres-Epinal) afgemarscheerd, met het doel om óf de tunnel bij Foug óf de brug bij Fontenoy te vernielen. Den volgenden morgen, tusschen 8 en 9 uur, werd de »*ferme-école*" van Lahayevaux bereikt. De nachtmarsch van 40 kilometer, welke men had afgelegd, was uiterst vermoeiend geweest.

Om uit te rusten en om niet te worden ontdekt, bleef men hier dien dag en den volgenden in de afgelegen hoeve. Het bataljon mobilen, dat te zeer afgemat was en bij een valsch alarm bewijs van zwakheid had gegeven, werd naar het kamp van Lavacheresse teruggezonden en de *Chasseurs des Vosges* vervolgden, 's avonds van den 20sten, ten 8 uur, den tocht, over

Franqueville, Harmonville en Autreville, tot de hoeve St. Fiacre. Deze nachtmarsch van 35 kilometers had, om de bewoonde oorden te vermijden, grootendeels plaats door slechte, soms ongebaande boschwegen, in de sneeuw. Van hier werden verkenningen uitgezonden naar de tunnel van Foug en naar Fontenoy. Deze brachten in den morgen van den 11den bericht, dat de tunnel door eene geheele compagnie werd bewaakt, die aan beide uiteinden dubbele posten had opgesteld en dat er zelfs artillerie aanwezig scheen. Te Fontenoy daarentegen hadden de Duitschers slechts een detachement achtergelaten. Toen eerst werd de keuze op de brug bij laatstgenoemd dorp bepaald. 's Namiddags om 2 uur verlieten de jagers St. Fiacre; de wagens werden achtergelaten en de 250 kilogr. buskruit, welke men medevoerde, op vier paarden geladen. 's Avonds. ten 7 uur, werd bij Pierre-la-Freiche de Moezel bereikt, waar men zich in een nabij gelegen verlaten kasteel tot middernacht schuil hield en toen in twee booten, welke inmiddels waren opgezocht, den Moezel overging. In een hollen weg werd een korte rust gehouden en, begunstigd door volslagen duisternis, werd snel en zoo stil mogelijk voortgerukt, waarbij het geluid der voetstappen door de sneeuw werd gedempt. Twee man, de kapitein Coulmès en een onderofficier, die Duitsch sprak, gingen vooruit en staken den schildwacht overhoop. De wacht werd daarop zonder schieten overrompeld, aan de uitgangen van het dorp posten uitgezet, de telegraaf vernield, rails opgebroken, de mijnkamer van de brug, na eenig zoeken, gevonden, gevuld en om 7 uur werd Fontenoy reeds verlaten, terwijl eenige seconden later, door de geleidende lont, de mijn en met deze de brug sprong. Na den Moezel met moeite weder te zijn overgegaan, werd thans een geforceerde marsch van 60 kilometer, tot Houdreville, afgelegd, waar men in het midden van den nacht aankwam.

Dit stout krijgsbedrijf, flink ontworpen en met overleg uitgevoerd, was alleen verricht door troepen, die, zooals blijkt van verre waren opgerukt. Het was gelukt, omdat de Duitschers een grooten misslag hadden begaan door zulk een gewichtig punt aan slechts 50 landweermannen toetevertrouwen. Dien misslag te doen boeten door en zijn woede te koelen op de onschuldige bewoners is een wraak, in strijd met het recht. Wij lezen de wraakoefening in de volgende aankondiging:

»*S. M. le Roi de Prusse, Empereur d'Allemagne.*

»*En raison de la destruction du pont de Fontenoy à l'est de Toul, ordonne*:

La circonscription ressortissante au gouvernement général de la Lorraine paiera une contribution extraordinaire de dix millions de francs *à titre d'amende.*

Ceci est porté à la connaissance du public en observant, que le mode de répartition sera ultérieurement indiqué, et que le paiement de la dite somme sera perçu avec la plus grande sévérité.

Le village de Fontenoy a été immédiatement incendié, à l'exception de quelques bâtiments conservés pour l'usage des troupes.

Nancy, le 23 Janvier 1871.

Le Gouverneur-Géneral de la Lorraine.
(*Signé*) von Bonin.

Ombrengen door de Duitschers van weerlooze burgers te *Vaux.*

Gruwelijker dan het verbranden van Fontenoy is de daad der Duitschers te Vaux. In den omtrek van dat plaatsje, in de Ardennen, werd den 27sten October 1870, dus tijdens de occupatie, een Pruisisch onderofficier door Fransche franc-tireurs doodgeschoten. Toen het stadje, den volgenden dag, door een gedeelte van het 64ste regiment Pruisische landweer, werd bezet, liet de Kolonel von Kraum een dertigtal burgers, die de vlucht niet hadden genomen, arresteeren en in de kerk opsluiten. Hier zeide hij hun aan, dat drie hunner, die zij zelf konden aanwijzen, tot boete voor de gepleegde euveldaad, zouden worden gefusilleerd. De pastoor van Vaux, die geweigerd had drie slachtoffers aantewijzen, verklaarde dat de ingezetenen aan het gepleegde feit geheel onschuldig waren. Drie dagen bleven zij gevangen; toen kwam de bevelhebber van het detachement en wilde door het lot laten beslissen, wie als zoenoffer zouden dienen. De gevangenen, aangespoord door zekeren Eugène Petit, weigerden echter dit middel te bezigen en wezen de drie slachtoffers bij stemming aan. Het waren Depreuve, 57 jaren oud, vroeger schaapherder der gemeente, Louis Georges, 63 jaren oud, veehouder en Charles Lefèrre, 23 jaren oud; de twee eersten waren gehuwd, de laatste niet. Deze schijnen toen tamelijk onderworpen ter slachtbank te zijn geleid. Het eenige wat men van hen vernam, waren de woorden: »Mijn God, wat hebben wij misdaan; wat zal er van mijne arme vrouw worden?" Nadat de martelaren waren aangewezen, ontvingen zij van een zestal gevangenen de belofte, dat deze voor de nagelaten betrekkingen zorg zouden dragen.

De drie aangewezen mannen werden daarop door de Pruisische autoriteit omgebracht.

Intusschen bleef men in gebreke aan de nagelaten betrekkingen de toegezegde ondersteuning te verleenen. Vandaar dat eene rechtsvordering door een der vrouwen, Marie Renaux, weduwe van Louis Georges, tegen de zes burgers van Vaux, die de belofte hadden gedaan en aan de aanwijzing der slachtoffers het grootste aandeel hadden, bij de civiele rechtbank van Rocroy werd ingesteld; vandaar ook dat de bijzonderheden van dezen rechterlijken moord der Pruisen, door officieele bewijzen gestaafd, (1) niet zijn te loochenen. Het in koelen bloede ombrengen van deze drie onschuldige mannen is zulk een wreede en onverschoonbare daad, dat zij als een onuitwischbare schandvlek op de Duitsche wapeneer blijft kleven, waardoor Duitschland meer in de sympathie en achting is gedaald en zich meer duurzaam heeft benadeeld dan het weinige oogenblikkelijk voordeel, dat de bevelhebbers in die onmenschelijke executie hebben verwacht.

De aangehaalde feiten bewijzen dat de Veldmaarschalk von Moltke zich zelf en anderen misleidt, wanneer hij in zijn brief aan Bluntschli schrijft: »*c'est pourtant avec plus de modération que jamais auparavant, qu'a été conduite la dernière guerre contre la France.*"

Door schriktooneelen als hier voren zijn geschetst, wilde men de bevolking dwingen om den veiligheid- en wachtdienst tegen de eigen landgenooten te verrichten. Zij wordt dus genoodzaakt haar *onzijdig* standpunt te verlaten en tot onedele handelingen tegenover haar eigen landgenooten gebracht. Zulke maatregelen van geweld zijn met de beginselen van het modern volkenrecht in strijd.

Rolin-Jaequemyns veroordeelt de proclamatie van Generaal Wenden in sterke bewoordingen. »Zij strekt," zegt hij terecht, »om de gemeentebesturen van de bezette landstreek te veranderen in agenten, zooal niet in spionnen, van het aanvallend leger, en zij zet aan dit bevel de vreeselijke bedreiging bij, alle huizen en dorpen te verbranden, die aan de franc-tireurs schuilplaats hebben verleend. Op die wijze baat het niets aan de maires en de inwoners, of zij al eene volstrekt onzijdige en lijdzame houding hebben aangenomen. Er wordt nog gevergd,

(1) *Gazette des tribunaux* van 13, 14 en 23 Januari 1873.

dat de maire zich haast de vijandelijke troepen interoepen tegen zijn eigen landgenooten, op straffe van, zoo hij aarzelt, het geheele dorp te zien afbranden."

De Amerikaansche Generaal Halleck zegt, dat eene bezette landstreek moet gelijkgesteld worden aan iemand, die op zijn woord gevangen is; (1) dat is dus lijdzaam. Evenmin als men een gevangene mag noodzaken in 's vijands krijgsdienst overtegaan (§ 78) of mededeelingen te doen welke den Staat, dien hij gediend heeft, kunnen schaden (§ 76), mag dit van de bevolking eener bezette landstreek worden geëischt.

Bovenmatige gestrengheid, het onrecht en het stuitende, om derden te doen boeten voor de schuld van anderen, voeren tot wanhoop, verzet en rebellie. Wanneer het den bewoners, in spijt van recht en beloften, niet helpt of zij zich rustig gedragen; wanneer eene menigte onschuldigen moeten boeten voor een enkele, die buiten het spoor gaat en zich misdraagt, en zij dus voortdurend blootstaan hun leven te verliezen en al hunne bezittingen aan de vlammen te zien prijsgeven; dan besluiten zij liever dat leven en dat goed van stonde af tot het uiterste te verdedigen, en worden haat en wraakzucht gevoed, of wel zij doen, zooals de Fransche bevolking bij den aantocht der Duitschers in massa's deed: zij verlaten huis en have en vluchten bij het naderen van de overheerende legerbenden. Op die wijze is de aanvaller zelf oorzaak, dat de bevolking naar de wapens grijpt, of dat eene volkswapening zich uitbreidt, en dat de verbittering en wreedheid, waarmede de oorlog wordt gevoerd, allengs toenemen.

Een bewijs daarvan levert het gebeurde te Nanteuil, door een Duitscher, die den oorlog heeft medegemaakt, bericht. (2) Bij het bezetten van een landgoed liet een der arbeiders zich in blinden ijver vervoeren een geweer op de soldaten aftevuren. Had men hem gegrepen en na vonnis ter dood gebracht, er ware recht geschied. Dit deed men echter niet. De eigenaar en diens dochter werden verjaagd, alles vernield, het gebouw in brand gestoken. De vrouw, uit haar schuilhoek door de vlammen opgejaagd, kon geen uitweg vinden; zij verbrandde. De landheer, thans vol wraakzucht op de roovers van zijn geluk, werd, op weg om zich bij de franc-tireurs te voegen, tusschen Nanteuil en Chateau-Thierry gewapend aangetroffen. Voor

(1) Rolin-Jaequemyns, *Second essai*, p. 28.
(2) Ferd. Kieszling, *Tornister-Geschichten.*

den étappe-commandant gebracht, erkende hij in een zeer kort verhoor zijne bedoeling. Denzelfden dag werd hij, krâchtens de bepalingen van het standrecht, doodgeschoten. Het meisje, aan wie in enkele dagen alles was ontroofd, streed toen, om hare ouders te wreken, met de franc-tireurs in de bosschen, tot ook zij nabij *La Vert galante* den dood vond. Zóó toont zich de wraak tijdens den krijg. Nog lang daarna blijft bij het volk een ingekankerde haat tegen de onderdrukkers bestaan. Die daarvan het bewijs zoekt en weten wil waartoe zulk een volkshaat leidt, herleze het bekend rapport van den kolonel Stoffel, van den 12den Augustus 1869, waarin deze toen reeds aantoonde, dat de oorlog, die in 1870 is uitgebroken, onvermijdelijk en *à merci d'un incident* was. Als grond voor zijn beweren noemde hij o. a. den onverzoenlijken haat, die in Noord- en Oost-Pruisen de nakomelingen nog vervulde van hen, die door de bezetting der Franschen in 1806 hadden geleden, en die de tot het jaar 1813 ondervonden rampen en vernederingen vergeten noch vergeven konden.

Bij alle oorlogsdaden moet men gedachtig zijn aan het schoone Amerikaansche krijgsartikel 15: »Al nemen de mannen tegen elkander in den openbaren oorlog de wapens op, zij houden toch niet op zedelijke wezens te zijn, en zij blijven aan de andere menschen en aan God verantwoording schuldig voor hunne daden."

Kunnen de hier besproken maatregelen onder die van wedervergelding of représaille gebracht worden? Naar mijn gevoelen geenszins. Bluntschli (§ 501) zegt terecht: »De wet der wedervergelding mag niet tot barbaarschheid leiden.

Als zoodanig moet ook de terechtstelling van onschuldige personen worden beschouwd," en verder (§ 502): »représailles buiten verhouding zijn onrechtmatig. Représailles laten zich slechts verdedigen als eene soort noodweer, bij gemis van betere rechtshulp." Bovendien, indien het recht van représaille zich zóóver uitstrekte, dat elke overtreding van een gebod des overwinnaars dezen machtigt tot représailles overtegaan, en, in den blinde rondgrijpende, naar willekeur te doen boeten wien hij wil, schuldig of onschuldig, dan wordt daarmede het grondbeginsel van het modern volkenrecht, dat de burgers, die zich van vijandelijkheid onthouden, niet als vijand worden beschouwd, omver geworpen.

Trouwens, dat de door mij bestreden algemeene en gecumuleerde aansprakelijkheid reeds werd ingevoerd *gelijktijdig* met

het betreden van het Fransche gebied, toen dus nog geen enkel vergrijp kon plaats gehad hebben, bewijst dat hier van représailles geen sprake was.

De aansprakelijkheid moet dus m. i. verworpen worden:

1°. omdat zij niet noodig is voor de veiligheid, die, zooals andere oorlogen hebben bewezen, door andere meer rechtvaardige middelen kan verkregen worden en, bij minder hardvochtigheid en uiterste gestrengheid, ook minder zal worden bedreigd;

2°. omdat het gebleken is, dat de benden franc-tireurs door die geweldmaatregelen niet verminderd, maar integendeel vermeerderd zijn, en zij zich, door de wraakneming op de bevolking, niet van oorlogshandelingen hebben doen terughouden, zoodat die wraakneming doelloos werd;

3°. omdat het terugkeeren tot den vrede, door het stijgen van de verbittering en van den volkshaat, wordt bemoeilijkt;

4°. omdat, ook nà den vrede, door den opgewekten volkshaat, een dorst naar wederwraak wordt opgewekt, en het opnieuw uitbarsten van den oorlog daardoor kan worden: *à merci d'un incident.*

e. Gijzelaars.

§ 189. Gijzelaars worden in den oorlog soms, door een Staat of door de bevolking van eene gemeente, aangeboden en gegeven, om als borg te strekken, dat eene belofte of eene gesloten overeenkomst zal worden nagekomen, b.v. het betalen van eene oorlogsschatting, de overgave eener vesting, enz. Zij kunnen ook door het vijandelijk leger worden genomen. Dit geschiedt echter slechts bij uiterste noodzaak, (1) als voorzorgsmaatregel voor de veiligheid der troepen en de rust in de bezette landstreek; om een waarborg te ontvangen, dat de opgelegde oorlogsschatting zal worden betaald; bij hooge uitzondering, als maatregel van représaille of retorsie.

Het nemen van gijzelaars behoort nog tot de oorlogsgebruiken, maar is aftekeuren. De gijzelaar kan zelf niets bijdragen

---

1 Bluntschli, § 600.

tot het bewaren der rust, hij is buiten de mogelijkheid om de besturen tot betaling van schattingen te noodzaken en als burger staat hij rechtens en feitelijk buiten den oorlog.

Als voorzorgsmaatregel van rust, en om te beletten dat de burgerbevolking vijandelijkheden tegen de bezettingstroepen zou plegen, werden door den Duitschen commandant van het detachement, dat belast was St.-Quentin te bezetten, den 4den December 1870, twee leden van den gemeenteraad als gijzelaars geëischt en verkregen. (1)

Als waarborg tot opgelegde oorlogsschatting, en tot het doen uitleveren van burgers, die vijandelijkheden tegen de verbonden legers zouden plegen, kondigde de Prins von Schwartzenberg, den 10den Maart 1814, aan, dat hij uit de voornaamste burgers gijzelaars zou nemen. (Bijlage 19).

Als maatregel van retorsie werden, in 1809, de Fransche generaals Durosnel en Foulers, op last van den Keizer van Oostenrijk, als gijzelaars gehouden. (Bijlage 16).

§ 190. Tot gijzelaars worden bij voorkeur de personen genomen, die de meeste achting en toegenegenheid bij de bevolking genieten, om door hun invloed eenigen waarborg te verkrijgen, en dus niet noodig te hebben tot de gestrengste maatregelen overtegaan. Vrouwen, kinderen of grijsaards neemt men thans nimmer meer in oorlogsgijzeling.

§ 191. Eene belofte, door aangeboden gijzelaars bekrachtigd, moet zoo spoedig mogelijk worden nagekomen.

§ 192. Gijzelaars moeten evenals krijgsgevangenen worden behandeld. Onder geen voorwendsel mag hun het leven worden benomen. Zij moeten uit de gijzeling ontslagen en in vrijheid gesteld worden, zoodra de voorwaarde, die hen in gijzeling deed komen, is vervuld. (1)

Ook de behandeling van gijzelaars is volgens het modern rechtsbegrip menschelijker dan vroeger. Napoleon schreef nog in zijne *Mémoires* (VIII): »De gijzelaars zijn een der krachtigste middelen om de bezette provinciën in bedwang te houden; maar daartoe moeten zij talrijk en uit de invloedrijksten gekozen worden. De bevolking moet bovendien overtuigd zijn, dat

---

(1) Rolin-Jaequemyns, *Second essai*, p. 16.

de dood der gijzelaars onverwijld het gevolg is van het schenden harer belofte."

f. Notabelen op locomotieven en als telegraafwachters.

§ 193. Het is in strijd met het modern oorlogsrecht, de notabele burgers, met hun leven en goederen, voor de veiligheid van spoorwegen en telegrafen verantwoordelijk te stellen.

In den oorlog van 1870—1871 is door de Duitschers een maatregel genomen, die, ofschoon niet met het nemen van gijzelaars gelijk te stellen, toch het meest daarmede te vergelijken is. Wij bedoelen dien, waarbij notabele burgers genoodzaakt werden om de *militaire transporten per spoortrein, op de locomotieven,* te vergezellen. Het geschiedde te Weissemburg, Rheims en op andere plaatsen. De proclamatie te Weissemburg, den 21sten October 1870, aangeplakt, hield in, dat deze maatregel »een gevolg was van de herhaalde vernieling van de spoorwegen, en ter kennis van alle inwoners werd gebracht, opdat deze zouden vernemen, dat hun eigen medeburgers het slachtoffer van de beschadigingen aan de spoorwegen zouden worden." De notabelen van Nancy moesten de treinen vergezellen tot Toul, die van Toul tot Commercy, die van Commercy tot Bar-le-Duc enz.

De maatregel werd met de uiterste gestrengheid uitgevoerd. Een President van het hof te Nancy, die weigerde op de locomotief plaats te nemen, werd er door vier gendarmes opgezet; herhaaldelijk waren grijsaards genoodzaakt die reizen, gedurende den nacht, in sneeuwjacht of snijdende koude, op de open locomotief te doen. (1) Deze maatregel wordt mijns inziens terecht door Rolin-Jaequemyns eene daad van geweld en onrecht genoemd. (2) Gijzelaars mogen volgens velen nog genomen, doch moeten altijd als krijgsgevangenen behandeld worden. Hun leven mag nimmer met voordacht in gevaar worden gebracht. En dit was juist hier het doel. Een lid van den gemeenteraad van Rheims werd bovendien het onschuldig slachtoffer van dezen maatregel, niet ten gevolge van het opbreken van rails, doch

---

(1) Calvo, § 870.
(2) *La guerre actuelle,* p. 32.

ten gevolge van een verzuim der Duitsche spoorwegbeambten. Op eene locomotief naar Epernay geplaatst, kwam de trein met een anderen personentrein in botsing. De man verloor het leven. Van hoevelen werd de gezondheid geknakt? De burgers mogen niet tot préservatief strekken, zooals dit volgens de woorden van de proclamatie het doel was, tegen eene oorlogshandeling. Wanneer eene vijandelijke patrouille of een vrijgangerskorps gelegenheid heeft een spoorweg te vernielen, is dit eene zeer wettige oorlogshandeling. Sedert de spoorwegen bestaan, is er noch in Europa noch in Amerika oorlog gevoerd, waarin niet door beide partijen de spoorbanen, die tot gebruik des vijands konden dienen, werden vernield. Wil men daartegen gevrijwaard zijn, dan moet men den weg door militairen laten bewaken, maar men mag niet, om patrouilles uittesparen, de vreedzame burgers blootstellen, die vreemd aan den oorlog zijn en aan wie veiligheid van personen is toegezegd, niet als eene gunst, maar als een recht der beschaafde volken. Het is de eerste keer dat in de oorlogen zulk een feit voorkomt; de spoorwegen zelf zijn nog slechts in de laatste oorlogen gebezigd. Te meer dringt dit den maatregel aan de moderne rechtsbeginselen te toetsen.

Bekend is het, dat een Fransch grondbezitter een prijs uitloofde aan dengeen, die hem het genot verschafte, een trein met Duitsche troepen voor zijn kasteel te doen déraillééren. Die man kon krachtens het krijgsrecht gestraft zijn, evenals andere burgers, die treinen in gevaar brachten. Legt hem, die zich misdraagt, de gestrengste straf op, die de aard van het misdrijf medebrengt, dit is recht; doch laat nimmer het onrechtmatig gebruik veldwinnen, om onschuldigen te doen boeten voor iets, waaraan zij niets verhelpen konden.

Zij, die de leer der oorlogsnoodzaak in hare uiterste gestrengheid toepassen, omdat zij daarbij geen grenzen, door moraliteit en billijkheid gesteld, toelaten, doch rekenen, dat het oorlogsrecht bevoegdheid verleent om *alles* te doen, wat noodig is, om de hooge belangen van den oorlogvoerenden Staat te waarborgen, zullen zelfs den besproken maatregel moeten afkeuren, wanneer zij weten, dat de tegenwoordigheid der notabelen op de locomotieven de Fransche partijgangers toch niet weerhouden heeft de treinen te doen déraillééren. Dit wordt bevestigd door den Hoogleeraar Dahn, die overigens den maatregel zeer verdedigt, ofschoon deze thans gebleken is eene doellooze wreedheid te zijn. Hij beveelt daarom aan op de spoorwegen het

middel toetepassen, dat tot beveiliging der telegraafdraden is aangewend. »Op plaåtsen," zegt hij, »waar beschadigingen plaats hebben gehad of te vreezen zijn, worden, op bepaalde afstanden, bekende, gezeten inwoners als wachters opgesteld, welke voor iedere op het hun toevertrouwde gedeelte aangebrachte beschadiging *met hun leven* verantwoordelijk worden gesteld: behoudens de gevallen van dadelijke aanwijzing en waarschuwing, bewijs van hooger geweld, verrassing buiten schuld, enz.

Deze enkele posten moeten niet verder dan gezichtsafstand van elkander staan: ontbreekt de post, hetzij door misdadigers (?) ontvoerd, gevangen genomen of gedood, of geeft hij tijdig het waarschuwingsteeken, dan houdt de trein halt; laat de aanwezige post den trein doorrijden en lijdt deze schade, dan treft den wachter de dood; deserteert de wachter, dan wordt het vermogen verbeurdverklaard." Zóó werden dus de telegraaflijnen beveiligd, ofschoon het doorsnijden van zulk een draad geen enkel leven in gevaar brengt. Indien men als *regel* aanneemt, op die wijze spoorwegen en telegrafen te doen bewaken, dan kunnen ook bruggen, défilés, doorwaadbare plaatsen, achterwaarts gelegen magazijnen, estafetten enz. onder de wacht der burgeringezetenen worden geplaatst, en kan men voortgaan den veiligheidsdienst door burgers te doen verrichten, wanneer men slechts zorge eene zekere grens niet te overschrijden, waardoor het belang en de zekerheid van het operatieleger in de waagschaal zouden worden gesteld. Door die burgers voor elk verzuim of geleden schade te doen fusilleeren, verkrijgt men een tamelijken waarborg, dat er scherp zal worden gediend. Is dit echter recht, en verdient zoodanige handelwijze aangeprezen te worden door een Hoogleeraar, die in het volkenrecht, d. i. ook het recht der bevolkingen, onderwijs geeft?

Die leer is m. i. in strijd met art. 23 van het meermalen aangehaalde tractaat van 1785 en met het beginsel van het modern volkenrecht, dat de burgers buiten den rechtsstrijd staan, die alleen door partijen (de Staten) en de hun rechtens vertegenwoordigende (de gewapenden) wordt gevoerd. Ook op grond van oorlogsnoodzaak kunnen zulke maatregelen niet worden verdedigd. Deze zou een geval van uitzondering kunnen wettigen, niet — zooals hier — een regel, niet een voortdurend, stelselmatig, georganiseerden veiligheidsdienst, door burgers verricht. Eene telegraaflijn dient, in eene bezette landstreek, uitsluitend tot militair gebruik. Zij moet, evenals al wat tot het leger behoort, en al wat tot de militaire operatiën, tot het voe-

ren van den rechtsstrijd, noodig is, bewaakt worden door hen, die tot het voeren van dien strijd zijn aangewezen, door de militairen, maar geenszins door de burgers der bezette landstreek.

g. Bemanning van luchtballons.

§ 194. De bemanning van luchtballons is aan de openlijke gevaren van den oorlog onderworpen.

Is de ballon opgelaten uit eene door het leger ingesloten vesting, of uit eene *niet* door dat leger bezette landstreek, dan wordt de bemanning naar omstandigheden naar de vesting teruggewezen of krijgsgevangen gehouden.

Heeft de oplating uit eene door het leger bezette landstreek plaats gehad, dan kan de bemanning voor eene militaire rechtbank worden gebracht. Het doel der luchtvaart beslist alsdan omtrent de mate der strafschuldigheid.

Vergelijk hetgeen, ten aanzien der luchtreizigers, vermeld is in de *opmerking* na § XXII, Russisch voorstel; 3e alinea van Art. 22, Bruss. Conf.; § 24, Handleiding van het Instituut.

In den oorlog van 1870—1871 is de luchtvaart voor het eerst toegepast, om uit belegerde vestingen gemeenschap met het overig gedeelte des lands te openen. Vooral uit Parijs zijn veel ballons opgelaten. Met één dezer verliet Gambetta de ingesloten hoofdstad om de verdedigingsmiddelen van Frankrijk in de provinciën te organiseeren.

De Duitschers hebben op deze luchtballons jacht gemaakt, getracht ze met artillerieschoten te treffen en door hun lichte cavalerie te bemachtigen. Dit geschiedde met volle recht. De oorlogstoestand gebood het herstel der gemeenschap met alle hun ten dienste staande wettige oorlogsmiddelen te beletten. Enkele ballons werden bemachtigd. De vraag rees, hoe de luchtreizigers moesten behandeld worden; krijgsgevangen gehouden of wel als strafschuldigen voor eene dier rechtbanken gebracht, waarvan de meesten niet anders terugkeerden, dan om het over hen uitgesproken doodvonnis te ondergaan? Sommigen stemden al dadelijk voor het laatste. Deze luchtreizigers waren volgens

hen spionnen. Zij hadden toch op onregelmatige wijze, niet langs de daartoe bestemde wegen, de liniën van het leger overschreden. Graaf von Bismarck schreef den 19den November 1870, (1) in eene nota aan den Gezant der Vereenigde Staten: »Ik maak van de gelegenheid gebruik u te waarschuwen, dat verscheidene ballons, van Parijs verzonden, in onze handen zijn gevallen en dat de personen die haar bemanden, volgens de krijgswetten zullen worden gevonnisd. Ik verzoek u dit aan de Fransche regeering medetedeelen en daarbij te voegen, dat zij die van dien weg gebruik zullen maken, om onze liniën zonder machtiging te overschrijden, of om briefwisseling ten nadeele van onze troepen te onderhouden, zich, zoo zij in onze macht vallen, aan dezelfde behandeling blootstellen, als hen treft, die soortgelijke pogingen langs den gewonen weg doen."

In het eerste nommer der *Jahrbücher für die deutsche Armee und Marine* bespreekt Professor Dahn de luchtvaart. Ook hij vindt daarin eenige, ofschoon geringe overeenkomst met het *doorsluipen* en *insluipen* van de liniën der legers, dat aan spionneeren doet denken. Meer toepasselijk acht hij de bepaling van *verrader*, vooral volgens de Amerikaansche krijgsartikelen. Hij rekent echter de bestaande bepalingen van spionneeren en krijgsverraad niet voldoende, om de zaak tot oplossing te brengen, omdat, toen die gesteld werden, aan luchtvaart nog niet werd gedacht. Terecht zegt hij, dat voor *elk* geval, alle omstandigheden te zamen genomen, en wel hoofdzakelijk het *doel* der luchtvaart, beslissenden invloed nopens de uitspraak moet uitoefenen.

De aantenemen beginselen verdienen te méér een nauwkeurig onderzoek, wanneer — zooals hier — tengevolge van de vorderingen der wetenschap nieuwe toestanden zijn ontstaan, en het geraden schijnt eene toepassing volgens den geest van het modern oorlogsrecht te waarborgen.

Bij het onderzoek of een feit, dat van een spion is, behoort — volgens § 165, overeenkomende met de bepaling door Bluntschli § 629 gesteld, — op *wijze* en *doel* beide te worden gelet. De wijze moet zijn: heimelijk, onder vermomming of met bedriegelijk voorgeven; het doel: berichten inwinnen om die den vijand medetedeelen. Het door Dahn bedoelde art. 90 van de Amerikaansche instructiën, betreffende krijgsverraad, luidt: »Een verrader volgens het oorlogsrecht, of een krijgsverrader, is een persoon in eene plaats of district onder de oorlogswet, die, zonder mach-

(1) *Journal officiel,* 25 Nov. 1870.

tiging van den militairen bevelhebber, den vijand eenigerlei inlichtingen geeft of gemeenschap met hem onderhoudt."

Gaan wij thans eenige gevallen na, die bij de luchtvaart kunnen plaats hebben.

De wijze — hier de tijd — der luchtvaart kan geschieden bij klaarlichten dag en helder weêr, des daags bij mistig weêr en bij nacht. Bij dag en heldere lucht heeft de vaart ontegenzeggelijk openlijk, ten aanschouwe van ieder, plaats. Er is beweerd, dat bij mist en donkeren nacht het *heimelijke* aanwezig was. Het schijnt, dat men zich beijvert de doodstraf te kunnen toepassen. Het omgekeerde zou meer tot eer verstrekken. Hoog boven een vijandelijk kamp zwevende, kan bij mist of bij de duisternis van den nacht niets worden bespeurd. Verspieden is dus onmogelijk. Niet om heimelijk te zien, maar om zelf niet gezien te worden en het jachtmaken te ontgaan, wordt zulk een tijd soms gekozen. In geen geval is hier dus het heimelijke of slinksche aanwezig, dat het eigenaardig karakter uitmaakt van poging tot verspieden. Bovendien — indien men aan de letter der bepaling blijft hechten — gaat de ballon niet *door* of *in*, maar *over* de liniën van het leger heen.

Het doel der luchtvaart kan zijn:

a. Eene belegerde vesting te verlaten, uitsluitend om zich aan de gevaren van bombardement, uithongering, epidemie, te onttrekken;

b. voor een hooggeplaatst militair of staatsman de vesting te verlaten, teneinde de oorlogsbelangen in een ander gedeelte van het Rijk te bevorderen;

c. berichten overtebrengen, al of niet gepaard met verkenning der vijandelijke stelling, waarvan alsdan, door medegevoerde postduiven, melding aan de verlaten vesting geschiedt;

d. uit een door het vijandelijk leger bezet gebied te ontkomen.

Bij verdenking van verspieden moet het doel bewezen worden. Dit kan geschieden uit in beslag genomen papieren, teekeningen enz. De gevangene behoeft niet te bewijzen, dat hij geen spion is; de aanklager dient zijne aanklacht door bewijzen te kunnen staven.

De gevallen sub *a* en *b* hebben met verspieden geen schijn van overeenkomst. De personen, die zulks geldt, zijn te behandelen, als die bij § 155. (1) Men kan ze terugwijzen, of wel, indien — bij personen van gewicht — het belang der oorlogsoperatiën dit medebrengt, en het dus kan strekken om den vrede te bespoedigen, krijgsgevangen houden.

(1) Vergelijk Bluntschli, § 553.

Sub *c* zou tot spionneeren zijn te brengen, indien het bedrieglijke, valsche, verraderlijke, vermomde, heimlijke, niet juist ontbrak, dat daartoe wordt gevorderd. Daar de daad *openlijk* plaats heeft, staan de luchtreizigers, indien het doel der vaart uitsluitend is berichten, brieven, depeches, overbrengen, volkomen gelijk met *koeriers die openlijk reizen*. Zij moeten dus behandeld worden overeenkomstig § 122.

Dat doel kan gepaard gaan met dat van de stelling te verkennen. De *wijze* waarop de verkenning geschiedt, moet alsdan niet uit het oog worden verloren. Het is eene openlijke verkenning, zonder eenige verraderlijke handeling. Militairen in uniform – dit lijdt geen twijfel — kunnen in dit, zoowel als in elk ander geval, niet anders dan krijgsgevangen worden gemaakt. Hoe echter met de burgers te handelen? Dahn stelt hen gelijk met *spionnen* en vordert dus de doodstraf. Hij erkent wel, dat juist de *openlijke* luchtvaart een sterke afwijking uitmaakt van het begrip van spionneering, doch zet dat rechtsbezwaar ter zijde, omdat, volgens hem, het *gevaar* dezer ondernemingen voor het leger, evenals bij spionneeren, eene afschrikwekkende straf noodig maakt. Ik kan dit niet beamen. Hier is van toepassing wat Bluntschli (§ 549) schreef, met aanhaling van het 15[de] Amerikaansche krijgsartikel (zie blz. 186): »Nimmer houdt de werkzaamheid der moraal op, gesteld zelfs dat de regelmatige rechtstoestand tijdelijk schade mocht lijden."

Bovendien schijnt het gevaar dezer soort van verkenningen te worden overschat. Tijdens een veldslag kunnen verkenningen, door officieren met *bevestigde* ballons verricht, nut aanbrengen, – burgers, die in een lossen ballon, door de onzekere windrichting, worden voortgedreven en slechts korten tijd hoog boven een belegerend leger zweven, kunnen weinig opnemen, dat niet reeds bij de tegenpartij bekend is. Met zulk eene openlijke verkenning hebben ook zij geen des doods schuldige misdaad verricht. Met gewapende roovers, bedoeld bij § 40, zijn zij niet gelijk te stellen. Het is juist het verraderlijke der handelwijze van dezen, dat de kapitale straftoepassing wettigt. Indien de luchtreizigers niet in uniform zijn, geschiedt dit geenszins om daardoor aan het oog des vijands te ontsnappen, of, zooals bij de roovers, om zonder eigen gevaar den vijand te naderen en uit eene hinderlaag te treffen. Voor hen blijft, binnen het bereik des vijands het gevaar, aan hunne openlijke daad verbonden, bestaan. Ten einde elken twijfel voor sommigen wegtenemen, schijnt het echter geraden deze luchtreizigers steeds, door indeeling bij een korps

en uniform, een militair karakter te geven. Mijns inziens moeten ook deze burgers als krijgsgevangenen, hoogstens, onder sommige omstandigheden, als strafgevangenen worden behandeld.

Sub *d.* Vertrekt de bemande ballon *uit* eene bezette streek, en is het verlaten zonder verlof daarvan verboden, dan is dit een vergrijp tegen de *gehoorzaamheid* aan het rechtmatig gezag verschuldigd. Het is strafbaar, doch niet met den dood. (Vergelijk Bijlage 60.) Gaat het gepaard met poging tot overbrengen van berichten naar den vijand, dan is zulks *krijgsverraad* en als zoodanig strafbaar, zelfs — onder verzwarende omstandigheden — met den dood.

Dat alleen het *verraderlijke* der handelingen, voor het krijgsrecht, strafschuldig maakt, blijkt ten overvloede uit de bepaling, vervat in § 18 van het strafwetboek voor het Pruisisch leger, van 3 April 1845, luidende: »In oorlogstijd zijn aan het militair recht onderworpen.... 4°. alle onderdanen van den Pruisischen Staat of vreemden, die, op het oorlogstooneel, aan de Pruisische troepen, door eene verraderlijke handeling, gevaar of nadeel toebrengen."

B. DE ZEE-OORLOG.

1°. *Recht op de zee en regelen door oorlogschepen, in tijd van vrede, in acht te nemen.*

Het schijnt dienstig enkele algemeene rechtsbeginselen en eenige regelen, voor vredestijd geldend, aan die voor den zee-oorlog te doen voorafgaan: om het nauw verband en omdat verwaarloozing van sommige van die regelen tot oorlog kan leiden.

§ 195. De open zee is vrij; zij is het gebied van niemand, de weg voor allen.

Eene stelling, het eerst door Grotius verkondigd, toen vooral door de Engelschen (Selden) betwist, thans door niemand weersproken.

Het is erkend dat geen enkele staat op haar eene bijzondere rechtsmacht uitoefent, alle volken der wereld haar gelijkelijk met evenveel recht tot vredes- en tot oorlogsdoeleinden kunnen gebruiken.

Er bestaat verschil van gevoelen of tot de open zee sommige binnenzeeën en de straten behooren, welke open zeeën verbinden. De Martens zegt dat niemand het uitsluitend recht ontkent van Engeland op het kanaal van St. George, van Denemarken op de Groote en Kleine Belt en de Sond, van Turkije op de Archipel, de zee van Marmora en de straat der Dardanellen, van Napels op de straat van Messina, van Nederland op de Zuiderzee, van Zweden op de golf van Finland. Calvo [1]

---

(1) Calvo, § 199.

bestrijdt dit echter, op grond dat de groote handelswegen, door de Voorzienigheid geschapen om de ruilingen gemakkelijk te maken, de volken tot elkander te brengen en op die wijze de beschaving te bevorderen, algemeen eigendom zijn. Hier behoort het buiten beschouwing te blijven in hoeverre het juist kan zijn dat de Voorzienigheid zich met handelswegen inlaat, doch het is zeker dat een groote handelsweg ter zee gemeen goed is van alle volken en dat daarop niet door een volk uitsluitend recht kan worden uitgeoefend. Er is wellicht grond voor twijfel of het kanaal van St. George een groote handelsweg is, maar voor de Zuiderzee bestaat die twijfel niet. Op deze *binnenzee*, ontstaan uit het meer Flevo en overstroomd of doorbroken territoir, geheel door eigen kustland omgeven en slechts te bereiken door nauwe toegangen is het uitsluitend recht van Nederland onbetwistbaar.

Hautefeuille (1) stelt twee voorwaarden, welke aanwezig moeten zijn om een straat of binnenzee territoriaal te doen zijn; de eerste is dat het kanaal zóó smal zij, dat een schip er niet in kan doordringen, zonder in het bereik te komen van kustgeschut, dat op beide oevers kan worden opgesteld; de tweede dat de staat meester zij van de gansche kuststrook der binnenzee. Ook Sir Travers Twiss neemt ten aanzien van een binnenzee die regelen aan. »Wanneer een zee" — zegt hij (2) — »geheel door het gebied van een yolk is ingesloten en geen andere gemeenschap met den Oceaan heeft dan door een kanaal, van 't welk dat volk bezit kan nemen, schijnt zulk een zee niet minder vatbaar om te worden bezet en in bezit genomen, dan het land en zij behoort het lot te volgen van het land, dat haar omringt."

Pinheiro-Ferreiro, de stelling van de Martens behandelende, is van gevoelen dat de Sond, de straat van Messina en die, welke de Middellandsche zee met de Zwarte zee verbinden, niet op ééne lijn gesteld kunnen worden met het kanaal van St. George, de Zuiderzee en met de golf van Finland en dat het gebruik van eerstgemelde doorgangen niet door de volken, die de aangrenzende kusten bezitten, kunnen worden betwist, omdat alle natiën bij deze belang hebben. (3) Ortolan (4) is van hetzelfde gevoelen.

(1) Hautefeuille, *Des droits et des devoirs des nations neutres*, t. I, p. 243.
(2) p. 250.
(3) Noot op de Martens, No. 23.
(4) dl. I, bl. 152.

§ 196. Het watergebied van eene rivier kan nimmer in zijn geheel het territoir zijn van een Staat, wanneer bij de uitmonding in zee van die rivier een der oevers behoort aan een anderen Staat.

In eén officieel stuk van 1870 — dat ik niet noemen wil — heb ik de volkenrechtelijke ketterij aangetroffen, dat het watergebied van de Eems door Pruisen werd beschouwd als te behooren tot zijn territoir. Dat Pruisen dit zou doen, moet eene dwaling zijn, want het is eene onmogelijkheid; de Eems *kan* niet het uitsluitend territoir van Pruisen zijn. Dat zou zóódanig strijden tegen het natuurrecht en inbreuk maken op de souvereiniteitsrechten van Nederland, dat zelfs het toekennen van dit uitsluitend recht bij conventie onbestaanbaar is. Ware de Eems werkelijk territoir van Pruisen, dan zou dat rijk het recht hebben daarop tol te heffen, politie en jurisdictie uitteoefenen, met zooveel oorlogschepen als het verkoos vóór Delfzijl te ankeren, te doen wat het wil, te verbieden wat het niet wil gedoogen, en het zou, met name aan onze marine, den toegang tot de rivier, als tot zijn territoir, kunnen ontzeggen. Daar de veiligheid van Nederlandsch grondgebied (Delfzijl) daardoor in gevaar wordt gebracht, is zulk een recht, als schendende hetgeen Wheaton noemt: *le droit de conservation* (1), onbestaanbaar.

Blijkt die onbestaanbaarheid reeds uit redeneering, zij wordt bevestigd door alle schrijvers: Klüber kent aan de oeverstaten zulk absoluut recht toe op de rivier, dat hij het zelfs rechtmatig acht, dat eene natie zijne waterwegen voor andere volken afsluit. Volgens hem zouden dus zoowel Nederland als Pruisen dit bij den Eemsmond kunnen doen.

De Martens is iets gematigder, bewerende dat de »onschuldige doorvaart" *(passage inoffensif)* van een rivier niet belet moet worden, ofschoon hij het recht van den Souverein, aan wien de kust behoort, om die doorvaart al of niet toetelaten, erkent. Wheaton's leer is, dat anderen niet uitgesloten kunnen worden, tenzij dat gebruik niet den wettigen bezitter bemoeielijke. (2) Verder zegt hij: »Wanneer eene bevaarbare rivier de grens uitmaakt tusschen twee Staten, wordt het midden van het rivierbed *(Thalweg)* als de grens van beide

(1) p. 76.
(2) p. 181.

Staten beschouwd, evenals het vermoeden voor de hand ligt dat de scheepvaart voor beide oeverstaten vrij is. Dat vermoeden kan echter worden vernietigd, wanneer er bewijzen bestaan, dat een der beide Staten, sedert zeer langen tijd, souvereine rechten op de rivier heeft uitgeoefend. (1).

Het komt niet in de gedachte op van een enkel schrijver dat de Staat, bezitter van den voornaamsten oever, zelfs met eene vesting en kustbatterijen nabij de monding, geenerlei recht op de wateren der rivier zou kunnen uitoefenen.

§ 197. Het kustgebied van een Staat of de territoriale zee strekt zich in zee uit tot de lijn van eerbied, welke door de verste dracht van kustgeschut wordt bepaald.

De naam *lijn van eerbied (ligne de respect)* is door Pinheiro-Ferreiro gegeven aan de denkbeeldige lijn, welke op den overeengekomen afstand van de kust als maritieme grens wordt aangenomen. Die grens is niet bij alle schrijvers dezelfde. Volgens Ortolan (2) wordt zij door de meesten gesteld als te zijn: de verste dracht van kustgeschut. Hautefeuille bewijst (3) dat dit de eenige goede is.

Reeds Grotius en Bijnkershoek namen daartoe zóóveel van de zee aan, als van het land uit kon worden verdedigd; zóóver dus, als de Staat zijne macht kan doen gelden; *terrae potestatem finitur ubi finitur armorum vis.* Langen tijd werd dan ook het gedeelte der zee, dat de kusten van een Staat tot op een afstand van één zeemijl (van 60 mijlen op een graad of 1852 meters) bespoelt, tot diens gebied gerekend. De Engelsche wet van 28 Augustus 1833 bepaalt: »De vreemde koopvaardijschepen, die zich binnen de grens van een mijl van de kust ten anker of zeilende of kruisende bevinden, zonder zich naar eene haven of naar de plaats hunner bestemming te begeven, moeten, binnen 24 uren na sommatie, vertrekken. Als zij daar niet aan gehoorzamen en verboden lading aan boord hebben, worden zij verbeurd verklaard. (4) Thans wordt algemeen voor dien afstand *drie* mijlen aangenomen. (5) Die grens van drie mijlen, zegt Calvo (6), geldt bij het volken-

(1) p. 180.
(2) t. I, p. 154.
(3) Hautefeuille, *Des droits et des devoirs des nations neutres,* t. I, p. 238.
(4) Ortolan, I. bl. 161. Calvo, § 202.
(5) Wheaton, p. 109.
(6) Calvo, § 201.

recht als vaste regel, welke altijd in acht genomen en geëerbiedigd moet worden, zoolang tractaten niet een anderen hebben gesteld, welke alsdan alleen voor de contractanten bindend is.

Wij vinden dien mede aangenomen in het Oostenrijksche voorstel tot publiek maritiem recht (Weenen 1840) (1) en in het »*Projet de règlement international des prises maritimes*" van het *Institut de droit international* (rapporteur de heer Bulmerincq), zie § 8.

In 1870 verbood de Engelsche regeering aan hare loodsen, buiten hare *eigen* wateren: — de havens en een omtrek van *drie* mijlen — oorlogschepen te loodsen. (2)

Ofschoon schrijvers en gouvernementen de bepaling van drie zeemijlen hebben behouden, heb ik, in de Conferentie van 5 September 1881, van de Commissie van het Instituut voor het prijsrecht ter zee, te Wiesbaden gehouden, de aandacht er op gevestigd, dat het noodig is dien afstand te wijzigen en tot *vijf* à *zes* zeemijlen uittestrekken, omdat het Krupp-kanon van 40 cM., als kustgeschut, thans in staat is, op een afstánd van 5000 M., de zwaarste pantsering, die tot nu toe bekend is, zijnde eene van 0.61 M., te doorboren. De overige leden hebben zich daarmede vereenigd, zoodat in het reglementsvoorstel, dat van het Instituut uitgaat, de afstand tot *zes* zeemijlen zal worden gebracht. Cauchy acht eene conventioneele vaststelling van het territoriaal gebied hoogst wenschelijk. (3)

§ 198. In eene territoriale zee moet een vreemdeling, zelfs bij volslagen afwezigheid van eenige macht om het gezag op dit territoir te handhaven, zich gedragen als bevindt hij zich op het grondgebied van den Staat. Hij mag daar niets ondernemen, dat de regeering van dien Staat het recht zou hebben te beletten, als makende inbreuk op diens veiligheid.

Volgens Pinheiro-Ferreiro, noot 22 op de Martens; zie bij Ortolan.

Deze bepaling is van gewicht, omdat er uit volgt dat eene zedelijke macht genoegzaam is en niet eene daadwerkelijke, physieke wordt vereischt. Het is voldoende dat de mogelijk-

(1) Bulmerincq, *Prises maritimes*, p. 75.
(2) Dahn, *Jahrbücher 1872*, No. 14.
(3) Cauchy, *Droit maritime international*, t. 2, p. 150.

heid bestaat om van de kust de schepen te beschieten, om eerbiediging van recht te kunnen vorderen. Dit is noodzakelijk, omdat anders de logica zou medebrengen, dat men door daden het bewijs levert van de macht. Kaliber, munitie, voldoend personeel, geoefendheid der artilleristen zouden moeten blijken; dit zou tot ongerijmdheden leiden en het territoriaal gebied zou niet alleen bij de verschillende volken onderling verschillend zijn, maar zelfs op verschillende punten van de kust bij een zelfde volk.

§ 199. De Staten bezitten op de territoriale zee niet een recht van eigendom, maar een recht van onbeperkt gebruik, van toezicht en van rechtspraak, in het belang hunner veiligheid en tot bescherming hunner fiscale rechten.

Zij kunnen binnen hun territoriaal zeegebied alle maatregelen nemen en voorwaarden tot toelating stellen, welke zij voor hunne veiligheid noodig achten.

Bij het Ministerie van Buitenlandsche Zaken werd, in 1877, onder geleide van de missive van Zijner Majesteits gezant te St. Petersburg, van den 3den Mei (dus vóór dat de blokkade der Russische havens in de Zwarte Zee door de Turksche regeering was afgekondigd), de navolgende publicatie der Russische overheden ontvangen:

»Ten gevolge der oorlogsverklaring van den 12den April jl. wordt aan schepen het binnen- en uitloopen van de havens van Odessa van de mondingen van den Dnieper en van den Bug, van de zeeëngte van Kertsch en van de golf van Sebastopol, niet toegestaan dan onder de volgende voorwaarden, welke niet bij het internationale zeerecht zijn voorzien, maar thans onvermijdelijk zijn geworden ten gevolge van de verdediging der havens door torpedo's, vermits de bevaarbare plaatsen tusschen deze laatste geheim moeten blijven:

»1°. Elk binnenloopend schip zal buiten de lijn der torpedo's moeten blijven liggen, alwaar het Russische officieren met hunne bemanning ontmoeten zal, die de leiding van het schip op zich zullen nemen, na de scheepspapieren in orde bevonden te hebben;

»2°. de kapitein verbindt zich schriftelijk, zoo voor zich zelven als voor zijne bemanning en passagiers, dat niemand zich, gedurende den doortocht door de torpedo-linie, op dek zal

bevinden, noch door de geschut- of patrijspoorten den weg zal trachten op te nemen, die door het schip wordt gevolgd;

»3°. dezelfde voorschriften moeten worden nageleefd ten opzichte der koopvaardijschepen bij het uitloopen van de haven, namelijk wat betreft hun geleide, onder bevel van een Russisch officier en bemanning, overeenkomstig art. 1 en de schriftelijke verbintenis overeenkomstig art. 2;

»4°. ingeval een oorlogschip mocht kruisen op plaatsen, van waar men het binnen- en uitloopen van schepen zou kunnen waarnemen, zullen de Russische autoriteiten de verwijdering van zoodanig oorlogschip eischen, tot op eenen afstand en gedurende den tijd, die voldoende zal zijn voor het binnen- en uitloopen der schepen; geen schip zal eene haven mogen binnen- of uitloopen, alvorens voldaan zij aan deze formaliteit, welke niet bij het internationale zeerecht is voorzien, maar onvermijdelijk is geworden ten gevolge het nieuwe verdedigingsmiddel door torpedo's."

§ 200. Schip is territoir.

Deze regel geldt alleen onbepaald voor oorlogschepen. Koopvaarders blijven alleen in de *open zee* onderworpen aan de souvereiniteit van het land, waartoe zij behooren. In eene *territoriale zee* worden zij aan particulieren gelijk gesteld en zijn als zoodanig onderworpen aan de wetten, die in den vreemde de betrekkingen tusschen privaatpersonen regelen. (1) De territorialiteit van een koopvaardijschip is slechts betrekkelijk, de assimilatie niet volkomen, blijkbaar uit het visitatierecht, dat oorlogvoerenden op handels-, niet op oorlogschepen kunnen uitoefenen.

Volgens Phillimore (2) geven langdurig gebruik en algemeene gewoonte aan elk *oorlogschip* het recht, als een deel van den Staat te worden beschouwd, wier vlag het voert en daardoor op ontheffing van elke andere jurisdictie. Dit gewoonterecht is van dien aard, dat buiten eenigen twijfel iedere Staat, die niet te voren formeel heeft verklaard, zich niet langer aan dit gebruik van de beschaafde wereld te houden, onder stilzwijgend verband ligt dit recht aan ieder vreemd oorlogschip, dat

---

(1) Calvo, § 339. Cauchy, *Droit maritime international.* II, p. 157 et 276. Ortolan, I. 261.

(2) Phillimore, § 341.

in zijn havens ligt, toetekennen. Phillimore § 341. Travers Twiss zegt hiervan: (1)

»Een oorlogschip vertegenwoordigt de souvereine macht van het volk, onder welks commissie en vlag het vaart. Als het de open zee, de groote weg aan alle volken gemeen, verlaat en in het zee-gebied van een bevrienden Staat komt, heeft het aanspraak op dezelfde voorrechten, welke aan den persoon van den Souverein worden toegekend.

»Een oorlogschip is eene uitbreiding van het territoir van de natie, waartoe het behoort; niet alleen wanneer het op den grooten Oceaan is, maar als het zich in eene vreemde haven bevindt. In dit opzicht gelijkt een oorlogschip op een leger, dat met vergunning door een neutraal gebied marcheert. Noch oorlogschepen noch dusdanige legers vallen onder de jurisdictie van een vreemden Staat."

Wheaton zegt nagenoeg hetzelfde en Ortolan (2): »De Staatschepen vallen niet onder de jurisdictie van het land, in wiens wateren zij zich bevinden. De misdaden en vergrijpen *aan boord* van die schepen begaan, hetzij door de equipage, hetzij door ieder ander, die zich aan boord bevindt, behooren tot de bevoegdheid van de rechtbanken van het volk, waartoe het oorlogschip behoort en worden volgens de wetten van dat land berecht." Calvo assimileert eenigermate den commandant van een oorlogschip aan een diplomatiek agent bij een vreemd hof, de *état-major* en de verdere bemanning aan het gevolg van den gezant, het schip aan het Hôtel der ambassade (3), Cauchy eveneens (II. 157).

Wanneer iemand van de officieren of matrozen van een oorlogschip zich echter *aan land* schuldig maakt aan overtreding van de landswetten, dan hebben, *zoolang zij zich te land bevinden*, de plaatselijke autoriteiten het recht zich van hen meester te maken en hen door rechters en naar de wetten van den Staat te doen oordeelen. De commandant van het schip moet daarvan, alsmede van de reden der arrestatie, worden onderricht, en geeft de zaak in handen van de diplomatieke agenten, opdat deze, naar de zaak medebrengt, bewerken dat de beschuldigden aan hem worden overgeleverd of op de verdere berechting der zaak en op de behandeling der personen toe-

(1) Travers Twiss, *Right and duties of nations in time of peace.* 229.
(2) Ortolan, I. 266.
(3) Calvo, § 538.

zicht houden. *Tant qu'ils sont à terre*, staat bij Ortolan (I. 268). Hier moet bedoeld zijn, nog binnen het gebied van het land. Bevinden zij zich bijv. op de reede, in de haven, binnen de grens van de territoriale zee, in sloepen of op schepen van den Staat, waarin zij tijdelijk vertoeven, dan staan zij niet op eigen bodem, maar op dien van den vreemden Staat. De sloepen en barkassen van hun eigen oorlogschip voeren de vlag en staan derhalve met het oorlogschip gelijk. Die zich daarin bevindt wordt door de vlag van zijn land gedekt.

Met het oog op de uiterste gevoeligheid der natiën, waar het zulke zaken betreft, moet de aanraking der justitie of politie met de bemanning van vreemde oorlogschepen steeds met groote omzichtigheid en welwillendheid plaats hebben. In 1862 ontstond tusschen Brazilië en Groot-Britannië een ernstig verschil, omtrent de arrestatie, door eene patrouille, in den omtrek van Rio-Janeiro, van drie officieren van het Engelsche fregat *La Forte*, die in burgerkleeding met een Braziliaanschen schildwacht twist hadden gekregen. Hunne tijdelijke detentie werd door de Engelsche regeering als eene beleediging harer marine beschouwd. Het geschil werd aan de arbitrage van den Koning van België onderworpen, die den 18[den] Juni 1863, met het oog op verschillende consideraties, besliste: »*Nous sommes d'avis que, dans la manière dont les lois brésiliennes ont été appliquées aux officiers anglais, il n'y a eu ni préméditation d'offense, ni offense envers la marine britannique.*"

§ 201. Het saluut of maritiem ceremonieel is strikt in acht te nemen, niet meer als bewijs van heerschappij ter zee of overwicht van den eenen op den anderen Staat, maar als bewijs van belangstelling, openbare wisseling van de regelen van courtoisie en hulde aan de onafhankelijkheid der natiën. (¹)

In de 17de eeuw, toen het gelijk recht van alle volken op de open zee nog niet werd toegegeven, en voornamelijk Engeland uitsluitend verlangde om als eerste zeemogendheid der wereld, in het bezit van souvereine rechten op de zee, die het omgeeft (de Britannische zee), te worden erkend, heeft het saluut tusschen Engeland en Frankrijk tot groote moeielijkheden en tusschen Engeland en den Staat der Vereenigde Nederlanden

(1) Ortolan, I. 335. Travers Twiss, *Time of peace*, p. 267.

tot feitelijkheden geleid en is, zoo niet de oorzaak, toch de aanleiding tot oorlog geworden.

Reeds Jacobus I, Koning van Engeland, vorderde dat alle vreemde schepen, in de z.g.n. Britannische zeeën, zijne oorlogschepen zouden salueeren door de marszeilen te laten vallen en de vlag te strijken, zonder dat dit saluut werd beantwoord. Philips II verbood aan de Spaansche oorlogschepen dit te doen. Zoo ver strekte Engeland's eisch zich uit dat, terwijl de Fransche ambassadeur de Sully zich op een Engelsch schip naar Londen begaf, dit schip een Fransch oorlogschip dwong het door het strijken van de vlag te salueeren. Karel II was zóó van zijn recht overtuigd, dat hij aan den heer d'Estrades, gezant van Lodewijk XIV, zeide: »*qu'il ne croyait pas que le roi de France voulut lui contester un droit établi et à quoi* Henri IV *avoit consenti, lorsque la reine* Elisabeth *lui prêta sa flotte; qu'il en était en possession et que cela lui serait bien rude de voir que le Roi, de l'amitié duquel il faisait un fondement assuré, lui voulut retrancher la plus belle marque qu'il avait de la royauté.*" Lodewijk XIV, ofschoon den wuften en zedeloozen Karel II door geld geheel in zijne macht hebbende, had moeite om hem van diens beweerd recht ten aanzien van Frankrijk aftebrengen.

Engelands ijverzucht tegen den bloei en de snelle ontwikkeling van den jeugdigen Staat der Vereenigde Nederlanden leidde in 1651 tot de acte van Navigatie, — voornamelijk tegen Holland gericht — en tot verschillende willekeurige handelingen ter zee, toen het, oorlog willende, aan de Nederlanden de deswege gevraagde genoegdoening weigerde en het strijken der vlag voor zijne schepen eischte.

In 1652 ontstond tusschen Maarten Harpertsz Tromp en een Engelsch eskader onder Blake bij Dover een gevecht omtrent die eerbewijzen. Toen de onderhandelingen tusschen de Hollandsche gezanten en Engeland deswege gedaan tot geen bevrediging leidden, verlieten deze Londen en begon de eerste Engelsche oorlog. In het Vredestractaat, den 5den April 1654 te Westminster gesloten, werd in art. 13 bepaald: »Item (Is besloten) dat de scheepen en vaartuygh der Vereenighde Provincien soowel van oorloge, en om de macht van den vijandt af te weeren, uitgerust, als andere, dewelcke eenigh schip van oorloge van deese Republicque (Engeland) in de Brittannische zeeën sullen komen te ontmoeten, de Vlagge van de top van de Mast sullen strijcken, en het Marszeijl laaten vallen, in voe-

gen, gelyck als oyt in vorige tijden, en in eenige voorgaande Regeringe gebruyckelyck is geweest." Op het laatst van 1671 zocht Engelands Koning, door het Fransche goud overgehaald, weder oorlog met de Republiek. (1) De Ruyter lag met 46 oorlogschepen, 10 aviso's en 6 branders op 6 of 7 mijlen voor West-Kapelle ten anker, toen het Engelsche Koningsjacht de Merlin, waarmede de echtgenoote van den gewezen gezant William Temple naar Engeland werd overgebracht, 24 Augustus, uit de Maas komende, dwars door de vloot van den Staat liep en den Luitn. Admiraal de Ruyter met eenige schoten begroette. Deze was juist bezig zijn schip te krengen en kon dus die schoten niet terstond beantwoorden, zoodat de Luitn. Admiraal van Gendt, langs wien het jacht het dichtst heen voer, zeven eereschoten terug gaf, hetgeen kort daarop door de Ruyter met nog eenige werd gevolgd. Het Engelsche jacht deed echter dadelijk daarop twee schoten met scherp op het schip van den Luitenant-Admiraal, omdat deze zijn vlag niet streek en zijn topzeil niet vallen liet. Toen van Gendt aan boord van het jacht kwam om Mevrouw Temple te begroeten, drong de Engelsche Kapitein nogmaals op dat eerbewijs aan, doch de Luitenant-Admiraal verklaarde, dat hij eene zaak van zoo groot gewicht, als het strijken van de vlag van een oorlogschip, in de eigen wateren op de kust, voor een eenvoudig Koningsjacht, zonder bepaald bevel daartoe, niet op zich nam (2). Deze zaak werd het voorwendsel voor een nieuwen oorlog, welke in Februari 1674 eindigde, door het Vredestractaat van Westminster, waarbij in art. 15 van de zijde der Staten het recht werd erkend van Groot-Britannië, »opdat aan des selfs vlagge, in de zeeën hier naer te benoemen, eerbiedigheyt werde bewesen." Voor het eerst werd nu verklaard, wat men door Britannische zeeën verstond, namelijk: de zee van Kaap Finisterre tot het midden van het punt genaamd het Statenland, in Noorwegen.

Thans salueeren oorlogschepen elkander niet meer met de vlag en, zoo een enkel schip halverwege zijn vlag neerhaalt om ze onmiddellijk weer te hijschen, geschiedt dit personeel om aan een commandant van hooger rang eer te bewijzen en nimmer gelijktijdig met de eereschoten. (3) »*It is*" zegt Travers

(1) Hume zegt: *A ground of quarrel was sought.*
(2) De Jonge, *Geschiedenis van het Nederl. zeewezen.* 3e dl., bl. 46.
(3) Ortolan, I. 335.

Twiss (1) »*voluntary on either side and it proceeds altogether upon a calculation of equality, as between Nations. All International salutes are therefore in strict practise to be returned gun for gun.*" Blijkens art. 52 punt *b* en art. 53 punt *c* van de thans geldende Britsche bepalingen (2) wordt, in Engeland evenals elders, het beginsel van reciprociteit strikt in acht genomen. De in Nederland voorgeschreven bepalingen in het reglement op de Eerbewijzen en Saluten (1879) worden aangetroffen in bijlage 78. In het algemeen zij opgemerkt dat in den laatsten tijd — ook ten gevolge van ander en zwaarder scheepsgeschut — de saluten veel zijn vereenvoudigd. De etiquette of internationale courtoisie mag echter niet worden verzuimd.

Koopvaardijschepen moesten vroeger voor de oorlogschepen, die zij tegenkwamen, uit het beginsel dat deze over de veilige vaart op de open zee waakten, tot saluut de vlag strijken en het topzeil laten vallen. Dit verplicht saluut is afgeschaft en daarvoor in de plaats salueeren zij de oorlogschepen meesttijds uit beleefdheid, met driemaal de vlag neer te halen en op te hijschen.

Salueert een koopvaarder een oorlogschip met schoten, dan beantwoordt deze, zoo mogelijk, dit saluut met twee schoten minder. (Zie Fransch reglement van 20 Mei 1868, bij Calvo, § 161.)

§ 202. De maritieme mogendheden nemen over het algemeen regelen in acht bij het wisselen van bezoeken, tusschen officieren van oorlogschepen of andere autoriteiten van bevriende natiën.

Deze berusten op het beginsel van volkomen wederkeerigheid.

Deze regelen zijn (3):

a. Een voorloopig bezoek.

1. De vlag- of andere commandeerende officier van een of meer oorlogschepen, zal, wat zijn rang moge wezen, bij de komst van eenig oorlogschip van andere nationaliteit, een officier naar zoodanig aankomend schip zenden, of in

(1) Travers Twiss, *Time of Peace*, p. 267.

(2) *The Queen's regulations and admiralty instructions for the government of Her Majesty's naval service.* 1879.

(3) Zie ook: *The Queen's regulations.* 1879. § 57.

geval het eene vloot of een eskader is, naar het schip van den hoogst commandeerenden officier, om hem de gebruikelijke beleefdheden aantebieden.

2. De kapitein van het schip, waaraan het bezoek is gebracht, zal een officier zenden om het te beantwoorden.

b. Officieel bezoek.

1. Binnen 24 uren na aankomst zal de vlag- of ander hoogst commandeerende officier van het binnen gekomen schip of schepen de hoogst commandeerende officier van de vloot, van het eskader of van eenig oorlogschip c. q., van eene andere nationaliteit, in de haven tegenwoordig, bezoeken voor het geval deze van gelijken rang is. Dit bezoek zal binnen 24 uren, nadat het is gebracht, moeten zijn beantwoord. Bij officieren van verschillenden rang brengt die van den laagsten rang het eerste bezoek; het tegenbezoek moet eveneens binnen 24 uren worden gebracht.

Gelijke regelen worden in acht genomen wanneer zich geen oorlogschepen in de haven bevinden, tusschen de commandanten der binnenvallende oorlogschepen en den commandant van de vesting.

§ 203. Oorlogschepen kunnen, in open zee, een schip, dat zijn vlag niet toont, dwingen de kleuren van de natie te hijschen.

Dit vloeit voort dat zij zedelijk gehouden zijn tot de veilige vaart in de open zee mede te werken.

De uitnoodiging om de vlag te toonen geschiedt volgens gebruik, door een los schot. Indien daaraan geen gehoor wordt gegeven, volgt een scherp voor de boeg en indien ook die waarschuwing in den wind wordt geslagen, mag een oorlogschip zoodanig schip behandelen als van geen bepaalde nationaliteit en het voor een prijsgericht brengen. (1)

§ 204. Tot vernietiging van den slavenhandel is door de meeste Europeesche mogendheden, bij tractaat, aan een gedeelte hunner oorlogschepen, die daartoe van uitdrukke-

(1) Travers Twiss, *Time of peace.* 269.

lijke instructiën zijn voorzien, wederzijdsch recht verleend om, in open zee, doch met uitzondering van enkele zeeën, zoodanige koopvaardijschepen der gecontracteerd hebbende natiën te visiteeren, welke op redelijke gronden, verdacht worden gehouden, slaven aan boord te hebben en die schepen te arresteeren, bijaldien de schuld aan den verboden menschenhandel blijkt.

De slavenhandel, door het Weener Congres in 1815 veroordeeld en een handel genoemd, »door welke Afrika ontvolkt, Europa geschandvlekt en de menschheid beleedigd wordt", werd vooral op Engeland's initiatief krachtig bestreden. Het ging zóóver van daartoe in vredestijd een recht van visitatie op zijn eigen schepen — tegen reciprociteit — als volkenrechtelijke zeepolitie op de meeste zeeën, aan de oorlogschepen van vreemde Staten toe te kennen. Tusschen Nederland en Engeland werd het te 's Hage den 4den Mei 1818 gesloten en is nog van kracht.

Het is echter een beperkt recht: 1e slechts tot een maximum van 12 schepen van elke marine, die daartoe speciaal moeten zijn aangewezen en van instructiën voorzien; 2e de visitatie mag alleen plaats hebben als er bepaalden grond bestaat om een schip verdacht te beschouwen; 3e het mag niet worden uitgeoefend op de Middellandsche zee, noch op de Europeesche zeeën, gelegen buiten de Straat van Gibraltar, ten noorden den 27sten parallel noorder-breedte, noch ten oosten van den lengte-meridiaan op den 20sten graad bewesten Greenwich.

Deze bepaling werd bij tractaat van 31 Augustus 1848 gewijzigd en het recht van arrestatie uitgebreid tot de schepen voor den slavenhandel uitgerust, welke op de oostkust van Afrika, ten westen van den 53sten lengtegraad oosterlengte van den meridiaan van Greenwich en tusschen den équator en de parallel van 30 graden zuiderbreedte werden aangetroffen.

Den 20sten December 1841 kwam met de meeste andere Staten soortgelijk verdrag tot stand. De Vereenigde Staten van Noord-Amerika, wier politiek ter zee steeds tegen die van Engeland is gekant, vreesde dat dit visitatierecht door de overmacht der Engelsche marine, ten nadeele van den handel zou uitloopen en voegde zich dus niet bij de overige Europeesche Rijken. Ook Frankrijk trad daarna terug en deed als de Vereenigde Staten, namelijk het rustte, evenals Engeland kruisers uit, om bij de

Afrikaansche kusten de als slavenhaler verdachte *eigen* schepen te vervolgen, doch onthield zich zorgvuldig de schepen van *vreemde* natiën lastig te vallen. Dit standpunt verdient voorzeker verre de voorkeur boven dat van eerstbedoelde Staten.

2°. *Regel voor den aanvang van een zeestrijd.*

§ 205. Alvorens een zeestrijd aanvangt moet de vlag geheschen en de waarheid der vlag door een kanonschot bekrachtigd worden.

Als krijgslist is het geoorloofd tot aan de voorbereiding van den eigenlijken strijd vreemde vlaggen te bezigen. Zoodra echter de wapens gebruikt worden, moet alle misleiding ophouden.

Evenals in den landoorlog zijn de krijgsstreken — die laag, onedel zijn — verboden. Vattel verhaalt van een Engelsch fregat, dat, in den oorlog van 1756, voor de haven van Calais verscheen en noodsignalen heesch om eenige schepen tot zich te lokken, en zich van een boot met zeelieden meester maakte, toen die edelmoedig tot hulp kwamen opdagen. Halleck (1) zegt dat als het geval waar is, die onwaardige streek eene gestrenge straf verdient.

Sir Sherston Baker deelt het volgende mede dat, den 13en Februari 1783, voor den mayor van New-York is verklaard. De *Sybille*, een Fransch fregat, Kapitein Graaf de Krergaron de Soemaria, lokte het Britsche schip *Hussar*, Kapitein Russell, tot zich, door zich voor te doen als een door eenig Engelsch schip gemaakte prijs, welke in nood verkeerde. Toen Kapitein Russell naderde om het ter hulp te komen, maakte de *Sybille* een voorbereide en snelle beweging, toegelegd om de boegspriet van de *Hussar* weg te nemen, reefde bij en trachtte het Engelsch schip te enteren. Deze krijglist van het minst gehalte werd door de snelle bewegingen en de kordaatheid van Kapitein Russel verijdeld. Na een scherp gevecht werd de *Sybille* genomen, waarop Kapitein Russell den degen van haar commandant openlijk verbrak, omdat hij rekende dat deze zijn naam had bezoedeld door zich te verlagen den *Hussar*, gedurende meer dan een half uur, onder een valsche vlag en zelfs onder noodseinen te bestrijden. De »*Hussar*" — zeide kapitein

---

(1) Halleck's *International Law. Baker's edition.* II. 26.

Russell — »had met geen eerlijk spel te doen gehad, doch de Almachtige God had het uit den schandelijksten valstrik en van den laaghartigsten vijand gered."

Hij liet den kapitein van de *Sybille* als staatsgevangene opsluiten.

De commandant van een oorlogschip eener oorlogspartij, die een gewapend vaartuig ontwaart, is, zoolang hij dat nog niet verkend heeft, op zijne hoede. Om het te verkennen nadert hij het zoo dicht als raadzaam schijnt, en hijscht daarop zijne vlag in top, terwijl gelijktijdig een kanonschot wordt gelost, scherp geladen, doch — zoolang het niet bekend is of men met een vijand heeft te doen — op eenige kabellengten vóór of achter het schip gericht (*coup d'assurance ou de semonce, affirming gun*). Dit schot is eene uitnoodiging aan het andere schip om zijne vlag te toonen en tevens eene verklaring, dat de geheschen vlag werkelijk die is van den Staat, aan wien het oorlogschip behoort. »Deze eenvoudige en majestueuse verklaring," zegt Ortolan, (1) »is even heilig als de eed. Dit schot is het teeken, dat de commandant en allen die aan boord zijn, plechtig, met hun woord van eer, de waarheid der vlag bezegelen. De stem van het kanon, die in naam van eene Souvereiniteit spreekt, het fluitend geluid van den kogel en zijne schokkende sprongen op de effen zee of op den kam der deining, zijn bovendien een saluut aan de vlag en eene waarschuwing, dat men tot verdediging gereed is."

Het vreemde schip mag mede geen schot doen, alvorens het zijne ware vlag hebbe geheschen. Die den strijd begint zonder vlag, of met eene vreemde vlag in top, wordt, wegens deze schending van het volkenrecht, als zeeroover beschouwd en behandeld. (2)

3°. *Recht op persoon en goed.*

§ 206. Vijandelijke oorlogschepen kunnen ten allen tijde, in open zee en in de wateren der oorlogvoerende Staten, doch niet op neutraal zeegebied, aangevallen en genomen worden. De bemanning kan krijgsgevangen worden gemaakt.

---

(1) 2e dl., bl. 256.

(2) De Pistoye et Duverdy, *Traité des prises maritimes*, t. I, p. 234.

1°. Oorlogschepen zijn krijgsmacht en oorlogsmaterieel. Beide zijn, volgens dezelfde beginselen als bij den oorlog te land, aan de gevaren van den oorlog onderworpen.

Daar de oorlogvoerenden, in den oorlog ter zee, op den persoon der combattanten en op de eigendommen van den Staat, dezelfde rechten hebben als in den oorlog te land, geldt het daaromtrent behandelde onder letter *A*, voor zooveel het bij de marine toepassing vindt, ook voor den oorlog ter zee.

2°. Als *neutraal zeegebied* worden beschouwd alle havens, reeden, baaien, zeeboezems of inhammen, mondingen van stroomen, die tot onzijdig staatsgebied behooren, en het gedeelte der zee, dat de kusten van die Staten bespoelt, tot op een afstand, die vroeger was bepaald op eene zeemijl of 1852 meters, doch die zich rechtens uitstrekt zóóver, als de Staat door zijne kustbatterijen zijne macht kan doen gelden en uitoefenen. (1)

Volgens sommigen is het, ingeval een oorlogschip genoodzaakt is in een vreemde haven schuilplaats tegen storm te zoeken, of provisie noodig heeft, of van den oorlog onkundig een haven binnen komt, geoorloofd, zulk een oorlogschip vrij te laten. (2) Er bestaan enkele voorbeelden, dat het geschied is, doch ook van het tegendeel.

In 1746 werd het Engelsch oorlogschip *Elisabeth* door storm genoodzaakt in de vijandelijke haven van Havana schuilplaats te zoeken. De kapitein stelde zich voor den Spaanschen Gouverneur krijgsgevangen en zijn schip als prijs, doch deze weigerde van diens ongeluk gebruik te maken, gaf hem alle gelegenheid zijn schip te herstellen en, toen deze vertrok, een vrijgeleide tot de Bermudes. — Die edelmoedigheid ging naar mijne beschouwing te ver. Staatsrechtelijk mag niemand den vijand wapenen tegen den eigen Staat in de hand geven. Het schip had tot den vrede in beslag en de bemanning krijgsgevangen moeten zijn gehouden.

In 1745 liep een Fransch eskader de haven van Louisburg op Kaap Breton binnen, zonder te weten dat het eene vijandelijke was. Het werd prijs-, en de officieren en matrozen krijgsgevangen verklaard. Soortgelijk lot viel ook den Franschen kapitein Nalin te beurt, toen hij, in 1780, de haven van Granada, der Antilles, onbewust van haar vijandelijk karakter binnenliep.

§ 207. Een particulier schip met zijne bemanning kan

(1) Bluntschli, § 827.
(2) Halleck, II. 153.

als oorlogschip dienst doen, doch alleen tot het bestrijden van de oorlogschepen der tegenpartij en voor zooverre zijn commandant van de regeering van den oorlogvoerenden Staat een behoorlijken commissie-brief heeft ontvangen, welke hem tot het voeren van den strijd machtigt.

Bij decreet van 24 Juli 1870 beval de Koning van Pruisen de oprichting eener vrijwillige marine. Hij deed daarbij een beroep op de ingezetenen om zich met hunne schepen ter beschikking der regeering te stellen, om de Fransche oorlogschepen aan te vallen en te vernielen. Een prijs van 10000 tot 50000 thaler werd, naar gelang van het charter der genomen schepen, beloofd.

De maatregel was niet nieuw. Eene publicatie van Prins Willem III van Oranje, van 24 April 1673 bepaalde:

Art. 1. dat al degene die in eene rencontre of bataille van wederzijdsche vloten eenig Fransch of Engelsch oorlogschip veroverde, niet alleen het schip zelf maar ook het kanon, touwwerk, ankers en al den aankleve van dien zou behouden en bovendien eene premie verkrijgen.

Art. 2. Wanneer het een schip van den eersten Admiraal was, van 50000, voor ieder schip van de andere admiralen (Art. 3) van 30000 caroli-gulden enz.

Verder behelsde Art. 11: »Ende op dat alle goede Inghezetenen ende Patriotten van den Lande, oock mogen werden aangemoedicht, om particuliere equipagien van Oorloge ten dienste van 't Landt, ende tot afbreuk van de vijanden van den Staet te doen; hebben wij over sulcks mede geresolveert ende vast gesteldt, gelyck vast gesteldt werdt mits desen, dat alle die geenen die haer met eenige schepen ten Oorloghe toegerust, komen te vervoegen onder 's Lands Vloote, haer ten dien eynde aangevende aen den Admirael, ofte 't opperhooft der selver Vloote, ende rangerende onder de vlagge over het veroveren van Schepen, 't afhalen van Vlaggen ende andersints, sullen genieten tot eene belooninge van hare affectie, getrouwigheijdt ende couragie, over yeder voorval, noch eens soo veel als ten aensien van 's Landts Oorlochschepen hier vooren is gestatueert."

De vraag is in 1870 gedaan of, nu de kaapvaart is afgeschaft, de mogendheden, welke tot het verdrag van Parijs zijn toegetreden, zoodanigen maatregel mogen nemen. Calvo [1]

---

[1] Calvo, § 944.

vindt groote overeenkomst tusschen deze vrijwillige marine en de kaperschepen, ook in het toekennen van premiën. Dat gevoelen wordt niet door mij gedeeld. Het afdoend en kenmerkend verschil ligt m. i. hierin, dat kapers worden uitgerust *hoofdzakelijk* om jacht te maken op 's vijands koopvaardijschepen en deze hulp-marine *uitsluitend* tot het bestrijden van 's vijands oorlogschepen. Zeer terecht adviseerden de advocaten van de Kroon in Engeland, ter dezer zaken geraadpleegd, dat zij er geen schending van de verklaring van 1856 noch eene indirecte herstelling van de kaapvaart inzagen, maar dat in hun oog de handelingen, waartoe deze schepen bestemd waren, niet een bepaaldelijk privaat en commercieel karakter droegen en eerder gelijk gesteld moesten worden aan de handelingen der vrijwillige korpsen in den landoorlog, welker vorming door het internationaal recht volkomen erkend en gewettigd is.

Geheel iets anders is het of zoodanige maatregel thans nog doel treft. Die vraag is, zoo men wil, meer van inwendig staatkundigen dan van internationalen aard. Toch heeft de beantwoording er van invloed op de hoogst gewichtige internationale rechtsvraag nopens de eerbiediging van den bijzonderen eigendom ter zee. Kan een koopvaardijschip thans nog tot oorlogschip ingericht worden en als zoodanig goede diensten bewijzen, dan is dat een gewichtige rechtsgrond om die koopvaarders buit te verklaren. Opmerkelijk is daarom de verklaring van Calvo: »*On n'a pas appris que la Prusse soit parvenue à faire armer et mettre en mer* aucun *bâtiment de cette espèce.*" Dat is natuurlijk. De pantsering en het kolossale scheepsgeschut van dezen tijd heeft den strijd van een koopvaarder tegen een oorlogsbodem te ongelijk doen worden. Een windhond vermag niets tegen een olifant.

§ 208. Koopvaardijschepen, varende onder 's vijands vlag met de vijandelijke lading, die zich aan boord bevindt, kunnen, volgens de tot heden geldende regelen van het oorlogsrecht, worden genomen en prijs verklaard.

Dit buitrecht ter zee steunt nog op het beginsel, dat alle onderdanen van de tegenpartij vijanden zijn, en dat hetgeen men dus aan die onderdanen ontneemt, beschouwd wordt aan den vijand zelf te zijn ontnomen. (1) Daar voor den oorlog in het algemeen — en dus ook voor den zee-oorlog — thans het be-

(1) Hugo de Groot, III. 6. § 2.

ginsel geldt, dat alleen de Staten vijanden en oorlogspartijen zijn, doch niet de onderdanen, en als gevolg daarvan de bijzondere eigendom te land onschendbaar is verklaard, is het onredelijk het buitrecht ter zee te bestendigen.

Het beginsel van de *onschendbaarheid van den bijzonderen eigendom ter zee* is reeds door mij in de eerste uitgave verdedigd. De Hoogleeraar van der Hoeven, veeltijds met mij homogeen, heeft op dit punt mij *den oorlogsjurist der toekomst* genoemd. Die toekomst nadert m. i. met rassche schreden. Zijne merkwaardige critiek noopt mij dit onderwerp thans breeder dan in 1872 te behandelen. Ik begin daartoe het Engelsche standpunt te ontwikkelen.

Sedert de invallen van den Romeinschen Caesar, van de Saksers en van Willem den Veroveraar met zijn Normandiërs, zijn eeuwen na eeuwen voorbijgegaan, die de Britten in het ongestoord bezit lieten van al hun bezittingen te land. In al die tijden heeft geen enkele vreemde vijand in dien machtigen eilandstaat voet aan wal gezet. (1) Hunne bewoners gevoelen zich daardoor en door het bewustzijn dat zij door hunne talrijke vloot gedekt zijn zeker en gerust.

Hun belang raadplegende, gelooven zij dan ook, dat in tijd van oorlog de vijandelijke eigendom te land, zoowel als die ter zee moet kunnen worden genomen. Te land kunnen zij zelf niets verliezen, bij het buitrecht dáár derhalve slechts winnen; ter zee waarborgt, volgens hunne meening, hun overmacht het behalen van rijke prijzen. Meest alle Engelschen houden dan ook, tot nu toe, met hand en tand aan het bestaande beginsel vast. Dat is dus niets anders dan een beginsel van politiek d. i. van belang, zooals door den heer Mountaque Bernard, in 1875, te 's Hage, in de zitting van het Instituut is verklaard. Hij voegde er bij dat deze politieke quaestie, waarin het overwegend belang van de zekerheid der Staten alle andere belangen ter zijde stelt, niet is van de competentie der rechtsgeleerden.

Wanneer het beginsel werkelijk noodig ware voor de zekerheid, de veiligheid der Staten, dan moet het voorzeker worden geeerbiedigd. Ieder staat is trouwens de eenig bevoegde om te oordeelen in en over hetgeen hij zelf tot zijn behoud en zekerheid noodig acht. Blijkt echter dat het behoud van een Staat met dat beginsel niets te maken heeft, dat het er volstrekt niet

---

(1 De tocht der Nederlanders naar Chattam en hunne landing bij Sheerness kan, als van kortstondigen aard, hier buiten beschouwing blijven.

van afhangt, maar slechts een dekmantel is om aan een verouderd beginsel, tot Engelands tradities behoorende, met schijn van recht zich vast te kunnen klampen, dan nadert het tijdstip dat in de andere Staten het standpunt der Engelschen als niet meer in overeenstemming met de beginselen der beschaving worde verklaard, waardoor het hun belang zou kunnen worden niet alleen te staan tegenover allen. Volgens het Engelsch recht is en blijft een burger meer aan den Staat verbonden dan in de meeste andere Staten; de band of, zooals de Engelsche juristen het uitdrukken, de »*allegiance*", die den onderdaan aan den Souverein verbindt, is sterker, nauwer dan elders. Van daar dat iemand, op Engelsch territoir geboren, zelfs buitenslands gevestigd blijvende, zijne hoedanigheid als Engelschman behoudt. (1). Op hem en op al wat hij bezit, blijft de Souverein rechten doen gelden. Alleen is, in Mei 1870, bij *bill* aangenomen, dat iemand uit vreemde ouders op Engelsch gebied geboren, bij zijne meerderjarigheid kan kiezen tusschen de nationaliteit van het land zijner ouders en die van zijne geboorte. Niet de Staat en diens vertegenwoordigers in den rechtstrijd alleen, maar *ieder* onderdaan van den Souverein, waarmede men in oorlog is, wordt — in dat denkbeeld — vijand. Hij en zijn bezit zijn neembaar.

Als regel — zegt Phillimore (2) — is een vijand in zijn land *buiten de wet.* Als de vijandelijkheden zijn begonnen, is de persoon des vijands, strikt genomen, vatbaar om te worden gevat en zijn eigendom om verbeurd te worden verklaard.

Die eigendom moet dan ook, volgens dat beginsel, worden verbeurd verklaard, onverschillig waar men dien vindt, in 's vijands land, op zee of in het eigen land. Van daar dat Phillimore zegt: (3) »Het recht om de schuldvorderingen van den vijand verbeurd te verklaren is een toevoegsel van het recht tot het verbeurdverklaren van zijne bezitting. Het strikt recht — de natuur der zaak — is buiten quaestie." »Tot dusverre", zegt hij verder (bl. 134), »is het strikt recht behandeld, maar de gestrengheid van het recht *is gewijzigd door de humane en wijze practijk der volkeren.*" Schuldvorderingen worden niet meer verbeurdverklaard, zij *herleven* bij het sluiten van den vrede. (4)

(1) Calvo, I. § 316.
(2) Phillimore, deel III, bl. 115.
(3) id. id. bl. 132.
(4) id. id. bl. 134.

Waarom op het ééne *bezit* van den vijand gematigdheid betoond en op het ander de uiterste gestrengheid behouden? Indien het behoud, de veiligheid van een Staat afhankelijk is van of gebaat wordt met de confiscatie van 's vijands bezit, is concessie misplaatst en zou verbeurdverklaring ook op de schulden moeten worden toegepast.

Engeland's staats- en rechtsgeleerden zijn echter tot het besef gekomen, dat de Engelsche kooplieden op het vasteland groote schuldvorderingen bezitten en dat, indien de schuldvorderingen van 's vijands onderdanen worden verbeurdverklaard, het recht van reciprociteit medebrengt dat hun schuldvorderingen hetzelfde lot ondergaan. De humane en wijze practijk der volkeren heeft de confiscatie van den bijzonderen eigendom in het eigen land (schuldvorderingen) afgeschaft, zij heeft een eind gemaakt aan de confiscatie van den *bijzonderen* eigendom in het gebied van den vijand, waarom een inhumane en ongerechte practijk behouden, waar het den bijzonderen eigendom op de open zee betreft?

Laat ons zien op welken grond Sir Travers Twiss het Engelsche standpunt verdedigt.

»De roerende goederen van eene vijandelijke natie" — zeide hij, in 1863 (1) — »zijn, evenals land en huizen, vatbaar om door een oorlogvoerende genomen en tot zijn eigen gebruik verbeurdverklaard te worden, niet louter wanneer die roerende goederen zich binnen het gebied van een vijand bevinden, maar wanneer zij in open zee worden gevonden, want er bestaat voor een oorlogvoerende geen juridiek beletsel *ratione loci* (uit den aard der plaats), om den eigendom van zijn vijand te nemen in eene plaats, welke is *nullius territorium* (het gebied van niemand). Wanneer een kruiser van eene oorlogspartij derhalve een koopvaardijschip op de open zee ontmoet en het schip of zijne lading eenen vijand behooren, dan is het in overeenstemming met het hoofddoel van elken oorlog, dat de oorlogspartij recht doe aan zich zelven, door van 's vijands eigendom bezit te nemen en dien tot zijn eigen gebruik aantewenden."

De grondslag van deze redeneering is dat de aard der plaats — de open zee — *geen* reden van verschil maakt tusschen het buitrecht te land en ter zee.

Nu is echter in 1874 door de Brusselsche Conferentie het

(1) Travers Twiss, *The Law of nations, Time of war*, p. 141.

beginsel aangenomen: »*La propriété privée devant être respectée* (Art. 40) en in 1880 te Oxford, met algemeene stemmen, door het *Institut de droit international*, het bepaalde in art. 54 van de Handleiding: *La propriété privée*, *individuelle ou collective*, *doit être respectée*. De wijze van redeneering van Sir Travers Twiss volgende, wordt deze dus: De bijzondere eigendom te land, in 's vijands territoir is niet vatbaar om verbeurd te worden verklaard; evenmin kan dit dus met die ter zee geschieden, want de aard der plaats, welke is *nullius territorium* wijzigt het beginsel niet. Aangewezen tot het gebruik van ieder, noopt zij nog meer tot eerbiediging dan die van vijandelijk gebied.

Het *Institut de droit international* heeft de zaak van den bijzonderen eigendom ter zee ernstig door eene speciaal daartoe aangewezen commissie (1) onderzocht. In de »*Revue*" van 1875 vindt men de omstandige rapporten van hare rapporteurs Emile de Laveleye, Albéric Rolin en Pierantoni. Die commissie kwam met *eenparigheid* van stemmen tot de volgende erkenning: »*Qu'il n'existe pas, dans la nature des choses, un principe rationnel ou juridique sur lequel on puisse fonder une distinction entre le traitement de la propriété privée ennemie ou neutre dans la guerre maritime, et le traitement de la même propriété dans la guerre terrestre.*" (2)

De vroegere school der tegenstanders van de onschendbaarverklaring schijnt dan ook sterk aftenemen. Onder de voorstanders telt men Bulmerincq in Rusland; Cobden, Bright en Sir Strafford Northcote in Engeland; Cauchy, Massé en Pradier-Fodéré in Frankrijk; Gessner en Bluntschli in Duitschland; Neumann in Oostenrijk; alle Italiaansche schrijvers: Galliani, Lampredi, Azuni, Mancini, Pierantoni enz. en de Noord-Amerikanen. (3)

Te 's Hage werd door het Instituut, den 31sten Augustus 1875, het volgende voorstel van voormelde Commissie aan de orde gesteld, dat deze bij meerderheid van stemmen had aangenomen en ontleend aan de verklaringen, die Pruisen, Oostenrijk en Italië, tijdens den oorlog van 1866, hadden afgelegd:

»De koopvaardijschepen en hunne lading kunnen niet worden genomen, tenzij zij oorlogscontrabande voeren of eene effectieve en verklaarde blokkade trachten te schenden."

---

(1) De leden waren Bulmerincq, Calvo, Cauchy, Hautefeuille, de Laveleye, Pierentoni, Alb. Rolin, Sclopis, Westlake, Woolsey, waarbij later mede deel nam Lorimer.

(2) *Revue de droit international etc. 7e. année.* p. 603.

(3) *Revue de droit international.* 1875, p. 257.

De Engelsche leden Lorimer, Sir Travers Twiss en Westlake konden zich er niet mede vereenigen: Lorimer (1) op de volgende gronden:

1°. Het is onmogelijk den oorlog af te schaffen, dus niet wenschelijk het minst inhumane oorlogsmiddel prijs te geven;

2°. de Staat moet de verliezen der inwoners vergoeden;

3°. het prijsmaken van den bijzonderen eigendom geeft aanleiding tot verliezen aan de geheele Staatsgemeenschap, welke pressie veroorzaakt;

4°. te land veroorzaakt het in beslag nemen van den bijzonderen eigendom persoonlijk lijden en maatschappelijke wanorde, ter zee niet.

Sir Travers Twiss heeft het weerstrevings-argument van 1863 losgelaten, althans niet aangevoerd. De uitstekende rechtskundige gevoelt dat de grondslag, waarop toen het stelsel was gebouwd, hem heeft begeven; er is toenadering, doch slechts schoorvoetend. Het schijnt — ofschoon hij het niet bepaald uitspreekt — dat hij wel de lading doch niet de schepen zou willen vrijstellen. »Naar mijne beschouwing" — zegt hij — »bestaan er eenige wezenlijke verschillen tusschen schip en lading, ofschoon beide bijzondere eigendom zijn:

»1°. Wanneer men zich plaatst op het tegenwoordig wetenschappelijk standpunt van het volkenrecht heeft een oorlogvoerende het recht elk schip, dat onder vijandelijke vlag vaart, te beschouwen als eene *uitbreiding van vijandelijk grondgebied;* (2)

»2°. een transportvloot is eene onmisbare basis in een oorlog tusschen Staten, wier gebied door de zee gescheiden is en het kan in den oorlog noodig zijn, dat het vormen van zoodanige operatiebasis verhinderd worde door de inbeslagneming van elk vijandig schip, dat tot dit doel kan worden gebezigd;

»3°. ofschoon een schip, varende onder vijandelijke vlag, op het oogenblik der neming, geladen zij met koopwaren, welke geen oorlogscontrabande zijn, heeft dit schip niettemin een speciaal karakter als *instrument tot den oorlog*, noodig tot het transport van soldaten of munitie."

Het is opmerkelijk dat, wat vroeger als hoofdreden gold voor het prijsverklaren van den bijzonderen eigendom ter zee: *het toebrengen van schade*, thans geheel ter zijde is gesteld.

(1) Lorimer, Hoogleeraar aan de Universiteit te Edimburg.

(2) Deze stelling is onjuist. Alleen oorlogschepen en andere schepen, waarop de Souverein van een Staat of een diplomatiek agent zich bevindt, worden als zoodanig beschouwd, gewone handelsschepen niet.

Men schijnt niet intezien dat de tegenpartij van dezelfde middelen tot het benadeelen van den handel gebruik kan maken, en het dus de vraag blijft, wie ten laatste de grootste schade lijdt. Veelal komt het neer op eene wederzijdsche verplaatsing en depréciatie van eigendom. Het goed gaat met geweld uit handen van den rechtmatigen bezitter over in die van den buitkooper en verliest daarbij, ten gevolge van de verandering van markt en omdat het aan zijne natuurlijke bestemming is ontrukt, grootendeels in waarde. Bloeiden Hâvre en Marseille in vredestijd, Duinkerken en St.-Malo bloeiden ten gevolge van den oorlog, zegt Cauchy. (1) Bovendien is de handel, ten gevolge van telegraaf en spoorwegen, meer dan vroeger cosmopolitisch. Het argument zondigt tegen de staathuishoudkunde. Het wordt dan ook op de overtuigendste wijze wederlegd door de memorie, die de Kamer van koophandel van Hâvre, in het begin der maand Augustus 1870, aan de regeering van Frankrijk inzond, waarbij zij, de eerbiediging van den bijzonderen eigendom ter zee in oorlogstijd aanbevelende, verklaarde, »*dat elke aanval op de vijandelijke koopvaardij in den weerslag de eigen handelsschecpvaart treft.*"

Dat het hier bestreden argument goeden grond mist, is, mijns inziens, ook door den oorlog van 1870—1871 overtuigend bewezen. Frankrijk heeft toen, met het oog op zijne overmachtige oorlogs- en Duitschlands talrijke koopvaardijvloot, niet willen afzien van zijn recht om de Duitsche koopvaarders te doen bemachtigen. De Fransche marine heeft die schepen, waar zij kon, genomen en eene schade veroorzaakt, die op drie millioen thalers is geschat. Heeft Duitschland daardoor de middelen verloren den strijd voorttezetten? Frankrijk heeft op gevoelige wijze het tegendeel ondervonden. Trouwens, nog nimmer, zegt Palmerston terecht in eene rede, 10 November 1856 te Liverpool gehouden, is eenig machtig Rijk overwonnen, ten gevolge van de bijzondere verliezen der particulieren. Het zijn de worstelingen der legers ter zee en te land, die het pleit beslechten. Bij slot van rekening is de schade, die ten gevolge van het uitgestrekte buitrecht ter zee aan den Duitschen handel is berokkend, bij de oorlogskosten geteld en door Frankrijk vergoed moeten worden. De schadevergoeding der Duitsche reederij is bij de wet van 14 Juni 1871 geregeld. Zelfs is daarbij de schade opgenomen, veroorzaakt door het

(1) T. 2, p. 476.

gedwongen verblijf in of door het binnenloopen van vreemde havens, ten gevolge van vijandige bedreiging. (1)

Emile de Laveleye heeft in het op bl. 348 bedoeld rapport (2) op uitnemende wijze betoogd, hoe het nemen van den bijzonderen eigendom ter zee voormaals, toen er nog geen spoorwegen waren en toen de vijandelijke lading op een onzijdig schip kon worden genomen, in de handen van eene mogendheid, die meester is ter zee, een geducht wapen was, maar dat dit wapen thans is verstompt en als dwangmiddel weinig meer uitwerkt.

In zijne nota van reserves op dat rapport heeft de heer Westlake die vroegere stelling van Sir Travers Twiss en ook die van den Edimburger hoogleeraar Lorimer bestreden. In zijne verklaring stelde hij op den voorgrond, dat het nemen van 's vijands eigendom niet bepaaldelijk door humanitaire wetten is verboden, zoodat de moreele wet, of men er al of niet gebruik van zal maken, afhangt of er al dan niet *noodzaak* toe bestaat. Volgens hem ontstaat die noodzaak niet door de *geldschade*, welke de onderwerping van den vijand ten gevolge zou kunnen hebben; integendeel, hij is overtuigd, dat *als dwangmiddel* op den vijand uitgeoefend om den oorlog te verkorten, de op die wijze toegebrachte verliezen, *zonder merkbaren invloed zullen zijn;* maar de noodzaak ontstaat z. i. uit het feit, dat de *matrozen* en de *koopvaardijschepen* voor landingen of bij den aanval en de verdediging van havens en zeeforten, als *oorlogswerktuigen* kunnen worden beschouwd.

Er wordt beweerd:

1°. dat een koopvaarder in een oorlogschip kan worden veranderd;

2°. dat het als transportschip kan worden gebezigd;

3°. dat de matrozen tot bemanning der Rijksmarine kunnen worden gebruikt.

Dat een koopvaarder oorlog- of transportschip *kan* worden en dat de matrozen als zeesoldaten *kunnen* dienstnemen, zijn m. i. geen voldoende redenen om het schip te confisqueeren en de bemanning gevangen te houden. Eerst wanneer het schip zoodanige transformatie mocht hebben ondergaan of wanneer de matrozen als soldaten dienst *hebben* genomen, verkrijgt de tegenpartij recht op hen.

(1) Von Holtzendorff, *Jahrbuch für Gesetzgebung, Verwaltung und Rechtspflege des deutschen Reichs.* 1871, S. 216.

(2) *Revue de droit international etc.* 1875, p. 600.

Het is hiermede als met de oorlogscontrabande. Engeland verklaarde vroeger de *grondstoffen*, waarvan schepen en oorlogswerktuigen zouden kunnen worden vervaardigd, oorlogscontrabande. Thans worden algemeen uitsluitend die voorwerpen als contrabande beschouwd, welke tot oorlogsoogmerken *vervaardigd* zijn of *onmiddellijk* daartoe kunnen worden gebezigd. Dienzelfden regel moet men op schepen en matrozen toepassen.

Er is meer. Het is eene dwaling (1) dat een koopvaarder thans nog als oorlogschip kan worden gebezigd. In vroegere tijden was dat zoo. Tijdens den 80-jarigen oorlog, tegen de Spanjaarden en in de zeeën der koloniën, steeds met meer dan een vermogenden vijand te kampen hebbende, daarna tegen de zeeschuimers van Simon de Danser en Klaes Compaen, tegen die der Duinkerkers, Algerijnen, Grieken e. a. zich hebbende te verdedigen, werden de koopvaardijschepen zoodanig gebouwd, dat zij ook voor den oorlog geschikt waren; zij werden toen voor meerder stukken geschut geboord, dan thans menig oorlogschip voert. De Smyrnavaarders vooral waren zwaar gewapend en bemand. De Hollandsche placaten schreven voor dat elk der schepen, voor de Levant bestemd, van 24 stukken geschut, de noodige geweren en krijgsbehoeften moest zijn voorzien. (2) In tijd van oorlog waren deze schepen dus *onmiddellijk* tot oorlogsdienst gereed. Zoo was het ook in Engeland. Van de 176 schepen, waarmede de Onoverwinnelijke Vloot werd overwonnen, behoorden slechts 34 aan Koningin Elisabeth of het Rijk en in het laatste jaar der regeering van die Vorstin bezat zij, na vele inspanning slechts 42 bruikbare oorlogschepen. (3) Alle overige waren tot den oorlog uitgeruste koopvaarders. Eeuw na eeuw bleven deze tot den oorlog geschikt en vestigde zich dus de traditie van het recht, dat men zich van die machtige oorlogswerktuigen meester *moest* maken. De omwenteling in het zeewezen, door pantsering en zware geschutsoorten, het eerst ten gevolge van het verschijnen van den *Merrimac* teweeg gebracht, heeft hierin echter wijziging gebracht. Een koopvaarder kan thans slechts in een *kaperschip* worden veranderd, doch niet als de vroegere kapers, die dikwerf den strijd tegen de oorlogsbodems opnamen; thans alleen, indien zij door scherpen bouw uitmunten, als *blokade-runners* of voor het jacht-

(1) Cauchy, *Le droit maritime international*, t. 2, p. 488.
(2) De Jonge, *Nederl. Zeewezen*, I. bl. 477.
(3) Id., bl. 479.

maken op prijzen. Tegen het rammen, het geschut der tegenwoordige oorlogschepen of dat der hedendaagsche kustbatterijen is een koopvaarder niet bestand. Bij een oorlogschip moeten de machines onder in het schip komen, ook daarom wordt eene andere constructie voor deze koopvaarders noodig. Nu de kaapvaart is afgeschaft, behalve alleen voor Amerika, dat haar slechts zóólang behoudt, als het recht om onschuldige schepen en lading prijs te verklaren, bestaat, kan het beweren dat van een schip als oorlogschip kan worden gebruik gemaakt, derhalve in het geheel niet meer gelden.

Om het recht van eene oorlogspartij tot het nemen van 's vijands koopvaarders zóó ver billijkerwijze mogelijk uittestrekken, is door het *Institut de droit international* te Zürich voorgesteld (1), dat genomen kunnen worden: »*les navires marchands qui ont pris part ou sont en état de prendre* immédiatement *part aux hostilités ou qui ont rompu un blocus déclaré et effectif.*"

Er wordt wijders beweerd dat een koopvaarder als transportschip kan dienen. Bestaat daarvoor ernstige vrees, dan zou slechts het *tijdelijk* beslagleggen op het schip, vóór den oorlogstijd, uit oorlogsnoodzaak, als b. v. eene landing verwacht wordt, doch nimmer het prijsverklaren van schip en lading, zijn te verdedigen. Hoe weinig gewichtig deze reden echter is, schijnt door de omstandigheid bewezen, dat Pruisen, 't welk in den Duitsch-Franschen oorlog van 1870—1871 eene landing te duchten had, verklaarde de Fransche handelsvaartuigen niet te zullen opbrengen (Bijlage 34); terwijl Frankrijk, dat aan eene landing niet behoefde te denken, het prijsmaken van Duitsche handelschepen bleef volhouden (Bijlage 37).

Om het beginsel is het te bejammeren, dat Duitschland zich, door de handelingen der Fransche marine, van zijn eenmaal ingeslagen weg heeft laten afleiden. Den 12den Januari 1871 liet de Bondskanselier toch aan de onzijdige Staten mededeelen, dat, na een termijn van vier weken, het besluit van den Koning van Pruisen, tot eerbiediging van den bijzonderen eigendom ter zee, zou worden ingetrokken. (Bijlage 62.)

Het voornaamste rechtspunt betreft de *matrozen.* Sir Travers Twiss grondt het recht den bijzonderen eigendom ter zee te nemen in het bijzonder daarop, dat handelsmatrozen *onmiddellijk* als oorlogsmatrozen dienst kunnen doen. »Onderstel" — zegt hij — »dat Engeland met Frankrijk in oorlog is en Bordeaux

(1) *Annuaire de l'Institut.* 1878, p. 58 et 59.

blokkeert; zou er wel grooter dwaasheid zijn dan om aan de Engelsche marine te ontzeggen de bemanning van een handelschip uit Marseille gevangen te nemen, als men weet, dat die bemanning, indien zij Marseille bereikt, per spoor naar Brest kan gaan, om daar op een oorlogschip geplaatst, de blokkade van Bordeaux te helpen opheffen? Stel verder, dat de oorlog tusschen diezelfde landen uitbreekt op het tijdstip van het jaar, dat gewoonlijk 14000 Fransche visschers op de banken van New-Foundland visschen. Als zij in Frankrijk wederkeeren, kunnen zij voor eene landing op Engeland of om eene Engelsche blokkade te bestrijden dienen."

Het volgende kan daartegen worden aangevoerd:

1°. Handelsmatrozen zijn niet *onmiddellijk* oorlogsmatrozen, tenzij ze tevens tot eene Staats-marine behooren. Zijn zij, volgens de wetten van het land, waarmede een staat in oorlog is, dienstplichtig, dan acht ik het recht en billijk dat het oorlogschip deze dienstplichtige matrozen gevangen neme, ook indien ze op een koopvaarder van den vijand worden aangetroffen, maar uitsluitend deze en geen andere; evenals het door mij rationeel wordt geacht, dat een oorlogspartij, in den landoorlog, de dienstplichtigen van 's vijands leger niet uit zijn land late vertrekken. [1] Andere matrozen kunnen niet onmiddellijk op een oorlogschip *van den tegenwoordigen tijd* dienst doen. Zij kennen noch den dienst in de batterij, noch de behandeling van het geweer. Alleen zou men deze als handlangers en voor bij-diensten kunnen gebruiken, om daardoor geoefende matrozen beschikbaar te verkrijgen.

2°. In vroeger tijden, zelfs nog in den laatsten oorlog, die Engeland in Europa heeft gevoerd, had een koopvaarder eene vrij aanzienlijke bemanning. Thans hebben de scherpe concurrentie en de lage vrachten naar middelen doen rondzien, om die tot een minimum te brengen. Vooral de verbeteringen, die in den laatsten tijd zijn toegepast om het tuig te behandelen (die tot halen en trekken, patent-blokken enz.), hebben toegelaten, het aantal koppen aan boord zeer te verminderen, terwijl de slampampers, als er bij het binnenkomen voor de manoeuvres meer volk noodig is, het ontbrekende aanvullen. Bovendien bestaat de bemanning van elke koopvaardijvloot voor een gedeelte uit vreemdelingen, een natuurlijk gevolg van de gemengde matrozen-bevolking in de havensteden. Zoo bedroeg, volgens de laatste statistiek der scheepvaart in Nederland, het aantal

(1) Vergelijk bl. 246.

zeeschepen, waaruit de handelsvloot in 1879 bestond, 1116, waarop 13604 schepelingen, waaronder 3105 vreemdelingen. Elk schip voerde dus gemiddeld niet meer dan 9 schepelingen van het land. Daarvan is slechts een klein gedeelte bij de marine dienstplichtig; op de overigen kan de Staat geenerlei recht tot militairen dienst uitoefenen; ik vraag, bestaat er in den tegenwoordigen stand der zeevaart in waarheid voldoende grond om voor enkele matrozen, die wellicht aan den vijand dienst *zouden kunnen* doen, een geheel schip met zijne lading verbeurd te verklaren?

3°. Bestaat er vrees dat de zekerheid van een Staat kunne lijden door de matrozen der handelsvloot van eene oorlogspartij, is er dan wel beter middel denkbaar om die matrozen met geweld naar de oorlogsvloot des vijands te drijven, dan juist die jacht op zijn koopvaarders? Nu de oorlogen in den regel korten tijd duren, zal elk handelaar — als de oorlog uitbreekt, — zijne schepen in de havens des lands terughouden en het transport zijner waren óf over land met spoorwegen óf door *onzijdige* schepen laten verrichten.

De matrozen zullen, om te leven, dus op de oorlogschepen dienst moeten nemen. Blijven de schepen daarentegen in de gewone vaart, dan zijn de matrozen op zee of elders en blijven verdienen. Vooral nu het verleenen van *indult* regel is geworden en de meeste schepen, met hunne bemanning, tijd hebben de eigen havens te bereiken, zal de opeenhooping van binnen 's vijands havens ledig loopende matrozen juist het gevaar kunnen veroorzaken, dat men wil keeren. Laat het schip uit Marseille, door Sir Travers Twiss bedoeld, zijne reis vervolgen en het zal de matrozen, waarvoor hij vreest, brengen naar China, Rio Janeiro of elders, ver van Frankrijks oorlogshavens; bestendig den zeebuit, en het schip zal niet uitloopen of zoo spoedig mogelijk, binnen den tijd van indult, Marseille bereikende, onttakeld den vrede afwachten en zijn matrozen zullen, uit broodsgebrek, per spoor naar Brest gaan, om op Frankrijks oorlogschepen Engeland te bestoken.

Wat te zeggen omtrent de 14000 Fransche visschers op New-Foundland's banken? Het is het argument van Lord Palmerston, die in 1862 verklaarde, dat het recht om prijzen te maken aan de Engelschen gelegenheid gaf de 15000 Fransche visschers van New-Foundland op te lichten.

Terecht bestrijdt de Laveleye die meening.

»Dat is thans niet meer mogelijk," — zegt hij — (1) »tenzij men ze, zooals in 1755, vóór de oorlogsverklaring oplichte, want door de telegraaf en een aviso, die uit Amerika vertrekt, kunnen deze visschers, intijds gewaarschuwd, naar de havens der Unie vluchten en, met schepen van onzijdigen, in Frankrijk terugkeeren."

Het gevangenhouden van de bemanning der opgebrachte schepen is, in den oorlog van 1870, toegepast en door den heer de Chandordy verdedigd, op grond, dat de matrozen tegen Frankrijk dienst kunnen nemen. Graaf von Bismarck toonde echter in zijn antwoord aan, dat dit geen voldoend argument was en, bij analogie, tegen Frankrijk kon worden aangevoerd, dat zijne burgers als mobiele gardes wapende. Met volkomen hetzelfde recht zou Duitschland toch de geheele mannelijke bevolking van Frankrijk van zekeren leeftijd hebben kunnen gevangennemen, want ook deze zou hebben *kunnen* dienstnemen.

Nog andere argumenten voor het tegenwoordig buitrecht ter zee worden aangevoerd.

Zonder het recht om koopvaarders te nemen, wordt door sommigen (2) beweerd, heeft een Staat weinig of niets aan zijn marine, want de zwakkere partij houdt, wanneer zij hare handelsvloot niet behoeft te verdedigen, hare schepen binnengaats en verdedigt eenvoudig de kust, waartegen, naar zij vermeenen, eene groote vloot tegenwoordig weinig vermag.

Is het jachtmaken op de schepen met onschuldige lading der onderdanen eener oorlogspartij slechts het *raison d'être* eener oorlogsmarine, dan verdient zij de eereplaats niet, die haar bij zeevarende Staten meesttijds wordt toegekend. Haar taak zou alsdan weinig roemrijk wezen.

Eene marine heeft echter, mijns inziens, een ander en harer meer waardig doel, dan op roof uittegaan. Die dit voorbijzien beoordeelen de feiten der historie eenzijdig. De landing van Willem III in Engeland, die der Engelschen en Russen, in 1799, op de kust van Noord-Holland, die der Engelschen, in 1808, in de Mondegobaai — zoo gewichtig in de gevolgen — en in 1809 op Walcheren, die der Franschen en Engelschen in 1854 in de Krim, waren allen onmogelijk geweest zonder oorlogsmarine. Evenzeer *beschermt* deze *tegen* landing. Engeland's veiligheid, als eilandstaat, steunt in de eerste plaats op de be-

(1) Rapport in de *Revue de droit international etc.* 1875, p. 600.
(2) Ortolan, 2e dl., bl. 42.

scherming, die het van zijn talrijke oorlogschepen verwacht, wier taak het is eene landingsvloot te bestrijden, alvorens deze Albion's kusten is genaderd. Napoleon I kon, met geen mogelijkheid, den oorlog op Engeland's gebied overbrengen, omdat de overmachtige marine der Engelschen hem belette het Kanaal over te steken. In den laatsten Amerikaanschen burgerkrijg was het vooral de marine der Noordelijken, die Charlestown deed vallen. Een staat, die belangrijke *koloniën* bezit, heeft oorlogschepen noodig om deze te beschermen. Bij een rijk met een uitgestrekt *kustgebied*, binnenzeeën, talrijke havens en wateren en breede riviermonden, als Nederland, berust de verdediging op samenwerking van marine en leger. Het is daarbij eene dwaling, dat eene groote vloot tegenwoordig weinig tegen eene kust vermag. Eene landing zal thans moeielijker dan voorheen kunnen worden belet, niet alleen tengevolge van den stoom, maar ook, omdat de verre dracht van het scheepsgeschut de schepen van den aanvaller veroorlooft in diep water te blijven, van verre de kust schoon te vegen, de landing op die wijze voor te bereiden en de flanken te beveiligen. Eindelijk is eene marine onmisbaar tot het uitoefenen van het *recht van blokkade*, tot het beschermen van de koopvaart tegen de gewelddaden van zeeroovers (Barbarijsche, Grieksche, Chineesche of Indische), en om afgelegen en onbeschaafde rijken eerbiediging van eigendom of verkregen rechten aftedwingen. Het blijkt dus dat de rol der marine omvattend en belangrijk genoeg blijft om haar voortbestaan niet grootendeels afhankelijk te stellen van het weinig eervol bedrijf, gelegen in weerlooze handelschepen te vermeesteren.

Door Lorimer, Hautefeuille, en anderen is aangevoerd, dat het nemen van schepen veel minder hard is dan het nemen van goed in den landoorlog, want: *a.* de schepen worden gewaarschuwd en kunnen zich tijdig in veiligheid stellen. Varen zij toch, dan doen zij het om groote winsten te behalen, wetende welke gevaren hun dreigen; *b.* het schip kan niet verbeurdverklaard worden, dan na de uitspraak van eene regelmatig geconstitueerde rechtsmacht. Beide voordeelen mist de eigenaar van goederen in den landoorlog.

Hierbij gaat men echter uit van de verkeerde onderstelling, dat, in den landoorlog, de bijzondere eigendom, krachtens het oorlogsrecht, een voorwerp van oorlogsbuit is. Wordt goed dáár buit gemaakt, of gaan requisities, door betaling met »*nonvaleurs*", in roof over, dan is dit willekeur, misbruik doch geen rechtmatige

daad. Zulk eene daad kan hoogstens als eene exceptie op den regel, nimmer tot basis van betoog worden aangenomen. Daarentegen moge, als een argument voor de vrijverklaring gelden, dat, ook volgens Benjamin Franklin, de leer der onschendbaarheid ter zee aan een algemeenen toestand van vrede bevorderlijk is. Niet zonder grond is de verwachting, dat deze leer meer en meer, als in het waarachtig belang van alle volken, ingang vinde en ten slotte, met vrije toestemming van de natiën, als een beginsel van maritiem recht zal worden aangenomen. Reeds zijn in die richting herhaalde pogingen gedaan: door Frederik den Groote, die het beginsel opnam in zijn Tractaat met de Vereenigde Staten van Noord-Amerika; door de Girondins, die het in 1792 door de Wetgevende Vergadering, als richtsnoer bij Frankrijks zee-oorlogen, wilden doen aannemen; door Napoleon I, die het erkende bij punt 3 der Considerans van het decreet van 1806, waarbij het continentaal stelsel werd ingevoerd; door de Republiek der Vereenigde Staten van Noord-Amerika, die steeds met alle kracht voor het aannemen van deze stelling heeft geijverd (zie volgende §); eindelijk door de geschriften van mannen als Galliani, Cauchy, Cobden en anderen.

Engeland kantte zich echter steeds met kracht tegen elke mildere rechtsopvatting. De Republiek der Vereenigde Staten van Noord-Amerika, daarbij voorgelicht door kundige mannen, die begrepen dat het ware belang van den Staat slechts op beginselen van vrijheid en recht kan zijn gegrond, heeft daarentegen op onderscheidene tijden al het mogelijke gedaan, om het beginsel der onschendbaarheid van den bijzonderen eigendom ter zee in het oorlogsrecht te doen opnemen. In 1785 werd, te 's Hage, door John Adams, Benjamin Franklin en Thomas Jefferson, namens die Staten, met Pruisen, onder de regeering van Frederik den Groote, voor den tijd van 10 jaren, een vriendschaps- en handelstractaat gesloten; toen werd tevens bepaald, »dat ingeval ongelukkigerwijze een oorlog tusschen beide contracteerende partijen ontstaan mocht, alle handelschepen vrij en ongemoeid zullen blijven; alsmede, dat geene der contracteerende partijen aan een gewapend particulier vaartuig volmacht geven zal, waardoor dit gerechtigd zou zijn zulke handelsvaartuigen te nemen of te vernielen, of zoodanigen handel te belemmeren."

In 1854 verklaarde de President Pierce, in zijne jaarlijksche boodschap aan het Congres, openlijk: »Mochten de Groote

Mogendheden van Europa zich vereenigen in het voorstel om, als eene wet van het internationaal recht, den bijzonderen eigendom ter zee van de wegneming door gewapende kruisers, hetzij dan lands- of particuliere schepen, uit te sluiten, dan zouden de Vereenigde Staten hen op deze breede grondslagen bereidvaardig te gemoet komen."

In 1856 onthield zich de regeering dezer republiek tot de conventie van Parijs toe te treden, alleen, omdat zij vermeende, dat de bepalingen niet bevredigend genoeg waren. Op het aanzoek tot toetreden, haar door de contracteerende Mogendheden gedaan, antwoordde de toenmalige Staatssecretaris Marcy: »De President stelt voor, bij de eerste zinsnede der verklaring van het Parijsche congres de volgende woorden te voegen: en dat de bijzondere eigendom van onderdanen of burgers eener oorlogvoerende partij, op zee, met uitzondering van oorlogscontrabande, van de wegneming door openbare gewapende vaartuigen der andere oorlogvoerende partij uitgesloten zal zijn. Met deze verandering zal de Regeering der Vereenigde Staten de bepaling, tegelijk met de drie andere in deze verklaring vervatte beginselen, aannemen." Dit voorstel werd verworpen; doch den 2den December 1856 kondigde de President Franklin Pierce aan, dat het *meerendeel* der staten voor het voorstel der Vereenigde Staten, gunstig was gestemd en dat de Keizer van Rusland de wijziging Marcy geheel en volkomen had goedgekeurd. Ofschoon ook Keizer Napoleon er voor was (1), bleef de zaak rusten.

In 1861 vernieuwde de staatssecretaris Seward het aanbod, om de toestemming der Vereenigde Staten tot de verklaring van Parijs te geven. Ofschoon de Noordelijke Staten toen op gevoelige wijze door de kapers der zuidelijken, die meerendeels in Engeland gearmeerd werden (Alabama-quaestie), leden, bleven ze volharden hunne toetreding tot de Parijsche verklaring afhankelijk te stellen van de onschendbaarheids-verklaring van den bijzonderen eigendom ter zee, aanvoerende, dat het uitsluitend afschaffen van de kaapvaart een overwicht geeft aan den staat, die de krachtigste oorlogsvloot bezit.

Engeland daarentegen, overwegende dat zijne politiek niet medebrengt dit middel tot suprématie op te geven, bleef zich tegen de inwilliging van het voorstel der Vereenigde Staten verzetten.

---

(1) Cauchy, *Droit maritime international*, II. 496.

Niet ten onrechte komt Cauchy tot het besluit, dat de afschaffing van de kaapvaart ten slotte zal leiden tot de onschendbaarheid van den bijzonderen eigendom ter zee. Een oogenblik scheen de kans gunstig om dit beginsel te doen aannemen. Het was in 1859, toen er, vóór het uitbreken van den Italiaanschen oorlog, sprake was van een Europeesch congres. De Hanseatische steden, met Bremen aan het hoofd, deden toen, bij het Hof van 's Gravenhage, aanzoek te trachten op dat congres, de onschendbaarheids-verklaring van den particulieren eigendom ter zee aan de orde te brengen. Dit aanzoek werd te 's Gravenhage zeer gunstig opgenomen. De Nederlandsche Gezanten waren reeds tot het doen van voorbereidende stappen bij de Hoven, waarbij zij geaccrediteerd waren, aangeschreven, toen de gewenschte onderhandelingen, tengevolge van het niet bijeenkomen van het congres, vervielen. De beslissing omtrent dit hoogst belangrijk vraagstuk, werd daardoor tot gelegener tijdstip uitgesteld.

Zooals reeds is gebleken legden, in 1866, Pruisen, Oostenrijk en Italië de verklaring af den onschuldigen bijzonderen eigendom ter zee niet te zullen nemen, terwijl Italië en de Vereenigde Staten van Noord-Amerika in het handelstractaat, den 26sten Februari 1871 te Florence gesloten, in art. 12 bepaalden:

»*Les hautes parties contractantes stipulent que, en cas de guerre entre elles, la propriété privée de leurs citoyens ou sujets respectifs, à l'exception de la contrebande de guerre, ne pourra être prise ni saisie, en pleine mer ou ailleurs, par les bâtiments armés ou les forces militaires de l'autre partie, étant bien entendu que cette exemption ne s'étend pas aux bâtiments et à leur cargaison qui tenteraient d'entrer dans un port bloqué par les forces navales de l'autre partie.*"

Dat voorbeeld moet door andere landen, in het bijzonder door het handeldrijvend kleine Nederland, gevolgd worden. Een enkele stem heeft zich, in Nederland, doen hooren alsof het groot beginsel der onschendbaarheid van den bijzonderen eigendom ter zee *tegen* het politiek en handelsbelang van dien Staat zou zijn. Ik heb dat denkbeeld elders bestreden (1); het is hier de plaats niet speciale Staatsbelangen te behandelen. De bekentenis van het invloedrijkste Engelsche volksblad de *Times* (2) is echter te merkwaardig, om die niet te vermelden: »Men verwondere

(1) *Nieuwe Rotterdamsche Courant* van 14 Februari 1872.
(2) *Times* No. van 25 November 1856.

zich niet" — stond in het blad — »dat de geheele beschaafde wereld tegen ons en vóór de politiek van den heer Cobden is. *De geheele beschaafde wereld zou er bij winnen*, wij alleen zouden er bij verliezen, omdat alleen wij eene marine van zoodanige buitengewone kracht en getalsterkte bezitten."

Engeland zal ten slotte tot de erkentenis komen, dat ook zijn belang medebrengt zich niet langer tegen allen te kanten. Volkomen beaam ik wat de Oostenrijksche hoogleeraar en lid van het Heerenhuis Neumann, den 12den Juli 1875, bij het behandelen van de drie regels van het tractaat van *Washington*, te dien aanzien aan Dr. Bluntschli schreef:

»Maar indien deze groote en fiere natie het niet van zich heeft kunnen verkrijgen, tijdens het Congres van 1856, ten minste ten deele toe te geven aan de wenschen, aan de dringende verzoeken van geheel Europa, vroeg of laat zal zij niet aan dit eerste postulatum: »de onschendbaarheid van den bijzonderen eigendom ter zee in tijd van oorlog" kunnen blijven weerstand bieden. Ziedaar, mijns inziens, de Alpha en de Omega van de geheele quaestie. Gaat men van dit radicaal en fondementeel beginsel uit, een beginsel reeds in de conscientie der menschheid opgenomen, verkondigd door de meest recente wetgevers, door het tractaat van 1871 tusschen de Vereenigde Staten en Italië, dan wordt de verantwoordelijkheid der onzijdige Staten binnen den geringsten omvang begrensd, worden controle en toezicht gemakkelijk."

Om in het *Projet de règlement international des prises maritimes* het beginsel van de onschendbaarheid van den bijzonderen eigendom ter zee duidelijker te doen uitkomen, werd in de conferentie te Wiesbaden van den 6den September 1881 door mij op § 23 en § 121 een amendement voorgesteld om in § 23 te lezen: *La saisie d'un navire ou d'une cargaison* ennemi ou neutre *n'a lieu que dans les cas suivants*: etc. en in § 121: »*Le tribunal international ne peut condamner* les prises ennemis ou neutres *que pour les faits suivants*: *etc.* Zonder protest en zonder dat stemming noodig was, werd dit amendement aangenomen. (1)

(1) Tegenwoordig waren, behalve Schrijver dezes: HH. Bluntschli, Bulmerincq, Gessner, Arnz, Sir Travers Twiss, Alberic Rolin, de Martens en de Admiraliteitsraad Perels uit Berlijn.

§ 209. Domicilie is kenmerk der nationaliteit van personen.

Daar de bijzondere eigendom van de ingezetenen van een vijandelijken Staat kan worden verbeurd verklaard, is het noodig te weten, wie tot dien Staat behooren.

In het oorlogsrecht geeft domicilie het kenmerk. (1) Hij, die in een Staat zijn voortdurend verblijf houdt, wordt geacht de krachten tot weerstand van den Staat te steunen. Alle in het land geboren onderdanen van een oorlogvoerende macht, welke hun geboorteland hebben verlaten en een domicilie in een neutralen staat hebben verkregen, alvorens de oorlog begon, hebben het karakter van neutrale onderdanen verworven, evenals ieder geboren onderdaan van een neutralen staat zich met het karakter van vijandelijk onderdaan bekleedt, door een langdurig voortgezet verblijf in 's vijands land, verbonden met het voornemen het te behouden. Dit beginsel van domicilie wordt zóó gestreng vastgehouden, dat het bij de prijsrechters tegen het Engelsch begrip van *National allegiance* opweegt. Phillimore zegt er van: (2) »Het is thans een algemeen aangenomen regel, dat ieder beschouwd wordt te behooren tot het land, waar hij domicilie heeft, welke ook het land van zijne geboorte of aanneming moge wezen."

Verschil tusschen het ingezetenschap volgens de Staatswetten en de nationaliteit volgens het oorlogsrecht is mogelijk, maar wordt door eene oorlogspartij niet in aanmerking genomen. Deze ziet slechts naar het domicilie: en daartoe naar:

1°. de woonplaats;

2°. den wil daar vooreerst te blijven wonen.

Iemand's wil daar niet te blijven blijkt, volgens Travers Twiss, genoegzaam, wanneer hij dadelijk bij het uitbreken van den oorlog deugdelijke maatregelen neemt om het land met zijn bezittingen te verlaten. (3) Moeielijkheden om met juistheid het feit van tegenwoordig domicilie, met den wil daar te blijven, te doen samenstemmen, zullen veeltijds voorkomen.

Hieromtrent heeft alleen de prijsrechter te beslissen.

Plaats voor willekeur blijft dus over.

---

(1) Travers Twiss, *Time of war*, p. 299.

(2) Phillimore, *Commentaries upon international law*, III. § 85.

(3) Travers Twiss, *Time of war*, p. 304. Zie verder van Tets, *De nationaliteit van personen en goederen naar het oorlogsrecht;* Cockburn, *Nationality, or the law rel. to subjects and aliens.* London, 1869.

§ 210. De nationaliteit van een schip wordt bewezen uit de vlag, waaronder het vaart, en de aan boord aanwezige scheepspapieren. (1)

Nader bewijs voor de prijsgerichten is niet uitgesloten.

Elk schip moet voldoen aan de voorwaarden, door de wetten van den Staat, waartoe het behoort gesteld, om onder de vlag van dien staat te kunnen varen.

Volgens die wetgeving wordt dan ook het al of niet beantwoorden aan die nationaliteit beoordeeld.

§ 25. *Projet de règl. intern.* etc.; art. 2 van het tractaat van 27 Maart 1851 tusschen Nederland en Engeland gesloten.

De nationaliteit van een schip hangt in de eerste plaats af van die van zijn eigenaar.

Zijn er eigenaars van verschillende nationaliteit, dan moet een schip, om vrij te worden verklaard, minstens voor de helft aan neutralen toebehooren. (2)

Zij wordt voorts beoordeeld naar het wettig recht op het voeren van de eene vlag, waaronder het vaart. (§ 29 *Projet de règlement.*) Onder eene vlag, vreemd aan zijne werkelijke nationaliteit te varen, is verboden. (§ 30 *Projet de règlement.*) In § 32 van het *Projet de règlement international de prises maritimes* wordt nog de eisch gesteld:

»*Pour qu'un navire de commerce puisse prétendre à une nationalité déterminée, il faut que le patron et la moitié au moins de l'équipage appartiennent à cette nationalité,*" eisch dikwerf in de practijk, door omstandigheden, hoogst bezwaarlijk, welke daarenboven in strijd kan komen met de overige voorwaarden tot bewijs der nationaliteit.

Verandering van nationaliteit van een *koopvaardijschip*, tijdens den oorlog, wordt alleen wettig aangenomen, indien zij plaats heeft gehad vóór de uitvaarthaven is verlaten en de verkoop — wanneer zij de verandering heeft veroorzaakt — deugdelijk door volkomen wettige acten, door correspondentie en quitanties wordt bewezen. (3) Verkoop tijdens de reis, *in transitu*, brengt in de oorspronkelijke nationaliteit geen wijziging (§ 26 *Projet de règl*). Verkoop, tijdens den oorlog, van een *oorlogschip* door den vijand aan een onzijdige, maakt dit schip

(1) Phillimore, vol. III, p. 606.
(2) Van Tets, bl. 273 en 330.
(3) Van Tets, *De nationaliteit van personen en goederen naar het oorlogsrecht* bl. 277.

niet vrij. (1) De *Minerva*, oorlogskorvet der Bataafsche Republiek, werd twee jaren lang door Engelsche kruisers in de haven van Bergen opgesloten gehouden. Graaf Bentinck, Heer van Kniphausen, kocht toen het schip en liet het ontwapenen. Ofschoon varende onder de vlag van Kniphausen, werd het door de Engelschen prijsgemaakt en veroordeeld. (2)

Verandering van nationaliteit kan, volgens Engelsche schrijvers, ook plaats hebben door het overgaan van de uitvaarthaven of het territoir, waar de eigenaar van het schip domicilie heeft, aan eene der oorlogspartijen.

Wanneer dit geschiedt tijdens de reis, brengt het in de nationaliteit van het schip geen verandering. De *Dankbare Afrikaan*, eigendom van kooplieden aan de Kaap de Goede Hoop gevestigd, werd op reis van Batavia naar Holland genomen, nadat de Kaap in Engelsche handen was overgegaan, »*and the inhabitants had become British subjects*" voegt Sir Travers Twiss er m. i. ten onrechte bij. (3) Het schip werd door Lord Stowell veroordeeld, als hebbende het Hollandsch karakter behouden. De uitspraak was, naar mijne beschouwing, juist, omdat het schip genomen was vóórdat het vredestractaat de nationaliteit der Kaapkolonie en die zijner inwoners rechtens had gewijzigd. Alleen het feit eener overheersching, welke slechts een tijdelijk karakter bezit of kan hebben, brengt in de verhouding van onderdanen tot hun wettigen Souverein, wel stoornis, maar breekt deze in geenen deele af.

§ 211. De nationaliteit van de lading wordt bewezen door de scheepspapieren aan boord aanwezig.

Die betreffende de lading zijn: de *Charterpartij*, zijnde het schriftelijk contract van bevrachting (Art. 454 en 455 W. v. K.) en het *cognossement*, zijnde de vrachtbrief of de verklaring van den schipper omtrent de goederen tot bevrachting ontvangen. (Art. 507 W. v. K.)

In die stukken mogen als eigenaars der lading geen andere dan de werkelijk rechthebbenden, worden genoemd (§ 31 *Projet de règl.*).

De bepalingen ten aanzien van verandering van nationaliteit voor de schepen in de vorige § gemeld, gelden mede voor de

(1) Phillimore, vol. III, p. 608.
(2) Id. en van Tets, bl. 285.
(3) Sir Travers Twiss, *The law of nations*, II. p. 322.

lading. Ook deze kan, tijdens de reis, niet van nationaliteit veranderen.

Het Nederlandsch schip: de *Negotie en Zeevaart* was, 30 Januari 1781, van Demerary, toen Nederlandsche kolonie, naar Middelburg afgezeild, nadat — ingevolge het besluit van den Staatsraad van den Koning van Engeland, tot den oorlog met de Vereenigde Nederlanden — de Engelsche gezant Yorke, den 23sten December 1780, bevel had ontvangen 's Gravenhage onmiddellijk te verlaten. Demerary werd den 14den Maart aan de Engelschen overgegeven en het schip den 25sten Maart d. a. v. genomen. Volgens de capitulatie-voorwaarden was het aan de ingezetenen »toegestaan hun eigen goederen uittevoeren en moesten zij in alle opzichten als Britsche onderdanen worden behandeld, tot Zijner Majesteits welmeenen bekend zou zijn."

Dit gaf aanleiding tot verschillende reclames op gedeelten der aan boord van de *Negotie en Zeevaart* genomen lading, als zijnde eigendom van inwoners van Demerary, gelijk gesteld aan Britsche onderdanen. Sir James Marriott, rechter in het Hoog Admiraliteitshof, die 26 Mei 1781 het schip als Hollandsch eigendom had veroordeeld, sprak de gedeelten der lading vrij, op grond der Engelsche nationaliteit van de eigenaars. De prijsmakers kwamen echter van die uitspraak in appel. Lord Camden, President van den Raad, verklaarde daarop dat: »een generaal of admiraal, die eene nederzetting of een eiland bij capitulatie neemt, bij proclamatie of anderszins wel aan eigenaars den eigendom op dien oogenblik genomen, waarborgen, doch niet den eigendom van de capitulanten beschermen kan, indien die alsdan ter zee of buiten het territoir wordt genomen."

Zijne Lordschap casseerde dus de sententie van den rechter van het hooge Admiraliteitshof en veroordeelde de lading, die zich aan boord van de *Negotie en Zeevaart* bevond, als goede prijs. (1)

§ 212. Het buitrecht ter zee, op den bijzonderen eigendom der onderdanen van den vijandelijken Staat, strekt zich niet verder uit, dan tot dien, welke zich op schepen bevindt, niet over dien welke, als lading bestemd, in 's vijands havens, op kaden of in magazijnen en entrepôts is opgeslagen.

---

(1) Sir Travers Twiss, *Law of nations*, II. p. 322.

Hier wordt het beginsel van het oorlogsrecht te land omtrent den particulieren eigendom toegepast. Zoolang de lading niet aan boord is, moet zij geëerbiedigd worden.

§ 213. Een gestrand schip en eene geborgen lading kunnen niet worden prijsgemaakt.

Beide bevinden zich op vasten, zij het dan ook aan lager wal. Uitzondering op dezen regel wordt gemaakt, indien het schip strandt bij en dus ten gevolge van de vlucht voor een kruiser.

§ 214. De vaartuigen van de kustvisscherij mogen niet worden prijsgemaakt. (1)

Dit geldt zoolang zij hun vreedzaam beroep uitoefenen. Dienen zij den vijand, b.v. als loodsvaartuig, of om berichten te geven (aviso) of wel hebben zij meer wapens aan boord, dan tot zelfverdediging strikt noodig is, dan kunnen zij genomen worden.

In *Frankrijk* verbieden reeds de koninklijke edicten van 1543 en 1584 en art. 80 der »*Juridiction de la marine*" ze te nemen. Toen de Engelsche marine later echter de Fransche visschersvaartuigen nam en vernielde, werd, in 1681, het nemen niet meer verboden en werden, in de ordonnantie van 1 October 1692, visschersvaartuigen neembaar verklaard. Tijdens den Amerikaanschen onafhankelijkheidsoorlog hernieuwde Lodewijk XVI de oude edicten en gelastte de Engelsche visschers met rust te laten, zoomede de schepen, die *versche* visch aanvoeren, niet te nemen, althans zoo zij geen wapens aan boord hebben en met vijandelijke oorlogschepen niet in verstandhouding staan. Calvo (2) haalt het voorbeeld aan van de Portugeesche visschersbark met 14 koppen, *Nossa Senhora da Piedade*, op 3 à 4 mijlen van de kust, in open zee, door den Franschen kaper *La Carmagnole* opgebracht, doch door het prijsgericht vrijgegeven, daar het bleek dat zij zich met niets dan de vischvangst had bezig gehouden.

Engeland volgde dit voorbeeld niet en deed, in het begin van de Fransche omwentelingsoorlogen, een groot aantal Fransche en Hollandsche visschersvaartuigen opbrengen en de visschers krijgsgevangen houden. Na veel onderhandeling trok het, in 1799, zijn ordonnantie van het vorig jaar in, onder uitdrukke-

(1) Halleck, II, bl. 151.
(2) Calvo, § 932. Ortolan, II. 52.

lijk voorbehoud, dat de vrije vischvangst van zijne zijde, niets was dan eene vrijgevige vergunning, en dat die zich nimmer tot de *groote visscherij* noch tot den *handel in oesters of visch* had uitgestrekt. ([1]) In den oorlog van 1800 gaven de Engelsche en Fransche regeeringen formeele instructies om de visschersbooten van elkanders onderdanen ongemoeid te laten. Dit bevel werd echter van Engelsche zijde ingetrokken, onder voorwendsel dat sommige Fransche visschersbooten als kanonneerbooten waren uitgerust en dat sommige Fransche visschers, die in Engeland krijgsgevangen waren geweest, hun woord om niet te dienen hadden geschonden en zich bij de Fransche vloot te Brest hadden gevoegd. Korten tijd daarna werd de vrije vischvangst echter van beide zijden weer toegestaan ([2]) Calvo beweert dat Engeland in 1854, ongeacht zijn verbond met Frankrijk en Italië, die de visschersvaartuigen spaarden, door zijne kruisers de netten, vischtuigen, schuiten en zelfs de hutten der visschers in de zee van Azof deed vernielen.

Opmerkelijk is het, dat, volgens Calvo, het voorrecht van uitzondering te maken op den regel, die voor den bijzonderen eigendom ter zee nog geldt, zich alleen uitstrekt tot de visschers, die *in de nabijheid van de kust* blijven, maar door geen enkel rijk verleend wordt aan wat hij noemt de groote visscherij, *la grande pêche*. Hij geeft echter den naam van groote visscherij, niet zooals wij, aan de haringvangst, maar aan die van groote visch: kabeljauw, cachelot, aan de walvischvaart, den zeehondenslag enz. Ortolan spreekt mede alleen vàn de *exception en faveur des bateaux qui se livrent à la pêche côtière.* Het is duidelijk dat de haringvangst niet in die vrijstelling deelt. Dit blijkt uit de verklaring van Ortolan, dat zoodra in plaats van de geheele persoonlijke kleine visscherij, die niet anders dan van den dag op den dag voortbestaat en de broodwinning van eenige visschersgezinnen is, er sprake mocht zijn van visscherij-instellingen, die een zeker openbaar gewicht bezitten, deze niet in de exceptie deelen.

Terecht zegt Ortolan dat de gewoonte dezer vrijgevige exceptie niet zoodanig gevestigd is, dat zij als algemeene internationale regel kan gelden. Toen, den 23sten December 1780, de Engelsche gezant Yorke bevel ontving dadelijk 's Gravenhage te verlaten en de oorlog tusschen den Staat der Vereenigde Neder-

(1) Calvo, § 932. Ortolan, II. 54.
(2) Halleck, pp. 152.

landen en Engeland uitbrak, waren juist 81 hoekers uit Vlaardingen en 65 uit Maassluis ter beugvisscherij uitgezeild. Het dadelijk uitzenden van het waarschuwend schip van J. van der Wint deed de meeste nog tijdig in de Hollandsche havens binnenloopen, waarop de gedenkpenning: Verv. v. Loon No. 554 is vervaardigd. Vier vischhoekers van Vlaardingen en drie van Maassluis werden echter door de Engelschen genomen en één op het Scheveningsche strand gejaagd.

§ 215. Het is een gebruik schepen, die eene ontdekkingsreis, met een wetenschappelijk doel, tot onderzoek van onbekende zeeën, eilanden en kusten verrichten, niet prijs te verklaren, noch ze, zoo zij tot een neutrale natie behooren, aan doorzoeking te onderwerpen, mits zij zich strikt onthouden van eenige handeling, welke tot den oorlog betrekking heeft.

De ontdekkingen, die zoodanig schip doet, komen aan alle natiën, ook aan de eigen, ten bate. Behalve dit oogpunt van algemeen en eigenbelang, kan het als een vandalisme beschouwd worden zulk eene reis te verstoren.

Het heilige schip, dat de Atheners jaarlijks met hun offerhanden naar den tempel van Delos zonden, werd steeds door hunne vijanden geëerbiedigd, omdat men dit beschouwde als een weldaad voor de geheele menschheid.

Toen kapitein Cook, in 1776, van Plymouth uitzeilde met de *Resolution*, vergezeld door de *Discovery*, schreef de Fransche Minister van Marine, de Sartine aan de admiraliteiten en de Kamers van Koophandel van Frankrijk, om de eigenaars en kapiteins van kaper- en andere schepen bevel te geven om, ingeval zij Cook ontmoetten, hem en zijne schepen als vriend en neutraal te behandelen, onder beding dat hij van zijne zijde zich van elke vijandigheid onthield. Dit prijzenswaardig voorbeeld is sedert, in soortgelijk geval, door alle beschaafde volken gevolgd. (1) De *Novarra* werd tijdens den Oostenrijksch-Italiaanschen oorlog van 1859, vrijgelaten, daar die bodem met een wetenschappelijk doel een tocht rondom de wereld deed.

Het *Projèt de règlement international des prises maritimes* van het *Institut de droit International* (rapporteur M. Bulme-

(1) Halleck's *International Law*, Baker's *edition*, II. 151.

rincq) bevat ten aanzien van bedoelde neutrale schepen de bepaling, dat zij van visitatie worden verschoond. (1)

§ 216. Het toestaan van indult is, bij het opbrengen van zeebuit, oorlogsgebruik.

Indult wordt de tijdruimte genoemd, die aan vijandelijke koopvaarders wordt verleend om zich in veiligheid te brengen.

De Nederlanders hebben steeds het indult voorgestaan, er voor geijverd en het in hunne tractaten, behalve in die met Engeland, opgenomen.

Men vindt deze bepaling o. a. bij art. 22 van het Handels- en scheepvaart-tractaat, in 1678 te Nimwegen met Frankrijk gesloten; in art. 22 van het soortgelijk Tractaat, het volgende jaar met Zweden, bij art. 27 van het Tractaat, in 1607 te Rijswijk, en bij art. 26 van het Tractaat in 1713 te Utrecht, opnieuw met Frankrijk aangegaan. De Engelschen, die van alle natiën der wereld het meest aan de oude traditiën van hunne vroegere heerschappij ter zee zijn blijven hechten, hebben het buitrecht langen tijd zonder eenige verschooning of matiging toegepast, het, als z.g.n. *Admiraliteitsrecht*, o. a. na het verbreken van den vrede van Amiëns, op den dag van de oorlogsverklaring doen ingaan, en de koopvaarders, die van den oorlog onkundig waren, opgebracht. Bij den Russischen oorlog van 1854—1856 is echter, door Engeland en Frankrijk beiden, zes weken indult gelaten. Sir Travers Twiss beschouwt echter dezen oorlog, ondernomen tot bescherming van Engeland's bondgenoot tegen Rusland, niet een oorlog, waarbij représaillemaatregelen te pas komen *vóór* den oorlog is begonnen en derhalve een geval, waarop men zich voor andere oorlogen niet beroepen kan. (2) In den Duitsch-Deenschen oorlog van 1864 verleenden de Denen in den aanvang geen indult, doch kwamen daar, na vertoogen, later op terug, In 1870 zijn, bij het uitbreken van den Fransch-Duitschen oorlog, door Frankrijk dertig dagen toegekend (Bijlage 37); later door Duitschland, toen het tot représailles overging, een indult van vier weken (Bijlage 62).

---

(1) § 18.
(2) Travers Twiss, *The Law of nations, Time of war*, p. 48.

4°. *De kaapvaart.*

§ 217. De kaapvaart is en blijft afgeschaft.

Dit gewichtig beginsel is het eerste der vier, welke zijn opgenomen in de verklaring, den 16den April 1856 te Parijs (Bijlage 25) afgelegd, door de contracteerende Staten en die, welke daaraan zijn toegetreden. Met deze verklaring is eene belangrijke schrede op den weg tot beteren rechtstoestand gedaan.

Thans mogen slechts de oorlogschepen van de Staten op de koopvaarders der tegenpartij jachtmaken.

Vroeger had elke Souvereine Staat, die zich in oorlogstoestand bevond, het recht aan ieder particulier, die op zeebuit was belust, kaap- of commissie-brieven (*lettres de marque*) aftegeven, waarbij deze gemachtigd werd een schip te wapenen en elk vijandelijk schip te nemen en optebrengen. Deze kapers verdienden niet zelden, door de knevelarijen en buitensporigheden die zij bedreven, waartegen de van hen geëischte borgtochten vrijwaarden noch de reglementen op de kaapvaart beveiligden, den naam van zeeschuimers.

Zij wierpen zich niet alleen op de vijandelijke koopvaarders, doch benadeelden tevens in hooge mate den handel der neutralen, misbruikten het recht van visitatie, om willekeur en geldafpersingen te plegen, vonden steeds voorwendsels, om scheepspapieren en brieven onvoldoende en niet in orde te verklaren, terwijl hun belang er toe leidde, aan de reeks van contrabande-artikelen uitbreiding te doen geven. Het jachtmaken op gewin ging soms zóóver, dat kooplieden, in verstandhouding met den vijand, kaperschepen uitrustten, om hem, onder gewapende bescherming, contrabande aantevoeren en sluikhandel te drijven.

De kaapvaart werd dan ook terecht een geesel van den handel beschouwd. De Republiek der Vereenigde Nederlanden en Zweden beloofden, reeds bij Tractaat van 26 November 1675, tegen elkander van kapers geen gebruik te zullen maken. (1) Katharina II, de verlichte beginselen der Gewapende neutraliteit van het Noorden aanvullende, verleende in den oorlog van 1788 geen kaperbrieven. Dit waren echter slechts accidentieele feiten van voorbijgaanden aard.

De Verklaring van Parijs daarentegen draagt een algemeen

---

(1) Berg van Middelburg, *Afschaffing van de kaapvaart*, bl. 133.

en duurzaam karakter. Niet als in 1780 werd zij afgelegd, te midden van een zee-oorlog, door eene coalitie van onzijdige Staten, waartoe slechts enkelen volkomen en oprecht toetraden; niet als in 1792 werd, op initiatief van eene wetgevende vergadering, te midden van partijwoelingen, aan Europa door één Staat schoorvoetend het voorstel gedaan de kaapvaart afteschaffen; niet, als in 1800, kon eenige Mogendheid in de aanneming van het beginsel eene vijandige gezindheid of eene provocatie zien; — de verklaring werd afgelegd door de Grootmachten van Europa, in congres tot een vredesdoel vereenigd, in gemeenen vriendschappelijk overleg, zonder dat van de eene of andere zijde beginselen of voorrechten prijsgegeven of opgeofferd worden. »Aan het twistpunt werd een einde gemaakt," zegt Cauchy, (1) »omdat, bij het gevoel van rechtvaardigheid, zich het verhevener gevoel van menschelijkheid heeft aangesloten." De practische waarde der verklaring wordt verhoogd door de omstandigheid, dat reeds bewezen is, dat zij meer is dan eene theorie. Gewoonlijk moeten, bij het aannemen van edelmoedige beginselen of het invoeren van ingrijpende maatregelen, deze nog de vuurproef doorstaan; hier niet. Het was reeds gebleken, dat zij proefhoudend waren; de toepassing was aan den maatregel, het feit aan het beginsel voorafgegaan.

Bij het begin van den Krim-oorlog in 1854 waren Frankrijk en Engeland overeengekomen, tijdens dien oorlog, geen kaperbrieven uitgegeven. Die overeenkomst was getrouw nagekomen; evenzeer waren de drie andere beginselen, in de Verklaring nedergelegd, in acht gehouden.

Na dien tijd zijn vier Europeesche oorlogen tusschen maritieme Mogendheden gevoerd: in 1859, tusschen Frankrijk en Sardinië vereenigd tegen Oostenrijk; in 1864, tusschen Pruisen en Oostenrijk ter eener en Denemarken ter anderer zijde; in 1866, toen Pruisen en Italië vereenigd Oostenrijk bekampten, en in 1870—1871, den reuzenstrijd tusschen Frankrijk en Duitschland. In al die oorlogen zijn de beginselen der Parijsche Verklaring ongeschonden gebleven.

Deze overeenkomst heeft dit opmerkenswaardige, dat voor het eerst bijna alle beschaafde Staten zich vereenigden om een der belangrijkste punten van internationaal maritiem recht vasttestellen. Alleen Spanje, Mexico en de Vereenigde Staten van Noord-Amerika weigerden tot de overeenkomst toetetreden. De

(1) T. 2, p. 405.

eersten, omdat zij tegen de afschaffing der kaapvaart waren, de laatste op geheel anderen grond (zie vorige § en bij Calvo). (1)

Er is beweerd, dat men in Engeland tegen de afschaffing van de kaapvaart is gestemd en dat het dus twijfelachtig is of dat beginsel gehandhaafd zal blijven. Die twijfel berust op verkeerden grond. Een aantal beroemde mannen van gewicht en invloed hebben steeds ten gunste van de afschaffing gesproken, bijv.: Lord Palmerston, Lord Clarendon, Sir G. C. Lewis, de Hertog van Argyle, Lord Granville, Lord Grey, Gladstone en Bright (2).

5°. *Bepalingen der overeenkomst van Genève, ten aanzien der marine.*

§ 218. De vaartuigen, die, op eigen risico, gedurende en na het gevecht, schipbreukelingen of gewonden opnemen, of, deze opgenomen hebbende, vervoeren, hetzij naar een onzijdig, hetzij naar een hospitaalschip, genieten, tot na het volbrengen hunner taak, de mate van onzijdigheid, welke de omstandigheden van het gevecht en de ligging der in strijd zijnde vaartuigen zullen veroorloven op hen toetepassen.

De beoordeeling dezer omstandigheden wordt aan de menschlievendheid van alle strijders toevertrouwd.

De aldus opgenomen en geredde schipbreukelingen en gewonden mogen gedurende den oorlog niet dienen (Art. 6 add.).

§ 219. Het geestelijk,- geneeskundig- en hospitaal-personeel van een genomen schip wordt onzijdig verklaard. Bij het verlaten van het vaartuig neemt het de chirurgicale voorwerpen en instrumenten, die zijn bijzonder eigendom zijn, mede (Art. 7 add.).

§ 220. Het personeel, in het vorig artikel vermeld, moet voortgaan zijne werkzaamheden op het genomen vaartuig te vervullen en zijne medehulp te verleenen tot het wegruimen der gewonden, indien dit door den over-

(1) Calvo, § 1026.
(2) *Revue de droit international etc.* 1875, p. 257.

winnaar wordt gelast; vervolgens moet het vrij zijn om naar zijn land terugtekeeren, overeenkomstig de tweede paragraaf van het eerste additioneel artikel. De bepalingen van het tweede additioneel artikel zijn op de bezoldiging van dit personeel van toepassing (Art. 8 add.).

§ 221 De militaire hospitaalschepen blijven, voor zooveel hun materieel betreft, aan de krijgswetten onderworpen; zij worden het eigendom van den nemer, doch deze kan, zoolang de oorlog duurt, hen aan hunne bepaalde bestemming niet onttrekken (Art. 9 add.).

Nochtans genieten de voor het gevecht onbruikbare schepen, welke de regeeringen, gedurende den vrede, officieel verklaard hebben bestemd te zijn tot drijvende zeehospitalen, gedurende den oorlog, zoo ten aanzien van het materieel als van het personeel, eene algeheele onzijdigheid, mits hunne uitrusting uitsluitend overeenkomstig hunne bepaalde bestemming zij ingericht. (Bijgevoegde § aan art. 9 add.).

§ 222. Ieder koopvaardijschip, tot welke natie het behoore, uitsluitend beladen met gewonden of zieken, waarvan het de wegruiming bewerkstelligt, wordt gedekt door de onzijdigheid; doch het feit alleen, aangeteekend op het scheepsjournaal, der visitatie door een vijandelijk kruiser, maakt de gewonden en zieken onbekwaam om gedurende den oorlog te dienen. De kruiser heeft zelfs het recht een commissaris aan boord te stellen, om het konvooi te vergezellen, en aldus de goede trouw van de handeling te verifieeren.

Ingeval het handelsvaartuig bovendien eene lading inhield, zou de onzijdigheid ook deze dekken, mits die lading niet van dien aard zij, dat de krijgvoerende haar verbeurdverklaren kan. De oorlogvoerenden behouden het recht om aan de geneutraliseerde schepen alle gemeenschap en elken koers te verbieden, die zij voor het geheim hunner operatiën nadeelig achten.

In dringende gevallen kunnen er tusschen de opperbevelhebbers bijzondere overeenkomsten getroffen worden, om tijdelijk op eene bepaalde wijze de vaartuigen te neutraliseeren, bestemd voor de wegruiming der gekwetsten en zieken (Art. 10 add.).

De 2e alinea van deze § vereischt toelichting. In de officieele tekst staat: »*Si le bâtiment de commerce contenait en outre un chargement, la neutralité le couvrirait encore, pourvu que ce chargement ne fût pas de nature à être confisqué par le belligérant.*"

Men zou die kunnen opvatten alsof daardoor zoowel schip als lading werd beschermd. *Vijands* goed aan boord van een *vijandelijk* schip zou alsdan niet mogen worden prijsverklaard, zoodra er eenige zieken of gewonden aan boord zijn. Dit is echter niet de bedoeling. De volgende uitlegging is er door den Prins de la Tour d'Auvergne, Fransch Gezant bij het Engelsche Hof aangegeven: »De woorden: »*de nature à être confisqué par le belligérant* zijn zoowel op de nationaliteit (afkomst) als op de hoedanigheid (karakter) van toepassing. Volgens de laatste internationale overeenkomsten zijn de koopwaren, welke door een kruiser kunnen worden geconfiskeerd:

1°. de oorlogscontrabande onder elke vlag;

2°. vijands goed onder vijandelijke vlag.

»De kruiser moet de onzijdigheid (onschendbaarheid) van het schip, dat gewonden voert, slechts erkennen bijaldien geen enkel gedeelte van zijne lading, krachtens internationale wet, in een van beide categorieën valt.

»De bevoegdheid, welke deze § geeft om aan boord der schepen met gewonden, een gedeelte van de lading te behouden, moet als eene bevoegdheid beschouwd worden, voor de *(onleesbaar)* zoowel als een kostbaar voorrecht voor de nautische eigenschappen der schepen, welke slecht is, wanneer ze alleen zijn geballast; maar die bevoegdheid mag niet den minsten inbreuk maken op het recht om de lading te confisqueeren binnen de grenzen door de internationale wetten gesteld.

»Derhalve: Een koopvaardijschip van eene oorlogspartij voerende met zieken en gewonden, koopwaren van een vijand van den kruiser of oorlogscontrabande, is niet onzijdig (onschendbaar); schip en lading vallen onder bereik van het gewoon recht van den oorlog.

»Een onzijdig schip, voerende met zieken en gewonden van

een oorlogvoerende, oorlogscontrabande, is onderworpen aan de wetten van den oorlog.

»Een onzijdig schip, voerende koopwaren van alle nationaliteiten, maar geen oorlogscontrabande, doet de zieken en gewonden deelen in zijn eigen onzijdigheid (onschendbaarheid)."

§ 223. De ingescheepte zeelieden en militairen, gewonden of zieken, tot welke natie zij mochten behooren, worden door de nemers beschermd en verpleegd. De terugkeer naar hun land is onderworpen aan de voorschriften van art. 6 der overeenkomst en van het vijfde additioneel artikel (Art. 11 add.).

§ 224. De herkenningsvlag, welke, nevens de nationale vlag, geheschen moet worden om eenig schip of vaartuig aanteduiden, dat, ingevolge de beginselen dezer overeenkomst, het voorrecht der onzijdigheid inroept, is de witte vlag met een rood kruis.

De oorlogvoerenden oefenen te dien aanzien elk onderzoek uit, dat zij noodig oordeelen.

De militaire hospitaalschepen zijn onderscheiden door eene witte beschildering aan de buitenzijde, met groene batterij (Art. 12 add.).

§ 225. De hospitaalschepen, uitgerust op kosten der vereenigingen voor hulpbetoon, erkend door de regeeringen, onderteekenaren dezer conventie, voorzien van eene commissie, uitgegaan van den Souverein, die de uitdrukkelijke toestemming tot hunne uitrusting heeft gegeven, en van een document der bevoegde autoriteit van het zeewezen, vermeldende dat zij, gedurende hunne uitrusting en bij hun finaal vertrek, aan haar toezicht zijn onderworpen geweest, en dat zij alstoen alleen volgens het oogmerk hunner zending waren ingericht, worden, evenals hun personeel, als onzijdig beschouwd. Zij worden door de oorlogvoerenden ontzien en beschermd.

Zij doen zich herkennen door het ophijschen, nevens hunne nationale vlag, van de witte vlag met rood kruis.

Het onderscheidingsteeken van hun personeel, in de uitoefening zijner functiën, is een armband met dezelfde kleuren; uitwendig zijn die schepen wit geschilderd, met roode batterij. Deze vaartuigen verleenen hulp en bijstand aan de gewonden en schipbreukelingen van de oorlogvoerenden, zonder onderscheid van nationaliteit. Zij mogen op geenerhande wijze de bewegingen der strijdenden hinderlijk zijn.

Gedurende en na het gevecht handelen zij op eigen risico.

De oorlogvoerenden hebben op hen het recht van contrôle en visitatie; zij kunnen hunne medewerking weigeren, hun bevelen zich te verwijderen en hen terughouden, indien het gewicht der omstandigheden zulks vereischt.

De gewonden en schipbreukelingen, door deze schepen opgenomen, kunnen door geen der strijders opgevraagd worden; hun zal worden opgelegd gedurende den oorlog niet te dienen (Art. 13 add.).

§ 226. In de zee-oorlogen geeft elke sterke verdenking, dat een der oorlogvoerenden van het voorrecht der onzijdigheid in een ander belang gebruik maakt dan dat der gewonden en zieken, aan den anderen oorlogvoerende vrijheid om, tot aan bewijs van het tegendeel, ten zijnen aanzien de conventie opteschorten.

Mocht dit vermoeden zekerheid worden, dan zal hem de overeenkomst kunnen opgezegd worden, zelfs voor den ganschen duur van den oorlog (Art. 14 add.; Bijlage 32).

C. ONDERHANDELINGEN TUSSCHEN VIJANDEN.

a. Veiligheidspassen, vrijgeleiden en beschermende wachten.

§ 227. Een vrijbrief of veiligheidspas voor personen of een vrijgeleide voor goederen kan door den opperbevelhebber van een leger worden verleend, en strekt om dengeen, of hetgeen in dien brief wordt genoemd, het recht te verleenen, vrij door de landstreek te trekken, welke door het leger is bezet of in den vrijbrief is aangewezen.

Zij behoort volkomen het karakter van goede trouw te dragen.

Zij beveiligt niet, wanneer zij is uitgegeven of gebezigd tot verraderlijke doeleinden.

Zie het geval van Majoor André, bl. 303.

Een veiligheidspas kan in sommige gevallen door eene der strijdvoerende partijen aan de andere partij worden aangevraagd, ten dienste van officieren met eene zending belast, hooggeplaatste personen, Vorsten, leden van de vorstelijke familie, diplomatieke onderhandelaars, ook wel voor escorte van gewonden, enz. De Bijlagen 51 en 52 bevatten de vrijbrieven, na den slag van Sedan, aan den Generaal de Wimpffen en gevolg, verleend om zich in krijgsgevangenschap te begeven.

Tijdens het beleg van Parijs verzocht Jules Favre, aan den Graaf von Bismarck, een vrijbrief, om aan de Londensche conferentie omtrent de Zwarte Zee-quaestie te kunnen deelnemen.

§ 228. Beschermende wachten (*sauve-gardes*) zijn wachten, die in 's vijands land, door het bezettingsleger, aan steden,

dorpen, landgoederen, gebouwen, kunstwerken, enz., worden verleend, welke men tegen de nadeelen van den oorlog wil beschutten.

De beschermende wachten moeten van schriftelijke machtiging of bevelen, door den opperbevelhebber geteekend, voorzien zijn.

Een afschrift van die machtiging wordt op eene zichtbare plaats aangeplakt.

Beschermende wachten worden gegeven, hetzij als gunst of uit dankbaarheid en erkenning van bewezen diensten, of uit een algemeen menschlievend oogpunt. In vroeger tijden werden meer dan thans beschuttende wachten verleend, o. a. aan badplaatsen. (Bijlagen 7 en 8).

De R.-C. Kerk van St. Louis te Moscou ontving van de Franschen in 1812 eene beschermende wacht, en werd daardoor voor plundering gespaard. Dat eene kerk zoodanige wacht noodig had, is geen bewijs van beschaving.

Het gebruik van deze wachten is, als in het belang der beschaving, geheel in den geest van het modern oorlogsrecht en dient dus gehandhaafd te worden.

§ 229. De *sauve-gardes* en de vrijgestelden staan onder bescherming van het oorlogsrecht.

Zij moeten door den vijand worden geëerbiedigd. Is een gewapend geleide verstrekt, dan voert het eene witte vlag. Het is raadzaam met den vijandelijken veldheer omtrent de *sauve-gardes* te onderhandelen, bij conventie de wederzijdsche gedragslijn te bepalen en de onzijdigheidsteekenen vasttestellen, ten einde schennis van volkenrecht, uit onwetendheid, worde voorkomen, of misverstand niet kunne plaats hebben of worde voorgewend.

§ 230. De geldigheid van den veiligheidspas houdt op met het verstrijken van den tijd in den pas aangeduid.

In de meeste gevallen wordt daarom geen tijdsbepaling gemaakt. Ook wanneer de tijd is verstreken, wordt op de goede trouw acht geslagen, wanneer de houder van den pas, door omstandigheden buiten zijn wil, overmacht, verhinderd is geworden.

b. Conventiën en cartels.

§ 231. Tusschen de verschillende Mogendheden kunnen niet alleen in vredestijd, voor het geval van oorlog, maar ook tijdens den oorlog, militaire conventiën en cartels worden gesloten.

Deze kunnen bepalingen bevatten betreffende het gebruik van sommige oorlogswapenen of vernielingswerktuigen; omtrent den handel en de visscherij; omtrent den loop der posten; omtrent de beschermende wachten (*sauve-gardes*), parlementairs, enz.; omtrent het uitwisselen van krijgsgevangenen, of het in vrijheid stellen van sommigen hunner, en omtrent het begraven der dooden. (1)

Wanneer de conventiën de uitwisseling van krijgsgevangenen betreffen, verkrijgen zij meesttijds den naam van *cartels*. (2).

§ 232. De conventiën of cartels moeten, wanneer zij tijdens den oorlog of voor een bepaalden oorlog zijn gesloten, den tijd bevatten, gedurende welken zij van kracht blijven: òf voor den geheelen oorlog, òf voor een zeker aantal jaren. In het laatste geval houdt hunne werking met het sluiten van den vrede op. (1).

c. Parlementairs en cartelschepen.

§ 233. Parlementairs zijn militaire gezanten. Zij verschillen van de politieke gezanten hoofdzakelijk hierin, dat zij niet gezonden zijn van Souverein tot Souverein, doch van het eene legerhoofd tot het andere, meesttijds slechts tot overbrenging van eene schriftelijke kennisgeving of een verzoek; somtijds tot het aanknoopen van onderhandelingen.

§ 234. Als parlementair wordt beschouwd de persoon, die door een der oorlogvoerende partijen gemachtigd is om met de andere in onderhandeling te treden en die zich

(1) De Martens, p. 429.
(2) Dahn, S. 12.

met een witte vlag vertoont, vergezeld van een trompetter (hoornblazer of tamboer) of ook van een vaandeldrager.

Positief Recht. § LVII, Russisch voorstel; Art. 43, Bruss. Conf.; § 27 en 28 Handleiding van het Instituut.

Een parlementair is in den regel een officier, meesttijds te paard, tot de voorposten vergezeld van een of twee trompetters. Hij of een van de trompetters voert, aan eene lans of een staak, eene witte vlag, als teeken van vredelievende bedoeling. De officier en zijn geleide zijn gewapend. Nabij den vijand wordt stapvoets gereden, en bij het naderen van de vijandelijke voorposten, of telkens indien dit noodig wordt geacht, om de aandacht op het vredesteeken te doen vestigen, worden met korte tusschenpoozen signalen geblazen en de witte vlag duidelijk zichtbaar omhoog gehouden.

Ook bij het *terugrijden* moet de parlementair stapvoets rijden, telkens laten blazen en de vlag duidelijk zichtbaar doen voeren. In antwoord op eene klachte dat van Duitsche zijde uit Schiltigheim op een Franschen parlementair was geschoten, schreef Generaal von Werder, 20 Augustus 1870 aan Generaal Uhrich: »Eene van de postenlinie terugkeerende patrouille zag, op den straatweg, twee ruiters in galop naar de vesting rijden en bespeurde de vlag niet. De schuldigen zullen voor den krijgsraad komen en naar volle gestrengheid der wet gestraft worden. Wanneer ik ten slotte iets mag verzoeken, is het dat U Hooggeboren de parlementairs zult onderrichten in stap terugterijden en gedurende het heen- en terugrijden te laten blazen."

§ 235. Een parlementair en zijn geleide zijn onschendbaar. (1)

Positief Recht. § LII, Russisch voorstel; Art. 43, Bruss. Conf.; § § 27 en 28 Handleiding van het Instituut.

Zij waren volgens vroegere schrijvers over het oorlogsrecht, (2) niet volstrekt onschendbaar. Heffter (p. 239) zegt: »Eene *zekere mate* van onschendbaarheid is aan de parlementairs verzekerd, die, wanneer zij eene legerplaats naderen, de aangenomen teekenen in acht nemen.

In vroeger tijd gebruikte men veeltijds uitsluitend trompetters als parlementairs, zonder ander geleide. Deze bepaalden zich

(1) Bluntschli, § 681.
(2) Id. § 683. — Dahn, S. 28.

alsdan tot het overhandigen van depêches. Tengevolge daarvan wordt bij de Martens, Vattel en anderen gehandeld over trompetters, in den zin van parlementairs. Gaf zoodanig trompetter zich, na het overreiken van zijne depêches, als deserteur aan, dan moest deze, indien hij werd opgeeischt, worden uitgeleverd.

§ 236. De bevelhebber, aan wien een parlementair wordt gezonden, is niet ten allen tijde en onder alle omstandigheden verplicht dezen te ontvangen. Hij is gerechtigd voorzichtigheids-maatregelen te nemen, opdat de vijandelijke parlementair van zijne zending niet tot nadeel van het leger of de operatiën gebruik make.

Hij kan te voren verklaren dat hij, binnen een bepaalden tijd, geen parlementairs zal ontvangen. De parlementair, die na zoodanige kennisgeving, zich van de zijde van de oorlogspartij, die haar heeft ontvangen, zou vertoonen, verliest het recht op de onschendbaarheid.

Positief Recht. §§ LVIII en LIX, Russisch voorstel; Art. 44, Bruss. Conf.; §§ 29 en 30, Handleiding van het Instituut.

Gedurende de duisternis van den nacht worden geen parlementairs ontvangen. Toen de Franschen, 26 Juni 1672, voor Aardenburg verschenen, liet de vaandrig Beekman, op den trompetter, die 's nachts de stad kwam opeischen, schieten, omdat — staat in het verhaal van een ooggetuige — »men wist dat het geheel tegen het militair gebruik streed, dat eene stad des nachts werd opgeeischt." (1)

Nadeel kan plaats hebben door het opnemen van de wijze waarop de voorpostendienst wordt verricht; door aan het uiterlijk voorkomen der troepen te zien of zij lijden door gebrek; welke de geest is der troepen; hoe de toestand is van belegerings- of aanvalswerken, enz. De parlementair wordt dus, om dit te voorkomen, aan den uitersten voorpost geblinddoekt.

Het nadeel kan bovendien plaats hebben door, in gesprekken, nadeelige tijdingen te verspreiden; soms zelfs door te trachten een geest van oproer en verzet onder de troepen te brengen.

Dit geschiedde o. a. in 1799, toen, den 21sten Augustus, de

---

(1) Scheltema, Geschied- en letterkundig mengelwerk, dl. 5.

kolonel Maitland en de kapitein Wenthrop door den Admiraal der Engelsche vloot, met den kotter *de Coburg*, als parlementairs naar den Schout-bij-nacht Story, commandant der Bataafsche vloot op de reede van Texel, en den kolonel Gilquin, commandant van den Helder, werden afgezonden. De schout-bij-nacht had de onvoorzichtigheid aan die parlementairs, onder geleide van een zijner zee-officieren, eene wandeling door zijn schip *de Washington* toetestaan. Dit werd later door den Hoogen Zee-krijgsraad, die bij besluit van het uitvoerend bewind van den 28sten October 1799 werd samengesteld, als hoogst misdadig beschouwd.

De kolonel Maitland maakte van die gelegenheid misbruik om eene oproerige proclamatie van den Generaal Abercrombie aan een officier van *de Ambunade* in de hand te spelen. Dit was de eerste aanleiding tot het oproer onder het scheepsvolk. Het gevolg was de overgaaf der vloot.

Het Uitvoerend bewind maakte daarop bekend, dat het, wegens het gedrag van den kolonel Maitland, geen parlementairs meer ontvangen, maar hen als krijgsgevangenen beschouwen zou.

Een parlementair mag met niemand in gesprek worden toegelaten dan met den bevelhebber, diens chef van den staf, of, in eene belegerde stad, den raad van defensie.

Napoleon I schreef daaromtrent in 1809 aan zijne onderbevelhebbers: »Wij hebben hier niet het gebruik der parlementairs. Gij moet er geen ontvangen. In uw toestand leidt het tot niets. De brieven moeten aan de cavalerie-voorposten worden afgegeven. Voor de uitwisseling van Dodon mag geen enkel Oostenrijker de vedettenketen van Generaal Montbrun overschrijden. Als een Oostenrijksch parlementair (*trompette*) zich aanmeldt, moet een officier van Generaal Montbrun hem tegemoet gaan; maar geen enkel Fransch officier of soldaat mag met hem spreken, behalve de Generaal Montbrun of de officier, dien deze zal aanwijzen. Dat gesprek moet buiten de lijn der voorposten plaats hebben."

De aanleiding tot dit verbod blijkt uit het volgende gedeelte van Napoleon's vroegere correspondentie: »Het zou," zegt hij, »in een Fransch leger noodig zijn, dat elk geparlementair bij de wet was verboden. Onze soldaten zijn zoo goed, zoo dadelijk gereed tot vriendschap, en onze officieren zoo gemakkelijk te misleiden, dat de vijand ze onophoudelijk om den tuin leidt."

Naar aanleiding van eene vraag van den Zwitserschen Kolonel Hammer is op de Brusselsche Conferentie beslist, dat de

partij, die zijn tegenstander niet gewaarschuwd heeft, dat hij geen parlementairs zal ontvangen, gehouden is ze te ontvangen. (1)

§ 237. Wanneer het ontdekt en ontwijfelbaar bewezen wordt, dat de parlementair van zijne bevoorrechte positie misbruik heeft gemaakt om te spionneeren of verraderlijk tot opstand aantezetten, of wel tracht valsche en nadeelige geruchten te verspreiden, verliest hij zijn recht op de onschendbaarheid. In dat geval kan hij krijgsgevangen gehouden en zelfs, volgens het krijgsrecht, gestraft worden.

Positief Recht. § LX, Russisch voorstel; Art. 45, Bruss. Conf.; § 31, Handleiding van het Instituut.

Een ontwijfelbaar bewijs van schuld wordt gevorderd, om het verwijt te ontgaan een parlementair, in strijd met het oorlogsrecht, te hebben behandeld.

Toen, bij de opeisching van het fort Issy, den 30sten April 1871, op bevel van den Maarschalk Mac-Mahon, gedreigd werd, dat, bij geen spoedig en voldoend antwoord, het geheele garnizoen over de kling zou worden gejaagd, antwoordde de kolonel Rossel, gedelegeerde voor oorlog te Parijs, den 1sten Mei:

»Waarde Kameraad! Den eersten keer, dat gij u veroorlooft ons eene zoo beleedigende opeisching toetezenden als uw brief van gisteren, zal ik uw parlementair volgens oorlogsgebruik laten fusilleeren.

»Uw toegenegen kameraad Rossel."

Zeer ten onrechte wordt hier het doen fusilleeren van een parlementair op het oorlogsgebruik of recht gegrond. De parlementair zelf had niets misdaan.

Wel staat het oorlogsrecht nog het nemen van représaillemaatregelen toe. Hoe verkeerd dit moge zijn, zoover strekt zich dit représaille-recht voorzeker niet uit, om daaruit aanleiding te vinden een geschonden oorlogsgebruik op den parlementair te wreken.

§ 238. Op een parlementair en diens geleide mag nimmer met opzet worden geschoten.

Met het vertoonen van de parlementaire vlag behoeft de tegenpartij echter niet altijd het vuur te doen staken.

---

(1) *Actes*, p. 50.

Wordt een parlementair of zijn geleide, in een algemeen gevecht, door een toevallig schot getroffen, dan geeft dit geen grond zulks als eene schennis van het volkenrecht te beschouwen. (1)

De regel van de 2de alinea is gesteld om misbruik van de parlementaire vlag te voorkomen.

Dikwerf is er, bij het zenden van een parlementair, eene nevenbedoeling in het spel. Daaraan moet gedacht worden. Toen de Denen, den 5den Februari 1864, de Danewerken ontruimd hadden, was hun alles gelegen om den vijand daarvan zoolang mogelijk onkundig te laten, ten einde een voorsprong te verkrijgen. Daartoe meldde zich, 's avonds te 6 uren van genoemden dag, een Deensch parlementair bij den Oostenrijkschen voorpost te Fahrdorf, met verzoek om den volgenden dag, 's morgens vroeg, het vuur niet te openen, ten einde gelegenheid te geven de dooden en gewonden, die bij Bustorf lagen, van het terrein optenemen. Toen de Oostenrijksche officier met het antwoord van den Generaal Gablenz terugkwam, dat tot 's morgens 8 uren van den 6den, in die richting, op ongewapende ziekendragers niet zou worden geschoten, was de parlementair verdwenen en bemerkte de officier, die naar hem zocht, 's nachts om 1 uur eerst, dat de tegenoverliggende schansen verlaten waren. (2)

Wanneer in het hevigst van den strijd, de verliezende partij het recht zou hebben, door het uitzenden van een parlementair, het gevecht te doen staken, zou het doel van den strijd verloren kunnen gaan. Eene onbeduidende vraag zou op die wijze den vijand tijd doen winnen en hem gelegenheid geven zijn geleden verlies te herstellen. In zoodanig geval behoeft het algemeen gevecht niet te worden gestaakt; ook dan moet men echter steeds het mogelijke doen om den parlementair niet te treffen.

Uit den Duitsch-Franschen oorlog van 1870—1871 blijkt, dat den parlementair geen volstrekte onschendbaarheid te waarborgen, hoe billijk soms uit een krijgskundig oogpunt, tot misbruik kan leiden. Van Fransche zijde werd, volgens de Duitsche rapporten, herhaaldelijk op parlementairs gevuurd, o. a. vóór Metz, den 19den Augustus 1870, op den luitenant-kolonel von Verdy en den kapitein von Winterfeld, beiden van den Generalen

(1) Bluntschli, § 684.
(2) Streffleur, *Oesterr. milit. Zeitschrift*, Sept. 1870.

Staf. De trompetter werd gewond en de parlementairs moesten aftrekken, zonder hunne zending te kunnen volbrengen. Vóór Toul werd een trompetter doodgeschoten; vóór Verdun werd op den ritmeester von Stechow, vóór Straatsburg op den overste von Lescinsky, allen in parlementaire zending, gevuurd. In zijne depêche van den 28sten Januari 1871 worden door Graaf von Bismarck niet minder dan 21 gevallen genoemd, waarbij op de Duitsche parlementairs zou zijn gevuurd. Van de andere zijde beklagen zich de Franschen evenzeer, o. a. dat den 2den December 1870, voorwaarts van Champigny, een geestelijke, de heer Bauwer, aalmoezenier van de ambulance van de Pers, die zich, op machtiging van Generaal Ducrot, met twee trompetters te paard, voorzien van onzijdige vlaggen, gevolgd door een gedeelte van het personeel der ambulance, als parlementair voor de Pruisische voorposten vertoonde, met het doel om dooden te begraven en gewonden optenemen, door de Pruisen met een levendige fusillade werd ontvangen, ongeacht de trompetters viermaal kort achtereen appèl bliezen.

Dit is ten hoogste te laken; want het geval, dat bedoeld wordt, waarop het vuur niet behoeft te worden gestaakt, zal eene zeer zeldzame uitzondering wezen. In alle andere gevallen is het een volkenrechtelijke plicht den onschendbaren persoon van den parlementair te eerbiedigen. Deze is het éénig erkend middel van gemeenschap tusschen de vijandelijke legers, en dat éénige middel mag niet op eene wufte, lichtzinnige en misdadige wijze vernietigd worden.

§ 239. Een parlementair- of cartelschip is een schip, dat, voorzien van eene witte vlag, van de eene oorlogspartij naar de andere wordt gezonden, tot het overbrengen van depêches of om onderhandelingen te openen.

Calvo, § 963, zegt dat het, om op onschendbaarheid aanspraak te maken, aan boord koopwaren noch munitie noch andere wapenen, dan een kanon voor seinschoten, mag hebben.

§ 240. Parlementaire- en cartelschepen hebben, op hunne heen- en terugreis, aanspraak op de bescherming van het volkenrecht. De bemanning is echter verplicht zich gedurende dien tijd van alle vijandelijke handelingen en van handel te onthouden en geen door het krijgsrecht veroordeelde verstandhouding aanteknoopen.

Deze schepen moeten zich als zoodanig bekend maken, en worden ook alleen geëerbiedigd, voor zoover zij ter goeder trouw (*bona fide*) de onderhandeling aanvangen of de overeenkomst uitvoeren. (1)

»Indien" — schreef Lord Clarendon in de confidentieele nota van 21 Januari 1869 aan den Prins de la Tour d'Auvergne — »een cartelschip eene vijandelijke haven binnenvalt met het doel om krijgsgevangenen uit te wisselen of wel zieken en gewonden wegtebrengen, behoort de kapitein *(Master)* van het schip zich van elken handel *(traffic)* te onthouden. De minste overtreding van dezen regel zou de verbeurdverklaring van het schip, indien het genomen werd, tengevolge hebben."

Gedurende de oorlogen van het eerste Keizerrijk bezigde de commandant van het Engelsch eskader in de Indische Zeeën, een Hollandsch schip om een cartel naar Amboina overtebrengen. Onderweg werd het genomen, doch Sir W. Scott, beroemd Engelsch prijs-rechter, deed de vrijlating uitspreken, op grond dat de politieke zending, waarmede het schip op regelmatige wijze was belast, primeerde boven de nationaliteit der vlag.

Hoewel cartelschepen, onverschillig of zij tot de militaire- of handels-marine behooren, met onderscheiding behandeld en in de gelegenheid gesteld moeten worden hunne zending te volbrengen, en dus aan schip en bemanning niet de toegang tot eene veilige haven of ankerplaats kan worden ontzegd, kan dit wel geschieden, ten aanzien van oorlogshavens, arsenalen enz. (2) De zorg voor de veiligheid eener marine-vesting eischt, dat ten aanzien van het personeel van een cartelschip voorzorgen worden genomen, opdat zij met de gesteldheid der plaatselijke verdedigingsmiddelen niet bekend worde of met andere personen verstandhouding aanknoope.

d. Wapenschorsing en wapenstilstand.

§ 241. Oorlogvoerende partijen kunnen, gedurende den oorlog, eene wapenschorsing of een wapenstilstand toestaan.

1°. De wapenschorsing *(suspension d'armes)* heeft ten doel de vijandelijkheden slechts voor korten tijd te doen staken, meesttijds slechts voor enkele uren. Zij geldt niet voor het geheele operatietooneel, soms zelfs niet voor het geheele leger,

(1) Bluntschli, § 680.
(2) Calvo, § 965.

daar hare verbindende kracht, naarmate het doel met de wapenschorsing beoogd, tot enkele troepengedeelten, voor eene bepaalde terreinstrook of voor een aangewezen vestingfront beperkt kan worden.

2°. Gewoonlijk wordt zij aangevraagd om ongestoord gesneuvelden te begraven of gewonden van het slagveld optenemen; in oudere tijden mede tot het vieren van een groot algemeen godsdienstfeest.

Indien het verleenen van eene wapenschorsing niet ten nadeele van de oorlogsoperatiën strekt, vooral wanneer zij aangevraagd wordt tot menschlievende doeleinden, wordt zij als een goed oorlogsgebruik, gewoonlijk toegestaan. Kunnen nevenoogmerken, b.v. het doen uitrusten van zeer afgematte troepen, het doen aanvoeren van munitie, het gereedmaken van verdedigingswerken, of het rustig aftrekken uit eene bedreigde stelling, worden ondersteld, dan kan niet alleen, maar dan behoort het verleenen van eene wapenschorsing te worden geweigerd.

Zoodanige weigering kan, op goede gronden, niet als in strijd met het oorlogsrecht worden beschouwd, daar dit recht vóór alles de bevoegdheid van de oorlogspartijen constateert, om zelven te beoordeelen en te beslissen, wat haar belang medebrengt.

Bij het beleg van Sebastopol werd, na den grooten uitval in den nacht van 22 op 23 Maart 1855, door den Generaal Osten-Sacken, eene wapenschorsing verzocht om de dooden te begraven. Zij werd vastgesteld integaan den 24sten, op het middaguur. Toen dat uur geslagen had, werd van alle zijden »ophouden met vuren" geblazen en de witte vlag geheschen. Gedurende *drie uren* bewogen zich op het terrein van den strijd ongewapende Fransche en Russische detachementen, belast met het ter aardebestellen van de gevallenen.

Na den slag bij de Tchernaia (Augustus 1855) werd, tot het begraven der dooden, de door Prins Gortschakoff aangevraagde wapenschorsing tot *twee* dagen verlengd.

De door de Denen in Februari 1864 aangevraagde wapenschorsing, tot het begraven der dooden, werd slechts toegestaan voor eene beperkte terreinstrook. Het verzoek bleek later eene krijgslist te zijn. (Zie § 238.)

3°. Een *wapenstilstand* heeft gewoonlijk ruimer beteekenis dan eene wapenschorsing. Zij kan zijn *beperkt* tot het tijdelijk staken der vijandelijkheden tusschen de twee legers, die deze overeenkomst sluiten, (*armistice*) of *algemeen*, en alsdan verbindend voor alle legers der oorlogvoerende partijen, voor het geheel

operatietooneel (*trève*), tenzij daarbij bepaaldelijk gestipuleerde gedeelten of operatiën worden uitgesloten.

Een beperkte wapenstilstand wordt gewoonlijk slechts voor korten tijd gesloten, doch in den regel langer dan bij eene wapenschorsing het geval is, b.v. wanneer, bij het beleg van eene vesting, onderhandelingen nopens de overgave worden geopend.

Toen, den 5den Februari 1861, bij het beleg van Gaëta, een groot kruitmagazijn in de vesting sprong, verzocht de Koning van Napels aan Generaal Cialdini een wapenstilstand van 60 uren, om de lijken onder de puinhoopen te kunnen doen weghalen. Omdat het doen ophouden der operatiën voor den aangevraagden termijn, bij de opgegeven reden, niet gebruikelijk was, wilde Cialdini eerst het verzoek niet toestaan, doch werd door den Prins de Carignan van zijn voornemen teruggebracht, daar het mogelijk was dat de vesting, ten gevolge van de ramp, zou worden overgegeven.

Een algemeene wapenstilstand wordt gewoonlijk slechts gesloten, wanneer het te voorzien is, dat, tengevolge van de oorlogsoperatiën of politieke gebeurtenissen, het openen van vredesonderhandelingen tot eene gewenschte uitkomst zullen leiden.

In vroeger tijden werd een algemeene wapenstilstand zelfs voor een groot aantal jaren gesloten. De Republiek der Vereenigde Nederlanden sloot dien o. a. met Spanje van 1609 tot 1621 (het Twaalfjarig Bestand). Thans geschiedt dit niet meer.

Den 12den Augustus 1831 werd, nadat, bij het zegevierend voortrukken van de Nederlandsche troepen, onder den Prins van Oranje, het Belgische leger, onder de Ticken, binnen de muren van Leuven was teruggeworpen, door tusschenkomst van den Britschen gezant, Sir Robert Adair, die meldde dat ook de Franschen gereed stonden België ter hulp te komen, een wapenstilstand gesloten, onder beding, dat Leuven zou worden ontruimd. Tengevolge van een misverstand werd, kort na het staken der vijandelijkheden, het vuur, — echter slechts voor korten tijd — hervat.

Na den slag van Custozza, 23 Juli 1848, werd door den Oostenrijkschen Veldmaarschalk Radetzky, met Koning Karel Albert van Sardinië, den 4den Augustus een wapenstilstand (*trève*) voor zes weken gesloten, die echter verlengd werd, tot zij ten laatste door genoemden Koning, den 12den Maart 1849, werd opgezegd.

Den 28sten Januari 1871 werd een algemeene wapenstilstand voor drie weken, tusschen Frankrijk en Duitschland gesloten.

De operatiën van het Duitsche leger, van Generaal von Werder, tegen het Fransche, onder Generaal Bourbaki, en tegen de vrijscharen van Garibaldi, alsmede het beleg van Belfort, waren van dezen wapenstilstand uitgesloten (Bijlage 66).

4o. Eene wapenschorsing en een wapenstilstand worden door middel van parlementairs aangevraagd. Eene wapenschorsing voor enkele uren kan door den opperbevelhebber of door den commandant van een legerkorps of van eene voorpostenlinie toegestaan worden.

Vóór Parijs werd aan den Bondskanselier eene wapenschorsing tot het begraven van dooden aangevraagd. Het verzoek werd, wegens gebrek in den vorm, uit politieke overweging geweigerd; doch te kennen gegeven, dat de commandanten der voorpostliniën, wanneer hun de vraag werd gedaan, zoodanige aanvragen konden toestaan.

Een beperkte wapenstilstand, voor enkele dagen, kan niet door den bevelhebber van een legerkorps, of ander onderdeel van het leger, eigenmachtig worden gesloten, doch slechts door den opperbevelhebber van het leger, of door hem, dien deze of de Staat daartoe heeft gedelegeerd.

Een algemeene wapenstilstand kan slechts, namens de regeering van den Staat, door den opperbevelhebber of door een diplomatiek afgevaardigde, voor zoover zij daartoe behoorlijke volmachten bezitten, worden gesloten, omdat dit eene souvereine handeling is, die een politiek doel tot grondslag heeft, (1) welke handeling buiten de macht en de functie van een legeraanvoerder ligt.

De tijd, voor welken de wapenstilstand wordt gesloten, wordt in de optemaken akte der conventie bepaald, en moet alsdan zoo duidelijk worden aangewezen, dat misverstand omtrent een zekeren termijn, het aantal dagen, weken of maanden, onmogelijk is.

Vattel (2) wijst op de noodzakelijkheid om daarbij gebruik te maken van de woorden *inclusivement* en *exclusivement*, of, zooals in onze taal gebruikelijk is, ...*van en met.... tot en met...* Bij internationale overeenkomsten wordt, volgens Hugo de Groot, (3) met een *dag* de natuurlijke niet de burgerlijke dagindeeling genomen.

De dag begint dus bij het opgaan van de zon en duurt 24

(1) Hugo de Groot, III. 22. § 8. — Vattel, III. 16. § 237.
(2) III. § 244.
(3) III. 21. § 4.

uren. Geringe verschillen van vroegeren of lateren zonsopgang worden echter verwaarloosd, zoodat b. v. een wapenstilstand, voor 100 dagen gesloten, eindigt met den zonsopgang van den 101sten dag.

De wapenstilstand kan ook, tot nader opzeggens, voor onbepaalden tijd worden gesloten. In dat geval dient echter een zekere tijd in de akte te worden vermeld van wederzijdsche waarschuwing, alvorens tot de vijandelijkheden mag worden overgegaan.

5°. In de beteekenis der woorden *suspension d'armes*, *armistice* en *trève*, is een climax niet te ontkennen. Professor Neumann neemt, in zijn *Grundrisz des heutigen europäischen Völkerrechts*, de onderscheiding hierboven vermeld aan; evenzoo Bluntschli, tusschen wat hij noemt *Waffenruhe* en *Waffenstilstand*. Wheaton [1] spreekt van eene »*armistice universelle ou suspension d'hostilités*," in onderscheiding van eene *trève partielle ou suspension limitée d'hostilités*." Men zij echter indachtig, dat dit onderscheid niet altijd in acht wordt genomen. De volgende voorbeelden geven hiervan het bewijs.

Den 17den April 1797 werden de Luitenant-Generaal Bellegarde, Chef van den Generalen Staf, en de Generaal Merfeld, door Aartshertog Karel, daartoe door de Oostenrijksche regeering gemachtigd, als parlementairs naar het Fransche leger gezonden. Zij overhandigden aan Generaal Bonaparte eene nota, welke aldus eindigde: »*Persuadée de la bonne volonté, comme de l'intention des deux puissances, de finir le plus promptement possible cette guerre désastreuse, Son Altesse Impériale désire une* suspension d'armes *de dix jours, afin de pouvoir avec plus de célérité, parvenir à ce but désiré, et afin que toutes les longueurs et obstacles que la continuation des hostilités porterait aux négociations soient levés, et que tout concoure à rétablir la paix entre les deux nations*." Deze wapenstilstand, den 8sten te Judemburg gesloten en door de vredespréliminairen van Leoben gevolgd, was een beperkte, want hij werd niet verbindend voor de legers aan den Rijn, waar Moreau op het punt stond de rivier overtetrekken. [2]

Grooter bewijs levert de wapenstilstand, den 8sten Juli 1859 te Villa-Franca gesloten. De onderhandeling tot dien wapenstilstand vindt men het volledigst bij de Bazancourt. [3]

---

(1) *Eléments du droit international*, t. 2, p. 60.
(2) *Mémoires de* Napoléon, p. 703.
(3) *La campagne d'Italie en 1859*, t. 2, p. 330.

(Bijlage 27.) In de conventie zelve — Fransche tekst — wordt niets anders gesproken dan van eene wapenschorsing (*suspension d'armes*), ingaande den 8sten Juli en eindigende den 15den Augustus d.a.v. Intusschen spreekt het officieele werk, (1) vervaardigd aan het Ministerie van Oorlog te Parijs, steeds van eene *armistice*, o. a. in het volgend telegram, 't welk de Oostenrijksche Generaal Graaf Huyn aan den Sardinischen Kolonel Medici ter kennisneming deed toekomen:

»*Armistice, sur la proposition de la France, conclue jusqu'au* 15 *Août. Convention suivra. Cessez aussitôt les hostilités et informez par un parlementaire les adversaires;*" terwijl de Keizer, uit Vallegio, den wapenstilstand aan het leger bekend maakte, bij eene dagorder, waarvan de aanhef luidde: »*Soldats, une suspension d'armes a été conclue le* 8 *Juillet entre les parties belligérantes jusqu'au* 15 *Août prochain. Cette trève vous permettra etc.*"

6°. Een merkwaardig voorbeeld van eene *stilzwijgende wapenschorsing* levert het gebeurde op den 25sten Juli 1813, bij de belegering van San-Sebastian. Gedurende den nacht was de bestorming afgeslagen; eene menigte gewonden waren nabij den vestingmuur blijven liggen. Zij werden door den opkomenden vloed, allen met den dood in de rivier de Uremea, welke bij eb was doorgewaad, bedreigd. Zoodra de Britten dit ontwaarden, werd door hen een uur lang eene witte vlag geheschen, ten einde den vijand in staat te stellen de gekwetsten uit hun gevaarlijken toestand te redden. De Franschen gaven aan dit beroep op hunne menschlievendheid 't ruimst mogelijk gehoor, en voerden alle gewonden veilig over de bres in de hospitalen, waar ze op gelijke wijze als hunne eigen gekwetsten verpleegd werden. (2)

Een soortgelijk feit wordt door Vattel aangehaald. In 1318, bij het beleg van Solothurn door Hertog Lodewijk van Oostenrijk, bezweek de brug, die over de Aar was geslagen, ten gevolge van het zwellen van dezen bergstroom. Een groot aantal Oostenrijkers, dat zich op de brug bevond, dreigde omtekomen; de Solothurners snelden echter toe en redden de meesten. Vattel zegt terecht, dat gematigdheid en edelmoedigheid meer tot roem van den overwinnaar bijdragen dan diens dappere daden, omdat zij van zijn zielenadel getuigenis geven. Ik voeg daarbij, dat zelfs uit een materialistisch oogpunt beschouwd, het gebeurde te Solothurn bewijst hoezeer deze deugden hem, die ze in practijk brengt,

(1) *Campagne de l'Empereur* Napoléon III.
(2) Alison, 2e dl., bl. 352.

tot voordeel strekken. Ook hier bleek de moraal het utiliteitsbeginsel te beheerschen. Hertog Lodewijk toch was door het grootmoedig gedrag der Solothurners zóó getroffen, dat hij het beleg opbrak en met de stad, wier ondergang nabij was, vrede sloot.

Edel- en grootmoedigheid zijn beginselen, die meer in de zedenkunde dan in het recht tehuis behooren; toch hebben Hugo de Groot en Vattel niet geschroomd voor te houden, dat er ook voor den oorlogvoerenden mensch nog iets hoogers bestaat dan het recht zelf; schreef Bynkershoek den schoonen regel: »Het recht staat het toe, doch de grootheid van ziel verbiedt het," en lezen wij bij Cauchy: »*La charité née de l'esprit chrétien sert de complément à la justice.* Het zal dus niet te zeer misplaatst zijn hier in herinnering te brengen, dat het wel geen rechtsregel, doch niet minder een plicht als mensch is, den vijand, die in het ongeluk verkeert, op grootmoedige wijze ter hulp te komen en te behandelen. Eene stilzwijgende wapenschorsing kan, zooals wij gezien hebben, leiden om, zonder eigen nadeel, dien plicht te betrachten. Zoodra de witte vlag is gestreken, kunnen de vijandelijkheden worden hervat. De billijkheid vordert echter, dat aan de tegenpartij, die zich door het vredesteeken heeft blootgegeven, tijd worde gelaten zich in veiligheid te stellen.

7°. In het begin van November 1870 werden voor Parijs, door Graaf von Bismarck met den heer Thiers, gedurende vijf dagen te vergeefs onderhandelingen gevoerd over het sluiten van een wapenstilstand, welke door de Duitschers uiterlijk voor den tijd van 28 dagen, op grondslag van den militairen *statu quo* was aangeboden, ten einde de verkiezingen voor eene nationale vergadering te doen plaats hebben, welke ook in de bezette gedeelten van Frankrijk zouden worden toegelaten.

Van Fransche zijde werd bovendien eene voor dat getal dagen evenredige proviandeering van Parijs gevorderd. Die vordering werd van Duitsche zijde onaannemelijk geacht. In zijne circulaire van den 8sten November 1870 aan de Gezanten van Frankrijk, heeft Jules Favre dit als eene hatelijke en onrechtmatige daad voorgesteld, en trachten aan te toonen, dat de proviandeering een noodzakelijk gevolg van den wapenstilstand was, daar deze, zonder aanvoer van levensmiddelen, met eene capitulatie op een vooraf bepaald tijdstip gelijk zou staan. Ook Guizot schreef, den 8sten November 1870 in de *Times*, dat de weigering der Duitschers, om Parijs voor den duur van den wapenstilstand van proviand te voorzien, met het volkenrecht in strijd was.

De waarheid is, mijns inziens, dat de tijd nog niet gekomen was om tot het aangaan van dezen wapenstilstand te geraken. Een wapenstilstand, voor zulk een geruimen tijd als 28 dagen, behoort niet anders gesloten te worden, dan wanneer er gegrond vooruitzicht op het sluiten van den vrede bestaat. Dat uitzicht bestond niet. De macht tot verzet van Parijs was verre van gebroken. Blijkbaar zou minder het Duitsche geschutvuur dan de hongersnood de wereldstad kunnen doen vallen; toch was Parijs voor de Duitschers het naaste doel van den oorlog geworden. Bij eene ingesloten vesting is proviand hoofdzaak. De Franschen konden dus evenmin den wapenstilstand *zonder*, als de Duitschers *met* proviandeering aannemen. De eersten zouden, anders handelende, zelf hun val verhaasten; de laatsten de beslissing noodeloos op eene voor hen hoogst gevaarlijke wijze verschuiven, en dus het sluiten van den vrede op een niet verwijderd tijdstip in gevaar brengen.

Het weigeren der proviandeering was dus geenszins met het volkenrecht in strijd, omdat dit nimmer eene oorlogspartij tot handelingen dwingt, welke deze strijdig met hare belangen acht, en omdat niemand anders daaromtrent te beslissen heeft dan zij zelve.

Hoewel het dus, voor elk bijzonder geval, rechtens niets afdoet, is het nochtans vermelding waardig, dat, bij een aantal conventiën tot wapenstilstand, het proviandeeren binnen zekere grenzen is toegestaan. Bij den wapenstilstand van Giurgewo in 1774, tusschen Rusland en Turkije, werd het aanvoeren van de meest noodige levensmiddelen voor de garnizoenen van Kinburg en Oeksakow bedongen; bij dien, den 24sten April 1797, te Frankfort tusschen de Franschen en Oostenrijkers gesloten, werd bepaald, dat, voor het geval de vijandelijkheden mochten worden hervat, binnen Mainz en Ehrenbreitstein, tijdens den wapenstilstand, van acht tot acht dagen, de noodige voorraad levensmiddelen zou mogen worden binnengebracht. Bij den wapenstilstand, van 15 Juli 1800, tusschen de Franschen en Oostenrijkers, werd voor alle plaatsen binnen de démarcatielijn, door de laatsten bezet, eene proviandeering van tien tot tien dagen in rede van het verbruik, toegestaan. Gelijke bepaling werd gemaakt bij den wapenstilstand, den 16den Januari 1811, te Treviso tusschen de Generaals Brune en Bellegarde gesloten. Daarbij werd echter het aantal rations voor het garnizoen van Mantua vastgesteld en met waarborgen tegen misbruik, aan de inwoners vrijheid verleend van tijd tot tijd de

noodige levensmiddelen te doen aanvoeren; terwijl bij den wapenstilstand, den 5den Juni 1813, te Pleisznitz tusschen den Hertog van Vicenza en de Generaals Tschouvalow en Kleist aangegaan, bepaald werd, dat Dantzig — waar, onder den dapperen Generaal Rapp, bijna een geheel leger in bezetting lag, — Modlin, Zamosk, Stettin en Custrin alle vijf dagen, in rede van de sterkte hunner garnizoenen, door de zorg van den bevelhebber der insluitingstroepen, van levensmiddelen zouden worden voorzien, waartoe bij dezen, door den commandant van elk dezer vestingen een commissaris zou worden benoemd, om te waken dat de overeengekomen hoeveelheid levensmiddelen nauwgezet werd verstrekt. Ofschoon de wapenstilstand niet door een vrede werd opgevolgd, zijn deze bepalingen, gedurende twee maanden, getrouw nagekomen. Zie voorts Bijlage 27.

§ 242. Zoodra een wapenstilstand is gesloten, moeten, overal waar hij van toepassing is verklaard, de vijandelijkheden ten spoedigste ophouden.

De bevelhebbers zijn verplicht hunne troepen, en soms de tegenpartij (zie § 241), zoo snel mogelijk van het staken der vijandelijkheden kennis te geven.

De vijandelijkheden behooren, op het ontvangen van de tijding, zelfs te midden van een gevecht, onverwijld optehouden.

Vijandelijkheden, die uit onbekendheid met de gesloten overeenkomst plaats hebben, maken geen schennis van het volkenrecht uit.

De toerekenbaarheid wordt slechts erkend, wanneer de wil tot schenden heeft bestaan.

De militaire eer gebiedt zich zorgvuldig elk voordeel te ontzeggen, dat uit 's vijands onbekendheid met de gesloten overeenkomst voortspruit.

§ 243. Wanneer het tegendeel niet uitdrukkelijk is overeengekomen, blijft, tijdens den wapenstilstand, het militaire *statu quo* gehandhaafd.

Ter plaatse waar de wapenstilstand is gesloten, wordt de stand en stelling der partijen aangenomen, zooals deze was op het oogenblik, dat de overeenkomst is aangegaan.

Voor verwijderde plaatsen geldt de feitelijke toestand van het oogenblik, dat de tijding is ontvangen, of van dat 't welk voor het ingaan, bij overeenkomst, is bepaald.

Art. 1 van den wapenstilstand van Parijs, 28 Januari 1871 (Bijlage 66). Het militaire *statu quo*, zijnde de wederzijdsche belofte den toestand te laten zooals die is, vereischt nadere toelichting. De werking van een wapenstilstand is in het algemeen eene negatieve, eene werking van onthouding. De mate van onthouding dient duidelijk te worden aangewezen.

Vattel (1) geeft als algemeenen regel, dat, gedurende den wapenstilstand, iedere partij, binnen het gebied dat door haar is bezet, alles mag doen wat zij recht heeft in vollen vredestijd te verrichten. De wapenstilstand belet diensvolgens geenszins dat lichtingen opgeroepen en geoefend, troepenkorpsen georganiseerd en gedislokeerd, vestingwerken, welke niet belegerd zijn, hersteld worden. Van den wapenstilstand mag echter geen partij worden getrokken om tot stand te brengen, wat gedurende de vijandelijkheden niet zou kunnen worden uitgevoerd.

Pinheiro Ferreira acht dezen regel slecht gesteld. In tijd van vrede," zegt hij op blz. 450 zijner commentariën op Vattel, »mag men zooveel fortificatie-werken aanleggen als men verkiest, tijdens een wapenstilstand echter niet." De algemeene regel is, volgens hem: niets te verrichten, wat de vijand belang zou hebben gehad te beletten, en dat hij waarschijnlijk ook belet zou hebben, indien geen wapenstilstand ware gesloten.

Heffter daarentegen acht op zijne beurt deze bepaling van Pinheiro Ferreira minder juist. Hij zegt, dat de gewone uitwerking van een wapenstilstand het handhaven van het *statu quo* der oorlogvoerende partijen in hare wederzijdsche stellingen is, zonder dat de eene de grenzen daarvan ten nadeele van de andere kan terugbrengen; doch dat iedere partij vrij is, in de plaatsen, welke door haar zijn bezet, alles uittevoeren, wat kan bijdragen om hare stelling te versterken en daaraan meer vastheid te geven. Volgens die bepaling — en het blijkt uit eene noot, op blz. 268 van zijn werk, dat zulks werkelijk het gevoelen van Heffter is — zou het vergund zijn bij eene belegerde vesting, tijdens den wapenstilstand, de bresverdediging te verzekeren, de schade aan de verdedigingswerken te herstel-

(1) III. § 245.

len, of in het algemeen aan den hoofdwal of de voorliggende werken te doen arbeiden. Dit is ook het gevoelen van Hugo de Groot (1). Heffter erkent echter, dat deze meening tegenspraak heeft ondervonden.

Bluntschli, eindelijk, heeft weder eene andere opvatting. Hij zegt (§ 691): »Gedurende de wapenschorsing en den wapenstilstand is elke partij bevoegd, binnen het gebied, door haar bezet, alles te doen wat zij in vrede vermag te verrichten, met uitzondering van zulke op de oorlogsvoering betrekking hebbende handelingen, welke de vijand verhinderd zou hebben, indien de strijd voortduurde. Diensvolgens mag zij, buiten het eigenlijk terrein van den strijd, nieuwe toerustingen maken en plaatsen versterken; (2) doch zij mag niet binnen dat terrein nieuwe militaire stellingen betrekken of door de troepen een terugtocht doen verrichten, noch in het bereik van het vijandelijk geschut nieuwe werken aanleggen of de vernielde herstellen, (3) onverschillig of zij aanvals- of verdedigingswerken zijn. Zij mag ook geen opstand bewerken in het gebied, dat door 's vijands troepen is bezet, noch de inwoners tot overgave aansporen."

In hoofdzaak deel ik deze opvatting. Ik heb daartegen echter de bedenking, dat de uitdrukking: »eigenlijk terrein van den strijd," waarop het vooral aankomt, zeer onbestemd is. Zij is òf te beperken tot het slagveld zelf, òf uittebreiden tot het geheele operatietooneel.

Hier zij nog vermeld, dat Hugo de Groot een terugtocht, tijdens den wapenstilstand, geoorloofd acht.

Om te beoordeelen wat al of niet, tijdens den wapenstilstand, geoorloofd is, behoort men het verschil in het oog te houden tusschen *stategische* en *tactische* oorlogshandelingen. De eerste hebben plaats buiten de werking van het kanon, buiten het gezicht van de tegenpartij. Voor deze handelingen is contrôle op het nakomen der conventie dikwerf bezwaarlijk. Om de partijen wederkeerig de gelegenheid tot schending der conventie-bepalingen te ontnemen, behoort een breede grondslag, eene ruime opvatting aangenomen en, binnen zekere grenzen, eene groote vrijheid toegestaan te worden. Het aannemen van eene *démarcatie-* of *scheidslijn* tusschen de partijen biedt daartoe het middel aan. Die lijn mag door geen der partijen worden overschreden.

(1) III. 21. § 7.
(2) Met Pinheiro Ferreira in tegenspraak.
(3) Met Heffter in tegenspraak.

Soms wordt zelfs bepaald, dat zij door de voorposten, tot een aangewezen afstand, niet mag worden genaderd (art. 1 van den wapenstilstand van Parijs, 28 Januari 1871; Bijlage 66), of wel wordt voor *elke* partij eene lijn vastgesteld en de tusschengelegen terreinstrook onzijdig verklaard (art. 4 van den wapenstilstand van Villa-Franca, 8 Juli 1859; Bijlage 27).

Is zulk eene scheidslijn van bezettingsgebied aangenomen, dan behoort aan elke partij, *binnen* dat gebied, *volkomen vrijheid van handelen* te worden gelaten. Vóór den wapenstilstand had zij recht en vrijheid van beweging in de door haar bezette streek; de wapenstilstand kan dat recht niet verkorten.

Zoowel het aanleggen van vestingwerken en nieuwe verschansingen, het versterken van reeds bezette stellingen, als het verplaatsen van troepen in alle richtingen, is dus binnen de démarcatielijn geoorloofd. Door de *richting* van deze scheidslijn en den *tijd* van duur van den wapenstilstand, is men bij machte te verhinderen, dat de vijand strategische punten bezette of verdedigingswerken van zoodanig belang opwerpe, dat het bereiken van het einddoel des oorlogs daardoor wordt vertraagd. Voor bijzondere gevallen kunnen in de conventie bepalingen worden opgenomen. Den 24sten Februari 1814 zond Keizer Napoleon, nadat hij Troyes was binnengerukt, zijn adjudant, Graaf Flahaut, naar Lusigny om over een wapenstilstand met de bondgenooten te onderhandelen. Deze had echter slechts volmacht om tot het sluiten van een wapenstilstand overtegaan, wanneer de Verbondenen geneigd waren de Frankforter-voorstellen tot grondslag der beraadslagingen te nemen en wanneer de démarcatielijn zoodanig werd bepaald, dat Mainz en Antwerpen aan Frankrijk bleven. De Verbondenen, die, gedurende den wapenstilstand, meester van de Vogezenpassen wilden blijven, wilden echter niet over vrede handelen, tenzij de lijn van de Aube of op het allerminst, eene richtingslijn — gaande van het plateau van Langres aan de Marne tot Chalons, vandaar den loop der Vèsle tot de vereeniging met de Aisne en verder tot de samenvloeiing met de Oise — werd aangenomen.

De tactische handelingen liggen binnen het bereik van het kanonvuur. *Buiten* dat bereik is alles geoorloofd; want ook wanneer er geen wapenstilstand of wapenschorsing ware gesloten, zouden handelingen, die buiten het waarnemingsvermogen en verder dan de dracht van het geschutvuur plaats hebben, niet kunnen worden belet. Binnen kanonschotsafstand daaren-

tegen mag geen enkele wijziging in of een versterken van de stelling des vijands worden toegelaten.

Het dichten van de bres, het verzwaren of herstellen van de borstwering, van schietgaten, geschutstanden enz. is dus niet geoorloofd. Evenmin mag de aanvaller batterijen opwerpen of bewapenen, aan de naderingen doen werken enz. De wapenstilstand breidt toch evenmin de rechten der partijen uit, als deze daardoor worden verkort. De bevoegdheid om straffeloos binnen kanonschotsafstand een arbeid te verrichten, dien de vijand, indien geen wapenstilstand ware gesloten, geenszins zou hebben toegelaten, is eene niet te verdedigen uitbreiding van recht, eene miskenning van het karakter van onthouding, dat de wapenstilstand draagt, en eene schending van het beginsel, dat elke oorlogshandeling tot het bereiken van het einddoel van den oorlog bevorderlijk behoort te zijn.

Daarentegen is het opwerpen van barricaden, het in staat van verdediging stellen van het *inwendige* van eene vesting, zoo dit buiten het gezichtsveld des vijands en het bereik van diens direct schot plaats heeft, niet met het oorlogsrecht in strijd.

§ 244. Gedurende den wapenstilstand kan aan de bewoners van de bezette landstreek, naar omstandigheden, vrij of beperkt verkeer, van of naar 's vijands zijde, toegelaten of wel alle verkeer ontzegd worden.

De conventie dient daaromtrent bepalingen te bevatten. Is dit niet geschied, dan kan als regel, ook bij stilzwijgende overeenkomst, gelden, dat bij eene wapenschorsing, die slechts korten tijd duurt, alle verkeer van en naar 's vijands zijde verboden blijft. Een wapenstilstand van langen duur is echter reeds een overgangstoestand tot den vrede; vandaar dat daarbij het wederkeerig overschrijden der démarcatielijn door de burgerbevolking kan worden toegelaten. Wanneer een wapenstilstand voor geruimen tijd wordt gesloten tusschen oorlogspartijen, wier legers in elkanders onmiddellijke nabijheid blijven, b.v. bij eene ingesloten vesting, zal, in den regel, slechts een beperkt verkeer met voorzorgsmaatregelen worden toegelaten (Art. 10 van den wapenstilstand van Parijs, 28 Januari 1871; Bijlage 66).

§ 245. Is het tegendeel niet bedongen, dan kan het legerbestuur in eene bezette landstreek, gedurende den *beperkten* wapenstilstand, voortgaan: requisities te vorderen

(echter niet dan op regelmatige wijze, door tusschenkomst van de gemeentebesturen) en de vastgestelde oorlogsschattingen te heffen, zonder die te mogen verzwaren. Het kan boeten opleggen bij overtredingen, welke buiten bereik der militaire rechtbanken blijven.

Het behoort in het toepassen van dwangmiddelen en het bestraffen van vergrijpen meer gematigdheid te betoonen, dan vóór den wapenstilstand.

Bij den *algemeenen* wapenstilstand is het vorderen van oorlogsschatting in strijd met de beginselen van het modern oorlogsrecht.

Een *beperkte* wapenstilstand kan een stap zijn tot den vrede, doch deze ligt nog te zeer in het verschiet om dien reeds verzekerd te achten. Het overwinnend leger handhaaft dus in de bezette streek het *statu quo*, ook ten opzichte van de administratieve maatregelen van beheer. De toestand laat echter meer gematigdheid toe, zoowel bij politiedwang als bij rechtspraak.

Het legerbestuur kan wel den oorlogsdruk der bevolking verlichten, daar dit eene toenadering tot den vrede is, doch het mag dien druk niet verzwaren, omdat zulks van dien toestand verwijdert. Bovendien moet worden aangenomen, dat de tegenpartij, bij het onderteekenen der akte, wel stilzwijgend heeft berust in de *bestaande* wijze van beheer, welke zij kende of ondersteld wordt te hebben gekend, doch geenszins eene verzwaring van het lot harer landgenooten zou hebben geduld. Zoodanige handeling zou dus niet ter goeder trouw zijn.

Een *algemeene* wapenstilstand draagt meer het karakter van vredestoestand. Zoo immer, dan thans, moeten in die periode alle vorderingen beperkt worden tot hetgeen voor het onderhoud der bezettingstroepen strikt noodzakelijk is. Oorlogsschatting te blijven vorderen mist, bij den spoedig te verwachten vrede, het doel, dat haar m. i. alleen rechtmatig doet zijn; ook zou zij op den duur voor de bevolking te bezwarend worden en derhalve eene door het oorlogsrecht veroordeelde onderdrukking zijn. Toen, na het sluiten der vredes-préliminairen, den 26sten Februari 1871, de wapenstilstand tusschen Frankrijk en Duitschland werd verlengd, bevatte art. 3 der daartoe gesloten overeenkomst: »De Duitsche troepen zullen zich voortaan onthouden in het door hen bezet gebied geldcontributiën te heffen."

§ 246. Het schenden van den wapenstilstand door een der partijen geeft aan de tegenpartij het recht onverwijld, zonder aankondiging of waarschuwing, de vijandelijkheden te hervatten.

Een eerste regel voor elke overeenkomst is, dat beide partijen haar getrouw nakomen. Stoort zich de eene partij niet aan hare belofte, verbreekt zij die, dan is de andere eveneens niet meer aan de overeenkomst gebonden. Daar van het opheffen der overeenkomst het hervatten van den strijd, d. i. de abnormale rechtstoestand, in zijn geweldigsten vorm, het gevolg is, is het in strijd met het oorlogsrecht, eene geringe overtreding van de tegenpartij, of nog meer eene gezochte of betwistbare, als voorwendsel tot het hernieuwen van de vijandelijkheden aantegrijpen.

§ 247. Het schenden van den wapenstilstand door enkele personen, die daarbij op eigen gezag gehandeld hebben, zonder dat die schendende handelwijze door het vijandelijk legerbestuur goedgekeurd of begunstigd is, geeft aan de tegenpartij geen recht de vijandelijkheden te hervatten, doch wel om te eischen, dat de schuldigen worden gestraft.

Het oorlogsrecht duldt geen lichtzinnig schenden van overeenkomsten tusschen oorlogspartijen, nog minder een lichtvaardig overgaan tot oorlogsdaden. Het kweekt integendeel zorvuldig alles aan, wat tot herstel van den vrede kan leiden. Vandaar dat het een volkenrechtelijke plicht is, dat de personen, die door overmoed of lichtzinnigheid zich zóóver vergeten, dat zij gansche volken aan het hernieuwen van de gruwelen van den krijg blootstellen, en daarbij den Staat, dien zij dienen, onder verdenking van trouwbreuk brengen, zeer gestreng moeten worden gestraft; tenzij het bewezen worde, dat zij uit onwetendheid misdreven, in welk geval het voldoende is hen wegens onbekwaamheid uit den staatsdienst te ontslaan. Wenschelijk is het, dat de bestraffing of de ontzetting uit het ambt geschied zij, vóór dat de verongelijkte tegenpartij voldoening heeft geëischt. Is dit verzuimd, dan vordert het oorlogsrecht, dat haar de gevraagde voldoening, des gevorderd met herstel van schade, binnen billijke grenzen, niet worde geweigerd. De Staat, die eene billijke genoegdoening weigert, neemt het onrecht in be-

scherming en draagt de verantwoordelijkheid, wanneer ten gevolge daarvan de strijd wordt hervat.

e. Capitulatiën.

§ 248. Capitulatiën zijn overeenkomsten, tijdens den oorlog tusschen de strijdende partijen gesloten, waarbij de voorwaarden geregeld worden, volgens welke de bezetting van eene vesting, of van eene andere sterkte, deze aan de tegenpartij overgeeft, of volgens welke eene troepenmacht in het open veld de wapens nederlegt. (1)

1o. Deze overeenkomsten behooren tot de meest belangrijke, welke tusschen oorlogspartijen kunnen worden gesloten. Geeft eene sterkte of een leger in het open veld zich over, dan kunnen de voorwaarden. die bedongen worden, of waaronder dit geschiedt, op den verderen gang van den krijg overwegenden invloed uitoefenen. Daardoor wordt veeltijds het verzet van den tegenstander gebroken, het einde van den abnormalen rechtstoestand verhaast, soms zelfs het lot van den oorlog beslist. Steeds zijn vele en velerlei belangen bij deze overeenkomsten betrokken.

2o. Capitulatiën zijn volkenrechtelijke handelingen, in zooverre als zij de verhouding van de daarbij betrokken oorlogspartijen tot elkander regelen. Zij zijn tevens staatsrechtelijke handelingen, in zooverre als elk bevelhebber daarbij gebonden blijft aan zijne instructiën, of aan de wetten van den Staat, en hij voor de daad, waartoe hij overgaat, aan zijn Souverein verantwoording schuldig is. Wanneer, of onder welke omstandigheden, een bevelhebber al of niet mag capituleeren, is b. v. eene zaak van zuiver staatsrecht. Als punten, die geen internationaal karakter dragen, blijven zij hier buiten beschouwing. Algemeene voorschriften te geven omtrent de wijze, waarop eene capitulatie moet gesloten worden, is onmogelijk. Dit is eene quaestie van politiek. Elk Generaal zal en moet trachten voor zijne partij de meest gunstige voorwaarden te bedingen. De omstandigheden moeten beslissen, wat de overwinnaar daartoe in het eene, wat hij in het andere geval zal moeten en kunnen vorderen. Zijne eischen worden geregeld naar

(1) Zie over capitulatiën de Instructie voor vesting- en fort-commandanten, gegeven bij Koninklijk besluit van 18 November 1875, No. 9.

hetgeen op het oogenblik van de overeenkomst het meest tot het einddoel leidt. Om deze te zien ingewilligd zullen somtijds concessiën moeten worden verleend, die in andere gevallen zouden moeten worden geweigerd. Custine eischte, den 20sten September 1792, Mainz op. Zijne macht was te gering om de vesting met kracht van wapenen te vermeesteren. »*Si je ne parviens pas à prendre Mayence*," schreef hij in zijn rapport van den 18den, »*j'aurai toujours fait une tentative d'une grande audace.*" Den volgenden dag reeds toonde de Generaal von Gymnich, Gouverneur der vesting, zich bereid te capituleeren. Custine haastte zich derhalve aan het garnizoen *vrijen aftocht* toetestaan, onder voorwaarde van binnen een jaar niet tegen Frankrijk te dienen.

In 1800 was het voor de Oostenrijkers van het grootste belang Genua, dat reeds geruimen tijd belegerd was, te bemachtigen, alvorens Bonaparte met het reserve-leger uit Frankrijk tot ontzet kon opdagen. Op hetzelfde oogenblik, dat de order tot opbreken van het beleg werd ontvangen, kwam Massena's parlementair berichten, dat deze tot onderhandeling genegen was. Bij de capitulatie, die den 14den Juni daarop geteekend werd, toen in Genua alle mondvoorraad was uitgeput, werd aan het Fransche leger, dat zich binnen de vesting bevond, en zich maanden achtereen op de schitterendste wijze had verdedigd, *vrijen aftocht* naar Frankrijk toegestaan.

In vrijen aftocht van troepen zal overigens zelden worden toegestemd, vooral niet wanneer het eene aanzienlijke troepenmacht des vijands geldt, omdat dezen daardoor middelen tot verzet worden gelaten, die kunnen dienen om het eind van den oorlog te doen vertragen.

Daarentegen handelt de overwinnaar overeenkomstig den stelregel, dat de volken elkander in vredestijd zooveel mogelijk goed en in oorlogstijd zoo weinig mogelijk kwaad behooren te doen, wanneer hij, zoo hij ook niet mag toegeven, zoolang het geldt de strijdkrachten van de tegenpartij onschadelijk te maken, door vrijgevigheid te betoonen omtrent andere punten, het den vijand zoo aannemelijk mogelijk maakt tot de capitulatie toetetreden. Elke voorwaarde, die de eer van 's vijands wapenen noodeloos benadeelt, die voor het gevoel kwetsend is, of die het lot van de militairen of van de burgers, in de capitulatie begrepen, verzwaart, moet dus geacht worden in strijd te zijn met het modern oorlogsrecht.

3°. Merkwaardig is de *onderhandeling* omtrent de capitulatie-

voorwaarden voor Sedan, in den avond na den veldslag gevoerd, tusschen den Generaal de Wimpffen van Fransche en den Graaf von Bismarck met den Generaal von Moltke van Pruisische zijde. (1) De Wimpffen verzocht, dat het Fransche leger met militaire eer, wapens en bagage zou mogen aftrekken, onder belofte, gedurende den loop van dezen oorlog, niet meer tegen de Duitsche legers te zullen strijden.

Graaf von Bismarck erkende de dapperheid van de strijders, doch voerde aan: »Het is Frankrijk, dat den oorlog heeft verklaard. Duitschland wenscht een spoedig herstel van den vrede. Wij moeten dus geen enkel middel verzuimen, dat de worsteling kan doen verkorten, en een van de meest afdoende is Frankrijk van een leger te berooven, dat op zich-zelf reeds van gewicht, nog hooger belang ontleent aan de elementen, waaruit het is samengesteld. en die geschikt zijn om kaders voor nieuwe legers te vormen. Derhalve zijn wij overeengekomen als voorwaarden te stellen: Uw leger legt de wapens neer en wordt naar Duitschland krijgsgevangen gevoerd."

Nadat de Wimpffen het onaannemelijke van deze voorwaarde betoogd en von Moltke op de onmogelijkheid gewezen had, dat het Fransche leger, in den toestand waarin het zich bevond, den strijd zou hervatten, beriep de Wimpffen zich op de precedenten van de capitulatiën van Mainz, Genua en Ulm, waar, volgens hem, eveneens vrije aftócht voor de legers was verleend (omtrent Ulm verkeerde de Generaal in dwaling), en vroeg hij of de belofte, gedurende dezen oorlog niet meer te dienen, thans niet, evenals toen, voldoenden waarborg opleverde.

Graaf von Bismarck antwoordde daarop: »Misschien zou men op zoodanigen grondslag kunnen onderhandelen, indien gij eene regeering hadt, die duurzaam en vast is gevestigd. Zijt gij echter zeker morgen nog de regeering van heden te bezitten, en kunt gij zekerheid geven, dat die regeering deze voorwaarden alsdan zal bekrachtigen? (2) Gij kunt het niet, en daarom zou uw voorstel ons geen den minsten waarborg schenken."

De Generaal de Wimpffen voerde nog aan, dat in Frankrijk geen macht bestond zóó groot, dat zij officieren zou kunnen noodzaken hun woord te breken; waarop Graaf von Bismarck verklaarde: »Wij vertrouwen volkomen op het woord der Fransche officieren, en het kan mogelijk zijn, dat hun zekere

---

(1) Medegedeeld door den Generaal de Wimpffen, in zijn werk: *Sedan*.
(2) Op dit argument komen wij later terug.

voorrechten worden toegekend, onder belofte, gedurende dezen oorlog niet meer te strijden en niet als instructeur te dienen. Die voorrechten kunnen echter niet tot de soldaten worden uitgestrekt. Overigens willen wij zooveel mogelijk alles vermijden wat voor u of uwe troepen kwetsend zou kunnen zijn. Gij legt uwe wapens in de magazijnen op, waar wij ze in ontvangst zullen nemen, en gij zult u aan geen enkele gebruikelijke formaliteit behoeven te onderwerpen."

Ook de onderhandeling bij de capitulatie van Metz verdient de aandacht.

Volgens het proces-verbaal van den krijgsraad, den 28sten October 1870 door Bazaine voor Metz bijeengeroepen (Bijlage 56), was de Generaal Jarras, die van Fransche zijde met de onderhandeling omtrent de voorwaarden werd belast, daartoe met volmachten voorzien, niet alleen van den Maarschalk Bazaine als opperbevelhebber, maar ook van den geheelen krijgsraad, en heeft die raad later ook het protocol der capitulatievoorwaarden bekrachtigd. De tegenpartij, welke te oordeelen heeft omtrent het al of niet voldoende der volmacht van den gedelegeerde, heeft echter slechts te maken met hem, die het souverein gezag vertegenwoordigt en volgens goede militaire begrippen de eenig verantwoordelijke is, namelijk met den opperbevelhebber. Al ware de volmacht tot onderhandelen onderteekend door alle officieren van een leger of eener bezetting, doch de onderteekening ontbrak van den eenigen, wiens gezag absoluut voor allen geldt of gelden moet, dan ware de volmacht zonder eenige waarde. Vandaar dat de handteekening van den chef algeheel genoegzaam is. Feitelijk is de volmacht dan ook slechts door Bazaine geteekend geweest. (1) Evenzeer is de bekrachtiging der conventie door den krijgsraad eene formaliteit, die, uit een volkenrechtelijk oogpunt, op gelijken grond zonder eenige beteekenis is. Te betoogen, dat zij ook elke staatsrechtelijke beteekenis mist, en dat het inhalen van een krijgsraad bij handelingen van militair oppergezag, geen ander doel kan gehad hebben, dan te trachten de zware verantwoordelijkheid dezer capitulatie met dien raad te deelen, ligt, als aan het oorlogsrecht vreemd, buiten ons bestek. Bij de onderhandeling tusschen Generaal Jarras en Generaal von Stiehle, Chef van den Generalen Staf van het Duitsche insluitingsleger, verzocht de eerste, dat een detachement van elk wapen, als: 1

(1) *Metz. Campagne et négociations*, p. 364.

bataljon infanterie, 1 eskadron cavalerie en 1 batterij artillerie, met wapens en bagage zou mogen af- en binnen Frankrijk terugtrekken, onder belofte, gedurende dezen oorlog niet meer aan den strijd deeltenemen. Generaal von Stiehle weigerde dit, op grond dat de voorloopige regeering van Frankrijk weinig waarborgen voor het nakomen dezer belofte aanbood.

Een der eischen van Generaal von Stiehle was, dat ook de officieren de degens en sabels zouden afgeven. Van Fransche zijde werd dit eene diepe vernedering geacht, als een bijna ongehoord feit beschouwd, en ernstig op wijziging dezer voorwaarde aangedrongen. Generaal von Stiehle verklaarde, dat de Koning, verontwaardigd, dat verscheidene Fransche officieren vroeger hun woord geschonden hadden, aan het Duitsche leger, hetwelk de verontwaardiging des Konings deelde, eene genoegdoening wilde geven, door voortaan aan de Fransche officieren de gunst, den degen te behouden, te ontzeggen.

Op herhaalden aandrang werd hieromtrent echter nader naar den Koning te Versailles getelegrapheerd, die op zijne gestrenge uitspraak terugkwam. (Bijlage 55.)

4o. Hij, die capituleert, moet in de eerste plaats trachten de strijdkrachten, waarover hij beveelt, voor den dienst van den Staat te behouden. Hij behoort voorts te zorgen, dat, door de voorwaarden van overgaaf, geen smet op de eer der wapens worde gelegd.

Daarna moet hij trachten de meest gunstige voorwaarden voor het lot zijner officieren en manschappen te bedingen; eindelijk, wanneer eene vesting wordt overgegeven, zal hij voor de belangen der burger-bevolking hebben te waken en voor die van allen, die op eenigerlei wijze aan de verdediging hebben deelgenomen.

Ofschoon een enkel precedent geen rechtsregel stelt, kunnen er omstandigheden voorkomen, waarbij het van gewicht is, dat de onderhandelende officier zich dadelijk voor den geest stelle, welke voorwaarden voormaals bij soortgelijke omstandigheden zijn verleend, alsmede dat ieder een duidelijk begrip hebbe van de usantiën en de rechtsgevolgen eener bedongen voorwaarde.

Hoe noodig dit is, zien wij uit de capitulatie van Metz, toen Bazaine den 28sten October 1870, bij dagorder aanbeval, de wapens en het materieel niet te beschadigen, omdat, zeide hij, Frankrijk deze, krachtens de oorlogsgebruiken, na den vrede moest terugontvangen. Bazaine kon weten, dat daar die bepaling niet in de capitulatie-voorwaarden was opgenomen, geen

enkele regel van het volkenrecht die teruggave voorschreef. Zoo werd op Generaal U h r i c h, door eene commissie van *enquête* de blaam gelegd, dat hij, vóór de overgave van Straatsburg, de wapens niet had doen vernielen. »Ik kan mij begrijpen," was diens verdediging, »dat de bevelhebber van een militairen post, gelijk eene citadel, indien hij de verdediging niet langer kan voortzetten, zijne stukken vernagelt, zijn kruit onder water zet en, de poort openende, tot de belegeraars zegt: »Komt binnen, mijne heeren! ik geef mij over." Maar heeft men eene bevolking van 80,000 zielen achter zich, dan moet men met den vijand onderhandelen, eene verzachting trachten te verkrijgen van het lot der ongelukkigen, die reeds zooveel in hunne personen en goederen verloren hebben. Vóór het sluiten der overeenkomst kan men niet tot het vernielen van zijne ammunitie overgaan, want de voorwaarden der belegeraars zouden van zoodanigen aard kunnen zijn, dat men zich eerder zou moeten doodvechten, dan ze aannemen. Is echter de overeenkomst aangegaan, dan is de bevelhebber der vesting verbonden, dan heeft hij zijne eer verpand om de stad in den toestand, waarin zij zich op het oogenblik van de onderteekening der capitulatie bevond, overtegeven. Dit althans is mijne zienswijze, die ik met het recht en de eer overeenkomstig acht."

De Generaal U h r i c h heeft recht in hetgeen hij aanvoert, omtrent het vernielen van wapenen en munitiën na het sluiten der overeenkomst; de bewering echter, dat vóór de capitulatie niet tot het onbruikbaar maken van oorlogsmaterieel kan worden overgegaan, is ongegrond.

Mogen de omstandigheden soms niet gedoogen, dat al het materieel, tot de laatste patroon toe, wordt vernietigd, het zal altijd mogelijk zijn de kanonnen en den voorraad in magazijnen of tuighuizen, voor oorlogsgebruik ongeschikt te maken.

De bewijzen zijn in den laatsten oorlog geleverd. De Luitenant-Kolonel d e K e r h o r, commandant van Nieuw-Breisach, liet, alvorens hij tot de capitulatie der vesting overging, een grooten voorraad buskruit in het water werpen en de getrokken kanonnen, benevens de geweren en meer dan een millioen patronen, vernielen. Hetzelfde deed de commandant P l a n c h e, vóór de overgave van La Fère.

De Luitenant-Kolonel T a i l l a n t had gedurende vier maanden Pfalsburg met de grootste geestkracht verdedigd. Gebrek aan levensmiddelen dwong hem de stad overtegeven. Alvorens te capituleeren deed hij echter zijne kanonnen, affuiten, muni-

tiën, geweren, alles wat den vijand in den oorlog tegen zijn vaderland zou kunnen dienen, of door deze als tropee worden medegenomen, vernietigen. Toen liet hij de poorten van Pfalsburg openen en gaf hij zich met zijn garnizoen op genade of ongenade (*à discrétion*) over.

Op edelmoedige wijze betoonden de overwinnaars hunne hulde aan de dappere verdedigers der veste. De officieren behielden degen en bagage, de soldaten den ransel. Bovendien werd hun de keuze der plaats van gevangenschap gelaten.

Zich overtegeven op genade, wanneer men tot het uiterste zijn plicht jegens het vaderland heeft gedaan, is slechts een schrikbeeld voor hem, die, onbekend met het oorlogsrecht der beschaafde volken, de gevolgen van zulk eene daad overschat, die niet weet wat hem of de stad rechtens te wachten staat. Zoo plukt de Staat, die niet zorgt dat zijne officieren hunne rechten en verplichtingen kennen, daarvan vroeg of laat de wrange vruchten.

Talrijk zijn de voorbeelden uit dienzelfden oorlog, dat verzuimd is het materieel te vernietigen, alvorens tot de capitulatie overtegaan.

De raad van enquête over de capitulatiën, na den vrede, onder voorzitterschap van den Maarschalk Baraguay-d'Hilliers, door de Fransche regeering benoemd, heeft daarover echter telkens, waar het voorkwam: bij Marsal, Vitry-le-Français, Toul, Laon, Soissons, Schlettstadt, Montmedy en Thionville, zijne afkeuring uitgesproken. (1)

Generaal von Hanneken (2) heeft over het vernielen van materieel andere doch — blijkens het vorenstaande — verkeerde denkbeelden. Hij vindt het een onverdiend verwijt dat de bevelhebbers getroffen heeft, die, vóór de overgave, de vestingwerken niet zooveel mogelijk vernield en de wapens en munities onbruikbaar gemaakt hebben. »Wanneer" — zegt hij — »een bevelhebber vroeger capituleert, dan noodig is, is hij strafbaar, wanneer hij echter met zijne weerstandsmiddelen, zij het door den aanval des tegenstanders, zij het — zooals bij Metz — door volkomen uitputting van alle levensmiddelen, tot aan de uiterste grens van weêrstandsvermogen is gebracht, en hem niets overblijft, dan iederen verderen strijd optegeven, dan zijn, om billijke

(1) *Rapport officiel du conseil d'enquête sur les capitulations.*

(2) H. von Hanneken, *Königl. Preusz. General-Lieutenant z. D. Marschall* Bazaine *und die Capitulation v. Metz,* S. 55.

voorwaarden voor zijne brave soldaten te verkrijgen, zijne nog niet geheel vernielde vesting, zijne tot dusverre met dapperheid gebruikte wapenen en zijn oorlogsmaterieel het eenige wat hij zijnen tegenstander heeft aantebieden. Hij kan dit alles voorzeker vernielen, maar dan kan hij niet meer capituleeren. De overwinnaar zal hem dan geen gunsten meer toestaan, doch eenvoudig naar welgevallen met hem handelen. Het lot van den overwonnene zal, volgens de menschelijke beschaving, die op de krijgsgevallen invloed heeft, niet onverdragelijk, niet hem geheel verdervend zijn, maar — juist tegen dit beginsel van menschelijke beschaving vergrijpt de overwonnene door het moedwillig vernielen van al wat voor den tegenstander bij zijne overwinning nog waarde heeft, en hem den prijs er van toeschijnt. Wordt in beginsel zoodanige handeling als regel aangenomen, dan is dit de beste en kortste weg, om aan de nieuwere oorlogen weder het karakter der barbaarsche vernietigingsoorlogen der oude wereld te doen verkrijgen."

Die den vijand iets aanbiedt, dat hij weet dat dezen te stade komt, verzaakt de plicht jegens zijn vaderland, en het is in strijd met de regelen van het recht den verdediger, die zijn plicht tot het uiterste doet, te bedreigen — zooals von Hanneken doet — dat hij deswegens buiten het recht gesteld en met hem naar 's vijands welgevallen gehandeld zal worden.

Daar de oorlogsgebruiken in zooverre invloed op het recht uitoefenen, dat zij, zoolang zij niet met nieuwere en betere begrippen van oorlogsrecht in strijd komen, als regel kunnen gelden en als precedent bij voorkomende gelegenheid worden aangevoerd, worden hier de meest belangrijke capitulatiën van de nieuwere oorlogen vermeld, gerangschikt naar de meer of minder groote voordeelen, welke door de overwonnenen zijn bedongen.

I. *Het behouden van de strijdkrachten voor den Staat.*

a. Vrije aftocht der bezetting met militaire eer (d. i. vliegende vaandels, slaande trom en het spelen der muziek, defileerende voorbij de belegeraars, die, in orde van bataille, het geweer presenteeren, als eene hulde voor betoonde dapperheid), behoud van wapens, veldkanonnen, voertuigen en bagage. — Toegestaan bij de capitulatie van Belfort, 15 Februari 1871 (Bijlage 69).

Deze capitulatie is onder de meest eervolle voorwaarden ge-

sloten, welke bedongen kunnen worden, te meer, omdat zij niet door den commandant van Belfort met den bevelhebber van het belegeringskorps is aangegaan, doch namens de regeering van Frankrijk met den Duitschen Bondskanselier, waardoor de overgave der vesting, in stede van eene militaire, eene zuivere politieke handeling werd.

b. Vrije aftocht der bezetting met behoud van wapens, veldgeschut en bagage, en vrijheid zich aantesluiten bij de overige troepen van den Staat. — Toegestaan, voor een gedeelte van het garnizoen, bij de capitulatie van Genua, 4 Mei 1800 (Bijlage 12). Massena werd, met 1500 man en 20 veldstukken, ingescheept naar Antibes ; 8500 man trokken, met wapens en bagage, doch zonder geschut, af naar Voltri.

c. Vrije aftocht der bezetting met militaire eer, vergunning om zich te begeven werwaarts zij verkiest, doch onder belofte van, gedurende den veldtocht of een bepaalden tijd, niet meer tegen den vijand te dienen. — Toegestaan bij de capitulatie van Mainz, 21 September 1792.

d. De bezetting trekt met alle krijgseer uit, geeft hare wapens over en stelt zich daarna krijgsgevangen ; verricht dit echter eerst op een bepaalden dag en een bepaald uur. Zij behoudt zich het recht voor om, wanneer zij vóór dien tijd ontzet of met genoegzame macht bijgestaan wordt, vrij met alle wapens uittetrekken en zich bij het ontzettingsleger te voegen. — Toegestaan bij de capitulatie van Ulm, 18 October 1805 (Bijlage 13), en bij die van Gorkum, 7—20 October 1813. Zulk eene capitulatie wordt genoemd: op gebeurlijke voorwaarde (*à conclusion éventuelle*). De tenuitvoerlegging wordt daarbij afhankelijk gesteld van eene bepaalde gebeurtenis, binnen een gestelden termijn.

e. De bezetting trekt met krijgseer uit, legt daarna de wapens op het glacis af en stelt zich krijgsgevangenen. Zij zal zich echter naar haar vaderland kunnen begeven en de wapens terugontvangen, wanneer aan zekere gestelde voorwaarde wordt voldaan. — Toegestaan bij de capitulatie van de Citadel van Antwerpen, 23 December 1832 (Bijlage 20).

f. Overgaaf der vesting met archieven, oorlogsmaterieel, voorraad enz., onder uitdrukkelijk beding, dat zij met dit alles, bij het sluiten van den vrede, weder aan den Staat, waartoe zij behoort, worde teruggegeven. — Toegestaan bij de capitulatie van Verdun, 8 November 1870 (Bijlage 57).

II. *Eer der wapens.*

Het behouden van de krijgseer hangt niet zoozeer af van de toegestane capitulatie-voorwaarden, als van de omstandigheden, waaronder de capitulatie is gesloten. De commandant van Mainz, die, na de eerste opeisching, vrijen aftocht met krijgseer verkreeg, verbeurde zijne eer en werd door den krijgsraad veroordeeld; terwijl de commandant van Pfalsburg, die zich in 1870, na dapperen weerstand, op genade of ongenade overgaf, van den raad van enquête den hoogsten lof oogstte en door den President der Fransche Republiek met het commandeurskruis van het Legioen van eer werd begiftigd.

De Vorst van Hohenlohe werd bij Prenzlau door den Groothertog van Berg gevleid en zijn roem verheven; toch gevoelde hij zelf het vernederende van zijne handeling, en antwoordde hij terecht: »Die roem eindigt met dezen dag." Ook wanneer het uiterste voor de eer der wapenen is gedaan, blijft eene capitulatie voor hen, die er toe genoodzaakt zijn, uiterst smartelijk, en het is van den bevelhebber, die er toe overgaat eene goede zorg en een plicht, al het mogelijke te doen om die daad zoomin kwetsend mogelijk voor zijne manschappen te doen zijn, en vooral om de wapeneer van den Staat, die van zijne onderhoorigen en die van zich zelf, voor tijdgenoot en nakomeling, zelfs van verdenking te vrijwaren.

Blücher begreep dit, toen hij, den 7den November 1806, genoodzaakt werd zich met zijne legermacht bij Ratkau aan de Franschen overtegeven. Zijne troepen moesten de wapens neerleggen en zich krijgsgevangen stellen. Hij zond toen den kapitein von Müffling naar Bernadotte met het ontwerp der overeenkomst, waarvan de aanhef luidde:

»Daar de Generaal Blücher aan brood, fourage en munitie gebrek heeft, neemt hij de capitulatie aan, welke de Maarschalk Prins van Ponte Corvo hem heeft laten aanbieden."

De Fransche Generaals brachten tegen dit hoofd der akte bedenking in, aanvoerende, dat het geen krijgsgebruik was in de capitulatie te vermelden, om welke reden zij werd gesloten. Blücher verklaarde echter, dat dit voor zijne eer en die van zijn korps noodzakelijk was, en toen de kapitein von Müffling verzekerde, dat het, bij de vastheid van karakter van den Generaal, te voorzien was, dat hij liever tot den laatsten man zou strijden, dan in zulk een gewichtig punt toegeven, werd er in toegestemd,

dat Blücher de reden als onderschrift zou plaatsen. Zelf schreef hij daarop:

»Ik capituleer, omdat ik geen brood en geen munitie heb.

»Blücher."

Een ander voorbeeld van deze goede zorg voor de eer der wapens vinden wij in den aanhef van de acte der capitulatie van Verdun, 8 November 1870 (Bijlage 57.)

Bij de capitulatie van Metz had de Generaal Jarras met moeite verkregen, dat het Fransche leger, alvorens de wapens neerteleggen, met krijgseer zou mogen uittrekken. Maarschalk Bazaine stond er echter op, dat dit alleen in het protocol opgenomen, doch niet uitgevoerd zou worden.

De Pruisische Generaal von Stiehle verheelde zijne verbazing daarover niet en verklaarde, dat men in Pruisen gewoon was alle bepalingen eener capitulatie stipt natekomen, en dat dus één van beiden, de bepaling òf geheel uit het protocol weggelaten òf zoo zij er in bleef, uitgevoerd moest worden. Zij werd er daarop uitgelaten. De Generaal Jarras, wien er veel aan gelegen was de schande dezer capitulatie zooveel mogelijk te verzachten, bewerkte daarop, dat aan het slot van art. 4 der conventie werd gevoegd: »dat in het behoud van degens en eigendommen der officieren was toegestemd, als erkenning van den moed, door de troepen gedurende den veldtocht betoond."

Het kwetsend gevoel van het afgeven der wapens wordt bespaard door de bepaling:

De geweren worden niet gestrekt of afgegeven, doch slechts samengebracht of in magazijnen opgelegd. — Toegestaan bij de capitulatie van Prenzlau, 28 October 1806 (Bijlage 15), van Sedan, 2 September 1870 (Bijlage 48), en van Metz, 27 October 1870 (Bijlage 55).

III. *Zorg voor de belangen der officieren en manschappen.*

Art. 67 van de Instructie voor de plaatselijke commandanten, van den 11den Januari 1815, geeft daartoe aan het Nederlandsche leger een uitmuntend voorschrift. De commandant bepaalt — staat daar — het tijdstip, de wijze en voorwaarden der capitulatie, daarbij in acht nemende, om er geen aantenemen, waardoor zijn lot van dat zijner troepen zou afgescheiden worden. Deze bepaling waarborgt het behartigen van de belangen der capituleerende troepen.

Eén andere waarborg is dat de officieren niet van de man-

schappen worden gescheiden, dat ook zij steeds het lot van hunne onderhoorigen deelen, d. w. z., dat de officieren niet naar hun vaderland terugkeeren, terwijl de onderofficieren en soldaten gevangen naar 's vijands land worden weggevoerd. Omtrent de behandeling der Fransche krijgsgevangenen in Duitschland in 1870 en 1871 zijn de lezingen zeer verschillend. Verscheidene klachten zijn daarover geuit. Wie zal de waarheid constateeren? Waren de Fransche officieren met en bij hunne soldaten gebleven, zij, op hoogeren trap van beschaving staande, zouden bij de bevoegde autoriteit de billijke klachten hebben kunnen overbrengen en eene voortdurende slechte behandeling als eene verkrachting van het oorlogsrecht hebben kunnen tentoonstellen. Het baat echter niet, dat ook de officier buiten zijn vaderland de krijgsgevangenschap onderga, als hij in 's vijands land van zijne soldaten wordt gescheiden of daartoe geen toegang verkrijgt. Het is daarom noodig, dat bij de capitulatie-voorwaarden òf eene bepaling worde gemaakt overeenkomstig art. 24 van het Tractaat 1785 (Bijlage 11), òf wel b. v. de volgende voorwaarden worden bedongen: »De officieren zullen, met genot van de vrijheid van beweging, die gewoonlijk aan krijgsgevangen officieren wordt toegestaan, in dezelfde plaats als hunne onderhoorige troepenafdeeling verblijfhouden. Zij hebben tot dezen vrijen toegang, ten einde voor de belangen van hunne onderhoorigen te kunnen blijven zorgen." De officieren, aan wie deze vergunning wordt verleend, behooren eene schriftelijke verklaring afteleggen, dat zij hun woord van eer verpanden niet te zullen ontvluchten, noch hunne onderhoorigen tot de vlucht of eenige handeling van wederstand, verzet of oproer aantezetten of door hunne goedkeuring aantemoedigen.

Onder de volgende voorwaarden zijn capitulatiën gesloten:

a. De legermacht stelt zich krijgsgevangen. De officieren behouden hun zijdgeweer, worden op hun eerewoord, dat zij tot hunne uitwisseling niet meer tegen den vijand zullen dienen, ontslagen en kunnen zich begeven werwaarts zij verkiezen. Aan eene bepaalde categorie van onderofficieren wordt gelijke gunst verleend. — Toegestaan bij de capitulatie van Prenzlau, 28 October 1806 (Bijlage 15).

b. Alle Generaals en officieren, zoomede hoogere beambten met officiersrang, die eene schriftelijke verklaring teekenen, dat zij zich op hun woord van eer verbinden tegen den Staat, die hen gevangen nam, gedurende den oorlog, die gevoerd wordt, niet meer te zullen strijden of op eenigerlei wijze tegen diens

belangen te handelen, behouden hunne wapens en goederen en worden vrijgelaten. Die haar niet teekenen, blijven krijgsgevangen. — Toegestaan bij de capitulatie van Sedan, 2 September 1870 (Bijlage 48); van Straatsburg, 28 September 1870 (Bijlage 53); van Metz, 27 October 1870 (Bijlage 55), en van Verdun, 8 November 1870 (Bijlage 57).

De raad van *enquête* over de capitulatiën heeft het in den Generaal de Wimpffen ten hoogste gelaakt, dat in de overeenkomst de bepaling is opgenomen, waardoor aan de officieren, met het geven van hun eerewoord, de vrijheid werd gelaten. Die gunst — verklaarde de raad — is eene premie voor kleinmoedigen, welke den officier in zijn plichtsgevoel en weerstandsbetoon verzwakt. (1)

De bevelhebbers van Straatsburg, La Fère en Soissons, die dezelfde voorwaarde in de akte der capitulatie hadden doen opnemen, ontvingen deswege mede eene berisping. Daarentegen werd het in de commandanten van Schlettstadt en Nieuw-Breisach geprezen, dat zij er niet in hadden toegestemd, dat de officieren een ander lot dan de soldaten zouden verkrijgen.

c. De officieren behouden bovendien hunne bagage en paarden, de manschappen hun ransel. De regimentskassen worden hun gelaten. — Toegestaan bij de capitulatie van Prenzlau, 28 October 1806 (Bijlage 15), en van Ulm, 18 October 1805, (Bijlage 13).

Wij zien hier bij twee belangrijke capitulatiën, de eerste waarbij het Oostenrijksche leger zich aan het Fransche overgaf, dat de officieren de paarden, die hun in eigendom toebehoorden, behielden. Bij de capitulatie van Sedan, 2 September 1870 (Bijlage 48), was verzuimd deze voorwaarde te bedingen (Bijlage 49.)

Daar dit recht nog niet algemeen is erkend, dient het niet onder een algemeenen term te worden begrepen, doch afzonderlijk vermeld. Dit is mede geschied bij de capitulatie van Verdun, 8 November 1870 (Bijlage 57.)

IV. *Belangen der burgers en der vestingverdedigers, voor zoover deze niet tot de gewone legermacht behooren.*

a. De leden der schutterij (nationale garde) en der scherpschutters- en weerbaarheids-vereenigingen (*franc-tireurs*) worden,

(1) *Rapport officiel du conseil d'enquête sur la capitulation de Sedan*, p. 11.

na hunne wapens te hebben afgelegd, vrijgesteld tegen schriftelijke op hun woord afgelegde verklaring dat zij, gedurende den oorlog, die gevoerd wordt, de wapens niet meer zullen voeren. — Toegestaan bij de capitulatie van Straatsburg, 28 September 1870 (Bijlage 53).

De bedoelde schriftelijke verklaring wordt in de capitulatieakte eenvoudig »*Revers*" genoemd.

b. De gendarmerie *(maréchaussée)* is vrij en behoudt hare paarden. De meester-werklieden bij de korpsen worden niet als militairen beschouwd en zijn vrij. — Toegestaan bij de capitulatie van Verdun, 8 November 1870 (Bijlage 57).

c. Geen der verdedigers van de vesting zal wegens deelneming aan de verdediging mogen worden vervolgd. — Toegestaan bij de capitulatie van Verdun (als voor).

De burgers evenmin ter zake hunner staatkundige gevoelens. — Toegestaan bij de capitulatie van Genua, 4 Mei 1800 (Bijlage 12).

Het wordt ieder burger toegelaten de stad, met al wat hem toebehoort, te verlaten. Daartoe wordt hem op zijne aanvraag een paspoort verleend voor .... maanden. — Toegestaan bij de capitulatie van Genua (als voor).

d. Aan de stad worden oorlogs-contributiën noch requisities van geld opgelegd.

Personen, eigendommen, burgerlijke en godsdienstige inrichtingen, worden geëerbiedigd.

De troepen zullen zooveel mogelijk in militaire gebouwen worden ondergebracht, uitgenomen ingeval van doormarsch van troepen. — Toegestaan bij de capitulatie van Verdun, 8 November 1870 (Bijlage 57).

c. Alle openbare ambten, gerechtshoven, alsmede het notariaat, blijven gehandhaafd. Vrije uitoefening van handel en industrie wordt gewaarborgd. — Toegestaan bij de capitulatie van Verdun (als voor).

f. Requisities in natura zullen beperkt blijven tot hetgeen tot onderhoud van de troepen der bezetting wordt gevorderd. Zij geschieden uitsluitend door tusschenkomst van het gemeentebestuur. — Toegestaan bij de capitulatie van Chartres, 21 October 1870 (Bijlage 54).

Het gerequireerde wordt aanstonds of uiterlijk bij den vrede, door den Staat betaald, die de requisitie genoot.

Algemeene bepalingen.

Représaille-maatregelen mogen noch tegen de krijgsgevangenen noch tegen de bevolking worden genomen.

Dit is eene zekerheidsvoorwaarde, die, zoolang het nemen van représailles niet als onrecht wordt erkend, met het oog op het bepaalde in art. 7 der proclamatie van Vorst von Schwartzenberg, van den 10den Maart 1814 (Bijlage 19), en van de représailles in 1870 tegen de inwoners van Dijon, Gray en Vesoul uitgeoefend, haar gewicht kan verkrijgen.

Aan officieren, die zich in krijgsgevangenschap begeven, zal, in de plaatsen waar zij gevangen worden gehouden, vrij verkeer worden toegestaan, onder verklaring een bepaalden omtrek niet te overschrijden. Zij zullen slechts strenger behandeld en vervolgd kunnen worden, ter zake van overtredingen, die zij zelf hebben begaan.

Eene zekerheidsbepaling, met het oog op de behandeling der in 1870 en 1871 in Duitschland krijgsgevangen Fransche officieren, niet zonder gewicht.

Bij twijfel omtrent de uitlegging dezer overeenkomst, geschiedt deze ten voordeele van de partij, die capituleert. Eene slotvoorwaarde, die nimmer verzuimd moet worden. Zij is mede gesteld bij de capitulatie van Metz, 27 October 1870 (Bijlage 55).

§ 249. Capitulatiën kunnen gesloten worden tusschen:

a. opperbevelhebbers van legers;

b. den commandant van een zelfstandig troepengedeelte, indien deze, ten gevolge van de gebeurtenissen van den oorlog, in de onmogelijkheid is gebracht van hooger gezag bevelen te vragen of goedkeuring der conventie interoepen, met den hoogst commandeerenden officier van de vijandelijke troepen ter plaatse;

c. den commandant van eene ingesloten of belegerde vesting of belegerd fort, met den commandant van het insluitings- of belegeringskorps.

Voor hem, die eene capitulatie sluit, is het noodig te weten of hij, en ook de commandeerende officier, met wien de overeenkomst wordt getroffen, de macht hebben zoodanige conventie aantegaan, en hoever die macht reikt.

Hugo de Groot zegt daaromtrent, (1) dat hij, die gezag

(1) III. 22. § 2.

toekent, daarbij tevens, voor zooveel het hem gegeven is, alles schenkt wat zedelijk noodig is om dat uitteoefenen.

Vattel stelt op den voorgrond, dat eene overeenkomst, om rechtsgeldig te zijn, met voldoend gezag moet zijn gesloten. Voorts uitgaande van het beginsel, dat al wat in den oorlog geschiedt, plaats heeft op gezag van de souvereine macht, die alleen recht heeft den oorlog te ondernemen en de operatiën te leiden, voegt hij er bij, dat deze echter, niet alles zelf kunnende uitvoeren, een gedeelte van haar gezag op hare ministers en officieren heeft overgedragen. (1) Hij noemt eerst, bij de rechterlijke magistraten en de ministers, alleen — voor zooveel het leger betreft — de *Generaals*, als de *ondergeschikte machten (puissances inférieures ou subalternes)*, die openbare overeenkomsten kunnen sluiten. (2) Zij kunnen dit doen krachtens bepaalde opdracht van den Souverein of krachtens de stilzwijgend verleende macht, die een natuurlijk gevolg is van hun last, omdat de aard der zaken, die zij moeten uitvoeren, eischt, dat zij ook de macht bezitten zoodanige overeenkomsten te sluiten, vooral in de gevallen waarin zij van den Souverein geen bevelen kunnen wachten. (2) Later (3) past hij dien regel toe, niet alleen op de Generaals, doch ook op de overige »*commandants en chef*" in den oorlog, waarmede hij vesting-commandanten bedoelt. Ook deze moeten daarbij echter binnen de machtsperken hunner functiën blijven. Volgens Vattel b. v. kunnen zij, bij de overgave eener vesting, slechts beschikken over het tijdelijk bezit, niet over het recht van eigendom op de plaats.

De commandeerende Generaal van een belegeringskorps, die belooft, dat zijn Souverein de veroverde plaats niet zal behouden, maar verplicht zal zijn haar na zekeren tijd terugtegeven, overschrijdt dus de grenzen zijner macht, vermits het niet tot zijne bevoegdheid behoort daaromtrent te beslissen. Op dezen grond zou de Pruisische Generaal von Gayl zijne bevoegdheid hebben overschreden bij de capitulatie van Verdun, 9 November 1870 (Bijlage 57), door het toestaan van de artt. 1 en 4 der conventie. Het is echter bekend, dat hij deswege hoogere — zij het ook voor de tegenpartij mogelijk onvoldoende — machtiging ontving.

(1) III. 16. § 237.
(2) II. 14. § 207.
(3) III. 16. § 261.

Heffter (p. 268) bepaalt de bevoegdheid tot het sluiten van militaire overeenkomsten volgenderwijze:

»Ieder opperbevelhebber," zegt hij, »is stilzwijgend met voldoende macht bekleed tot het sluiten dezer soort van conventiën (*sauve-gardes*, vrijgeleide, uitwisseling van krijgsgevangenen, wapenschorsing, wapenstilstand, capitulatiën), zoodra de noodzakelijkheid daartoe door de omstandigheden wordt gerechtvaardigd, of dat zij op eenigerleiwijze aan zijne functiën verbonden zijn en geen bekrachtiging van den Souverein behoeven. Bijaldien zij echter buiten den kring zijner bevoegdheid gaan, worden zij slechts beschouwd als *persoonlijke beloften* en eerst geldig met de bekrachtiging."

Bij de conventie van Closter-Seven, in 1757 gesloten tusschen den Hertog van Cumberland, opperbevelhebber van de Engelsche hulptroepen van Frederik den Groote, en den Franschen Maarschalk de Richelieu, overschreden deze hunne bevoegdheid, door het aangaan van een algemeenen wapenstilstand voor geheel Noord-Duitschland. Deze conventie had ruimere strekking dan eene eenvoudige militaire capitulatie: hoogere bekrachtiging werd dus gevorderd.

Bluntschli zegt omtrent de bevoegdheid:

»De bevelhebber der vijandelijke troepen, welke eene plaats bedreigen of belegeren, wordt gerekend gemachtigd te zijn capitulatie-voorwaarden toetestaan (voor zooverre deze de persoonlijke vrijheid en den eigendom der troepen, alsmede van de bewoners der capituleerende plaats betreffen of op militaire maatregelen betrekking hebben. Hij mag echter eigenmachtig geen verbintenissen omtrent de politieke verhouding van de plaats aangaan."

Resumeerende is dus: volgens Vattel, een kolonel of officier van minderen rang der troepen te velde niet bevoegd capitulatiën te sluiten; kent Heffter die bevoegdheid alleen toe aan een opperbevelhebber; spreekt Bluntschli slechts van den bevelhebber van een berennings- of belegeringskorps. Voor verschillende gevallen blijft nog onzekerheid bestaan. Die gevallen kunnen zich vooral voordoen in een leger als het Nederlandsche, waarbij, ter verdediging van het grondgebied van den Staat, vele zelfstandige detachementen, door officieren met lageren dan den generaalsrang, gecommandeerd zullen worden.

Waartoe onzekerheid omtrent of onbekendheid met de bevoegdheid tot het sluiten van overeenkomsten kan leiden, blijkt uit het gebeurde na den slag van Magenta.

De eerste grenadier-divisie van het Oostenrijksch infanterie-

regiment Koning van België had, met het overschot eener compagnie van het regiment Hartman, na zware verliezen, zich in de pastorie van Magenta geworpen en deze zoo goed mogelijk ter verdediging ingericht. Herhaalde stormaanvallen waren afgeslagen, zelfs tot in den nacht, toen het overige van het Oostenrijksche leger reeds sedert lang Magenta had verlaten. De luitenant, die, na het sneuvelen en verwond geraken der beide kapiteins, het commando voerde, wilde de pastorie niet doen ontruimen, daar zij een gewichtig punt was, voor het geval de strijd den volgenden dag werd hervat. Een Fransch officier, de kapitein-commandant Philippe, van het 70ste regiment infanterie, vorderde eindelijk, te 11 uren 's avonds, de Oostenrijkers op zich over te geven, daar zij door omstreeks 30000 Franschen geheel ingesloten waren. Eene schriftelijke capitulatie werd daarop gesloten, waarbij de commandant Philippe zich op zijn eerewoord verbond, tegen overgave der pastorie, de Oostenrijksche bezetting, den volgenden dag, vrij naar haar leger te doen aftrekken.

Dien volgenden morgen verlieten de Oostenrijkers de pastorie, doch werden door de Franschen aangehouden, met de krijgsgevangenen geëscorteerd en over Genua naar Toulon gezonden.

Aan de vier officieren, die bij dit detachement behoorden, was reeds te Novara de sabel ontnomen. Te Toulon werden zij, ongeacht hun herhaald protest, van hunne manschappen gescheiden. Uit Bourges, den officieren tot verblijfplaats aangewezen, bracht de commandeerende officier omtrent deze handelwijze bij den Franschen Minister van Oorlog eene klacht in, die onbeantwoord bleef, en gelijktijdig eene andere bij den Heer van Lightenveld, den Nederlandschen Gezant, toenmaals met het behartigen van de belangen der Oostenrijkers in Frankrijk belast. Na eenige dagen zond deze aan de Oostenrijksche officieren in Bourges de copie van een brief van Graaf Walewski, Frankrijks Minister van Buitenlandsche Zaken, waarin werd verklaard, dat de kapitein-commandant Philippe, bij het sluiten der capitulatie, zijne bevoegdheid te buiten was gegaan, doch dat hunne zaak aan de beslissing des Keizers zou worden onderworpen. Allen bleven echter tot de algemeene uitwisseling, na den vrede, in krijgsgevangenschap.

Volgens den bij deze § gestelden regel was de luitenant, die in de pastorie de Oostenrijkers commandeerde, bevoegd te capituleeren, omdat hij, ongeacht zijn inferieuren rang, daar ter plaatse het oppercommando voerde en buiten de mogelijkheid

verkeerde van zijne hoogere bevelhebbers bevelen te ontvangen. De kapitein-commandant Philippe had daarentegen die bevoegdheid niet, omdat hij in Magenta geenszins een zelfstandig commando bekleedde. Daar werd dien avond het oppercommando door den Generaal Mac-Mahon gevoerd.

Zelfs deze echter zou, omtrent zoodanige conventie, de goedkeuring van Keizer Napoleon, als Opperbevelhebber van het Fransche leger, hebben moeten inroepen, omdat dit mogelijk was en ook de Generaal Mac-Mahon te Magenta geen zelfstandig bevel voerde.

Zoowel de Fransche als de Oostenrijksche officier waren blijkbaar onbekend met de machtsbevoegdheid tot het sluiten van publieke overeenkomsten. Die bevoegdheid was door den Franschen contractant overschreden; zij was dus niet rechtsgeldig. De Franschen hadden het recht de capitulatie niet te erkennen.

De partijen in denzelfden toestand tegenover elkander te plaatsen was niet mogelijk. Het beste ware, mijns inziens geweest, den officier, die in eene publieke zaak zoo roekeloos en lichtvaardig zijne eer verpandde, in denzelfden toestand te brengen als de Oostenrijksche officieren en hem daartoe aan Oostenrijk uitteleveren, of althans hem uit Franschen krijgsdienst te ontslaan.

De commandant van een fort, met eene zelfstandige strategische werking, heeft dezelfde bevoegdheid als de commandant van eene vesting; de commandant van een fort of andere versterking, waarvan de werking samengrijpt met andere, die gezamenlijk een geheel vormen, echter geenszins, tenzij ook zoodanig fort, geheel ingesloten, van de gemeenschap met de overige forten en troepen is afgesneden en daardoor mede in den toestand van eene sterkte met zelfstandige werking wordt teruggebracht.

In den veldtocht van 1799, in Noord-Holland, is de naam van *capitulatie* gegeven aan de overeenkomst, den 18den October te Alkmaar gesloten tusschen de Engelsche en Fransche bevelhebbers. Feitelijk was het geen capitulatie maar een algemeene wapenstilstand. Waarschijnlijk is eerstgemelde naam slechts aan de overeenkomst gegeven, omdat de Fransche Generaal Brune daarbij zijne bevoegdheid in hooge mate overschreed. (1)

---

(1) Zie de voorwaarden dezer capitulatie bij Krayenhoff, Geschiedk. beschouwing van den oorlog op het grondgebied der Bataafsche Republiek in 1799, bl. 231.

§ 250. Bij overeenkomsten moeten de woorden niet naar hunne spraakkunstige waarde, in letterlijken zin, maar naar het *gewoon gebruik* worden opgevat, tenzij het gezond verstand noopt daaraan een anderen uitleg te geven. Bij kunst- of technische termen wordt de bepaling der technici gevolgd. Zijn uitdrukkingen, afzonderlijk of in verband beschouwd met andere, voor verschillenden uitleg vatbaar, dan wordt de bedoeling bij gevolgtrekking afgeleid. Hierbij moet worden gelet op den *aard van het onderwerp*, de *gevolgen* en het *verband met andere woorden*, door dezelfde personen gebezigd. (1)

Is b. v. overeengekomen: de bezetting zal *de wapens neerleggen*, dan zou het eene bedriegelijke handelwijze zijn, wanneer dit in letterlijken zin werd opgevat, en bij gewijzigde omstandigheden, die wapens dadelijk weder tot het hernieuwen van den strijd werden opgenomen. Zoo moet de uitdrukking *verzegelde brieven* (Bijlage 66, art. 15) niet in den beperkten zin van *brieven voorzien van een zegel* worden opgevat, doch van brieven, die zijn dichtgemaakt, op welke wijze ook. Is bepaald, dat het *onmogelijke beproefd zal worden* (Bijlage 13, art. 7), dan mag dit niet tot voorwendsel dienen om middelen te beproeven, die onmogelijk tot het doel kunnen leiden. Door eene spitsvondigheid mag de ware bedoeling eener getroffen overeenkomst nimmer worden ontdoken, maar de geest van de gemaakte bepalingen moet te goeder trouw gezocht en gevolgd worden, al strekt het nakomen daarvan tot nadeel zijner partij.

---

(1) Hugo de Groot, II. 16.

HOOFDSTUK III.

DE OORLOGVOERENDEN TEGENOVER DE NEUTRALEN.

1°. *Begrip van neutraliteit.*

§ 251. Neutraal zijn de Staten, die aan den oorlog, ontstaan tusschen andere Staten, in geen enkel opzicht deelnemen en op hun gebied geen handelingen toelaten, welke met dien oorlog in verband staan.

Omtrent neutraliteit bestaan verschillende bepalingen. Galliani en Pinheiro Ferreira (1) hechten aan de onzijdigheid het begrip van »een blijven in denzelfden toestand, ten aanzien van de oorlogvoerenden als vóór den oorlog." Azuni acht haar eene volkomen voortzetting van den vredestoestand, waarin men zich bevindt, en eene volkomen onthouding aan den strijd der oorlogspartijen. (2) Die volkomen voortzetting van den vredestoestand sluit wapening niet uit, want deze is ook in vollen vrede geoorloofd en een natuurlijk uitvloeisel van het recht van elken souvereinen Staat, om vrij over zijn eigen grondgebied en eigen hulpmiddelen te beschikken. Vattel (3) eischt: geenerlei deelnemen aan den oorlog, vriend blijven van beide partijen en de wapens van de eene partij niet boven de andere bevoordeelen. Klüber noemt, in navolging van Bynkershoek, een onzijdigen Staat: rechter noch partij. Dahn

(1) Noot 85 op de Martens.

(2) De Pistoye et Duverdy, *Traité des prises maritimes*. Zie voorts: Azuni, *Origine et progrès du droit et de la législation maritime*.

(3) III. 7. § 103.

(S. 38) vordert: geen deelnemen aan den oorlog als hoofdpartij, noch als bondgenoot; Bluntschli (§ 742) bovendien: het handhaven van den vrede op eigen grondgebied.

§ 252. De onzijdige Staat doet geen afstand van zijn recht tot oorlogvoeren.

De verplichte onthouding aan den strijd duurt slechts gedurende de onzijdigheid. Een Staat, die afstand doet van zijn recht om oorlog te voeren, ziet af van een souverein recht, van zijne macht en van zijne kracht tot tegenweer en tot handhaving der onschendbaarheid van zijn grondgebied. (1)

§ 253. De neutraliteit kan zijn verplichtend of vrijwillig.

1°. Zij is verplichtend, wanneer bij internationale verdragen is verklaard, dat het gebied van den Staat steeds onzijdig zal zijn. Dit wordt de *duurzame* of *eeuwige* neutraliteit genoemd. Eeuwig optevatten in dezelfde beteekenis als het *Eeuwig Edict.* Het doel is: beperking van mogelijkheid en van aanleiding tot, alsmede localiseering van den oorlog, door niet toetelaten, dat vijandelijkheden worden gepleegd op grondgebied van Staten, die door hunne geographische ligging of verscheidenheid van taal en volksstam, op zich-zelf of gepaard aan onvoldoend verdedigingsvermogen tegen omringende machtige Rijken, veeltijds tusschen deze een twistappel zijn geweest of aan deze tot operatietooneel hebben gestrekt.

In Europa zijn verplichtend:

a. De neutraliteit van Zwitserland, ingevolge het Weener-Tractaat en de bijzondere verklaring van 20 November 1815.

Tot meerder beveiliging van de Zwitsersche grenspassen is, bij de tractaten van 1815, het noordelijk gedeelte van Savoie mede neutraal verklaard, en aan Zwitserland het recht toegekend dit geneutraliseerde gedeelte door zijne troepen te doen bezetten. In het Tractaat van Turijn, van den 24sten Maart 1860, waarbij Savoie gedeeltelijk bij Frankrijk werd gehecht, werd bepaald, dat de Koning van Sardinië niet kon »*transférer les parties neutralisées de la Savoie qu'aux conditions auxquelles il les tenait lui-même.*" Tijdens den oorlog van 1870—1871 hield Zwitserland dan ook, bij nota van den 18den Juli 1870, tegenover de Mogendheden zijn recht op militaire bezetting van het noordelijk gedeelte van Savoie staande.

(1) Hübner, *De la Saisie des batimens neutres etc.* t. I. p. 35, La Haye, 1759.

b. De neutraliteit van België, dat sedert eeuwen het geliefkoosd worstelperk was tot beslechting van vele Europeesche geschillen. Zij werd bij art. 7 van het Londensche Tractaat, van den 19den April 1839, gewaarborgd.

Gedurende den zooeven genoemden oorlog werd in de maand Augustus 1870, bij tractaten tusschen Engeland met Pruisen en met Frankrijk gesloten, waarbij Oostenrijk toetrad, opnieuw de handhaving der onafhankelijkheid en onzijdigheid van België bevestigd. De contracteerende Mogendheden verbonden zich de neutraliteit, zoo die door de andere oorlogvoerende partij werd geschonden, met hare maritieme en militaire strijdkrachten te doen verzekeren. Rusland bleef ongenegen toetetreden, daar het zich terecht, door het Tractaat van 1839, genoegzaam verbonden achtte. Deze bijzondere neutraliteitsverklaring was slechts verbindend gedurende den oorlog, die gevoerd werd en 12 maanden na de ratificatie van het vredesverdrag. »Na dien tijd zal," stond in het verdrag, »de onafhankelijkheid en neutraliteit van België voortdurend, gelijk tot nu toe, gegrond blijven op art. 1 van het vijfvoudig verdrag, van 19 April 1839." (1)

België zelf was, om het niet in moeielijkheden te brengen, buiten de onderhandeling en buiten de overeenkomst gelaten, ofschoon het er kennis van droeg en de regeering er zich ten hoogste ingenomen mede betoonde. (2)

c. De neutraliteit van het Groothertogdom Luxemburg, in 1867 te Londen bij verdrag, ook door Nederland, gewaarborgd. (Bijlage 30.)

Volgens Bluntschli zou Servië bij het Tractaat van Parijs, van 30 Maart 1856, geneutraliseerd zijn geworden.

Art. 28 van dat verdrag zegt, dat Servië aan de Verheven Porte leenplichtig zal blijven, doch dat zijne verkregen rechten en vrijheden voortaan onder gemeenschappelijken waarborg *(garantie collective)* van de contraheerende Mogendheden zijn geplaatst. Bij art. 29 werd de Porte zelfs gehandhaafd in zijn vroeger recht om in Servië garnizoen te leggen, doch werd bepaald dat eene gewapende tusschenkomst *(intervention armée)* in Servië niet zonder eene vooraf gaande overeenkomst van bedoelde Mogend-

(1) De woordelijke inhoud van het verdrag en de beraadslaging daarover in het Engelsche Lagerhuis worden aangetroffen in de *Staats-Courant* van 1870, No. 191.

(2) Zie de rede van den Heer d'Anethan, toen Belgisch Minister van Buitenlandsche Zaken, in de *Staats-Courant* van 1870, No. 195.

heden kon plaats hebben. Deze toestand van een leenplichtigen Staat is, mijns inziens, zeer verschillend van de duurzame neutraliteit, welke aan den Souvereinen Staat niet alleen rechten waarborgt, doch ook plichten oplegt.

2°. De neutraliteit is vrijwillig, wanneer de Staat, die haar aanneemt, daartoe door geen verdrag is gebonden.

§ 254. Het volkenrecht erkent in de neutraliteitstoestanden geene onderscheiding. Een Staat is òf oorlogspartij òf neutraal. Een middentoestand bestaat niet.

De politiek ziet echter onderscheid in eene volstrekte en in afwachtende, in eene gewapende en in eene beschermde neutraliteit.

Volstrekte neutraliteit is die, welke een Staat aanneemt, welke besloten is om, zoolang de oorlog duurt, zich volkomen buiten den strijd te houden, mits zijne neutraliteit geëerbiedigd blijve.

Afwachtende neutraliteit is die, waarbij de Staat verklaart zich zóólang buiten den strijd te zullen houden, als zijne belangen geen inmenging vorderen.

De volstrekte en de afwachtende neutraliteit kunnen al of niet met wapening gepaard gaan.

Gewapende neutraliteit is de gewapende toestand van den Staat, die de afwachtende houding heeft aangenomen. Beschermde neutraliteit is de toestand van den Staat, die volstrekt onzijdig wil blijven en zijne neutraliteit, om die te kunnen handhaven en de plichten te vervullen, welke deze hem oplegt, door toereikende verweermiddelen schraagt.

1°. *Volstrekt* (in tegenstelling van betrekkelijk) ook *strikt* of *streng* neutraal te blijven, is de in de politiek gebezigde uitdrukking voor de meest ernstig gemeende onthouding aan den strijd. Men verklaart daarmede van den aanvang af voornemens te zijn *nu* noch *later* aan den oorlog te zullen deelnemen, onverschillig welke partij moge zegevieren, zoolang de neutraliteit geëerbiedigd blijve.

In den regel is deze de uit een politiek oogpunt meest aantebevelen vorm van neutraliteit voor Staten van den tweeden en lageren rang, die geen andere dan *nationale* belangen hebben optehouden en te beschermen.

In 1870 verklaarde de Nederlandsche regeering reeds vóór den oorlog: »dat zij, mocht er een oorlog uitbreken, besloten heeft eene strikte neutraliteit aantenemen en te hand-

haven." (1) Zweden en Noorwegen namen het besluit *streng* neutraal te blijven.

2°. Bij de *afwachtende* of voorwaardelijke neutraliteit is de Staat geenszins tot den oorlog gestemd; besluit zelfs zich voor alsnog niet in den strijd te mengen; doch bij de mogelijkheid, dat belangen en rechten, welke hij voorstaat buiten die van eigen gebied, doch waarbij hij zijdelings is betrokken, bij den schok der partijen worden gekrenkt, behoudt hij zich voor: den loop der gebeurtenissen aftewachten en partij te kiezen, zoodra die belangen en rechten zulks vorderen.

Deze vorm van neutraliteit wordt gewoonlijk aangenomen door Staten van keizerlijken rang en titel, Groote Mogendheden, die niet alleen nationale belangen te beschermen hebben, maar ook invloed uitoefenen op de verschillende Staten- en wereldverhoudingen.

Rusland en Oostenrijk namen deze neutraliteit in 1870 aan. De Russische regeering verklaarde: »De Keizer heeft besloten tegenover de beide oorlogvoerende Mogendheden de neutraliteit in achttenemen, zoolang de belangen van Rusland niet door de eventualiteiten van den oorlog getroffen worden." (2) De verklaring van Oostenrijk was bijna gelijkluidend.

Uit een oogpunt van recht *kunnen* niet alleen de kleine Staten de afwachtende neutraliteit aannemen, maar *doen* zij het feitelijk steeds, tenzij tractaten hen in een toestand van voortdurende neutraliteit hebben geplaatst.

Ieder Souvereine Staat, al is hij door een tractaat tot onzijdigheid verplicht, heeft toch het recht vrijmachtig te beslissen en zelf te bepalen, wanneer zijn belang vordert om van toeschouwer deelgenoot aan den strijd te worden. Spreekt zóó het recht, de politiek stelt andere eischen. Het belang van den kleinen Staat brengt meesttijds mede, dat deze, zoo hij niet rechtstreeks in het geschil is betrokken, geheel daarbuiten kunne blijven. Daartoe is noodig, dat dit belang niet in lijnrechten strijd kome met het belang van eene der oorlogspartijen. Op den kleineren Staat moet dus zelfs niet de verdenking rusten van slechts zekere eventualiteiten aftewachten. Die Staat behoort de stellige verzekering te kunnen geven geen gebruik te zullen maken van zijn recht om, des verkiezende, aan den strijd deeltenemen. Op die wijze geeft hij geen souverein

(1) *Staats-Courant* van 1870, No. 166.
(2) *Staats-Courant* van 26 Juli 1870, No. 174.

recht prijs, want het afleggen der belofte zelf is eene souvereine daad, vrijwillig en vrijmachtig verricht.

3°. Zich toerusten tot den oorlog, zelfs het opstellen van troepen nabij de grenzen, beteekent niet dat de Staat, die dit doet, aan den oorlog wil deelnemen. (1) Het feit, dat een neutrale Staat zijne lichtingen oproept, die, volgens de wetten van den Staat, alleen bij oorlog of buitengewone omstandigheden mogen genomen worden, geeft geen recht de onzijdigheid verdacht te beschouwen. Integendeel, de Staat, die zich niet wapent, is niet bij machte de plichten te vervullen, die de toestand van oprecht gemeende neutraliteit oplegt. In 1870 hebben van de kleine Staten Nederland, België en Zwitserland, zich volledig tot den oorlog toegerust, om hunne neutraliteit te handhaven. De gebiedende noodzakelijkheid van volledige wapening is toen aan de beide laatstgenoemde Staten gebleken. Ook de meeste Grootmachten hebben zich toen in meerdere of mindere mate gewapend.

4°. Gewapende neutraliteit kan zijn met of zonder provocatie. Zij is met provocatie, indien eene der oorlogvoerende partijen met den oorlog wordt bedreigd, wanneer deze handelingen pleegt in strijd met door den neutralen Staat aangenomen beginselen (b. v. van het volkenrecht). Zoodanig is de *Gewapende neutraliteit van* 1780 geweest (zie bij: *De vlag dekt de lading*), alsmede de *Tweede gewapende neutraliteit*, zijnde het verbond in 1800, met het oog op wederrechtelijke handelingen van Engeland, tusschen Rusland, Zweden, Denemarken en Pruisen, gesloten tot handhaving der beginselen van 1780. (Zie bij Ortolan (2) de verklaring, waarbij Rusland de overige Mogendheden uitnoodigt tot herstel der rechten van de onzijdigen eene conventie te sluiten.)

Zij is zonder provocatie, wanneer die bedreiging achterwege blijft en eene algemeene wapening geen offensief karakter draagt. Zoodanig was de neutraliteit van Oostenrijk in 1870. In de zitting van het Huis van Afgevaardigden van den Hongaarschen Landdag, van den 28sten Juli, verklaarde de President-minister Graaf Andrassy: te gelooven, dat de regeering de belangen der monarchie niet in het oog zou houden, »indien zij onder de omstandigheden, waarin men zich bevond, aan de neutraliteit zoodanigen vorm gaf, waardoor aan eenige Mogendheden grond

(1) Bluntschli, § 748.
(2) Ortolan, *Diplomatie de la mer*, 4e édition. 1864. t. 2. p. 409.

werd gegeven, daarin eene provocatie te zien. Maar aan den anderen kant," vervolgde hij, »zou de regeering even weinig aan haar plicht voldoen, indien zij, uitgaande van het standpunt, dat hare verdedigingsmaatregelen de gevoeligheid van geen der Mogendheden mogen opwekken, de mogelijke voorvallen des oorlogs werkeloos en ongewapend wenschte aftewachten." (1)

4°. Bluntschli noemt *gewapende* neutraliteit wat door mij *beschermde* neutraliteit is genoemd. Het gebruik van eene terminologie, die geen misverstand toelaat, is van het hoogste gewicht, vooral voor kleine Staten. De uitdrukking van gewapende neutraliteit, in den zin van beschermde gebezigd, zou aan eene Groote Mogendheid, indien haar belang dat medebrengt, tot voorwendsel kunnen strekken om den kleinen Staat verdachte voornemens toetedichten, en dezen met schijn van recht in den oorlog te betrekken. Voor mijne opvatting voer ik het gevoelen aan van den Engelschen staatsman, den President-minister Gladstone. »Ik kan mij niet vereenigen," zeide hij den 1sten Augustus 1870 in het Lagerhuis, »met het gezegde van den spreker, dat *gewapende neutraliteit* onze houding behoort te zijn. Die uitdrukking, opgevat in haren historischen zin, past volstrekt niet op de tegenwoordige tijdsomstandigheden. Gewapende onzijdigheid beteekent eene gezindheid, veel verschillende van die, welke wij ons nog steeds, hoop ik, zonder voorbehoud mogen toeschrijven, namelijk ondubbelzinnige vriendschap voor de beide geschilvoerende partijen. Gewapende neutraliteit beduidt gewoonlijk een staat van zaken, waarin een Staat oorlog verwacht, in gevaar van oorlog meent te zijn, maar nog geen partij heeft gekozen, zich nog niet verklaard heeft. Geheel iets anders is eene beveiligde onzijdigheid, geschraagd en gerugsteund door het bezit van toereikende verweringsmiddelen. Ik kan de uitdrukking gewapende onzijdigheid niet goedkeuren en het doet mij leed dat zij den spreker ontvallen is."

§ 255. Een scheepvaartkanaal, dat wereldzeeën aan elkander verbindt, kan onschendbaar doch niet neutraal worden verklaard.

Hier worden bedoeld: het kanaal van Suez, dat de kortste verbinding vormt tusschen de Europeesche en Indische zeeën van Azië en het in aanbouw zijnde kanaal door de landengte van Panama.

---

(1) Zie verder deze rede in de *Staats-Courant* van 1870, No. 180.

Over het neutraliseeren en het stellen onder internationale bescherming van het kanaal van Suez heeft eene belangrijke wisseling van gedachten tusschen de leden van het *Institut de droit international* plaats gehad. Het groot belang, dat alle volken bij dit kanaal hebben, hetwelk door het kapitaal van alle natiën tot stand is gebracht, heeft tijdens den oorlog tusschen Rusland en Turkije, vrees doen ontstaan dat een der oorlogvoerenden de werken van het kanaal zou vernielen, om dien weg aan zijn tegenstander te ontzeggen. Het Instituut benoemde in 1877 eene commissie om die zaak te onderzoeken. Sir Travers Twiss bracht in 1878 te Parijs daarover een belangrijk rapport uit. (1) Reeds bij de zittingen der commissie ontstond verschil van gevoelen omtrent de juistheid van den term *neutralisation.* De volgende conclusie werd toen door het Instituut aangenomen: »De commissie oordeelt dat het in het belang van alle volken is, dat bij internationale acte worde verklaard, dat de scheepvaart door het kanaal van Suez, tijdens den oorlog, buiten bereik van eenige vijandelijke handeling zij." Nadere bijzonderheden werden tot de zitting van het volgend jaar verdaagd. In 1879 werd de neutraliseering van het Suez-kanaal in de zittingen van het Instituut te Brussel opnieuw behandeld. Schrijver dezes maakte toen van de commissie deel uit en bestreed aan de zijde van Sir Travers Twiss, Westlake e. a. de mogelijkheid om het kanaal neutraal te verklaren. Onder de in 1876 door het kanaal gegane schepen waren toch 315 mailbooten en meer dan 100 oorlog- of militaire transportschepen, terwijl onder de 69614 passagiers, zich 40420 militairen bevonden, waarvan 20469 Engelsche, 5991 Nederlandsche, 5876 Fransche, 4763 Turksche, 2921 Spaansche en 400 Portugeesche. Professor de Martens, Rus, tijdens den Russisch-Turkschen oorlog in diplomatieke missies werkzaam, had in den brief van 2/14 April 1879 aan Sir Travers Twiss (2), de neutralisatie als noodzakelijk aanbevolen. Het gevolg daarvan zou echter zijn, dat eene in oorlog zijnde mogendheid van het kanaal voor zijne oorlogschepen, transportschepen of adviesvaartuigen in staatsdienst niet zou mogen gebruik maken.

Nederland, in oorlog met het Rijk van Atjeh, zou al het personeel en materieel, dat thans door het Suez-kanaal naar Atjeh is afgezonden, voor de lange reis om de Kaap de Goede

(1) Zie *Annuaire de l'Institut. etc.* 1879, I, p. 111.
(2) Id. I, p. 329.

Hoop hebben moeten verschepen. Engeland, in oorlog bijv. met Rusland, zou zijne korte gemeenschap met Indië voor militair gebruik verliezen, Frankrijk in gelijk geval die naar Cochin-China enz.

Gewichtige belangen van die koloniale mogendheden verzetten zich dus tegen de neutraal-verklaring van het Suez-kanaal, evenzeer als het belang van Rusland, dat Indië des gevorderd het gemakkelijkst over land bereikt, medebrengt dat het kanaal van Suez, in oorlogstijd, voor militaire transporten worde afgesloten. Het Instituut nam ten slotte het volgende voorstel van zijne commissie aan: (1)

I°. Het is het algemeen belang van alle volkeren, dat het behoud en het gebruik van het Suez-kanaal, voor gemeenschap van allerlei aard, zooveel mogelijk door het conventioneel volkenrecht worden gewaarborgd.

II°. Daartoe is het wenschelijk dat de Staten zich verstaan om zooveel mogelijk elken maatregel te vermijden, waardoor het kanaal en wat daartoe behoort, zelfs in tijd van oorlog, schade zou kunnen lijden of in gevaar zou worden gebracht.

III°. Indien eene mogendheid de werken van de algemeene compagnie van het Suez-kanaal schade toebrengt, zal zij rechtens verplicht zijn zoo spoedig mogelijk de veroorzaakte schade en de volledige vrije vaart op het kanaal te herstellen.

Toen er bij het Tractaat van Washington van 19 April 1850, tusschen Groot-Britannië en de Vereenigde Staten van Noord-Amerika, vooruitzicht geopend werd op de doorgraving van de landengte van Panama, werd ten gunste van het behoud en ongestoord gebruik van dat kanaal, dat den Grooten- met den Atlantischen Oceaan zal verbinden, o. a. bepaald:

Art. 2: De schepen der Vereenigde Staten en van Groot-Britannië, die van dit kanaal gebruik maken, zullen, in geval van oorlog tusschen de contracteerende partijen, niet onderworpen zijn aan blokkade, aanhouding of het opbrengen van de zijde der beide oorlogvoerenden, en deze bepaling zal zoo ver buiten de beide uiteinden van het kanaal van kracht zijn, als men later dienstig zal oordeelen vasttestellen.

Art. 5. De contracteerende partijen verbinden zich bovendien om het kanaal, wanneer het zal zijn voltooid, tegen elke onbillijke interruptie, in beslagneming of verbeurdverklaring te beschermen en zijne onzijdigheid te waarborgen, zoodat gemeld

---

(1) *Annuaire.* Zie voren, p. 349.

kanaal altijd geopend en vrij blijve en de ingestoken kapitalen volkomen zekerheid genieten.

Blijkbaar werd hier het woord *onzijdigheid* — zooals meermalen geschiedt — niet juist gebezigd en werd *onschendbaarheid* bedoeld.

§ 256. Eene zee kan, evenals het grondgebied van een Staat, voortdurend neutraal worden verklaard.

Dit geschiedt met hetzelfde doel als met het neutraal verklaren van een Staat wordt beoogd.

Art. 11 van het vredesverdrag van Parijs, van den 13den Maart 1856, bepaalt: »De Zwarte Zee is geneutraliseerd; geopend voor de handelschepen van alle volken, zijn hare wateren en havens volkomen en voortdurend ontzegd aan de oorlogschepen, zoowel harer kuststaten als van iedere andere Mogendheid, enz." De onzijdigheid der Zwarte Zee is door het Londensche Verdrag van 1871 opgeheven. Zie daaromtrent de depêche van Vorst Gortschakoff, van 19/31 October 1870. (1)

§ 257. Tot het localiseeren van den oorlog kan een gedeelte van het grondgebied der oorlogvoerende Staten, of wel het grondgebied van een Staat, waarop beide oorlogspartijen het recht van militaire bezetting hebben, onzijdig worden verklaard.

Bluntschli (§ 747) vermeldt alleen het eerste geval. Het kan voorkomen, doch hoogst waarschijnlijk slechts zelden. Het meest nog koloniën of buitenlandsche bezittingen, soms enkele kleine gedeelten, uit een menschlievend oogpunt: b. v. badplaatsen (Bijlagen 7, 8 en 9). In 1800 stelde Massena, bij de capitulatie-voorwaarden van Genua, voor, stad en haven onzijdig te verklaren; het werd afgeslagen (Bijlage 12). Bluntschli haalt als voorbeeld aan, dat in 1864, bij den oorlog in Denemarken, de strijd tot Sleeswijk en Jutland beperkt werd, echter slechts daadwerkelijk, zonder overeenkomst. Alsen, Femern, Sylt, Föhr enz., zijn echter ook door de Duitschers bezet. Bovendien werd het aantasten der overige Deensche eilanden niet nagelaten uit edelmoedigheid, »om het lijden van den oorlog te beperken," doch tengevolge der militaire bezwaren, verbonden aan het oversteken van de Kleine Belt, terwijl de Denen ter zee overmachtig waren. Deze bezwaren alleen deden

---

(1) *Staats-Courant* van 19 November 1870, No. 274.

van de onderneming op Funen afzien, welke op voorstel van Generaal von Moltke, in de eerste dagen van Mei, reeds aan den Generaal Gablenz was opgedragen.

In 1859 werd het Pauselijk gebied, dat reeds vóór den oorlog, zoowel door Oostenrijksche als door Fransche troepen was bezet, onzijdig beschouwd. De Franschen bleven te Rome; de Oostenrijkers in de legatiën te Ancona.

§ 258. Het recht kent slechts eene volledige neutraliteit.

Politieke verhoudingen – waarmede het recht niets te maken heeft — hebben ook tot eene onderscheiding tusschen eene volledige en onvolledige neutraliteit aanleiding gegeven.

De neutraliteit wordt gezegd *volledig* te zijn, indien de Staat in alle opzichten, zonder eenige uitzondering te stellen, onzijdig is; zij is *onvolledig*, wanneer eene uitzondering bestaat. De onvolledige onzijdigheid is rechtens natuurlijk zonder eenige waarde; zelfs uit een politiek oogpunt is die waarde twijfelachtig; zij verkeert steeds in gevaar niet erkend te worden of te blijven. Heffter (§ 146) spreekt mede van eene *neutralité* »*incomplète ou limitée*," doch in den zin, dat iedere oorlogvoerende partij wel het onbetwist recht heeft zich met volle kracht tegen het zenden van hulp, om welke reden dan ook, aan de andere partij te verzetten, doch niet eene gelijke hulp kan vorderen.

Hübner zegt dat meer het gebruik dan het recht de onderscheiding tusschen volledige neutraliteit (*neutralité pleine et entière*) en beperkte (*neutralité limitée*) heeft doen geboren worden. (1)

De onvolledige onzijdigheid (*neutralité incomplète*) kan voorkomen, wanneer door een Staat, alvorens de oorlog te voorzien was, bij tractaat, eene beperkte hulp en ondersteuning of zekere voorrechten, b.v. troepenvervoer langs spoorwegen, ware toegezegd. (2)

Bluntschli (§ 759) zegt: »Wanneer een Staat door vroegere verdragen, welke niet met het oog op den uitgebroken oorlog zijn gesloten, verplicht is den Staat, die oorlogspartij is geworden, troepen te leveren, wordt de aanwezigheid van deze troepen in 's vijands land en zelfs hun deelnemen aan den oorlog, niet als eene schending der neutraliteit van dien Staat beschouwd, wanneer zijne vredelievende gezindheid overigens ontwijfelbaar is en hij zich gestreng binnen de grenzen van

---

(1) Hübner. t. I. p. 33.
(2) Heffter, § 144.

zijne door de verdragen bepaalde verbintenissen houdt. De geleverde troepen zijn vijandelijke personen, doch de Staat, die ze niet voor dezen oorlog heeft geleverd, is door het uitbreken van den oorlog niet vijandig geworden." Deze stelling is echter in strijd met de algemeen aangenomen beginselen van volkenrecht. De hier bedoelde onvolledige neutraliteit zal gewoonlijk slechts zóólang worden erkend, als het belang der tegenpartij dit dringend vordert. De band der overeenkomst is van haar standpunt geen verontschuldiging. Dat verdrag is uit vrijen wil gesloten. De tegenpartij ziet feitelijk de wapens van den zoogenaamden onzijdigen Staat vijandig tegenover zich en behandelt dus dien Staat, krachtens het recht van wederkeerigheid, mede als vijand, zoodra de gelegenheid daartoe gunstig is. Nederland verkeerde vroeger, door de tweeslachtige verhouding van Limburg als Hertogdom van den Duitschen Bond en als provincie van zijn Rijk, in dezen gevaarlijken toestand, waarvan het door het verbreken van den Bond in 1866 is ontheven.

2°. *Recht op neutraliteit.*

§ 259. Elke Staat heeft het recht te beslissen of hij aan den oorlog deelneemt of neutraal blijft.

Dit is een natuurlijk recht, voortspruitende uit de onafhankelijkheid van den Staat.

»Het natuurrecht," zegt een Nederlandsch rechtsgeleerde, (1) »staat noch aan afzonderlijke personen noch aan volken toe, wanneer zij met elkander in vijandschap of in openbaren oorlog verkeeren, een derde te dwingen aan die vijandelijkheden deeltenemen, of daarin partij te kiezen."

§ 260. Het recht, om over het al of niet neutraal blijven in den oorlog te beslissen, is volstrekt en onbegrensd voor Staten, die tot geen bondgenootschap behooren en zich niet door tractaten hebben verbonden; het is betrekkelijk voor Staten, die verdragen tot wederkeerige hulp hebben aangegaan.

Een Staat bezit nimmer grooter vrijheid tot zelfstandige beslissing over de te volgen gedragslijn, dan wanneer hij zich

(1) Berg van Middelburg, Afschaffing van de kaapvaart, bl. 160.

door geen enkelen band verplichtingen heeft doen opleggen, noch door een waarborgs- (garantie) verdrag, noch door een aanvals- en verdedigingsverbond (of- en défensieve alliantie).

Staten, die zulke verdragen hebben aangegaan of tot een bond behooren, bezitten slechts een betrekkelijk recht. Zij zijn door hunne beloften gebonden tegenover hunne mede-contractanten of de overige Bondsstaten, doch ook slechts tegenover deze (zie § 266).

§ 261. Het bondgenootschap met eene oorlogspartij verplicht niet altijd tot deelneming aan den oorlog. Het kan begrensd zijn en het behouden der neutraliteit toelaten.

Het bondgenootschap kan door de bondsbepalingen begrensd zijn. Wanneer de Staat geen ondersteuning heeft toegezegd in het geval, waarin de oorlogspartij zich bevindt, dan heeft hij, bij het uitbreken van den oorlog, evenzeer recht om neutraal te blijven als een andere Staat. Het rechtsgeschil gaat hem niet aan.

Oostenrijk, in 1859, in en buiten den Duitschen Bond, voerde toen niet als Bondsstaat voor Duitsche, doch als Groote Mogendheid voor zijne bijzondere Italiaansche belangen krijg. De Duitsche Staten waren door de Bondsakte van 1815 (art. XI) slechts gehouden: »zoowel geheel Duitschland als iederen bijzonderen Staat tegen eenigen aanval in bescherming te nemen en het bezit van ieders grondgebied te waarborgen." Zoolang Duitschlands grondgebied niet werd geschonden, hadden deze Staten dus geen verplichting. Zij bleven neutraal.

In 1864 voerden Oostenrijk en Pruisen tegen Denemarken alleen als Groote Duitsche Mogendheden oorlog, niet als uitvoerders van eene bonds-executie. De overige Staten bleven onzijdig; vele teekenden zelfs protest aan tegen den doormarsch van Oostenrijksche en Pruisische troepen door Holstein.

In 1866 kampten de twee Groote Duitsche Mogendheden om de hegemonie. Nederland had, den 11den Juni, te Frankfort, met Pruisen, tegen de mobielverklaring gestemd. Het bleef neutraal.

§ 262. De voortdurende neutraliteit van een Staat houdt op, zoodra deze zelf als oorlogspartij optreedt of zich bij eene andere oorlogspartij aansluit.

Tot eigen verdediging van zijne neutraliteit verplicht, wordt

deze slechts tijdelijk verstoord. Zoodra de stoornis voorbij is, herneemt de Staat zijne rechten en verplichtingen. Trekt hij echter op eigen initiatief het zwaard, dan houdt daarmede de voortdurende neutraliteit op.

§ 263. Aankondiging van neutraliteit wordt rechtens niet gevorderd.

Oorlog vordert aankondiging. Daardoor ontstaat een abnormale rechtstoestand. Onzijdig en in vrede te blijven is daarentegen de gewone wereldorde. Indien het tegendeel niet wordt verklaard, volgt uit den aard der zaak, dat van die gewone orde niet wordt afgeweken, dat men onzijdig blijft.

Toch is het afleggen van eene neutraliteits-verklaring een goed gebruik. (1) Twijfel en onzekerheid voor de toekomst blijven bestaan, zoolang zij achterwege is gebleven. Zonder aankondiging van onzijdigheid kan elk oogenblik eene oorlogsverklaring worden verwacht, met deze niet. Zij geeft gerustheid, althans voor de naaste toekomst. In 1870 legden alle Staten dergelijke verklaringen af. Nederland deed dit, door tusschenkomst zijner diplomatie, aan alle Hoven en in de *Staats-Courant*, zelfs vóór de oorlog uitbrak; ontegenzeggelijk een maatregel van wijze staatszorg.

§ 264. Het oorlogsrecht en het recht der neutralen vorderen, dat de volstrekte neutraliteit van een Staat, vooral bijaldien zij vóór of met het uitbreken van den oorlog is aangekondigd, door de oorlogspartijen worde erkend en geëerbiedigd.

Een staat, die tijdig aankondigt, dat hij eene *volstrekte* neutraliteit bewaren en handhaven zal, heeft den meest mogelijken waarborg geleverd, dat zijn voornemen, ongevraagd en volijverig bekend gemaakt, ernstig is gemeend.

Zijne goede trouw kan en mag niet verdacht zijn. Het recht, dat een Staat bezit onzijdig te blijven, wordt verkracht, wanneer de onzijdigheid niet erkend wordt. De oorlog, daardoor ontstaan, is een onrechtvaardige oorlog. Het volkenrecht eischt het binnen de engst mogelijke grenzen houden van den abnormalen rechtstoestand, die van den oorlog het gevolg is.

Den 19den Juli 1870 deed de Minister van Buitenlandsche

(1) Hautefeuille, I. p. 405.

Zaken in Nederland, namens de regeering, in de Eerste Kamer der Staten-Generaal, mededeeling: »Thans kan ik berichten, dat die verklaring (dat Nederland neutraal zou blijven) zeer gunstig is opgenomen, en dat de regeeringen van Pruisen en Frankrijk aan 's Konings regeering de stellige verzekering op schrift hebben gegeven, dat zij onze onzijdigheid zullen erkennen en eerbiedigen." Die belofte der oorlogvoerenden moet worden opgevat, niet alsof het erkennen der neutraliteit eene *gunst* ware, afhankelijk van het al of niet goeddunken van eene oorlogspartij, naargelang haar belang dat medebrengt. Integendeel, de in vrede verkeerende en *buiten* het rechtsgeschil staande Staat heeft *recht* die erkenning te vorderen. Aan die belofte moet geen andere en grootere beteekenis worden toegekend, dan dat de oorlogvoerenden den neutralen Staat geen antwoord willen schuldig blijven; dat ook zij het belang erkennen, om alle noodelooze onrust en onzekerheid te doen vermijden en dat zij derhalve, zelfs hetgeen in den aard der zaak ligt, uit dat oogpunt gaarne ten overvloede bevestigen.

Twijfel aan den dag te leggen, of eene Mogendheid de neutraliteit zal erkennen, verzwakt het rechtsbegrip. Waar de onzijdige Staat zelf *toont* twijfel te koesteren, handelt hij, zoo hij al geen rechtsgrond prijsgeeft, niet politiek. Het bewijst alsdan dat de Staat òf in het recht geen vertrouwen stelt, hetgeen van het standpunt van hem, die in zijn goed recht een grooten steun ontleent, niet gewenscht is, òf dat hij zelf het niet onnatuurlijk zou vinden, indien zijne neutraliteit niet werde erkend en geëerbiedigd. Dat recht moet hij integendeel beschouwen zóó ingeworteld, zóó paalvast te staan, dat het boven twijfel is verheven.

Uit § 254 blijkt, dat desniettegenstaande de wapening noodig blijft. Die wapening geschiedt, uit een volkenrechtelijk standpunt, om de *plichten*, die uit de neutraliteit voortspruiten, te kunnen vervullen. Zij moet niet worden aangekondigd of toegelicht, als plaats te hebben uit een *onzekerheidsgevoel*, vooral niet, bijaldien de oorlogspartijen ten overvloede de belofte hebben afgelegd de onzijdigheid van den Staat, zooals behoort, te zullen eerbiedigen.

§ 265. Het al of niet erkennen van afwachtende neutraliteit is eene quaestie van politiek, niet van recht.

Deze quaestie is dus niet vatbaar om in het algemeen te worden beslist.

Afwachtende onzijdigheid biedt niet, in gelijke mate als de volstrekte, de verzekering aan, dat de onzijdigheid voortduren zal. Hoe wenschelijk het moge zijn, dat ook deze onzijdigheid worde geëerbiedigd, opdat de rampen van den oorlog zoo beperkt mogelijk worden gehouden, kan dit niet als een eisch van het recht worden gesteld. Zijn toch de belangen, welke door den Staat, die voorloopig neutraal wenscht te blijven, worden bedoeld, van dien aard, dat, bij het doorzetten van het rechtsgeschil met de wapenen, een conflict onvermijdelijk en duidelijk aangewezen is, dan kan oorlogsnoodzaak — beveiliging van rug of flanken — vorderen, dat op eene stellige verklaring of anderen waarborg worde aangedrongen en dat, bij weigering, deze neutraliteit niet worde erkend.

§ 266. Wanneer de Staat, ongeacht hij beloften van bondgenootschap aan eene oorlogspartij heeft afgelegd, neutraal wenscht te blijven, bestaan er rechtsgronden, dat die neutraliteit door de tegenpartij kan worden geëerbiedigd.

Die rechtsgronden zijn: 1o. het steeds overheerschend beginsel, dat al wat zonder noodzaak de jammeren van den oorlog verhoogt, door het recht verworpen wordt; 2o. dat het niet verleenen van de beloofde ondersteuning grond tot rechtsgeschil kan opleveren tusschen de Staten, die het verbond sloten, doch dat die bondsbreuk een derden Staat niet aangaat, zoolang deze niet tot waarborg van het verdrag is geroepen.

§ 267. Een Staat, die, bij verdrag met andere Staten, zich heeft verbonden om de voortdurende neutraliteit van een Rijk of van eene zee te waarborgen, is gehouden die neutraliteit met kracht van wapenen te beschermen.

Zijn echter, sedert het sluiten van het verdrag, onvoorziene omstandigheden ingetreden, welke in de statenverhouding eene belangrijke wijziging hebben gebracht, dan kunnen deze van zoodanigen aard zijn, dat het tractaat toelaat den Staat van diens verplichtingen te ontheffen. Deze heeft alsdan recht neutraal te blijven.

Een gemeenschappelijke waarborg (collectieve garantie) wordt niet verleend ten believe of gunste van den Staat, wiens neu-

traliteit duurzaam is verklaard, maar ten gunste van de normale wereldorde. Het doel is oorlog te voorkomen, vrede zoo mogelijk te bestendigen. Dat doel mag, bij het toetsen der verplichtingen, niet uit het oog worden verloren. Het wordt soms voorbij gestreefd en dus niet bereikt door eene letterlijke en onberaden opvatting der conventie. Oorlog mag niet het gevolg zijn, waar juist vrede is beoogd. Die vrede wordt alleen gewaarborgd door aan de waarborgende zijde zulk een overwicht te brengen, dat zelfs de poging tot schending wordt voorkomen. Gaat het overwicht in een evenwicht over, ten gevolge van verdeeldheid tusschen de contraheerende partijen, dan kan dit het bereiken van het doel onmogelijk maken. Eene kleine Mogendheid, die zich bij vier of vijf groote mogendheden tot neutraalverklaring van een staats- of zeegebied heeft aangesloten, kan, als allen of de meest machtigen zich onttrekken, niet gehouden worden voor een verkeerd opgevat beginsel alleen den strijd optenemen. De ondergang van den Staat zou daarvan het gevolg en het middel dus erger dan de kwaal zijn.

Blijkens art 2. van het Londensche Tractaat, van den 11den Mei 1867, is Luxemburgs onzijdigheid onder den *gezamenlijken* waarborg gesteld van Nederland, Oostenrijk, Frankrijk, Engeland, Italië, Pruisen en Rusland (Bijlage 31). Over de beteekenis van de verplichtingen, die Engeland met het medeonderteekenen van dat waarborgend verdrag op zich had genomen, geïnterpelleerd, antwoordde Lord Stanley, den 24sten Juni 1867, (1) dat de collectieve garantie slechts zóólang bindend was, dat de gezamenlijke onderteekenaars van het conventieprotocol voor deze optraden.

In December 1870, na Graaf von Bismarck's nota waarin de gedragslijn werd ontvouwd, welke door Pruisen nopens de neutraliteit van Luxemburg zou worden gevolgd (Bijlage 61), verklaarde Engeland echter, dat de onder collectieve garantie staande onzijdigheid van dat Rijk niet kon worden opgeheven door eenzijdige klachten of verklaringen van ééne der Mogendheden.

§ 268. Wanneer een gewest tot twee Staten behoort en het aan den oorlog van één dezer Staten deelneemt, verliest de andere Staat daardoor het recht op neutraliteit.

---

(1) *Unsere Zeit. Deutsche Revue der Gegenwart. Herausg. von* Gottschall. 1870. S. 617.

Een gedeelte van een Staat kan rechtens niet oorlogvoeren, terwijl een ander deel onzijdig blijft. De rechtspersoonlijkheid kan zich niet verdeelen. Vóór 1866 behoorde de Nederlandsche provincie Limburg tot den Duitschen Bond. Nederland zou, krachtens rechtsbeginselen, niet onzijdig hebben kunnen blijven, indien bij een oorlog van Duitschland met een ander Rijk, het contingent, dat Nederland voor Limburg, krachtens de Bondswet, verplicht was te leveren, deel aan den strijd had genomen. Zulke gewrongen toestanden zijn te onnatuurlijk om niet tot rechtsgeschillen aanleiding te geven. Alleen politiek belang zou Duitschlands tegenpartij er toe hebben kunnen brengen de neutraliteit van Nederland te eerbiedigen, wanneer dit zich strikt tot het leveren van het contingent bepaalde.

§ 269. Wanneer twee Staten met elkander niets gemeens hebben dan den Souverein, heeft de eene Staat recht neutraal te blijven, al voert de andere Staat oorlog.

Elke souvereine Staat is volkenrechtelijk een zelfstandig rechtspersoon. De een kan dus in vrede leven, terwijl de andere oorlog voert. (1) Bluntschli (§ 754) zegt, dat de Nederlanden onder den stadhouder Willem III niet in de oorlogen van Engeland behoefden te zijn getrokken. Zoover achteruittegaan is niet noodig. Nederland en Luxemburg verkeeren thans nog in dat geval. Luxemburg is staatsrechtelijk aan Nederland volkomen vreemd. Beide landen hebben alleen denzelfden Souverein (persoonlijke unie). Het waarnemen, volgens het verdrag dat onlangs met Luxemburg is gesloten, van diens belangen bij vreemde mogendheden, door Nederlandsche Vertegenwoordigers, doet aan dit begrip afbreuk en kan het middel worden om Nederland in moeielijkheden te wikkelen. Nederland kon, vóór het waarborg-verdrag van 1867, geheel vreemd blijven aan de rechtsgeschillen van Luxemburg. Ten gevolge van den neutraliteits-waarborg, kan het geroepen worden die neutraliteit te helpen beschermen. Dit is echter eene omstandigheid, geheel afgescheiden van de stelling.

(1) Heffter, § 145.

3°. *Plichten der neutralen.*

§ 270. De plichten der neutralen worden niet door eene oorlogspartij opgelegd. Zij vloeien van zelven voort uit het feit, dat de onzijdige Staten als zoodanig aangemerkt willen worden.

Het feit moet natuurlijk van zelf vervallen met hetgeen tot het eigenaardige van dit feit behoort. Verkiest de Staat — krachtens zijne souvereiniteit daartoe bevoegd — neutraal te blijven, dan heeft hij eenige bijzondere plichten te vervullen, omdat hij sommige daden niet kan plegen, zonder juist daardoor het karakter van neutraliteit te verliezen, dat hij verklaart te willen handhaven.

§ 271. De plichten der neutralen zijn drieërlei:

1°. De Staat mag *zelf* geen enkele daad verrichten; waardoor hij rechtstreeks of zijdelings aan den oorlog zou deelnemen;

2°. De Staat mag niet *gedoogen* dat òf zijne onderdanen òf eene der oorlogvoerende partijen zijn toestand van onthouding schende;

3°. De Staat moet volkomen *onpartijdig* blijven tusschen de oorlogvoerenden.

Hautefeuille stelt, grootendeels in overeenstemming met Hübner, (1) *twee* hoofdverplichtingen: volstrekte onthouding van elke daad van vijandschap en volstrekte onpartijdigheid in de daden die slechts in zijdelingsche betrekking staan met de vijandelijkheden, t. w. in de maatschappelijke plichten en in die van humaniteit. De eerste omvat die van den Staat zelf en die van zijne onderdanen, tijdens de neutraliteit.

De rechten en plichten van de onderdanen zijn door sommige Staten wettelijk geregeld, bijv. in Noord-Amerika door de onzijdigheidswet van 20 April 1818 en in Engeland door de *foreign Enlistment* act. 59 George III, c 69.

Heffter (§ 146) stelt drie hoofdverplichtingen, die alle andere insluiten. Zij zijn volgens hem:

Primo. Verhindering van alle vijandelijkheden, die door eene

(1) Hübner, I. p. 31.

der oorlogvoerende partijen tegen de andere *op neutraal grondgebied* beproefd moeten worden;

Secundo. onthouding van iedere handeling, dat de militaire operatiën van eene der vijandelijke partijen buiten het neutraal territoir zouden kunnen belemmeren;

Tertio. volkomen onpartijdigheid in de betrekkingen met de oorlogvoerende partijen en onthouding van iedere daad, die met de vijandelijkheden in onmiddellijk verband staat.

Bij overeenkomst in hoofdzaak met de stelling der §, bestaat het verschil minder in de verdeeling dan in het feit, dat volgens Heffter's bepaling aan de onderdanen van den neutralen Staat te veel vrij spel wordt gelaten. Vandaar dat aan de formuleering volgens de stelling de voorkeur wordt gegeven. De hoofdverplichtingen dezer categoriën omvatten alle andere. Wegens het belang van het onderwerp is het echter wenschelijk de plichten zelve nader te verklaren en toetelichten; voor elk geval is dit echter niet mogelijk. Steeds houde men in het oog dat het éénige criterium in het neutraliteitsrecht, bij de beoordeeling der vraag of de onzijdige deze of gene daad mag verrichten, is: of die daad al of niet in harmonie is met de absolute onthouding aan den strijd, waarin het wezen van de neutraliteit ligt.

a. Plichten van onthouding.

§ 272. Een neutrale Staat mag aan geen der oorlogspartijen troepen, oorlogschepen, wapens of eenig ander oorlogsmaterieel ter beschikking stellen.

Aan het denkbeeld van neutraliteit is dat van *onthouding* aan den strijd verbonden.

De neutrale Staat mag niet gelijkmatige hulp aan beiden verleenen. Onzijdigheid reikt verder dan onpartijdigheid. Neutraliteit is een negatief begrip en eischt dus niet-geven. Die volkomen onthouding is noodig, omdat men, wanneer aan beide partijen hetzelfde wordt gegeven, toch altijd de eene meer helpt dan de andere. (1)

De Republiek der Vereenigde Staten van Noord-Amerika verkocht, na het ten onderbrengen van den opstand der Zuidelijke Staten, eenige harer oorlogsbodems; het zou die, bij het aannemen eener neutrale houding, aan geen Staat mogen ver-

(1) Vattel, III, 7, § 104.

kocht hebben, die in oorlog verkeerde. Die daad zou bovendien het rechtsbewustzijn der beschaafde volken beleedigen, dat steeds naar vrede streeft.

In de legers van vele Europeesche Staten — ook van Nederland vóór 1830 — bevonden zich vroeger Zwitsersche regimenten. Thans is dit laatste overblijfsel van huurbenden afgeschaft.

§ 273. De neutrale Staat behoort zich te onthouden aan eene oorlogspartij eenige feitelijke ondersteuning tot krijgsoogmerken te verleenen.

Zoo zegt ook Bluntschli (§ 576): veel komt hier aan op de woorden: *feitelijke* ondersteuning en tot *krijgsoogmerken*. Men kan den Staat b.v. ondersteuning verleenen in het verplegen van zijne gewonden. Zelfs heeft Zwitserland in 1870 hulp verleend door, tijdens het bombardement van Straatsburg, tal van burgers van die stad aan dat bombardement te onttrekken en hun eene gastvrije schuilplaats te verleenen. Dit is geen schending der plichten van neutralen. Trouwens het Duitsch legerbestuur had zijne toestemming verleend.

§ 274. De bevolking van een neutralen Staat heeft het recht voor eene der oorlogvoerende partijen medegevoel te uiten.

Terecht zegt Bluntschli (1) dat neutraliteit niet synoniem is met onverschilligheid. Daar tegenover staat echter, dat eene ondersteuning even goed eene moreele als eene materieele kan zijn. Aan elke neutraliteit is het denkbeeld verbonden van *volkomen* onthouding, dus ook van moreelen steun.

Tegenwoordig is de openbare denkwijze eene macht. Bluntschli vermeent, dat de onzijdige *Staat* zijn levendig medegevoel voor de eene en zijn misnoegen en afkeuring over handelingen van de andere partij openlijk en onverbloemd uitspreken mag, mits de vorm niet beleedigend zij, *daar dit tot oorlog kan leiden*. Waar is de grens? Wie bepaalt wat beleedigend is en wat niet? Hoe gevaarlijk wordt die onbepaaldheid! Eene harde waarheid aantehooren klinkt sommigen, bij hooggestemd gevoel van eigenwaarde, reeds als eene beleediging, openlijk geuit als een moreele steun der tegenpartij verleend. Ook hier kunnen tal van schakeeringen voorkomen. De regeeringen van neutrale Staten hebben alleen het recht langs den diplomatieken weg, voor het internationaal verkeer der statenregeeringen aangewe-

(1) Bluntschli, *Das moderne Völkerrecht*, 1868. § 753.

zen, de daden der oorlogspartijen te bespreken; doch uitsluitend in het geval beide partijen die daden bij haar als 't ware in debat hebben gebracht en steeds in den vorm van goeden raad. De neutrale staat toch is tot volkomen onpartijdigheid verplicht. Partijdigheid onderstelt uitspraak doen over de vraag, welke partij in den oorlog gelijk of ongelijk heeft. Zulk eene uitspraak doen is onbestaanbaar met het feit, dat twee souvereine machten strijden, welke geenerlei rechtsmacht boven zich erkennen.

De neutrale Staten moeten zich bovendien om politieke redenen onthouden *in het openbaar* sympathieën of antipathieën aan den dag te leggen, omdat daardoor de intentie hunner neutraliteit verdacht zou kunnen worden. Dat gevoelen wordt door de feiten uit den oorlog van 1870 gesteund.

De Zweedsche regeering maakte toen zelfs de dagbladen opmerkzaam op het wenschelijke, dat door het verspreiden van geruchten — welke het vertrouwen van het buitenland op de bedoelingen der regeering konden benadeelen — de toestand en houding der regeering niet werde bemoeielijkt.

Den 28sten October 1870 werden door den Pruisischen Gezant bij de Belgische regeering opmerkingen gemaakt omtrent de houding van een deel der *dagbladpers*. Deze was in het oog van Pruisen van dien aard, dat zij stoornis in Duitschlands vriendschappelijke gezindheid jegens België zou kunnen doen vreezen. De Gezant verklaarde dat de taal van sommige dagbladen de strekking had Frankrijk tot wederstand aantemoedigen en den oorlog langer te doen duren. Dit was volgens hem, kwalijk met de onzijdigheid overeentebrengen.

De Belgische regeering wees op de vrijheid van drukpers en de onafhankelijkheid der dagbladen. Deze verontschuldiging was gegrond. Zij werd dan ook aangenomen.

Het Pruisische regeeringsblad van den 4den Januari 1871 maakte zelfs, toen de vijandige houding der Belgische pers in Duitschland een hoogst onaangenamen indruk veroorzaakte, bekend: »Wij verklaren uitdrukkelijk, dat aan de Belgische regeering, ter zake van deze vijandige houding van een gedeelte der Belgische pers, geenerlei *verwijt* gedaan kan worden, en dat zij daarvoor niet meer verantwoordelijk kan worden gesteld dan andere regeeringen, in wier landen vrijheid van drukpers heerscht". Van eene vijandige houding in woorden of in openbare stukken der regeering zou dus wel degelijk een *verwijt* zijn gemaakt. Wat een verwijt beteekent en waartoe het leiden kan begrijpt ieder.

Het recht der bijzondere personen, om hun gevoelen openlijk bekend te maken, is onbetwistbaar. Deze treden niet handelend tegenover de strijdvoerenden op. De publieke opinie is eenvoudig het recht der historie, dat zich om geen souvereiniteit bekreunt en alles en ieder beoordeelt. Dit werd opnieuw door de hier vermelde verklaring in het Pruisische regeeringsblad bevestigd. De President der Vereenigde Staten van Noord-Amerika verklaarde in zijne neutraliteits-proclamatie: geen inbreuk te willen maken op ieders recht om vrijelijk zijn gevoelen of zijne sympathie te uiten. Dit *recht* staat vast en is door de feiten bewezen. Ierland was tijdens den Fransch-Duitschen oorlog van 1870—1871 door de Boyne in twee partijen verdeeld. Te Dublin, Cork en Limerick werden demonstraties gehouden ter eere van den Franschen Keizer, te Belfort en Londonderry ter eere van de Duitschers. Tijdens denzelfden oorlog verbood de Oostenrijksche regeering de in de steden Villach, Gratz en Weenen voorgenomen feesten ter eere der Duitsche zegepralen. Dahn zegt dat die handeling niet te rechtvaardigen zou geweest zijn, indien daarbij de veronderstelling tot grondslag lag, dat iedere uiting van sympathie der Duitsch-Oostenrijkers met hunne stamverwante broederen de neutraliteitsplichten schond. De Oostenrijksche regeering verdedigde den maatregel echter, door in den Rijksdag van 14 Maart 1871 te verklaren »dat hij voor de handhaving der openbare orde was geboden." (1)

Toch geloof ik dat het voor Staten, althans die nabij het oorlogstooneel zijn gelegen, *wenschelijk* is, dat ook de bijzondere personen van de zijde der regeering gewaarschuwd worden de betuiging van hunne sympathieën of antipathieën te matigen en intetoomen.

Die waarschuwing is in 1870 geschied door de regeering van Zweden; door die van Spanje, waar verboden werd op de openbare wandelplaats het Fransche volkslied, de *Marseillaise*, uittevoeren, en door die van Zwitserland. In de circulaire van den Bondsraad, van den 20sten Augustus, aan de kantons-regeeringen, vinden wij: »Wij achten ons dus verplicht de kantons-regeeringen te verzoeken, om gedurende den oorlogstijd eene grootere waakzaamheid te betoonen en terstond met den grootsten nadruk alle pogingen tegentegaan, die gedaan mochten worden om de neutraliteit van Zwitserland door *woorden* of *geschriften* of op eenige andere wijze in gevaar te brengen. In-

(1) *Jahrbücher für die Deutsche Armee und Marine*, 1872, No. 14, bl. 134.

zonderheid verzoeken wij u aan de drukpers in uw kanton aantebevelen, om geen partijdigheid aan den dag te leggen en de plaatsing van artikelen uit eene niet bekende bron, of opruiingen en insinuatiën bevattende, te weigeren."

Zulk eene waarschuwing toont, dat de regeering, hoewel soms door de staatswetten verhinderd om buitensporigheden in woorden of geschriften tegentegaan, die echter niet goedkeurt. Hare oprechte gezindheid tot neutraliteit kan derhalve niet in verdenking komen.

§ 275. Rijkstelegrafen mogen van of over neutraal gebied geen berichten omtrent oorlogszaken naar de oorlogspartijen overbrengen.

Allereerst verklaar ik, dat deze stelling bij geen enkelen schrijver wordt aangetroffen. Onder de regelen van het positief oorlogsrecht is zij dan ook niet te rangschikken. Toch geloof ik dat de regel goed is.

Rijkstelegrafen zijn staatseigendom, de beambten daarvan staatsbeambten. Zij moeten zich onthouden berichten overteseinen, die eene oorlogspartij kunnen begunstigen.

Een voorbeeld uit den oorlog van 1870—1871 zal dit ophelderen. Wanneer de Generaal Faidherbe, nadat de telegraaflijnen in het noorden van Frankrijk waren vernield, door Fransche burgers — militairen zouden geïnterneerd worden — de Belgische telegraaf, die langs de grens loopt, had gebruikt om, met behulp van gestationneerde boden, aan zijne onder- of medebevelhebbers, militaire berichten te doen toekomen, dan had de Belgische rijkstelegraaf feitelijk den dienst van estafette voor het Fransche leger vervuld, zoodat België niet meer op het neutraal standpunt van onthouding zou gestaan hebben. Door de operatiën van het Fransche leger te begunstigen had het zijdelings aan den oorlog deelgenomen. Met de brievenpost is het eene andere zaak. Een brief is gesloten, de inhoud niet bekend. Mocht men ook daardoor al *onwetend* hulp hebben verleend, dan is het in veel mindere mate geweest; de intentie althans kan niet verdacht zijn, en op die intentie komt het voornamelijk aan.

Bij het sluiten van internationale verdragen behooren de onderhandelaars op reserves voor den neutraliteitstoestand bedacht te zijn. Staan telegraaflijnen van bijzondere maatschappijen onder staatstoezicht, dan strekt zich het verbod ook tot deze uit.

§ 276. De neutrale Staat mag eene oorlogspartij niet

met geld bijstaan of binnen zijn gebied openbare inschrijvingen voor oorlogsleeningen veroorloven. Het hangt van omstandigheden af of het deelnemen aan zulke leeningen door bijzondere personen in strijd is met de neutraliteitsplichten.

Vattel vermeent dat wanneer een volk gewoon is geld tegen interest te leenen, het dit ook in oorlogstijd aan een oorlogspartij mag doen. Geschiedt dit echter niet om interest, maar om een oorlogvoerende te helpen, dan verliest de leening het karakter van onzijdigheid. Gevaarlijke onderscheiding, ter discretie van den sterke. Phillimore acht het verschaffen van geld in strijd met de neutraliteit (1). Het is echter niet duidelijk of hij alleen het oog heeft op eene staatsmacht dan ook op bijzondere personen. Uit een Engelsch standpunt is de privaat-persoon weinig van den Staat te onderscheiden.

Calvo (2) acht, evenals Bluntschli (3), openbare leeningen niet geoorloofd. Beiden achten echter een gouvernement niet verantwoordelijk, wanneer eenige zijner onderdanen geld aan een oorlogvoerende ter leen geven. Calvo haalt het volgende van Bluntschli aan, dat echter in mijne uitgave van 1868 niet voorkomt: »De uitgifte van eene oorlogsleening moet, wanneer zij openlijk plaats heeft en tot doel heeft een der oorlogvoerenden te begunstigen, aan het aanwerven van troepen gelijkgesteld worden. Maar wanneer particulieren met hun eigen fortuin een oorlogvoerenden Staat bijstaan, moet die daad gelijkgesteld worden aan het dienstnemen van een of meer vrijwilligers bij het vreemde leger." Die laatste vergelijking is m. i. niet juist, omdat hij, die zonder toestemming van den Souverein in vreemden krijgsdienst treedt, zijne nationaliteit verliest en de Staat juist daardoor buiten verantwoordelijkheid geraakt. Vergelijk § 279. Met een geldschieter is dit geheel anders. — Geschiedt de inschrijving in eene leening niet openlijk, dan is het voor den Staat onmogelijk te waken, dat zijne onderdanen er geen deel aan nemen. Deze kan geen toezicht houden op de geldtransacties der ingezetenen. Hij kan dus daarvoor niet verantwoordelijk worden gesteld.

---

(1) Phillimore, III. p. 224.
(2) Calvo, § 1060;
(3) Bluntschli, § 768.

§ 277. Het verrichten van loodsdiensten door loodsen van neutrale Staten op oorlogschepen van oorlogspartijen, anders dan binnen neutraal zeegebied of bij zeegevaar, mag door den onzijdigen Staat niet worden toegelaten.

Loodsen zijn in rijksdienst. Het verstrekken van loodsen aan eene oorlogspartij begunstigt diens operatiën. De neutrale Staat is verplicht zich daarvan te onthouden. Binnen neutraal zeegebied mogen echter geen oorlogshandelingen worden gepleegd. Oorlogspartijen mogen met hunne schepen neutraal kustgebied doorvaren en in onzijdige havens of zeegaten binnenvallen. Die schepen mogen dus *binnen* dat gebied geloodsd worden.

In Juli 1870 werd aan alle Helgolandsche loodsen, door den Engelschen Gouverneur van dat eiland, verboden loodsdiensten aan boord van vreemde oorlogschepen te verrichten en tevens bevolen dat, wanneer vreemde oorlogschepen in het gezicht zijn, de Helgolandsche vischkotters of andere vaartuigen het eiland niet mochten verlaten.

b. Wat wel en wat niet mag worden toegelaten.

§ 278. De neutrale Staat mag niet toelaten dat voor eene oorlogspartij wervingen op zijn grondgebied plaats hebben, of dat vrijwilligers zich op militaire wijze organiseeren, ten einde van daar zich bij het leger van eene der oorlogspartijen te vervoegen.

Het werven en lichten van troepen behoort tot het staatsgezag. Het is dus een souverein recht. De Staat die toelaat, dat ten behoeve van een anderen Staat daden van souverein recht worden uitgeoefend, leent zijn gezag en macht aan de oorlogspartij, waarvoor de werving of de toevoer van vrijwilligers geschiedt, en is dus niet neutraal. Het bestaan van werving aan beide partijen blijft begunstigen van den oorlog. Omtrent dit punt behoort steeds de onpartijdige weigering te worden toegepast.

In 1870 was te Bucharest door den Franschen Consul-Generaal een aanvang gemaakt met het vormen van guerilla-benden. Dit werd, op protest van den Pruisischen Consul-Generaal, verboden, als eene handeling in strijd met de neutraliteit.

§ 279. Wanneer onderdanen van onzijdige Staten, op

eigen gezag, zonder vergunning van de regeering, in vreemden krijgsdienst treden, is dit geen schending der neutraliteit.

Eene regeering kan niet verder dan hare macht reikt instaan voor handelingen van bijzondere personen. Bij het uitbreken van den oorlog van 1870—1871 hebben echter verscheidene regeeringen de bevolkingen verboden in militairen dienst bij eene der oorlogvoerende partijen te treden: Denemarken, bij aankondiging van 27 Juli 1870, in het officieel blad; Rusland bij Keizerlijk besluit van 3 Augustus 1870; Amerika bij de neutraliteits-proclamatie van den President. Op het zonder vergunning der regeering in militairen dienst treden bij eene vreemde Mogendheid wordt in vele Staten bij de wet eene straf gesteld; in Nederland wel geen straf, doch, om den Staat voor moeielijkheden te vrijwaren, het verlies van den staat van Nederlander (art. 10 der wet van 29 Juli 1858; *Staatsblad* N°. 44). Is hij, die den vreemde dient, geen Nederlander meer, dan kan hij de neutraliteit van Nederland niet in gevaar brengen.

§ 280. De neutrale Staat is rechtens niet verplicht te beletten, dat door zijne onderdanen wapens en munitiën naar eene oorlogspartij worden verzonden.

Particulieren zijn volkomen bevoegd en vrij om in alles handel te blijven drijven, zelfs in wapens en munitiën, onder risico dat deze met het vervoermiddel verbeurdverklaard worden, bijaldien de oorlogspartij ze bemachtigt, waartoe deze evenzeer bevoegd is. De neutrale Staat blijft daar geheel buiten. Eene geheel andere vraag is: of het *belang* van dien Staat medebrengt wapen- en munitie-verzendingen *in het groot* toetelaten? Dit is eene quaestie niet van recht, maar van politiek en is dus *à priori* niet bepaald te beantwoorden. Wel mag men aannemen, dat vooral een kleine Staat in den regel voorzichtig handelen zal met den uitvoer van wapens in het groot te verbieden.

Het bezit van wapens toch is een eerste vereischte om oorlog te kunnen voeren. Het gemis daarvan had in 1814 voor Napoleon zeer nadeelige gevolgen. In 1870 daarentegen maakten de groote wapenaanvoeren uit Amerika en Engeland het den Franschen mogelijk, na de capitulatiën van Sedan en Metz, nieuwe legers te bewapenen. Zulk een aanvoer in het

groot wordt noode door de tegenpartij gezien en wekt wrevel op tegen hen, die haar vijand van wapens voorziet, al zijn deze daartoe in hun recht. Zoodanige stemming leidt licht tot de onderstelling, dat de neutrale Staat de verzendingen niet slechts toelaat, doch begunstigt, en dus den vijand bedektelijk ondersteunt. (1) Wat het *recht* betreft, verklaarde in Augustus 1870 de Amerikaansche minister van Buitenlandsche Zaken te Washington, dat wapenen en ammunitie altijd waren beschouwd als artikelen van rechtmatig handelsverkeer der onzijdigen in oorlogstijd. De Vereenigde Staten achtten zich dus gerechtigd om daarvan alle oorlogvoerenden zonder onderscheid te voorzien. Gedurende den oorlog van 1854—1856 in de Krim liet Pruisen den vrijen uit- en doorvoer van wapenen en ammunitie naar Rusland toe. In Engeland is het verbod tot het verkoopen van wapenen en ammunitie aan oorlogspartijen niet opgenomen in de wet van Augustus 1870 tegen schending van neutraliteit. Velen, zelfs de *Times*, waren echter van gevoelen, dat in die wet zoodanig verbod had dienen te worden opgenomen.

Zeker is het, dat het bij de Duitschers, in den oorlog van 1870—1871, eene groote verbittering tegen Engeland veroorzaakte, dat — zooals beweerd wordt — vele van de door hen buitgemaakte geweren met Engelsche gouvernementsmerken waren voorzien. Het is aantenemen, dat alleen dringend staatsbelang den Duitschers weerhield Engeland dientengevolge den oorlog aantedoen. Dahn, die in de *Jahrbücher für die Deutsche Armee und Marine* (2) de groote wapenaanvoeren van Engelsche onderdanen aan de Franschen, tijdens den oorlog van 1870—71, uitvoerig behandelt, erkent dat aan de Britsche regeering, krachtens de beginselen van het positieve recht, deswege geen verwijt van schending der neutraliteitsplichten is te maken. Hij beveelt echter aan dat aan de neutralen, bij algemeene conventie, de verplichting worde opgelegd, met alle wettelijke middelen aan hare onderdanen den aanvoer van contrabande te verbieden en die te verhinderen.

Graaf Bernstorff, Pruisen's gezant te Londen, beschouwde de wapenleveringen der Engelsche fabrikanten als eene schending der neutraliteitsplichten, hetgeen tot wisseling van vele depêches met Lord Granville aanleiding gaf, die dit niet toegaf. Graaf Bernstorff beweerde niet, dat het nalaten van het verbod tot wapenuitvoer een niet-uitvoer van een interna-

(1) Bluntschli, § 766.
(2) 1872, No. 14.

tionale plicht was; hij beweerde slechts dat de Engelsche regeering tot het beletten van dien uitvoer geen gebruik maakte van de bevoegdheid, welke de wetgeving haar aan de hand gaf en dat ze in strijd met hare precedenten handelde.

De dagbladpers in Amerika duidde het, bij de behandeling der Alabama-quaestie, hare regeering mede zeer euvel, dat deze den handel in wapenen en ammunitie, tijdens den laatstgenoemden oorlog, had vrijgelaten en begunstigd door de gouvernementswerkplaatsen tot het maken van patronen voor de Franschen ter beschikking te stellen. Carl Schurtz heeft der Amerikaansche regeering zelfs verweten, dat deze, gedurende dien oorlog, nieuwe geweren en patronen aan de Franschen heeft verkocht. Daar tegenover zien wij België, dat met zijne talrijke wapenfabrieken, uit een politiek oogpunt, wijselijk den uit- en doorvoer van wapenen en oorlogs-ammunitie van alle soort verbood (*Moniteur* van 6 Augustus 1870). Zwitserland deed dit eveneens. (1).

De *kleinhandel* in wapenen oefent op den loop van den oorlog slechts geringen invloed uit. Een toevoer in geringen getale wordt niet als hulp beschouwd. Zulk een handel is niet te beletten en vormt geen schending of nalatigheid.

§ 281. Het is niet in strijd met den plicht van een neutralen Staat, wanneer deze aan beide oorlogspartijen toestaat, binnen zijn gebied levensmiddelen aan te koopen.

Mondvoorraad is bij uitnemendheid eene levensbehoefte onder alle zoowel vredes- als oorlogstoestanden.

Werd handel in levensbehoeften verboden, dan ware het eenvoudiger den neutralen alle gemeenschap met de oorlogspartijen te ontzeggen. Dit voert tot onmogelijk houdbare toestanden. Uit den aard der zaak moet de vergunning van vrijen aankoop over alle soorten van levensmiddelen uitgestrekt en aan beide partijen verleend worden (*onzijdigheid met onpartijdige vergunning*, (2) § 299). Omstandigheden zullen echter veeltijds veroorzaken, dat de eene Staat wel, de andere niet van deze vergunning gebruik maakt. In 1870 b.v. zijn in Nederland bijna uitsluitend voor de Duitsche legers aankoopen gedaan van slachtvee en varkensvleesch.

---

(1) *La Suisse pendant la guerre, par* Marc-Monnier. *Revue des deux mondes*, Mai 1871.

(2) Hübner. *De la Saisie des batimeals neutrey* l. p. 43.

Komen levensmiddelen, door de tweede of derde hand, op verschillende punten van een leger aan, dan trekt dat minder de aandacht dan directe aanvoer in het groot, naar een enkel punt, eene vesting b.v., die met insluiting wordt bedreigd.

Aan de vergunning tot *aankoop* van levensmiddelen is tevens die tot *verzenden* van het gekochte verbonden. In December 1870 is het verstrekken van levensmiddelen, door de inwoners van Luxemburg, aan de door een Duitsch korps ingesloten Fransche vesting Thionville, een punt van aanklacht van Duitsche zijde tegen de Luxemburgsche regeering geweest. De onzijdigheid van Luxemburg werd daardoor zelfs een oogenblik in gevaar gebracht (Nota van Graaf von Bismarck, Bijlage 61).

De Luxemburgsche regeering deed in haar antwoord uitkomen, dat zij slechts van één proviandtrein kennis droeg. Deze was in den nacht van 24 op 25 September, uit een ander land (België ?) bevracht, over België naar Frankrijk gezonden.

Het ware de taak der Duitsche voorposten geweest dat te beletten. Daarentegen wist de Luxemburgsche regeering zeer bepaald van een overgroot getal proviandtreinen, met levensmiddelen voor het Duitsche leger, die met Luxemburgsche wagons waren getransporteerd. Het grootst gedeelte dezer wagons was, tot groot nadeel van den handel, nog niet (Dec. 1870) teruggezonden. (Bijlage 61).

§ 282. De regeering van een neutralen Staat is verplicht te waken, dat de gezanten of consuls van de oorlogspartijen op haar gebied geen handelingen verrichten in strijd met de onzijdigheid.

De wijze, waarop Washington de neutraliteit van de Vereenigde Staten van Noord-Amerika, tijdens den oorlog van Engeland met de eerste Fransche Republiek, wist te handhaven, is vermaard. De Fransche Gezant Genêt ontving reeds bij zijne aankomst en op zijne tocht van Charlestown naar Philadelphia, van het volk de schitterendste ovaties. Gesteund door eene machtige partij trachtte deze de Vereenigde Staten in den oorlog tegen Engeland medetesleepen. Hij vaardigde commissiebrieven uit, werfde Amerikanen aan, wapende kruisers en vonnisde prijzen.

Op die wijze werd door hem, in naam van de republikeinsche broederschap, souverein gezag op vreemd gebied uitgeoefend. Vertoogen van Washington werden met poging tot verdacht-

making beantwoord, eindelijk zelfs met een beroep op het volk tegen den President. Op voorstel van dezen eischte de Amerikaansche regeering ten laatste de terugroeping van den gezant, hetgeen geschiedde.

Vergelijk § 278 nopens het aanwerven van vrijwilligers in 1870 door den Franschen Consul-Generaal te Bucharest, en in Bijlage 61 de nota van Graaf von Bismarck, in December 1870, aan Luxemburg, wegens de handelingen van het Fransche Consulaat. De Luxemburgsche regeering verwierp ook deze klacht als ongegrond, vermits, volgens haar, de werkzaamheid van den Franschen Consul zich had bepaald tot het verleenen van ondersteuning aan hulpbehoevende Franschen, die naar een ander neutraal land, België, reisden.

§ 283. Doortocht over en verblijf op neutraal grondgebied van alleen reizende militairen, behoorende tot oorlogvoerende partijen, kan, naar omstandigheden toegelaten of geweigerd worden.

Wanneer vreemde burgers, met het klaarblijkelijk doel om zich bij een der strijdvoerende legers te voegen, zich gedurig op stelselmatige wijze en in zulk een getale van het neutraal territoir bedienen, dat hierdoor het nemen van den weg over het onzijdig gebied nadeelig voor de andere partij blijkt te zijn, dan behoort de neutrale Staat, ook aan deze burgers, den doortocht over zijn gebied te ontzeggen.

Gewapende militairen mogen nimmer worden toegelaten. *Enkele* over neutraal gebied alleen reizende militairen, die van verlof terugkeeren, kunnen zelfs in *uniform*, doch ongewapend worden toegelaten, zonder de plichten der neutraliteit te schenden. Officieren, die eene zending verrichten van diplomatieken aard kunnen in uniform, met behoud van degen of sabel, over neutraal gebied reizen. Aan een groot getal reizende militairen, die hoewel ongewapend echter in uniform zijn, deze vergunning te verleenen, zou met grond aan de oprechtheid der neutraliteit doen twijfelen. Dit mag niet worden toegestaan. Het begrip van hoeveelheid is echter betrekkelijk; de grens tusschen groot en klein bezwaarlijk te bepalen. Meestal zal het dus geraden zijn omtrent in *uniform* reizen op neutraal gebied van de

hier bedoelde militairen het beginsel van *onpartijdige weigering* toetepassen (§ 299).

Onderdanen van oorlogvoerende Staten, die niet in uniform zijn, behooren over het algemeen overeenkomstig de staatsrechtelijke bepalingen aangaande het toelaten van vreemdelingen behandeld te worden. De neutrale Staat is niet verplicht hen, zoo zij uiterlijk geen militaire kenteekenen dragen, anders te behandelen dan de onderdanen van de overige bevriende Mogendheden. Omstandigheden kunnen echter eene andere gedragslijn wettigen.

Moet het verblijf of de doortocht van vreemdelingen klaarblijkelijk dienen tot het voorbereiden of ten uitvoer leggen van maatregelen van feitelijke vijandschap tegen eene oorlogspartij, dan is dat misbruik maken van neutraal gebied. Buitengewoon toezicht op de handelingen van vreemdelingen, soms agenten van oorlogspartijen, wier belang medebrengt den onzijdigen Staat te compromitteeren, is dus een aangewezen plicht van den neutralen Staat. In de circulaire van 20 Augustus 1870 van den Zwitserschen Bondsraad, aan de kantonsregeeringen gezonden, stond: »Wij verzoeken u een waakzaam oog te houden op hetgeen in openbare herbergen, met name aan de grenzen, voorvalt, en aan het publiek den raad te geven ten aanzien van vreemdelingen voorzichtigheid inachttenemen. Verdachte vreemdelingen moet gij laten gadeslaan en naar bevind van zaken over de grenzen zenden."

In Nederland kunnen *toegelaten vreemdelingen*, gevaarlijk voor de publieke rust, op 's Konings last, worden uitgezet (art. 12 der wet tot regeling der toelating en uitzending van vreemdelingen) of hun eene bepaalde verblijfplaats worden aangewezen (art. 13 id.).

Geschiedt doortocht van vreemde burgers, stelselmatig en in menigte, met het kennelijk doel zich bij een der oorlogvoerende legers te voegen, dan wordt het neutraal gebied aangewend tot doeleinden, welke anders door de tegenpartij zouden zijn belet. Die doortocht mag derhalve niet worden toegelaten.

Tijdens den oorlog van 1870—1871 heeft Zwitserland omtrent den doortocht over zijn gebied, in hoofdtrekken, de volgende beginselen toegepast:

1°. Vrije doortocht verleenen aan personen zonder wapenen en zonder uniform, die gedeelten van het gebied overtrekken, waar zich hun natuurlijke en gewone weg bevindt.

2°. Niet toelaten dat eene der oorlogspartijen zich stelselmatig

van het onzijdig territoir bedient om oorlogspersoneel, op min of meer bedekte wijze, te vervoeren. Den 20sten November 1870 kwamen ruim honderd Fransche werklieden uit Mühlhausen, onder geleide van officieren in burgerkleeding, op Zwitsersch gebied, om Lyon te bereiken en zich aldaar bij het Fransche leger te voegen. De Zwitsersche regeering verbood den doortocht als *onbestaanbaar met de onzijdigheid.* Ter wille der onpartijdigheid gaf zij daarop aan de Badensche regeering kennis, dat militairen van de oorlogvoerende Mogendheden niet over Zwitsersch gebied mochten reizen, zelfs niet als zij ongewapend en zonder uniform waren. Tot handhaving van het verbod tegen Baden werden detachementen langs de grenslinie van het kanton Bazel geplaatst. Onpartijdige weigering, met oordeel toegepast, schijnt omtrent dit punt verkieslijk boven onpartijdige vergunning (§ 299).

Uit het feit, dat Zwitserland deze beginselen toepaste, is niet het gevolg te trekken, dat ook andere Staten zich daaraan moeten houden, m. a. w., dat het positief volkenrechtelijke regelen zijn. Daaruit blijkt niets anders dan dat Zwitserland — hetwelk in 1870, om tal van redenen, bijzondere voorzichtigheid in acht moest nemen om zijne neutraliteit te kunnen behouden, — de plichten der neutralen op die wijze — welke o. a. door Dahn zeer wordt geprezen (1) — opvatte en meende te moeten toepassen. Het volkenrecht ontwikkelt zich echter steeds door feiten, voor zooverre die in harmonie zijn met de grondbeginselen. Die feiten worden gaandeweg gevolgd en eindelijk als usantiën, bij wijze van stilzwijgende overeenkomst, algemeen aangenomen. Op dien grond stelt de Zwitsersche toepassing een merkwaardig precedent. Om politieke redenen zal zij, vooral voor kleine Staten, die meer dan groote Rijken voorzichtigheid moeten inachtnemen, in den regel aanbeveling verdienen.

§ 284. Het gebied van een neutralen Staat mag niet tot krijgsoogmerken worden gebezigd.

Deze stelling behoeft geen toelichting. Nadere omschrijving vindt men in de volgende §§.

§ 285. De neutrale Staat mag aan eene oorlogspartij het doortrekken van zijn grondgebied met troepen of oorlogsmateriëel niet toestaan. Hij is verplicht zich tegen deze

(1) *Jahrbücher* 1872, No. 14.

schending zijner neutraliteit, desnoods met de wapens, te verzetten.

Dit is een van de belangrijkste plichten der neutralen. Kon eene der oorlogspartijen hare krijgsmacht straffeloos over onzijdig gebied doen trekken, dan werd de tegenpartij, die zich van die zijde gedekt rekent, aan overrompeling of ander gevaar blootgesteld. Vandaar dat zoodanige schending van zulk een ernstigen aard is, dat deze in sommige omstandigheden, d. i. moedwillig en met eene aanzienlijke troepenmacht gepleegd, een *casus belli* uitmaakt; maar vandaar ook dat de onzijdigheid van een Staat, die niet door voldoende machtsontwikkeling toont gereed te zijn zijne neutraliteit te handhaven, gevaar loopt niet te worden erkend; vandaar eindelijk de noodzakelijkheid, waarin de neutrale Staat, wiens gebied aan het operatietooneel grenst, verkeert, om zijne neutraliteit door voldoende verweermiddelen te schragen.

In 1805 schond Napoleon de onzijdigheid van Pruisen, door een gedeelte van zijn leger over het gebied van Anspach te laten trekken. Pruisen bepaalde zich tot protest, waarop de Fransche Keizer, 27 October, een soort van verontschuldigingsbrief aan den Koning van Pruisen schreef. (1) Ongeacht de schending van grondgebied was Pruisens gezant een der eersten, die Napoleon met de overwinning van Austerlitz gelukwenschte.

Worden verschillende deelen van een Rijk gescheiden door andere Rijken, dan is meesttijds, bij verdrag, het gebruik van militaire wegen over het tusschenliggend gebied gewaarborgd. Dit gebruik is alsdan geen schending van neutraliteit, mits de doortocht van troepen en materieel beperkt blijve tot de wegen, welke bij het verdrag zijn aangewezen. In 1859 spoorde het 1ste Oostenrijksche legerkorps (Clam Gallas) van Praag over Dresden, Leipzig, Neurenberg en München naar Innspruck, marcheerde verder naar Botzen en vervolgde toen den opmarsch per spoor naar Milaan. De militaire weg voerde dus over het neutrale Saksen en Beieren naar Italië.

Wheaton (2) stelt op den voorgrond, dat de doortocht van een leger (of van eene vloot) niet licht als een onschuldigen doortocht kan worden beschouwd, zoodanig dat een volk het

(1) *Correspondance de* Napoléon I, No. 9434.
(2) *Eléments du droit international,* II. 3. § 8.

recht heeft dien aan een ander te vragen. Hij voegt er bij, dat, zelfs indien die doortocht zoo onschuldig ware, het een van die *onvolkomen* rechten is, waarvan de uitoefening afhankelijk blijft van de toestemming van den eigenaar en niet tegen diens wil kan worden doorgezet.

»Zoo de vergunning echter is verleend," zegt hij, »bestaat er geen reden dat de andere oorlogspartij daartegen opkome, indien hetzelfde voorrecht ook aan haar worde toegekend, tenzij er voldoende redenen mochten bestaan het te weigeren."

Doortocht van een leger over onzijdig gebied, aan beide partijen toegestaan, komt echter steeds de eene partij meer dan de andere ten voordeele. Men zal dus in den regel goed doen dien aan beide oorlogvoerenden met volkomen onpartijdigheid te weigeren.

De dubbelzinnige houding van Rumenië, in 1877, dat met Rusland heulde om, als de gelegenheid gunstig was, zich van de suzereiniteit der Porte te ontslaan, doch zoo laat mogelijk met den Sultan wilde breken, levert een merkwaardig bewijs voor de waarheid der stelling van deze §.

Den 20sten April — toen de Russische en Turksche legers nabij de Rumenische grenzen stonden — verklaarde de eerste minister Bratiano in het regeeringsorgaan de *Romanul*: »Het is onze plicht tegen de schending van Rumenië's grondgebied, van welke zijde zij moge komen, ten aanhoore van Europa, te protesteeren; de legers, die in strijd met dit protest, in 't geval eener hoogere noodzakelijkheid, Rumenië zouden wenschen doortetrekken, moeten van ons de bepaling der linie en de regeling der voorwaarden, waarop zij kunnen passeeren, ontvangen. Die legers echter, welke zonder dergelijke regeling onze grenzen overschrijden, zullen als vijand behandeld worden." Den 23sten d. a. v. begonnen de Russen de grenzen overtetrekken, de Rumenische regeering verklaarde dat zij voor geweld bukkend hare troepen had gelast terugtetrekken. Even te voren had zij eene depêche van den Turkschen Grootvizier van den 21sten ontvangen, waarbij deze, met het oog op de Russische oorlogstoerustingen, door de Porte werd uitgenoodigd, om, ingevolge het Parijsche verdrag en de Conventie van 19 Augustus 1858, in overeenstemming met Turkije, maatregelen te nemen om eene bezetting des lands te verhinderen. Op die depêche werd geantwoord dat alleen het Parlement recht had om uittemaken of Rumenië aan den oorlog deelnemen en zijne neutraliteit verlaten zal, welke door de Mogendheden en de Porte was vastgesteld.

Den 28sten werd de sluier van dit politiek mysterie opgeheven, door de mededeeling in de Rumenische kamer van eene conventie, den 16den te voren, met Rusland gesloten. Bij die conventie werd o. a. bepaald: De vorst van Rumenië zal aan de Russische troepen vrijen doortocht verleenen en hen op den voet der troepen eener bevriende mogendheid behandelen. De Keizer van Rusland verbindt zich de rechten en de integriteit van Rumenië, overeenkomstig de bestaande verdragen, te eerbiedigen. Bijzondere overeenkomsten regelden den doormarsch der troepen en hun verkeer met de plaatselijke autoriteiten. Daarbij werd bijv. bepaald, dat de Russen gebruik mochten maken van de spoorwegen, rivieren en andere wegen, van de posterijen, de telegraaf en van alle hulpmiddelen, welke het land ter verpleging van troepen aanbood. Rumenische commissarissen zouden daarbij den Russischen commissarissen ter zijde staan en de autoriteiten het vereischt materiaal voor legerkampen, tot het vervoer van oorlogsmaterieel en al wat verder noodig mocht zijn voor ambulances, hospitalen en anderszins, ter beschikking der Russen stellen, zoodat te dien aanzien het Russische leger op gelijken voet als het Rumeensche zou worden behandeld.

Een tweede artikel bepaalde dat de Minister van openbare werken in Rumenië instructiën zou vaststellen om het transport van Russische militaire treinen te bespoedigen. Met uitzondering van treinen bestemd tot het vervoeren van Rumeensche brievenmalen en militairen, hadden die ten behoeve van de Russen den voorrang boven alle anderen en kon, naar omstandigheden, het aantal en het vervoer der gewone personen- en goederen-treinen worden beperkt en geheel gestaakt. Om overlading van materieel te vermijden zou één spoorwijdte op alle spoorwegen worden gemaakt. Het transport zou geschieden onder bevel van den chef van het militair verkeer van het Russische leger, die zelfs bevoegd was beambten, onder goedkeuring van den Minister van Openbare werken, te ontslaan.

Een derde artikel hield in dat de Russische depêches per telegraaf vóór die der particulieren zouden worden verzonden. Behalve in Bucharest zouden de Russen allerwege etappe-stations en hospitalen mogen vestigen, terwijl Rumenië zich verbond aan de Russen, zoo noodig, het materieel voor schipbruggen, zoomede andere vaartuigen, te verschaffen. De kosten, voor het doortrekken der Russische troepen veroorzaakt, zouden binnen twee maanden worden terugbetaald, alle goederen ten behoeve van het Russische leger van in- en doorvoerrechten zijn

vrijgesteld, eindelijk zouden de Rumenen de Russen bij het arresteeren van deserteurs ter zijde staan.

In de memorie van toelichting stond vermeld dat de overeenkomst was aangegaan, ten einde de integriteit van Rumenië, overeenkomstig de bepalingen van het Parijsche verdrag, te waarborgen. Veranderingen van internationale betrekkingen werden evenmin gevorderd als een medewerken van zijne strijdkrachten. Deze zouden bestemd blijven om, zonder iemand aantegrijpen, de grenzen van het land te verdedigen. Er werd nog bijgevoegd, dat dergelijke conventie met de Porte niet was aangegaan, omdat het tooneel des oorlogs daardoor naar Rumenië zou zijn verplaatst en de Porte steeds geweigerd had Rumenië te erkennen.

Het behoeft geen nader betoog dat Rumenië, door de vermelde daadwerkelijke hulp aan Rusland tot diens oorlogshandelingen te verleenen, de neutraliteit verbrak en zich partij stelde.

§ 286. Het overschrijden der grenzen door enkele gewapenden van eene oorlogspartij, individueel of als een troep vereenigd, is — ofschoon daadwerkelijke schending van onzijdig grondgebied – niet altijd een *casus belli*.

Gematigdheid bij hunne terugwijzing is plicht, alvorens de schending van het gebied door de wapens worde gekeerd.

Het grondgebied of territoir wordt aan de landzijde bepaald door de grenzen, zooals die bij internationale tractaten, overeenkomsten enz. zijn geregeld. De grensscheiding is op of langs de wegen aangeduid door merken, *grenssteenen*. Indien de strijdmacht van eene oorlogspartij de grens van een neutralen Staat nadert, is het, tot voorkoming van toevallige schending, wenschelijk, dat die grens op de wegen door in het oog vallende teekens worde aangewezen.

Doelmatig zijn palen met opschriften, 's nachts verlicht door lantaarns, of anders het uitsteken van de nationale vlag.

Wordt de grens door patrouilles van eene oorlogspartij of door enkele gewapenden overschreden, dan is het mogelijk dat dit zonder voordacht geschiedt, uit onwetendheid of verdwaald raken. De observatietroepen van den onzijdigen Staat behooren dus niet aanstonds van het denkbeeld uittegaan, dat schending opzettelijk plaats hebbe. Overijling, zucht naar krijgsroem, opgewekte hartstocht, antipathie enz. mogen nimmer het algemeen welzijn in de waagschaal stellen.

Een officier behoort — liefst met witte vlag en hoornblazer — den troep tegemoet te gaan, in beleefde termen te waarschuwen, dat de patrouille zich op neutraal gebied bevindt, te verzoeken onverwijld terugtekeeren en, bij weigering, te wijzen op de ernstige gevolgen eener schending van neutraal gebied. Eerst wanneer op dit alles geen acht wordt geslagen, moet tot het door wapens keeren der schending worden overgegaan.

Een rapport van het voorval behoort onverwijld aan de regeering te worden gemaakt, zoo mogelijk geconstateerd door een burgerlijk regeeringsbeambte als getuige.

Zulk een op zich zelf staand feit heeft — ook wanneer de schending door de wapens is gekeerd — nog niet onvermijdelijk den oorlog ten gevolge. Hierop is het gestelde bij § 247 van toepassing.

Het is toch mogelijk, dat de bevelhebber, die de schending pleegde, dit zonder last deed, doch zijne dwaling en onwetendheid achter overmoed heeft trachten te verbergen. De onzijdige Staat kan derhalve beginnen bij de regeering der schendende oorlogspartij protest in te dienen en, bij ernstige overtreding, genoegdoening te eischen. Van de houding dezer regeering hangt het alsdan af, welke volkenrechtelijke gevolgen uit de schending zullen voortvloeien.

Den 6den December 1870 is de Pruisische veldpost — postrijtuig, brieven en 250000 francs geldswaarde, — die *depêches* van Sedan naar het spoorwegstation Libramont overbracht, begeleid door Pruisische Uhlanen in uniform, welke, volgens eene *enquête*, door de Chandordy ingesteld, gewapend maar volgens anderen ongewapend waren, door *franc-tireurs* op Belgisch territoir aangevallen en vermeesterd. Detachementen Belgische karabiniers hebben op hooger last de *franc-tireurs* achtervolgd en het postrijtuig met brieven en waarden weder aan de Pruisische gezaghebbers te Sedan afgegeven. Er is beweerd dat de commandant der *franc-tireurs* te Bouillon in verzekerde bewaring is gezet. België mocht echter, mijns inziens, evenmin het vervoer van de Pruisische veldpost over zijn grondgebied als de verovering daarvan toelaten. Het vervoer van veldposten over neutraal gebied schijnt echter tegenwoordig meestal te worden toegestaan. Hoe dat met de strikte onthouding aan al wat tot den strijd betrekking heeft, is overeentebrengen, is mij niet duidelijk. De oorlogspartij, die over neutraal territoir zijn geld, brieven en administratieve bescheiden veilig van en naar zijn leger verzendt, wordt op die wijze ontheven van be-

zwarende escortediensten en van de risico zijne brievenmalen in 's vijands hand te zien vallen.

§ 287. Rechten van humaniteit vorderen dat de havens van een Staat steeds als toevlucht (asyl) open staan tot kortstondig verblijf voor elk schip, dat in nood verkeert.

Dit *asylrecht* kent geen uitzondering. Oorlogschepen, kapers, prijzen, koopvaarders, allen worden toegelaten, zoodra nood hen in een haven een toevlucht doet zoeken. Zelfs wijst de geschiedenis voorbeelden aan, dat de havens van een oorlogspartij tot veilige toevlucht strekten aan in nood verkeerende oorlogschepen van den tegenstander. Ortolan en Calvo (1), naar dezen, deelen ze mede. Het eene betrof het Engelsche oorlogschip de *Elisabeth*, Kapitein Edwards, dat in 1746, door een orkaan beloopen, in de vijandelijke Spaansche haven van Havanna ontredderd binnenliep, zich prijs gaf, doch door den Spaanschen Gouverneur verzorgd, van 't noodige voorzien en toen vrijgelaten werd; het andere, een Engelsch fregat, dat onder het eerste Keizerrijk voor de Loiremond gestationneerd, 's nachts op de klippen werd geworpen, doch afgebracht en gered werd door de zelfopofferende menschlievendheid der Fransche visschers.

§ 288. In neutrale havens worden koopvaardijschepen van alle volkeren toegelaten, onverschillig of die schepen behooren aan onderdanen van oorlogvoerende of van onzijdige Staten. (2)

Krachtens het asylrecht worden oorlogschepen of kapers van oorlogvoerende Staten — voor beide partijen op denzelfden voet, — doch gewoonlijk slechts voor korten tijd en in beperkt getal, in de havens van een neutralen Staat toegelaten, om zich van benoodigdheden te voorzien.

De neutrale Staat is bevoegd voor die toelating zoodanige beperkingen aantekondigen, als hij voor zijn veiligheid noodig acht.

§ 289. Op neutraal gebied toegelaten oorlogschepen van oorlogspartijen behooren zich aldaar vredelievend te gedragen

(1) Calvo § 1083.
(2) Travers Twiss, *Time of war*, p. 445.

en geenerlei vijandelijkheid uitteoefenen tegen de schepen der tegenpartij, al zijn dat oorlogschepen of kapers. (1)

§ 290. Een neutrale Staat mag niet toelaten of dulden, dat oorlogschepen van oorlogspartijen, op neutraal gebied, hunne wapening of uitrusting en ammunitie vermeerderen, matrozen aanwerven of hunne bemanning versterken. De ingezetenen, en nog veel minder de burgerlijke of militaire gezagvoerders mogen aan deze schepen oorlogsbehoeften leveren.

De Staat, die militaire hulp verleent, schendt zijne neutraliteitsplichten. Hij behoort bovendien zooveel mogelijk te waken, dat die hulp niet door de ingezetenen worde verleend. Reparatiën aan oorlogsmaterieel — b. v. aan de pantsering — behooren niet tot die, welke krachtens het asylrecht worden toegelaten.

Art. 6 der bepalingen door de Nederlandsche regeering uitgevaardigd, 20 Juli 1870. (Bijlage 36).

Art. 6 van het Tractaat van Washington, April 1871 (Bijlage 72).

Hautefeuille (2) stelt twee uitzonderingen op den algemeenen regel, volgens welken een schip, dat in eene neutrale haven van het asylrecht geniet, zijne bemanning niet mag vermeerderen.

De eerste is wanneer hij, tot versterking van zijne eigen bemanning, de onderdanen van zijn Souverein neemt van een ander oorlog- of kaperschip, dat zich in de haven of op neutraal zeegebied bevindt.

Die uitzondering wordt verdedigd, op grond van het beginsel: *Schip is territoir,* zoo dat de onzijdige Staat niet bevoegd is zich te mengen in hetgeen buiten zijne jurisdictie plaats heeft en dus daarvoor geen verantwoordelijkheid draagt. Hautefeuille gelooft dat bijv. een fregat, dat zich in de noodzakelijkheid bevindt zijne bemanning aantevullen, de mannen van een kaper of van een ander schip van zijn eigen natie zou kunnen nemen, dat zich in de haven bevindt en zelfs allen er afnemen en het doen ontwapenen. Erkennende dat dit alles geschieden zou buiten de jurisdictie van den neutralen staat en dat het verwisselen

(1) Hautefeuille, II. p. 103.
(2) Id. II. p. 107.

der matrozen van schip zelfs moeielijk, zoo niet onmogelijk, is te constateeren, is het niet te loochenen dat op die wijze van het asylrecht, dat niet tot zulk doeleinde strekt, misbruik wordt gemaakt, en het dus in de rede ligt dat de neutrale Staat moet trachten dat misbruik te voorkomen door korten termijn van verblijf, als anderszins te bepalen. Hautefeuille erkent dat het misbruik kan ontstaan, wanneer een oorlogvoerende Staat, tot aanvulling van de bemanning zijner oorlogschepen, te zwak geworden om te kruisen, recruten over zee naar eene neutrale haven zendt. Een ander geval, niet door den kundigen schrijver genoemd, is m. i. van nog bedenkelijker aard. Een oorlogschip is door vijand en storm in zoodanigen toestand gebracht dat hij, een neutrale haven binnenloopende, niet meer zee kan kiezen. Bemanning en geschut zouden dus voor den Staat, aan wien dat schip behoort, verloren zijn. Wanneer echter een ander oorlogschip, door dien Staat afgezonden, beiden overneemt, wordt door die daad de tegenstander zeer geschaad. Dit is onvereenigbaar met de neutraliteit. De neutrale Staat moet dit beletten, door bijv. aan beide binnengekomen schepen van elkander verwijderde ligplaatsen aantewijzen en transport van wapenen te verbieden, communicatie niet anders dan in open sloepen door met bemanning van bepaalde sterkte toetelaten en andere politie-maatregelen.

Nog minder deel ik het gevoelen van Hautefeuille omtrent de tweede door hem genoemde uitzondering »Wanneer" — zegt hij — »een oorlogschip in een neutrale haven tot het genot van het asyl toegelaten, zooveel manschappen heeft verloren, dat het hem onmogelijk is, uit gebrek aan handen voor de manoeuvres, zee te kiezen, zoo dat hij niet in staat is zelfs de dichtstbijzijnde haven van zijn Souverein te bereiken, geloof ik dat de onzijdige hem kan toestaan het aantal matrozen aantewerven, noodig om zijn vaderland weder te bereiken, maar in dit geval moet het op die wijze in de onzijdige asyl-haven aangenomen getal koppen, met nauwgezetheid beperkt worden tot hetgeen volstrekt onmisbaar is voor de manoeuvres van het schip en mag het zich in geen geval voor den dienst der artillerie of voor het gevecht uitstrekken. Deze uitzondering schijnt mij eene eenvoudige uitvoering van de humanitaire plichten en in geenen deele de plichten der neutraliteit te kwetsen. Ik moet herinneren dat de onzijdige, meester zijnde asyl toetestaan of te weigeren, daaraan zoodanige voorwaarden kan verbinden als hij oorbaar acht en dat de oorlogvoerenden verplicht zijn er zich aan te onderwerpen. De eenige wezenlijke plicht van de in vrede verkee-

rende natie is zich onpartijdig tegenover de beide oorlogspartijen te gedragen. Zij kan dus aan het oorlogschip de machtiging weigeren om het getal matrozen aantevullen, dat onmisbaar is om zee te kiezen."

Op het voetspoor van Hautefeuille volgt Calvo (1) dezelfde redeneering. Ik deel dat gevoelen niet. Gold het, zooals wordt voorgesteld, niets dan eene humanitaire plicht, zij zou niet kunnen worden geweigerd; maar toetestaan, dat krachten van den neutralen Staat, dat diens ingezeten bijdragen tot die van eene oorlogspartij, dat is niet de onpartijdige *onthouding* aan den oorlog, welke de neutraliteit vordert, maar het is een deelnemen daaraan. Wanneer zoodanig oorlogschip op zijne terugreis een vijand ontmoet, vangt een strijd aan van een schip, gedeeltelijk bemand, met voorkennis van den neutralen Staat, met diens matrozen tegen de andere oorlogspartij. Deze zou volkomen in zijn recht zijn dit euvel optenemen. Het niet verleenen van hulp, van matrozen zou, — zegt Calvo — er toe leiden dat het oorlogschip in de materieele onmogelijkheid werd gesteld zee te kiezen. Ik vraag: Wat gaat zulks den neutralen Staat aan? Is het aan dezen om daarvoor te zorgen: ligt het op zijn weg den strijder te helpen? Geenszins. Het is de roeping van de onzijdigen den vredestoestand te bevorderen, niet een strijder te bekwamen tot den strijd.

§ 291. Oorlogschepen van oorlogspartijen mogen, van de havens van een neutralen Staat uit, de tegenpartij niet aanvallen. Zij mogen aldaar geen wacht houden om berichten in te winnen omtrent schepen van de tegenpartij. Ontdekken zij die, dan mogen zij de haven niet uitloopen om die schepen aan te vallen.

Zij mogen, gedurende den tijd van hun verblijf, geen geweld of list gebruiken om prijzen te heroveren, die in de macht des vijands zijn, of hunne land- of partijgenooten te verlossen, die krijgsgevangen zijn gemaakt.

Zij mogen niet op de loer (*embuscade*) gaan liggen in baaien, kreken of achter eilanden of voorgebergten verscholen, om aldaar de schepen der tegenpartij af te wachten en jacht op hen te maken.

---

(1) Calvo, § 1058.

Zij mogen, wanneer een schip van de tegenpartij de haven of reede verlaat, waarin zij zich bevinden, niet dan 24 uren later vertrekken.

De neutrale Staat is verplicht te waken, dat van deze bepalingen niet worde afgeweken.

De bepalingen hebben tot doel te beletten, dat van neutraal gebied tot verraderlijke handelingen misbruik worde gemaakt. Daaruit vloeit voort, dat — kan ook al, tengevolge der verschillende omstandigheden, die zich kunnen voordoen, te voren geen *bepaalde* termijn van toelating worden vastgesteld — het verblijf in neutrale havens van de oorlogschepen der oorlogspartijen, mijns inziens, niet langer mag worden toegelaten, dan volstrekt tot eenig doel, met het asylrecht in verband blijvende, noodig is. Zijn kolen, levensmiddelen, water ingenomen, reparatiën verricht, zieken of gewonden, die aan boord geen verpleging kunnen vinden, aan wal gezet of geneeskundige hulp opgenomen, dan kan een langer verblijf slechts als een in station blijven worden beschouwd, in verband met oorlogsoperatiën. Deze mogen door de neutraliteit beschermd noch begunstigd worden. Aan de eene zijde te eischen, dat een oorlogschip het neutraal zeegebied niet gebruike tot *embuscade* en het aan de andere zijde te vergunnen, zoolang het verkiest, binnen dat gebied te vertoeven is, — nu de oorlogschepen van stoom gebruik maken — eene tegenstrijdigheid.

Op het laatst van 1861 liep de oorlogskorvet de *Nashville* der geconfedereerden de haven van Southampton binnen om onvermijdelijke herstellingen te ondergaan. Kort daarna kwam de korvet der Federalen, de *Tuscarora*, in dezelfde haven om zijn vijand in het oog te houden en aan te vallen, als deze zee zou kiezen. De Engelsche autoriteit kwam echter tusschenbeiden. Hoewel de *Tuscarora* niet meer in observatie bleef liggen, bleek hij echter van zijne vijandige plannen niet af te zien. Bijna een geheele maand bleef hij nog in de Engelsche wateren.

Dit gaf aanleiding, dat de Engelsche regeering den 13den Januari 1862 een algemeen reglement uitvaardigde, (1) hetgeen nog van kracht is, volgens hetwelk het verblijf in de wateren, de havens en op de reeden van het vereenigd Koningrijk en zijne koloniën, voor de oorlogschepen en kapers van oorlogspartijen, beperkt wordt tot

(1) Bluntschli, § 773 en Calvo, § 1083.

24 uren, tenzij zeenood, of de zorg voor de verplegingsbehoeften der manschappen, of die voor de zeewaardigheid van het schip, een langer oponthoud noodig maken. De voorschriften van dat reglement zijn mede, gedurende den oorlog van 1870, tusschen Frankrijk en Duitschland toegepast. Ortolan (1) spreekt eveneens slechts van een *kortstondig* verblijf *(séjour momentané)*. Heffter (§ 147) zegt, dat de onzijdige Staat eischen moet, dat de schepen van oorlogvoerenden zijne havens verlaten, *zoodra* hun verlengd verblijf met eenige oorlogsoperatie in verband schijnt te staan.

Bij art. 8 van de handelstractaten, door de Nederlanden in 1678 te Nimwegen met Frankrijk en, in 1679 met Zweden gesloten, benevens in artt. 13 en 20 van die in 1713 te Utrecht met Frankrijk en met Spanje, stond dat de oorlogschepen in de havens ten anker mochten blijven, »soo langh het de noodsaeckelijkkheyt sal vereyschen," doch »onder bespreck van sich hier van te dienen met discretie en door een al te langh verblijf, geen oorsaek te geven van jalousie.". De kapiteins moesten bovendien kennis geven van »de oorsaek van haer komste en verblijf."

Zie, bij Ortolan, (2) art. 3 van de reglementen op scheepvaart en handel, door de onzijdige Staten van Italië, gedurende den oorlog van 1778 aangenomen, omtrent het niet mogen uitloopen van oorlogschepen, die in neutrale havens liggen, wanneer schepen van de tegenpartij in 't gezicht zijn.

Vergelijk mede Ortolan (2) omtrent den regel, door het gebruik en sommige tractaten gewettigd, van 24 uren ruimte te laten tusschen het uitloopen der oorlogschepen van elkander vijandige partijen.

In het rapport (3) van den Kapitein-Luitenant E. Knorr commandant van de Pruisische kanonneerboot *Meteor*, omtrent het gevecht met de Fransche Aviso *Bouvet*; nabij de haven van Havanna, den 9den November 1870, in open zee geleverd, wordt gezegd: »De *Bouvet* had den 8sten om 1u. 15 min. de haven verlaten. Om de vervolging van dit vijandelijk schip te ondernemen, werden den 9den om 11 u. voormiddags de vuren opgestookt, omdat wij — volgens eene bepaling

(1) *Diplomatie de la mer*, 4ième édit. II, p. 286,
(2) Id. II. p. 292.
(3) *Die Campagne von 1870 in der Nord und Ostsee*, S. 68.

van de Spaansche regeering — eerst 24 uren, na het vertrek van het vijandelijk schip mochten uitloopen."

§ 292. Is van ieder der strijdvoerende partijen een oorlogschip binnengevallen, dan heeft het schip, dat het eerst is binnengekomen, het recht het eerst uit te loopen. (1)

Regel van gewicht voor den zwakste. Daar echter diens vijand niet langer in de haven kan worden gehouden dan strikt noodig is, mag — indien het eerst binnengekomen schip geen toebereidselen tot vertrek maakt, — het laatst binnengekomen het eerst vertrekken, mits de kapitein van zijn voornemen 24 uren te voren aan den commandant der havenplaats kennis geve. Deze zendt daarvan alsdan bericht aan den commandant van het eerst binnengekomen schip, opdat deze van zijn recht om eerst te vertrekken nog kunne gebruik maken. Zoo deze het niet doet, kan het andere schip, binnen de volgende 24 uren, de haven verlaten. Geeft hij echter binnen dat tijdsverloop aan zijn voornemen geen gevolg, dan is eene volgende kennisgeving en eene nieuwe gedwongen rust van 24 uren noodzakelijk. Ortolan deelt het omstandig rapport mede door den commandant Ridder de Castillon, in 1759 ingezonden, die met eene divisie in de haven van Cadix lag, toen daar een veel sterker Engelsch eskader binnenliep. De Engelsche Vice-admiraal Broderie beloofde om, 24 uren vóór hij onder zeil ging, kennis te geven van zijn vertrek. Toen hij kennis gaf, lieten weêr en wind de Castillon niet toe uitteloopen. Dit gaf aanleiding tot eene belangrijke briefwisseling tusschen hem en den gouverneur van Cadix.

§ 293. Van den regel van 24 uren tijdruimte wordt afgeweken ten behoeve van oorlogschepen, wier commandanten zich op hun eerewoord verbinden, geen der zich in de haven bevindende of in zicht zijnde schepen, binnen den verboden tijd, te zullen vervolgen. (2)

Art. 13 van de ordonnantie van den Keizer van Oostenrijk, van den 6den Augustus 1803, past de regel van 24 uren slechts

(1) Hautefeuille, *Droit et devoirs des nations neutres*, II, 117. Ortolan *Diplomatie de la mer* II, p. 292.
(2) Hautefeuille, II. p. 118.

op kapers toe. Er wordt bijgevoegd: »De oorlogsschepen of eskaders zullen echter niet aan deze tijdruimte van 24 uren onderworpen worden, mits hunne commandanten hun eerewoord aan den Gouverneur of bevelvoerenden officier in de haven (schriftelijk) geven, gedurende die tijdruimte geen enkel vijandelijk schip te vervolgen of te verontrusten. ([1])

Volgens Hautefeuille ([2]) is de commandant van een oorlogschip, door zijn woord gebonden, ook schepen, die vóór hem de haven hebben verlaten, gedurende hun geheele reis niet te nemen, hoe lang die moge duren. Zoodra deze echter eene andere haven zijn binnengeloopen, is de commandant vrij, indien hij het daarna in open zee ontmoet.

§ 294. De neutrale Staat kan aan de bemanning van oorlogschepen van oorlogspartijen de vrije gemeenschap met het land ontzeggen. ([3]) Die bemanning mag niet gewapend of met gewapende sloepen en barkassen aan wal komen van een neutralen Staat.

De officier of adelborst, die haar geleidt, kan echter met sabel of ponjaard gewapend blijven.

De neutrale Staat zal zooveel mogelijk tegengaan, dat ook door ongewapende manschappen van deze bodems op zijn gebied berichten worden ingewonnen omtrent hetgeen tot oorlogsoperatiën ter zee betrekking heeft.

§ 295. De neutrale Staat mag zich geen prijsrechter stellen of toelaten dat binnen zijn gebied prijsgericht worde uitgeoefend.

Algemeen wordt aangenomen en erkend, dat de regeering, die last geeft prijzen te maken, de eenige bevoegde rechter is om over de wettigheid van den prijs of, m. a. w., over de oorlogshandelingen van zijne oorlogschepen of kapers te oordeelen.

De neutrale Staat heeft alleen het recht dit te doen, wanneer, ten gevolge van het buitmaken, zijne souvereine rechten zijn aangetast. ([4]) Wat hij zelf niet mag verrichten, kan hij ook niet toelaten, dat door de consuls der oorlogspartijen in zijne havens geschiedt.

---

(1) De Pistoye et Duverdy, t. I, p. 109.
(2) Hautefeuille, II, p. 121.
(3) Halleck II, p. 182; Travers Twiss, II, p. 445.
(4) Ortolan, t. 3, p. 266.

§ 296. Verkoop, ruiling, wegschenking van prijzen, van voorwerpen daarvan afkomstig en van buitgemaakte goederen, mag in neutrale havens of zeegaten niet worden toegelaten.

Het onttakelen en de verkoop van oorlogschepen of kruisers van eene oorlogspartij kan in neutrale havens worden toegestaan.

De neutrale Staat heeft echter het recht dat te verbieden en verbiedt het ook meesttijds, tenzij de schepen niet meer zee kunnen bouwen of de verkoop voor slooping plaats hebbe.

De eerste regel is een natuurlijk gevolg van de onbevoegdheid der neutralen om over het al of niet wettige van den gemaakten prijs of buit te richten. Vóór dat de uitspraak is gedaan of de prijs wettig is, mag schip noch goed worden vervreemd. Verkoop van buitgemaakte oorlogschepen zou den oorlog begunstigen. De laatste bepaling vloeit voort uit de souvereine rechten van den Staat. Het verbieden geschiedt meesttijds om een vermomden verkoop van prijzen tegentegaan. Zie de bepalingen door de Nederlandsche regeering uitgevaardigd, 20 Juli 1870. (Bijlage 36.)

§ 297. De neutrale Staat is verplicht alle waakzaamheid aan te wenden om, binnen de grenzen zijner jurisdictie, den bouw, de wapening of de uitrusting van elk schip te voorkomen, dat met reden kan verdacht worden bestemd te zijn tot kruiser of tot eene vijandelijke handeling tegen eene oorlogspartij.

Deze Staat is voorts gehouden, binnen de grenzen zijner jurisdictie, het uitloopen van een kruiser te verhinderen, bijaldien die kruiser, binnen zijn gebied, geheel of gedeeltelijk tot den oorlog uitgerust is geworden.

Bij punt 1 van het 6de artikel van het Tractaat, in April 1871 te Washington, tusschen Engeland en de Vereenigde Staten van Noord-Amerika, gesloten, is dit verklaard een regel te zijn, welken een neutrale Staat gehouden is in achttenemen. Het werd toegestemd dat de scheidsrechters voor de »*Alabama-claims*" zich daarnaar konden richten.

Van Engelsche zijde werd daarbij gevoegd: »Hare Britsche Majesteit heeft hare commissarissen opgedragen te verklaren, dat haar Gouvernement niet kan toegeven, dat de drie voormelde regelen van kracht waren tijdens de grieven van de Vereenigde Staten zijn ontstaan; maar, om een bewijs te geven van hare begeerte, om de vriendschappelijke betrekking tusschen de beide landen te versterken, en om voor de toekomst nuttige voorzorgen in het oog te houden, staat het Gouvernement van Hare Majesteit toe, dat de scheidsrechters het voor toegegeven houden, dat het heeft willen handelen overeenkomstig de voorschreven regelen." (Bijlage 72.)

De eerste regel is die van deze §, de tweede die van § 290, de derde behelst dat de neutrale Staat verplicht is in zijne havens en wateren alle waakzaamheid uitteoefenen, om te beletten, dat iemand aan zijne jurisdictie onderworpen, de verplichtingen bij de beide vorige regelen gesteld overtrede.

Intusschen hebben deze *Regels van Washington* groote tegenspraak ondervonden. Zij hebben het onderwerp uitgemaakt van belangrijke beschouwingen, o. a. door de leden van het »*Institut de droit international*: Calvo, Lorimer, Woolsey, Rolin-Jaequemyns, Beach-Lawrence en Bluntschli opgenomen in de *revue* van dat instituut ([1]) Aan de eene zijde meende men dat zij aan de neutralen te grooten dwang opleggen en hun vrijen handel belemmeren, van den anderen kant achtte men dit noodig en zelfs niet voldoende. De Oostenrijksche Staatsman Graaf von Beust kantte zich tegen de algemeene aanneming ten sterkste, omdat hij voor de neutralen meerder vrijheid verlangde en van oordeel was dat de tweede regel aan Engeland, vooral wegens het groot aantal maritieme stations, dat het bezit, een overwegend voordeel aanbiedt. ([2]) Prins von Bismarck daarentegen achtte dat de regelen ook op de leveringen van wapens moesten worden toegepast. ([3])

Men is het vrij wel eens dat in elk geval eene andere redactie noodzakelijk is.

De scheidsrechters hebben bij hunne uitspraak, in de akte van beslissing, den 14den September 1872 te Genève geteekend, verklaard, dat de onzijdige eene waakzaamheid aan den dag

---

(1) T. VI, 1874.

(2) Zie diens depêche, Roode boek VI, No. 66, en *in extenso* in de *Revue de droit international etc.* T. VII, 1785, p. 74.

(3) Depêche van den Graaf von Beust, van 19 Mei 1872.

moet leggen, evenredig aan de gevaren, waaraan een der oorlogvoerenden, door nalatigheid in het nakomen der onzijdigheidsplichten, zou kunnen worden blootgesteld.

In Engeland werd, den 5den Augustus 1870, door het Lagerhuis, de *Bill* tot uitbreiding der wetsbepalingen tegen schending der neutraliteit aangenomen, waarbij het *bouwen* en doen *vertrekken* van schepen, voor eene der oorlogspartijen, in Engeland tot oorlogsdoeleinden uitgerust, werd verboden. Het voorstel om ook het *verkoopen* van schepen, tot dat doel ingericht, te verbieden werd niet aangenomen, op grond dat de toepassing van dat verbod moeielijk zou zijn.

De Nederlandsche Minister van Buitenlandsche Zaken had reeds den 20sten Juli 1870 bekend gemaakt, dat tegen het *uitrusten* in Nederland van oorlog- of gewapende schepen, ten behoeve der oorlogvoerende partijen, de deelneming daaraan door Nederlanders, alsmede tegen den *verkoop* van oorlog- of gewapende schepen aan de vijandelijke partijen, en tegen het *bouwen* voor en het toevoeren aan die partijen van *transportschepen*, door de regeering ten strengste zou worden gewaakt. (Bijlage 36.)

§ 298. De neutrale Staat is, tot handhaving van zijne neutraliteit, verplicht met ijver waakzaamheid uitteoefenen, om te beletten dat, binnen de grenzen zijner jurisdictie, de neutraliteitsplichten worden overtreden.

Zijn volkenrechtelijk verboden feiten niet strafbaar volgens de wetten van den Staat, dan behoort deze de onderdanen althans te waarschuwen zich van die feiten te onthouden.

De 1ste alinea is de 3de regel, gesteld bij art. 6 van het Tractaat van Washington, April 1871.

Volgens Bluntschli (§ 778) is de neutrale Staat niet alleen verantwoordelijk voor de rechtsovertredingen, welke op zijn last geschieden, maar ook voor die welke hij niet heeft verhinderd.

Toepasselijk is het gezegde van Marcus Aurelius: »Soms wordt onrecht gepleegd zonder iets te doen.” Die de macht heeft en haar tot handhaving van recht niet gebruikt is schuldig. Een verbod *natelaten* kan als een oogluikend *toelaten* en begunstigen van onrecht worden beschouwd en de onzijdigheid verdacht maken. Is eene der oorlogspartijen, door toedoen van onzijdige onderdanen, herhaaldelijk belangrijk benadeeld, dan kan dit tot

ernstige staatkundige verwikkelingen, soms tot oorlog leiden. De Nederlandsche regeering heeft den 20sten Juli 1870 de gevaren en nadeelen in herinnering gebracht, verbonden aan het niet eerbiedigen eener werkelijke *blokkade*, het vervoeren van *oorlogscontrabande*, van militaire en voor eene der oorlogspartijen bestemde *depêches*.

c. Van onpartijdigheid.

§ 299. Een neutrale Staat is verplicht zich omtrent elk der oorlogvoerende partijen in alle opzichten als bevriende Mogendheid te gedragen en eene volkomen onpartijdigheid in acht te houden.

Een Staat is vriend, bondgenoot of vijand. De neutrale Staat is vriend van beide oorlogspartijen. Onzijdigheid sluit in volkomen onpartijdige vriendschap voor beide partijen te onderhouden. Volgens Vattel (1) bestaat de onpartijdigheid der neutralen in: 1°. geenerlei hulp te verleenen, die niet door tractaten wordt gevorderd, en 2°. alles wat *niet* op den oorlog betrekking heeft, niet te weigeren aan eene der partijen, op grond van haren oorlogstoestand, indien dat aan de andere partij is verleend. Aan de eene mag niets worden toegestaan, wat aan de andere wordt geweigerd.

Men onderscheidt de onzijdigheid in eene *met onpartijdige vergunning* (*d'impartiale concession*), en in eene *met onpartijdige weigering* (*d'impartial refus.*) Bezwaren zijn aan beiden verbonden. Uiterst consequent vasthouden aan eene van deze kan, bij de groote menigte punten van aanraking en verkeer tusschen naburige volken, door verschil in toestanden en geographische ligging, met schijn van onpartijdigheid, toch partijdig zijn. 't Veiligst schijnt elken maatregel met oprechte goede trouw te toetsen, of deze al dan niet eene der partijen feitelijk in het voortzetten van den oorlog begunstigt. Omtrent het eene punt kan dus de onzijdigheid met onpartijdige vergunning, omtrent het andere die met onpartijdige weigering worden aangenomen. (Vergelijk de §§ 281 en 283.)

Doorzicht, ervaring en kennis van oorlogstoestanden wordt gevorderd om de partijdigheid buiten verdenking te houden.

---

(1) III, 7, § 104.

§ 300. Uit vreemde krijgsgevangenschap ontvluchte militairen behooren door de regeering van een neutralen Staat, op wiens grondgebied zij zich bevinden, noch vervolgd noch tot terugkeer naar hun vaderland in staat gesteld te worden. Zij kunnen worden geïnterneerd.

Zij zullen veeltijds niet in uniform zijn en missen dus de kenteekenen van hun stand, meest zelfs elk bewijs dat zij werkelijk krijgsgevangenen waren. De neutrale Staat kent op zijn gebied geen krijgsgevangenen, slechts vreemdelingen en ingezetenen. De staatsrechtelijke bepalingen tot regeling der toelating en uitzetting van vreemdelingen zijn dus op hen van toepassing: in Nederland de wet van 13 Augustus 1849 (*Staatsblad* N°. 39). Bezitten zij geld of kunnen zij eenig middel van bestaan aanwijzen, en is daarbij het doel van hunne komst niet erkend-vijandig aan eene oorlogspartij, dan kunnen zij als gewoon reiziger worden toegelaten. In het tegengesteld geval moeten zij, krachtens art. 9 der genoemde wet, over de grenzen worden gezet. Daar art. 12 dier wet bepaalt, dat *toegelaten* vreemdelingen, die over de grenzen worden gebracht, zoo mogelijk over die grens verwijderd worden welke zij zelf aanwijzen, moeten *niet toegelaten* vreemdelingen verwijderd worden over de grens waarover zij zijn gekomen.

Soms — vooral wanneer ontvluchting veelmaals of in grooten getale tegelijk plaats heeft — worden de vluchtelingen op onzijdig gebied geïnterneerd.

België heeft dit in 1870 gedaan. Het gaf aanleiding tot het volgend proces. Een Fransch onderofficier was uit de vesting Deutz ontsnapt en op Belgisch grondgebied door de gendarmerie aangehouden. Hij bezat uit den aard der zaak geen pas, doch verklaarde voornemens te zijn, naar Frankrijk te gaan. De Plaatselijke Commandant van Brussel liet hem, ingevolge de bevelen der regeering, te Gent interneeren. De geïnterneerde stelde daarop tegen den Belgischen Minister van Oorlog eene civiele klacht in. De Staat verklaarde de civiele rechtbank onbevoegd; het Gerechtshof verwierp de reden der onbevoegdverklaring, verklaarde zich competent en sprak de invrijheidstelling uit: op grond dat de door den klager verlangde vrijheid een burgerlijk recht is en de beslissing over alle geschillen omtrent het uitoefenen van burgerlijke rechten aan de Gerechtshoven bij art. 92 der Grondwet was opgedragen. Het Gerechtshof van

Brussel verwierp deze uitspraak echter in hooger beroep en verklaarde de civiele rechtbank incompetent, omdat het bevel tot interneering, blijkens het *doel*, den *lastgever* en den *persoon*, die er door getroffen werd, een bepaalde militaire maatregel was, de civiele rechtbanken de militaire bevelen niet hebben te beoordeelen en de klager niet een inwoner of een buitenlandsch privaat-persoon was, die de gewaarborgde bescherming der Belgische wetten voor personen en goederen inriep, maar een vreemd soldaat, wiens vaderland met een anderen Staat in oorlog was en die, verplicht de onzijdigheid van het Belgisch territoir te eerbiedigen, daardoor juist onderworpen is aan maatregelen, welke de militaire autoriteit tot bescherming dezer neutraliteit heeft bevolen en tegen welke de wet geen beroep op de burgerlijke rechtbanken toelaat.

Dahn (1) maakt er der Luxemburgsche regeering een verwijt van, dat deze in 1870 – wat hij noemt — hare *verplichting* tot interneering der Franschen, die in Duitschland aan de krijgsgevangenschap waren ontvlucht, niet had vervuld.

Interneering van ongewapende vluchtelingen kan voor den neutralen Staat nimmer verplichting, wel een gewenscht hulpmiddel zijn om niet noodig te hebben tot den harden maatregel overtegaan hem, die op onzijdig gebied meent zijne vrijheid te hebben herkregen, terugtewijzen en in handen te stellen van hen, die gereed staan, den in de macht herkregene, wegens zijne mislukte ontvluchting soms zwaar te straffen.

Art. 53 der Brusselsche Conferentie spreekt alleen van het interneeren van *troepen (des troupes)*; art. 79 der Handleiding van het Instituut van *troepen* of *individus* (Bijlagen 76 en 77.)

§ 301. Heeft de neutrale Staat zich niet door cartels met een oorlogvoerenden Staat verbonden tot uitlevering van deserteurs, dan wordt zijne onzijdigheid niet verzaakt door deze op zijn grondgebied toe te laten.

Nederland heeft zich met geen enkele Mogendheid door cartels tot uitlevering van deserteurs verbonden. Het laatste cartel was met den Duitschen Bond. In 1867 was het niet meer van kracht. Pruisen heeft toenmaals de hernieuwing gewenscht. Daarin is echter niet bewilligd. Zoeken deserteurs eener oorlogspartij in Nederland eene wijkplaats, dan zouden zij, zoo noodig,

(1) *Jahrbücher*, 1872, No. 14 S. 138.

ontwapend en overgeleverd moeten worden aan het hoofd der politie der naastbijzijnde plaats, die alsdan met hen handelt, overeenkomstig de wet van 13 Augustus 1849 (*Staatsblad* N°. 39), d. i. zooals bij de vorige § nopens ontvluchte krijgsgevangenen is vermeld.

Staatsrechtelijke bepalingen mogen echter, door letterlijke toepassing, geen onmenschelijke gevolgen hebben. Dit zou, werd op voormelde wijze gehandeld, het geval zijn. Worden ontvluchte krijgsgevangenen, die geen middel van bestaan hebben, over de grens gezet vanwaar zij zijn gekomen, m. a. w. uitgeleverd aan de macht waarvan zij ontvluchtten, dan heeft dat voor hen — vergelijk § 88 — geen ander gevolg dan eene strengere bewaking, tot de algemeene uitwisseling hun de vrijheid teruggeeft. De deserteur, die op gelijke wijze wordt behandeld, wordt echter gefusilleerd.

Die met de practijk der grenspolitie bekend is, weet dat het niet aangaat den vreemdeling, die — omdat hij geen middel van bestaan heeft, — wordt verwijderd, de keus te laten van de grens, waarover dit geschiedt. Een Staat endosseert zijne lastposten niet aan een anderen Staat, die er niets mede te maken heeft. De grenspolitie van dat Rijk zou ze dadelijk terugzenden. Trouwens, het zijn geen *toegelaten* vreemdelingen, aan wie alleen, volgens onze wetsbepalingen, de keuze van de grens verblijft.

Het niet bestaan van een cartel kan beschouwd worden te hebben bijgedragen, dat de deserteur op neutraal gebied veiligheid zocht. Het uitzetten wordt echter eene vermomde uitlevering. Deze voert den vreemdeling tot een onvermijdelijken dood. Desertie in tijd van oorlog is, uit een militair oogpunt, een zwaar vergrijp, doch slechts gepleegd tegenover de oorlogspartij, waartoe de deserteur behoort, niet tegenover de menschheid. Ofschoon met het weigeren om cartels te sluiten de uitlevering volkenrechtelijk niet is bedoeld, zou die staatsrechtelijk feitelijk plaats hebben op eene wijze, stuitend voor het menschelijk gevoel. Dit is eene anomalie.

Redenen van humaniteit pleiten er dus voor de deserteurs toetelaten, en aantenemen dat in hun arbeidsvermogen hun middel van bestaan is gelegen. Onder politietoezicht kunnen zij aan het werk worden gesteld.

§ 302. Wanneer beschouwd kan worden, dat transporten van zieken en gewonden, langs de spoorwegen over neu-

traal gebied, de operatiën van eene der oorlogspartijen begunstigen, behoort het gebruik van dat gebied zelfs tot zoodanige transporten te worden ontzegd.

Den 20sten Augustus 1870 kwam te Berlijn een telegraphisch bericht uit Saarbrücken, dat talrijke transporten Duitsche en Fransche gekwetsten waren aangekondigd, zoodat de spoortreinen ze niet zouden kunnen vervoeren, indien van de lijn Trier—Wasserbillig—Aken niet mocht worden gebruik gemaakt. Deze liep voor een klein gedeelte over het onzijdig gebied van Luxemburg en België. Pruisen wenschte de Duitsche gekwetsten, zonder gewapend geleide, over deze lijn te vervoeren, en de Fransche over de beide spoorwegen, die door het Nahedal en de Paltz liepen. »Ofschoon," zeide de *Nord-Deutsche allgemeine Zeitung*, »het gebruikmaken van de lijn Trier—Aken, door ongewapende personen, naar de algemeen erkende beginselen van het volkenrecht, in geenen deele strijdig zou zijn geweest met de neutraliteit," oordeelde de Pruisische regeering het toch gepast, ten einde allen aanstoot te vermijden, vertrouwelijke aanvragen te dier zake in Brussel en Luxemburg te doen. De regeeringen dier neutrale Staten gaven aanstonds hare toestemming. De Minister van Buitenlandsche Zaken in België verklaarde, (1) zonder bedenking aan het verlangen van Duitschland te zullen voldoen, indien Frankrijk er zich niet tegenkantte. Het Fransche Gouvernement deed echter weten, dat het in den doorvoer van Duitsche gekwetsten over neutraal gebied eene schending der onzijdigheid zou zien. Als reden werd opgegeven, dat wanneer de spoorweg over onzijdig gebied gebezigd werd tot het achteruitbrengen der gewonden, de andere spoorlijnen des te meer vrij kwamen tot aanvoer van oorlogsbehoeften. Ten gevolge van die verklaring heeft België aanvankelijk de vergunning niet verleend en hadden geen transporten gewonden over neutraal gebied plaats, tot aan den slag bij Sedan. Toen echter, na dien bloedigen veldslag, duizende gewonde Franschen nabij de Belgische grenzen lagen en niet vervoerd konden worden, kwam de Fransche regeering op hare uitspraak terug en hadden, o. a. uit de hospitalen van Donchéry, groote evacuatiën van gewonden en herstellenden door België (over Bouillon) plaats.

§ 303. Wanneer het leger van eene oorlogspartij op

---

(1) Verklaring van den Heer d'Anethan, afgelegd in de Belgische Kamer van Vertegenwoordigers, den 26sten Augustus 1870.

neutraal gebied uitwijkt, om aan de vervolging of de krijgsgevangenschap te ontkomen, is de neutrale Staat bevoegd dat leger voorwaardelijk of onvoorwaardelijk optenemen, evenzeer als hij volkomen bevoegd is aan de vreemde troepen het overschrijden der grens te weigeren en dit des gevorderd met kracht van wapenen te beletten.

Worden de troepen toegelaten, dan moeten zij onverwijld ontwapend en buiten de gelegenheid gesteld worden verder aan den oorlog, die gevoerd wordt, deeltenemen.

De neutrale Staat zorgt voor de verpleging dezer troepen. De kosten moeten worden terugbetaald.

De bevoegdheid waarvan hier sprake is, vloeit voort uit het feit, dat elke Staat souverein is op zijn eigen territoir, en dat ook met het toelaten van vluchtelingen het karakter der onzijdigheid niet wordt geschonden, omdat het openstellen van neutraal gebied geen vijandschap, doch ontwapening ten doel heeft.

De menschlievendheid brengt mede, dat de neutrale Staat, die vriend van beide oorlogspartijen is, asylrecht uitoefene, d. i. zijn grondgebied als toevluchtsoord openstelle voor elke troepenmacht, die den verderen strijd tracht te ontgaan, welke reden haar daartoe moge leiden.

De neutraliteitsplichten vorderen echter tevens, dat de tegenpartij daardoor de vruchten van zijne overwinning of operatiën niet verlieze. In 1870 is, na den slag van Sedan, een gedeelte van het Fransche leger naar België uitgeweken. België heeft het zonder conventie opgenomen, ontwapend en geïnterneerd.

De onzijdige Staat, die de vreemde troepen zelfs geheel kan afwijzen, is natuurlijk bevoegd zijne toestemming tot opname van eenige voorwaarden afhankelijk te stellen. (1)

Vooral belangrijk is in den oorlog van 1870—1871 het uitwijken naar Zwitserland van het Fransche Oosterleger, sterk 2110 officieren en 82271 onderofficieren en manschappen, onder bevel van Generaal Clinchant, opvolger van Bourbaki.

De bondsregeering had bevel gegeven aan elken doortocht van gewapende troepenkorpsen tegenweer te bieden.

Den 30sten Januari 1871 werd daarop tusschen den Generaal Clinchant en een stafofficier, die door den Generaal Herzog, commandant van het Zwitsersch observatieleger, met vol-

(1) Heffter, § 63.

macht was voorzien, eene conventie gesloten, waarbij werd overeengekomen:

1°. dat geen enkele troep of eenig militair, gewapend of ongewapend, op Zwitsersch gebied zal kunnen doordringen, en dat zij, zoo zij dit mochten beproeven, aan de grens, door de troepen die haar bewaken, gearresteerd en naar de Fransche posten zullen worden teruggevoerd;

2°. dat de gewonden en de zieken, *die geen besmettelijke ziekte hebben*, op Zwitsersch gebied toegelaten zullen worden, doch uitsluitend bij Les Verrières.

Toen echter kort daarop bij het Fransche hoofdkwartier bericht kwam, dat de voor Parijs gesloten wapenstilstand het Oosterleger niet betrof, en de Pruisen inmiddels dat leger meer en meer inknelden, werd nog in den nacht van den 31sten Januari 1871 te Verrières, Zwitsersch grensdorp, naar de zijde van Pontarlier, de onderhandeling gevoerd tusschen den Franschen Kolonel Chevals, door Generaal Clinchant afgezonden, en den Generaal Herzog, omtrent de voorwaarden, waarop het geheele Fransche leger Zwitserland zou kunnen binnentrekken. Zie deze voorwaarden Bijlage 67.

Heffter (p. 279) zegt, dat men de troepen, na ze te hebben ontwapend, het land doet verlaten zonder nadeel aan de tegenpartij te berokkenen. Hij voegt er bij: »men vervult de plichten der menschlievendheid jegens de individuen, doch men verleent geen wijkplaats aan een leger in zijn geheel *(prise comme un corps)*." Dit is niet juist. Dat het asylrecht zich ook tot een geheel leger kan uitstrekken, is bewezen door het zoo even aangehaalde voorbeeld van Zwitserland. Niemand is daartegen opgekomen. De troepen mogen echter het onzijdig gebied, waarop zij schuilplaats zoeken, niet verlaten. Zij zouden alsdan langs een omweg, over eene andere grens, opnieuw aan den oorlog kunnen deelnemen; zij moeten derhalve worden *geïnterneerd*, d. i. hun moet eene vaste verblijfplaats worden aangewezen. Officieren verbinden zich gewoonlijk schriftelijk het neutraal gebied niet te verlaten. Dit geldt voor gewonden en niet gewonden. Alleen kunnen zij, die ongeschikt zijn geworden voor verderen militairen dienst, krachtens de bepalingen van het Congres van Genève (bij afleiding redeneerende), naar hun vaderland worden toegezonden. [1]

Dat de kosten aan den neutralen Staat moeten worden terug-

(1) Handleiding van het *Institut de droit intern.*, Art. 82.

betaald, ligt in de rede. België intusschen, dat na den slag van Sedan, zonder conventie, een groot aantal Fransche vluchtelingen opnam, vroeg na den vrede, waarschijnlijk uit politieke redenen, geen terugbetaling. Voor Frankrijk blijft dit eene eereschuld. Het ontving zelfs het oorlogsmaterieel van België terug. Ondenkbaar schijnt het, dat twijfel kan worden gevoed, wie den neutralen Staat de kosten moet vergoeden. Ook daaromtrent is echter verschil van gevoelen gerezen. De *Times* van 16 Februari 1871 (1) meent dat de oorlogspartij, die de op neutraal gebied uitgeweken en daar geïnterneerde troepenmacht heeft vervolgd, die kosten moet betalen, omdat zij daardoor ontheven wordt de vluchtelingen te bewaren en te voeden. Terecht acht Rolin-Jaequemyns dit eene paradox, daar het *ontvangen* van de vluchtelingen het oorspronkelijk en beslissend feit is. Het is een dienst die aan het Rijk, wiens leger uitwijkt, wordt bewezen. Zie art. 81 Handl. v. h. Instituut.

Met het oog op de thans nog geldende regelen omtrent oorlogsbuit is die dienst zóó groot, dat de vraag rijst, of deze de grenzen der neutraliteit niet in één opzicht overschrijdt. Wapenen en oorlogsmaterieel zouden, indien het vervolgde leger niet ware opgenomen, krachtens het thans nog geldend buitrecht, in handen zijn gevallen van de vervolgende macht. Tengevolge van het uitwijken op neutraal gebied verliest de vervolgende oorlogspartij echter dat belangrijk voordeel.

§ 304. Het recht van asyl moet niet verward worden met het humanitair beginsel, volgens 't welk elke haven voor in nood verkeerende schepen is opengesteld.

Geschiedt het laatste uitsluitend uit menschlievendheid; het eerste wordt hoofdzakelijk krachtens de zelfstandigheid eener Souvereine nationaliteit uitgeoefend.

Asyl verleenen is een recht — niet een plicht — van den onzijdigen Staat (2).

Daaruit volgt dat op den voorgrond staat dat elke neutrale Staat, krachtens zijn souvereiniteit, volkomen recht heeft om, wanneer hij dat noodig acht, aan een vreemd schip den toegang tot zijn zeegebied te weigeren. (3) De Staat heeft boven alles

(1) Rolin-Jaequemyns, *Second essai*, p. 70.
(2) Hautefeuille, II, p. 91.
(3) Hautefeuille, II p. 99; Sir Travers Twiss, II, p. 452.

te zorgen voor zich-zelf. Hij moet weten wat tot zijn bestaan en welzijn noodig is. Als neutrale Staat heeft hij slechts toetezien, dat zijne daden met het karakter van onzijdigheid in overeenstemming blijven. Redenen van humaniteit en politieke overwegingen zullen echter meestal den Staat nopen niet aftewijken van het internationale gebruik.

Omtrent de toelating van de strijdkrachten van oorlogspartijen geschiedt op maritiem gebied juist het omgekeerde van hetgeen te land plaats heeft. Daarvoor bestaat gegronde reden.

Het leger komt als vertegenwoordiger van een vreemd Souverein rechtstreeks met het neutraal territoir in aanraking, terwijl van het oorlogschip slechts het omhulsel wordt ontvangen Wat *binnen* dat schip omgaat is den onzijdigen Staat onverschillig; het blijft onder de jurisprudentie van den Staat, wien het schip behoort. Heffter (§ 150) grondt de toelating der oorlogschepen op het beginsel: schip is territoir. De toelating heeft bovendien, ook volgens Ortolan, (1) eene natuurlijke oorzaak. Eene strijdmacht te land heeft slechts te doen met den vijand, eene ter zee bovendien met het element. Op het land worden levensmiddelen en drinkwater aangetroffen, ter zee kan de voorraad slechts in havens worden aangevuld. Averij kan het leven der opvarenden in gevaar brengen. Reparatiën aan het schip moeten dus, evenals het koopen van victualiën en het innemen van drinkwater, uit een menschlievend oogpunt, in bevriende havens worden toegestaan. Een stoomer zonder steenkolen is, evenals een zeilschip met gekapte masten, in nood. Inladen van steenkolen is derhalve voorzien in nooddruft. Steenkolen zijn echter, thans meer dan ooit, levende kracht, aanvalsvermogen. Ramschepen voeren soms zelfs geen kanonnen. Meer steenkolen te verstrekken aan de oorlogschepen der strijdvoerenden, dan noodig is om de naastbijgelegen eigen havens te bereiken, overschrijdt de grenzen van het asylrecht, is eene begunstiging van de oorlogshandelingen, derhalve eene schending van neutraliteitsplichten. Zie art. 4 der bepalingen door de Nederlandsche regeering uitgevaardigd, 20 Juli 1870 (Bijlage 36*a*).

Beter ware het verstrekken van steenkolen te beperken voor hetgeen gevorderd wordt voor de reis van de haven naar de naastbijgelegen *eigen* of *neutrale* haven, welke zich in de richting van de voorgenomen vaart bevindt, ten einde bijv. aan een

(1) *Diplomatie de la mer*, t. 2, p. 241.

Oostenrijksch schip geen steenkolen te geven van Texel tot Triëst of aan een Russisch van Texel tot St. Petersburg. Sir Travers Twiss zegt (1): »de gastvrijheid van onzijdige Staten is ten aanzien van gewapende schepen, vooral van kapers, in de practijk meesttijds beperkt tot het aanvullen van het dringend noodige." Hij erkent de bevoegdheid van den neutralen Staat om eenig oorlogschip aantezeggen zijn reis te vervolgen, zoodra het 't dringend noodige, aan boord heeft genomen.

Het is geen zeldzaam gebruik dat een neutrale Staat voorwaarden bekend maakt, onder welke gewapende schepen van oorlogspartijen in zijne havens zullen worden toegelaten. Tijdens den oorlog van 1854 tusschen Rusland en de Verbondenen deden Zweden en Noorwegen dit bij circuleerende nota. Zij behielden zich daarbij het recht voor aan oorlogschepen te verbieden: den toegang van de haven van Stockholm, binnenwaarts van het fort Maxholm, die van de haven van Christiania binnenwaarts van het fort Kaholm, het binnen-bassin van de militaire haven van Horten, de havens van Carlsten en Carlskrona binnen de vestingwerken. Op gelijke wijze verklaarde Denemarken, bij circulaire van 20 April 1854, aan zich het recht te behouden om aan vijandelijke oorlog- en transportschepen het binnenkomen van de haven van Christiansoe te verbieden. (2)

Tijdsbepaling voor verblijf in neutrale havens kan niet worden bestemd. Heffter en Dahn vermelden geen tijd. Bluntschli, (§ 774) zegt, dat gewoonlijk — alzoo mede geen vasten regel — aan de oorlogschepen tot het innemen van kolen en water of tot reparatiën slechts een korten tijd (meest slechts 24 uren) wordt gegund. Het is duidelijk dat het van omstandigheden afhangt: benoodigde voorraad, het aanwezig zijn daarvan in de haven, aard der reparatie enz. Tijdens den oorlog van 1864, den 26sten April, kreeg het Oostenrijksch oorlogschip *Seehund*, bij het binnenloopen der Engelsche haven Deal, averij. Het moest daar verscheidene dagen tot reparatie achterblijven, zoodat het zich den 10den Mei, toen de wapenstilstand te Londen werd gesloten, nog niet nabij Helgoland, bij het eskader der Verbondenen, had aangesloten en op de reede van Texel moest blijven, omdat geen der oorlogspartijen, gedurende den wapenstilstand, hare positiën mocht versterken.

---

(1) Travers Twiss, *Time of war*, p. 445.
(2) Id. id. p. 446.

In de uitgave van 1864 zegt Ortolan: [1] »Met uitzondering van de beperkingen bij tractaat toegestaan, zijn de onzijdige havens, reeden en kustzeeën eene geopende schuilplaats voor de oorlogschepen der oorlogspartijen, *vooral wanneer zij zich in beperkt aantal vertoonen;* zij worden er toegelaten om zich de noodige levensmiddelen te verschaffen en er de herstellingen te doen, die onmisbaar zijn om weer zee te kiezen en opnieuw de oorlogsoperatiën te hervatten.

Het verdient de aandacht, dat de hier cursief gedrukte zinsnede niet in de uitgave van 1845 voorkomt. Het blijkt daaruit m. i. te meer, dat het openstellen van de neutrale havens voor geheele eskaders der oorlogspartijen geen internationaal gebruik is. Bij politieke overwegingen kan het nuttig zijn dit te weten. Ook het asylrecht heeft zijne grens. Daarvan zou misbruik kunnen worden gemaakt. De Staat, die zijne onzijdigheid door verweermiddelen dekt, moet zich tegen overvalling kunnen vrijwaren. Een eskader van zóódanige sterkte, dat de veiligheid eener stelling in gevaar kan worden gebracht, kan dus worden afgewezen, zonder dat daarvoor van de internationale usantiën worde afgeweken.

Bij verschillende tractaten zijn omtrent het getal toetelaten oorlogschepen bepalingen gemaakt. Art. 34 van het vredestractaat tusschen de Republiek der Vereenigde Nederlanden en Engeland bepaalde dat getal tot *acht*, mede voor niet langer tijd dan tot reparatie van de schepen, inkoop van vivres en van andere noodwendigheden vereischt werd. Het tractaat van 16 Mei 1703 tusschen de Republiek, Engeland en Portugal bepaalde het op *zes*, dat van 30 Juli 1789 tusschen Genua en Denemarken op *vier* oorlogschepen. [2] Genoeg om het gebruik aantetoonen. Het getal schepen wisselt af naar mate de zorg voor de veiligheid het vereischt. Thans kan één machtig pantserschip, met een overhuid van 40 cM. pantser, een dreigend gevaar worden op reeden, die niet door het zwaarste kustgeschut worden beschermd. De neutrale Staat is dus, krachtens het beginsel van zelfbehoud, gerechtigd om aan zoodanig of soortgelijk schip het binnenkomen van sommige reeden of havens, te ontzeggen. Dit is ook geheel in overeenstemming met hetgeen Halleck schrijft [3]: »Een onzijdige Staat mag, krachtens zijn politierecht, over zijn havens,

(1) *Diplomatie de la mer,* tome 3, § 8, p. 280.
(2) Hautefeuille, II, p. 100.
(3) Halleck, II, p. 181.

reeden en kusten zoodanige beperkingen aan de schepen van oorlogspartijen, welke binnen zijne jurisdictie komen, opleggen, als voor zijne eigen onzijdigheid en vrede noodig schijnen. Zoolang als die met onpartijdigheid op alle oorlogvoerenden worden toegepast, heeft niemand eenig recht tot klachte."

§ 305. Oorlogschepen van oorlogspartijen, in neutrale havens toegelaten, behooren zich aan de politievoorschriften te onderwerpen, welke voor de havens bestaan of worden verordend.

Elke Staat oefent binnen zijn gebied souvereine rechten uit. Politievoorschriften uittevaardigen geschiedt, namens den Staat, krachtens diens recht. Elk schip, tot welken Staat het moge behooren, moet zich daaraan onderwerpen. Die dat niet verkiest te doen, heeft zich te verwijderen.

§ 306. Krijgsgevangenen, in onzijdige havens aan wal gezet, herkrijgen bij het betreden van neutraal territoir hunne vrijheid of worden geïnterneerd.

De ontscheping mag, volgens aangenomen gebruik der beschaafde volkeren, onder geen andere voorwaarden dan de vrijheid geschieden, zegt Calvo (1). Mij komt het voor, dat geen enkele reden bestaat om ten opzichte van deze gevangenen aftewijken van de usantiën ten aanzien van krijgsgevangenen, die met een legermacht op neutraal gebied uitwijken.

§ 307. Op neutraal gebied toegelaten koopvaardij- of oorlogschepen mogen daar niet worden aangevallen of prijsgemaakt.

Het gevecht in open zee aangevangen moet binnen neutraal zeegebied worden gestaakt. Vervolging evenzeer.

Een oorlogschip, dat den strijd op neutraal gebied ontwijkt en binnen eene neutrale haven de vervolging ontvlucht, moet worden op- en in bescherming genomen door den onzijdigen Staat.

Deze zou echter het schip, dat op zijn gebied eene wijkplaats tegen oorlogsgevaar zoekt, volgens de regelen voor

(1) Calvo, § 1089.

den oorlog te land, behooren te ontwapenen, en te verhinderen, dat het, gedurende den oorlog, verder aan den strijd deelneemt.

Die regel geldt echter niet voor den oorlog ter zee.

Indien een oorlogschip met een genomen prijs in eene onzijdige haven eene schuilplaats zoekt tegen de vervolging van eene vijandelijke macht, moet het prijsgemaakt schip worden vrijgelaten.

Volgens sommigen, o. a. Bynkershoek, is de onzijdige Staat onbetwistbaar in zijn recht een strijd op zijn zeegebied te beletten, die daarop *aanvangt*, niet een die daarop *eindigt*. Wheaton zegt echter, dat het vrijwillig binnenloopen van onzijdig gebied met oorlogzuchtige bedoelingen, zonder eenige uitzondering, onwettig is. Volgens Halleck is Casaregis de leer van Bynkershoek toegedaan. Hij haalt echter Valin, Emerigon, Vattel, Azuni, Sir William Scott, Martens, Phillimore en Manning aan, die haar bestrijden.

De verplichting tot het *ontwapenen* der op neutraal gebied uitwijkende oorlogschepen wordt ook door Bluntschli (§ 776) aangenomen, ofschoon deze het onbestemde »in den regel" er bijvoegt. Niemand trekt in twijfel dat een leger, op neutraal gebied uitwijkend, moet worden ontwapend en geïnterneerd; waarom is het voor een oorlogschip, dat in hetzelfde geval verkeert, anders?

Die reden is vooral duidelijk geworden bij de discussie over dit beginsel in de conferentie te Wiesbaden, van 6 September 1881. De rapporteur der Commissie voor de »*Prises maritimes*" van het *Institut de droit international*, had in § 67 van het »*Projet de règlement*" voorgesteld, dat een met een prijs in een neutrale haven uitwijkend oorlogschip, *seront retenus et surveillés et ne pourront plus, pendant toute la durée de la guerre, sortir du port.* Het werd echter zeer bestreden, op grond dat het voor de neutralen onmogelijk zou zijn dit beginsel te handhaven. Wanneer een oorlogschip in een of andere kleine, onbeschermde haven uitwijkt, ontbreekt — meende men — dikwerf de macht om dat schip tegen te houden en het te beletten uitteloopen. Het opleggen aan de neutralen van de plicht dit te doen, zou dezen staat in groote moeielijkheden kunnen brengen. Men stemde echter toe dat de prijs moet worden vrijgelaten. De vraag rijst, of de macht, waar zij ontbreekt om aan het oorlogschip

het uitloopen te beletten, aanwezig zal zijn om het te dwingen zijn prijs aftestaan?

Mij komt het voor dat wanneer een marineschip onbelemmerd en zonder nadeel voor zijn verdere operatiën op onzijdig territoir uitwijkt, dat territoir wordt misbruikt. De operatiën kunnen alsdan door de zwakkere partij zoodanig worden geleid, dat een gevecht niet in volle zee, maar liefst zóó nabij een kust worde geleverd, dat de vervolging spoedig kan worden ontloopen. Met »*cosaques de mer*" kan op die wijze de kleine oorlog ter zee tot groot nadeel der tegenpartij worden verricht. De wijziging, die de stoom in den zee-oorlog heeft gebracht, moet ook hierbij niet uit het oog worden verloren. Waarschijnlijk is juist omdat in zee-oorlogen de uitwijkende schepen niet worden ontwapend, ook de onschendbaarheid van onzijdig zee-territoir meermalen niet geëerbiedigd geworden.

De geschiedenis levert vooral twee belangrijke voorbeelden dat eene zeemacht, op neutraal gebied, na in open zee aangevangen strijd, uitwijkende, daar door de oorlogschepen van zijn tegenstander werd aangevallen. Het eene is de beroemde zeeslag, welke in de Engelsche haven van Duins, door de Hollandsche vloot in 1639, tegen de overmachtige Spaansche werd geleverd.

Men wist in de Republiek, dat Spanje alle krachten had ingespannen om tegen haar eene vloot uitterusten, die de Onoverwinlijke zou evenaren. Toen ze onder den Admiraal Don Anthonio d'Oquendo de haven van Corunha verliet, was ze met hare 67 galjoenen, waarop de bloem van den Spaanschen en Portugeeschen adel, 1700 stukken geschut en 2400 manschappen aan boord, de machtigste der wereld. De Nederlandsche Admiraal Tromp kruiste met 13 schepen in het Kanaal, toen deze ontzagwekkende vloot, den 15en September, op de hoogte van Bevesier, kwam opdagen. Een klein schip werd afgezonden naar den Vice-Admiraal Witte, die met 5 schepen bij de Cingels kruiste en naar den Commandeur Banckers, die voor Duinkerken lag. Den 16en vereenigde zich het smaldeel van Witte met dat van Tromp en beide bevelhebbers kwamen op het dek van het Admiraalschip, in tegenwoordigheid van het scheepsvolk overeen, bij te steken en den overmachtigen vijand met hunne 18 kleine schepen aan te tasten, zich, bij het drinken van een beker, verbindende trouw hun plicht te vervullen. Toen ging het op den vijand los, op zulk eene kloeke wijze dat de vijand met klein zeil, om de Noord, naar den hoek van de Cingels liep. Stilte en mist beletten Tromp den vol-

genden dag de Spaansche vloot, die naar de Engelsche kust hield, te bereiken; doch 's avonds werd weder zeil gemaakt en 's nachts om één uur ving de geschutstrijd weder aan, die, begunstigd door schoon weer en lichte maan, den ganschen nacht voortduurde. Tegen het aanbreken van den dageraad kwam Banckers met 12 schepen, van voor *Duinkerken* opdagen. Nu werden de Spanjaarden nog meer gejaagd, twee hunner schepen veroverd, totdat de geheele vloot de wijk nam onder de Engelsche forten der haven van Duins. Na zich zoo spoedig mogelijk van het noodige te Calais te hebben voorzien, werd den 19en September de haven van Duins zoodanig bezet, dat de Spanjaarden niet konden ontsnappen.

Bekend is de buitengewone geestkracht, waarmede, op de tijding dat de machtige Spaansche vloot, na tweedaagschen zeestrijd, het in de haven van Duins had ontloopen, doch daar door de Hollandsche schepen, ingesloten gehouden werd, allen samenwerkten om de vloot van Tromp te versterken. Niemand in de Republiek der Vereenigde Nederlanden dacht er anders over dan dat het dreigend gevaar 't welk die machtige vloot aanbood, voor goed moest worden afgewend. Er moest mede worden afgerekend. Tromp en zijne dapperen, op wie men het volste vertrouwen had, hadden nu de gelegenheid; die moest worden gebruikt. Of men in neutrale haven 's vijands vloot mocht aantasten was wellicht twijfelachtig, maar toen nog niet in ontkennenden zin beslist. Die vloot moest dan ook in neutrale haven zich niet aan den strijd kunnen onttrekken en daar bescherming vinden. De Engelsche staatsdienaren van Karel I, meer Spaansch- dan Hollandschgezind, verklaarden aan den Nederlandschen Gezant niet te zullen dulden, dat 's Konings reede, of gelijk zij het noemden, 's Konings Kamer, geschonden zou worden. Zij voegden er bij dat de partij, die het onderstaan mocht het gevecht in Duins aan te vangen, dit niet straffeloos zou doen en, om die bedreiging kracht bijtezetten, werd nabij de haven een Engelsch eskader bijeengetrokken. De Staten-Generaal zonden echter aan hun Admiraal den last, om de Spaansche vloot aantetasten en alles aantewenden om die te vernielen, »zonder eenige aanschouw of regard te nemen op de havenen, reeden of baaien van de Koningrijken, waar dezelve zou zijn te bekomen, noch zijn goed voornemen te laten varen, bijaldien eenige vreemde natie of natien hem daarin wilde verhinderen, maar zich tegen die natie of natien met de wapenen te verdedigen."

Hoewel gereed om, gedekt door die lastgeving, den vijand aan te vallen, deed Tromp alle moeite om dit te doen *buiten* Engelsch zeegebied. Hij verzocht den Engelschen Bevelhebber John Pennington de reede door de Spaansche vloot te doen verlaten. De Spaansche vlootvoogd zocht dit door uitvluchten te vermijden en gaf voor het niet te kunnen, alvorens hij masten en stengen, welke te Dover lagen, had bekomen. Tromp liet ze door een zijner oorlogschepen halen en aan boord van den Spaanschen Admiraal brengen, doch d'Oquendo bleef binnen Duins, nu verklarende zee te zullen kiezen, zoodra hij kruit genoeg had. Toen is het merkwaardig feit geschied, eenig in de historie, dat in den zeekrijgsraad, door de Hollandsche scheepsbevelhebbers het kloekmoedig besluit werd genomen, den vijand uit eigen voorraad van kruit te voorzien, om hem te bewegen het ruime sop te kiezen. Toen de vijand ook daardoor niet er toe te brengen was, buiten te komen, werd van den eersten gunstigen wind gebruik gemaakt om, terwijl de Vice-Admiraal Witte Cornelisz. de With met zijn smaldeel het Engelsch eskader in bedwang zou houden, met de overige macht den aanval op de Spaansche vloot te ondernemen, waar men ze vond. Den 21sten October gaf Tromp het teeken tot den strijd, waarbij al dadelijk een deel der Spaansche galjoenen onder het geschut der forten gedreven, door de Nederlanders, trots dat vuur achtervolgd, op strand gejaagd en in brand gestoken werd. Tromp behaalde eene luisterrijke overwinning. De Spanjaarden verloren meer dan 40 schepen en 7000 man. Slechts met een twaalftal schepen gelukte het d'Oquendo, door mist begunstigd, te ontkomen en in de haven van Duinkerken te vluchten.

Ofschoon de Engelschen, onder den zedelijken indruk van deze luisterrijke zege de zaak voor 's hands niet ernstig schenen aantetrekken, wekte de buitengewone geestkracht en macht, bij deze gelegenheid door de Republiek ontwikkeld, den gloeienden naijver der Engelschen en behoorde de aanval van de Spaansche vloot, op hun territoir, in 1652, onder de grieven, welke door hen werden in het midden gebracht en die tot den zeeoorlog leidden, welke in onze geschiedboeken onder den naam van Eerste Engelsche oorlog is bekend.

Een ander geval is het schenden van Portugeesch gebied door den Engelschen Admiraal Boscawen, dat — vooral door de fiere houding van den Markies de Pombal, den grootsten Staatsman die Portugal heeft bezeten, — beroemd is geworden.

In 1759 liet de la Clue, commandant van een Fransch es-

kader, zijne vier overblijvende schepen op de Portugeesche kust, tusschen Sagres en Lagos, stranden, ten einde de vervolging te ontgaan van den Engelschen Admiraal Boscawen, met wiens 16 schepen hij den vorigen dag een ongelijken strijd had gevoerd. Boscawen viel hem daar echter aan, nam, ongeacht het geschutvuur der Portugeesche forten, twee schepen en verbrandde de andere. De Portugeesche Minister, de Markies de Pombal, zond, wegens deze schending van het volkenrecht, protesten naar Engeland in de volgende krachtige bewoordingen.

»Ik weet dat uw Kabinet zich een gezag over het onze heeft toegeëigend; maar ik weet ook dat het tijd is dat het eindige. Indien mijne voorgangers de zwakheid hebben gehad U altijd alles toetestaan, ik zal U nimmer iets toestaan, dan hetgeen ik U verschuldigd ben.

»Dit is mijn laatste woord: regelt U daarnaar.

»Ik bid Uwe Exc. mij niet de inschikkelijkheden te doen herinneren, die ons gouvernement voor het uwe heeft gehad. Zij zijn van dien aard, dat ik niet weet dat eenige mogendheid er zoodanige aan eene andere heeft verleend. Het is billijk dat dit overwicht eenmaal ophoude en dat wij aan geheel Europa doen zien, dat wij het juk eener vreemde overheersching hebben afgeschud. Wij kunnen dit niet beter bewijzen, dan van uwe regeering eene voldoening te eischen, die zij niet het recht heeft te weigeren. Frankrijk zou ons als in een toestand van onmacht beschouwen, indien wij niet in staat waren ons voldoening te verschaffen van de beleediging, die gij ons hebt aangedaan, door in onze wateren schepen te komen verbranden, die daar in volkomen vrijheid moesten zijn geweest.

»De voldoening, welke ik U vraag is overeenkomstig het volkenrecht. Het geschiedt dagelijks dat officieren te water of te land uit ijver en onbedachtzaamheid doen, wat zij niet zouden moeten doen; het is de plicht hunner regeering hen daarvoor te bestraffen en aan den Staat, dien zij beleedigd hebben, te doen herstellen wat misdreven is.

»Men moet niet gelooven dat hij, door dergelijke voldoening te geven, verachting op zich laadt. Een volk, dat zich leent voor hetgeen recht is, rijst altijd in de algemeene schatting en van die schatting hangt de macht af van een Staat." (1)

Het Hof van St.-James, getroffen door die waardige taal,

(1) Ortolan. II, p. 317.

gaf eindelijk toe en zond een buitengewoon gezant naar Lissabon, die, in tegenwoordigheid van het geheele corps-diplomatiek, de verontschuldigingen des Konings van Engeland den Koning van Portugal aanbood. Daar echter de teruggave van de Fransche buitgemaakte oorlogschepen niet werd verkregen, bleef voor Frankrijk een grief bestaan, zooals in 1762 uit de oorlogsverklaring van dat rijk aan Portugal bleek.

Nog andere voorbeelden zijn te noemen:

In 1665 lagen 70 Hollandsche koopvaarders, in afwachting van de Ruijter's convooi in de onzijdige haven van Bergen, toen een Engelsch eskader van 14 oorlogschepen zich er voor vertoonde. Hume beweert, dat er een geheim verdrag tusschen Engeland en den Koning van Denemarken was gesloten, tot verdeeling van den rijken buit, doch dat de bevelhebber van Bergen daarmede nog niet bekend was. Deze althans weigerde de uitlevering en stond aan den onversaagden Hollandschen Commandeur Pieter de Bitter toe, dat deze tot verdediging een gedeelte zijner matrozen aan de wal in de forten bracht tot bediening van het geschut.

Het vereenigd vuur van de koopvaardijschepen, waaronder vele Smyrna-vaarders en dat der forten, deed het Engelsch eskader met verlies van 2 schepen terugdeinzen.

In 1781 viel de Fransche Admiraal de Suffren het Engelsch eskader aan, dat onder den Commodore Johnstone in eene baai van de Kaapverdische Eilanden voor anker lag.

In 1800 nam het Engelsch fregat *Squirrel*, in de onzijdige Deensche havens, Zweedsche schepen en ontzag zich niet aldaar nog andere maatregelen van geweld te plegen.

Denemarken eischte genoegdoening, met name de vrijlating der schepen.

De Engelsche regeering wilde daarover door zijn prijsgericht uitspraak laten doen. Denemarken beriep zich echter op zijne souvereine rechten en verwierp de bevoegdheid der Engelsche prijsgerichten. Het verkreeg ten slotte de vrijlating der schepen. Zie de gewisselde nota's bij Ortolan. (1) Het is intusschen niet te ontkennen dat het bezwaarlijk is, als vaste regel aantenemen, op neutraal gebied uitwijkende oorlogschepen evenals op neutraal gebied uitwijkende landtroepen te behandelen. Landtroepen van oorlogspartijen wijken op neutraal gebied nimmer uit, dan om zich aan krijgsgevaar te onttrekken; oorlogschepen

(1) *Diplomatie de la mer*, t. III, p. 413 *et suiv.*

daarentegen mogen ook, in geval van zeenood en gebrek aan scheepsbehoeften, de onzijdige havens vrij binnenloopen. Het kan dus soms moeielijk zijn uittemaken, wanneer het voor die schepen een ontwijken aan krijgsgevaar is geworden. Hier zou den bij het blokkaderecht aangenomen regel van *klaarblijkelijk* gevaar kunnen gelden, terwijl twijfel ten gunste van het asylrecht beslist.

Den 9den Mei 1864 bleef het Engelsch fregat *Aurora* aan de zuiderpunt van Helgoland, ten einde te waken dat de strijd, die tusschen het Deensch eskader onder kapitein Suenson en het Oostenrijksch-Pruisisch eskader onder kapitein Tegetthof, in de nabijheid van Helgoland, werd gevoerd, niet op het neutraal zeegebied van dat eiland werd overgebracht.

Toen b. v. het brandende Oostenrijksche admiraalschip *Schwartzenberg*, gevolgd door de overige schepen van het eskader naar Helgoland koers zette, werden zij niet verder dan tot $4^1/_2$ zeemijl van Helgoland door de Denen achtervolgd. Ware die vervolging tot aan de grens van het neutraal gebied voortgezet kunnen worden, dan zou het van de Oostenrijkers een ontwijken aan oorlogsgevaar geweest zijn. Het verbonden eskader had alsdan, volgens den besproken niet geldigen regel, ontwapend moeten worden en gedurende den oorlog niet meer mogen dienen. Thans bleef alles binnen de grenzen van het asylrecht. Later liep het eskader, na het eindigen van den inmiddels gesloten wapenstilstand, weder uit.

Omtrent het handhaven van het neutraal gebied van Havanna in 1870 behelst het rapport van den Kapitein-Luitenant Knorr van de Pruisische Stoom-Kanonneerboot *Meteor*, na vermelding van een gevecht in open zee in de nabijheid van Havanna tegen de Fransche Aviso *Bouet* gevoerd, waarbij deze een schot in den ketel ontving, het volgende: »zij (de Aviso) zette in aller ijl zeil bij en stuurde regelrecht op de haven van Havanna. Toen wij om $4^3/_4$ uur met volle kracht weder opstoomden en haar met boeggeschut vervolgen konden, had zij zich zóóver verwijderd en was zij zóó dicht bij het land gekomen, dat onze granaten haar met den hoogst mogelijken opzet niet bereiken konden, terwijl nadat wij drie of vier schoten hadden gedaan, de Spaansche raderkorvet *Herman Cortez*, welke, om de neutraliteit van de Spaansche wateren te verdedigen, Z. M. Kanonneerboot *Meteor* tot in zee was gevolgd, een schot deed, tusschen het Fransche schip en ons, circa 1000 pas voor de boeg der Kanonneerboot, om daarmede aantetoonen, dat onze granaten het neutraal gebied bereikten en mijne verdere vervolging onmogelijk te maken."

308. Wanneer oorlogschepen van oorlogspartijen een neutraal zee- of kustgebied doorvaren, is dit schending van onzijdigheid, als die vaart, ongeacht een bijzonder verbod van de zijde van den neutralen Staat, wordt voortgezet.

Zie Bluntschli (§ 772), Heffter (§ 147) en Ortolan. (1) Volgens den eerste is het geen volstrekte plicht van den neutralen Staat de doorvaart te verhinderen, doch kan deze zulks doen.

Het rechtsverschil tusschen doorvaart en doormarsch wordt door Ortolan daaraan toegeschreven, dat: 1°. doormarsch van troepen gewoonlijk met schade en last voor de onzijdige landstreek en inwoners gepaard gaat, doorvaart natuurlijk niet; 2°. de neutrale Staat over zijn landgebied onbeperkt, over zijn zeegebied echter slechts in beperkte mate rechten uitoefent. Hierbij kan gevoegd worden, dat de landgrenzen bepaald zijn aangewezen, het zeegebied daarentegen niet is afgebakend, en dat waar het meerdere: toelating in neutrale havens, geoorloofd is, het mindere: de doorvaart, mede kan worden toegestaan.

§ 309. De neutrale Staat is bevoegd het ankeren, stilliggen of kruisen op de kust, binnen het zeegebied van den neutralen Staat, aan oorlogschepen van oorlogspartijen te ontzeggen, te meer wanneer die oorlogsbodems vergezeld zijn van transportschepen met landingstroepen bemand.

Indien de Staat, van die bevoegdheid gebruik makende, dit aan eene der oorlogspartijen ontzegt, mag hij — onzijdig willende blijven — datzelfde aan de andere partij niet toestaan.

De bevoegdheid is een natuurlijk gevolg van de souvereine rechten van den Staat op al wat tot zijn gebied behoort. Meesttijds zal de neutrale Staat, uit politiek belang, van die bevoegdheid gebruik behooren te maken, om te voorkomen dat door eene oorlogspartij van het neutraal gebied misbruik worde gemaakt; om b.v. bij verrassing te landen en over dat gebied troepen op het territoir van de andere oorlogspartij overtebrengen.

§ 310. De neutrale Staat is gerechtigd naar goedvinden toetelaten of te verbieden, dat oorlogschepen of kapers van

(1) *Diplomatie de la mer*, t. III, p. 240.

eene oorlogspartij met prijzen in zijne havens of zeegaten binnenloopen.

Heeft hij niet aangekondigd dat prijsgemaakte schepen niet worden toegelaten, dan sluit dit het recht in voor oorlogschepen om in de havens met prijzen binnenteloopen. (1)

Het *toelaten* van prijzen in neutrale havens kan geschieden op grond, dat de neutrale Staat niet het recht heeft zich met de gevolgen te bemoeien van handelingen, door eene oorlogspartij krachtens het oorlogsrecht verricht, zoodat het prijsgemaakt schip, als het de vlag voert van de partij, die het prijs maakte, voorloopig moet beschouwd worden als eigendom van dien Staat of diens onderdanen. (1)

Het *verbieden* kan geschieden op grond, dat iedere Staat in zijne eigen havens, waar alleen hij de politie uitoefent, rechtens vrijheid heeft het binnenkomen van die havens opentestellen of te sluiten, naarmate hij dit in het belang of voor de rust van het rijk noodig acht. (2)

Vroeger werd het opbrengen van prijzen in neutrale havens veeltijds bij tractaat gewaarborgd; b.v. bij art. 22 van het Tractaat van 20 April 1662, te Parijs tusschen de Republiek der Vereënigde Nederlanden en Frankrijk gesloten, en bij art. 13 van het Tractaat tusschen dezelfde Machten, in 1713, bij den vrede van Utrecht aangegaan.

Daar het toelaten van prijzen tot eene reeks van reclames en moeielijkheden kan leiden en den onzijdigen Staat meer rechtstreeks met de gevolgen van den oorlog in aanraking brengt, maken de onzijdige Staten meesttijds van hun recht gebruik om de prijzen in hunne havens niet toetelaten. Het modern volkenrecht wraakt bovendien meer dan voormaals elke begunstiging van den oorlog, vooral wanneer zij den roof van den bijzonderen eigendom geldt.

Het *in bewaring nemen* van prijzen, om den kaper of kruiser in de gelegenheid te stellen met meer spoed of meer gemak op nieuwen buit uittegaan, begunstigt dien roof ontegenzeggelijk. Dit mag, volgens Bluntschli, niet worden vergund, daar het feitelijk gebruikmaken van neutraal gebied tot oorlogsdoeleinden is. De Nederlandsche regeering heeft, 20 Juli 1870, verklaard de prijzen in de havens van den Staat niet toetelaten.

(1) Halleck, II, p. 183; Sir Travers Twiss II, p. 450.
(2) Ortolan, t. III, p. 260.

§ 311. Niet elke overtreding van bijzondere personen, wel eene grove of doorgaande nalatigheid in het verhinderen of bestraffen daarvan, kan den neutralen Staat als schending der neutraliteitsplichten worden toegerekend.

Zoomin als de Staat, binnen zijn gebied, elke overtreding tegen zijne wetten of het plegen van misdrijven kan voorkomen, evenmin is het mogelijk steeds te beletten, dat eenig individu in strijd met de neutraliteitsplichten handele.

§ 312. Bij het niet nakomen van de neutraliteitsplichten door een Staat, kan de oorlogspartij, die daardoor is benadeeld, genoegdoening of schadevergoeding vorderen en, in zeer ernstige gevallen, verklaren van hare zijde de neutraliteit niet meer te eerbiedigen.

Terecht wijst Bluntschli er op, dat schending van neutraliteitsplichten nog geenszins aan de partij, die benadeeld is, het recht verleent onverwijld hem, die in zijne plichtsvervulling te kort schoot, als *vijand* te behandelen. In vele gevallen zou dit toch buiten eenige verhouding met de overtreding staan. Dikwerf is de eenvoudige verzekering van den neutralen Staat, tegen herhaling van overtreding te zullen waken, of wel, zoo mogelijk, herstel van onrecht voldoende.

Bij schadevergoeding wordt meesttijds slechts de *directe*, niet de *indirecte* schade berekend. Het is echter noodzakelijk dit duidelijk te verklaren. De verwikkelingen tusschen Engeland en de Vereenigde Staten van Noord-Amerika, in 1872 gerezen omtrent de bevoegdheid van het in de Alabama-quaestie ingeroepen scheidsgericht te Genève, om ook over de indirecte schade te oordeelen, bewijzen het noodzakelijke daarvan.

§ 313. De neutrale Staat heeft het recht bij elken oorlog, binnen de grenzen der algemeene volkenrechtelijke regelen, bijzondere bepalingen te maken betreffende het internationaal verkeer, en regelen omtrent het toelaten van de oorlogschepen der oorlogspartijen op zijn gebied vasttestellen.

Van eene onafhankelijke Mogendheid kan niet gevorderd worden, dat eene *voormaals* aangenomen houding voor *altijd* geldende blijft. Zij heeft slechts eene volkomen onpartijdigheid jegens de oorlogvoerenden in het oog te houden. Bij elken oorlog kunnen de omstandigheden verschillen. Bij den eenen oor-

log zal het gebruik van neutraal gebied geen der oorlogspartijen te stade komen, bij een anderen wel. In het laatste geval worden om, tot vervulling der neutraliteitsplichten, tegen schending van gebied te waken, voorzorgen gevorderd, die vroeger niet werden vereischt.

In de oorlogen van 1859 en 1866 werd door Nederland het beginsel van onbeperkte toelating van de oorlogschepen der oorlogspartijen in zijne havens gehuldigd. Mindere vrijgevigheid, betoond tijdens den oorlog van 1870—1871, zou aan de strijdvoerende partijen geen recht hebben gegeven zich te beklagen over strengere bepalingen dan in die vroegere oorlogen waren gemaakt. In de eerstgemelde jaren had het eene onzijdigheid *zonder* dekking aangenomen, tijdens den laatsten oorlog eene onzijdigheid *met* dekking door verweermiddelen. Geheele eskaders in de havens toetelaten, vooral voor onbepaalden tijd en met onbeperkte vrijgevigheid, zou dus de veiligheid der stelling in gevaar kunnen brengen. De neutrale Staat blijft, tot handhaving van de integriteit van zijn territoir, immer gehouden, niet alleen politievoorschriften te geven, maar ook militaire maatregelen te nemen, die voor eigen veiligheid en tot het uitoefenen zijner plichten als neutralen Staat noodig blijken.

4°. *Eigendom der neutralen op het oorlogsterrein.*

§ 314. De eigendom van onzijdigen, welke zich op het oorlogsterrein bevindt, is aan de kansen van den oorlog blootgesteld en onderworpen.

Om aan de behoeften van het leger te voorzien, neemt een bevelhebber al wat hij op zijn weg vindt, zoowel in eigen als in 's vijands gebied, zonder zich te bekreunen wien het goed toekomt. Geldt de regel dat wat genomen ook betaald wordt, dan zijn de bezwaren daartegen zonder gewicht.

In den nacht van den 6den Mei 1877 bombardeerden de Turken de Rumenische haven van Bechet en boorden daarbij vijf Engelsche en verschillende andere met vruchten beladen schepen in den grond.

§ 315. Het inbeslagnemen, op vijandelijk grondgebied, van den eigendom der onderdanen van onzijdige Staten moet worden vermeden.

Buitengewoon dringende oorlogsnoodzaak kan alleen het toepassen van het *droit d'Angarie* rechtvaardigen.

Steeds behoort de inbeslagneming, waar die voorkomt, te geschieden met inachtneming der vormen van courtoisie, welke aan de onderdanen van bevriende Mogendheden is verschuldigd.

Betaling der volle goederenwaarde en volledige schadeloosstelling aan daardoor benadeelde personen wordt vereischt.

Het »*droit d'Angarie*" (jus angariae) wordt het recht genoemd, hetwelk een oorlogvoerende Staat, volgens velen bezit, om ingeval van overwegende noodzaak, tot zelfbehoud, beslag te leggen tot eigen gebruik, op de goederen — met name de schepen — van neutralen. Vooral Lodewijk XIV paste het toe en beschouwde het een prerogatief der Souvereiniteit, om als hij dit voor maritieme expedities absoluut noodig achtte, op de in zijne havens toegelaten schepen, de hand te leggen. Heffter (§ 150) noemt het een »vermeend recht". Hautefeuille (1) bestrijdt het hevig en acht de »angarie", misbruik van macht, noch tot het primitief noch tot het secondair recht te brengen. In zooverre als niet volkomen eigendomsovergang en vergoeding voor *alle* schaden aan den neutralen bezitter door de oorlogspartij wordt verleend (2), deel ik zijn gevoelen, daar een neutrale niet aan een der partijen diensten, in verband met den oorlog staande, mag bewijzen.

Zoodra eene oorlogspartij echter, door nooddwang gedreven, grijpt wat voor de hand ligt, in eigendom en vrije beschikking neemt wat hij vindt en alle schaden voor zijne rekening neemt, dan vervalt de neutraliteitsschending, want het is niet meer de neutrale, die den dienst verricht, maar de oorlogspartij zelve. In strijd met het gevoelen van Hautefeuille (2) vermeen ik dat in zoodanig geval een veldheer recht heeft aldus te handelen. Er kunnen in den oorlog zoodanige oogenblikkelijke en dringende eischen van zelfbehoud voor den Staat voorkomen, dat een veldheer niet vragen of onderzoeken kan, wien de zaken toekomen, die hem redden of in den nood, waarin hij verkeert, dienstig zijn kunnen. Mits de schade betaald worde, moet hij nemen en

(1) Hautefeuille, t. IV, p. 434.
(2) Id p. 445.

grijpen, al wat hem tot redding dienen kan, evenals de drenkeling zich vastklemt aan al wat onder zijn bereik valt. Hautefeuille zegt dat ook dan »*le principe de l'indemnité ne pourrait justifier la violation du droit des gens*" en Gessner (1) deelt dat gevoelen, doch het beginsel van Angarie, uit dringenden nooddwang tot zelfbehoud, met ruime en volledige schadevergoeding, is naar mijne beschouwing, wel degelijk een beginsel van het »droit primitif." De m. i. verkeerde opvatting van Hautefeuille vindt gedeeltelijk zijn oorzaak, dat hij het schip beschouwt te zijn een (2) *dêmembrement du territoire de son Souverain.* Met een koopvaarder is dit in dien uitgestrekten zin niet het geval (3) Eene oorlogspartij mag nemen op eigen en vijandelijk, niet op neutraal territoir. Ware de fictie, welke schip als territoir doet beschouwen — ook op de handelschepen uitgestrekt, — volkomen, dan zou zij logisch voortgezet moeten worden, zóóver dat dan ook aangenomen werd dat dit schip zich niet in of op ander territoir bevindt, zoodat het recht van Angarie er niet op *kan* worden toegepast. Zóóver gaat echter de assimilatie alleen ten aanzien van oorlogschepen en tot deze strekt de »Angarie" zich dan ook niet uit.

Phillimore zegt het volgende er over: (4) »De maatregel door de Franschen »droit d'Angarie" genoemd is eene daad van een Staat, door welke vreemde zoowel als privaatschepen van onderdanen, welke zich binnen de jurisdictie van den Staat bevinden, genomen en gedwongen worden soldaten, ammunitie of andere oorlogsbehoeften overtevoeren, met andere woorden, tegen hun wil, deel te nemen aan dadelijke vijandelijkheden tegen eene macht, met welke zij in vrede verkeeren. De eigenaars van die schepen ontvangen betaling van de vracht vooruit. Zulk een maatregel is niet zonder de sanctie van gewoonte en practijk en de goedkeuring van menig goed schrijver over internationaal recht; doch indien de rede der zaak en het hooge beginsel van nationale onafhankelijkheid behoorlijk worden beschouwd, kan het alleen verontschuldigd en misschien te nauwernood gerechtvaardigd worden door die duidelijke en overweldigende noodzakelijkheid, welke een individu kan dwingen, tot zelfverdediging paard en wapens van zijn buurman te grijpen. In elk geval eischt de

(1) Gessner, *Le droit des neutres sur mer* p. 325.
(2) Hautefeuille IV p. 436.
(3) Vergelijk §.
(4) Phillimore, III, p. 41.

billijkheid, dat de eigenaars van zoodanige goederen en schepen vergoeding ontvangen voor alle schaden, door het afbreken van hunne wettige winsten veroorzaakt, en voor de mogelijke vernieling van deze zaken zelve, ofschoon eene autoriteit van het gewicht als Massé »zegt dat het gebruik tot nu toe zoo ver niet is gegaan."

Den 21sten December 1870 werden 5 Engelsche kolenschepen, die te Duclair, in de Seine, in ballast lagen, door de Duitschers in beslag genomen, om die rivier voor naderende Fransche kanonneerbooten te versperren. De gezagvoerders der schepen ontvingen eene schriftelijke belofte tot vergoeding der volle waarde. De *Daily News*, het orgaan der Engelsche pers, dat deze zaak het kalmst besprak, achtte dit niet voldoende. Ook de zeelieden, onverwachts van have en bestaan beroofd, moesten, volgens dat blad, schadevergoeding ontvangen. »Er is gezegd," was daartoe het betoog, »dat die Engelsche kolenschepen zich in een door vijandelijke troepen bezet land bevindende, geen recht hadden eene andere behandeling te verwachten of te vorderen, dan aan de inlandsche bevolking wedervaart. Dat is eene dwaling. Die kolenschepen waren met vergunning der Duitschers, dus zeker niet in hun nadeel, de rivier tot Rouaan opgevaren. Zij mochten derhalve eene andere behandeling dan de Fransche schepen verwachten.

»Zijn zoodanige inbeslagnemingen in den oorlog ten nadeele der onzijdigen soms onvermijdelijk, dan behooren zij, door ruime schadevergoedingen voor al de benadeelden, te worden goed gemaakt."

De wijze, waarop het inbeslagnemen plaats vond, schijnt ruw en beleedigend voor de Engelsche vlag te zijn geweest. Den 29sten December verzocht de Engelsche regeering daaromtrent aan Graaf von Bismarck opheldering. Den 2den Januari daaraanvolgende werd door dezen zijn leedwezen over het gebeurde betuigd, onmiddellijk onderzoek beloofd en rechtmatige schadeloosstelling toegezegd.

Den 8sten Januari ontving de Pruisische gezant te Londen nogmaals van Graaf von Bismarck te dezer zake een telegram. Zij was van den volgenden inhoud: »Het rapport van den Duitschen bevelhebber aangaande de zaak der Engelsche schepen, welke men in de Seine heeft doen zinken, is nog niet ontvangen; echter zijn de voornaamste feiten bekend. Deel aan Lord Granville mede, dat wij oprecht betreuren dat onze troepen, tot afwending van een oogenblikkelijk gevaar, genood-

zaakt zijn geweest Britsche vaartuigen in beslag te nemen en dat wij vorderingen tot schadevergoeding zullen aannemen. Wij zullen de waarde der schepen betalen zonder aftewachten dat beslist zij door wien de schadevergoeding verleend moet worden. Zijn de verontschuldigingen niet volkomen gegrond, dan zullen de schuldigen worden gestraft."

De positie van den occupator tegenover onderdanen van neutrale Mogendheden is natuurlijk niet dezelfde als die tegenover de burgers van den Staat, waarmede hij in oorlog is. Vandaar dat, waar het slechts eenigszins mogelijk is, de goederen van onzijdige onderdanen onaangeroerd moeten blijven. Ook dat heeft echter zijne grens. Is de eigendom b.v. een kasteel, dat in eene slaglinie ligt, of wel een veetransport, terwijl het leger gebrek lijdt, enz., dan mag de occupator de hooge oorlogsbelangen niet in de waagschaal brengen voor de zucht, om niet aan den eigendom der neutralen te raken. Trouwens dat goed, op vijandig territoir, heeft in vredestijd gedeeld in de baten; het kan nu ook de schaden niet geheel ontloopen, en is in zóóverre aan de wetten van den veroveraar onderworpen, als de loop van den oorlog dit bepaald onvermijdelijk doet zijn.

Die buitengewone oorlogsnoodzaak onderwerpt m. i. in den landoorlog het neutraal goed op vijandelijk territoir aan eene soortgelijke exceptie als in den zeeoorlog met de contrabande en het recht van blokkade het geval is, ofschoon de mate van nadeel in den landoorlog, vergeleken bij die, welke den eigendom der neutralen ter zee treft, zóó gering is, dat de vergelijking juist daardoor gevaar loopt minder juist te zijn.

Dahn verdedigt nagenoeg op gelijke gronden het gebeurde met de schepen bij Duclair [1].

5°. *Recht van handeldrijven tusschen oorlogvoerenden en neutralen.*

§ 316. Een oorlogvoerende Staat kan omtrent de scheepvaart en handel der neutralen op rivieren, welke de grens van het oorlogs- of van het operatietooneel uitmaken of daar doorheen stroomen, de beperkende bepalingen vaststellen, welke hij voor de veiligheid zijner operatiën noodig

---

(1) *Jahrbücher* 1872. No. 14. S. 139.

acht, al bestaan omtrent de vaart op die rivieren internationale verdragen, welke haar tot gemeen goed maken.

In Mei 1877 deelde de Verheven Porte aan de Buitenlandsche mogendheden mede dat de Opperbevelhebber van het Turksche leger, de volgende proclamatie nopens de maatregelen op de Donau had genomen:

»De opperbevelhebber brengt, krachtens het recht en de bevoegdheid die hem toebehooren, het navolgende ter algemeene kennis:

»De oorlog tusschen het Ottomanische rijk en Rusland uitgebarsten zijnde, wordt dat gedeelte van de Donau, hetwelk door het Ottomanische grondgebied wordt omgeven, als defensielinie beschouwd. De elders met betrekking tot de scheepvaart en den handel der onzijdige schepen gevolgde regelen zijn hier niet van toepassing. Dien ten gevolge is het aan ieder schip verboden, zich in dat gedeelte van de Donau te bewegen en aldaar handelsbedrijven te verrichten.

»De bepalingen omtrent spionneering zullen van 21 April (oude stijl) af worden toegepast op de kapiteins en gezagvoerders van alle stoom- en andere vaartuigen, klein of groot, die dit verbod zouden overtreden, of die zich niet tot de autoriteiten zouden wenden.

»De vaartuigen zullen evenals hunne ladingen worden in beslag genomen en verbeurd verklaard.

»Intusschen mag de lading van elk schip, dat tot 21 April op de bedoelde punten van de Donau mocht zijn opgehouden, niet worden in beslag genomen, bijaldien zij niet in oorlogscontrabande bestaat.

»De onderwerpelijke bepalingen zijn van algemeene toepassing. De burgerlijke en militaire autoriteiten zullen aan de stipte tenuitvoerlegging daarvan de hand houden."

§ 317. Onderdanen van neutrale Staten hebben het recht, gedurende den oorlog, evenals in vredestijd, met de onderdanen van oorlogvoerenden handel te drijven.

Ten gevolge van den oorlogstoestand bestaan op dezen regel twee uitzonderingen: de contrabande voor sommige artikelen en de blokkade voor sommige plaatsen.

1°. Een Staat, als oorlogspartij, heeft niet het recht van een anderen Staat — die neutraal is en met de tegenpartij geen

betrekkingen onderhoudt, welke eene strikte onzijdigheid kunnen kwetsen — te vorderen, dat deze eenige verandering make in zijn gewonen omgang, handel of verkeer met de tegenpartij. (1)

Vroeger werd dit recht betwist.

De oorlogvoerende Staat belette ook den handel der neutralen met het vijandelijk gebied. Thans worden echter algemeen betere rechtsbegrippen gehuldigd. Handel is een vredes- geen oorlogsbedrijf.

2°. Het bedoeld recht is niet te beperken, uit overweging dat een oorlogvoerende Staat, tijdens den oorlog, soms meerder vrijheid van handelsverkeer vergunt dan het vóór den oorlog toestond en nà den oorlog waarschijnlijk toestaàn zal. Bluntschli (§ 799) stelt dezen regel, als tegenstelling van den zoogenaamden *Regel van* 1756, door de Engelschen voor het eerst aangenomen, toen Frankrijk, door de Engelsche marine verhinderd met zijne koloniën handel te drijven, aan de Republiek der Vereenigde Nederlanden het recht toekende dien handel overtenemen. Dat de Hollanders daardoor uitsluitend bevoordeeld werden, deed niets ter zake. Dat verleende geen recht hun schepen wegtenemen. Engeland deed dit, op grond dat geen *nieuw*, alleen het *gewoon* handelsverkeer (*customary trade*) was veroorloofd. Eene gezonde handelsbeweging bepaalt zich niet tot *oude*, maar zoekt steeds *nieuwe* wegen. Het handeldrijven met de koloniën des vijands kon — indien die niet in staat van blokkade verkeerden — moeielijk in strijd worden geacht met het wezen der onzijdigheid. Nu de ruimere beginselen van vrijen handel meer ingang vinden en het verbreken van monopoliën de hekken en dammen doet wegvallen, die aan het vrij internationaal verkeer en de ontwikkeling der volken in den weg staan, zullen de menigte uitzonderingsbepalingen, steeds bij kunstmatige toestanden gevorderd, overbodig worden. Bij een natuurlijken handelsweg en eene vrije handelsbeweging, is het al of niet bestaan van den regel van 1756 tamelijk onverschillig. Evenzeer is het gelegen met den kusthandel (*cabotage*), vroeger, mede veeltijds in vredestijd, slechts aan ingezetenen toegestaan.

3°. Ofschoon het oorlogsrecht der beschaafde volken aan oorlogspartijen nog het recht toekent den bijzonderen eigendom ter zee der onderdanen van den *vijandelijken* Staat aantetasten,

---

(1) Berg van Middelburg, Afschaffing van de kaapvaart, blz. 161. Hübner, *De la saisie des batimens neutres*, I, p. 68.

strekt zich dat recht althans niet meer uit over onderdanen van onzijdige Staten. De oorlogvoerenden zijn alleen bevoegd den neutralen handel te beperken bij blokkade en het beletten van handel in oorlogscontrabande, omdat het daarbij handelingen geldt met het wezen der neutraliteit in strijd.

§ 318. De onzijdige vlag dekt de vijandelijke lading, met uitzondering van contrabande.

Ofschoon voortvloeiend uit de algemeene stelling der vorige § verdient dit beginsel — het tweede dat bij de verklaring van Parijs in 1856 is aangenomen — afzonderlijke beschouwing.

Lamprédi, hoogleeraar te Pisa, Hübner, Deensch rechtsgeleerde, beroemde schrijvers uit de laatste helft der 18de eeuw over de rechten der neutralen, verschillen in opvatting van rechtsgrond, ofschoon beiden het wenschelijke eener algemeene erkenning van de stelling: »de vlag dekt de lading," beamen. De eerste kent aan de neutralen het recht toe hunne schepen met vijands goed, mits geen contrabande, te bevrachten; maar evenzeer aan de oorlogvoerenden om die schepen aantehouden en zich tegen betaling van de vracht, van de lading meester te maken. Het onschendbare der neutrale bevrachting berust alsdan slechts op eene gematigdheid van de oorlogvoerenden, die er van afzien hun recht toetepassen. Ook Wheaton noemt dit eene concessie. (1) Hübner's redeneering daarentegen is de volgende: (2) »De onzijdigen hebben gedurende den oorlog het recht met de oorlogvoerenden op denzelfden voet handel te drijven als in vredestijd; de commissiehandel is een vredesgebruik; derhalve is deze ook in oorlogstijd vergund en dekt de onzijdige vlag de lading." Hij leidt de stelling derhalve van natuurrecht en algemeene rechtsbeginselen af.

Zij, die in den Staat niet uitsluitend eene zelfzuchtige figuur zien, naar vermeenen dat tot diens plicht behoort om andere natiën in oorlogstijd zoo weinig mogelijk nadeel toetebrengen, maar daarentegen in vredestijd zooveel goed te doen, als met de verplichte zorg voor eigen welzijn is overeentebrengen, kunnen van die theorie èn het beginsel van de vrije vlag èn dat der onschendbaarheid van den bijzonderen eigendom afleiden.

Het is dus slechts schijnbaar, dat, nu het beginsel door de Parijsche verklaring algemeen is erkend, de strijd over den

(1) Wheaton, *Eléments du droit international*, t. 2, p. 105.
(2) Hübner, *Saisie des batimens neutres*, I, p. 209.

rechtsgrond zijn belang zou hebben verloren. Het vrijverklaren van 's vijands goed in neutrale schepen kan wellicht in den vervolge tot het vrijverklaren van den bijzonderen eigendom ter zee leiden. De rechtsgrond behoudt dus practische waarde.

Het beginsel der vrije vlag is voor ons, Nederlanders, van het hoogste gewicht, niet het minst, omdat het als 't ware door onze historie is ingeweven. Dit vooral noopt tot eene eenigszins uitvoerige geschiedkundige schets.

Toen, na de ontdekking van Amerika, de zeevarende natiën, in stede van door vrijheid naar aller ontwikkeling van handel te streven, uit onderlingen naijver trachtten monopoliën te vestigen, waren het alleen de Nederlanden, die volkomen vrijheid van handel voorstonden. De meerdere ontwikkeling van de bewoners dezer gewesten, gevolg van gunstige ligging aan zee en van in hardnekkigen kamp verworven, ofschoon in reactie niet altijd zuiver gehouden politieke- en gewetensvrijheid, bleek niet alleen uit het hooge standpunt, dat wetenschap en kunst bij hen hadden bereikt, maar tevens uit het feit, dat zij, reeds toen beter dan andere natiën, het ware belang van den wereldhandel en daarmede ook dat van hen zelven inzagen en voorstonden. De aard en uitgestrektheid van hun handel droeg daartoe niet weinig bij. Hunne belangrijke commissievaart en hun doorvoerhandel leverden de grootste voordeelen, en hunne talrijke koopvaarders werden het rijkst bevracht, wanneer de handel ook bij andere volken bloeide. (1) Vandaar hun streven om dien handel van elke belemmering te bevrijden. In oorlogstijd was ook die der neutralen steeds aan groote gevaren blootgesteld. Volgens het »*Consulat de la mer*," dat in de eerste tijden van het Europeesch recht als richtsnoer voor het maritiem verkeer der volken gold, kon de vijandelijke lading prijsgemaakt worden, doch werd het onzijdig schip, dat haar vervoerde, vrijgelaten. De kaper moest zelfs aan den kapitein van het schip den bedongen vrachtprijs uitbetalen. Koning Hendrik III van Frankrijk vaardigde echter, uitsluitend om de kaapvaart aantemoedigen, in 1584 een edict uit, volgens hetwelk het aanwezig zijn van vijandelijk goed voldoende werd gerekend om ook het onzijdig schip en de overige onzijdige lading prijs te verklaren. De regel dezer oude Fransche wet werd dus: »*Robe ennemie confisque robe et navire amie.*"

Het eerste Tractaat, waarin van dien regel afgeweken en

(1) Cauchy, *Le droit maritime international*, t. 2, p. 163.

het beginsel *vrij schip vrij goed* toegepast werd, was dat in 1604 tusschen Hendrik IV van Frankrijk en de Verhevene Porte gesloten. (1)

Het was echter, merkt Wheaton op, geen wederkeerige conventie, doch slechts eene eenzijdige, een concessie van de zijde van den Sultan. (2)

De Nederlanders wisten echter Frankrijk, ofschoon het slechts noode en tijdelijk toegaf, overtehalen in zijne maritieme rechtsbeginselen matiging te brengen. Den 18den April 1646 werd tusschen de Republiek en Frankrijk een Verdrag gesloten, waarbij, voor het eerst, ten gunste der Nederlandsche schepen, de ordonnantie van 1584 van Hendrik III voor den tijd van vier jaren geschorst en het beginsel *vrij schip vrij goed*, met uitzondering van contrabande, gehuldigd werd. Middelerwijl wisten de Hollandsche Staatslieden te bewerken, dat ook in het Tractaat van de Marine, den 17den December 1650 te 's Hage tusschen de Vereenigde Nederlanden en Spanje gesloten, in art. 14 werd bepaald: »Maar andersints oock sal liber en vry zyn alle hetgene inde schepen, toebehoorende de ondersaten van de hooghgemelde Heeren Staten Generael zyn zal, alhoewel de ladinge ofte een gedeelte van dien de vyanden van den hooghgemelden Heer Koning toebehoorde, uytgesondert de coopmanschappen van contrebande, ten opsichte van dewelcke men sich zal reguleren na het geene in de voorgaande articulen is gedisponeert." Frankrijk echter bleek later niet te bewegen te zijn het Tractaat van 1646 op denzelfden voet te hernieuwen. Hoogst merkwaardig is de brief, dien de Gezant der Republiek aan het Hof van Frankrijk, W. Boreel, bij het overzenden van een »Concept-Tractaat van nieuwe alliantie," den 26sten December 1653 aan Johan de Witt schreef:

»In de Poincten van 't Reglement, by my tot de Marine versocht, hebbe ick wel konnen bemercken, dat Vrankryck verder soude gaen, indien den Oorlog met Spaignen niet en obsteerde. Sy houden dat nu voor een maxime ende oirbaer voor haere saeken, dat haeren vyand niet en behoort beschermt, nochte bedient te worden door haere Ho. Mog. onderdanen schepen: te weten in 't vervoeren van harer vyanden eygen waren en commoditeyten, ofte van die, die voor haerer vyanden reeckeninge syn, als alleen onder peryckel ende peene, indien sy die

(1) Cauchy, *Le droit maritime international* t. 2, p. 172.
(2) Wheaton, *Eléments du droit international*, t. 2, p. 106.

in de voorz. Nederlandsche schepen vinden, dat soodanige vyands goet sal syn van goede pryse: dat men 't selve uyt de Nederlandsche schepen lichten en confisqueren doen sal, afgaende van hare voor desen gesustineerde Wet ende Ordonnantie van Koning François Premier ende Henry Troisième. Dat daerom de voorseyde Nederlandsche schepen, selfs ende haerer eygener ende andere neutrale ingeladen goederen, in 't toekomende niet meer en zullen werden geconfisqueert, daer door dan, als nu, soude komen te cesséren, de vorige geobserveerde Regul, dicterende *que la Robe d'Ennemi confisque celle d'Ami.*

»Haere Ed. seggen ook, dat de rechte sin ende 't verstand van d'Articulen des voorleden Tractaets provisioneel van de Marine A° 1646 gemaeckt, ende nu geëxpireert, ook soodanig is, ende dat sy nu in plaetse van vier jaren, die Wet zullen interpretéren ende derogéren (soo verre als boven is gesegt) voor altyd in 't reguard van haer Ho. Mog. Onderdanen, alleen, ende van geen andere Natiën. Soo dat alle voorseyde anderen Natiën hier in Vrankryck sullen werden getracteert, nae den Regul van haere voorseyde oude gesustineerde.

»Ick hebbe alle mogelycke devoiren gedaen, om te verkrygen, dat *vry schip maeckt vry goedt;* dan toch noch toe hebbe 't selve niet konnen obtineren." (1)

Allengs werden de beginselen *vrij schip vrij goed* en *onvrij schip onvrij goed* in vele tractaten der 17de eeuw, ook door Frankrijk, Engeland en andere Rijken, neergelegd, (2) met name in 1659 bij den vrede der Pyreneën en in 1678 in het Tractaat van Commercie, Navigatie en Marine, tusschen de Vereenigde Nederlanden en Frankrijk aangegaan.

De vredesverdragen, in 1713 te Utrecht gesloten, die geruimen tijd het conventioneel recht van Europa uitmaakten en de betrekkingen tusschen de volken regelden, werden onmiddellijk gevolgd door afzonderlijke scheepvaart- en handelsverdragen, welke in 1812 nog door een Minister van Frankrijk (den Hertog van Bassano in een rapport aan Napoleon) beschouwd werden als, ten opzichte van de maritieme rechten der onzijdigen, de wet te zijn aan de volken gemeen.

Omtrent het hier behandelde punt vinden wij in zoodanig Tractaat, den 11den April 1713 te Utrecht, tusschen de Nederlandsche gewesten en Frankrijk aangegaan, aan het slot van

(1) Brieven, Geschreven ende gewisselt tusschen Johan de Witt ende de gemaghtigden van den Staedt der Vereenighde Nederlanden, 1ste dl, blz. 66.
(2) Ortolan, *Diplomatie de la mer*, t. 2, p. 111.

art. 26: »ende alsoo hier boven vastgestelt is, dat een vry schip sal vry maken de waren daar in geladen, zoo is daerenboven geaccordeert en verdragen, dat de vryigheydt sigh oock sal uytstrecken over de persoonen, die haar sullen bevinden in een vry schip, tot soodanige effecte, dat niettegenstaende sy waren vyanden van de een en de andere partye, of van een van de selve, sigh echter bevindende in een vry schip, daer uit niet gelicht mogen werden, ten zy het waren Oorloghs luyden, en in effective dienst van de selve vyanden."

Vooruitgang in vrijzinnige opvatting was in het conventioneel recht dus merkbaar. Ongelukkiglijk bepaalde zich die vooruitgang grootendeels tot de geschreven letter. De wetten in Frankrijk en Engeland werden, wellicht ten gevolge van den tegenstand, dien het beginsel *vrij schip vrij goed*, voornamelijk van de zijde der kapers, ontmoette, niet met de tractaten in overeenstemming gebracht, (1) zoodat het confisqueeren van vijandelijk goed, aan boord van neutrale schepen bevonden, al te dikwerf plaats had.

Het recht der neutralen, dat ter zee het meest miskend en overtreden werd, ontving eerst een degelijken grondslag en een krachtigen steun in de vestiging van de Republiek der Vereenigde Staten van Noord-Amerika, en ten gevolge van de politiek van neutraliteit, welke door dezen aldra machtigen Staat werd gevolgd. Onverwijld de taak opvattende, die de Nederlanders voor de vrijverklaring van den handel der neutralen hadden aangevangen, schreef ook deze handeldrijvende Republiek het beginsel: *de vlag dekt de lading*, in haar banier en nam het al dadelijk op in haar Tractaat, den 6den Februari 1778 met Frankrijk gesloten.

Thans eerst, zegt Cauchy, bracht Frankrijk zijne inwendige wetten met het recht in overeenstemming. Het ging nu zelfs verder, want Lodewijk XVI besloot, in vereeniging met Spanje, de jeugdige Amerikaansche Republiek te ondersteunen en voor de vrijheid ter zee en de eerbiediging der vlag met Engeland een zee-oorlog aantegaan. (2)

De Nederlanden, inwendig door partijschappen verdeeld, waren toen het tooneel van een niet zonder kuiperijen gevoerden diplomatieken strijd tusschen den Gezant van Frankrijk en dien van Engeland, waarvan de eerste niets onbeproefd liet om de Republiek in den oorlog met Engeland te trekken. De

(1) Cauchy, t. II, p. 257.
(2) Id. t. II, p. 258.

willekeurige handelingen van Engeland, ten opzichte van de neutrale vlag, gaven daartoe gereede aanleiding.

Door haat tegen de opgestane Amerikaansche gewesten vervoerd, was het geneigd, ook in onschuldig handelsbedrijf of in eene vergunning, verleende hulp en in andere daden, te spoedig een toekennen van souvereiniteits-rechten te zien. Op billijke vertoogen tegen de daden van sommige onderdanen der Staten-Generaal, die de plichten der neutralen niet in acht hadden gehouden, werd door de Staten genoegdoening verleend (het terugroepen van den Gouverneur van St.-Eustatius, die o.a. het saluut van een Amerikaanschen kaper had doen beantwoorden). De eischen van Engeland werden niet zelden op dreigenden toon ingebracht: »*qui parait à L. H. P. trop éloigné de ce qui est reçu et doit avoir lieu entre des Souverains et puissances indépendantes et surtout entre des voisins qui ont été unis depuis si longtems par des liens de la bonne harmonie et de l'amitié mutuelle.*" (1) Het vorderde zaken, niet met neutrale houding overeentebrengen, o. a. om op Paul Jones, die met twee prijzen op de reede van Texel was gekomen, het recht van asyl niet toetepassen en dezen tot afgifte der prijzen te dwingen, waardoor de onzijdige Republiek over het al of niet rechtmatige van den buit en hetgeen in open zee was voorgevallen, zou hebben beslist. (2) Bovendien, om aan de opgestane gewesten het noodige te doen onthouden, verklaarde het, steunende op zijne suprématie ter zee en gunstige geographische ligging, 't vervoer van scheepstimmerhout en andere scheepsmaterialen contrabande. Eene menigte Hollandsche, vooral Amsterdamsche schepen, werden dientengevolge opgebracht en verbeurd verklaard.

Frankrijk dreef en kuipte toen tot het doen verleenen van konvooi. Eerst verklaarde zijn Gezant den 7den December 1778, dat zoo de Staten, volgens het recht der volken en de tractaten, niet zorgden voor de bescherming van hun vlag en handel, deze *partijdigheid* hun alle voorrechten der neutralen en ook andere gunsten zou doen verliezen. Daarop werd, bij ordonnantie van 14 Januari 1779, met uitzondering voor Amsterdam, dat de Fransche wenschen voorstond, een voor den handel gunstig besluit ingetrokken en, om de verdeeldheid tusschen de regenten aantewakkeren, de aan Amsterdam verleende

(1) Memorie, den 26sten Maart 1777, door den Nederlandschen Gezant aan he Engelsche Hof overhandigd.

(2) Zie de Memorie van 29 October 1779 van den Britschen Gezant en het antwoord der Staten-Generaal van 19 November d.a.v.

gunst van lieverlede tot geheel Holland uitgestrekt. Inmiddels had Engeland, 22 Juli 1779, door zijn Gezant, op grond van de alliantie- en garantie-tractaten van 1678 en 1716, de gewapende hulp der Republiek tegen Frankrijk en Spanje ingeroepen. Terwijl de Staten eerst geen en, op herhaald aanzoek, een ontwijkend antwoord gaven, werd, ten gevolge van het voortdurend prijsmaken van Hollandsche koopvaarders door Engelsche kapers, eene handelsvloot, niet met grof hout, maar gedeeltelijk met hennep en ijzer geladen, onder konvooi van den Schout-bij-nacht Bylandt gesteld. De Commodore Fielding gesteund door overmacht, ontzag zich echter niet, 31 December 1779, ongeacht het protest van den Hollandschen Schout-bij-nacht, de onder diens konvooi gestelde koopvaarders te visiteeren en de schepen, die met scheepsbehoeften waren geladen, optebrengen. Deze daad werd den 28sten Januari 1780, gevolgd door een mondelingen en den 21sten Maart d.a.v. door een schriftelijken eisch om hulp. Bij den laatsten werd binnen drie weken categorisch antwoord verlangd, en toen dit ontwijkend werd gegeven, gaf het Hof van Engeland, bij de verklaring van den 17den April, aan de Staten-Generaal kennis, dat het de onderdanen van de Vereenigde Provinciën voortaan slechts op den voet van onzijdigen, die niet door tractaten bevoordeeld zijn, zou beschouwen. Een bijgevoegd rescript beval aan de commandanten van oorlogschepen en kapers: »alle Nederlandsche schepen te nemen, beladen met vijands goed of met wat, naar de algemeene wet der volken, contrabande geacht wordt."

Zòo stonden de zaken, toen ook de Staten-Generaal door Rusland werden uitgenoodigd tot de *Gewapende neutraliteit van het Noorden* toetetreden, welke mede de handhaving van het beginsel *vrij schip vrij goed, contrabande uitgezonderd,* beoogde. Door velen werd dit eene uitkomst, door anderen een valstrik beschouwd. Na lang aarzelen en hevig debat werd den 30sten November 1780, onder protest van Zeeland, Gelderland en Utrecht, tot de toetreding besloten. Engeland, aan de Republiek het recht ontzeggende neutraal te blijven, (1) verklaarde haar daarop 20 December den oorlog, op grond dat de aangegane verbintenissen niet waren nagekomen en onder voorwendsel, dat de onafhankelijkheid der opgestane Amerikaansche gewesten bij geheim verdrag was erkend. De Noordsche gewapende neutraliteit bleek thans, zooals zij werd genoemd, eene *nulliteit*

(1) Brief van Stormont aan Yorke, van 1 Augustus 1780.

in het verleenen van hulp te zijn. De conventie van St.-Petersburg was 24 December 1780 geteekend. De daarbij gestipuleerde en door de Republiek ingeroepen ondersteuning werd echter niet verleend. Men beweerde dat de verbintenis tot onderlinge hulp enkel op onzijdige, niet op reeds oorlogvoerende Mogendheden van toepassing was, en dat de ontstane oorlog geenszins met de toen nog niet geratificeerde conventie in verband stond. In stede van *bijstand* werd *bemiddeling* aangeboden.

Aldus begon een, om de vrijheid van handel en de rechten van de onzijdige vlag ontstane zee-oorlog, waarop de Republiek geenszins was voorbereid, die, met de partijschappen, terzelfder oorzake gevoed, haar het tijdperk van tanende glorie en schielijk verval deden intreden.

Engeland, wien het gevaar boven het hoofd hing, dat de coalitie der gewapende neutraliteit de schaal ten nadeele van zijne toen twijfelachtige overmacht ter zee zou doen overslaan, bood, om dit gevaar aftewenden en de Nederlanden van het Verbond los te maken, in 1782, onder bemiddeling van Rusland aan, op de grondslagen van het Tractaat van 1674, met de Republiek een afzonderlijken vrede te sluiten, volgens welken — schreef diens Staatssecretaris van Buitenlandsche Zaken Fox — »de beginselen van de gewapende neutraliteit in hunne grootste uitgestrektheid op alle contracteerende partijen zouden worden toegepast.” Vrije vaart zou de basis uitmaken van dien vrede. Deze kwam echter niet tot stand. Daarentegen werden in 1783, bij den vrede van Versailles, waarbij Engeland de onafhankelijkheid der Vereenigde Staten van Noord-Amerika erkende en aan den oorlog met Frankrijk en Spanje een eind werd gemaakt, tusschen die Rijken de vredes- en handelsverdragen van Utrecht vernieuwd en bijgevolg de maritieme bepalingen, toen ten voordeele van de vrije vaart onder neutrale vlag gemaakt, bevestigd. (1) Het Vredestractaat, in 1784 tusschen Groot-Britannië en Nederland gesloten, hield echter deze bepaling niet in. Zij kwam evenmin voor in het Vredesverdrag van Amiëns (1802) of in dat van Parijs (1814). In de laatste oorlogen, zoo vóór als na 1856, is het beginsel echter steeds geëerbiedigd geworden.

Frankrijk, dat in den oorlog van 1870—71 verklaarde zich aan de verklaring van 1856 te houden, had — vermits Spanje en de Vereenigde Staten van Noord-Amerika niet tot het ver-

(1) Wheaton, *Histoire des progrès du droit des gens*, t. 1, p. 369.

drag waren toegetreden — de goederen van Spaansche en van Noord-Amerikaansche onderdanen op Duitsche schepen geladen, zoowel als Duitsche goederen op schepen van die Staten gevonden, kunnen prijs maken. Het bleef echter op den weg van vooruitgang en aan het beginsel *vrij schip vrij goed* ook tegenover die Staten getrouw.

§ 318. De onzijdige lading, met uitzondering van oorlogscontrabande, is onder vijandelijke vlag niet te nemen.

Een regel der Parijsche verklaring van 1856, steeds door alle schrijvers als recht en billijk erkend. Dit verhinderde echter niet, dat de uitspraken der prijsrechters in vroeger tijden meermalen anders luidden. ([1])

a. De oorlogscontrabande.

§ 319. De onzijdigen mogen aan oorlogvoerende partijen geen oorlogscontrabande aanvoeren.

Etymologie. Contrabande, vroeger *contra-bannum*, d. i. tegen het verbod of bevel; afkomstig uit de middeleeuwen, toen de Pausen den Christenen, op straf van de ban *(excommunicatie)*, verboden de ongeloovigen van wapenen te voorzien.

Onzijdigen moeten zich, uit den aard hunner onzijdigheid, onthouden van hetgeen het aanvals- of verdedigingsstelsel der oorlogvoerenden kan helpen of belemmeren. De oorlog zou in de hand worden gewerkt, wanneer door de onzijdigen aan de strijdende partijen wapenen, kogels, enz. (oorlogscontrabande) werd geleverd. De stelling berust op algemeene rechtsbeginselen. »Wanneer" — zeide Lord Granville — »ik mijn vijand het zwaard uit de handen heb gewrongen en een omstander geeft hem een ander, kan deze geen aanspraak maken om als onzijdige in den strijd te worden beschouwd." ([2])

Hoe men het eens moge zijn over het gronddenkbeeld, minder eenstemmigheid heerscht, zoodra het aankomt op juiste aanwijzing der artikelen van contrabande.

»Het is," zegt Wheaton, ([3]) »vrij moeielijk de tegenstrijdige autoriteiten overeentebrengen, die zich gronden op de gevoelens der schrijvers, de afwijkende gebruiken der volken en den in-

---

(1) Wheaton, *Eléments du droit international,* t. II, p. 103.
(2) Phillimore, III, p. 320.
(3) Wheaton, t. II, p. 138.

houd der verschillende verdragen, welke tot doel hebben aan dat gebruik den vasten vorm van het positief recht te geven."

Phillimore geeft als antwoord op de vraag: *What is Contraband?* eene reeks beschouwingen, die van het uiteenloopende der gevoelens in speciale gevallen getuigen. (1)

§ 320. Men onderscheidt de oorlogscontrabande gewoonlijk in twee categorieën.

De eerste categorie omvat de handelsartikelen, die algemeen, zonder dat eenig verdrag daartoe wordt vereischt, in alle tijden en omstandigheden, als oorlogscontrabande zijn en moeten worden erkend.

De tweede categorie omvat de voorwerpen, waarvan de contrabande veelmaals in twijfel getrokken of ontkend wordt. De beslissing daaromtrent wordt, door hen die deze categorie erkennen, geacht afhankelijk te zijn van tijd en omstandigheden. Bijzondere bepalingen of verdragen dienen daaromtrent te worden vastgesteld.

Algemeen als contrabande erkend zijn de voorwerpen, die uitsluitend tot oorlogsgebruik *vervaardigd* zijn en dienen, zooals oorlogswapenen, werktuigen en munitie.

Hevig bestreden, dikwerf ontkend en slechts accidenteel als contrabande beschouwd, zijn *grondstoffen* en overige handelsartikelen, die zoowel tot vredes- als tot oorlogsdoeleinden kunnen dienen, als:

1°. ijzer, staal, lood, salpeter, zwavel, constructiehout voor schepen, hennep, teer, zeilen;

2°. paarden, steenkolen;

3°. goud, zilver en koper, gemunt of in staven.

Groot verschil van gevoelen bestaat omtrent hetgeen contrabande is. Hugo de Groot onderscheidt eene *volstrekte*, die het steeds, en eene *toevallige*, betrekkelijke of indirecte (*contrabande par accident*), die het slechts in sommige omstandigheden is. Hij noemt de goederen òf altijd vrij, òf altijd verboden, òf vrij òf verboden, naar de behoeften van den oorlog. Volgens hem kan eene oorlogspartij, telkens als zij, door aan

(1) Phillimore, III, p. 318.

haar vijand den aanvoer van eenige koopwaar te onthouden, meent dezen te kunnen tenonderbrengen, die waar contrabande verklaren. Bynkershoek acht alleen wapens en munitiën contrabande, de grondstoffen geenszins; Vattel, (1) behalve wapens en munitie, hout en al wat tot den bouw en de uitrusting van oorlogschepen behoort, paarden en in sommige omstandigheden zelfs levensmiddelen, wanneer men den vijand door uithongering tot onderwerping tracht te brengen. Heffter (§ 160) zegt, dat het denkbeeld van contrabande naar de tijden en omstandigheden gewijzigd wordt, en dat het moeielijk is uittemaken wat wel en wat niet contrabande is. Ortolan (2) erkent evenzeer, dat grondstoffen of koopwaren, geschikt tot vredesdoeleinden, ofschoon zij mede tot het vervaardigen van oorlogswapens — instrumenten — en munitiën kunnen dienen, niet regelmatig, d.i. niet altijd contrabande zijn; dat het ten hoogste aan eene oorlogspartij vergund kan zijn, met het oog op eenige bijzondere omstandigheid, die dezen maatregel rechtvaardigt, eenige koopwaar contrabande te verklaren; doch dat zoodanige verklaring slechts bij buitengewone uitzondering mag gegeven worden, in het geval deze handelsartikelen bepaaldelijk eene *vermomde* contrabande zijn. Bluntschli (§ 805) erkent mede eene relatieve oorlogscontrabande. De voorstanders van de toevallige contrabande zijn dus velen. De meesten erkennen die echter slechts bij zeer bepaalde oorlogsnoodzaak. De Oostenrijksche Regeeringsraad Dr. Neumann verklaarde daarentegen in eene rede, den 25sten Februari 1869 te Weenen over oorlogscontrabande gehouden: (3) »Zij (de neutralen) kennen geen indirecte en evenmin eene toevallige contrabande." In zooverre is dit juist, dat alleen de artikelen der eerste categorie, die, zooals zij daar liggen, dadelijk tot oorlogsgebruik kunnen dienen, krachtens algemeene rechtsbeginselen, als contrabande kunnen worden erkend. Alle verdere uitbreiding is, ook volgens Bynkershoek, louter willekeur. Zij kan echter berusten op het conventioneel recht. Lamprédi zegt, dat de onzijdigen vijands goed mogen vervoeren, »tenzij die goederen tot de zoodanige behooren, die het conventioneel recht als contrabande heeft aangewezen." Volgens Cauchy (4) en Hautefeuille heeft de moderne bepaling van contrabande

(1) III. 7. § 112.
(2) *Diplomatie de la mer*, t. 2, chap. 6, p. 165.
(3) Streffleur, *Oesterr. milit. Zeitschrift*, 1869, S. 410.
(4) *Le droit maritime international*, t. 2, p. 190.

van de drie of vier categorieën, waarin deze werd verdeeld, slechts ééne eenige overgelaten, en juist die, waaromtrent geen ernstige twijfel kan overblijven, namelijk de voorwerpen, die rechtstreeks en wezenlijk tot den strijd dienen en daartoe onmiddellijk, bruikbaar zijn, zonder eenige verandering te ondergaan.

Bluntschli noemt onder de *algemeen* erkende contrabande: oorlogswapenen, kanonnen, geweren, sabels en soortgelijke oorlogswapenen, buskruit, salpeter en zwavel, oorlogschepen en oorlogsdepêches, terwijl hij onder de relatieve oorlogscontrabande rangschikt: kleedingstukken, geld, paarden, scheepstimmerhout, zeilen, plaatijzer, stoommachines, steenkolen, bijzondere schepen, enz.

Pantserplaten en torpedo's, zoomede patroonhulzen, dat zijn nog niet afgewerkte patronen, dienen *uitsluitend* tot oorlogsgebruik. Zij behooren dus bij de eerste categorie te worden opgenomen.

In strijd met het gevoelen van Bluntschli noemt Ortolan salpeter, zwavel en houtskool, als grondstoffen, slechts tot de accidenteele contrabande. Neumann en Hautefeuille meenen zeer beslissend, dat indien een bijzonder verdrag het tegendeel niet heeft bepaald, de handel in salpeter en zwavel geoorloofd is, omdat dit slechts de bestanddeelen zijn van het buskruit.

Ook Heffter rekent salpeter en zwavel tot de tweede categorie. Ofschoon deze grondstoffen mede door mij daartoe zijn gebracht, stem ik toe, dat het oorlogsgebruik zóó overheerschend is, dat zij *meesttijds* contrabande zullen worden geacht. In de meeste verdragen van den laatsten tijd werden zij evenals oorlogsmunitie beschouwd.

Meesttijds beslist bij artikelen van toevallige contrabande *de plaats van bestemming*, of zij als zoodanig worden beschouwd. Is die eene handelsplaats, dan wordt het vervoer vrijgelaten; worden de goederen echter bestemd naar eene oorlogshaven, als Portsmouth, Ferrol, Corunna, Brest, Kiel, Norfolk, dan worden zij aangehouden en bepaaldelijk, als het bekend, is dat daar groote krijgstoerustingen plaats hebben. (2)

Volgens sommigen heeft bijv. bij *pik*, *teer* en *steenkolen* ook de *quantiteit*, die vervoerd wordt, invloed op de beslissing of deze al of niet contrabande zijn. (3)

(1) Zie Phillimore, vol III, p. 345.
(2) Calvo, § 1114.
(3) Phillimore, vol III, p. 358 en noot van Sir Sherston Baker op Halleck's *International law*, vol. II, p. 260.

Levensmiddelen en al wat tot de eerste levensbehoeften behoort, zooals kleedingstukken, zijn, mijns inziens, *nimmer* contrabande. Ortolan zegt ditzelfde. Gevallen van blokkade of insluiting eener vesting blijven natuurlijk uitgezonderd. De uitzondering op den vrijen handel der neutralen betreft echter alsdan niet de zaak, maar de plaats.

Art. 13 van het Tractaat der Pyreneën van 1659 noemt koren, groenten, olie, wijn, zout en in het algemeen al wat tot voedsel en onderhoud van het leven behoort, geen contrabande.

Ofschoon het algemeen wordt aangenomen dat levensmiddelen *(provisions)* uit hun eigen natuur geen contrabande zijn, is het bij de Britsche admiraliteit gebruik ze als vatbaar voor prijsverklaring te beschouwen, wanneer hunne bestemming en voorgenomen gebruik daartoe aanleiding geven. (1) Kaas, tot marinegebruik, en bestemd voor eene marine-haven, werd in het geval van het Hollandsch schip *Zelden Rust* verbeurd verklaard. (2)

Tractaten en gebruiken wijken mede zeer af in de opvatting en bepaling wat contrabande is. De bepalingen van het Tractaat der Pyreneën van 1659, en van dat van Utrecht van April 1713, werden lang als basis beschouwd. Volgens art. 19 van dat van Utrecht wordt tot contrabande gerekend: »canonnen, musquetten, mortieren, petarden, bomben, granaden, sausizen, pekkransen, affuyten, forquetten, bandeliers, buskruyt, lonten, salpeter, kogels, piecken, degens, stormhoeden, helmetten, curassen, helbaerden, halve piecken, paerden, salen, holsters, hengsels tot degens en andere toerustingen ten gebruycke van den oorlogh dienende." Engeland rekende ook scheepstimmerhout, ankers, masten, zeilen, pek en teer, doorgaande contrabande. In het Handelstractaat, 6 Februari 1778 tusschen de Vereenigde Staten van Noord-Amerika en Frankrijk gesloten, behandelde art. 24 de oorlogscontrabande. De paarden worden daarbij, evenals in het Tractaat der Pyreneën en in dat van Utrecht, als contrabande beschouwd. Uitdrukkelijk stond daarin echter, dat alles wat *niet had den vorm van een werktuig voor den oorlog vervaardigd,* noch te land noch ter zee contrabande zou zijn. Engeland's opvatting omtrent de contrabande benadeelde den houthandel der Oost-zeestaten in hooge mate. Ook dit leidde tot de Gewapende onzijdigheid van 1780. De verbonden

(1) Halleck, vol II. p. 262.
(2) Phillimore, vol III. p. 353.

Mogendheden verklaarden daarbij, dat zij zich van niets zouden onthouden den oorlogvoerenden aantevoeren dan van wapens, munitiën en van andere voorwerpen, die onmiddellijk tot oorlogsgebruik konden dienen.

Gemunt geld wordt tegenwoordig niet meer als contrabande beschouwd. Het komt echter nog als zoodanig voor in de conventie, den 25sten Juli 1803 tusschen Groot-Britannië en Zweden gesloten. (1)

De *militaire telegraphie* is in de jongste Engelsche wetsbepalingen tegen schending van de plichten der onzijdigheid opgenomen onder de zaken, waaromtrent de vrijheid van handel beperkt is.

Den 21sten December 1870 werd het schip *International*, dat beladen was met een telegraafkabel voor de Fransche regeering — krachtens contract den 28sten November 1870 tusschen den Directeur-Generaal der Post en Telegraphie in Frankrijk en eene Engelsche telegraaf-maatschappij gesloten — door de Engelsche tolbeambten aangehouden, wegens schending der *foreign enlistment act* van 1870; 33—34. De Engelsche rechter Phillimore gelastte echter de invrijheidstelling van schip en lading.

Art. 12 van het Deensche reglement van 16 Februari 1864, omtrent de contrabande (Bijlage 21), is geheel in overeenstemming met art. 3 van de conventie van 1801, tusschen Rusland en Groot-Britannië, en met art. 13 van het Tractaat, in 1828 tusschen Pruisen en de Vereenigde Staten van Noord-Amerika gesloten. Hieruit blijkt, dat bij het modern recht wel degelijk de strekking bestaat om, met uitzondering van salpeter en zwavel, slechts alleen hetgeen *rechtstreeks* en *onmiddellijk* tot oorlog dient, contrabande te verklaren.

Dit wordt bevestigd door twee regeeringsbepalingen uit den laatsten tijd: 1°. het Spaansche voorschrift betrekkelijk de blokkade der Cantabrische kust van Kaap Penas tot Fuenterrabia, ingegaan den 5den Maart 1874, en de Ukase van 12/24 Mei 1877 van den Keizer van Rusland. De voornaamste bepalingen dezer Ukase betreffende de rechten en verplichtingen der neutralen en nopens de contrabande zijn opgenomen in bijlage 74, terwijl art. 6 van gemeld Spaansch voorschrift behelst:

»Voor het tegenwoordige worden de volgende artikelen als oorlogscontrabande verklaard. Kanonnen, mortieren, houwit-

(1) Wheaton, *Elements du droit international*, t. 2, p. 147.

sers, geweren, pistolen, revolvers en alle soort van vuur- en blanke wapenen, bommen, granaten, kogels, capsules, metalen patronen, lonten, kruit, salpeter en zwavel; voorwerpen van militaire uitrusting, als: uniformen, lederwerk, harnachementen, zadels en in het algemeen alle voorwerpen of instrumenten, vervaardigd of tot dadelijk gebruik voor den oorlog. (1)

Steenkolen worden door eenigen wel, door anderen niet als contrabande beschouwd. Neumann noemt ze met recht het brood der fabrieken en rekent ze geen contrabande. Onbetwistbaar prédomineert het vredesverbruik. Niettemin is het waar dat, tengevolge van de uitgebreide toepassing van den stoom op de nieuwere oorlogschepen, de partij, die geen steenkolen bezit, ter zee machteloos is. Steenkolen kunnen dus als wapen worden beschouwd, vooral bij rammen. Heffter en Bluntschli brengen ze tot de tweede categorie, derhalve in den regel vrij, slechts in bijzondere gevallen contrabande; zoo doet ook Halleck (2). Dahn (3) daarentegen acht het buiten twijfel dat steenkolen thans contrabande zijn. De Pistoye en Duverdy (4) gelooven dat de vrije handel daarin moet worden toegestaan: althans door Frankrijk, in overeenstemming met vroegere rechtsuitspraken. Staten, die zelf steenkolenmijnen bezitten en Staten waar geen kolenlagen worden aangetroffen, zullen, wanneer deze een zee-oorlog met elkander voeren, gewoonlijk omtrent het al of niet toelaten van den aanvoer van steenkolen eene verschillende uitspraak doen. Engeland verbood, tijdens den Krim-oorlog van 1854—1856, den uitvoer van steenkolen naar Rusland. In 1864 rekende Denemarken noch de Duitsche Staten de steenkolen tot de contrabande. In 1870 verklaarde Frankrijk uitdrukkelijk, dat het steenkolen niet als contrabande beschouwde. Pruisen daarentegen wel. Het verbood handel en uitvoer van dat artikel. Naar Nederland werd, den 11den Augustus 1870, door Pruisen de uitvoer van steenkolen langs den Rijn en over land — niet ter zee — weer toegestaan, doch slechts ten behoeve van spoorwegen en fabrieken (*établissements industriels*) en onder voorwaarde, dat door de Nederlandsche gezagvoerders ter plaatse bewijs werd afgegeven, dat de steenkolen de aangewezen bestemming werkelijk hadden bereikt.

(1) *Nederlandsche Staats-Courant* 1874, No. 50.
(2) Halleck, *International law.* vol II, p. 255.
(3) *Jahrbücher* 1872, No. 14.
(4) *Traité des prises maritimes,* p. 405.

Op klachten van Duitsche zijde, dat Engeland de Franschen door toevoer van munitie, paarden en steenkolen begunstigde, antwoordde de Engelsche Minister van Buitenlandsche Zaken, bij circulaire van 11 Augustus 1870, o. a.: »Welke artikelen oorlogscontrabande zijn is eene vraag, die door verschillende natiën, op verschillende tijden, verschillend wordt beantwoord. Zij is niet door eenig algemeen besluit gemaakt: zoo worden er b.v. tegen den uitvoer van steenkolen naar Frankrijk nadrukkelijke vertoogen gedaan, doch door Pruisische schrijvers van grooten naam is geleerd, dat steenkolen geen contrabande zijn, en dat zij niet door ééne Mogendheid, onzijdige of oorlogvoerende, voor contrabande verklaard kunnen worden." (1)

Oorlogsdepêches — dat zijn bevelen van een veldheer of vlootvoogd aan verwijderde troepen-commando's of eskaders — den vijand aantevoeren, wordt door Wheaton (2) gelijk gesteld met het transport van algemeen erkende artikelen van contrabande, evenzoo door Ortolan. (3) Daartoe mogen de diplomatieke depêches van een gezant of consul der oorlogspartij, die bij den neutralen Staat is geaccrediteerd, niet gerekend worden. De oorlog breekt de vredesbetrekkingen tusschen de neutrale en oorlogvoerende Staten niet af. De depêches, welke die betrekkingen onderhouden, zijn dus vrij. In 1854 waarschuwden Engeland en Frankrijk de neutrale Staten, dat zij het vervoer van oorlogsdepêches niet zouden dulden.

De Nederlandsche regeering verklaarde, 24 Juli 1870, dat onder oorlogscontrabande ammunitie, kruit, zwavel, salpeter en lood moet verstaan worden. Den 20sten te voren had zij reeds op het gevaar gewezen, waaraan scheepsbevelhebbers, reeders en inladers zich blootstelden, door voor eene der oorlogvoerende partijen bestemde *depêches* te vervoeren. Er stond niet *oorlogs*depêches. Wheaton spreekt mede slechts van *depêches au service de l'ennemi.*" Art. 14 van het Spaansch reglement van 26 November 1864, betreffende de blokkade der Cantabrische kust, bevat de bepaling, dat het vinden aan boord van een neutraal schip, van officieele depêches, bestemd naar of komende van den vijand, genoegzaam is om dat schip aantehouden en optebrengen.

Verschil van opvatting en van omstandigheden maken het

(1) Vergelijk de noot van Sir Sherston Baker op Halleck's *International law*, vol. II, p. 258.

(2) *Eléments du droit international*, t. 2, p. 210.

(3) *Diplomatie de la mer*, t. 2, chap. 6, p. 197.

noodig, dat bij het begin van elken oorlog worde bepaald, wat voor contrabande wordt gehouden. Dit behoort uit den aard der zaak echter niet te geschieden door de onzijdige maar door de oorlogvoerende Staten. (1)

Personen kunnen ook contrabande zijn, wanneer zij namelijk tot het leger of de marine van eene oorlogspartij behooren. Wheaton (2) voegt daarbij, dat het moeielijk is vasttestellen hoeveel militairen noodig zijn om een schip te doen confisqueeren. Dit te doen voor enkele ondergeschikte militairen zou chicaneeren zijn. Zoodanig transport is te beschouwen als een gewoon passagiersvervoer en maakt niet het feit van eene vijandelijke daad of hulp uit, welke tot verbeurdverklaring wordt vereischt. Daar staat tegenover, dat een enkel Generaal van naam en ondervinding soms van meer gewicht is dan een geheel regiment soldaten. Het vervoer van *burgeronderdanen* van een oorlogvoerenden Staat, onverschillig of zij al dan niet als agent of lasthebbende in zending reizen, is geen contrabande. (Zie de depêche van Thouvenel van 3 December 1861, in de zaak van *de Trent*, bij Ortolan's uitgave van 1864.) Alleen militairen zijn, volgens het modern oorlogsrecht, vijand. Burgers en burger-ambtenaren worden zelfs op vijandelijk gebied, in hun persoon vrij van den oorlog gehouden. Uitzondering op dezen regel zou kunnen maken, wanneer de burger door de regeering van den vijandelijken Staat met eene zending ware belast, die bepaaldelijk tot oorlogsoperatiën betrekking had. Daardoor wordt die burger aan den militair geassimileerd: (3) Gambetta b.v., die, in den oorlog van 1870—1871, Parijs verliet, om in het zuiden van Frankrijk de verdediging te organiseeren.

Het transport van een *ambassadeur*, gezant of zaakgelastigde, is geen zaak van contrabande. Men kan den gezant van zijn vijand op diens weg — zoolang hij nog niet is aangekomen — overal waar men zelf meester is, of waar het vergund is vijandelijkheden te plegen, aanhouden. Men is meester op eigen territoir en op eigen schepen; het is vergund vijandelijkheden te plegen op vijandelijk territoir en vijandelijke schepen in open zee; maar neutrale schepen, die de plichten der neutraliteit niet hebben geschonden, zijn plaatsen, waar eene oorlogspartij geenerlei recht bezit vijandelijkheden te plegen. Ambassadeurs

(1) § 35. *Projet règlement intern.* van het Instituut.
(2) *Eléments du droit international*, t. 2, p. 161.
(3) Ortolan, *Diplomatie de la mer*, t. 2, p. 236, *édition de* 1864.

van eene oorlogspartij zijn geenszins met Generaals of militaire bevelhebbers gelijk te stellen, omdat zij niet tot oorlogsdoel reizen, doch om het gewoon internationaal verkeer met een neutralen Staat te onderhouden. Zij worden door de neutrale vlag tegen aanhouding gevrijwaard. ([1])

§ 322. Handel in paarden kan worden vrijgelaten.

Paarden — ofschoon voor den oorlog onmisbaar — dienen meer tot vredes- dan tot oorlogsdoeleinden. Zij zijn althans niet een bepaald aangewezen verboden handelsartikel met oorlogvoerende Staten. Er staat tegenover, dat de onzijdige Staat, indien hij zich tot handhaving van zijne onzijdigheid wapent, meesttijds den uitvoer van paarden zal verbieden.

Art. 1 der wet van 24 Juli 1870 (*Staatsblad* N°. 143) bepaalt: De uit- en doorvoer van paarden, hooi, stroo, haver, steenkolen en cokes, kunnen door Ons, geheel of gedeeltelijk, tijdelijk worden verboden. Ten gevolge daarvan werd bij Koninklijk besluit van denzelfden datum (*Staatsblad* N°. 144) de uit- en doorvoer van paarden met uitzondering van veulens, tot nadere beslissing verboden.

§ 323. Onzekerheid of de aanvoer van een handelsartikel naar eene oorlogspartij vrij of verboden is, geeft rechtsgrond tot de vrijverklaring.

Beperking van den neutralen handel moet binnen enge grenzen worden gehouden. Twijfel komt steeds ten goede van den normalen toestand. Wie bepaalt echter wat contrabande is? Hugo de Groot acht dit recht een natuurlijk gevolg van de eigenschap van oorlogspartij. Volgens hem kan deze de reeks van verboden voorwerpen naar de omstandigheden, d. i. de oorlogsnoodzaak, uitbreiden. Hautefeuille ([2]) beweert daarentegen dat het verbod geen recht is van eene oorlogspartij, doch een plicht van den neutralen Staat. Lord Granville verklaarde in zijne circulaire van 11 Augustus 1870: »Er wordt verlangd.... dat Groot-Britannië zelf beslisse, welke artikelen contrabande zijn, en zoodanig toezicht op zijne havens houde, dat de uitvoer van zulke goederen daaruit onmogelijk zij. Dat dit eene taak is wier vervulling kwalijk van eene onzijdige Mogendheid gevergd kan worden, is licht in te zien....

(1) Vattel, IV. 7. 85. — Gevoelen van William Scott in de zaak der *Carolina* en de depêche van Lord Russell in de zaak van *de Trent*, bij Ortolan.
(2) *Nations neutres*, t. 2, p. 360.

enz." Hij gaat verder en verklaart dat steenkolen »niet door ééne Mogendheid, onzijdige of oorlogvoerende, voor contrabande verklaard kunnen worden." Wat voor steenkolen waar is, geldt natuurlijk voor alle artikelen van dezelfde categorie, d. i. van de accidenteele relatieve contrabande. Een Staat — oorlogvoerende of onzijdige — kan geen voor andere volken verbindende uitspraak doen of eenig artikel contrabande is. Alle souvereine Staten hebben gelijke rechten en erkennen derhalve geen gezag van een anderen Staat in het handelsverkeer hunner onderdanen met derden.

Hoewel de bepaling, of iets al dan niet contrabande is, dus gezocht moet worden in de *natuur* van het artikel zelf, loopt men, zoolang een algemeen geldend tractaat geen uitspraak heeft gedaan, steeds gevaar twijfelachtige artikelen contrabande verklaard te zien. Dit heeft reeds meermalen tot ernstige geschillen en verwikkelingen aanleiding gegeven. Het is dus wenschelijk, dat de beschaafde Staten op een congres voor goed uitmaken wat contrabande is.

§ 324. Contrabande is alleen datgene wat naar eene vijandelijke, niet wat naar eene neutrale plaats is bestemd.

De handel tusschen neutralen is volkomen vrij. Het schaadt het karakter van neutraliteit geenszins, wanneer uit de eene neutrale haven wapenen en munitiën naar de andere worden verscheept. Dit transport is rechtmatig. Contrabande kan alleen als zoodanig beschouwd en genomen worden, wanneer zij, *en flagrant délit*, op reis naar eene vijandelijke haven, gegrepen wordt. (1) De Engelsche en Amerikaansche schrijvers en prijsrechters zien echter slechts op de wezenlijke, de eindstemming. Deze moet *bona fide* onzijdig zijn. Blijkt zij daarentegen eene vijandelijke plaats te zijn, dan wordt de reis door eene voorgewende bestemming naar eene neutrale haven niet gedekt en gewettigd.

De beruchte zaak van de *Springbok* bewijst het gevaarlijke van deze leer. Dit Engelsche schip werd, tijdens den oorlog tusschen de Noordelijke en Zuidelijke Staten van Noord-Amerika, den 3den Februari 1863, op reis naar Londen naar de onzijdige haven Nassau, door den Noord-Amerikaanschen Kruiser *Sonoma* opgebracht. De prijsrechter Betts te New-York veroordeelde schip en lading, op grond:

(1) Vergelijk Wheaton, *Eléments du droit international*, t. 2, p. 165, en de depêche van Lord Russell in de zaak van *de Trent*, bij Ortolan.

1° dat een gedeelte van de lading uit contrabande bestond, ten bate en gebruike des vijands;

2°. dat de wezenlijke bestemming niet de onzijdige handelshaven Nassau, maar eenige wettig door de Vereenigde Staten geblokkeerde haven zoude zijn;

3°. dat de papieren valsch waren.

Gessner veroordeelt de uitspraak ten sterkste. (1) Calvo (2) schijnt haar ook aftekeuren, zelfs de Engelsche rechtsgeleerde Westlake doet het. (3) Er is dan ook in den laatsten tijd geen zoo sterk bewijs als dit geleverd van den willekeur, waaraan onzijdigen bloot staan, indien de Engelsche en Amerikaansche regelen blijven gehandhaafd. Ofschoon, bij appel, door het Opperste hof der Vereenigde Staten werd bewezen en ook door den rechter werd aangenomen, dat Nassau werkelijk de haven van bestemming was en dat de papieren echt en regelmatig waren, werd wel het schip vrijgelaten, doch bleef de lading verbeurd verklaard, op grond voornamelijk, dat het cognossement in te algemeene termen en aan gemachtigden was gericht, en dat de kapitein de hem gestelde vraag, om welke reden de *Springbok* was opgebracht, verklaard had het niet te weten, terwijl zijn eerste officier (stuurman) en de opperhofmeester begrepen dat het wegens verdenking van contrabande zou zijn. Neemt men daarbij in aanmerking, dat de waarde der goederen, die — indien ze voor eene vijandelijke haven waren bestemd — tot contrabande waren te brengen, hoogstens 1% bedroeg van het overige der lading (4) en dat de hoofdreden der aanhouding en veroordeeling gezocht moet worden omdat de *Springbok* voorkomt op de z. g. n. Zwarte lijst der schepen, verdacht van uit Londen aan de opgestane Staten provisies te doen toekomen, dan blijkt aan welke gevaren de handel der onzijdigen kan blootstaan.

Klachten van de eigenaars aan de Engelsche regeering brachten deze in groote moeielijkheid. Zij weifelde lang en onderwierp de zaak eindelijk aan de advocaten van de Kroon. Daar deze dezelfde leer als de Amerikanen huldigen, hadden ook zij niet minder moeite om het beginsel te redden, waar het gepleegde onrecht zóó duidelijk bleek. Bij Calvo (5) vindt men het advies van

(1) L. Gessner, *De la réforme du droit maritime de la guerre*, in de *Revue de droit intern. 7ième année* N. 11. p. 241.

(2) Calvo, § 1120.

(3) L. Gessner Id. p. 258.

(4) *Jugements des cours de prises des Etats-unis d'Amérique dans l'affaire de la barque anglaise »Springbok" et de son chargement, commentés par* D. C. L. Paris.

(5) Calvo, § 1120.

deze rechtsgeleerden, waaronder Phillimore behoorde. Het eindigde met de verklaring dat zij van gevoelen waren, dat het vonnis door rechtsmisbruik bevlekt was.

§ 325. Goederen van contrabande zijn vrij, wanneer zij zich in zulk eene geringe hoeveelheid aan boord van schepen bevinden, dat zij geacht kunnen worden slechts te strekken tot eigen lijfsweer van het scheepsvolk of de gewone uitrusting van het schip.

Vergelijk Ortolan, (1) Bluntschli (§ 804), Molster (2) en art. 12 van het Deensche reglement van 16 Februari 1864.

§ 326. De contrabande kan door eene oorlogspartij in beslag genomen en prijsverklaard, doch strafrecht wegens het vervoer niet uitgeoefend worden.

Het schip, dat de contrabande voert, kan worden prijsverklaard:

1°. wanneer het bewezen kan worden dat de eigenaar van het schip weet, dat de in beslag genomen goederen contrabande zijn verklaard, en te eerder, wanneer in dat geval de eigenaar van het schip tevens eigenaar der contrabande is;

2°. wanneer het transport der contrabande plaats heeft onder bedrieglijke omstandigheden, van valsche of dubbele papieren en eene valsche bestemming.

Het oorlogsrecht kent tegen deze overtreding van de plichten der neutralen slechts twee graden van bestraffing: het verbeurdverklaren der lading en het verbeurdverklaren van het schip. (3) Onder de contrabande, die bepaaldelijk volgens algemeen aangenomen regelen, het verbeurdverklaren van het schip ten gevolge heeft, behoort het vervoer van oorlogslieden en depêches naar den vijand. (4)

In de gevallen dat het vervoer geschied is met voordacht en voorwetenschap der reeders of bevrachters, kennen deze de gevaren,

(1) *Diplomatie de la mer*, t. 2, chap. 3, p. 172.

(2) Voorlezingen over de neutraliteit, blz. 40.

(3) Cauchy, *Droit maritime international*, t. 2, p, 204. Halleck, *International law*. vol. II, p. 247.

(4) Ortolan, *Diplomatie de la mer*, t. 2, p. 234, *édition de* 1864.

doch trotseeren de kans op hoop van groote winsten (Bluntschli, § 810). Volgens Ortolan wordt mede als beginsel gehuldigd, dat schip en lading kunnen worden prijsverklaard, wanneer de contrabande drievierde gedeelte van de waarde der lading bedraagt. Wanneer de eigenaar van het schip niet weet dat de in beslag genomen waar contrabande is verklaard, is het verbeurdverklaren van zijn schip, zelfs al bestond de lading uit niets anders, onrecht. Onrecht is mede het prijsverklaren der vrije lading, die zich aan boord bevindt van een schip, dat contrabande vervoert.

Het schip kan worden beschouwd als *middel* tot het vervoer van verboden goederen, doch het gedeelte vrije lading is geheel onschuldig en kan behooren aan eigenaars, die volkomen onbekend zijn met de overige lading van het schip.

Merkwaardig is het Tractaat, den 11den Juli 1799 tusschen Pruisen en de Vereenigde Staten van Noord-Amerika gesloten. Art. 13 van dat Tractaat bepaalde, dat »geen enkel handelsartikel, geladen aan boord van schepen, toebehoorende aan onderdanen van eene der contracteerende partijen en bestemd voor den vijand van de andere — zelfs niet wapenen en munitiën, — in die mate gerekend zal worden contrabande te zijn, dat de confiscatie of veroordeeling toegepast en het verlies van eigendom der individuen daarvan het gevolg zal worden.

»Het zal echter veroorloofd zijn soortgelijke schepen en goederen aan- en zoolang terugtehouden als de nemer noodig zal achten om de nadeelige gevolgen en schaden te voorkomen, die daaruit anders zouden voortvloeien; maar in dat geval zal eene redelijke vergoeding worden toegekend voor de verliezen door de inbeslagneming veroorzaakt. De nemer zal mede de militaire munitiën geheel of gedeeltelijk kunnen gebruiken, tegen betaling van de volle waarde tot den koers van bestemming: indien echter de kapitein van het schip er in toestemt de goederen vrijtegeven, kan hij dit doen, waardoor het schip niet opgebracht of langer opgehouden wordt, maar volkomen vrij is zijn koers te vervolgen."

Sommige schrijvers wenschen dit beginsel in het algemeen op de tweede categorie van contrabande toegepast te zien, wanneer de daartoe te rangschikken koopwaar, in bijzondere gevallen van oorlogsnoodzaak, contrabande mocht worden verklaard.

§ 327. Een schip, dat contrabande heeft vervoerd, kan deswege, op de terugreis, niet worden genomen.

Het vergrijp tegen het volkenrecht moet op heeter daad zijn bewezen. Zelfs de Engelsche prijsrechter W. Scott heeft die leer toegepast ([1]) doch, in een geval dat de contrabande met valsche papieren en verbloemde bestemming was overgebracht werd de retourlading, welke beschouwd werd als opbrengst der verkochte contrabande, verbeurd verklaard. Ortolan, Gessner en Calvo achten dit willekeur ([2]). § 36 van het door het Instituut voorgesteld internationaal reglement omtrent de prijzen, bewerkt door den heer Bulmerincq, behelst: »De voorwerpen van oorlogscontrabande moeten zich, op het oogenblik dat het schip wordt opgebracht, werkelijk aan boord bevinden.

§ 328. Dwang op een neutraal schip, door eene oorlogspartij uitgeoefend tot vervoer van personen of goederen van contrabande, vrijwaart dat schip niet tegen veroordeeling of verbeurdverklaring.

De eigenaar of kapitein van het schip zou anders steeds kunnen beweren geprest of met geweld gedwongen te zijn. Trouwens dit is eene zaak die de oorlogspartij, welke de contrabande aantrof, niets aangaat; de onzijdige moet zijne klacht en zijn eisch tot schadevergoeding richten tot de partij, die den onrechtmatigen dwang heeft gepleegd. ([3])

§ 329. Het recht van benadering of van voorkeur, aan oorlogvoerenden op sommige artikelen van twijfelachtige contrabande door Engelsche schrijvers en prijsrechters toegekend, wordt door die van de meeste andere natiën ernstig betwist.

Dit recht *(right of pre-emption, droit d'achat)* wordt verdedigd door Phillimore ([4]), Sir Stenton Baker ([5]) Sir Travers Twiss ([6]) e. a. Volgens den eerste was het vooral vóór het vredesverdrag van Munster in gebruik. Zij, die twee klassen van contrabande aannemen, beschouwen het terecht een milder toepassing van het recht der oorlogvoerenden, volgens welke de algemeen als contrabande erkende artikelen worden

(1) Wheaton, vol. II, p. 165.
(2) Calvo, § 1117.
(3) Wheaton, *Eléments du droit international,* t. 2, p. 161.
(4) Phillimore. vol. III, p. 362;
(5) Sir Stenton Baker; noot bij Halleck, vol. II, p. 264.
(6) Sir Travers Twiss, *The Law of nations,* vol. II, p. 281.

verbeurd verklaard, doch alle twijfelachtige of toevallige slechts benaderd. Uit den aard der zaak wordt dit recht door hen, die de accidenteele contrabande verwerpen, ontkend. In het verdrag tusschen Groot-Britannië en de Vereenigde Staten van Noord-Amerika, van 19 November 1794, werd het gebruik erkend en bepaald dat de volle waarde met de vracht, benevens eene redelijke winst voor den eigenaar, door de regeering, die de koopwaar benadert, moet worden betaald; in het verdrag tusschen Groot-Britannië en Zweden van 1803, werd de winst op 10% vastgesteld.

Naar mijne beschouwing moet een oorlogvoerende het recht bezitten te beletten dat artikelen, die door hem geacht worden, dat in sommige omstandigheden het weerstandsvermogen van den vijand verhoogen, naar diens havens worden gevoerd. Heeft hij havens geblokkeerd, dan heeft hij het recht *elken* toevoer te verhinderen. Die het meerdere kan, mag ook het mindere.

Een schip beladen met hout, pik, teer, levensmiddelen, kaas, wijn, koers zettende naar eene vijandelijke doch niet geblokkeerde haven, bestemd om 's vijands leger of vloot van het noodige te voorzien, rustig derwaarts te laten doorvaren, terwijl het mogelijk is, dat men zelf aan alles gebrek — althans behoefte — heeft, is niet in overeenstemming met de groote rechten, welke op andere punten den oorlogvoerenden worden toegekend. De lading verbeurd te verklaren is echter nog onredelijker, omdat het begrip der toevallige contrabande medebrengt, dat wat heden geen contrabande is, het morgen, door den drang der omstandigheden, kan worden, terwijl het billijk is aan de neutralen geen anderen handel met den vijand te ontzeggen dan in artikelen van onbetwiste contrabande. Wordt de *volle* waarde — niet die van den noodprijs (1) — met vracht, en 10% winst en kosten van benadering vergoed, dan wordt in billijkheid gehandeld en draagt dit recht, op deze wijze toegepast, bij, om den oorlog binnen de engst mogelijke perken te houden en in de bezwaren, welke het groot verschil van gevoelen omtrent hetgeen contrabande is, tegemoet te komen.

Het mag bevreemden, dat Calvo, die (2) er van zegt: »*Cette pratique constitue une atteinte assez sérieuse à la liberté des transactions commerciales et au respect de la propriété privée, pour qu'il vaille la peine de rechercher les fondements du droit*

(1) Sir Travers Twiss, *The Law of nations*, vol. II, p. 281.
(2) Calvo, vol. II, § 1126.

duquel on l'a fait dériver" die »*atteinte à la liberté des transactions commerciales et au respect de la propriété privée* niet zag in de geheele verbeurdverklaring van de lading der *Springbok* (1), ter waarde van 66378 £, waaronder hoogstens 1% contrabande, zeilende tusschen neutrale havens.

b. Het recht van blokkade.

§ 330. Het recht van blokkade is het recht van oorlogvoerende Staten om, in een bijzonder geval, aan de schepen der onzijdigen, den toegang tot vijandelijke kusten, havens en zeegaten te ontzeggen.

Het wordt volgens Bluntschli (§ 827) door sommigen (Hübner, Ortolan en Hautefeuille) verdedigd, op grond dat de oorlogsvloot souvereine macht over het vijandelijk kustgebied opneemt en uitoefent.

Die rechtsgrond is zwak.

Het recht van blokkade is eene daad van souverein gezag in dien zin, dat geen andere dan eene staatsmacht dat recht kan toepassen. Souverein gezag kan echter slechts worden uitgeoefend op en over gebied, dat feitelijk en volledig is bezet, terwijl het eerst zijn vollen omvang verkrijgt door verovering of afstand. Bij blokkade wordt echter veelal het kustgebied zelfs niet bezet; de tegenpartij blijft meesttijds in het bezit der kust, en doet *zijn* souverein gezag aldaar over de territoriale wateren gelden, *binnen* de dracht van het geschut zijner batterijen. Wat *buiten* het bereik zijner kustbatterijen ligt is *open* zee. Over die open zee bezit geen enkele Staat souvereine rechten. Dit is reeds door Hugo de Groot aangetoond.

Waar Hautefeuille het bestaan der wet van noodzaak ontkennende, het recht van blokkade grondt op de territoriale jurisdictie, welke in de bezette wateren des vijands wordt uitgeoefend (2) wordt het onvolkomene van eene rechtsoefening waarin het kanon der kustbatterijen soms medespreekt, m. i. te zeer uit het oog verloren.

Ortolan (3) gewaagt niet van souvereine macht. Hij grondt het recht van blokkade op het recht van bezetting, waardoor feitelijk over de kustwateren eene physieke macht wordt

(1) Zie bl. 518.

(2) Hautefeuille, *Des droits et des devoirs des nations neutres*, t. III, p. 4.

(3) *Diplomatie de la mer*, t. II, chap. 9, p. 288.

uitgeoefend, die zich ten doel stelt den handel van den vijandelijken Staat te vernietigen. Klüber is hetzelfde gevoelen toegedaan. Oorlogsnoodzaak levert dan ook beteren rechtsgrond. [1] Wanneer eene oorlogspartij het, tot onderwerping van den vijand, noodig oordeelt eene haven of zeevesting intesluiten, moet die insluiting door de onzijdigen worden geëerbiedigd, omdat deze niet het recht hebben, tijdens den oorlog, het krijgsgezag te belemmeren in hetgeen het, tot het bereiken van het doel van den oorlog, noodig acht. Werd de eerbiediging van den bijzonderen eigendom ter zee toegepast naar de regelen voor den oorlog te lande, dan zou die oorlogsnoodzaak zich naar recht en reden, niet verder dan tot versterkte zeeplaatsen en havens uitstrekken. De blokkade doet aan den handel en den eigendom van de vreedzame burgers van den vijandelijken Staat, zoowel als aan die der onzijdige Staten, groote afbreuk en berokkent aanzienlijke schade. Ofschoon het positief recht anders luidt, is echter, mijns inziens, alleen het buiten 's vijands gebied houden van oorlogscontrabande in de andere havens, door het noodrecht van den oorlog, te rechtvaardigen. De ondervinding heeft aangetoond, dat een Staat nog nimmer door eene blokkade — zelfs met uiterste gestrengheid uitgeoefend, zooals door Engeland in 1806 en door Frankrijk met het zoogenaamde Continentaal stelsel — tot onderwerping is gekomen; wel dat tal van gezeten burgers daardoor tot den bedelstaf zijn gebracht.

Beoogt men met de blokkade van de niet-versterkte *handelshavens* te voorkomen, dat uit die havens vijandelijke oorlogschepen uitzeilen, dan is daar natuurlijk niets tegen, ofschoon niets belet die schepen in zulke openliggende havens optezoeken. Vraagt men hoe niet-versterkte havens veroverd kunnen worden, indien men niet aanvangt ze te blokkeeren, dan antwoord ik, dat bij den oorlog ter zee, zoowel als bij dien te land, de *strijdkrachten* van den Staat tot object behooren gekozen te worden, en geen open havens of open steden.

Blokkade van onversterkte havens is echter als 't ware de aanvulling van het recht, waarbij 's vijands bijzondere eigendom ter zee kan worden buit gemaakt. Zoolang die eigendom niet onschendbaar is verklaard, heeft men geen beperking van het recht van blokkade te verwachten.

Riviermonden kunnen alleen geblokkeerd worden, indien de

---

(1) Zie de Pistoye et Duverdy, *Traité des prises maritimes*, t. I, p. 365.

rivier uitsluitend als waterweg gebezigd wordt door den Staat, waarmede men in oorlog is. Eene oorlogspartij heeft niet het recht het gebruik van eene rivier *tot in zee* (1) aan een Staat, waarmede zij niet in oorlog is, te ontzeggen. De toegang tot eene rivier, welke door het gebied van verschillende Staten voert, moet dus aan de onzijdige schepen, welke naar een onzijdigen Staat bestemd zijn, worden vrijgelaten. (2)

Eene *geheele kust* kan, behoudens het gestelde ten aanzien der riviermonden, geblokkeerd worden, maar alleen wanneer eene oorlogspartij over genoegzame maritieme oorlogsmiddelen beschikt om de nadering op elk punt van de kust voortdurend aan een groot gevaar (zie volgende §) bloottestellen. Practisch schijnt dit geval ondenkbaar.

§ 331. De blokkade moet feitelijk zijn om geëerbiedigd te worden.

De blokkade is feitelijk, wanneer tengevolge van een voldoend aantal oorlogschepen, welke gestationneerd zijn of zich slechts momentaneel van hunne standplaats verwijderen, een zeer groot gevaar (*danger éminent*) bestaat om de geblokkeerde haven in- of uitteloopen.

Feitelijke blokkade (*blocus effectif*), zoo genoemd in tegenstelling van de fictieve blokkade, of die op het papier (*blocus de cabinet, sur le papier*) of (*per notificationem*). De laatste was vroeger zeer in gebruik. Zij bestond in eene verklaring, bij kabinetsorde, dat een aangewezen kustgebied in staat van blokkade verkeerde. Feitelijk was dit echter in geenen deele altijd het geval. De koopvaarders waagden het dus dikwerf zulke op het papier geblokkeerde havens binnenteloopen, hetgeen aan kapers en kruisers steeds een ruim veld tot buit verschafte. Heffter (§ 156) zegt, dat deze blokkade reeds in 1560 door Zweden in den oorlog tegen Rusland werd toegepast. Geen Staat heeft van de fictieve blokkade meer misbruik gemaakt dan Engeland. (3) In 1689 heeft het op de Republiek der Vereenigde Nederlanden dringenden invloed uitgeoefend, om ook deze overtehalen alle schepen, zonder onderscheid, buit te verklaren, die voor Fransche havens waren bestemd. De Hollandsche Staatslieden verzetteden zich langen tijd daartegen met

(1) Vergelijk bl. 30.
(2) Calvo, § 1163.
(3) Zie ook: Molster, Voorlezingen over de neutraliteit, blz. 46.

alle kracht, voornamelijk Nicolaas Witsen, Burgemeester van Amsterdam.

In het vonnis van een prijsgericht, door James Mariott in 1780 tegen Nederlandsche schepen uitgesproken, leest men: »Gij zijt verbeurdverklaard, zoodra gij zijt genomen. Groot-Britannië blokkeert, door zijne geographische ligging als eiland, op natuurlijke wijze alle havens van Spanje en van Frankrijk. Het heeft het recht, om van die ligging partij te trekken als van eene gift haar door de Voorzienigheid geschonken."

De buitensporig willekeurige rechtsopvatting van Engeland — niet het minst op het punt van oorlogscontrabande — deed, op initiatief van Catharina II, Rusland met Zweden en Denemarken vereenigen tot eene *Gewapende onzijdigheid*, bekend onder den naam van *Neutralité armée du Nord*, of *Neutralité armée de* 1780. Deze blijft een hoogst merkwaardig verschijnsel in het volkenrecht.

De genoemde mogendheden toch verklaarden zich in den oorlog aantesluiten tegen de oorlogvoerende partij, die een der volgende door haar aangenomen beginselen zou schenden:

1o. de vlag dekt de lading, met uitzondering van contrabande;

2o. het visiteeren van een onzijdig vaartuig door een oorlogschip, behoort met alle mogelijke onderscheiding te geschieden;

3o. alleen oorlogsmunitie, kanonnen, draagbare wapens, buskruit, kogels enz. zijn contrabande;

4o. iedere Staat heeft het recht van konvooi. De verklaring van den commandant van het geleidend oorlogschip is voldoende, om vlag en lading van de schepen onder zijn geleide te doen eerbiedigen en de schepen voor visitatie te vrijwaren;

5o. eene haven wordt door eene zeemacht slechts geblokkeerd, als op het oogenblik, dat het schip voor de haven komt, het gevaar tot binnenloopen werkelijk bestaat; zoodat een schip niet genomen kan worden, wanneer de blokkeerende oorlogsbodem zich tijdelijk heeft verwijderd, onverschillig om welke reden: weder, gebrek aan proviand (steenkolen) enz. (1) »*Ils ne regarderaient comme bloqués*," staat in de conventie, »*que les lieux devant lesquels se trouveraient* des bâtiments arrêtés et suffisamment proches *pour qu'il y aît danger à vouloir y accéder*."

In 1801, na den aanval op Kopenhagen om de gewapende onzijdigheid van het noorden te verbreken, sloot Engeland met

---

(1) *Mémoires de* Napoléon, p. 161. — De Pistoye et Duverdy, t. 1, p. 374.

Rusland een verdrag, waarbij het behendig, in stede van de woorden *des bâtiments arrêtés* et *suffisamment proches*, wist te doen opnemen: »*des bâtiments arrêtés* ou *suffisamment proches.*" Gesteund door de eigen prijsrechters wist het op die wijze de effective blokkade te ontduiken. Reeds in 1793 had het, door de coalitie, *alle* havens van Frankrijk in staat van blokkade doen verklaren. In 1806 verklaarde het kabinet van St.-James de kusten van Frankrijk, van de monden der Elbe tot Brest, opnieuw in staat van blokkade.

Merkwaardig in menig opzicht is het decreet van Napoleon, daarop te Berlijn, den 21sten November 1806, als maatregel van retorsie, tegen Engeland uitgevaardigd. (Continentaal stelsel.)

De aanhef van dat staatsstuk luidt:

»Wij Napoleon, Keizer der Franschen, Koning van Italië enz., overwegende:

1o. dat Engeland niet het volkenrecht aanneemt, algemeen door de beschaafde volken gevolgd;

2o. dat het ieder individu, die tot den vijandelijken Staat behoort, vijand verklaart, en diensvolgens niet alleen de bemanning van oorlogschepen, maar ook die van de handelsvaartuigen en zelfs cargadoors en kooplieden, die voor hunne zaken reizen, gevangen houdt;

3o. dat het 't recht van verovering, dat slechts op hetgeen aan den vijandelijken Staat behoort, toegepast kan worden, uitstrekt tot handelsvaartuigen, waren en bezittingen van particulieren;

4o. dat het 't recht van blokkade, hetwelk, volgens de rede en het gebruik van alle beschaafde volken, slechts op versterkte plaatsen is toetepassen, uitstrekt tot niet-versterkte steden en havens;

dat het plaatsen geblokkeerd verklaart, waarvoor het zelfs geen enkel oorlogschip heeft liggen, ofschoon eene plaats niet geblokkeerd is, dan wanneer zij zoodanig is ingesloten, dat men niet zonder groot gevaar kan pogen haar te naderen;

dat het zelfs de plaatsen in staat van blokkade verklaart, die geheel zijne vereenigde macht niet in staat is te blokkeeren, zelfs uitgestrekte kusten en een geheel Rijk;

5o. dat dit afschuwelijk misbruik van het recht van blokkade geen ander doel heeft dan de gemeenschap tusschen de volken te beletten, en den handel en de nijverheid van Engeland op de puinhoopen van de nijverheid en den handel van het vasteland optebouwen;

6o. dat, vermits dit het klaarblijkelijk doel van Engeland

is, ieder die op het vasteland handel drijft in Engelsche goederen diens oogmerken begunstigt en daaraan medeplichtig wordt;

7o. dat dit gedrag van Engeland, hetwelk aan de eerste tijden der barbaren doet denken, dat Rijk begunstigt ten koste van andere Rijken;

8o. dat het krachtens het natuurlijk recht geoorloofd is tegen den vijand dezelfde wapens te bezigen, als waarvan hij zich bedient, op dezelfde wijze te strijden als hij strijdt, wanneer alle denkbeelden van rechtvaardigheid en alle vrijzinnige gevoelens, welke van de beschaving het gevolg zijn, door hem worden miskend;

Hebben besloten op Engeland dezelfde gebruiken toetepassen, die het in zijne maritieme wetgeving heeft gehuldigd.

De bepalingen van het tegenwoordig decreet zullen steeds beschouwd worden als grondbeginsel voor het Rijk, totdat Engeland heeft erkend, dat het oorlogsrecht te water zoowel als te land één en hetzelfde is; dat het zich niet kan uitstrekken noch tot den bijzonderen eigendom noch tot den persoon van de individuen, die geen wapens voeren, en dat het recht van blokkade beperkt moet blijven tot versterkte plaatsen, die werkelijk door voldoende macht zijn ingesloten.

Besluiten en hebben dienvolgens het volgende besloten:

Art. 1. De Britsche Eilanden zijn in staat van blokkade verklaard.

Art..... enz. (1)

Sedert 1815 erkennen de Europeesche Staten alleen de feitelijke blokkade als verbindend. Door de verklaring van Parijs, van den 16den April 1856, hebben zij zich voorts plechtig daartoe verbonden (Bijlage 25).

Bluntschli (§ 829) wijst er terecht op, dat men bij de beoordeeling of eene blokkade al dan niet feitelijk plaats heeft, zich voor uitersten moet wachten. Te veel wordt geëischt, als daartoe wordt gevorderd dat *elk* verkeer met de haven *volstrekt* onmogelijk is, zoodat, zoodra het een enkel schip gelukt om, soms begunstigd door mist, duisternis of storm, doortesluipen, de blokkade niet effectief zou zijn. Te spoedig daarentegen wordt de blokkade feitelijk genoemd, wanneer beweerd wordt dat eene *tijdelijke* belemmering door *kruisers* daartoe voldoende is. Een ernstig gevaar moet *steeds* aan het in- en uitloopen van eene geblokkeerde haven verbonden zijn. In dien zin luidt de ordon-

(1) *Correspondance de* Napoléon, No. 11283.

nantie van 8 April 1854 van den Koning van Zweden en is, volgens Bluntschli (§ 829) de blokkade gedurende den Noord-Amerikaanschen burgeroorlog van 1861—1865 toegepast.

Zie hieromtrent de door Denemarken uitgevaardigde blokkadereglementen van 1 Mei 1848 en van 16 Februari 1864 (Bijlage 21), alsmede Art. 2 van het Spaansch reglement van 26 November 1864 (Bijlage 29). Vergelijk de uitspraak van Dr. Lushington, in de zaak van de *Franciska* (25 Januari 1855, omtrent het al of niet effectief zijn van de blokkade der haven van Riga. (1)

Dat ernstig gevaar kan bij eene zeehaven evenzeer veroorzaakt worden door landbatterijen als door gestationneerde oorlogschepen. In beide gevallen is geen algemeene bepaling te maken hoeveel kanonnen of oorlogsbodems voor het blokkeeren noodig zijn (Bluntschli, § 829). Ofschoon geen enkele schrijver zegt, dat één schip eene effectieve blokkade kan vestigen, kan daartoe echter, mijns inziens, een enkel ramschip of monitor voldoende zijn. De plaatselijke gesteldheid, het beloop van het vaarwater, soms bijkomende omstandigheden, beslissen daaromtrent. Kusten kunnen ook thans nog door kruisers, mits zij van een nabij de kust gelegen station uitgaan, worden geblokkeerd (Bluntschli, § 830).

Bij de bespreking van de blokkade door het »*Institut de droit international*" te Zürich, in 1877, werd mede erkend dat gestationneerde schepen zich slechts zeer kortstondig van eene geblokkeerde haven mogen verwijderen. (2) Met het oog op dien eisch werd in de uitdrukking: » *Vaisseaux de guerre stationnés ou ne s'écartant que temporairement de leur station*," het woord »*temporairement*" door »*momentanément*" vervangen (3)

§ 332. Eene blokkade moet zijn aangekondigd om te worden erkend.

De aankondiging is algemeen en bijzonder.

De algemeene aankondiging geschiedt door den Staat, die tot de blokkade overgaat, aan de onzijdige Staten, langs diplomatieken weg of door openbare kennisgeving.

De bijzondere aankondiging geschiedt door den Comman-

(1) Calvo, § 1148. Zie verder over de zaak der *Francisca:* Sir Travers Twiss, *The Law of nations*, vol. II, p. 229 and 230.

(2) *Annuaire de l'Institut* 1878, p. 58. Zie ook *Bulletin de l'Institut, session de la Haye*, 1875, p. 282.

(3) Id. p. 60.

dant der blokkade, schriftelijk aan de autoriteiten en aan de Consuls in de geblokkeerde haven. Zij geschiedt bovendien aan elk neutraal schip, dat de geblokkeerde linie, onbewust van de blokkade, nadert, door de kruisers of gestationneerde oorlogschepen van de blokkeerende oorlogspartij soms door hare loodsen.

Aan de onzijdige schepen wordt daarbij kennis gegeven, dat de havens, waarheen zij koers zetten, zich in staat van blokkade bevinden. Deze bijzondere kennisgeving wordt, wanneer zij door officieren geschiedt, op de scheepspapieren aangeteekend.

De loodsen melden de namen van de door hen gewaarschuwde schepen aan hunne havenmeesters.

Onbekendheid met den blokkadetoestand wordt aangenomen, wanneer de notificatie er van, tijdens de uitvaart, nog niet in de haven bekend was, welke het schip het laatst heeft verlaten.

In de Verklaring van 1856 van Parijs is van de aankondiging geen sprake. Ten onrechte zou daaruit de gevolgtrekking gemaakt worden, dat zij niet wordt gevorderd. Integendeel, er kan geen schending van blokkade plaats hebben, indien de aankondiging achterwege is gebleven. Zij is een bepaald vereischte. (1)

Oorlogsnoodzaak kan, in buitengewone omstandigheden, het blokkeeren van eene maritieme *vesting* vorderen, alvorens de aankondiging ter kennis is gekomen van belanghebbenden. Dit wordt eene *vooruitgeloopen* (*geanticipeerde*) *blokkade* genoemd. (2) De oorlogspartij kan alsdan naar omstandigheden wel het doorvaren naar de haven beletten of belemmeren, doch heeft geen recht een onzijdig koopvaardijschip optebrengen, tenzij aan zijne waarschuwing geen gevolg is gegeven.

Sommigen stellen de algemeene en bijzondere kennisgeving beide verplichtend. (3) Over de kennisgevingen en de waarschuwingen is men het nog niet geheel eens. (4) In § 42 en 43 van het *Projet de règlement international des prises maritimes* worden de voorwaarden, waaraan zij moeten voldoen, vermeld;

---

(1) Heffter, § 155.
(2) Bluntschli, § 831.
(3) De Pistoye et Duverdy, t. I, p. 369.
(4) Zie *Bulletin de l'Institut de droit international, session de la Haye*, 1875, p. 283.

§ 46 bespreekt de bijzondere kennisgeving nader. Ofschoon de verplichting niet door alle Staten is aangenomen en het dan ook nog geenszins een beginsel is van het *positieve* volkenrecht, schijnt de wenschelijkheid daartoe onbetwistbaar, omdat alleen de bijzondere kennisgeving de fictieve blokkade kan weren. Bovendien veroorzaakt elke blokkade, ook in haar meest regelmatigen vorm, zulke groote nadeelen, zelfs aan onderdanen van Staten, die onzijdig en aan het twistgeschil geheel vreemd zijn, dat buiten eenigen twijfel volledige waarborg moet bestaan, dat de schepen niet uit onbekendheid met de blokkade kunnen worden opgebracht.

De *algemeene* aankondiging is noodig om het charteren en bevrachten van neutrale schepen naar geblokkeerde havens te voorkomen; de *bijzondere* is noodzakelijk voor de kapiteins der koopvaarders, die tijdens de algemeene aankondiging in volle zee waren of zich in ver-afgelegen havens bevonden en daardoor, zonder bijzondere kennisgeving, het gevaar onbewust in den mond zouden loopen. Rechtsvermoeden, dat de schepen met de blokkade bekend zijn, kan alleen bestaan, wanneer zij uit havens afkomstig zijn, waar de blokkade algemeen bekend is. (1)

Bluntschli (§ 832) stelt als regel, dat de bijzondere kennisgeving slechts »*in enkele gevallen*" behoeft plaats te hebben. Hij grondt dit op de uitspraken van Engelsche schrijvers en Engelsche rechtspraken. Bekend is het echter, dat deze, in zaken van maritiem recht, meesttijds niet de meest billijke, wel de aan Engeland meest voordeelige beginselen huldigen. In 1854 werd nog door Engelsche oorlogschepen het Deensche schip *Francisca*, vóór de officieele aankondiging der blokkade (dus bij eene geanticipeerde), opgebracht, alleen omdat het aan Engelsche kruisers vroeg of de Oostzee-havens geblokkeerd waren. (2)

Frankrijk daarentegen heeft, sedert Rusland en Zweden, bij art. 3 van het Tractaat van 20 December 1800, zich tot het doen der bijzondere waarschuwing verbonden. Het beschouwt die noodzakelijk. Dit blijkt o. a. uit het Verdrag, dat den 28sten Augustus 1828, door dat Rijk met Brazilië is gesloten, en uit de instructiën, welke door den Minister van Marine, tijdens de blokkade van Algiers van 1827—1830, aan de commandanten der oorlogsbodems zijn gegeven.

Volgens die instructiën mocht een neutraal schip niet worden

(1) Bluntschli, § 832.
(2) Molster, Voorlezingen over de neutraliteit, blz. 46. Zie bl. 529.

opgebracht, dan indien het de blokkade trachtte te schenden, *nadat de bijzondere* aankondiging op de scheepspapieren was gesteld. »De commandant van het oorlogschip", staat in den *Moniteur* van 1829 (N°. 239), »die de aankondiging doet, behoort zijn visa op de papieren van het gevisiteerd schip te plaatsen, met aanwijzing van dag, plaats en breedte."

In 1838 schreef in Frankrijk de Minister van Buitenlandsche Zaken, Molé, aan den Minister van Marine: »De commandant van het oorlogschip verwart hier twee verschillende zaken: de diplomatieke kennisgeving, die van de blokkade aan de onzijdige Mogendheden moet geschied zijn, en de waarschuwing, die de commandanten van de oorlogsmacht, bestemd tot handhaving der blokkade, *altijd gehouden* zijn te geven aan de schepen, die zich ter plaatse vertoonen. Hij schijnt te gelooven, dat het voldoen aan de eerste formaliteit de tweede overtollig maakt. Dat is niet alleen in strijd met de gewone beginselen van maritiem recht, maar bovendien met de instructiën, enz."

Bij besluit van den 21sten December 1847 werd door Koning Louis Philippe, in hooger beroep, het buitverklaren van het Sardinisch galjoen *La Louisa*, door eene Fransche oorlogsbrik, onwettig verklaard en beslist, dat de opbrengst van den verkoop van schip en lading aan de eigenaars moest worden teruggegeven. Deze uitspraak geschiedde uitsluitend en alleen, omdat, hoewel de algemeene aankondiging der blokkade was geschied, de bijzondere waarschuwing niet op de scheepspapieren was aangeteekend.

Noord-Amerika huldigt dit beginsel insgelijks. De President Lincoln schreef, den 19den April 1868, den commandanten der wachtschepen voor: »Wanneer een neutraal schip nadert, mag niet verzuimd worden het te waarschuwen en de waarschuwing op de scheepspapieren aanteteekenen. Bijaldien het gewaarschuwd schip later, trots de blokkade, de geblokkeerde haven weder tracht in- of uitteloopen, moet het genomen worden."

Het Deensche blokkade-reglement van 16 Februari 1864 bepaalt in art. 3, »dat de loodsen in den Sond, den Grooten en den Kleinen Belt, gehouden zijn den commandanten der schepen, welke hunne hulp inroepen, exemplaren der blokkade-circulaire ter hand te stellen en aan hunne havenmeesters te melden, aan welke vaartuigen dit is geschied."

Ook art. 4 van het Spaansch reglement van 26 November 1864, mede in 1874 bij de blokkade der Cantabische kust in

werking gebracht, stelt de bijzondere kennisgeving aan elk schip als een vereischte (Bijlage 29).

Toen in 1870 de Duitsche Oost-zeehavens door de Fransche marine zijn geblokkeerd, geschiedde de algemeene aankondiging daarvan mede in de *Moniteur* van 25 Augustus 1870.

De Admiraal Bouet-Willaumez, van het Fransch eskader stelde bovendien aan den Gouverneur van het eiland Helgoland (Engelsch) eene notificatie ter hand, volgens welke, te rekenen van 19 Augustus, de kusten van Pruisen en van den Noord-Duitschen Bond, zich uitstrekkende van het eiland Baltrum, ten noorden van den Eider, met hare havens, stroomen, reeden en kreeken, in den toestand van effectieve blokkade werden gehouden. Aan de neutrale schepen werd daarenboven een uitstel van tien dagen gegeven om hunne lading te voltooien en de geblokkeerde plaatsen te verlaten. (1)

§ 333. Aan neutrale schepen, die zich in geblokkeerde havens bevinden, is meermalen bij het instellen der blokkade, eene tijdruimte vergund om hunne lading te voltooien en de haven te verlaten.

Ofschoon geen regel van positief recht en, als een nieuw gebruik, door Hautefeuille bestreden, wordt het m. i. te recht door Calvo (2) verdedigd. Tijdens den oorlog der Zuidelijke Staten van Noord-Amerika tegen de Noordelijke, werden in 1861, bij de notificatie van de blokkade der havens van Zuid-Carolina en Virginië, door den Commodore Prendergast, aan de neutrale schepen, die daar vóór de komst der kruisers geankerd lagen, *veertien* dagen toegestaan om, hetzij geladen of met ballast, zee te kiezen. In 1848 werd die tijdruimte door Denemarken toegestaan; in 1854 door Engeland en Frankrijk, terwijl in 1870, het uitstel door den Franschen Admiraal Bouet-Willaumez, op *tien* dagen werd gesteld.

§ 334. De blokkade eener haven is opgeheven van het oogenblik, dat het gevaar om haar in- of uitteloopen niet meer bestaat.

Dit is een gevolg van het vermelde bij de vorige §. Engelsche schrijvers hebben echter veelal beweerd, dat de onzijdigen moe-

---

(1) *Staats-Courant* van 19 Augustus 1870.
(2) Calvo, § 1182.

ten *afwachten*, tot zij de aankondiging van de opheffing der blokkade ontvangen. Het zou weder nader brengen tot de door Engeland geliefkoosde papieren-blokkade.

§ 335. Eene tijdelijke stoornis in de feitelijke blokkade is geen opheffing. Is de stoornis voorbij, dan moet de blokkade — wil zij erkend blijven — onverwijld worden hersteld. Dit geschiedt zonder nadere aankondiging.

Tot juiste beoordeeling van toestanden en rechten moet men steeds zelf ter goeder trouw handelen en, zoolang het tegendeel niet is gebleken, de goede trouw bij anderen aannemen. Een hevige storm, een kortstondig gebrek aan steenkolen of victualiën bij blokkeerende oorlogstoomers, kan de ingesloten haven in een voorbijgaanden vrijen toestand brengen. Onzijdige schepen kunnen daarvan uit den aard der zaak gebruik maken. Het recht van blokkade is toch slechts — nu alleen de effectieve geldt — het uitvloeisel van een bepaald feit, het feit der uitsluiting. Omdat de neutrale de oorlogshandelingen niet mag belemmeren, moet hij dat feit eerbiedigen. Daaruit volgt, dat zoodra het feit zelf ontbreekt, ook het recht vervalt, dat daaruit voortvloeit. Eene blokkade, die niet bestaat, kan men niet schenden. Daarbij is het voor een schip, dat voor de haven komt, volkomen onverschillig of die haven tijdelijk of wel voortdurend vrij is, of om welke reden het die haven niet geblokkeerd vindt. Dat schip heeft met niets te maken dan met het feit. Daar tegenover staat echter, dat al ware, in oogenblikken van tijdelijke onmacht, eene gansche vloot de haven in- of uitgeloopen, daaruit nog niet het gevolg kan worden getrokken, dat de blokkade der haven vervallen is, in dien zin dat er weder eene algemeene kennisgeving zou noodig zijn om ze opnieuw te vestigen. De regelmatige vaart is geenszins heropend. Ook hierbij geldt het noodrecht van overmacht (*force majeure*). Grenzen dienen echter gesteld. Niets schaadt meer aan het recht dan onbepaaldheid. Nergens heb ik eenige grens aangewezen gevonden. Zelfs *momentané* is onbestemd. De tijdruimte van 24 uren — een maatstaf bij het maritiem buitrecht bekend — schijnt ook hier, als bij eene verwante zaak, aannemelijk. Is de storm voorbij, dan behooren de blokkeerende schepen onverwijld weder op hun post te zijn. Hebben zij zware averij beloopen, zoodat zij hun station niet meer kunnen bezetten, dan bestaat de blokkade feitelijk niet

meer. De vraag rijst hoe het is gesteld met gebrek aan steenkolen? Bij snelloopende stoomers met beperkte steenkolenberging zal dit niet zelden voorkomen. Het maakt, indien nabijgelegen kolenstations ontbreken en de transportdienst, tot aanvulling van het verbruikte, niet goed is geregeld, de blokkade bezwaarlijk. Vandaar dat deze thans niet zoo spoedig als voorheen is intestellen. Stoornis kan licht veroorzaakt worden. Duurt die stoornis 24 uren en meer, dan rijst rechtmatige twijfel of de macht des vijands niet tekort schiet, om de door dezen aangekondigde blokkade feitelijk voltehouden en te handhaven.

Tracht de oorlogsmacht der tegenpartij de blokkade te verbreken, dan levert dit mede een oorzaak van tijdelijke stoornis. De blokkade wordt voortgezet indien, na het afslaan der vijandelijke vloot, de schepen hun insluitingsdienst hervatten. Zij is verbroken, indien het aan het vijandelijk smaldeel gelukt de insluitende schepen te verdrijven. Eene nieuwe blokkade, die opnieuw aankondiging vereischt, kan de verbrokene vervangen, tenzij de bevrijdende zeemacht, b.v. binnen 24 uren, verjaagd en de stationneerende schepen hunne vroegere stellingen hernomen hebben.

Deze beginselen, door mij reeds in de eerste uitgave opgenomen, zijn later grootendeels — en vooral wat de voorgestelde tijdsbepaling van 24 uren betreft — bevestigd geworden door de voorstellen, welke in het *Projet de Règlement international des prises maritimes* zijn geschied. Daarin wordt o. a. (1) voorgesteld dat, indien blokkeerende schepen zich om eenige andere reden dan wegens geconstateerd slecht weder van hun station verwijderen of, zoo zij zich deswegens verwijderd hebbende, langer dan 24 uren afwezig blijven, de blokkade wordt beschouwd te zijn opgeheven, zoodat zij weder verklaard en aangekondigd moet worden.

§ 336. De blokkeerende oorlogsmacht heeft het recht met geweld het schip te nemen, dat de feitelijke blokkade tracht te schenden.

Het schip mag echter alleen tijdens de poging tot schenden worden bemachtigd.

1°. Is van het instellen der blokkade behoorlijk kennis gegeven, dan moet de oorlogsmacht worden gehoorzaamd in het-

(1) *Projet de règlement*, § 43.

geen zij tot het bereiken van haar doel noodig acht. Opzettelijke overtreding dient te worden gestraft.

Het voorwendsel te willen onderzoeken of de blokkade werkelijk effectief is, wordt niet als geldig aangenomen.

2o. Engeland vermeende vroeger het recht te hebben elk schip te nemen, waarvan het bewezen was, dat het de blokkade had geschonden, zelfs wanneer dat schip, na aan de kruisers te zijn ontkomen, een of meer reizen had gedaan. Het beschouwt thans het schenden eener blokkade niet meer als een onuitwischbaar misdrijf.

Volgens Ortolan, (1) Wheaton (2) e. a. blijft het misdrijf of de beleediging — door het opbrengen van het schip — gedurende de geheele heen- en terugreis strafbaar en houdt de vervolgbaarheid slechts op, wanneer het schip de haven van bestemming heeft bereikt. Die regel gronden zij op art. 3 van het edict van de Staten-Generaal der Vereenigde Nederlanden van 26 Juni 1630, nopens het opbrengen der schepen, afkomstig van de door hen (op papier) geblokkeerde havens van Vlaanderen. Hautefeuille verwerpt (3) dit recht van vervolging (*droit de suite*), op grond dat het in geen enkel tractaat is opgenomen en de blokkade der Vlaamsche kust fictief was, maar vooral omdat de oorlogspartij in de open zee het souverein recht niet uitoefent, hetwelk volgens hem, van het recht van blokkade den grondslag uitmaakt.

3o. Zoolang een schip zich tot den waagtocht gereed maakt, mag het niet worden genomen: het heeft de blokkade nog niet geschonden; niet de wil, slechts de daad is in het volkenrecht strafbaar. (4) Bovendien, de kapitein van het schip kan, bij het zien en nader overwegen van het gevaar, tot inkeer komen en zijn voornemen laten varen.

Een schip, dat nog verre van de haven is verwijderd, hoewel het er heen koers zet, mag om gelijke reden niet worden genomen; het kan nog afhouden. Eerst als het zóóver is genaderd, dat het voornemen in eene feitelijke poging is overgegaan, kan het schip worden genomen.

§ 337. Een onzijdig schip, dat de blokkade heeft geschonden, mag, indien de vervolging dadelijk begint, ook

(1) Ortolan, *Diplomatie de la mer*, t. II, p. 354.
(2) Wheaton, *Eléments de droit intern.* t. II, p. 182.
(3) Hautefeuille, *Droits et devoirs des nations neutres*, t. III, p. 154.
(4) Heffter, § 156.

buiten de geblokkeerde wateren worden genomen, mits het schip niet uit het oog zij verloren.

Bluntschli (§ 836) beweert het tegendeel. Volgens hem is eene blokkade aan plaats gebonden en kan wel de vervolging aanvangen *buiten*, doch moet het aangrijpen en vermeesteren van het schip, dat de blokkade schendt, plaats hebben *binnen* het door de insluitende zeemacht beheerschte watergebied. Dit is echter met de practijk der volken in strijd. Er is trouwens ook niets tegen intebrengen, wanneer een schip buiten de blokkadelinie wordt aangehouden, zoodra slechts de straf het vergrijp op den voet volgt. Zelfs Hautefeuille acht in dit geval het nemen van het schip, in open zee, geoorloofd (1) omdat het:

1o. is gezien op 't oogenblik dat het delict is gepleegd;

2o. dadelijk vervolgd is, door hem die gesteld werd om het delict tegentegaan;

3o. onafgebroken is vervolgd, zonder dat het vervolgde schip uit het oog is verloren.

Het Spaansch blokkade-reglement van 26 November 1864 (Bijlage 29) stelt mede als voorwaarde, waarop een vervolgd schip, dat de blokkade heeft geschonden, kan worden genomen, dat het vervolgende schip het vervolgde niet uit het oog hebbe verloren. Engeland ontzag zich vroeger zelfs niet zich meester te maken van schepen, overal waar het ze in open zee vond, zoodra uit de scheepspapieren bleek, dat zij voor eene geblokkeerde haven waren bestemd.

§ 338. Aan neutrale schepen *kan*, bij zeegevaar, vrijheid worden gelaten in eene geblokkeerde haven eene toevlucht te zoeken.

Dit is humaniteit, geen rechtsplicht. Eene blokkeerende flottille behoeft nimmer een schip doortelaten, tenzij dit bij tractaten is bedongen.

Vergelijk art. 9 van het Spaansch blokkade-reglement (Bijlage 29) en § 45 van het *Projet de Règlement international des prises maritimes*. Het overladen in dépôt, van artikelen van oorlogscontrabande, welke zich aan boord van het toevluchtzoekend schip mochten bevinden, op den blokkeerenden bodem, schijnt bij slecht weder, van dien aard, dat toevlucht in de geblokkeerde haven het vereischt geval van overmacht aanwezig

(1) Hautefeuille, *Droits et devoirs des nations neutres*, t. III, p. 165.

brengt, praktisch onuitvoerbaar. Naar aanleiding van hetgeen daaromtrent door mij in de Conferentie van 1881, te Wiesbaden werd aangevoerd, is die bepaling uit het voorstel, dat door de Commissie aan het Instituut wordt onderworpen, weggelaten.

§ 339. De bemanning van een opgebracht onzijdig schip moet worden vrijgelaten.

Strafrecht kan door oorlogvoerenden over neutrale onderdanen in open zee niet worden uitgeoefend. Krijgsgevangenschap is niet van toepassing.

§ 340. Wordt de blokkade opgeheven, dan behoort daarvan door den Staat, die het gelast, aan de onzijdige Staten kennis te worden gegeven.

Het opheffen, zoowel als het instellen der blokkade, is eene daad van souverein gezag.

De kennisgeving behoort plaats te hebben, ten einde de onderdanen der onzijdigen niet langer dan volstrekt noodig is in hunne handelsbelangen te benadeelen.

6°. *Het visitatierecht.*

§ 341. Het visitatierecht is het recht, dat iedere oorlogspartij bezit, om door zijne oorlogschepen een onderzoek te doen instellen naar de nationaliteit, de lading en de bestemming van alle koopvaarders, die zij in open zee of binnen het eigen zeegebied aantreffen.

Het recht van visitatie (*droit de visite, right of visit and search*) is een gevolg van het recht, dat eene oorlogspartij bezit, om de schepen des vijands te nemen en het vervoer van contrabande door onzijdigen naar den vijand te beletten.

Het omvat het recht van aanhouding (*arrêt*), onderzoek (*visite*), doorzoeking (*recherche*) en opbrengst (*saisie*) der koopvaarders, in aangewezen gevallen.

De uitoefening van dit recht is geen daad van gezag of rechtspleging over de onzijdigen, doch slechts een voorzorgs- en veiligheidsmaatregel, gegrond op het recht van eigen behoud. Het kan dus slechts worden toegepast in tijd van oorlog, door een oorlogvoerenden Staat op de plaatsen, waar hij schepen nemen mag, d. i. in de wateren der oorlogspartijen, voor zoover

deze bij tractaat niet onzijdig zijn verklaard en in open zee, (1) doch uitsluitend tegen koopvaarders. Het recht zelf is onbetwist, alleen over den omvang van het recht is dikwerf geschil gevoerd. (2)

§ 342. De visitatie begint met het onderzoek der scheepspapieren. Alleen wanneer deze niet in orde zijn of het onderzoek gegronde achterdocht heeft doen ontstaan, is de officier, die de visitatie doet, gemachtigd, des gevorderd met geweld, tot de *doorzoeking* van het schip over te gaan.

De wijze, waarop de visitatie plaats heeft, is geregeld bij tractaten en internationale usantiën.

Op den Oceaan, waar alles met en door elkander reist, koopvaarders en vrijbuiters, vijanden en neutralen, wordt niemand, zegt Cauchy, op zijn woord geloofd. Op dien wereldweg, door alle natiën met evenveel recht gebruikt, moet, vooral in oorlogstijd, ieder doortrekkende zijne identiteit kunnen bewijzen. Daartoe behoort hij bij zich te hebben scheepspapieren; in tijd van oorlog: een paspoort van zijn Souverein, benevens de gewone authentieke stukken, als:

1°. den brief van opdracht of bewijs van eigendom van het schip, of wel een gelegaliseerd afschrift van dat stuk;

2°. den zeebrief;

3°. de monsterrol, met aanduiding van de nationaliteit van den kapitein;

4°. het manifest;

5°. de cognossementen en de chartepartijen, waaruit de soort, de eigenaars en de bestemming van de lading blijken.

Behalve deze stukken, genoemd in art. 357 Wetb. v. Kooph. wordt ook het behoorlijk aan- en bijgehouden journaal of dagregister gevorderd (3) (art. 358 Wetboek van koophandel), waaruit de nationaliteit van het schip, zijne herkomst, bestemming, alsmede de samenstelling van de lading en de namen der bemanning en passagiers blijken (Zie art. 21 van de Handelsverdragen in 1713 te Utrecht gesloten).

---

(1) Phillimore, vol. III, p. 424; *Projet de règlement international des prises maritimes*, § 14.

(2) Zie Wheaton, *Eléments de droit international*, t. II, p. 185 — Ortolan, *Diplomatie de la mer*, t. II, p. 248. — Cauchy, *Droit maritime international*, t. II, p. 220. — Phillimore, vol. III, p. 433.

(3) Halleck, *International law*, p. 279 en *Projet de règlement intern.*, § 27.

Het oorlogschip, dat een zeiler of een stoomer aan den horizont ontwaart, moet zich, als zijn Staat oorlog voert, overtuigen of het schip, dat in zicht is, soms den vijand toebehoort of wel op weg is dien vijand contrabande aantevoeren. De vlag, die het al of niet mocht hebben geheschen, doet ter zake niets; het schip toch kan varen onder valsche vlag.

Het eenigst middel om zich van nationaliteit, lading en bestemming te vergewissen, bestaat dus in het onderzoek der scheepspapieren en, zoo dat onderzoek gegronden twijfel overlaat, bovendien in het doorzoeken van het schip.

De wijze, waarop het onderzoek behoort plaats te hebben, is door de verschillende tractaten en de usantiën der zeevarende volken in hoofdzaak overeenstemmend geregeld. Voor de bijzonderheden moeten de bepalingen der afzonderlijke tractaten in acht worden genomen.

In het algemeen is die wijze de volgende:

Het oorlogschip behoort door zijne manoeuvres aan den koopvaarder zijn voornemen tot het instellen van een onderzoek duidelijk te doen kennen. Naderbij gekomen hijscht het zijne vlag, terwijl gelijktijdig een *los* kanonschot (*coup de semonce*) als waarschuwing dient om bij te draaien en tot bevestiging, dat de vlag, die geheschen wordt, in waarheid die is van den Staat, waartoe het schip behoort. (1)

Sir Travers Twiss zegt hiervan: »Ontwijfelbaar is het de plicht van de neutralen aan zulk een »*coup de semonce*" te gehoorzamen, doch voor de oorlogvoerenden bestaat er geen positieve verplichting zulk een schot (*affirming gun*) te lossen, want dit gebruik is in geenen deele algemeen." Andere signalen rekent hij voldoende. (2) Ook in de zaak van de *Marianne Flora* bij Phillimore (3) medegedeeld, werd, door de rechters van de Vereenigde Staten van Noord-Amerika, de verplichting van het *affirming gun* niet erkend. Phillimore zelf zegt bl. 428: »*The mode of summoning the Neutral to undergo Visitation is bij the firing of a cannon-shot on the part of the Belligerent.*"

Vermindert het schip zijne vaart niet, dan kan ten overvloede het waarschuwingschot herhaald, doch ook onmiddellijk met scherp gevuurd worden, zoodra het blijkt dat de koop-

(1) Ortolan, *Diplomatie de la mer*, t. II, p. 256.
(2) Sir Travers Twiss, vol. II, p. 182.
(3) Phillimore, vol. III, p. 429.

vaarder zich aan de waarschuwing niet stoort. Wil het schip zich aan de visitatie onttrekken, dan kan er jacht op gemaakt en geweld gebruikt worden. De schade, welke daardoor aan schip en lading wordt veroorzaakt, behoeft niet te worden vergoed, evenmin als die, welke het niet onverwijld gehoorzamen tot bijdraaien ten gevolge heeft gehad, daar het visitatierecht een volmaakt recht eener oorlogspartij is en de onzijdigen verplicht zijn zich daaraan te onderwerpen. Gevolgen der dwangmiddelen komen ter verantwoording van hen, die dwang noodig hebben gemaakt. (1) Draait het schip bij, dan wordt eene sloep onder witte vlag, zoo mogelijk gecommandeerd door een officier, naar het schip, dat onderzocht moet worden, afgezonden. De officier begeeft zich, door niet meer dan twee of drie man vergezeld, aan boord van het schip en, vooral zorg dragende beleefde vormen in achttenemen, onderzoekt hij de scheepspapieren. Terwijl dat onderzoek plaats heeft moet het oorlogschip, volgens sommige tractaten, buiten of op halven kanonschotsafstand blijven. Ortolan komt tegen die bepalingen op, en zegt dat ze blijkbaar niet door zeeofficieren zijn gemaakt, omdat er omstandigheden zijn, afhankelijk van den toestand van zee en wind, waarin het van een commandant onverantwoordelijk zou zijn, sloep en bemanning op zulk een aanzienlijken afstand te wagen. In de practijk van het algemeen geldend zeerecht wordt het schip, zoo niet onder schot gehouden, dan toch tot een met de rede overeenstemmenden afstand genaderd. In latere tractaten wordt de afstand òf niet bepaald (art. 23 van het Tractaat, in 1861 tusschen Frankrijk en Peru gesloten) òf die afstand wordt afhankelijk gesteld van het weder, »*Out of cannon-shot, unless in stress of weather*" (Tractaat door de Vereenigde Staten met de Republiek San-Salvador aangegaan), òf wel er wordt bepaald: »Het visiteerend schip moet zoover mogelijk verwijderd blijven als vereenigbaar is met de mogelijkheid en de veiligheid der visitatie, met den toestand van zee en wind en den graad van achterdocht, die het te onderzoeken schip inboezemt" (art. 18 der Conventie, in 1832 tusschen de Vereenigde Staten en Chili, en art. 27 van het Tractaat, in 1851 tusschen de Vereenigde Staten en Peru gesloten).

De kruiser kan niet vorderen dat de kapitein, of iemand anders van het onzijdig schip, zich met de scheepspapieren

(1) Ortolan, *Diplomatie de la mer*, t. 2, p. 210.

naar zijn boord begeve om die stukken te laten onderzoeken. Deze papieren mogen niet van het schip verwijderd worden. Hield de kruiser ze of gingen ze door een accident verloren, dan was het schip, zonder papieren, de rechtmatige prooi van elk die het ontmoette. (1)

Ook om andere redenen kan hij niet vorderen, dat de kapitein of iemand anders het aangehouden schip verlate. (2)

Art. 18 van het Tractaat, in het jaar IX tusschen Frankrijk en Noord-Amerika gesloten, bepaalde: »Met voordacht is overeengekomen, dat de onzijdige niet verplicht kan worden aan boord te komen van het visiteerend schip, om daar de papieren te vertoonen, of voor eenige andere formaliteit." Intusschen behelst § 13 van het Deensche reglement van 1 Mei 1848, omtrent de blokkade en het opbrengen der schepen, zoomede dat van 16 Februari 1864, althans indien het uittreksel van het laatste bij Rüstow juist is, de volgende bepaling: »Wanneer een kruiser een koopvaardijschip ontmoet, dat niet vaart onder geleide van neutrale oorlogsvaartuigen, laat hij den koopvaarder bijdraaien en onderzoekt zijne scheepspapieren." (3)

Het onderzoek aan boord behoort plaats te hebben met gematigdheid, zonder eenige kwelling of onnoodigen last te veroorzaken, in zoodanigen omvang als door den graad van rechtmatigen achterdocht, die schip of lading opwekken, worden gevorderd. Zoowel rechtvaardigheid jegens den neutralen als onkreukbare plichtsbetrachting jegens den eigen Staat, moeten daarbij tot richtsnoer strekken.

Zijn de overgelegde papieren in orde en wordt niets verdachts gevonden, dan kan het aangehouden schip zonder oponthoud de reis vervolgen. Twijfelt men aan de echtheid der papieren (in tijd van oorlog is het leveren van valsche papieren meermalen een bedrijf), dan wordt het schip doorzocht.

Dit geschiedt echter slechts wanneer sterke verdenking van bedrog bestaat. »Het is tegenwoordig aangenomen," verklaarde reeds Vattel, (4) »dat men geloof moet hechten aan de certificaten, zeebrieven, enz., die de schipper voorlegt, tenzij van bedrog blijke of gegronde redenen bestaan dit te vermoeden." Graaf Bernstorf schreef in 1800, in de zaak van de *Freya*:

---

(1) De Pistoye et Duverdy, *Traité des prises maritimes*, t. 1, p. 236 Hübner, *Saisie des bâtiments neutres*, I. 2. III. § 14.

(2) *Projet de règlement intern. des prises maritimes*, § 12

(3) Vergelijk de noot bij het art. in bijl. 21.

(4) II. 3. 7. § 114.

»Indien de papieren van neutrale koopvaarders in orde zijn bevonden, kan rechtmatig geen enkel verder onderzoek plaats hebben.”

Blijkbaar bestaat er dus onderscheid in het *onderzoek* en in het *doorzoeken* van het schip (*la visite* et *la recherche*); door de Engelschen juist uitgedrukt door de benaming: *Right of visit* and *search;* terwijl de Duitschers dit nu eens *Durchsuchungsrecht* dan eens *Prüfungsrecht* noemen.

In het recht zelf bestaat geen verschil, slechts in de toepassing. Die het recht heeft een schip te onderzoeken, bezit mede dat van het te doorzoeken; hij kan beide doen, maar »*to search*” slechts in de laatste plaats, wanneer daartoe gebiedende noodzaak bestaat. Bevindt het te doorzoeken schip zich binnen het eigen zeegebied van den kruiser, dan levert dit, wanneer het niet voor eene der eigen havens is bestemd, grond tot strenger onderzoek.

Krachtens het meerendeel der tractaten is het bepaaldelijk aan den officier, die het onderzoek instelt, verboden, zelf of door zijne manschappen de balen, collis, kisten, kasten enz. te openen. Hij heeft echter recht te vorderen dat alles, wat hij daartoe aanwijst, door de bemanning van het schip geopend worde. (Art. 13 van de Deensche reglementen van 1848 en 1864) en §§ 21 en 22 van het *Projet de règlement international des prises maritimes.*

§ 343. Pakket-, mail- of andere stoombooten, die in geregelde vaart belast zijn met het internationaal brievenvervoer, zijn nog, door gemis aan conventioneele bepalingen, evenals andere schepen, aan het recht van visitatie onderworpen.

Deze schepen optehouden en lastig te vallen, anders en langer dan om zeer overwegende redenen noodzakelijk is, wordt echter reeds door schrijvers en staatslieden veroordeeld.

Pakketvaart is postdienst. Zij vormt, zooals Lord Palmerston, in 1856, het in de kamer van koophandel te Liverpool noemde, eene brug over den Oceaan. Bij het geregeld en spoedig vervoer hebben verscheidene neutrale Staten groot belang. Zijn de mailbooten, op hun gewonen tijd, in hunne gewone vaart, voorzien van een paspoort van een onzijdig Souverein, dan is in de meeste gevallen elk verder onderzoek en elke verdere vertraging niet op grond van oorlogsnoodzaak te verdedigen. »Zij hebben,” zooals Graaf Russell, in zijne depêche van 23

Januari 1862 aan den Britschen Gezant te Washington, ter zake van de *Trent*, schreef: »recht op de gunst en de bijzondere bescherming van alle gouvernementen, in wier dienst zij worden gebruikt. Deze in haren dienst optehouden, lastig te vallen of te dwarsboomen, zonder daarvoor de meest ernstige redenen te hebben, zou zijn eene daad verrichten van den meest schuldigen aard, en allerschadelijkst niet alleen voor eene menigte personen van de meest verschillende standen en vele bijzondere belangen, maar ook voor de publieke belangen van neutrale en bevriende regeeringen." (1)

Cauchy dringt ten sterkste aan op »*la franchise des paquebots-poste.*" (2) Naar mijn gevoelen dient altijd het karakter als mailboot en de nationaliteit geconstateerd te worden. Daarom zal het onderzoek der zeebrieven noodzakelijk blijven, doch daartoe behoort het zich ook te bepalen.

In § 17 van het *Projet de règlement des prises maritimes* van het Instituut wordt gezegd: »Is het te visiteeren schip een pakketboot voor brievenvervoer, dan zal het niet gevisiteerd worden, wanneer de commissaris van het gouvernement, welks vlag het voert, die zich aan boord bevindt, schriftelijk verklaart dat de mailboot noch depêches noch troepen voor den vijand overvoert, noch oorlogs-contrabande voor rekening van of met bestemming naar den vijand."

§ 344. Oorlogschepen zijn niet aan visitatie onderworpen.

Het vrijstellen der oorlogschepen van visitatie (3) is een eerbewijs, door de usantiën aan het souverein gezag bewezen, waarvan de luister ongeschonden moet worden gehouden. Er is echter meer. Het woord van eer van een Souverein is een waarborg, die door niemand mag worden betwijfeld. Dat woord, gegeven door den commandant in zaken van zeerecht, bezit dezelfde kracht alsof het door den Souverein ware gegeven, die hem met het gezag over den oorlogsbodem van den Staat heeft bekleed. Wij weten dat het kanonschot, bij het in top hijschen der vlag, het verpanden van het eerewoord beteekent. Elke visitatie is derhalve overbodig en zou met de volkomen gelijkheid der souvereine rechten tusschen de Staten niet vereenigbaar zijn.

(1) Ortolan, *Diplomatie de la mer*, t. 2, p. 245.
(2) *Droit maritime international*, t. 2, p. 431.
(3) *Projet de règlement intern. des prises maritimes*, § 14; Beach-Lawrence, *visitation and Search, Bastion* 1858, p. 4; Phillimore, t. III. p. 433.

In 1654 werden door de Staten-Generaal der Nederlandsche gewesten alle kapiteins in hun dienst gemachtigd de visitatie van vreemden aan hun boord niet toetelaten.

§ 345. Koopvaardijschepen onder eigen konvooi kunnen van visitatie worden vrijgelaten. Het recht op die vrijstelling is echter nog niet positief vastgesteld en erkend.

De visitatie is een natuurlijk recht van eene oorlogspartij, omdat deze, ook bij den regel: vrij schip vrij goed, uitgezonderd contrabande, *zekerheid* moet hebben dat het schip werkelijk vrij is en geen contrabande heeft geladen. Die zekerheid kan van een schip, dat zijne reis alleen maakt, niet dan door de visitatie aan boord verkregen worden. Anders is dit bij een schip, dat onder konvooi vaart. De bevriende of neutrale Staat verklaart daardoor op de meest officieele wijze, in het openbaar, dat de schepen, onder geleide van zijne oorlogsvlag varende, geen enkelen plicht van neutraliteit zullen schenden. De commandant van het geleidend oorlogschip vertegenwoordigt zijne regeering, en moet zich hebben overtuigd, dat bij de schepen, die onder zijn geleide zijn gesteld, alles volkomen regelmatig is. Zijne verklaring kan niet in twijfel worden getrokken, zonder aan de oprechtheid en de eer van den Staat, dien hij dient, te kort te doen. Terecht zegt Ortolan, [1] dat die verklaring voor de oorlogspartij meer zekerheid geeft en meer waarde bezit, dan dat men zelf de zeebrieven onderzoekt. Hij verklaart zich ten slotte zonder aarzelen te scharen aan de zijde van hen, die volhouden dat, zelfs *afgescheiden van elk tractaat,* de oorlogschepen der oorlogvoerende Staten, evenmin als de kapers, eenig recht van visitatie op onzijdige schepen onder konvooi bezitten. [2] Wel geeft hij met de Rayneval [3] toe, dat er omstandigheden kunnen bestaan, waarin de oorlogspartij bij den commandant van het konvooi kan aandringen (*insister*), dat door *dezen laatsten zelf* een onderzoek worde ingesteld, b.v. wanneer bij mist of na storm de koopvaardijvloot uiteen is geraakt en het vermoeden bestaat, dat vreemde schepen tusschen het konvooi zijn geslopen. Dat onderzoek — hetzij verricht in persoon of door een zijner officieren — wordt, volgens hem, zelfs een plicht van den com-

(1) *Diplomatie de la mer*, t. II, p. 272.
(2) Id. t. II, p. 274.
(3) *De la liberté des mers*, I. 18. p, 201—204.

mandant, bijaldien er bepaalde aanwijzingen zijn, dat zulk een bedrog plaats heeft gehad. Ortolan gelooft dat de commandant van het konvooi, in zoodanig geval, zonder de waardigheid van zijne regeering op het spel te zetten, dat onderzoek zelfs door een officier van het schip der oorlogspartij, *als eenvoudig getuige*, kan doen bijwonen.

Mij komt het woord »aandringen" te sterk voor. »Verzoeken" ware m. i. beter. Tusschen *aandringen* en *eischen* bestaat toch weinig verschil. Een verzoek kan worden geweigerd, zonder eene der partijen te krenken; een eisch moet daarentegen, des noods met geweld, worden doorgezet, en het lijdt geen twijfel, dat, al heeft de commandant van den kruiser onbetwistbaar het recht den commandant van het konvooi te verzoeken zelf een onderzoek intestellen, deze evenzeer het recht heeft dat onderzoek te weigeren, wanneer hij daartoe geen termen aanwezig vindt. Alleen van zijn Souverein heeft hij bevelen aftewachten. Waar Ortolan hier dan ook van den plicht van den commandant van het konvooi gewaagt, bedoelt hij, m. i., den zedelijken plicht, tegenover zich-zelf en den Staat, dien hij vertegenwoordigt, doch geenszins den rechtsplicht tegenover den commandant van den kruiser. Van dat standpunt is de laatste bewering van Ortolan volkomen juist; want de waardigheid van de vlag en van een Staat moet minder gezocht worden in het eerbiedigen van vormen, dan in de oprechte eerlijkheid, die zelfs den schijn vermijdt van aan bedrog of schending van erkende volkenrechtelijke plichten bescherming te verleenen.

Cauchy verklaart mede, dat de ontheffing van visitatie door konvooi in het Europeesch volkenrecht is aangenomen. (1)

Engelsche schrijvers beweren echter het tegenovergestelde. Sir Travers Twiss zegt (2) „*Neutral may not sail under convoy. Every belligerent cruiser has a right to insist on verefying the neutral character of every ship wich it meets with on the High Seas, and wich carries a neutral flag; andi it is a clear maxim of law, that a neutral vessel is bound in relation to her commerce to submit to the belligerent Right of Search. A neutral merchant accordingly cannot adopt any measures of wich the direct object is to withdraw his commerce on the High Seas from the free exercise of the Right of Search on the part of any belligerent cruiser. It is not competent therefore*

(1) *Droit maritime international*, t. II, p. 432.
(2) Sir Travers Twiss, vol. II, p. 185.

for a neutral merchant to exempt his vessel from the belligerent Right of Search by placing it under the convoy of a neutral or enemy man-of-war.

The very fact of sailing under the protection of a belligerent or neutral convoy — says Mr. Chancellor Kent — is a violation of neutrality.

Phillimore, (1) zegt mede dat privaat-schepen, zelfs als zij zich onder konvooi van een oorlogschip bevinden, mogen gevisiteerd worden. Hij grondt zich vooral op eene uitspraak van Lord Stowell, welke echter uitsluitend neerkomt, dat »*resistance alone is sufficient*" om een schip prijs te verklaren. Konvooi kan leiden tot verzet, doch is daarvan echter niet het onmisbaar gevolg.

Volgens het »*Projet de règlement international de prises maritimes*" zijn de schepen onder konvooi vrij van visitatie (§§ 14 en 16).

Tot dusverre is de theoretische zijde van het onderwerp beschouwd; de positieve biedt nog veel nevelachtigs aan, veel dat niet scherp is geteekend. Eene beknopte historische schets is onmisbaar om van die zijde het vraagstuk te leeren kennen.

Den oorsprong van het konvooi vindt men terug in de middeleeuwen, toen het werd verleend om de koopvaarders tegen zeerooverij en knevelarij van allerlei aard te beschermen. Later werd die bescherming uitgebreid tegenover de kapers der oorlogvoerenden. Vervolgens vond het denkbeeld bij sommige Staten ingang, om de materieele bescherming in eene moreele te doen overgaan, zoodat het eerewoord van den commandant van het geleidend oorlogschip de koopvaarders, onder zijne hoede gesteld, ook voor visitatie van de oorlogschepen der strijdvoerende partijen vrijwaarde. Het meeste gewicht en de grootste ontwikkeling verkreeg het konvooi echter eerst in de zeventiende eeuw.

In 1653 gaf Christina, Koningin van Zweden, aan de commandanten harer eskaders bevel, zich met geweld tegen de visitatie van de onder hun konvooi varende koopvaarders te verzetten.

Ook de Nederlanders hadden, reeds sedert 1651, getracht het beginsel der vrijstelling van visitatie voor gekonvooieerde schepen aangenomen te zien, (2) o. a. in 1655 en 1665, bij

(1) Phillimore, vol. III, p. 338.

(2) Heffter, § 170. — Zie o.a. bij Wheaton, *Histoire des progrès du droi des gens*, t. I, p. 195, den brief van 21 September 1657, van den Hollandschen Ambassadeur Nieuwpoort.

het Tractaat met Engeland. Het gelukte hun echter niet, daar de politiek van Groot-Britannië er naar streefde zijne oppermacht ter zee door alle middelen uittebreiden.

Tijdens den Noord-Amerikaanschen bevrijdingsoorlog trad het beginsel van konvooi weder sterk op den voorgrond. In 1779 werd het konvooi van den Graaf van Bylandt, door de Staten-Generaal verleend, door Engeland niet geëerbiedigd (zie bl. 504). De onpartijdigheid vordert echter in het oog te houden, dat, hoewel alles pleit om den *moreelen steun* van een oorlogschip te doen erkennen, zoodra de Staten geen verschillende opvatting omtrent contrabande hebben, het betwijfeld mag worden of een Staat gehouden is de *materieele bescherming* te erkennen, welke door het geleidend eskader wordt verleend van een Staat, die niet voor contrabande erkent, wat door den eersten pertinent als zoodanig wordt beschouwd. Wij weten dat het konvooi door de Staten-Generaal verleend werd juist ten gevolge van het verschil in opvatting van contrabande. Wil het zijn eigenaardig karakter bewaren, dan moet het konvooi een zedelijke waarborg, de legalisatie van eene erkende en daartoe gerechtigde macht blijven, doch niet een middel worden om met geweld de erkenning van een betwist beginsel doortezetten. Om werkelijk als een zedelijken waarborg te kunnen gelden, worden echter twee zaken vereischt: 1°. beide partijen, de een die den waarborg verleent en de andere die hem ontvangt, moeten het volkomen eens zijn omtrent hetgeen wordt gewaarborgd; 2°. de partijen moeten met elkander zijn overeengekomen met dien waarborg genoegen te zullen nemen. Het is eene zaak niet van natuurlijk, doch van conventioneel recht. Zoo is ook het gevoelen van William Scott, den beroemden Engelschen, zij het soms, van een niet Engelsch standpunt beschouwd, te eenzijdigen en meestal zeer gestrengen prijsrechter. »Twee Souvereinen," verklaarde hij in de zaak van de *Maria*, waarvan het recht van visitatie, als onder konvooi van de Zweedsche oorlogschepen, aan Engeland werd betwist, »kunnen zonder twijfel overeenkomen, als zij zulks dienstig achten, zooals zij onlangs bij bijzondere conventie hebben gedaan, dat de tegenwoordigheid van een hunner oorlogschepen bij hunne koopvaarders wederkeerig een voldoend bewijs zal zijn, dat er bij dat konvooi van handelsvaartuigen niets is tegen de vriendschap en de onzijdigheid, en zoo zij er in toestemmen dien waarborg aantenemen, heeft geen derde partij daartegen iets intebrengen, evenmin als tegen elken anderen waarborg, dien zij elkander kunnen ver-

leenen. Maar zeker is het, dat niet één Souverein eenvoudig door geweld een ander kan dwingen, zoodanige verzekering aantenemen. De eenige zekerheid, op dit punt in het volkenrecht bekend, is het recht van persoonlijke visitatie, uitteoefenen door hen, die er belang bij hebben." (1)

De overmoed van Engeland, dat, zoodra het allerminst verdachte werd bevonden — hetgeen, bij de willekeurige uitbreiding aan de contrabande gegeven, niet moeielijk viel, — de schepen liet opbrengen, leidde, zooals wij weten, tot de Gewapende neutraliteit van 1780. Het, door den omvang dezer coalitie, geraden achtende zich in de uitoefening van zijn niet opgegeven rechten te matigen, had Groot-Britannië zich in 1781 zelfs genoopt gezien zes Deensche koopvaarders, die, ongeacht het konvooi van het Deensch oorlogschip *Wasa*, opgebracht waren, vrijtelaten. (2)

Het bleek echter slechts eene tijdelijke toegevendheid, ten gevolge van politieke omstandigheden, te zijn geweest, niet een opgeven van rechtsbeginsel. Later toch hernieuwde Engeland zijne visitatiën met volle kracht.

In December 1799 wilde een Engelsch eskader, in open zee, Deensche koopvaarders, die onder konvooi naar Gibraltar voeren, visiteeren. Het geleidend Deensch fregat *Hafreun*, kapitein van Dokkum, verzette zich daartegen met geweld. Dit heropende den diplomatieken strijd omtrent dit rechtsbeginsel. (3)

Belangrijk vooral is de depêche van den beroemden Deenschen Staatsman, Graaf Bernstorf.

»Het gebruik," schreef hij, »en de tractaten kennen zonder twijfel aan de oorlogvoerende machten het recht toe niet-gekonvooieerde onzijdige schepen door hunne oorlogschepen of kapers te doen visiteeren. Maar daar dit geen natuurlijk, doch een zuiver conventioneel recht is, kan men, zonder onrechtvaardigheid of zonder geweld, de gevolgen daarvan niet willekeurig uitbreiden buiten hetgeen overeengekomen of toegestaan is.

»Nu heeft, voor zoover den ondergeteekende bekend is, geen der maritieme onafhankelijke Staten van Europa het recht erkend, onzijdige schepen, onder konvooi van een of meer oor-

(1) Wheaton, *Eléments du droit international*, t. 2, p. 187.

(2) Zie daaromtrent de nota van den Russischen gezant te Madrid bij Ortolan, *Diplomatie de la mer*, t. I. p. 414. *Appendice, annexe C.*

(3) Zie de daarover gevoerde correspondentie bij Ortolan, t. 2, p. 391. *Appendice, annexe C.*

logschepen, te laten visiteeren, en het is blijkbaar dat zij het niet zouden kunnen doen, zonder hunne vlag te vernederen en zonder van een wezenlijk gedeelte hunner rechten aftezien.

»De visitatie, uitgeoefend door de kapers of oorlogschepen van oorlogvoerende Mogendheden op onzijdige schepen, varende zonder konvooi, steunt op het recht tot het verkennen der vlag en het onderzoek der papieren. Het komt er slechts op aan hunne onzijdigheid en de regelmatigheid van hun doel te constateeren. Zijn de papieren van deze schepen in orde bevonden, dan kan een verder onderzoek rechtmatig niet plaats hebben, en het is dus bijgevolg het gezag der regeering, in wier naam deze documenten zijn opgemaakt en uitgereikt, dat aan de oorlogvoerende macht de verlangde zekerheid verleent.

»Maar het onzijdig gouvernement, dat de schepen van zijne handeldrijvende onderdanen door oorlogschepen doet geleiden, biedt juist daardoor aan de oorlogvoerenden een meer authentieken, meer positieven waarborg dan die, welke door de papieren, waarvan deze schepen voorzien zijn, wordt verleend, en het kan, zonder zich te onteeren, te dezen opzichte twijfel noch achterdocht toelaten, welke even beleedigend zouden zijn voor dat gouvernement als onrechtvaardig van de zijde van hen, die ze koesterden of aan den dag legden.......”

Hij wees er verder op, dat het aannemen van het tegenovergesteld beginsel ten gevolge zou hebben, dat het sterkst eskader niet het recht zou bezitten de schepen, aan zijne bescherming toevertrouwd, aan de contrôle van den onbeduidendsten kaper te onttrekken.

Deze zaak was nog niet tot beslissing gebracht, toen het Deensch fregat *Freya*, kapitein Krabbe, den 25sten Juli 1800, bij zijn gewapend verzet tegen het laten visiteeren van zes onder zijn geleide geplaatste koopvaarders, in ongelijken doch dapperen strijd tegen zes Engelsche fregatten, de vlag moest strijken en met de koopvaarders in Engeland werd opgebracht.

Bij art. 1 der conventie tot het uitmaken van dit geschil, den 29sten Augustus 1800 tusschen de Hoven van Londen en Kopenhagen gesloten, werd bepaald: »dat het rechtsbeginsel omtrent de visitatie der onzijdige schepen onder konvooi naar eene latere discussie werd verwezen; bij art. 2: dat de *Freya* en de opgebrachte koopvaarders, onder zijn konvooi geweest, zouden worden vrijgelaten; bij art. 3: dat Denemarken het verleenen van konvooi zou schorsen, ten einde verdere moeielijkheden te voorkomen.”

De handelingen van Engeland gaven echter aan Keizer Paul van Rusland aanleiding tot het in 1800 hernieuwen der coalitie van de Gewapende neutraliteit, bekend onder den naam van de *Tweede gewapende neutraliteit.* De akte der conventie, deswege tusschen Rusland, Zweden, Pruisen en Denemarken aangegaan, constateerde in den aanhef: (1)

»Dat de verklaring van den officier-commandant van het schip of der schepen van de Keizerlijke of Koninklijke marine, die het konvooi van één of meer koopvaardijschepen zullen vergezellen: »»dat zijn konvooi aan boord geen contrabande voert,"" voldoende moet zijn, opdat er noch aan zijn boord noch aan dat van de schepen van zijn konvooi eenige visitatie plaats hebbe."

Art. 3 der conventie bepaalde op welke wijze het wederkeerig onderzoek der papieren, zoo van het geleidend neutraal oorlogschip als van den kruiser der oorlogspartij, moest plaats hebben; terwijl art. 4 bepaalde, dat zoo de papieren in orde werden bevonden, geenerlei verder onderzoek mocht geschieden.

Engeland zag in de conventie van St.-Petersburg vijandige bedoelingen: »strekkende om de beginselen te vernietigen, waarop voor een groot gedeelte de macht ter zee van het Britsche Rijk rustte." Het zond eene machtige vloot onder de Admiraals Parkers en Nelson naar de Ore-Sund en begon het beruchte bombardement van Kopenhagen. De vermoording van Keizer Paul van Rusland ontbond aldra de coalitie der Tweede gewapende neutraliteit en deed, bij het sluiten der maritieme conventie van St.-Petersburg, den 17den Juni 1801, tusschen Rusland en Engeland, het beginsel, waarvoor de coalitie was gesloten, verloren gaan, daar slechts bij art. 4 de concessie was verkregen, dat alleen oorlogschepen — en dus geen kapers — van oorlogspartijen de onder konvooi varende onzijdige koopvaarders zouden mogen visiteeren. (2) Denemarken en Zweden traden later tot deze conventie toe.

Het in 1800 tot later verschoven onderzoek naar het rechtsbeginsel heeft nimmer plaats gehad. Na de maritieme conventie van St.-Petersburg is de zaak van het konvooi niet meer algemeen geregeld geworden. Toch is het konvooi een punt van conventioneel en niet van natuurlijk recht, zooals Graaf Bernstorf terecht verklaarde, doch — en hier veroorloof ik

(1) Heffter, § 170.
(2) Wheaton, *Eléments du droit international,* t. II, p. 189. — Cauchy *Droit maritime international,* t. II, p. 344.

mij eene bedenking in het midden te brengen tegen hetgeen deze Staatsman verder aanvoerde — in de meeste tractaten wordt niet gesproken van eene visitatie der »niet-gekonvooieerde schepen," maar in het algemeen van visitatie, zonder van konvooi te gewagen. Nu moge de reden, de billijkheid en het belang van den handel pleiten, zooals zij het m. i. doen, om het konvooi als den meest volkomen waarborg, die een neutraal Souverein kan aanbieden, te *doen* erkennen; dit bewijst de noodzakelijkheid om dit belang der neutralen op een algemeen congres te regelen; doch zoolang die erkenning niet conventioneel en algemeen plaats heeft gehad, kan eene oorlogspartij, bij gematigde toepassing of concessie, of uit politieke overweging, dien waarborg genoegzaam rekenen; de Staat, die dat niet verlangt te doen, heeft het *recht* behouden de visitatie ook op schepen onder konvooi toetepassen, voor zooverre het tegendeel tusschen de betrokken Rijken niet bij tractaat is overeengekomen. Sommigen hebben dit intusschen gedaan, o. a. Pruisen en de Vereenigde Staten bij het Tractaat van 1828, de Vereenigde Staten en de Staten van Zuid-Amerika bij het tractaat van 1824, Frankrijk en Texas bij dat van 1839.

§ 346. Door geleide van oorlogschepen zijn van de visitatie niet verschoond:

a. de koopvaarders van andere Rijken als die waartoe de geleidende oorlogschepen behooren; (1)

b. de schepen, die zich, na het verlaten der haven van vertrek, bij het konvooi hebben aangesloten;

c. de schepen, die het konvooi verlaten hebben of daarvan gescheiden zijn geworden.

Deze schepen missen den volkomen waarborg, die alleen in waarheid verleend kan worden, wanneer bij de bevrachting door eigen onderzoek de bepaalde zekerheid is verkregen, dat de schepen neutraal zijn en geen contrabande hebben ingeladen.

Een voorbeeld, aantoonend dat men voor vreemde schepen, welke zich bij een konvooi aansluiten, niet kan instaan, levert het gebeurde met den Commandeur van der Kamp, van het oorlogschip *Veere* (2), die vergund had, dat van de reede van Marseille een schip, voerende de Spaansche vlag, met de onder

(1) Ortolan, *Diplomatie de la mer*, t. II, p. 275.

(2) Zie Extract uit het Register der revolutiën van H. H. Mo. de Staten-Generaal der Vereenigde Nederlanden, 5 September 1757.

zijn konvooi varende koopvaarders, mede ging. Toen hij bij Barcelona sein gaf aan de Hollandsche schepen, die daar lagen, om zich onder zijn konvooi te stellen, liep een schip onder Engelsche vlag uit en verzocht onder het konvooi te mogen zeilen. De commandeur gaf den kapitein nagenoeg hetzelfde antwoord als aan het vroegere vreemde schip, namelijk dat hij niemand als de Hollandsche schepen onder zijne protectie mocht nemen, doch dat de zee vrij was. Dadelijk daarop deed het eerst bedoelde vreemde schip, onder het hijschen van de Fransche vlag een scherp schot op het Engelsche, dat zich aan het eerste, dat bleek de Fransche kaper *l'Aventurier* te zijn, overgaf. De Commandeur van der Kamp loste daarop, door het geval verrast en gebelgd, een scherp schot tusschen beide schepen en ontbood den Kaper-kapitein bij zich aan boord, terwijl hij een gewapende sloep naar het Engelsche schip zond en de vreemde bezoekers daarvan liet verwijderen, »kunnende hij naar zijne gedachten niet toelaten, dat de zekerheid, die onder de vlag van den Staat behoorde te worden gevonden, op zoodanige schandelijke wijze zou worden geschonden."

De Fransche gezant te 's Hage, Graaf d'Affri, beklaagde zich deswegens, doch daar de kaper zich bij den Commandeur onder valsche vlag had vertoond, waren er klachten over en weêr en het geval had geen verdere gevolgen.

7°. *Opbrengen van prijzen.*

§ 347. De oorlogschepen en de militaire macht van Staten hebben het recht de schepen op te brengen, welke in de wateren, bedoeld in § 341, zijn aangehouden en die:

a. zich door de vlucht aan de visitatie hebben trachten te onttrekken;

b. zich onder geleide bevinden van de oorlogschepen der tegenpartij:

c. hunne neutrale nationaliteit niet voldoende kunnen aantoonen;

d. contrabande hebben geladen;

e. eene blokkade niet hebben geëerbiedigd;

f. argwaan opwekken, ten gevolge van gemis aan papieren, of omdat zij papieren van twijfelachtige echtheid ver-

toonen, of omdat bij hen dubbele papieren worden gevonden, vooral wanneer, in het gezicht van den kruiser, papieren buiten boord zijn geworpen. (1)

Het opbrengen van schepen staat geenszins gelijk met de verbeurdverklaring. Ofschoon die meesttijds volgt, beslist het opbrengen niets, doch is slechts eene gelegenheid om een nauwkeurig onderzoek, vooral bij twijfelachtige gevallen, en rechtspraak mogelijk te maken.

Alle prijzen, buiten de aangewezen wateren gemaakt, moeten op de aanvraag, daartoe door de neutrale regeering, van den Staat welks vlag de prijs voerde, gedaan, door de prijsgerichten worden vrijgesproken.

Daartoe moet de opeisching van het schip echter geschieden door eene autoriteit, bekleed met volmacht om voor zijne regeering met vreemde Staten te onderhandelen, niet bijv. door een Consul, wiens machtiging zich slechts tot handelszaken uitstrekt. Ook moet in het oog worden gehouden dat de reclame van rechtschennis alleen van den neutralen Staat, wien de zaak betreft, wordt aangenomen. (2)

Gevallen dat de strijdmacht te land van een Staat een schip prijs maakte, hebben zich voorgedaan in 1864, toen een Deensch schip bij Eckenförde door een Pruisische batterij werd genomen, en in den laatsten Russisch-Turkschen oorlog.

§ 348. Een opgebracht schip, noch iets van de lading, kan voor goeden prijs worden verklaard, dan nadat een prijsgericht de zaak onderzocht en de veroordeeling uitgesproken heeft.

De prijsgerichten dienen tot contrôle van het buitrecht ter zee. Wanneer alleen aan den gezagvoerder van den kruiser over den eigendom ter zee van de onderdanen der onzijdige Staten te beslissen werd gelaten, zou aan het gevoelen van één persoon te veel onderworpen, te groot gezag toegekend zijn. De waarborg voor goede rechtspraak zou, bij de partijdigheid en het belang van den nemer, geheel ontbreken, aan willekeur een te ruim veld worden gelaten. Vandaar de instelling der prijsgerichten. Door langdurig gebruik en tractaten

(1) Zie Heffter, § 171. — Ortolan, t. II, 258. — Art. 10 van de Deensche reglementen (Bijlage 21).
(2) Phillimore, vol III, page 452.

gewettigd, zijn zij in het positief volkenrecht opgenomen. Het vonnis van een bevoegd prijsgericht beslist over den eigendom van den buit, en maakt een eind aan den strijd over het al of niet wettige van het genomen schip of goed tusschen den kruiser en de terugeischers of hen, die later hunne bezwaren mochten inbrengen. Het bevestigend vonnis van een prijsgericht ontheft den kruiser van zijne verantwoordelijkheid. Waar die echter eindigt, begint de verantwoordelijkheid van den Staat. Deze is ten opzichte van de overige Staten verantwoordelijk voor de daden zijner kruisers, zoodra die daden zijn goedgekeurd en bezegeld door de uitspraak der rechtbanken, aan welke hij de beslissing over de rechtmatigheid van den buit heeft opgedragen. (1)

Wordt door eene vreemde rechtbank volgens een onrechtvaardig of niet erkend beginsel gevonnisd, dan blijft aan den Staat, wiens onderdanen door het vonnis zijn getroffen, wanneer alle middelen tot vergelijk vruchteloos zijn beproefd, het recht van représaille over.

§ 349. De Commandant van het oorlogschip doet, zoodra hij een schip heeft genomen, eene bemanning aan zijn boord overgaan, voldoende om zich van het bezit van het schip te verzekeren en er de orde te handhaven.

Hij doet er de luiken en de kruitkamer van sluiten en verzegelen.

De lading wordt geïnspecteerd, geïnventariseerd en mede verzegeld en eene lijst opgemaakt van alle personen, die zich aan boord bevinden. (2)

§ 350. De buitmaker legt beslag op alle scheepspapieren, documenten en brieven, die zich aan boord bevinden, welke te zamen in een paket gesloten en met de zegels van den Commandant van het oorlogschip en van den kapitein van het genomen schip zullen worden voorzien. (2)

Hij maakt een proces-verbaal op van het nemen van het schip, waaruit moeten blijken: naam en nationaliteit van het schip en van zijn kapitein; de nationaliteit van de be-

---

(1) Wheaton, *Eléments du droit international,* t. II, p. 46.

(2) de Pistoye et Duverdy, *Traité des prises maritimes,* t. I, p. 213 Art. 15 Deensch reglement van 1864 (Bijl. 21).

manning; de vlag waaronder het voer, op het oogenblik dat het werd genomen; dag en uur waarop het genomen is; plaats waar, reden waarom, omstandigheden waaronder; of er weerstand werd geboden en zoo ja, van welken aard die tegenstand was.

In het proces-verbaal moet voorts den toestand van schip en lading worden geconstateerd; er moet in worden vermeld dat inventarissen van het schip, van de lading en van de scheepspapieren en verdere documenten zijn opgemaakt en bij het proces-verbaal gevoegd; eindelijk dat het verzegeld paket der scheepspapieren *alle* papieren bevat, die aan boord zijn gevonden.

§ 351. Van de lading mag niets verkocht, ontscheept, verruild, en in het algemeen niets ontvreemd, gebruikt of beschadigd worden.

Mocht zij uit artikelen bestaan, die spoedig bederven, reeds beschadigd zijn of door zeewater hebben geleden, dan zal de buitmaker, in overleg met en in tegenwoordigheid van den kapitein van het genomen schip, zoowel als van den Consul van den Staat waartoe het behoort, indien deze zich in de nabijheid bevindt, de meest gepaste maatregelen nemen tot behoud of tot het verkrijgen van de waarde der lading.

8°. *Vernietigen in zee, rantsoenneeren en hernemen van prijzen.*

§ 352. Als algemeene regel geldt, dat een prijsgemaakt schip op zee niet mag worden vernietigd.

Blijkens de uitspraken der prijsrichters staat het positief recht het verbranden of doen zinken van prijs-gemaakte schepen in uitzonderings gevallen, bij overmacht of onvermijdelijke oorlogsnoodzaak nog toe. (¹)

(¹) Calvo § 1242. *Projet de règlement intern. des prises maritimes*, § 55.

Buit te vernielen of te vervreemden, alvorens de uitspraak van het prijsgericht is gevallen, is gelijk te stellen aan rooversbedrijf.

Het ter zee vernietigen van den prijs mag zelfs niet verontschuldigd worden door het beweren, dat de eigen havens door den vijand zijn geblokkeerd. Het gemis aan havens geeft geen uitbreiding aan het recht op zeebuit, doch beperkt de mogelijkheid die te behalen. Onrecht mag niet komen in stede van onmacht. Alleen uiterste noodweer kan, in zeer bijzondere omstandigheden, het vernietigen van een prijs rechtvaardigen. Waar echter, zooals b.v. bij zeegevaar, de keuze overblijft tusschen het vernietigen of het vrijlaten van den buit, dient het laatste te geschieden.

Gold vroeger bij zeebuit een bezit van 24 uren als rechtstitel van eigendom, thans is tot overdracht van eigendom noodig, dat eene rechtbank, die regelmatig en in overeenstemming met de wetten en gebruiken der volken is samengesteld, kennis genomen hebbe van de omstandigheden, waaronder de buit is gemaakt, en dat een daartoe bevoegd gerechtshof eene veroordeeling bij regelmatig vonnis hebbe uitgesproken. (1)

De Pistoye en Duverdy achten het verbranden of doen zinken van prijzen in sommige gevallen gewettigd. Zij beroepen zich op eene oude Fransche ordonnantie van 2 December 1693 (2). Daartegenover staat dat eene ordonnantie van 1681 in art. 18 op straffe des doods verbood de genomen schepen in zee te vernielen en de gevangenen op verwijderde kusten aan wal te zetten, om de prijs te verheelen. Is hun beweren juist — ook door Calvo aangehaald (3) — dat het verbod van de prijzen in zee te vernielen uitsluitend het geval van verheelen betrof? Het komt mij voor dat dan het volgend artikel 19, dierzelfde ordonnantie van geheel anderen inhoud moest zijn geweest als het is. Dat artikel luidt: *Et au cas où les preneurs ne pouvant se charger du vaisseau pris ni de l'équipage, enlèveraient seulement les marchandises, ou* relâcheraient le tout par composition, *ils seront tenus de se saisir des papiers, et d'amener au moins les deux principaux officiers des vaisseaux pris, à peine d'être privés de ce qui leur pourrait appartenir en la prise, même de punition corporelle, s'il y échoit.* Hier is

(1) Aanhaling van Phillimore bij Rolin-Jaequemyns, *Second essai*, p. 57.
(2) de Pistoye et Duverdy. *Traité des prises maritimes*, t. I, p. 269.
(3) Calvo, § 1242.

blijkbaar geen sprake van verheelen. Toch wordt er in geval van overmacht, het in vrijheid stellen, niet het vernielen van den prijs besproken. In 1681, in den vollen bloeitijd der kaapvaart en vrijbuiterij, liet men de prijzen vrij, als men niet bij machte was ze in de eigen haven te brengen; in 1881, nadat de kaapvaart is afgeschaft, zal men de vernietiging in zee wettigen!

In het geval van de *Carolina* tegen het Amerikaansche schip *Nancy* werd de kapitein van eerstgemeld Fransch schip, op het rapport den 19den Thermidor van het jaar VIII door Portalis uitgebracht, niet veroordeeld, omdat hij het schip, dat hij vermeesterd had, na de kanonnen en andere wapens er van overboord te hebben geworpen, had vrijgelaten, in plaats van het te hebben doen zinken, maar omdat hij niet overeenkomstig het bepaalde van art. 19 der ordonnantie van 1681 twee officieren van het vrijgelaten schip had medegenomen.

Die maatregel heeft tot doel misbruiken te voorkomen. De Pistoye en Duverdy geven de gevallen op, waarin naar hun gevoelen een prijs kan worden vernield [1] of bij overeenkomst vrijgelaten. Het eerste zou kunnen geschieden:

1°. Als het prijsgemaakt schip door het gevecht of kanonschoten zoodanig is gehavend, dat het zooveel water maakt, dat het te vreezen in dat het zal zinken;

2°. Wanneer het schip zoo langzaam loopt, dat het gevaar bestaat, het hernomen wordt;

3°. Wanneer de prijsmaker door de nabijheid van overmachtige vijandelijke oorlogschepen, de vlucht moet nemen en de prijs hem hinderlijk of een opstand te vreezen is.

De vrijlating, na overeenkomst kan plaats hebben:

1°. Indien de haven, waarin men den prijs kan opbrengen zóó ver verwijderd is, dat deze gevaar loopt hernomen te worden;

2°. Wanneer de prijs geringe waarde bezit, vooral indien het oorlogschip zijn eigen bemanning te veel moet verzwakken, om daarvan op den prijs te doen overgaan.

Deze vijf gevallen te zamen worden in art. 55 van het *Projet de règlement intern. des prises maritimes* genoemd als ieder op zich zelf het vernietigen van prijzen in zee wettigende; m. i. eene uitbreiding van het vernielrecht der oorlogvoerenden.

Intusschen valt er — het recht van vernietiging aannemende, — m. i. nog onderscheid te maken tusschen een prijs van een

---

(1) de Pistoye et Duverdy, *Traité etc.* t. I, p. 270.

vijandelijk en van een neutraal schip. Met het tegenwoordig geldend recht om al wat onder vijandelijke vlag vaart buit te maken, behoeft — in geval een schip onder die vlag varende of behoorende te varen wordt genomen — alleen de nationaliteit te worden geconstateerd. Met een neutraal schip is dat echter anders. Dat schip kan alleen worden prijs verklaard als het een delict, een vergrijp tegen het oorlogsrecht heeft gepleegd, maar het bestaan van dat delict moet nog worden bewezen. Alvorens dat bewijs door uitspraak van het prijsgericht is geleverd — heeft niemand het recht in voorbaat te vernietigen. Travers Twiss (1) en Calvo (2) halen tot bewijs dat vernietiging krachtens het internationaal recht kan geschieden, eene uitspraak aan van Lord Stowell (Sir W. Scott), volgens welke een kruiser, »ofschoon de wetten van den Staat hem gelasten een prijs in zijne havens optebrengen, doch wegens andere diensten, waartoe hij geroepen wordt, op het aangehouden schip geen bemanning kan plaatsen om het in een dier havens te brengen, zijn plicht is het vijandelijk eigendom te vernielen (*her next duty is to destroy enemy's property*). Is het twijfelachtig of het vijandelijk eigendom is, dan bestaat die plicht niet en kan men — bij onmogelijkheid het optebrengen — het vrij laten (*the safe and proper course is to dismis*). Is het een neutraal schip, dan kan de daad van vernieling niet bij den onzijdigen eigenaar gerechtvaardigd worden door aantevoeren dat zij van het hoogste gewicht was voor den Staat van den prijsmaker; in zoodanig geval kan die tegenover dien onzijdigen alleen door volledige vergoeding van de waarde gerechtvaardigd worden." *(To the neutral it can only be justified, by a full restitition in value).*

Daar, bij twijfel omtrent het vijandig karakter van den eigendom, deze wordt vrijgelaten en vernieling van neutraal eigendom moet worden vergoed, volgt er uit dat alleen een schip van een ontwijfelbaar vijandige nationaliteit *mag* worden vernietigd.

Eene bevestiging van die opvatting wordt aangetroffen in de volgende aanhaling bij Calvo van eene uitspraak van Lushington: »*S'il est évident que le navire appartient à l'ennemi, le capteur en fera sortir l'équipage, enlèvera les papiers de bord, et, s'il est possible, la cargaison, puis il détruira le bâtiment.*" (3)

(1) Travers Twiss, II, p. 331.
(2) Calvo, § 1242.
(3) Id. id.

De vernietiging van vijandelijke koopvaarders in zee is m. i. niet in harmonie met de regelen van beschaving, geeft aanleiding tot grove willekeur en kan den regel van art. 3 der verklaring van het Congres van Parijs van 16 April 1856, illusoir doen worden.

Tijdens den laatsten Amerikaanschen oorlog hebben de kapers der Zuidelijke Staten, die meesttijds over geen havens tot het opbrengen hunner prijzen konden beschikken, meermalen die prijzen in zee verbrand. In den oorlog van 1870—1871 heeft zich dit geval herhaald.

In zijne circulaire van 9 Januari 1871 schreef Graaf von Bismarck: »In den oorlog ter zee hebben de Franschen zich eveneens boven het volkenrecht gesteld. De Fransche oorlogstoomer *Desaix* heeft, in plaats van de drie Duitsche handelschepen: *Ludwig*, *Vorwärts* en *Charlotte*, die hij genomen had, naar eene Fransche haven op te brengen en er door een prijsgericht over te laten vonnissen, deze schepen in open zee vernietigd, door ze te verbranden of in den grond te booren."

Hoewel Bismarck's bewering niet juist was, daar het geldend oorlogsrecht het verbranden of in den grond booren der prijzen, in geval van noodzaak, niet veroordeelt, nemen wij gaarne akte van het afkeurend oordeel van den Kanselier van het Duitsche Rijk, wat beginsel betreft.

Op de *Vorwärts* en de *Ludwig* behoorde een gedeelte der lading aan onzijdige eigenaars. Deze, zich op art. 3 der Parijsche verklaring van 1856 beroepende, stelden een eisch van schadevergoeding in, welke echter bij decreet van 16 Maart 1872, door de Voorloopige Commissie tot vervanging van den Franschen Staatsraad ingesteld, op de volgende gronden werd verworpen:

»*Considérant, que si, aux termes de la déclaration du Congrès de Paris du 16 Avril 1856, la marchandise neutre n'est pas saisissable à bord d'un navire ennemi, il suit de là seulement que le neutre qui a embarqué ses marchandises sur ce navire a droit à la restitution de ses marchandises, où, en cas de vente, ou paiement du prix; mais qu'on ne peut induire de cette déclaration qu'il peut réclamer une indemnité à raison des préjudices qu'a pu lui causer soit la capture du navire lorsque cette capture a été reconnue valable, soit les faits de guerre qui ont accompagné ou suivi cette capture;*

»*Considérant qu'il résulte de l'instruction que la prise du*

Ludwig *et du* Vorwärts *a été valable*, *et que la destruction des navires avec leurs cargaisons a eu lieu sur l'ordre du Commandant du bâtiment capteur*, *par le motif que la sécurité de ce bâtiment ne permettait pas*, *à raison du grand nombre de prisonniers à bord*, *de détacher une partie des hommes de l'équipage pour conduire les prises dans un port de France*;

»*Que dans ces circonstances la destruction de ces prises constituait un fait de guerre dont les propriétaires des cargaisons ne peuvent*, *être admis à discuter l'opportunité*, *et qui ne peut donner ouverture à leur profit*, *à un droit à indemnité*. ...."

Calvo geeft zijne adhaesie aan deze uitlegging van art. 3 der Verklaring van 1856 (1), omdat — volgens hem — wat verklaard is niet neembaar *(saisissable)* te zijn, daarom nog niet onschendbaar *(inviolable)* is.

Ik deel dat gevoelen niet. 1°. Die het mindere (nemen) niet mag doen, mag veel minder het meerdere (vernietigen) verrichten. Zelfs is in beginsel vernietigen niet denkbaar, waar het feit van nemen (bezit) niet bestaat.

2°. Wanneer het een geldige reden is schepen te vernielen, omdat men geen volk genoeg aan boord heeft om ze naar eene haven te brengen, dan zal het vernielen van schepen regel, het opbrengen uitzondering worden, omdat de kleine snelloopende kruisers tegenwoordig veel lichter bemand zijn dan in vroegere tijden de oorlogschepen waren;

3°. Het vernietigen van koopvaardijschepen brengt geenerlei voordeel aan den Staat, waartoe de kruiser behoort, het brengt niets tot het verhaasten van den vrede bij, dat van elke oorlogshandeling het doel moet wezen, ja kan zelfs dien Staat tot nadeel en schade worden. Dit was o. a. juist het geval bij de Duitsche schepen, die het hier geldt. Bij de berekening van de oorlogskosten moest Frankrijk alle schaden door die daad veroorzaakt, dragen.

§ 353. Zoolang de onschendbaarheid van den bijzonderen eigendom ter zee niet is erkend en het recht niet verbiedt aangehouden koopvaarders, die de prijsmaker onmachtig is optebrengen, in zee te vernietigen, zou het rantsoeneeren der prijzen, in uitzonderingsgevallen, als eene verzachting van oorlogsgeweld kunnen worden toegestaan.

---

(1) Calvo, § 1242.

Geen regel van positief recht. Integendeel, de Staten hebben veeltijds het rantsoeneeren van schepen verboden. Frankrijk deed dit bij ordonnantiën van 15 Mei 1756 en 30 Augustus 1782. Dat dit geschiedde toen de kaapvaart nog bestond, laat zich begrijpen. Het verbod geschiedde niet alleen omdat de Staten begrepen dat het voordeeliger was de prijzen, met de bemanning als gevangenen, in eigen havens te doen opbrengen, dan deze tegen een losgeld vrij te laten, maar het had ook tot oogmerk de schromelijke misbruiken tegen te gaan, welke zich de kaper-kapiteins veroorloofden. Dit blijkt o. a. uit art. 39 van het *Arrèté du 2 Praireal de l'an XI*. Daarbij werd verboden: »*de rançonner à la mer aucun bâtiment muni d'un passe-port émané d'une puissance neutre, lors même que ce passe-port serait suspecté de simulation, ou pourrait être considéré comme illégal ou expiré.*

Ils ne pourront même rançonner un bâtiment évidemment ennemi, sans l'autorisation de leurs armateurs et autres formalités préalables ci-après indiquées; et ne sera, à cet égard, considéré comme évidemment ennemi, que le bâtiment naviguant avec un passe-port émané d'une puissance ennemie." (1)

Daar het besluit van *Prairial* van het jaar IX in Frankrijk nog van kracht is, blijkt daar het vrijlaten van prijzen tegen losgeld eene gewettigde wijze van handelen (2) te zijn. In Nederland (art. 12 der ordonnantie van 1781), Zweden, Rusland Denemarken is het rantsoeneeren verboden. Daarentegen is, volgens Kent, die wijze van handelen in de Vereenigde Staten van Noord-Amerika steeds geoorloofd gebleven, (3) terwijl in Groot-Britannië de regel geldt, welken Lord Stowel in deze woorden samentrok: *Ransoms, under circumstances of necessity, are still allowed.* (3)

Ongetwijfeld zal, waar de kaapvaart is afgeschaft, de vergunning tegen losgeld vrij gelaten te worden, eene verlichting voor de neutralen kunnen zijn, in hetgeen zij door den oorlog te lijden hebben. Losgeld blijft toch eene vergunning. Het staat den neutralen vrij de inbeslagneming van schip en lading te vorderen, indien hij bezwaar heeft tegen het betalen van het rantsoen en hij het recht van reclame voor een prijsgericht behoudt.

Onder de schrijvers is Hautefeuille tegen, Calvo, (4)

---

(1) Pistoye et Duverdy t. I, p. 280.
(2) Id. p. 282.
(3) Calvo, § 967 en Sir Travers Twiss, vol. II, p. 362.
(4) Calvo, § 968.

Gessner en [1] Sir Travers Twiss [2] voorstanders van den maatregel.

§ 354. Wordt een genomen schip tegen losgeld vrijgelaten, dan moet, volgens gebruik, een contract in duplo worden opgemaakt, waarbij de kapitein of schipper van den prijs zich, namens de eigenaars van het schip en van de lading, verbindt aan den nemer eene bepaalde som, binnen een bepaalden termijn, te betalen. Een exemplaar van dit contract, dat den naam draagt van losprijs-cedel (*cédule de rachat*) blijft in bezit van den nemer; het andere dient tot vrijgeleide van het schip. [3]

Dat vrijgeleide strekt, ten aanzien van visschersvaartuigen, niet langer dan voor den tijd, dien zij juist noodig kunnen hebben om huiswaarts te keeren, en voor koopvaarders voor dien om de plaats hunner bestemming te bereiken.

Schepen, die na dien tijd op zee worden aangetroffen of op een anderen weg, dan in het vrijgeleide is vermeld, kunnen worden prijsverklaard. [4]

§ 355. De eigenaars van het tegen losgeld vrijgelaten schip worden van de verplichting het rantsoen te betalen:

1°. *niet* ontheven door het stranden of schipbreuk lijden van het schip op de terugreis;

2°. wel ontheven, wanneer de prijsmaker zelf door een oorlogschip genomen wordt van den Staat, welks vlag het gerantsoeneerde schip voerde. [5]

§ 356. Wordt een schip, tijdens het door een der oorlogvoerenden opgebracht wordt, door den anderen hernomen, dan moet de herneming door het prijsgericht erkend en rechtmatig geoordeeld worden.

Voerde het schip de vlag van den Staat, waartoe het

(1) Gessner, p. 342.

(2) *Observations de* Sir Travers Twiss *sur le projet de règlement internat. des prises maritimes* 1881.

(3) Calvo, § 966.

(4) Fransche ordonnanties van 1692 en 1706; de Pistoye et Duverdy, t. I, p. 284.

(5) Calvo, §§ 970 en 971.

oorlogschip behoort dat den prijs heeft hernomen, dan worden schip en lading vrijgelaten.

Is het een neutraal schip, dan worden de wetten van den laatsten nemer (*droit de recousse*) toegepast.

De gebruiken en rechten omtrent de herneming (*reprise*, *recousse*) zijn nog grootendeels op oude leest geschoeid. Zij rieken naar kaapvaart, buit behalen, het zich verrijken op kosten van ongelijk. De wetten loopen in de verschillende Staten daaromtrent zeer uiteen, doch stemmen daarin samen, dat van een neutraal schip een gedeelte der waarde van schip en lading ten bate van den hernemer wordt verbeurd verklaard. De onzijdige is vriend van beide partijen. De eene neemt zijn schip, de andere herneemt het. Bij de een laat hij een veer, bij de andere de staart. Het schijnt tijd, dat hierin verandering kome. De kapers zijn van de zeeën verbannen; alleen de oorlogschepen der Staten voeren den strijd, niet om buit maar, — de banier der eer hoog houdende, — voeren zij dien uit plicht om den vijand afbreuk te doen. Zij doen dus niets dan dien plicht, wanneer zij niet alleen de eigen schepen, maar ook de schepen van bevriende natiën uit de handen van hun vijand verlossen en dezen het voordeel van den prijs ontnemen. Eene, des noods ruime vergoeding der kosten zij voldoende.

Het toekennen van eene premie aan de bemanning, evenals dit bij redding of hulp gebruik is, ware tusschen de Staten bij tractaten te regelen.

Merkwaardig is de uitspraak van Portales omtrent dit recht in de zaak van de *Statira*, onder Noord-Amerikaansche vlag varende, door den Franschen kaper Hazard op een Engelschen kaper hernomen. Zij is in haar geheel te vinden bij Calvo, § 1345.

De beide laatste §§ van het *Projet de règlement international des prises maritimes* van het Instituut, behelzen daaromtrent het volgende:

Le repreneur sera tenu de restituer la reprise au propriétaire légitime primitif, sauf le cas où celle-ci a servi de moyen à un but interdit par le règlement international.

Il ne sera accordé de prime pour les recaptures que dans le cas où le navire et la cargaison seront adjugés au propriétaire primitif, lequel même ne restituera que les dépenses occasionnées par la reprise et vérifiées par le tribunal international.

9°. *De prijsgerichten.*

§ 357. Volgens het thans nog geldend oorlogsrecht wordt een prijsgericht ingesteld en de leden er van benoemd en aangesteld door den Souverein van den oorlogvoerenden Staat;

zijn alleen de prijsgerichten van den Staat, waartoe het oorlogschip behoort, dat de koopvaarder heeft opgebracht, bevoegd over het al of niet wettige van den buit te oordeelen;

moeten zij zitting houden binnen het gebied van den oorlogvoerenden Staat of van diens bondgenoot, onverschillig of het schip, waarover zij te oordeelen hebben, opgebracht is in de haven van den Staat, wiens oorlogschip de buit maakte, of in de haven van diens bondgenoot, of wel in eene onzijdige haven.

Neutrale Staten hebben, al laten zij bij uitzondering prijzen in hunne havens toe, geene prijsgerichten. De souvereiniteit van een Staat gedoogt niet dat een andere Staat in zijne oorlogsdaden beslissend tusschenbeide trede, terwijl dat beslissend oordeel bovendien in strijd zou zijn met de neutraliteit, als niet overeentebrengen met de volkomen onthouding, die daarvan het kenmerk is.

De bevoegdheid aan de prijsgerichten van een oorlogvoerenden Staat toegekend, om te rechten over den in open zee gegrepen eigendom van een neutralen Staat, is intusschen in strijd met de beginselen van het natuurrecht. »Volgens het natuurrecht," zegt Wheaton, »zijn de rechtbanken van den Staat, die den buit heeft gemaakt, noch die van den onzijdigen Staat, de eenige onmiddellijke rechters van den in open zee onder onzijdige vlag gemaakten oorlogsbuit. De gelijkheid der Staten zou, in beginsel, de uitoefening verbieden van eene rechtspraak, op zulk eene wijze met kracht en geweld verkregen en toegepast door rechtbanken, die niet onpartijdig kunnen zijn, omdat zij zijn ingesteld door den Souverein van de eene partij, om over de andere partij te oordeelen." De prijsgerichten zijn echter, in stede van een middel om den Souverein van den kruiser van zijne verantwoordelijkheid te ontslaan, juist het middel om

die verantwoordelijkheid te bepalen en te bevestigen. »Zoolang," vervolgt Wheaton, »de aanhoudingen regelmatig plaats hebben gehad, op grond van rechtmatigen achterdocht, en zij gevolgd zijn door eene spoedige rechtspraak op de gebruikelijke wijze, heeft de onzijdige Staat, totdat de aanhouding door den Souverein in de uitspraken van de door hem voor de prijszaken ingestelde rechtbanken is bevestigd, geen enkele reden tot klacht. Maar zoodra de beslissing van het prijsgericht in laatste ressort is gevallen, worden het opbrengen en de veroordeeling daden van den Staat, waarvoor diens Souverein verantwoordelijk is bij de regeering van hem, die den buit terugvordert."

Nog andere gronden pleiten voor de rechtspraak van de prijsgerichten der oorlogspartij.

»Het uitsluitend recht van den Staat, waartoe de buitmaker behoort, om over dien buit uitspraak te doen," zegt Rutherforth, »is gegrond op een ander recht, namelijk op zijn recht van toezicht op en onderzoek (*droit d'inspection*) over het gedrag zijner schepen, omdat deze leden zijn van den Staat, en omdat de Staat, gedurende den oorlog, verantwoordelijk is voor hunne daden, vermits hetgeen deze schepen tijdens den oorlog verrichten, verricht wordt krachtens de algemeene of bijzondere opdracht, welke aan hen is verstrekt.

Zij, die buit maken, zijn dus verplicht, ten gevolge van de rechtsmacht, die de Staat over hun persoon bezit, de schepen of goederen, in zee aangehouden, in hunne havens optebrengen, en zij kunnen geen eigendomsrecht op de prijzen verkrijgen, dan nadat de Staat heeft uitgemaakt of deze al dan niet rechtmatig zijn genomen. Het recht, dat hun Staat in deze zaak bezit, is zoo exclusief, dat geen enkele andere Staat kan vorderen over hun gedrag te oordeelen, totdat dit volkomen door den eigen Staat is onderzocht. Zulks is omdat geen enkele andere Staat verantwoordelijk is voor hunne daden."

Cauchy heldert nog op andere wijze de schijnbare tegenstrijdigheid op, dat onzijdige onderdanen rechtsplichtig worden gesteld bij de oorlogspartij. Volgens hem kan deze geen schending van de plichten der onzijdigheid toelaten. Hield men streng aan het overigens juist beginsel vast, dat de beleedigde Souverein, voor het geval hij van den schuldige geen Souverein is, de schending door een rechterlijk vonnis niet kan doen bestraffen, doch slechts door de wapenen zich recht kan verschaffen, dan zou daarvan het gevolg zijn, dat òf de neutrale Staat voor de gepleegde schending verantwoordelijk werd gesteld,

en dus de neutraliteit van een geheel volk ieder oogenblik door eene op zich-zelf staande daad van een enkel koopman in de waagschaal werd gebracht, òf dàt de oorlogspartij — zonder den neutralen Staat in de zaak te betrekken, voor het geval deze, om oorlog te vermijden, den overtreder aan hare wraak overlaat — elk verzuim of vergrijp, zonder onderzoek of contrôle, op de neutrale onderdanen zelf verhaalt, door, als gevolg van het vijandig karakter, dat beiden of een van beiden dragen, schip en lading onverwijld te nemen en buit te verklaren, krachtens het geldend rechtsbeginsel: alle vijands goed, op zee genomen, is goede prijs. (1)

Om beide uitersten te vermijden is men tot eene transactie gekomen. Zij, die de plichten der onzijdigen hebben geschonden, worden meer als overtreders dan als vijand behandeld; maar als overtreders, die evenzeer staan onder het gewoon als onder het volkenrecht. Hun Souverein, die hen verloochent, schijnt hen daardoor — althans tot aan de uitspraak van het prijsgericht — aan de genade van den nemer overtelaten, want om zijne rechtsmacht te handhaven zou het hem een oorlog kosten. De Souverein van den nemer, die, op zijne beurt, niet meer eene beleediging door een geheel volk of een Staat aangedaan, maar slechts die van een eenvoudig particulier heeft te wreken, doet eenigermate afstand van de uiterst gestrenge oorlogsrechten, en omringt het oordeel over de zaak met waarborgen, eenigszins overeenkomende met die, welke zijne eigen onderdanen in het eigen land genieten.

Op die wijze worden oorlogsdaden voor eene rechtbank gebracht, welke, nu eens uitspraak doende als in eene civiele zaak, alleen den buit van verboden voorwerpen goed en deugdelijk verklaart, terwijl zij dan eens, recht doende als in eene crimineele zaak, daar, bij wijze van straf, de verbeurdverklaring van onschuldige voorwerpen bijvoegt.

Intusschen, het behoeft weinig betoog, dat de neutralen, als de rechtspraak uitsluitend aan de oorlogspartijen verblijft, blootstaan aan een eenzijdig, zoo niet soms een willekeurig oordeel.

Dit heeft de noodzakelijkheid doen gevoelen om meerder waarborgen van onpartijdig recht te verkrijgen. In het *Institut de droit international* is vrij algemeen den wensch naar *internationale prijsgerichten* geopenbaard en werden *twee* instanties als een vereischte erkend.

(1) Cauchy, *Droit maritime international*, t. II, p. 206.

Als uitkomst van de gedachtenwisseling, welke omtrent dit gewichtig punt, den 6den September 1881, te Wiesbaden, tusschen de daartoe aanwezige leden en associés van het Instituut plaats had, werd besloten in het *Projet de règlement international de prises maritimes* op te nemen:

1°. De rechtbank, waarvoor de zaak van het prijsgemaakt schip wordt geïnstrueerd (*tribunal d'instruction*), bestaat uit justitieele ambtenaren van den Staat, waartoe de nemer behoort, tenzij in de haven, waar het schip is opgebracht, het prijsgericht van eersten aanleg mocht zijn gevestigd, als wanneer de instructie onmiddellijk voor dat gericht kan worden gebracht;

2°. De organisatie der prijsgerichten van eersten aanleg (*tribunaux de prises de première instance*) blijft door de wetgeving van iederen Staat geregeld;

3°. Bij het begin van iederen oorlog zal door elk der oorlogvoerende partijen een internationaal prijsgericht van appel (*tribunal d'appel international en matière de prises maritimes*) worden gevormd, samengesteld uit een Voorzitter en een lid, gekozen door die partij, en uit drie leden, aangewezen door de neutrale Staten.

In het *Projet de règlement* was door den rapporteur, den heer Bulmerincq, in § 92 en volgende twee internationale prijsgerichten van gelijke samenstelling voorgeslagen, waarin elk der beide oorlogvoerende partijen, voor elke instantie, een of twee rechters benoemen en een ander lid door de onzijdige Staten aangewezen worden zou. Hiertegen had de meerderheid der leden, — en ook de schrijver, — overwegende bedenkingen. Deze leden meenden, dat het niet aanging en dat een Staat er niet toe zou overgaan, om een rechter van de *vijandige* oorlogspartij toetelaten tot het oordeel over de handelingen van de gezagvoerders zijner oorlogschepen. Bovendien, meende zij, behoorde, behalve de instructie, ook het oordeel in eerste instantie uitsluitend aan de oorlogspartijen zelve als erkenning harer Souvereiniteitsrechten te worden gelaten. Eerst in het appèl mocht voor den waarborg van de belangen der neutralen gezorgd worden. Dat is voldoende, mits in het prijsgericht van tweede instantie de meerderheid niet aan de oorlogspartij worde gelaten, die alsdan rechter zou blijven

in hare eigen zaak, terwijl op de onpartijdigheid der neutrale leden veeleer mag worden gerekend, vermits elk hunner uit eene verschillende nationaliteit kan en vermoedelijk zal worden gekozen. Om die belangen nog meer te verzekeren zou het noodig zijn dat de prijsgerichten, zoowel in eersten als in tweeden aanleg, bevoegdheid hebben de instructie der zaak, als zij die onvolledig of incorrect gehouden vinden, aantevullen of zelf opnieuw overtenemen. Bovendien: *Zijn de prijsgerichten verplicht volgens de regelen van het internationaal recht te oordeelen.*

In punt 3 is met voordacht gesteld, dat elk der oorlogspartijen en niet dat elke oorlogvoerende Staat een internationaal prijsgericht van appèl vormt, omdat, wanneer in een coalitie-oorlog elk der verbonden Staten een afzonderlijk prijsgericht van appèl zou vormen, de eenheid der rechtspraak in overeenkomstige gevallen niet verzekerd zou zijn. Juist om die eenheid nog meer te bereiken, wilden eenige leden, dat niet elk der oorlogspartijen zoodanig internationaal prijsgericht zou samenstellen, maar dat er slechts één gemengd voor beide partijen zou komen. De reeds gemelde bezwaren daartegen werden echter door de meerderheid overwegend beschouwd, welke ook de groote weldaad van een meer onpartijdig prijsrecht, vooral voor de neutralen, niet wilde in gevaar gebracht zien van door de Staten te worden afgewezen, door zóóver te gaan als oorspronkelijk in overweging werd gegeven.

§ 358. De competentie van de prijsgerichten eener oorlogspartij strekt zich niet uit over schepen of goederen:

1°. die aangehouden en genomen zijn binnen neutraal gebied, onverschillig of dit op regelmatige of onregelmatige wijze is geschied;

2°. die eene der havens van den Staat, waartoe zij behooren, hebben bereikt, alvorens de verbeurdverklaring over hen is uitgesproken.

Volgens Heffter (§ 172) is de neutrale rechter in het eerste geval competent om over de geldigheid van den prijs te richten, en zijn de oorlogvoerenden verplicht recht te doen aan de bezwaren, welke de neutrale Staat, wegens de onwettige aanhouding, langs diplomatieken weg mocht inbrengen. Ook in het tweede geval is de neutrale rechter, op verzoek der eigenaars, bevoegd de zaak te behandelen, welke beslist wordt volgens de

locale wetten en de bepalingen der tractaten, die van kracht en van toepassing zijn.

§ 359. De wijze van procedeeren voor een prijsgericht is die van een proces tot terugvordering.

De onzijdige eigenaar moet het onwettige van de opbrenging aantoonen, in stede dat, volgens gewone rechtsbeginselen, de nemer zou hebben te bewijzen, dat tot het maken van den buit voldoende redenen hebben bestaan. (1)

§ 360. De vormen van procedure, welke door den prijsrechter moeten worden in acht genomen, worden thans nog bepaald door de wetten of de besluiten van den Souverein van den Staat, waartoe die rechter behoort, tenzij bij een tractaat tusschen de oorlogspartij en den betrokken neutralen Staat daaromtrent anders is overeengekomen.

Dit punt wordt slechts bij enkele tractaten behandeld. De meesten bepalen zich wederkeerig eene onpartijdige rechtspraak door de aanstelling van niet-verdachte rechters te bedingen. (2) Verscheidene schrijven de wederkeerige kennisgeving van de uitgesproken vonnissen voor. Heffter wijst er op, dat zoowel de wijze als de vorm van procedure voor de prijsgerichten ongunstig zijn voor de onzijdigen. Gewoonlijk laat men daar als bewijs slechts de aan boord gevonden papieren toe, en doet men de equipage, tot staving der feiten, voortspruitende uit het onderzoek dier papieren, een verhoor ondergaan, dat soms een inquisitoriaal karakter draagt.

In het *Projet de règlement international des prises maritimes* van het Instituut, worden voor de wijze en den vorm van procedure bij de prijsgerichten nieuwe regelen voorgeslagen, die, als zij aangenomen worden, de rechtszekerheid grootelijks zal verbeteren.

§ 361. Volgens de beginselen van het oorlogsrecht kunnen neutrale schepen veroordeeld worden, als zij schuldig zijn bevonden aan:

1°. verboden transport in oorlogstijd;

2°. blokkade-schennis;

---

(1) Heffter, I 173.
(2) Id. I 173.

3°. verzet tegen de aanhouding, de visitatie, het onderzoek of de inbeslagneming;

4°. deelneming aan vijandelijkheden tegen oorlogvoerenden.

De prijsgerichten behooren in beginsel naar recht en billijkheid uitspraak te doen, dus ook de schepen en de lading, die onschuldig zijn bevonden, vrijtespreken; zelfs — zoo geen genoegzame grond van argwaan is bevonden, om het opbrengen te doen rechtvaardigen — uitbetaling van schadevergoeding te gelasten.

Ongelukkigerwijs is uit de practijk gebleken, dat de vrijlating van schip of lading slechts zeldzaam volgt. Integendeel, meesttijds wordt de nemer gespaard, en eenvoudige argwaan, wanneer die niet oogenblikkelijk en volkomen kan worden weggenomen, met bewezen overtreding gelijk gesteld. Alles hangt af, zegt Heffter, van de neiging der oorlogvoerenden, van hun goeden of slechten wil, van de onpartijdigheid en de vooringenomenheid der rechters. De onzijdige Staten kunnen daartegen niets anders doen dan, na de uitspraak, hunne bezwaren wegens geleden onrecht intebrengen en, zoo zij sterk genoeg zijn, représailles uitteoefenen of anders coalitiën te vormen, in den geest als die der Noordsche gewapende neutraliteit.

De voorslagen van het Instituut in het *Projet de règlement international des prises maritimes* gedaan, kunnen bijdragen om dien toestand, welke voor alle zeevarende volken bedenkelijk is, ten gunste te doen wijzigen.

HOOFDSTUK IV.

HERSTEL VAN DEN VREDE.

1°. *Vredesverdrag.*

§ 362. Een oorlog eindigt:

1°. zonder verdrag, door het staken der vijandelijkheden;

2°. zonder verdrag, door verovering van den overwonnen Staat; of

3°. door het sluiten van een vredesverdrag.

§ 363. Eindigt de oorlog zonder verdrag, alleen ten gevolge van het staken der vijandelijkheden, dan maakt de feitelijke toestand van het oogenblik, dat de strijd ophoudt, den grondslag uit van den vrede.

Deze wijze is de onregelmatigste waarop aan den oorlog een einde wordt gemaakt. Zij komt zelden voor. De oorlog tusschen Zweden en Polen werd in 1716 feitelijk gestaakt. Eerst in 1719 werd een geheime wapenstilstand gesloten, en niet vóór 1729, in den vorm van brieven tusschen beide Souvereinen, eene vredesverklaring gewisseld, die in 1731 te Stokholm en in 1732 te Warschau door de Stenden des Rijks werd bekrachtigd. (1)

Deze wijze kan tot hernieuwde rechtsgeschillen aanleiding geven. Het oogenblik, dat de oorlog eindigt, is bezwaarlijk te bepalen. Naar rechtsbeginselen duurt de oorlog voort tot partijen daaraan uitdrukkelijk een einde maken. Vandaar een onbestemd eigendomsrecht. Slechts langzamerhand wordt het gewoon vredesverkeer hervat. Zekerheid wordt lang gemist. Handel, nijverheid, scheepvaart, assurantie enz., blijven kwijnen. Eerst na langdurig tijdsverloop kunnen zij zich herstellen. Elk oogenblik kan de strijd zonder aankondiging, worden hervat.

---

(1) Heffter, p. 339. — De Martens, *Diplomatische Geschichte*, S. 174.

Het rechtsgeschil, dat tot den oorlog aanleiding gaf, blijft onopgelost. Iedere partij behoudt haar vroeger rechtsstandpunt. Vooral de neutralen mogen eischen, dat duidelijk worde geconstateerd, wanneer hunne bijzondere verplichtingen ophouden.

§ 364. Eindigt de oorlog zonder verdrag, alleen door verovering van den overwonnen Staat en inlijving van diens gebied bij dat van den overwinnaar, dan gaat het souverein recht over het aangehecht gebied van den eerste op den laatste over.

Het recht van verovering, een gevolg van het recht van den sterkste, is uit de barbaarsche tijden afkomstig. Thans wordt bovendien, volgens sommigen, tot bevrediging van rechtsbewustzijn, *noodzaak* tot wijziging van gebiedsgrenzen, ontstaan uit natuurlijken drang der verhoudingen of der volksontwikkeling, gevorderd. Verovering zonder eerbiediging van dit beginsel kan steeds nieuwe geschillen doen ontstaan.

Bij volledige onderwerping van de tegenpartij en inlijving van diens gebied, kan geen verdrag worden gesloten. Die partij is als volkenrechtelijk persoon opgelost; de rechtspersoon, met wien tractaten kunnen worden aangegaan, ontbreekt derhalve. (Hannover b.v. in 1866, na den oorlog tegen Pruisen). Hoewel er dus van een vredesverdrag geen sprake kan zijn, is het gezag van den veroveraar over de nieuwe provinciën toch niet anders dan een *feitelijk* gezag, dat eerst allengs, door instemming van de bewoners der veroverde gewesten, hetzij die instemming uitdrukkelijk of stilzwijgend plaats hebbe, *rechts*gezag kan worden. Het aannemen van het *fait accompli* door den verdreven Souverein geldt niet voor een vredesverdrag. De veroveraar is in zijne handelingen geenszins door de vroegere grondwet van den veroverden Staat gebonden. Hij is bevoegd, wat het publiek recht aangaat, naar goedvinden de verhouding te regelen tusschen hem en zijne nieuwe onderdanen.

Bij inlijving neemt de overwinnaar, met het souverein gezag, tevens alle rechten en verplichtingen van den overwonnen Staat over. Daarbij geldt het staatsrechtelijk opvolgrecht, dat met het privaat-erfrecht overeenkomst heeft, doch niet hetzelfde is. Die het actief neemt, treedt op voor het passief. (1) Het staatsvermogen (actief) bestaat gewoonlijk uit *publiek domein*

(1) Bluntschli, § 54.

(wateren, wegen, pleinen, hoven, paleizen, kazernen, gevangenissen, enz.) en *privaatgoed* (geld, landbezit, enz.).

Het passief zijn de staatsschulden, vóór of tijdens den oorlog aangegaan.

§ 365. Wanneer de inlijving zonder genoegzamen rechtstitel of de verovering wederrechtelijk is geschied, doch het bezit gedurende eene reeks van jaren ongestoord heeft voortgeduurd, zoodanig, dat de feitelijke toestand door de bevolking van het overheerd gewest als noodzakelijk en goed is aangenomen, wordt geacht dat de reinigende macht des tijds het oorspronkelijk onrecht in een geldenden rechtstoestand heeft veranderd.

Als in het civielrecht wordt hier eene verjaring aangenomen, echter zonder aanwijzing van tijd. Hugo de Groot zegt omtrent dit beginsel: »Zoo men het niet aanneemt, volgt daaruit een zeer groot nadeel. Er zou geen einde zijn aan de geschillen over de Rijken en hunne grenzen, hetgeen niet alleen eene voortdurende bron van onrust, verwarring en oorlog tusschen de menschen zou veroorzaken, maar tevens eene grondstelling zijn, die in tegenspraak is met het algemeen gevoelen der volken."

De Elzas en Lotharingen werden, eeuwen geleden, door Frankrijk wederrechtelijk aan het Duitsche Rijk ontrukt; Lotharingen, in 1552, door Koning Hendrik II arglistig van Duitschland vervreemd; de Elzas door Lodewijk XIV, gedeeltelijk in 1662, gedeeltelijk in 1679 bezet, slechts krachtens uitspraak der door hem benoemde hereenigingskamers (*chambres de réunion)* in bezit genomen; de Rijksstad Straatsburg in 1680, in vollen vrede, overweldigd. Geldige rechtstitels ontbraken geheel. Stuitend onrecht steunde slechts op overmacht. Toch konden, in 1870, de Duitschers, op grond van dit voor eeuwen gepleegd onrecht, geen teruggave van toen ontroofd gebied vorderen. Door voortdurend ongestoord bezit, zelfs door de Vredesverdragen van Munster, Rijswijk en Nijmegen bevestigd, en de erkende Fransch-gezindheid der inwoners, was Duitschlands eisch tot rechtsherstelling verjaard.

Op de vraag tegen wien Duitschland, dat verklaard had niet tegen Frankrijks bevolking oorlog te voeren, dit nog na den val van Keizer Napoleon deed, werd door een Duitsch

Hoogleeraar, geheel in strijd met de heerschende rechtsbegrippen, geantwoord: »Tegen Lodewijk XIV."

Volgens Duitschlands Staatslieden geschiedde in 1871 de aanhechting van den Elzas en Lotharingen dan ook geenszins op grond van het vroeger doch thans verjaard recht van het Duitsche Rijk op die gewesten, doch op grond van *herovering* en *noodzaak tot bezit* door den natuurlijken drang der staatsverhoudingen, om de grens van Duitschland tegen Frankrijks voortdurende veroveringsplannen op de Rijnprovinciën te beveiligen.

§ 366. Eindigt de oorlog met een vredesverdrag, dan vormt dit verdrag de basis van den nieuwen rechtstoestand tusschen de Staten, die het verdrag hebben gesloten.

De geldigheid van door den vrede verkregen rechten kan niet in twijfel getrokken worden op grond, dat die rechten onder den druk van des overwinnaars overmacht zijn verworven, of dat afstand van onbetwistbare rechten is opgelegd, of wel dat de oorlog, door den overwinnaar aangevangen, onrechtvaardig was begonnen.

Het vredesverdrag maakt aan den oorlog op de regelmatigste wijze een eind, omdat alsdan het tijdstip duidelijk blijkt, waarop de oorlogstoestand in den nieuwen vredestoestand overgaat, en de akte de onloochenbaar gestelde voorwaarden bevat, waarop de vrede is hersteld.

Zoolang in een Staat souverein gezag wordt uitgeoefend, rekent men dit, tot het aangaan van volkenrechtelijke verdragen, in het bezit van een daartoe gevorderden *vrijen wil*, die noch door overmacht noch door den nood der omstandigheden aan banden gelegd of onderdrukt wordt.

De Republiek der Vereenigde Nederlanden heeft in 1672 getoond, dat dit beginsel juist is. Door de vereenigde oorlogsmachten van Frankrijk, Engeland, Munster en Keulen aan den rand des verderfs gebracht, behield zij den vrijen wil om, ongeacht overmacht en nooddrang, de door Frankrijk aangeboden en door Engelands Gezant ondersteunde vernederende vredesvoorwaarden afteslaan.

Het beginsel is noodzakelijk, omdat de volken anders voortdurend in de spanning van een onzekeren vredestoestand zouden verkeeren.

§ 367. Is, tijdens de onderhandeling, dwang op de gevolmachtigden van de tegenpartij uitgeoefend, of zijn deze niet in het volle bezit van hunne geestvermogens, dan zijn de door hen gesloten verdragen rechtsgeldig noch verbindend.

§ 368. Volkenrechtelijk vertegenwoordigt de hoogste macht in den Staat dezen bij het sluiten van verdragen.

De grondwet van iederen Staat beslist door wien vrede kan worden gesloten. Daar geen verdrag geldig is, waarbij hij, die het maakte en onderteekende, zijne bevoegdheid heeft overschreden, is, wanneer de grondwet van den Staat, met wien vrede is gesloten, de bekrachtiging van bijzondere staatsmachten eischt, de vrede rechtens niet gesloten, zoolang die machten hare goedkeuring niet hebben verleend.

Bij de meeste Monarchieën is het recht tot sluiten van den vrede, evenals tot het verklaren van den oorlog, een recht van de Kroon; in de constitutioneele Staten echter doorgaans met deze beperking, dat zoodra lasten opgelegd of wettelijke bepalingen gewijzigd worden, de vertegenwoordigers des lands aan het toestaan van zoodanige voorwaarden hunne goedkeuring moeten hechten.

Volgens art. 57 van de Grondwet voor het Koninkrijk der Nederlanden maakt en bekrachtigt de Koning vredes- en andere verdragen met vreemde Mogendheden. Verdragen, welke hetzij afstand of ruiling van eenig grondgebied des Rijks in Europa of in andere werelddeelen, hetzij eenige andere bepaling of verandering, wettelijke rechten betreffende, inhouden, worden door den Koning niet bekrachtigd, dan nadat de Staten-Generaal die bepaling of verandering hebben goedgekeurd.

Volgens het Bondsrecht der Vereenigde Staten van Noord-Amerika moet een vredesverdrag met dat Rijk bekrachtigd worden door den President en de goedkeuring hebben verworven van den Senaat; volgens dat van Zwitserland wordt daartoe een besluit van de Bondsvergadering gevorderd.

Hoewel staatsrechtelijke bepalingen, moeten deze, bij volkenrechtelijke verdragen, worden in acht genomen.

In 1870 had in Frankrijk de regeering der Nationale Verdediging zich-zelf opgeworpen. Zij bezat geen mandaat en oefende slechts een noodgezag uit. Met haar kon op deugdelijken grondslag geen vrede worden gesloten. Frankrijk, later in het bezit komende van een wettig gezag, kon de vredesvoor-

waarden verworpen hebben, zonder dat het 't verwijt van woord- en trouwbreuk kon treffen.

Het moest derhalve, alvorens de Duitschers in 1870 met dat Rijk vrede konden sluiten, in het bezit zijn van een wettig geconstitueerd staatsgezag. Den 28sten Januari 1871 werd dan ook een wapenstilstand aangegaan, met »het doel de regeering der Nationale Verdediging in de gelegenheid te stellen eene vrij gekozen vertegenwoordiging bijeenteroepen, welke de vraag zal beslissen of de oorlog voortgezet of onder welke voorwaarden de vrede gesloten zal worden." (Bijlage 66.)

§ 369. Bij eene vredesonderhandeling kan als grondslag worden aangenomen: (1)

a. de feitelijke toestand (*status quo*) van een of ander oogenblik;

b. de toestand vóór het begin van den oorlog (*status quo strict*);

c. de toestand op het oogenblik der onderhandeling (*uti possidetis*).

Dit laatste geschiedde bij art. 4 van de vredespréliminairen, 1 Augustus 1864 te Weenen gesloten.

§ 370. Vredespréliminairen zijn de hoofdvoorwaarden, waarop de oorlogspartijen voorloopig overeengekomen zijn den vrede te sluiten. Zij behooren gelijke bekrachtiging te ontvangen als de vredesverdragen.

Zoodra zij die ontvangen hebben, zijn zij voor beide partijen verbindend.

De vredespréliminairen maken den grondslag uit van het definitief vredesverdrag. (2)

Zijn de oorlogspartijen het eens omtrent alle voorwaarden, dan kan dadelijk tot het doen teekenen van het vredesverdrag worden overgegaan.

Bij vredesonderhandelingen omtrent afstand van grondgebied moeten velerlei belangen worden geregeld. Voor de bijzonderheden worden verschillende beraadslagingen, soms onderzoek vereischt. De begeerte, om aan den oorlog een einde te maken,

(1) De Martens, § 333.
(2) Id. § 332.

kan echter zóó sterk worden gevoeld, dat tot het sluiten van den vrede wordt overgegaan, zoodra men omtrent de hoofdvoorwaarden tot een vergelijk is gekomen. Beide partijen onderstellen daarbij, te goeder trouw, ook omtrent de meer ondergeschikte punten of wel de punten, die nog onderzoek behoeven, eene schikking te kunnen treffen.

Préliminairen werden gesloten o. a. te Breslau 1742, te Aken 1748, te Hubertsburg 1763, te Leoben 1797, te Villa-Franca 1855, te Weenen 1864, te Versailles 1871.

Den 21sten Februari 1871 werden te Versailles tusschen den heer Thiers, te Bordeaux tot President der Fransche Republiek benoemd, de Ministers Jules Favre en Picard, benevens 15 leden der Nationale Vergadering als commissarissen, de vredesonderhandelingen met den Graaf von Bismarck geopend. Den 26sten d.a.v. liep de reeds verlengde wapenstilstand ten einde. Graaf von Bismarck had verklaard, zonder zekerheid van vrede, eene hernieuwde verlenging niet meer toe te staan. Op dat uiterste tijdstip werden dus, den 26sten Februari, de hoofdvoorwaarden als préliminairen aangenomen. Ook deze moesten de bekrachtiging verkrijgen van het souverein gezag der oorlogvoerende Staten.

In Frankrijk, als republiek, berustte het souverein gezag bij het volk, d. i. bij de Nationale Vergadering, toen nog te Bordeaux; aan de Duitsche zijde bij den te Versailles tot Keizer van Duitschland uitgeroepen Koning van Pruisen. Tot het afwachten der bekrachtiging werd thans de wapenstilstand, die den 26sten was geëindigd, bij afzonderlijke overeenkomst verlengd.

De préliminairen werden den 1sten Maart door de nationale Vergadering te Bordeaux aangenomen en den 2den te Versailles door Keizer Wilhelm bekrachtigd.

De verhouding der oorlogspartijen tot elkander, tusschen het teekenen der vredespréliminairen en het sluiten van den vrede, is, wanneer daaromtrent bij verdrag niets is bepaald, als bij § 245 omtrent den algemeenen wapenstilstand is gemeld.

Ofschoon préliminairen verbindend zijn voor partijen, is de vrede niet gewaarborgd, alvorens het vredesverdrag is geteekend. Vóór dien tijd blijft de mogelijkheid bestaan, dat de toetreding tot de eindschikking omtrent onbeslist gelaten punten bezwaren oplevert.

Wordt die eindregeling verschoven en onzeker, ten gevolge van inmiddels intredende onvoorziene gebeurtenissen, dan kan

de toestand van onzekerheid voor de maatschappelijke verhoudingen van een der partijen zóó nadeelig worden, dat deze, boven langer bestendiging van dien toestand, de voorkeur geeft aan het weder opvatten der wapens.

Die moeielijkheden deden zich in 1871 voor. Zij betroffen vooral de betalingswijze der oorlogskosten. De onderhandelingen, in Brussel aangevangen, voerden niet tot gewenschten uitslag. Een oogenblik dreigde de vrede door hernieuwd wapengeweld te worden verstoord. Prins von Bismarck besloot toen persoonlijk de leiding der onderhandelingen in handen te nemen. Deze werden den 6den Mei, te Frankfort, voortgezet tusschen hem en den Franschen Minister van Financiën Poyer-Quertier. Zij leidden tot de gewenschte eindschikking. Den 10den Mei werd het vredestractaat gesloten, dat den 16den d. a. v. door den Keizer van Duitschland en den 18den door de Nationale Vergadering te Versailles werd bekrachtigd.

§ 371. Aan afstand van grondgebied is de afstand verbonden van alle rechten, door het staatsgezag, binnen het afgestaan gebied, uitgeoefend, van alle inkomsten, die de Staat daaruit trok en van alle archieven, die op het afgestaan gebied betrekking hebben. Privaatrechten blijven van kracht. Zij kunnen echter, volgens de regelen van het privaatrecht, dat in den nieuwen Staat geldt, worden gewijzigd, wanneer dit voor het nieuwe staatsverband noodzakelijk is. Staatsburgerlijke rechten worden opgeheven. (1).

1o. De inkomsten, die met het gebied worden afgestaan, rekenen slechts van het oogenblik, dat de afstand is geschied. De Staat, die den afstand deed, behoudt derhalve aanspraak op de vroegere inkomsten, die nog invorderbaar zijn. Dit kan het geval zijn bij inkomsten, waarover wordt geprocedeerd.

Archieven behooren tot het land.

Overgave van archieven, documenten en registers, op het burgerlijk, militair en rechterlijk beheer der door Frankrijk aan Duitschland afgestane gewesten, werd bij art. 3 van het Vredesverdrag van Frankfort bepaald bedongen.

Volgens art. 4 van dat Verdrag behoorde Frankrijk, binnen zes maanden na de uitwisseling der bekrachtiging, aan Duitschland uittekeeren:

(1) Hugo de Groot, III. 20. § 22.— Bluntschli, § 707.—Heffter, § 181.

a. de gelden, die door de departementen, gemeenten en openbare inrichtingen van het afgestaan gebied in bewaring waren gegeven;

b. de werf- en afkoopsommen, behoorende aan soldaten en zeelieden, geboren binnen het afgestaan gebied, voor zoover zij zich voor de Duitsche nationaliteit verklaarden;

c. de borgtochten van de rekenplichtige ambtenaren uit dat gebied;

d. de gerechtelijke consignatiegelden, tot dat gebied betrekking hebbende.

2°. Een rechtspersoon kan geen rechten afstaan, die hij zelf niet bezit. De Staat dus evenmin. Slechts het staatsrechtelijk gezag en het eigendomsrecht op staatsdomeinen of bezittingen kan worden overgedragen. Privaatrechten niet. Overgang van staatsgezag oefent echter een grooten invloed uit op alles waarmede de Staat in aanraking komt, derhalve zijdelings ook op sommige rechten. Twijfel komt steeds ten gunste van den bestaanden toestand. De staatsburgerlijke rechten en vrijheden van de inwoners (kiesrecht, recht van vereeniging, vrijheid van godsdienst, van drukpers, gelijkheid voor de wet, enz.) verkeeren in toestand van overgang en onzekerheid. Die rechten zijn allen bij verovering den veroveraar prijsgegeven.

Toen Prins von Bismarck, den 2den Mei 1871, in den Rijksdag de wet omtrent het bestuur van den Elzas en Duitsch-Lotharingen aanbood, zeide hij: »Ik gevoel mij niet in staat thans reeds met zekerheid te verklaren, hoe binnen drie jaren de stand van zaken in den Elzas en Lotharingen zijn zal. Om zich daaromtrent onderstellingen te veroorloven, zou men in de toekomst moeten kunnen lezen. De grondwet, die wij in den Elzas zullen invoeren, hangt af van omstandigheden, die het niet in onze macht is aantebrengen, maar die zich integendeel zelfs aan ons kunnen opdringen en ons leiden naar den weg, die dient te worden ingeslagen. Hetgeen ik u voorstel is dus slechts eene poging om het goede begin te vinden van een weg, waarvan wij het eind niet kunnen weten; naar de leeringen, die wij ontvangen, en de feiten, die wij zullen zien opdagen, zal ons verder gedrag worden geregeld."

§ 372. Het vredesverdrag maakt aan den rechtsstrijd der oorlogspartijen een eind, al blijft de strijdvraag onbeslist. Elke verdere daad van vijandschap is ongeoorloofd.

Tot waarborg van bedongen vredesvoorwaarden kan het

verdrag bepalingen bevatten omtrent het geheel of gedeeltelijk bezet houden van gebied of het geven van vestingen als onderpand.

Het krijgs(stand)recht wordt van stonde aan opgeheven.

1°. Volgens Hugo de Groot (1) is het maken van hetzelfde geschilpunt tot oorzaak van een hernieuwden oorlog schending van het vredestractaat, verbreken van den vrede.

2°. Alle troepenaanvoerders behooren, zoodra zij van het sluiten des vredes kennis ontvangen, de vijandelijkheden te staken; requisities en oorlogsschattingen mogen niet meer worden geheven, de achterstallige zelfs niet meer worden ingevorderd. (2)

Hoewel dus geen nieuwe daden van vijandschap mogen worden bedreven, is het leger niet plotseling in zijne haardsteden overgebracht. Maatregelen tot onderhoud en veiligheid gedurende den afmarsch blijven noodig. De troepen moeten zich na den vrede echter gedragen als in bevriend land en ook door de bevolking als bevriende troepen worden behandeld.

Het vredesverdrag is eene handeling van den Staat voor alle leden in het algemeen en voor ieder in het bijzonder bindend. (3)

Ditzelfde geldt voor de korpsen, die na den vrede, tijdelijk als bezetting achterblijven. Na den vrede van Parijs van 1815 zijn sommige gedeelten van Frankrijk, door de Bondgenooten, en na den vrede van Frankfort in 1871 door de Duitschers, geruimen tijd bezet gehouden. (Bijlagen. 70 en 73).

De korpsen, daartoe bestemd, moet men tijdelijk als vredesgarnizoenstroepen van den Staat, waarin zij verblijf houden, beschouwen. Zij worden ook door dien Staat onderhouden en mogen requisities in natura noch geldschattingen heffen.

Bij een vredesverdrag, zelfs bij het sluiten van een algemeenen wapenstilstand, wordt soms vastgesteld, dat oorlogsschattingen, die niet zijn betaald of waarvan de termijn van betaling niet ten volle is verstreken, worden kwijtgescholden. (Zie art. 3 der overeenkomst van 26 Februari 1871, na het aannemen der vredespréliminairen te Versailles, tot verlenging van den wapenstilstand gesloten; Bijlage 71.)

Bluntschli (§ 717) stelt als rechtsregel, dat het achterstal-

---

(1) III. 20. § 28.
(2) Bluntschli, § 717.
(3) Hugo de Groot, III, 20, § 32.

lige, van het oogenblik dat de vrede is gesloten, niet meer mag worden ingevorderd.

Volgens Vattel([1]) moeten de schattingen, die reeds *beloofd* en nog niet opgebracht zijn, ook na den vrede worden betaald en kunnen zij als eene *schuld* worden ingevorderd.

Gemeentebesturen moeten dus, zonder nooddwang, nimmer *belofte* tot betaling afleggen. Te Nancy gaf zoodanige belofte den Pruisischen Generaal von Bonin aanleiding om toen, ten gevolge van de conventie, achterstallige oorlogschatting niet meer van de gemeente opvorderbaar was, die als *persoonlijke schuld* van de leden van het gemeentebestuur opteëischen, met bedreiging van executie tegen de persoonlijke schuldenaars. Rechtens staat hier *vroegere* belofte van het *gemeentebestuur* van Nancy tot betalen tegenover de *latere* belofte van het *Duitsche Rijk*, bij de conventie afgelegd, tot kwijtschelding.

3o. Daar aan den abnormalen rechtstoestand, door den krijg ontstaan, zoo spoedig mogelijk een einde moet komen, treedt het oorlogsrecht met zijne gestrenge eischen terug. Zoodra de vrede is gesloten, herneemt het gewone recht zijne werking, ook in de landstreek, die nog krachtens de bepalingen van het vredesverdrag bezet blijft. Blijkt echter uit feiten, dat de rechtspraak van den Staat te kort schiet, om in diens bezet gebied voldoende veiligheid voor de troepen te waarborgen (soms bij *juries*), dan kan het legerbestuur, in uiterst geval, de rechtspraak weder in handen nemen. Hiervan behoort te voren afkondiging te geschieden.

§ 373. Zijn, na het sluiten van den vrede, door onderbevelhebbers vijandelijkheden bedreven, dan moet de aangebrachte schade vergoed of zoo mogelijk hersteld worden.

De vrede is voor ieder verbindend.

Vijandelijkheden uit onbekendheid met het sluiten van vrede, te goeder trouw bedreven, geven geen aanleiding tot rechtmatige klacht. Die ze bedreef draagt echter, ofschoon onwillekeurig, schuld. Hij behoort de schade te vergoeden, de sedert den vrede bezette plaatsen, forten of vestingen te ontruimen, prijsgemaakte schepen en in bezit genomen kassen weder te geven. (Zie omtrent prijzen Bijlage 73, art. 13.)

§ 374. Het vredesverdrag verleent, uitdrukkelijk of stil-

---

(1) IV, 3, § 29.

zwijgend, *algemeene amnestie* voor alle schaden, nadeelen of gewelddadigheden, tijdens den oorlog, door onderhoorigen van de oorlogspartijen veroorzaakt of aangericht.

Handelingen, in strijd met de wijze van oorlogvoeren tusschen beschaafde natiën, worden tegenwoordig veeltijds van de amnestie uitgesloten.

Amnestie is een overblijfsel van den tijd, toen tegen den vijand alles geoorloofd was en de oorlogstoestand tot dekmantel diende om aan ongebreidelde hartstochten vrij spel te laten. Voor de hoofden van plunderbenden was het van groot belang, dat zij met den vrede, niet meer tot verantwoording over hunne wanbedrijven konden worden geroepen. Zij zorgden dus voor het opnemen van amnestie-bepalingen in de verdragen. Het haken naar vrede en rust en het verlangen om den geesel des oorlogs afgewend te zien, maakte ook later toegeeflijk, waar het geleden rechtsverkrachtingen betrof, te meer daar men tegen rechtsverkrachting in de toekomst niet was gewaarborgd.

Het algemeen belang, althans dat van het oogenblik, scheen dus met de amnestie gebaat. Bij de menigte euveldaden in een oorlog gepleegd, zou de reeks van aanklachten wegens vergrijpen licht tot hervatten van oorlog kunnen leiden. De amnestie legt aan al die klachten het zwijgen op.

Art. 4 van het Vredesverdrag van Munster, 1648, behelst: »De ondersaaten en inwoonderen.... sullen alle goede correspondentie in vriendschap samen hebben, sonder te gedencken de offensien en schaaden die syluiden hier vooren hebben geleden."

Art. 3 van het Vredesverdrag van Westminster, in 1654 tusschen Engeland en de Republiek der Vereenigde Nederlanden gesloten, is nog duidelijker: »Item (Is besloten)," staat daar, »dat alle offensien, injurien, kosten en schaaden dewelcke de de eene partye van de andere heeft geleeden seedert den 18 oude, en den 28 nieuwen styl der maand Mey 1652, sullen vergeeten en nooyt gedacht werden, in voegen, dat geene der gemelde partyen den anderen sal hebben te moeyen, ter oorsaacke van soodanige schaade...., maar dat 'er eene volkomene *abolitie* sal weesen van alle en yeder van dien, tot op deesen dagh, en dat alle twisten, verschillen en actien deswegen sullen weesen nulle en van geender waarde."

Uit dit artikel blijkt mede, dat de amnestie zich niet uitstrekt

tot feitelijkheden vóór het uitbreken van den oorlog gepleegd. (1) Zij doet zulks evenmin over feiten, die op neutraal gebied door onderhoorigen van de oorlogspartijen tegen elkander zijn bedreven.

De omvang der amnestie wordt omschreven in art 2 van het Vredestractaat, tusschen de Republiek der Vereenigde Nederlanden en den Bisschop van Munster in 1674 te Keulen gesloten: »Sal ter wedersyden weesen een amnestie, eeuwigh stilzwijgen en vergetentheyt van alle het geene.... waar en op wat wyse vyantlyck moghte zijn gedaan en bedreeven." Zelfs moesten »injurien" enz. »soo voor als in den oorlogh, met woorden, wercken of geschriften gepleeght, zonder aanschou der persoonen en saacken, gantsch en t' eenemaal zy vergeten." Echter werden van deze amnestie uitgesloten, die »schuldigh zyn of verdacht gehouden worden van verraadt of *crimen laesae Majestatis.*"

In meest alle vredesverdragen vindt men de amnestie onder de voorwaarden uitdrukkelijk opgenomen, zoo in de akte van het Weener-Congres van 1815, evenzeer, voor zoover de inwoners van het in 1871 door Frankrijk afgestaan gebied betreft, in art. 2 van het Vredesverdrag, den 10den Mei 1871 te Frankfort gesloten.

Art. 17 van het vredesverdrag van San Stefano van 3 Maart 1878 behelsde: »Volledige en algeheele amnestie wordt door de verheven Porte aan al hare Muselmansche onderdanen verleend, die in de laatste gebeurtenissen zijn betrokken. Alle personen daarvoor in hechtenis of verbannen zullen onmiddellijk in vrijheid worden gesteld."

Voor het geval de amnestie niet uitdrukkelijk is bedongen, wordt zij stilzwijgend erkend.

De vraag rijst echter, of de stelling dezer § niet zou moeten worden aangevuld met de woorden: »*voor zoover die door het oorlogsrecht gewettigd waren?*" Bluntschli (§ 710) zegt: »De amnestie betreft in den regel ook de euveldaden — verwondingen, dooden (moorden is hier m. i. juister), mishandelingen, beschadiging aan eigendom, plundering, — die door krijgslieden bedreven, doch gedurende den oorlog krijgsrechterlijk niet vervolgd zijn geworden."

Ook hij erkent, dat het uitzicht op amnestie voor de rechtszekerheid bedenkelijk is, en dat de bijzondere personen dientengevolge tegen militaire buitensporigheden geen andere bescher-

---

(1) Bluntschli, I 713.

ming bezitten, dan door de *krijgstucht* der troepen en de krijgsraden wordt verleend. Dit bewijst dat de amnestie aan het recht schaadt. Zij past niet in het modern oorlogsrecht. Rechtmatig oorlogsgeweld behoeft geen amnestie; onrecht daarentegen mag niet geduld, allerminst door het oorlogsrecht in bescherming genomen worden. Het is de plicht van elken beschaafden Staat het onrecht waar, wanneer en bij wien het wordt aangetroffen, te bestraffen. Militaire noodzaak kan, tijdens den oorlog, de onverwijlde toepassing van het recht soms ongeraden maken (b. v. bij een bevelhebber, die tijdelijk bezwaarlijk vervangen kan worden); straffeloosheid, ook nadat die oorlogsnoodzaak is opgeheven, wordt daardoor niet gewettigd. Amnestie wegens politieke overtreding dient behouden te blijven. Bluntschli (§ 712) doet eene poging om het onrecht te verminderen. »Voor zoover," zegt hij, »de Staat rechtsvervolging toelaat wegens vergrijpen, die tijdens den oorlog en zelfs door krijgslieden zijn gepleegd, en welke noch door het krijgsrecht noch door het krijgsgebruik der beschaafde volken te rechtvaardigen of te verontschuldigen, doch als gewone strafbedrijven strafbaar zijn, vindt de amnestie geen toepassing." De richting leidt ten goede. Zij bevredigt echter niet genoeg het rechtsbewustzijn. Of de vervolging van een enkelen diefstal en van eene brandstichting uit wraak, bij gunstige uitzondering, al wordt toegelaten, baat weinig, wanneer de grove wandaden — het wederrechtelijk afbranden van geheele dorpen, het op enkel vermoeden doen fusilleeren van onschuldigen, enz. — straffeloos worden gelaten.

Bij den vrede tusschen Engeland en de Transvaal werden handelingen, die in strijd met het oorlogsrecht gepleegd waren, van de amnestie uitgesloten.

§ 374. De feitelijke toestand, tijdens het sluiten van den vrede, maakt, omtrent de souvereine en eigendomsrechten, den grondslag uit van den nieuwen vredestoestand, tenzij het tegendeel in het vredesverdrag uitdrukkelijk is bepaald.

Iedere partij behoudt, wanneer het »*status quo*" wordt aangenomen, hetgeen zij »*de facto*" bezit. (1) Alleen wordt teruggegeven hetgeen volgens oorlogsrecht geen voortdurenden eigendom van den overwinnenden Staat kan uitmaken. Eerst ten gevolge van het vredesverdrag wordt het bezit van het veroverd

---

(1) Heffter, § 181.

of aangehecht grondgebied rechtsgeldig en kunnen binnen dat gebied souvereine rechten worden uitgeoefend.

§ 375. Krijgsgevangenen worden met den vrede rechtens ontslagen.

Omtrent de maatregelen tot het invorderen van de door hen gemaakte schulden kunnen tusschen partijen bepalingen worden gemaakt.

Art. 32 van het Vredesverdrag, 26 Juni 1714 te Utrecht tusschen de Republiek der Vereenigde Nederlanden en Spanje gesloten, bepaalt daaromtrent: »en sullen de schulden, die de voorschreven krijgsgevangenen hebben gecontracteert of gemaekt, werden betaeldt, die van de Spaenschen van wege syne Catholycke Majesteyt, en die van de Heeren Staten-Generael door den Staet, respectivelyck binnen den tydt van drie maenden na de uytwisselingh van dit Tractaet."

In de vredespréliminairen van 1871 wordt in art. 6 de uitlevering der gevangenen bepaald. Bovendien werd den 11den Maart 1871 op het kasteel van Ferrières eene conventie gesloten, waarbij uitsluitend de terugkeer der krijgsgevangenen werd geregeld.

§ 376. De verdragen, tijdens den oorlog geschorst, treden met het sluiten van het vredesverdrag stilzwijgend weder in werking, in zooverre zij door dat verdrag niet zijn opgeheven, gewijzigd of zaken betreffen, die sedert den oorlog zijn veranderd of niet meer bestaan.

Zij, die van gevoelen zijn, dat de oorlog elke rechtsbetrekking tusschen de oorlogspartijen verbreekt (vergelijk § 30), verlangen dat de verdragen na den vrede vernieuwd en opnieuw bekrachtigd worden. (1)

De vrede is, zooals Bluntschli (§ 718) betoogt, niet de aanvang van een geheel nieuwen rechtstoestand, doch slechts een knoop die het oude aan het nieuwe verbindt; niet eene nieuwe schepping van recht, maar eene ontwikkelingsphase der volmaking van het recht.

Zijn bij vorige verdragen *voorrechten* (gunsten) toegekend en bewaart het vredesverdrag daaromtrent het stilzwijgen, dan kan dit tot rechtsgeschillen leiden, vooral indien de eene partij

1) Heffter, § 181.

recht acht wat de andere gunst noemt. Dit was het geval bij het geschil omtrent het recht der Amerikanen op de uitoefening der vrije visscherij op Engelsche kusten in Amerika, na het Vredesverdrag van Gent in 1814.

Ten einde allen twijfel op te heffen en een later rechtsgeschil te voorkomen, schijnt het dus wenschelijk de verdragen, die weder van kracht worden verklaard, in het vredesverdrag te vermelden, met aanwijzing van de aangenomen wijzigingen. Dit is mede geschied in 1871, bij art. 11 van het Vredesverdrag van Frankfort. Toen had dit echter niet slechts plaats om onzekerheid te voorkomen, maar blijkbaar vermits de onderhandelaars de hernieuwde bekrachtiging noodzakelijk achtten.

»Daar de handelsverdragen,'' zoo luidt dat artikel, »met de verschillende Staten van Duitschland door den oorlog zijn opgeheven, zullen enz."

Verder worden in dat artikel de vroegere verdragen op scheepvaart, internationalen spoorwegdienst en wederkeerige bescherming van eigendom op voortbrengselen van geest en kunst, weder van kracht verklaard.

§ 377. Wordt bij het vredesverdrag grondgebied afgestaan en aan een anderen Souverein overgedragen, dan verliest de bevolking, die op dat gebied haar domicilie heeft, hare staatsburgerlijke rechten en verkrijgt die van den Staat, aan welken het gebied overgaat, tenzij het vredesverdrag daaromtrent anders bepaalt. Daarom is het noodig dat daarbij aan de bevolking vrijheid worde verleend zich te verklaren tot welken Staat zij wenscht te behooren.

Verlangt zij het afgestaan territoir te verlaten en tot den Staat te blijven behooren, tot welken zij tot dusverre in gemeenschap stond, dan moet haar in redelijkheid tijd gelaten worden, om hare bezittingen over te brengen.

Het vredesverdrag moet daaromtrent duidelijke bepalingen bevatten, met aanwijzing van voldoende tijdruimte, ten einde de bevolking voor verholen dwang te behoeden.

De mensch behoort aan zich zelven, niet aan of tot den grond, waarop hij is geboren of woont.

Aanhoorigheid is een verouderd feodaal begrip, de lijfeigenschap zelfs is in Rusland afgeschaft.

In Engeland is de *allegiance* (band van den onderdaan tot den Souverein) nog overblijfsel van middeleeuwsch begrip.

Nieuwe rechtsgemeenschap behoort niet opgedrongen, of een rechtsband tegen den wil der personen dezen niet aangelegd te worden.

Ten aanzien van het recht der inwoners om het afgestaan gebied te verlaten, bevatte art. 24 van het vredesverdrag van 1856 te Parijs gesloten de bepaling: »*Pendant trois ans, il sera permis aux habitants du territoire cédé de transporter allieurs leur domicile en disposant librement de leurs propriétés;*" terwijl art. 8 van het vredesverdrag van Zurich van den 27sten November 1859, bepalingen bevat bijna gelijkluidend met art. 49 van den vrede van Weenen van 20 October 1864 — waarbij Denemarken afstand deed van de Hertogdommen Sleeswijk-Holstein en Lauenburg — en van art. 14 van het Weener verdrag van 3 October 1866, waarbij Venetië door Oostenrijk aan Italië werd gelaten. Zij behelsden het volgende:

»*Les sujets domiciliés sur les territoires cédés par le présent traité jouiront, pendant l'espace d'un an, à partir du jour de l'échange des ratifications et moyennant une déclaration, préalable à l'autorité compétente, de la faculté pleine et entière d'exporter leurs bien-meubles en franchise de droits, et de se retirer avec leurs familles dans les Etats de Sa Majesté Impériale et Royale autrichienne, auquel cas la qualité de sujets autrichiens leur sera maintenue. — Ils seront libres de conserver leurs immeubles situés sur les territoires cédés. La même faculté est accordée réciproquement aux sujets autrichiens et individus originaires des territoires cédés et établis dans les Etats de sa Majesté l'Empéreur d'Autriche. Les sujets qui profiteront des présentes dispositions ne pourront être, du fait de leur option, inquiétés de part ni d'autre dans leurs personnes ou dans leurs propriétés situées dans les Etats respectifs. Le délai sus-dit d'un an est étendu à deux ans pour les sujets originaires du territoire cédé qui à l'époque de l'échange des ratifications du présent traité, se trouveront hors du territoire de la monarchie autrichienne. Leur déclaration pourra être reçue par la mission autrichienne la plus voisine ou par l'autorité supérieure d'une province quelconque de la monarchie.*" [1]

In het tractaat van 1860, waarbij Nice en Savoye aan Frankrijk en in dat van 10 Mei 1871 te Frankfort gesloten, waarbij Elzas-Lotharingen aan Duitschland werd afgestaan, werd aan

(1) D. E. Löning, *Die Verwaltung des General Gouvernements im Elsasz*, p. 209.

de inwoners dier landen de vrije keus van nationaliteit gewaarborgd.

Art. 2 van laatstgemeld tractaat heeft echter tot groote moeielijkheden aanleiding gegeven. In het tractaat van 1860, zoo even gemeld, stond:

»*Sujets sardes, originaires de la Savoie et de l'arrondissement de Nice* ou *domiciliés actuellement dans ces provinces etc.*"
Hiervan werd de uitdrukking *originaire* uitgelegd als toepasselijk op ieder, die in het afgestaan gebied was *geboren*. Er waren dus twee categorieën 1°. de »originaires" en 2°. de gedomicilieerden. In het Frankforter-vredesverdrag daarentegen staat in art. 2 *originaire* et *domicilié*. [1] Daaruit volgde dat alle personen afkomstig *uit* d. i. geboren *in* Elzas-Lotharingen en tijdens den afstand daar gedomicilieerd, indien zij geen verklaring aflegden, de Fransche nationaliteit te willen behouden, Duitschers werden, en dat van den anderen kant alle personen *elders* geboren, de Fransche nationaliteit behielden, zelfs indien zij tijdens de overdracht, hun domicilie nog in die provinciën hadden. De Duitsche regeering wilde daar echter niets van weten en hield — ofschoon wederrechtelijk — vol, dat alle personen, die op den 2den Maart 1871 in Elzas-Lotharingen waren gedomicilieerd, ofschoon zij daar niet geboren mochten zijn, Duitsch onderdaan waren geworden. Zij hadden geen bijzondere verklaring afteleggen, maar indien zij de Fransche nationaliteit wilden behouden, moesten zij den 1sten October 1872 hun domicilie naar Frankrijk hebben overgebracht.

De Fransche regeering heeft, tegen deze zienswijze en uitvoering van het bepaalde bij het vredesverdrag, geprotesteerd en houdt vol dat bedoelde personen de Fransche nationaliteit hebben behouden, zelfs voor het geval de overbrenging van domicilie niet plaats heeft gehad. Deze personen worden dus gelijktijdig door de Duitsche regeering als Duitschers en door de Fransche regeering als Franschen beschouwd, hetgeen — o. a. ten aanzien van militairen dienstplicht — voor de betrokkenen bedenkelijke gevolgen heeft.

Het recht van *optie* der *minderjarigen* gaf mede aanleiding tot verschil.

In het algemeen werd aangenomen, dat de minderjarigen en de vrouwen de nationaliteit zouden volgen, welke de vaders en echtgenooten zouden kiezen.

(1) Soortgelijk als omtrent de blokkade door *des bâtiments arrêtés* OU (in plaats van ET *suffisamment proches*, zie bl. 526.

De vraag werd echter gedaan of de *geëmancipeerde minderjarigen* konden stemmen en onder welke voorwaarden. Van Duitsche zijde werd eerst gevorderd, dat, zoo hunne ouders nog in leven waren, ook deze de keus van den vader hadden te volgen. Frankrijk reclameerde echter voor hen een onbeperkt recht tot het uitbrengen der keus. Duitschland gaf toen toe, dat zij — voor zoover zij niet in Elzas-Lotharingen waren geboren, — met betrekking tot hun stemrecht, aan meerderjarigen zouden worden gelijkgesteld.

Een tweede punt van verschil was: Op welke wijze de minderjarigen kunnen stemmen, wier vader niet meer in leven is? Tusschen de beide gouvernementen was overeengekomen: »*avec l'assistance de leurs représentants légaux.*" Van Duitsche zijde werd dit zóó uitgelegd, dat indien de voogd voor zich zelf stemt en de familieraad zijne goedkeuring schenkt, die stemming ook voor den minderjarige geldt. Van Fransche zijde werd daarentegen gevorderd, dat ieder minderjarige met eenvoudige toestemming van zijn wettigen vertegenwoordiger (voogd of curator) voor zich zelf een persoonlijke of afzonderlijke keuze voor de Fransche nationaliteit zou kunnen doen. (1)

§ 378. Teruggave van bezet gebied beteekent teruggave in den toestand, waarin het zich tijdens het sluiten van het vredesverdrag bevindt, met alle archieven en bescheiden, die tot dat gebied betrekking hebben.

§ 379. De Staat treedt dadelijk na de teruggave van het hem tijdelijk afgenomen grondgebied terug in alle rechten van souvereiniteit en oppergezag, die hij op en in dat gebied bezat, alvorens het door het vijandelijk leger werd bezet.

In dat gebied herkrijgen de staatsrechterlijke wetten van stonde af hare werking.

§ 380. Bij teruggave van grondgebied behoeft geen vergoeding te worden verleend voor aangebrachte schaden, of voor tijdens den oorlog gebruikt en verbruikt staatseigendom, tenzij dit in het vredesverdrag is bepaald.

De legermacht, die het bezet gebied verlaat, bezit het

(1) Dr. Edgar Löning, *Die Verwaltung des General-Gouvernement im Elsass*, 1874.

recht de door haar aangebrachte verdedigingswerken te slechten en alles in den vorigen toestand terugtebrengen.

Maakt zij van dat recht geen gebruik, dan geeft dit haar geen aanspraak om terugbetaling van gemaakte kosten te vorderen.

§ 381. Teruggave van oorlogsbuit, van verzamelingen van wetenschap en kunst, van schilderijen, beelden of tropeeën, kan rechtens niet worden gevorderd. Daar omtrent het buitmaken van voorwerpen van kunst en wetenschap nog verschil van gevoelen kan bestaan, is het wenschelijk dat dit in het vredesverdrag bepaaldelijk worde bedongen.

Vergelijk blz. 231—234.

§ 382. Is geen termijn aangenomen, binnen welken aan de bepalingen van het vredesverdrag uitvoering behoort te worden gegeven, dan moet dit zoo spoedig mogelijk geschieden.

De goede trouw en de noodzakelijkheid, om aan den abnormalen oorlogstoestand in allen deele ten spoedigste een einde te doen komen, eischen zulks.

§ 383. Vredebreuk, alvorens het vredesverdrag is bekrachtigd, of daarna, ten gevolge van het niet nakomen van het vredesverdrag, geeft aan de tegenpartij het recht om, na vergeefsche aanmaning, den oorlog onverwijld voorttezetten.

Is eenige bepaling onmogelijk te vervullen, dan is dat geen vredebreuk.

1°. Bluntschli (§ 725) spreekt niet van eene *waarschuwing* of *aanmaning* aan de tegenpartij.

Het weder opvatten der wapens, als ieder zich met vrede vleit, is eene handeling van zulke gewichtige gevolgen, dat daartoe, zelfs met het volste recht aan zijn zijde, niet dan in de uiterste noodzakelijkheid mag worden overgegaan.

2°. Tusschen vredebreuk en het beginnen van een nieuwen oorlog bestaat een groot verschil. Vredebreuk staat in verband met nog niet volkomen geregelde zaken van den nauwelijks ge-

eindigden oorlog; voor een nieuwen oorlog moeten nieuwe oorzaken bestaan.

Vredebreuk heeft plaats:

a. door het schenden der kenmerkende voorwaarden van elk vredesverdrag;

b. door het niet opvolgen van eene der duidelijke en uitdrukkelijke bepalingen van het verdrag;

c. door in strijd te handelen met hetgeen de bijzondere aard van den gesloten vrede vordert. (1)

Gewelddadige of andere wederrechtelijke handelingen van onderdanen van een Staat kunnen dan alleen als vredebreuk worden beschouwd, wanneer aantenemen is, dat zij door dien Staat zijn goedgekeurd.

Om die goedkeuring met grond aantenemen wordt gevorderd: bekendheid met het feit, macht tot en nalatigheid in het bestraffen. (2)

Het kan gebeuren, dat iets mogelijk was tijdens het sluiten van het tractaat, doch dat het later, door bijkomende omstandigheden, *volstrekt* onmogelijk kan worden uitgevoerd. Ook daarvoor geldt de regel, dat aan het onmogelijke niemand is gehouden. (3)

§ 384. Het vredesverdrag vormt een geheel. Die een enkel artikel schendt, schendt het verdrag en stelt zich aan den oorlog bloot, tenzij in het verdrag uitdrukkelijk anders is bepaald.

Hugo de Groot (4) acht het wenschelijk, dat althans bij artikelen, die men zelf van minder aanbelang acht, als achterschrift kome, dat de schending van een dezer artikelen niet genoegzaam is om den vrede te verbreken; of wel dat men, alvorens naar de wapens te grijpen, door middel van scheidsrechters tot een vergelijk tracht te komen. Overigens wordt tusschen *belangrijke* en *minder belangrijke* artikelen geen onderscheid gemaakt. Alles wat in een vredesverdrag is opgenomen, moet voor ieder van zooveel gewicht zijn, dat het plicht is het een zoowel als het ander met stiptheid natekomen.

---

(1) Hugo de Groot III. 20. § 37.
(2) Id. III. 20 § 30.
(3) Id. III. 20 § 37.
(4) Id. III. 20 § 30.

2°. *Postliminium.*

385. Het recht van postliminium, is het recht volgens hetwelk een Rijk, een gewest, eene bevolking, personen en goederen, die gedurende den oorlog uit 's vijands macht zijn bevrijd, in hun vroegeren rechts- of bezitstoestand worden hersteld.

1°. Etymologie. *Postliminium* is samengesteld uit: *post* (latijn), dat *achter*, en *limen* of *limes* (latijn), dat *grenzen* beteekent; het geheel geeft dus te kennen: achter de grenzen, in de opvatting van: weder achter de grenzen zijn aangekomen, of teruggekeerd in het vaderland.

2°. Postliminium is afkomstig van het Romeinsch recht. Een Romein verloor, indien hij krijgsgevangen werd, alle burgerlijke rechten, als gevolg van zijn overgang in slavernij. Zijn testament werd alleen geldig verklaard, indien het vóór de gevangenneming was gemaakt. Wist de gevangene echter zijne vrijheid te herwinnen, dan werd aangenomen dat hij nimmer in krijgsgevangenschap verkeerd en dus voortdurend het bezit van zijne rechten behouden had. Deze denkbeeldige toestand, die werd aangenomen, zoodra de gevangene binnen de grenzen teruggekomen en dus, met het betreden van het Romeinsch grondgebied, weder Romein was geworden, werd postliminium genoemd.

3°. Uit het oud burgerlijk recht is de uitdrukking op het internationaal recht overgeplant. De krijgsgevangene verliest echter thans niet meer zijne burgerlijke rechten, hij wordt alleen tijdelijk verhinderd sommige dier rechten uitteoefenen.

Postliminium in het volkenrecht heeft dus eene andere beteekenis. Het wordt toegepast op personen en op zaken. Personen keeren, volgens dat recht, terug, zaken worden herkregen. Een gewest, van tijdelijke overweldiging bevrijd, herneemt zijne rechten. De schorsing van die rechten heeft echter eene gaping, iets onbestemds en onzekers kunnen achterlaten, een onregelmatigen rechtstoestand veroorzaakt. Het recht van postliminium strekt bij het regelen van dien toestand tot beginsel.

§ 386. Ontruimt de vijand vrijwillig een door hem tijdelijk bezet gedeelte van het staatsgebied, of wordt hij daaruit door de krijgsmacht van den eigen Staat of van diens

bondgenooten verdreven, dan neemt de Staat onverwijld weder al zijne rechten en plichten op, het vijandelijk oorlogsrecht treedt buiten werking, de vroegere rechtsverhoudingen worden hervat.

Verlaat of verliest de vijand een gewest of eene stad, dan verliest hij, met het feitelijk bezit, het krijgsgezag, dat hij slechts, krachtens dat bezit, als noodrecht uitoefende. (1)

§ 387. Wordt de vijand verdreven door een andere krijgsmacht, die zich, als derde, partij stelt, en ofschoon geen bondgenoot van den Staat toch als openlijk vijand tegen den vijand van den Staat optreedt, dan heeft ook die bevrijdende macht recht haren invloed bij het regelen van staatkundige toestanden te doen gelden. Deze mag echter, zonder achtteslaan op den wil der bevolking, niet duurzaam en willekeurig over vreemd gebied macht uitoefenen.

Zoo zegt ook Bluntschli (§ 729). De laatste alinea, doch slechts deze, is naar mijne opvatting, in overeenstemming met het recht der volken. De woorden *duurzaam* en *willekeurig* zijn daarin nog te veel, en »*zonder achtteslaan*" (*ohne Rücksicht*) is te zwak. Zij geven het heft in handen tot misbruik van macht en beletten de goede werking, die bedoeld wordt. De laatste alinea zou m.i. moeten zijn: *Deze mag echter over vreemd gebied, tegen den wil der bevolking, geen macht uitoefenen.*

Bluntschli wijst op het voorbeeld van Pruisens handeling met Sleeswijk-Holstein, na den oorlog van 1864, tegenover den Hertog van Augustenburg. Ik verwerp dat voorbeeld niet. Het toont nog iets anders dan waarschijnlijk door den geleerden schrijver wordt bedoeld; namelijk hoe eene beloofde stemming, waarbij de bevolking over haar eigen lot uitspraak zou doen, kan worden verschoven.

Niet *duurzaam* zal de volkswil mogen worden miskend, wordt gezegd. Overmacht en geweld zijn echter, indien daartoe *tijd* wordt gegund, bij machte dien volkswil te dwingen en te vervalschen. Hoe? Door onwilligen te verwijderen en eigen trawanten in hunne plaats te stellen; door bestuursplaatsen en

(1) Bluntschli, § 728.

invloed uitoefenende betrekkingen door volgzame kruipers te doen innemen; door onwetenden uitzichten voortespiegelen en het eigenbelang van nietswaardigen met het overweldigend belang te vereenzelvigen. Op deze wijze legt men een volk het zwijgen op; zóó wordt het bewerkt, zóó kan men het verwerken. Wanneer daarna eene volksstem wordt geraadpleegd, is het de stem van het volk niet meer, die spreekt. Vandaar de noodzakelijkheid een niet te verwijderd tijdstip voor de volksstemming te doen bepalen.

Eene bevolking kan nog door het recht van verovering, wanneer eene landstreek bij het vredesverdrag is afgestaan, onder een ander Souverein worden geplaatst; doch zij mag niet meer als eene kudde vee worden overgedragen van de eene macht op de andere. Zelf heeft zij recht in de eerste plaats over haar eigen lot te beschikken. Die beslissing komt rechtens aan niemand anders toe. Niet als tijdens haar »*Knechtschaft*" — toen nog op het laatst der vorige eeuw in Duitschland de »goede onderdanen," als thans nog in Afrika's binnenlanden, opgevangen en in het eigen leger ingelijfd of, zooals de Hessen, tegen eene premie aan vreemde legers (Engeland) verkocht werden — kan een vreemde zijne bescherming opdringen. Een volk kan door overmacht onderdrukt worden, maar niet ingevolge het recht.

Een staatsmacht moge tijdelijk »de macht niet bezitten haar gebied te beschermen of te bevrijden" (Bluntschli), dit geeft aan eene andere heirmacht niet het *recht* tot eigen voordeel van dien toestand misbruik te maken. Elk volk doorleeft tijden van zwakheid en van onmacht, heeft zijne worsteling gekend tegen overweldiging. Menig volk heeft zich echter *later* zelf weder uit de verdrukking of den tegenspoed weten te verheffen. Nederland heeft daarvan herhaaldelijk, op treffende wijze, het voorbeeld geleverd: èn in zijne worsteling met Spanje, èn in 1672, èn in 1813. Ook Pruisen heeft zulke bange tijden gekend. In 1806, na Jena, was het feitelijk aan Frankrijk onderworpen. De afval van York, in 1812, werd door Pruisens Koning, uit vrees voor Napoleon, in den aanvang zelfs verworpen en het verdrag van Poscherun niet bekrachtigd. (1). Rusland was toen Pruisens bondgenoot niet. Het was op zijn gunstigst genomen *derde* partij. Zou het rechtmatig hebben gehandeld, indien het toen aan Pruisen de

(1) Von Clausewitz, 1812, blz. 217.

wet had voorgeschreven? Geenszins. Een kolossus, een »groote der aarde," kan voorzeker ook thans nog, zooals Wiertz, België's geniale schilder en philosoof, meesterlijk heeft afgemaald, een tijdlang een volk vertreden. Misbruik van macht is ook thans niet uitgesloten. Waar het *recht* moet uitspraak doen, mag echter de verdorven toestand niet tot maatstaf worden genomen, opdat het brutaal geweld zich niet hulle in het kleed van den rechtvaardige en, met een geveinsd betoon van rechtsgeldigheid, aanspraken worden opgeworpen, die, bij een zuiver rechtsgevoel, grond van bestaan zouden missen. Op volkenrechtelijk evenals op privaatrechtelijk gebied eischt, mijns inziens, de moraliteit zoowel als het positief recht, dat ontroofd goed door den derde, die het bevrijdt, aan den oorspronkelijken eigenaar, tegen geldelijke vergoeding der bevrijdingskosten, teruggegeven worde. (1).

§ 388. Het recht van postliminium kan niet worden ingeroepen ten gunste van volken of Souvereinen, die zich aan den vijand hebben onderworpen en daarbij afstand van hunne onafhankelijkheid of rechten hebben gedaan. Met het herkrijgen hunner onafhankelijkheid of gezag wordt een nieuwe politieke toestand geboren.

Is de oorlog, volgens § 367, met een vredesverdrag geëindigd, dan kan de nieuwe staatsmacht over domeingoederen en andere staatsbezittingen vrij beschikken en neemt deze ook de schulden over. Wordt de onafhankelijkheid later herkregen, dan moeten de handelingen der tusschenregeering als rechtmatig erkend en de eigenaars van gekochte domeingoederen in hunne bezittingen gehandhaafd worden.

§ 389. De toepassing van het recht van postliminium heeft in zaken van publiek recht slechts gedurende den oorlog plaats. Met den vrede houdt zij op. (2).

Het vredesverdrag maakt den grondslag uit van een nieuwen rechtstoestand. Wat door den oorlog is gewijzigd, kan in het vredesverdrag worden bekrachtigd.

Die toestand wordt dus als rechtmatig aangenomen en erkend. Daarop is niet terugtekomen.

---

(1) De Martens, *Précis du droit des gens moderne de l'Europe*, p. 422.
(2) Vattel, III, 14, § 216.

§ 390. Heeft de vijand, krachtens het recht van bezetting, in eene overheerde landstreek regeeringsdaden verricht en heeft hij souverein gezag uitgeoefend, zonder daarin bij den vrede te worden bevestigd, dan blijven, na zijne verwijdering, de daden van bestuur in *administratief beheer* of rechtsuitspraak, voor zoover zij het privaatrecht of het strafrecht betreffen, van kracht.

Dit is mede volgens Bluntschli (§ 731). In verband met mijne gevoelens nopens de algemeene amnestie zou ik wenschen dat hier kon worden bijgevoegd: »voor zoover zij volgens het volkenrecht als rechtmatig zijn erkend."

Het tijdelijk bestuur van het vijandelijk krijgsgezag is volgens het oorlogsrecht wettig. Akten van burgerlijken stand, notarieele verbintenissen, processen in civiele- en strafzaken, koop en verkoop, zelfs aan of van het overweldigend tusschenbestuur, zijn derhalve geldig. De rechten, daaruit ontstaan, zijn onbetwistbaar. Het algemeen belang vordert die erkenning, mits de perken der rechtsbevoegdheid daarbij niet zijn overschreden. Ook Heffter (§ 187) zegt: »al wat de vijand zich op *deugdelijke wijze, krachtens het oorlogsrecht*, heeft toegeëigend, is en blijft vervreemd." Vergelijk art. 21 van het Vredesverdrag van Utrecht (11 April 1713), waar o. a. staat: »echter sullen de arresten en uitgesproocken vonnissen van de Parlementen, raden ende andere hooge en lage hoven, en niet expresselyck door dit jegenwoordigh tractaet gederogeert, plaets hebben en volkomen effect sorteren, en die, dewelcke uyt krachte van de voorschreve arresten en vonnissen sigh in possessie bevinden van landen, heerlyckheden, ende andere goederen, sullen daer in gemaintineert werden, sonder praejuditie evenwel aan partyen, die vermeynen door de voorschreve vonnissen en arresten beledight te zijn (*lezées* in den Franschen tekst), om sigh daer tegen door ordinaire middelen en voor competente rechters te mogen voorsien."

§ 391. Regeeringsdaden van staatkundigen aard en grondwetswijzigingen zijn voor de toekomst niet verplichtend.

Recht tot het brengen van wijziging in den staatkundigen toestand van een gebied wordt eerst verkregen, wanneer het feitelijk gezag van den occupator, ten gevolge van het vredesverdrag, in een rechtsgezag is overgegaan.

§ 392. De Staat heeft geen recht, na herneming van het gezag over een bezet gebied, belastingen optevorderen, die gedurende 's vijands bezetting, volgens de voor gewone tijden geldige wetten van den belastingplicht, verschuldigd zouden zijn geweest. (1)

Krachtens postliminium worden rechten terugontvangen. Om te kunnen terugontvangen moet men hebben bezeten. Tijdens 's vijands bezetting verliest de Staat, met de macht, het recht om belastingen te heffen. Dat recht is tijdelijk overgegaan op den vijand, die er naar goedvinden, al of niet van gebruik maakt. Herstel in staatsgezag schenkt derhalve geen recht op invordering van belastingschuld, ontstaan tijdens de bezetting. Evenmin kan de verkoop van bijzonderen eigendom worden verbroken, indien die verkoop, binnen de grenzen van het oorlogsrecht, wegens weigering van belasting- of schattingplicht door het tijdelijk besturend krijgsgezag is gelast (administratieve executie).

Belastingschuld, die reeds met den aanvang der bezetting bestond, kan echter als elke andere schuld worden opgeëischt.

§ 393. Roerende goederen worden door het recht van postliminium niet teruggekregen. Zij behooren den vijand, die zich daarvan meester heeft gemaakt, als buit. (2)

Dit is volgens de tegenwoordig aangenomen rechtsbegrippen. Zie echter blz. 241.

Slechts onroerende goederen, welke staatseigendom zijn, worden hier bedoeld. Op bijzonderen eigendom heeft het vijandelijk tusschenbestuur geen ander recht dan de Staat zelf uitoefent.

§ 394. Het recht van postliminium strekt zich uit over onroerende goederen.

Dit recht herstelt den Staat, zoowel als den bijzonderen eigenaar, in al zijne rechten van het oogenblik, dat het tijdelijk bestuur is verdreven. Vaste goederen te koopen, waarop het recht van postliminium kan worden toegepast, is gewaagd. De verkooper had op die goederen geen volstrekt recht van

(1) Heffter, III, § 188.
(2) Id. § 190.

bezit en van vervreemding; postliminium vernietigt den koop. De kooper weet dit of kon het weten; hij heeft dus geen recht op schadevergoeding; zijne onderneming was speculatief; uit vrijen wil heeft hij zich aan mogelijk verlies blootgesteld. Alleen het vredesverdrag kan de vervreemding bekrachtigen en een nieuwen deugdelijken rechtstitel schenken. (1)

§ 395. Krijgsgevangenen, die op hun woord volkomen vrij zijn gelaten, kunnen, op grond van het recht van postliminium, van dat woord niet worden ontslagen. (2)

Hier wordt bedoeld, dat eene stad of een gewest, waarin zich zoodanige krijgsgevangenen bevinden, door den Souverein van deze genomen of hernomen wordt. Die gevangenen kunnen alsdan niet in hun vroegeren toestand worden hersteld, vermits de groote vrijheid, die hun te goeder trouw is verleend, om zich te begeven werwaarts zij verkozen, zelfs toeliet dat zij naar hunne vroegere woonplaats terugkeerden. Het moet dus als hun eigen vrijen wil worden beschouwd, dat zij zich begeven hebben in plaatsen, die aan herovering blootstonden.

§ 396. Krijgsgevangenen, die slechts hun woord hebben gegeven niet te ontvluchten, herkrijgen door het recht van postliminium hunne vrijheid, wanneer de oorlogspartij, waartoe zij behooren, zich van de hun aangewezen verblijfplaats meester maakt.

Zij verbreken hun woord niet. De vijand verliest door kracht van wapenen het recht, dat hij door de wapenen had verkregen.

§ 397. Krijgsgevangenen, die door het verbreken van hun eerewoord hunne vrijheid herwonnen hebben, kunnen aan den vijand worden uitgeleverd.

Het recht van postliminium onderstelt eene eerlijke daad. Het erkent geen woordbreuk. Hoewel die breuk allermeest den vijandelijken Staat geldt, aan wien het woord werd verpand, is die daad zóó aanstootelijk, dat ook de Staat, tot wien de woordbreker behoort, gerechtigd is dezen te verloochenen en aan den vijand uitteleveren.

---

(1) Vattel, III, 14, § 212. — Bluntschli, § 739. Zie ook bl. 230.
(2) Id. III, 14, § 211.

AANHANGSEL.

VORMEN BIJ VREDESONDERHANDELINGEN IN GEBRUIK.

1°. Sedert het Latijn in onbruik is geraakt, is het Fransch bijna algemeen als *diplomatieke taal* aangenomen. Engeland alleen bezigt zijne eigene taal.

De vredesverdragen van Nijmegen, van Rijswijk en van Utrecht waren in het Latijn. Ofschoon het verdrag van Luneville in 1801 in het Fransch was gesteld, werd de bekrachtiging door den Keizer van Oostenrijk nog in het Latijn geschreven.

Ten tijde van Lodewijk XIV werd het Fransch de meest gebruikelijke diplomatieke taal.

Omtrent het gebruik van die taal vindt men in verschillende tractaten reserves gemaakt; zoo o. a. in art. 20 van het Weener-verdrag.

Na den Vrede van Frankfort in 1871 heeft de Duitsche Rijkskanselier het eerst, naar aanleiding van een onbestraft gelaten moord, die op Duitsche krijgslieden in het bezit gebleven Fransch gebied was gepleegd, in diplomatieke stukken voor Frankrijk bestemd, de Duitsche taal gebezigd. Dit is toegejuicht. Men meende dit niet te moeten beschouwen als eene poging om Duitschlands suprématie op die wijze, ook in het publiek verkeer der volken te doen erkennen, doch juist om aan elk vrij volk het recht te geven in de officieele stukken zijne eigen taal te bezigen.

De toelichting van Duitsche zijde (1) bevestigt die opvatting. »De volken, welke ons in hunne eigen taal schrijven, hetgeen wij zeer natuurlijk vinden," werd op tegenbedenking geantwoord, »ontvangen sedert geruimen tijd van ons, volgens het beginsel van wederkeerigheid, mededeelingen in het Duitsch. Zoo verkeeren wij met Noord-Amerika, met Engeland, met Italië, ook wel met Spanje. Indien andere Staten zich tegen ons van de Fransche in plaats van hunne eigene taal bedienen, dan beantwoorden wij dat om redenen van doeltreffendheid. Daar de Franschen ons in hunne moedertaal toespreken, is dit alleen bij hen veranderd, dat hun ook in onze moedertaal wordt geantwoord."

Calvo zegt (2) dat het tegenwoordig, niettegenstaande de voorkeur (het overwicht) dat de Fransche taal behouden heeft, regel is dat iedere Staat van zijne eigen taal gebruik maakt om met andere Staten te onderhandelen; zoodat iedere Staat de akte schrijft in zijne taal en die vertaalt in de taal van het land, waarvoor ze bestemd is.

2°. Onderhandelingen tot vrede zijn aan geen *plaats* gebonden. Bij voorkeur worden zij echter op neutraal gebied gevoerd, ten einde de onderhandelaars zooveel mogelijk aan storende invloeden te onttrekken. (3) Soms wordt een gedeelte van het oorlogstooneel tot het voeren van vredesonderhandelingen onzijdig verklaard.

Napoleon schrijft in zijne *Mémoires*: (4) »*Les secrétaires de légation neutralisèrent une petite campagne, à une lieue de Leoben, où les préliminaires de paix furent signés, le* 18 *au matin.*"

3o. De eere- of eerste plaats en het recht van *voorrang* (*droit de préséance*) tusschen gezanten of afgevaardigden bij het sluiten van conventies of tractaten wordt verleend aan den Staat, die den hoogsten rang bekleedt.

4o. Bij gelijken rang kan men:

a. overeenkomen geen vormen in acht te nemen;

b. het beurtrecht (*alternat*) toepassen;

(1) *Spenersche Zeitung.*
(2) Calvo § 432.
(3) Phillimore. § 515.
(4) chap. 18, § 6.

c. het lot doen beslissen;

d. protesten of tegenbrieven (*reversales*) inzenden, waarbij men verklaart, dat hoewel in de schikking is toegestemd, daardoor voor de toekomst geen afstand is gedaan van zijn recht;

e. wederkeerig verklaren dat de verleende voorrang zonder gevolgtrekking is voor de toekomst;

f. de Rijken in alphabetische orde noemen.

De Alphabetische volgorde is bij het traktaat, dat den 13den Juli 1878 te Berlijn, als vervolg op het voorloopig vredesverdrag van San-Stefano is gesloten, in acht genomen.

Het beurtrecht is het meest in gebruik. Het bestaat hierin, dat iedere Staat, in het exemplaar van het verdrag voor zijn archief bestemd, in het hoofd en bij de onderteekening de eerste plaats bekleedt. (1)

5°. De onderteekening van een verdrag geschiedt het eerst door hem, die in het hoofd van de akte het eerst is genoemd, en zoo vervolgens. Gewoonlijk worden de handteekeningen in twee rijen geplaatst.

In dat geval is de eerste plaats rechts (in heraldieke opvatting) de eereplaats; de onderteekening daar tegenover links (heraldiek) is de tweede plaats; de derde in rang of orde volgende teekent onder de eerste, enz. Ook teekent de eene oorlogspartij rechts, de andere links.

6°. In de akten of verdragen tusschen meerdere Mogendheden, die het beurtrecht toepassen, beslist het lot tusschen de Ministers (afgevaardigden) omtrent de orde, die bij de onderteekening moet gevolgd worden.

Zie art. 7 van het reglement op den rang tusschen diplomatieke agenten, den 19den Maart 1815 te Weenen door de leden van het Congres vastgesteld.

7°. Alle onderhandelingen voor conventies of verdragen vangen met het overleggen der wederzijdsche volmachten aan.

---

(1) Heffter, § 195.

8°. Internationale verdragen zijn aan geen vorm gebonden. Volkomen vrijheid wordt daaromtrent toegelaten. (1)

De meeste vredesverdragen bevatten in volgorde de hierna vermelde punten, (2) o. a. het Vredesverdrag van Parijs, 30 Maart 1856. Aan die orde is bij het Verdrag van Frankfort niet gehouden. De punten zijn:

a. **het inroepen van den Almachtige;**

b. **eene korte inleiding, vermeldende de aanleiding en het doel van het verdrag, alsmede de namen, titels en rangen van de gevolmachtigden;**

c. **het artikel, waarbij de vrede en vriendschap als hersteld wordt verklaard;**

d. **de artikelen, welke met den vrede in onmiddellijk verband staan, als: nopens het ontruimen van bezet gebied, het staken van requisities en oorlogschattingen, het doen terugkeeren van krijgsgevangenen, het verleenen van algemeene amnestie, het herstel van tractaten, die weder geheel van kracht verklaard of gedeeltelijk gewijzigd worden;**

e. **de artikelen, die de voorwaarden bevatten, waarop de vrede wordt gesloten;**

f. **de punten, die opheldering geven omtrent zaken, welke in de toekomst tot verschillen aanleiding kunnen geven, en wederkeerig gegeven beloften;**

g. **bepalingen nopens de bekrachtiging alsmede nopens de plaats en den tijd der uitwisseling.**

Dit is bij alle tractaten gewoonlijk het laatst artikel. Zie art. 34 van het Vredesverdrag van Parijs, 1856 en art 18 van dat van Frankfort, 1871. (Bijlage 70).

Het slotartikel 64 van het tractaat van Berlijn van 13 Juli 1878 behelst:

»Le présent traité sera ratifie et les ratifications en seront échangées à Berlin dans un délai de trois semaines ou plus tôt si faire se peut.

En foi de quoi, les plénipotentiaires respectifs l'ont signé et y ont apposé le sceau de leurs armes."

Onder de beloften, bedoeld bij *f*, behoort dikwerf die, dat de *graven* van de gesneuvelden door beide partijen geëerbiedigd

(1) Heffter, § 87.
(2) De Martens, *Précis du droit des gens moderne de l'Europe* p. 490.

en door ieder op zijn gebied onderhouden zullen worden. (Art. 16 van het Vredesverdrag van Frankfort, 1871).

9°. Zijn aan het slot der akte van een vredesverdrag, na de onderteekening, op de oorkonde zelf, eene of meer bepalingen gemaakt en in artikelen bijgevoegd, dan behoeft dat *onderschrift* nogmaals de onderteekening der gemachtigden en eene bijzondere verklaring, dat ook die artikelen gelijke krachten bezitten als die van het vredesverdrag.

Dit is geschied bij de drie artikelen, welke omtrent de overname door het Duitsche Rijk van een gedeelte van den Franschen Oosterspoorweg achter de artikelen van het vredesverdrag zijn gevoegd. Die verklaring is bij afzonderlijke akte afgelegd.

10°. Worden bepalingen gemaakt of overeenkomsten getroffen, afgescheiden van die, welke in het vredesverdrag zijn vermeld, dan is er grond tot twijfel of aan deze *afzonderlijke akte* dezelfde kracht als aan het vredesverdrag moet worden toegekend, ongeacht zij door dezelfde gevolmachtigden zijn geteekend.

Ten einde allen twijfel opteheffen wordt de bedoeling duidelijk beschreven. Soms worden de toegevoegde artikelen aan het vredesverdrag *gehecht*.

Art. 33 van den Vrede van Parijs 1856, bevat: »*La convention conclue, en ce jour,.... est et demeure annexée au présent Traité et aura même force et valeur que si elle en faisait partie.*"

11°. Indien eene kaart tot opheldering of aanwijzing van grenzen bij een vredesverdrag wordt gevoegd, behoort de naam van de kaart en de dagteekening of het jaartal der vervaardiging in de akte duidelijk te zijn vermeld. Bij elk exemplaar van het verdrag behoort een volkomen overeenkomstig exemplaar der kaart, die door alle gevolmachtigden geteekend en van hun zegel voorzien is, te worden overgelegd.

Zie art. 1 der Vredespréliminairen van Versailles, 1871.

12°. Nadat de verdragen onderteekend en van de zegels

der gevolmachtigden zijn voorzien, worden zij bekrachtigd.

Eerst door de bekrachtiging wordt het vredesverdrag volledig (*perfect*) en kan de ten uitvoerlegging rechtmatig worden gevorderd. (1)

Na de bekrachtiging heeft de uitwisseling der oorspronkelijke akten plaats, waarvan een protocol wordt opgemaakt, dat door alle gemachtigden wordt onderteekend.

Het protocol van de uitwisseling der akte van het Vredesverdrag van Frankfort werd aldaar den 20sten Mei 1871 opgemaakt.

---

(1) Phillimore, t. III, p. 353.

BIJLAGEN.

BIJLAGE 1.

Bepalingen nopens het postverkeer bij conventie vasttestellen.

(*Concept.*)

1. Het aanwijzen van enkele lijnen of postwegen, waarover de brieven wederzijds verzonden kunnen worden.

2. Alleen open brieven of briefkaarten, in eene of meer aantewijzen taal of talen geschreven, zijn voor verzending vatbaar, mits daarin niets voorkomt wat op den oorlog, de operatiën der legers of den politieken toestand van een der oorlogvoerende landen betrekking heeft.

3. Geheim-schrift is verboden.

Onduidelijk schrift wordt ter zijde gelegd.

4. De conducteurs der postwagens ontvangen van beide partijen een vrijbrief. De wagens worden voorzien van een duidelijk opschrift in twee talen en eene witte vlag. Zij voeren geen Staatswapen.

5. De brievenmalen worden onder vrijgeleide, doch zonder gewapend escorte van 's vijands zijde tot aan de voorposten bezorgd; de conducteurs en andere personen, die de wagens vergezellen, gaan terug; de brievenmalen worden onderzocht en daarna, door andere geleiders, naar het naastbijzijnd hoofdstation der posterijen, tot verdere doorzending, overgebracht.

BIJLAGE 2.

Bewijs van uitwisseling voor krijgsgevangen officieren.

Cartel van uitwisseling.

De Commissie, belast met het uitwisselen van krijgsgevangenen, verklaart bij deze, dat heden is uitgewisseld de heer luitenant NN. van

het ° regiment infanterie van het Nederlandsche tegen den heer luitenant MM. van het ° regiment jagers te paard van het Fransche leger, die beiden den . . . . Augustus 18 . . bij B. . . krijgsgevangen werden.

Dientengevolge is van beide genoemde officieren het door hen tot pand gegeven eerewoord ingelost.

B . . . . . , den . . . . 18 . .

De Commissie voornoemd,

BIJLAGE 3.

Verklaring gevorderd van de Fransche krijgsgevangen officieren, die op hun woord gevangen waren.

De ondergeteekende, Fransch officier, krijgsgevangene te . . . . . , belooft op zijn woord van eer geen poging tot ontvluchting te doen en geen brief te verzenden, zonder dat die eerst door de autoriteit ter plaatse is gezien. In dit geval zal hij zich in de stad en haar omtrek vrij kunnen bewegen, van de reveille tot de taptoe, welke om $9^1/_2$ uur is gesteld.

BIJLAGE 4.

Bepalingen van den Pruisischen Minister van Oorlog, omtrent het behandelen van krijgsgevangen Fransche officieren.

1. De krijgsgevangen officieren van en met den rang van kapitein, en de militaire geëmploieerden, met hen gelijk gesteld, ontvangen van den dag, dat zij gevangen zijn genomen, een maandelijksch traktement van 25 thalers, om hunne uitgaven voor voedsel en kleeding te bestrijden; de officieren en geëmploieerden van minderen rang ontvangen daartoe 12 thalers. (De thaler doet fr. 3,75.)

2. Het recht op dit maandelijksch traktement wordt voor den ganschen duur van den veldtocht geregeld naar den rang, bekleed op het oogenblik, waarin zij gevangen zijn genomen. Het traktement wordt vooruit betaald; het begint met den dag van de gevangenneming, en eindigt met de maand der overgaaf of terugzending.

3. Korting op dit traktement heeft alleen plaats ingeval de officier naar het hospitaal gaat. Hij ontvangt dan slechts een derde gedeelte van het traktement.

4. De correspondentie (per brief of per telegram) is, zonder uitzondering, aan het onderzoek van den commandant ter plaatse onderworpen.

5. Verzoeken om verlof worden aan de beslissing van het Ministerie van Oorlog onderworpen. Geschiedt het om redenen van gezondheid, dan moet aan het verzoek een certificaat van den eerstaanwezend officier van gezondheid zijn gehecht.

6. Het dragen der wapenen wordt niet toegelaten.

7. Op straat worden de krijgsgevangen officieren, in uniform, door de onderofficieren en soldaten van het garnizoen gesalueerd evenals de Pruisische officieren; van den anderen kant moeten zij zich naar de Pruisische reglementen gedragen, omtrent alles wat op het saluut betrekking heeft. Zij zijn het saluut verschuldigd aan de officieren van hoogeren rang, en verplicht den groet van de onderofficieren en soldaten te beantwoorden.

8. Voor al wat de discipline betreft zijn de krijgsgevangen officieren onderworpen aan de bepalingen van het Pruisisch militair wetboek.

9. Het is verboden de *Indépendance Belge* te lezen, wegens de logenachtige berichten, die zij over de oorlogsgebeurtenissen behelst.

10. Op alle brieven en briefkaarten, gericht aan personen, die in Duitschland, Zwitserland, Italië en België, of in de door de Duitsche legers bezette gedeelten van Frankrijk wonen, moet op het adres gemeld worden:

Porto frei laut Verfügung, 7 *Aug.* 1870.

Dit opschrift moet niet geplaatst worden op brieven, bestemd voor de gedeelten van het Fransche grondgebied niet door de Duitsche legers bezet, daar de verzending van die brieven langs diplomatieken weg plaats heeft. Deze brieven behoeven geen postzegel van den Noord-Duitschen Bond.

BIJLAGE 5.

—

Duitsch reglement omtrent de particuliere geneeskundige hulp op het slagveld.

Onzijdigheids-bepaling in § 1.

§ 1. De manschappen, die zich te voet of met een wagen naar het slagveld begeven, staan, van het oogenblik, dat zij hunne betrekking als vrijwillige verpleger van gewonden aanvaarden, met hun persoon, materieel en bagage, onder de internationale bescherming van de Conventie van Genève, en dragen als teeken daarvan den witten armband met het roode kruis. Zij verbinden zich om, onder dat teeken, alle verplichtingen natekomen, die gemelde Conventie aan hare leden oplegt;

bepaaldelijk hebben zij zich te onthouden op eenigerlei wijze voor een der strijdende legers partij te trekken.

BIJLAGE 6.

Art. 36 van het Vredestractaat, den 11den April 1713, te Utrecht, tusschen Frankrijk en de Republiek der Vereenigde Nederlanden gesloten.

En om in het toekomende de commercie en de vriendtschap tusschen de onderdanen van hooghstgemelden Heere Koningh, en die van de hooghstgemelde Heeren Staten-Generael der Vereenighde Nederlanden te beter te verseeckeren, soo is geaccordeert ende overeengekomen, dat in gevalle hier namaels eenige inbreucke van vriendtschap ofte rupture tusschen de Kroon Vranckrijck, en de Heeren Staten-Generael der Vereenighde Provinciën (het welck Godt wil verhoeden) soude komen voor te vallen, soo sal t'allen tijden negen maenden tijdt gegeven werden na de voorsz. rupture, aan de ingezetenen van de een en de andere zijde, om haer selven te kunnen retireren met hare effecten, ende die transporteren daer het haer goetduncken sal, het welck haar sal werden gepermitteert te mogen doen, mitsgaders in alle vrijheijt te mogen verkoopen en transporteren hare goederen en meubelen, sonder dat yemandt haer daer in sal mogen verhinderen, nochte geduyrende den voorschreven tijdt van negen maenden te mogen procederen tot eenigh arrest van hare effecten, veel minder tot het arresteren hunner personen.

BIJLAGE 7.

Ordonnantie, den 10den Maart 1759, door Keizerin Maria Theresia verleend voor de badplaatsen Landeck en Warmbrunn.

Te rekenen van heden zijn de Pruisische officieren en soldaten, die zich naar de baden van Landeck en Warmbrunn begeven, of die daar voor hunne gezondheid verblijven, tegen elken aanval beveiligd, en kunnen zij aldaar rustig het gebruik der baden tot hunne genezing aanvangen of voleindigen.

Dit heeft echter alleen plaats op voorwaarde, dat gelijke zekerheid worde verleend aan alle officieren en soldaten van het Keizerlijk leger, welke zich in genoemde badplaatsen en in die van Teplitz en Carlsbad in Bohemen bevinden, of zich derwaarts tot herstel van gezondheid begeven.

BIJLAGE 8.

—

Vrijbrief, in 1759, verleend door Markgraaf Karel van Brandenburg aan de badplaatsen Landeck, Warmbrunn, Teplitz en Carlsbad.

Wij Karel, door de Gratie Gods Markgraaf van Brandenburg enz., enz., Grootmeester der Orde van St.-Jan van Jeruzalem, Generaal der Infanterie van Zijne Majesteit den Koning van Pruisen, Ridder van de Orde van den Zwarten Adelaar, Commandant van een Regiment Infanterie, enz.....

Doen te weten aan alle vreemdelingen, wien zulks aangaat, en in het bijzonder aan alle officieren en soldaten van het Koninklijk Pruisische leger, dat volgens eene Conventie, te Jägerndorf door de beide commissiën tot uitwisseling van gevangenen geteekend, de baden van Landeck in het kanton Glatz en van Warmbrunn in dat van Hirschberg, zoowel als die van Teplitz en van Carlsbad in Bohemen, voorzien zijn van vrijbrieven (*Salvegardien*), door de beide legers verleend, opdat de officieren en soldaten van die legers, die behoefte hebben op die plaatsen de wateren tot herstel van gezondheid te gebruiken, zulks in rust kunnen doen, geplaatst onder de wederkeerige bescherming van de oorlogvoerenden. Voormelde Conventie is door de beide Hooge Contracteerende Hoven bekrachtigd.

Diensvolgens hebben wij, uit naam van Zijne Majesteit, den Koning van Pruisen, Onzen genadigen Souverein, den tegenwoordigen Vrijbrief verleend aan de voormelde baden van Landeck, Warmbrunn, Teplitz en Calsbad, en aan de Oostenrijksche officieren en soldaten, die daar de wateren gebruiken, opdat deze, onder voorwaarde dat zij bewijzen zulks werkelijk te zijn, voor hun komen en gaan, zoowel als gedurende hun verblijf, dezelfde zekerheid genieten als de Pruisische officieren en soldaten, die zich naar diezelfde plaatsen begeven.

De vreemdelingen worden derhalve verzocht, en alle militairen van het Pruisische leger hebben bevel, zoo zij zich niet willen blootstellen aan de straffen, die hunne ongehoorzaamheid zou veroorzaken, onder geen voorwendsel de militairen van elken rang en graad, die zich naar deze baden begeven, of zich aldaar bevinden, lastig te vallen. Zij zijn integendeel gehouden hen tegen elken aanval te beschermen, zoowel als dezen Vrijbrief te doen eerbiedigen, die onder dezelfde omstandigheden op de vreemdelingen wordt toegepast, en die het Pruisische leger stiptelijk zal in acht nemen.

Ten bewijze waarvan wij dezen Vrijbrief hebben geteekend en met ons zegel voorzien.

Aldus gedaan te Landshut, den 12den Mei 1759.

(*get.*) Karel.

BIJLAGE 9.

—

Mededeeling van den verleenden Vrijbrief, aan het Pruisische leger, bij Dagorder, den 25sten Mei 1759, te Landshut uitgegeven.

Na mededeeling van den Vrijbrief werd bevolen:

Dit wordt op bevel van Zijne Majesteit medegedeeld.

De militairen, die zich voor hunne gezondheid naar gemelde plaatsen begeven, moeten, tot bewijs van hunne identiteit, voorzien zijn van een certificaat, afgegeven door de hospitaal-directiën.

Zijne Majesteit gelast ten stelligste, dat de officieren en soldaten van zijne legers, op geenerlei wijze en onder geen voorwendsel hoegenaamd, de officieren en soldaten van het Oostenrijksche leger, die, voorzien van certificaten, zich naar voornoemde badplaatsen begeven, aldaar verblijven of vandaar terugkeeren, zullen verontrusten. Ingeval van ongehoorzaamheid worden de gestrengste straffen toegepast. De chefs zijn aangeschreven voor de uitvoering van dit bevel zorgtedragen.

BIJLAGE 10.

—

Art. 23 van het Tractaat, in 1785, tusschen Pruisen en de Vereenigde Staten van Noord-Amerika gesloten, de behandeling betreffende der onderdanen van den vijandelijken Staat, gedurende den oorlog.

Zoo een oorlog tusschen de contracteerende partijen uitbreekt, hebben de kooplieden van een der beide Staten, die in den anderen Staat verblijf houden, de vergunning er nog negen maanden te vertoeven, om hunne schuldvorderingen te innen en orde op hunne zaken te stellen, waarna zij in alle vrijheid kunnen wegtrekken en al hunne goederen medenemen, zonder overlast aangedaan of hierin verhinderd te worden. De vrouwen en kinderen, de letterkundigen van alle faculteiten, de landbouwers, ambachtslieden, winkeliers en visschers, die ongewapend zijn en niet versterkte steden, dorpen of plaatsen bewonen, en in het algemeen allen, wier roeping strekt tot onderhoud en algemeen voordeel van het menschdom, hebben vrijheid hun beroep voorttezetten, en zullen noch in hun persoon, noch in hun huis, overlast aangedaan worden; hunne goederen zullen niet verbrand of op andere wijze vernield, noch hunne akkers verwoest worden door de legers van den vijand, in welker macht zij, tengevolge van de gebeurtenissen des oorlogs, mochten vallen; maar bijaldien men zich in de noodzakelijkheid bevindt iets te nemen van hun eigendom ten gebruike van het vijandelijk leger, zal de waarde daarvan tot een redelijken prijs vergoed worden.

Bijlage 11.

—

Art. 24 van het Tractaat, in 1785 tusschen Pruisen en de Vereenigde Staten van Noord-Amerika gesloten, betreffende de behandeling der gevangenen.

Ten einde het lot der krijgsgevangenen te verzachten, en hen niet bloottestellen naar verwijderde en strenge luchtstreken te worden gezonden, of opgehoopt te worden binnen enge en ongezonde woningen, verbinden de beide contracteerende partijen zich wederkeerig, plechtig en ten aanzien van het heelal, dat zij geen van deze gebruiken zullen aannemen; dat de gevangenen, die zij op elkander mochten maken, niet zullen gezonden worden naar de Oost-Indiën, noch in eenige streek van Azië of Afrika, maar dat men hen in Europa of in Amerika, binnen het territoor der contracteerende partijen, een verblijf in eene gezonde lucht zal aanwijzen; dat zij niet zullen worden opgesloten in cachotten, gevangenissen of pontons; dat zij niet in de ijzers zullen worden gesloten of gebonden, of op eenigerhande wijze beroofd van het gebruik hunner ledematen; dat de officieren op hun woord van eer zullen worden ontslagen, binnen den omtrek van zekere districten, die hun zullen worden aangewezen, en dat men hun gemakkelijke woningen zal toestaan; dat de gewone soldaten verdeeld zullen worden in open kantonnementen, voldoende uitgestrekt om lucht en beweging te nemen, en gehuisvest in even ruime en gemakkelijke barakken, als die van de troepen van den Staat, in wiens macht de gevangenen zich bevinden; dat deze Mogendheid de officieren dagelijks zal voorzien van evenveel rations, samengesteld van dezelfde artikelen en in dezelfde hoeveelheid als de officieren van denzelfden rang, die in haar eigen dienst zijn, in natura of in equivalent genieten; dat zij evenzeer aan alle andere gevangenen een ration zal verstrekken, gelijk aan dat van de soldaten van haar eigen leger. Het bedrag van deze uitgaven zal door de andere Mogendheid betaald worden, na vereffening der rekening, wederkeerig optemaken voor het onderhoud der krijgsgevangenen op het eind van den oorlog; en deze rekeningen zullen niet vermengd worden met of tegengesteld aan andere rekeningen, noch de som daarvoor verschuldigd ingehouden als compensatie of represaille, voor eenig ander artikel of eenige andere wezenlijke of vermeende aanspraak. Het zal aan ieder van de beide Mogendheden vergund zijn een commissaris naar zijne keus te onderhouden, in ieder kantonnement der gevangenen, die in de macht der andere zijn. De commissarissen zullen de vrijheid hebben de gevangenen te bezoeken zoo dikwerf zij verkiezen; zij zullen mede de giften kunnen ontvangen en uitdeelen, welke de ouders of vrienden der gevangenen hun doen toekomen; eindelijk zal het het hun nog vrijstaan hunne rapporten, bij open brief, intezenden aan diegene, die hen gebrui-

ken; maar zoo een officier zijn woord van eer niet nakomt, of dat een ander gevangene de grenzen te buiten gaat voor zijn kantonnement gesteld, zal zoodanig officier of ander gevangene individueel verstoken worden van de voordeelen bij dit artikel gesteld, ten aanzien van zijne vrijlating op het eerewoord in zijn kantonnement. De beide contracteerende Mogendheden hebben bovendien verklaard, dat noch het voorwendsel, dat de oorlog de tractaten verbreekt, noch eenige andere reden, welke ook, geacht zullen worden dit artikel en het voorgaande nietig te doen zijn of te schorsen; maar dat integendeel de oorlogstijd juist die is, waarvoor zij zijn vastgesteld en gedurende welken zij in acht gehouden zullen worden, even heilig als de artikelen, die het meest algemeen door het natuur- en volkenrecht erkend zijn.

BIJLAGE 12.

Capitulatie van Genua, den 4den Mei 1800.

Onderhandeling

nopens de ontruiming van Genua, door den rechtervleugel van het Fransche leger, tusschen den Vice-Admiraal Lord Keith, Opperbevelhebber van de Engelsche vloot, den Luitenant-Generaal Baron von Ott, Commandant van de blokkade en den Opperbevelhebber Massena.

Art. 1. De rechtervleugel van het Fransche leger, belast met de verdediging van Genua, de Opperbevelhebber en zijn Staf trekken af met wapens en bagages, ten einde zich bij het centrum van het leger te voegen.

Antwoord: De rechtervleugel, belast met de verdediging van Genua, zal, ten getale van achtduizend honderd en tien man, aftrekken en den weg te land nemen, om over Nice naar Frankrijk te trekken; het overige wordt over zee naar Antibes vervoerd. De Admiraal Keith neemt op zich aan deze troepen het ration beschuit te leveren op den voet als aan de Engelsche troepen. Daarentegen zullen alle Oostenrijksche gevangenen, dit jaar in de rivier van Genua gemaakt, door het leger van Massena gezamenlijk vrijgegeven worden. Uitgezonderd hiervan zijn zij, die thans reeds uitgewisseld zijn; overigens zal het eerste artikel in zijn geheel worden uitgevoerd.

Art. 2. Al wat aan gezegden rechtervleugel toebehoort, zooals artillerie en allerlei munitie, wordt door de Engelsche vloot naar Antibes of naar de Golf van Jouan overgebracht.

Antwoord: Toegestaan.

Art. 3. De herstellenden en zij, die niet in staat zijn te loopen,

worden over zee tot Antibes overgebracht en gevoed als in het eerste artikel is gemeld.

Antwoord: Zij zullen vervoerd worden door de Engelsche vloot en gevoed.

Art. 4. De Fransche soldaten, die in de hospitalen van Genua achterblijven, worden daar als de Oostenrijksche behandeld; naarmate zij in staat zijn te vertrekken, worden zij vervoerd als in het eerste artikel is gemeld.

Antwoord: Toegestaan.

Art. 5. De stad en haven van Genua worden onzijdig verklaard; de lijn, die hare neutraliteit bepaalt, wordt door de contracteerende partijen vastgesteld.

Antwoord: Dit artikel heeft betrekking op zuiver staatkundige onderwerpen; het staat niet in de macht van de Generaals der verbonden troepen, daaraan eenigerlei goedkeuring te verleenen. Echter zijn de ondergeteekenden gemachtigd te verklaren, dat Zijne Majesteit de Keizer, besloten hebbende aan de inwoners van Genua zijne doorluchtige bescherming te verleenen, die stad verzekerd kan zijn, dat alle voorloopige maatregelen, door de omstandigheden gevorderd, geen ander doel zullen hebben dan het geluk en de rust van het algemeen.

Art. 6. De onafhankelijkheid van het Ligurische volk wordt geëerbiedigd; geen Mogendheid, thans met de Ligurische Republiek in oorlog, zal in haar bestuur eenige verandering mogen brengen.

Antwoord: Als bij het vorig artikel.

Art. 7. Geen enkel Liguriër, die eenige openbare betrekking heeft vervuld of nog vervult, zal ter zake van zijne staatkundige gevoelens vervolgd kunnen worden.

Antwoord: Niemand zal wegens zijne gevoelens overlast worden aangedaan, noch wegens het hebben deelgenomen aan het vorig bestuur, noch op het tegenwoordig tijdstip.

De verstoorders van de openbare rust, na den intocht der Oostenrijkers in Genua, zullen ingevolge de wet gestraft worden.

Art. 8. Het staat aan de Franschen, Genueezen en aan de Italianen, in Genua gedomicilieerd of gevlucht, vrij de stad te verlaten met al wat hun toebehoort, hetzij geld, koopwaren, meubels of andere zaken, hetzij over zee of over land, en te gaan werwaarts zij zullen goedvinden: aan dezen zullen te dien einde paspoorten worden uitgereikt, geldig gedurende zes maanden.

Antwoord: Toegestaan.

Art. 9. De bewoners van de stad Genua zijn vrij in hunne gemeenschap met beide rivieren en blijven vrij handel drijven

Antwoord: Toegestaan volgens het antwoord op artikel 5.

Art. 10. Geen enkel gewapende boer zal alleen of *en corps* binnen Genua mogen komen.

Antwoord: Toegestaan.

Art. 11. De bevolking van Genua zal binnen den kortst mogelijken tijd van levensmiddelen worden voorzien.

Antwoord: Toegestaan.

Art. 12. De uitvoering van de ontruiming door de Fransche troepen, welke ingevolge het eerste artikel moet plaats hebben, zal in den loop van den dag, door de Chefs van de Staven der verschillende legers, worden geregeld.

Antwoord: Toegestaan.

Art. 13 De Oostenrijksche Generaal, Gommandant te Genua, zal alle wachten en escorten verleenen, die voor de veiligheid van het inschepen der goederen, welke tot het Fransche leger behooren, worden gevorderd.

Antwoord: Toegestaan.

Art. 14. Een Fransch commissaris zal worden achtergelaten voor de zorg der zieken en gewonden en om voor hunne ontruiming te waken; een ander oorlogs-commissaris zal worden benoemd om de levensmiddelen voor de Fransche troepen, hetzij te Genua of op marsch, te verzekeren, te ontvangen en uittedeelen.

Antwoord: Toegestaan.

Art. 15. De Generaal Massena zal naar Piëmont, of overal elders, een officier zenden naar den Generaal Bonaparte, om dezen van de ontruiming van Genua te verwittigen; aan dien officier zal paspoort en vrijgeleide worden verstrekt.

Antwoord: Toegestaan.

Art. 16. De officieren van alle rangen van het leger van den bevelvoerenden Generaal Massena, sedert het begin van het loopende jaar krijgsgevangen gemaakt, keeren op hun woord naar Frankrijk terug, doch zullen slechts na hunne uitwisseling kunnen dienen.

Antwoord: Toegestaan.

BIJLAGE 13.

Capitulatie der stad Ulm, gesloten den 18den October 1805, tusschen Alexander Berthier, Maarschalk van Frankrijk, Chef van den Generalen Staf en Minister van Oorlog, en den Luitenant-Veldmaarschalk en Generaal-Kwartiermeester Baron von Mack.

Voorwaarden.

Art. 1. Ulm wordt met al zijne magazijnen en artillerie aan het Fransche leger overgegeven.

Art. 2. De bezetting trekt met alle krijgseer uit en geeft hare wapens over, na te hebben gedefileerd.

De HH. officieren worden op hun eerewoord naar Oostenrijk terug-

gezonden, de soldaten en onderofficieren naar Frankrijk gevoerd, waar zij tot hunne volkomen uitwisseling blijven.

Art. 3. Alle goederen, welke aan de officieren en soldaten toebehooren, worden hun gelaten, zoo mede de regimentskassen.

Art. 4. De Oostenrijksche zieken en gewonden worden evenals de Fransche zieken en gewonden verpleegd.

Art. 5. Wanneer tot den 25sten October, tot en met middernacht, Oostenrijksche of Russische troepen de stad ontzetten, van welke zijde of poort het moge zijn, zal het garnizoen, met wapens, artillerie en cavalerie, vrij uittrekken, om zich bij de troepen te voegen, die het hebben gedeblokkeerd.

Art. 6. Morgen vroeg, te 7 uren, zal de Stuttgarter-poort, benevens een gedeelte van de stad, voldoende om eene brigade te bevatten, aan het Fransche leger worden overgegeven.

Art. 7. Het Fransche leger zal van de groote Donau-brug gebruik kunnen maken en, van den eenen op den anderen oever, vrij heen en terug kunnen overgaan.

(NB. Daar deze brug gedeeltelijk is verbrand, zal het onmogelijke beproefd worden om haar te herstellen.)

Art. 8. De dienst wordt van weerszijden zoodanig geregeld, dat geen wanorde kunne ontstaan, en dat alles in de beste overeenstemming tusschen de beide legers geschiede.

Art. 9. Alle cavalerie, artillerie en wagenpaarden, den Oostenrijkschen Keizer toebehoorende, worden aan het Fransche leger afgeleverd.

Art. 10. Aan de artikelen 1, 2, 3, 4 en 9 wordt eerst uitvoering gegeven, wanneer de Generaal-Opperbevelhebber der Oostenrijksche troepen zulks verkiest. Daarmede zal echter niet langer dan tot den voormiddag van den 3den Brumaire van het jaar 14 (25 October 1805) mogen worden gewacht.

En zoo op dat tijdstip een leger mocht opdagen, sterk genoeg om de blokkade te doen opheffen, is het garnizoen vrij om overeenkomstig art. 5 te doen, wat het zal goedvinden.

BIJLAGE 14.

—

Oorlogsschattingen door Napoleon I, na den slag van Jena, aan Pruisen opgelegd.

Decreet van 15 *October* 1806.

Napoleon, enz. enz., overwegende, dat de veldslag, gisteren geleverd, de verovering van alle landen, van den Koning van Pruisen, aan deze zijde van den Weichsel ten gevolge heeft;

Hebben besloten en besluiten, enz.;

Art. 1. De Staten van den Keurvorst van Saksen zullen eene buitengewone oorlogsschatting opbrengen van........ 25,375,000 francs.

Het Hertogdom Weimar....................	2,200,000	»
De Staten van den Hertog van Brunswijk en Wolfenbüttel............................	5,625,000	»
Van den Prins van Nassau, Oranje, Fulda.....	1,300,000	»
De Keurvorst van Hessen-Cassel..............	6,000,000	»
De stad Erfürt en het Graafschap Blankenhayn..	400,000	»
Het Graafschap Eichsfeld....................	675,000	»
De stad Goslar............................	200,000	»
Het Prinsdom Halberstadt..................	525,000	»
Hildesheim	100,000	»
Paderborn................................	225,000	»
Munster............................	2,500,000	»
Het Land van Tecklenburg en Lingen..... ...	100,000	»
Het Graafschap Marok......................	2,000,000	»
Het Prinsdom Minden en Ravensberg.........	600,000	»
Het Markgraafschap Baireuth................	2,500,000	»
De Staten van den Koning van Pruisen aan deze zijde van den Weichsel...................	100,000,000	»
De stad Berlijn is in deze heffing voor eene som van 10 millioen begrepen.		
Het Land van Hannover....................	9,100,000	»
Totaal....	159,425,000	francs.

BIJLAGE 15.

Voorwaarden der Capitulatie van Prenzlau, den 28sten October 1806 gesloten, volgens welke het Pruisische leger onder den Vorst von Hohenlohe zich aan de Franschen heeft overgegeven.

Art. 1. De officieren behouden hun degen, paarden en rijtuigen, de manschappen den ransel.

Art. 2. De officieren worden, op de met eerewoord bevestigde belofte tot hunne uitwisseling niet te dienen, ontslagen. Het staat hun vrij zich te begeven werwaarts het hun goeddunkt.

Art. 3. Aan de korporaals, fouriers, wachtmeesters en sergeant-majoors wordt gelijke gunst toegestaan.

Art. 4. Aan de koninklijke garde, zoomede aan het regiment van den Koning van Pruisen, ofschoon het reeds gevangen is genomen, wordt Potsdam als verblijfpaats aangewezen. De officieren zullen voor het politie-toezicht bij hen blijven.

Art. 5. De onderofficieren en manschappen van alle overige troepen worden naar Frankrijk gevoerd en blijven aldaar tot hunne uitwisseling.

Art. 6. Het bijbehouden der regimentskassen en officiers-bagages is toegestaan. Deze wagens worden door het voerwezen in veiligheid gebracht.

Art. 7. Zoodra de troepen in de hun aangewezen nachtkwartieren zijn aangekomen, zal hun brood en andere levensmiddelen worden uitgereikt.

Art. 8. De geweren zullen niet gestrekt, doch slechts samengebracht worden; de troepen marcheeren daarna af en laten ze achter.

BIJLAGE 12.

Brief van Keizer Frans van Oostenrijk aan Aartshertog Karel, dd. 25 Mei 1809, omtrent het nemen van gijzelaars.

Waarde Broeder,

Ik heb vernomen dat Keizer Napoleon den Markies de Chasteller buiten het volkenrecht heeft verklaard. Deze wijze van handelen, die onrechtvaardig, in strijd met de gebruiken der volken en in de laatste tijdperken der geschiedenis zonder voorbeeld is, noodzaakt mij représailles te nemen. Diensvolgens gelast ik, dat de Fransche Generaals Durosnel en Foulers als gijzelaars worden gehouden, ten einde hetzelfde lot te ondergaan en aan dezelfde behandeling te worden onderworpen, als Keizer Napoleon zich jegens den Generaal de Chasteller zal veroorloven.

Het kost mijn hart veel zulk een bevel te geven, maar ik ben zulks aan mijne dappere krijgslieden en aan mijne getrouwe onderdanen verplicht, wie een gelijk lot kan treffen te midden van hunne plichtsvervulling, die zij met zooveel toewijding volbrengen.

Ik draag u op dezen brief aan het leger bekend te maken en hem, door middel van een parlementair, aan den Chef van den Generalen Staf van Keizer Napoleon te zenden.

Wolkersdorf, 25 Mei 1809.

(*get.*) Frans.

BIJLAGE 17.

Extract uit de Proclamatie van den Hertog van Wellington, van 8 October 1813, bij het binnenrukken in Frankrijk, nopens het betalen der *bons* van requisities.

»De voorschriften, tot nu gevolgd voor het vorderen, nemen en geven van *bons*, ter voorziening in de behoeften van 't leger uit den voor-

raad des lands, moeten ook in de dorpen op de Fransche grenzen worden in acht genomen. De aan elk leger der verschillende natiën toegevoegde commissarissen zullen van den opperbevelhebber van 't leger de noodige bevelen nopens de wijze en den termijn van betaling van elk artikel ontvangen."

BIJLAGE 18.

Rapport van Pellot, Commissaris voor de voeding in het leger van den Maarschalk Soult, nopens den invloed, die het betalen der requisitie-bons door de Engelschen uitoefende in 1813.

Het stelsel der Bondgenooten bij hun binnenrukken in Frankrijk was geheel berekend om de ingezetenen gunstig te stemmen: geld, de zenuw van den oorlog, was in 't leger thans even overvloedig als 't in deze streken schaars was; 't werd mildelijk verspreid, en niets werd genoten zonder betaling op staanden voet, in klinkende munt. De Britten wisten wel, dat deze zoogenaamde edelmoedigheid ons meer kwaad zou doen dan hunne wapenen, en op stuk van zaken geraakten zij in 't bezit van hulpbronnen, welke 't ons onmogelijk geweest was optesporen. De boeren, die niet redeneeren, werden spoedig door dit beleidvol gedrag verlokt, en verwelkomden als vrienden de legers der vreemdelingen, wier voetstappen den vaderlandschen bodem ontwijdden en wier wapens bevlekt waren met het bloed van bondgenooten.

BIJLAGE 19.

Dagorder van den Veldmaarschalk Prins von Schwartzenberg, Opperbevelhebber der verbonden legers in Frankrijk, tegen de volkswapening.

Troyes, 10 *Maart* 1814.

Met het oog op de orders en instructiën, die den 6den Maart door den Franschen Generaal Alix voor de algemeene volkswapening (*levée en masse*) zijn gegeven, bevelen wij het volgende:

Art. 1. Ieder inwoner, tot de volkswapening behoorende, die met de wapens in de hand wordt gevat, wordt als krijgsgevangene behandeld en naar de verst verwijderde provinciën [1] van de Staten der Verbonden Machten gezonden; ieder bewoner eener stad of van het

[1] Siberië.

platteland, die een militair der Verbondenen heeft gedood of gewond, wordt aan eene militaire commissie overgeleverd en binnen 24 uren gefusilleerd.

Art. 2. Iedere gemeente, waarin de alarmklok is geluid, wordt verbrand.

Art. 3. Iedere gemeente, waar binnen een moord is bedreven, wordt daarvoor verantwoordelijk gesteld. Eene oorlogsschatting wordt haar opgelegd naar den volgenden maatstaf:

de gemeenten van meer dan 20 000 inwoners: 500,000 francs;
die van 10 000 tot 20 000 zielen: 300,000 francs;
die van 1500 tot 5000 zielen: 100,000 francs;
die beneden 1500 zielen: naar vermogen.

Art. 4. Ieder korpscommandant is gemachtigd deze maatregelen uittevoeren, en hij zal uit de voornaamste burgers gijzelaars nemen, die het leger zullen volgen tot de geheele schatting betaald en de schuldigen uitgeleverd zijn.

Art. 5. Iedere gemeente, waarvan de inwoners vijandelijke handelingen plegen tegen de Verbondenen, zal geplunderd en verbrand worden.

Art. 6. Ieder drager van bevelen, strekkende om uitvoering te geven aan de maatregelen door den Generaal Alix bevolen, zal, als hij in handen van de Verbondenen valt, als spion beschouwd en dadelijk doodgeschoten worden.

Art. 7. Alle gevangenen, die in handen van de Verbondenen zijn, blijven borg voor de gewelddadigheden, die men zou kunnen uitoefenen tegen de militairen, die het lot der wapens in handen van het Fransche leger zou kunnen doen vallen.

(*get.*) von Schwartzenberg.

BIJLAGE 20.

Capitulatie, 23 December 1832, vastgesteld tusschen den Generaal der Infanterie, Baron Chassé, commandeerende de Citadel van Antwerpen en de daartoe behoorende forten, alsmede het Nederlandsch eskader op de Schelde voor deze plaats, en den Maarschalk Graaf Gérard, Opperbevelhebber van het Fransche leger voor deze vesting.

Art. 1. De Generaal der Infanterie, Baron Chassé, geeft aan M. den Maarschalk Graaf Gérard de Citadel van Antwerpen, de stelling van het Vlaamsch Hoofd, de forten Burght, Zwijndrecht en Austruweel, in hun tegenwoordigen toestand over, met de vuurmonden, den munitie- en mondvoorraad, met uitzondering van de voorwerpen vermeld bij art. 3.

Art. 2. Het garnizoen trekt met krijgseer uit, legt de wapens op het glacis neer en stelt zich krijgsgevangen; evenwel verbindt M. de Maarschalk Gérard zich het naar de Hollandsche grenzen te doen terugbrengen, waar het de wapens zal terugontvangen, zoodra Z. M. de Koning van Holland de overdracht der forten Lillo en Liefkenshoek heeft bevolen.

Te dien einde zal de Maarschalk Gérard zonder uitstel een officier naar 's Gravenhage zenden, en aan M. den Generaal Chassé toestaan er van zijn zijde mede een te zenden, als zulks hem goeddunkt.

Art. 3. De HH. officieren behouden hunne wapens; het geheele garnizoen behoudt zijne wagens, bagages, paarden en goederen, hetzij die aan de korpsen behooren, hetzij die individueel eigendom zijn. Eenige personen die, niet tot het garnizoen behoorende, op de Citadel zijn gebleven, zullen onder bescherming van het Fransche leger staan.

Art. 4. Indien het antwoord uit den Haag de overgave der forten Lillo en Liefkenshoek beveelt, wordt het garnizoen naar de Hollandsche grenzen teruggevoerd, over zee of over land, ter keuze van M. den Generaal Chassé, dadelijk na het inbezitnemen van gezegde forten.

Art. 5. Indien het garnizoen den weg over land neemt, marcheert het in slechts ééne kolonne. M. de Generaal Chassé heeft de vrijheid te voren stafofficieren en oorlogs-commissarissen te zenden, tot voorbereiding der huisvesting op Hollandsch grondgebied.

Art. 6. Mochten de paarden en wagens van het garnizoen niet voldoende zijn tot vervoer van diens goederen, dan zullen te zijnen koste transportmiddelen verstrekt worden; ditzelfde zal geschieden met de schepen, die tot vervoer van de meubelen der officieren en geëmploieerden van het garnizoen worden gevorderd.

Art. 7. Op kosten van de Hollandsche regeering zullen, tot vervoer der zieken en vooral der gewonden naar Bergen-op-Zoom, de noodige schepen geleverd worden. De niet vervoerbare zieken blijven, op kosten van de Hollandsche regeering, in voor hun toestand geschikte plaatsen onder behandeling van Hollandsche officieren van gezondheid, die bij hun vertrek op gelijke voordeelen recht hebben als het garnizoen.

Art. 8. Na de onderteekening van deze capitulatie doet het belegerend leger de halve maan en de poort in de courtine van het stadsfront dadelijk door een bataljon bezetten.

Art. 9. In den kortst mogelijken tijd geven de commandanten van de artillerie en van de genie, aan de Chefs van gemelde wapens bij het Fransche leger, de wapens, munitie, plans enz. over op hun dienst betrekking hebbende. Inventarissen worden van weerszijden van de overgegeven voorwerpen opgemaakt.

De Luitenant-Generaal, Chef van den Generalen Staf, voorzien met de volmachten van M. de Maarschalk, Opperbevelhebber van het Noorderleger,

Saint-Cyr Nugues.

Toegevoegd artikel:

De flottille van twaalf kanonneerbooten voor Antwerpen, onder bevel van M. den Kolonel Koopman, is niet in deze capitulatie begrepen.

De Kolonel Auvray.

De Generaal der Infanterie, Commandant der Citadel van Antwerpen,
Baron Chassé.

BIJLAGE 21.

Uittreksel uit de Deensche reglementen van 1 Mei 1848 en van 16 Februari 1864, op het blokkeeren van vijandelijke havens en het opbrengen van vijandelijke en verdachte schepen.

1ste Afdeeling.

Over het blokkeeren.

Art. 1. Eene haven wordt als geblokkeerd beschouwd, wanneer voor haar één of meer oorlogschepen derwijze zijn gestationneerd, dat een koopvaardijschip niet binnen- of uitloopen kan, zonder klaarblijkelijk gevaar van opgebracht te worden.

Art. 2. Zoodra de commandant van het schip of van het eskader, met de blokkade belast, voor de te blokkeeren haven is aangekomen, moet hij, den consuls van de verschillende Mogendheden aldaar, onmiddellijk bij circulaire van zijn voornemen kennis geven, waarbij te gelijkertijd aan alle bevriende en neutrale schepen, die zich in de haven mochten bevinden, vrijheid wordt gelaten haar binnen een overeentekomen termijn te verlaten.

Art. 3. De loodsen in den Sond, den Grooten en den Kleinen Belt, zijn gehouden den commandanten der schepen, welke hunne hulp inroepen, exemplaren der blokkade-circulairen ter hand te stellen, en aan hunne havenmeesters de vaartuigen te doen kennen, waaraan zulks is geschied. Geweld tegen onzijdige schepen mag alleen gebruikt worden, wanneer deze, ongeacht de ontvangen aankondiging, de blokkade trachten te verbreken. Zoolang ondersteld mag worden, dat de blokkade hun niet bekend is, geeft de poging op zich-zelve, om de blokkadelijn door te trekken, den commandant van het blokkade-eskader geen recht het neutrale schip optebrengen, nog minder om de reden alleen, dat het voor eene geblokkeerde haven is bestemd of derwaarts koers zet. In zoodanig geval bepaalt zich de commandant der stationneerende oorlogschepen tot het kennisgeven der blokkade aan de schepen; nadat daarvan op het scheepsjournaal melding is gemaakt, is het schip vrij een anderen koers te nemen.

Art. 4. Een onzijdig schip, dat zijn opzet, om de blokkade te verbreken, niettemin tracht ten uitvoer te brengen, wordt opgebracht.

Art. 5. De commandant van het blokkade-eskader is verantwoordelijk voor het inachtnemen dezer bepalingen en voor alle schade, die door verzuim daarvan mocht ontstaan.

2de Afdeeling.

Over het opbrengen van vijandelijke en verdachte schepen.

Art. 6. Het opbrengen kan alleen geschieden door schepen van de koninklijke marine. De kapiteins van de koninklijke marine zullen opbrengen:

a. alle schepen, toebehoorende aan den vijand of aan onderdanen van den Staat, waarmede men in oorlog is, en welke beladen zijn met goederen, die aan de tegenpartij toebehooren. Onzijdig eigendom, geladen in vijandelijke schepen, mits geen oorlogscontrabande, is vrij;

b. de vaartuigen, onverschillig van welke natie, die, in strijd met de bepalingen van de vorige afdeeling, de blokkade willen verbreken;

c. de schepen, welke niet aan de bepalingen van de artt. 9 en 10 voldoen.

Art. 7. Een schip, toebehoorende aan eene bevriende of neutrale Mogendheid of hare onderdanen, mag niet anders dan krachtens art. 6 worden opgebracht.

Art. 8. Op onzijdig zeegebied mag geen schip worden aangehouden of opgebracht.

Art. 9. Een vaartuig moet, om geen gevaar te loopen opgebracht te worden, voorzien zijn van behoorlijke scheepspapieren, volgens de wetgeving der verschillende landen vereischt tot het constateeren der nationaliteit van het schip.

Art. 10. Als verdacht worden aangehouden en opgebracht, om aan een onderzoek te worden onderworpen:

a. alle schepen, voorzien van dubbele of waarschijnlijk valsche papieren;

b. schepen, welke geen papieren aan boord of wel ze vernietigd hebben, vooral wanneer zulks geschiedt in het gezicht der Deensche kruisers;

c. schepen, die aan het bevel van een kruiser, om bijtedraaien, geen gehoor geven, of zich verzetten tegen het doorzoeken van zoodanige plaatsen, waar vermoedelijk oorlogscontrabande of scheepspapieren verborgen kunnen zijn.

Art. 11. Prijs kunnen worden verklaard:

a. alle schepen, toebehoorende aan vijandelijke Staten of hunne onderdanen;

b. schepen, wier geheele lading bestaat uit oorlogscontrabande;

Bestaat slechts een gedeelte der lading van een onzijdig schip uit oorlogscontrabande, dan staat het den scheepsbevelhebber vrij dat gedeelte aanstonds, of wel in de naastbijzijnde Deensche haven, te lossen, en met de overige lading ongestoord de reis te vervolgen.

c. de schepen, welke zich met geweld tegen de aanhouding verzetten;

d. alle Deensche vaartuigen, welke door den vijand genomen en daarna weer heroverd zijn;

e. alle op grond van art. 10 verdachte schepen, zoolang zij niet van de verdenking zijn gezuiverd.

Art. 12. Door oorlogscontrabande wordt verstaan: »kanonnen, mortieren, espignolen, alle soorten van handwapenen, bommen, granaten, kogels, slaghoedjes, lont, kruit, salpeter, zwavel, kurassen, wapengereedschappen, zadels en toomen, en in het algemeen alle zoodanige werktuigen, welke onmiddellijk tot krijgsgebruik kunnen worden aangewend," de voorraad uitgezonderd, welke het scheepsvolk tot eigen lijfsweer noodig heeft.

De onderstelling staat op den voorgrond, dat het aangehouden schip voor eene vijandelijke haven is bestemd.

Art. 13. Wanneer een kruiser een koopvaardijschip ontmoet, dat niet vaart onder geleide van neutrale oorlogsvaartuigen, laat hij den koopvaarder bijdraaien en onderzoekt zijne scheepspapieren. (1)

Zijn deze in orde en wordt niets verdachts gevonden, dan kan het aangehouden schip zonder oponthoud de reis vervolgen.

In het tegengesteld geval wordt een officier belast met het onderzoek der lading. Bij dat onderzoek is het dezen niet veroorloofd kasten, afsluitingen, cassettes, tonnen of iets anders, waar eenig gedeelte van de lading kan zijn geborgen, te openen of te breken, evenmin als op eigen gezag de opgestapelde voorwerpen te doorzoeken. Maar zoo hij vermoedt, dat men ergens oorlogscontrabande of verdachte papieren heeft verborgen, zal hij den scheepsgezaghebber gelasten zelf of door zijn eigen volk de verdachte plaatsen te openen.

De officier, die in strijd met deze bepaling handelt, is gehouden de schade, die er op loopt, te betalen.

Art. 14. Onzijdige koopvaardijschepen, varende onder geleide van onzijdige of bevriende oorlogsvaartuigen, mogen niet worden onderzocht. Zij zijn gedekt door eene verklaring van den commandant van het geleide, dat de papieren der schepen, die onder zijn konvooi varen, in orde zijn, en dat die schepen geen contrabande aan boord hebben.

Art. 15. De kapitein van een kruiser, die een schip aanhoudt, mag op geenerlei wijze eenig gedeelte van de lading afnemen, laten overladen, verkoopen, ruilen, noch vervreemden of onttrekken; doch is verplicht, met behulp van den gezagvoerder van dat schip, de lading en de scheepspapieren, voor zooveel mogelijk, aftesluiten en te verzegelen. Het vaartuig wordt daarna naar eene Deensche tolplaats of naar het naastbijzijnd oord gebracht, waar men militaire ondersteuning kan vinden. Slechts ingeval van nood mag het prijsgemaakte vaartuig naar andere of vreemde plaatsen worden vervoerd, om, zoodra de omstandigheden zulks veroorloven, naar eene Deensche tolplaats, of elders in Denemarken, te worden opgebracht.

---

(1) Is volgens Rüstow, de bepaling van het reglement van 1864.
Volgens Ortolan staat in het reglement van 1848: »*Il doit héler le patron du navire et le faire venir à bord avec ses papiers.*"

Art. 16. Bestaat de lading uit goederen, welke aan spoedig bederf onderhevig zijn, of kan het schip wegens geleden averij de reis niet vervolgen, dan is de kapitein van den kruiser gerechtigd, op eigen verantwoordelijkheid, of wel met toestemming van den schipper, datgeen te doen, wat het meest in belang van schip en lading is te achten.

Art. 17. Zoodra de kruiser met het opgebrachte schip in eene Deensche haven aankomt, meldt hij zich bij het prijsgericht.

Art. 18. Het onderhoud en de verpleging der bemanning van opgebrachte schepen geschiedt, totdat het vonnis door het prijsgericht is gewezen, op kosten van den Staat. Komt de gezagvoerder in appèl tegen het vonnis in eerste instantie gewezen, dan behoort hij een borgtocht te stellen, waaruit, als het Hoog-admiraliteitshof de uitspraak bevestigt, de gemaakte onkosten worden bestreden.

Art. 19. De bemanning van opgebrachte en van veroordeelde schepen worden, wanneer zij onderdanen van eene vijandelijke Mogendheid zijn, naar de naastbijzijnde vesting vervoerd en als krijgsgevangenen behandeld. Zijn zij daarentegen onzijdig, dan worden zij naar hunne consuls verwezen.

Art. 20. Elk Deensch kruiser zal voorzien zijn van een exemplaar van dit reglement.

Oostenrijk gaf den 3den en Pruisen den 15den Maart 1864, omtrent het opbrengen van vijandelijke en verdachte schepen, met het Deensche reglement gelijkluidende voorschriften.

Bijlage 22.

—

Brief van Generaal Canrobert aan Generaal Osten-Sacken, den 14den Januari 1855 voor Sebastopol geschreven, over ongebruikelijke oorlogsmiddelen.

Veroorloof mij, mijnheer de Gouverneur, u op een feit te wijzen, waarmede gij zonder twijfel niet bekend zijt. Mij is aangetoond, dat in de gevechten vóór onze loopgraven, officieren en soldaten met koorden en stokken met haken gevangen werden gemaakt. Onze strijders gebruiken slechts geweer, bajonet en sabel, en zonder te willen volhouden, dat het gebruik van die middelen in strijd met de oorlogsregelen zou zijn, is het mij wellicht veroorloofd eene oude fransche uitdrukking te bezigen: »*Que ce ne sont point là des armes courtoises.*" Het is aan u zulks te beoordeelen.

(*get.*) Canrobert.

BIJLAGE 23.

—

Antwoord op den brief van Generaal Canrobert, van 14 Januari 1855, door Generaal Osten-Sacken, Gouverneur van Sebastopol.

Aan onze soldaten is aanbevolen liever gevangenen te maken, dan noodeloos te dooden. Wat de werktuigen betreft, waarvan door u melding wordt gemaakt, is het zeer mogelijk, dat de werkers, die gewoonlijk de uitvaltroepen vergezellen, van hunne gereedschappen gebruik hebben gemaakt om zich te verdedigen.

Overigens moeten de brieven, die ik van wege uwe officieren, die gevangen zijn genomen, aan den staf van het Fransche leger heb doen toekomen, u genoegzaam inlichten omtrent de wijze waarop zij in hunne gevangenschap worden behandeld.

Het is dus ook aan u zulks te beoordeelen.

(get.) Osten-Sacken.

BIJLAGE 24.

—

Art. 8 van het vredes- en vriendschapsverdrag, den 30sten Maart 1856 te Parijs gesloten, tusschen Frankrijk, Oostenrijk, het Vereenigd Koninkrijk van Groot-Britannië en Ierland, Pruisen, Rusland, Sardinië en Turkije.

Indien tusschen de Verheven Porte en eene of meer van de andere onderteekenende Machten een verschil mocht ontstaan, dat het in standhouden hunner vriendschappelijke betrekkingen bedreigt, zullen de Verheven Porte en ieder van die Mogendheden, alvorens tot het gebruik der wapenen hunne toevlucht te nemen, de andere contracteerende partijen in de gelegenheid stellen, dat uiterste door hunne bemiddelende tusschenkomst te voorkomen.

BIJLAGE 25.

—

Verklaring van den 16den April 1856, te Parijs door de gevolmachtigden van de Mogendheden, die het vredesverdrag gesloten hebben, afgelegd omtrent verschillende punten van maritiem recht.

De gevolmachtigden, die het verdrag van Parijs van den 30sten Maart 1856 hebben geteekend, in vergadering vereenigd;

Overwegende:

Dat het maritiem recht, in tijd van oorlog, langen tijd het onderwerp is geweest van betreurenswaardige geschillen;

Dat de onzekerheid van het recht en de plichten dienaangaande, tusschen de onzijdigen en de oorlogvoerenden, tot verschil in opvatting aanleiding geven, die ernstige moeielijkheden en botsingen kunnen doen ontstaan;

Dat er dus een voordeel in gelegen is, omtrent zulk een belangrijk punt, eene eenvormige leer vasttestellen;

Dat de gevolmachtigden, op het Congres van Parijs vereenigd, niet zouden weten op eene betere wijze aan de bedoelingen van hunne regeeringen te beantwoorden, dan door te trachten, in de internationale betrekkingen, vaste beginselen te dezen opzichte te brengen.

Voorzien van voldoende volmachten, zijn de voormelde gemachtigden overeengekomen zich te verstaan nopens de middelen om dat doel te bereiken, en, het eens geworden zijnde, hebben zij de hier volgende plechtige verklaring vastgesteld:

1°. De kaapvaart is en blijft afgeschaft;

2°. De onzijdige vlag dekt de vijandelijke lading, met uitzondering van oorlogscontrabande;

3°. De onzijdige lading is, met uitzondering van oorlogscontrabande, onder vijandelijke vlag niet te nemen;

4°. De blokkade moet, om verplichtend te zijn, feitelijk wezen, dat wil zeggen, door eene voldoende macht gehandhaafd, om de nadering van het vijandelijk kustgebied inderdaad te ontzeggen.

De regeeringen van de ondergeteekende gevolmachtigden verbinden zich deze verklaring ter kennis te brengen van de Staten, die niet geroepen zijn geweest aan het Congres van Parijs deeltenemen, en hen uittenoodigen daarbij toetetreden.

Overtuigd dat de grondbeginselen, die zij aankondigen, niet anders dan met dankbaarheid door de geheele wereld kunnen worden ontvangen, twijfelen de ondergeteekende gevolmachtigden niet, of de pogingen van hunne regeeringen, om de aanneming daarvan algemeen te doen worden, zullen met een goeden uitslag bekroond worden.

De tegenwoordige verklaring is en zal niet verplichtend zijn dan tusschen de Mogendheden, die daartoe zijn toegetreden of dit nog zullen doen.

Gedaan te Parijs, den 16den April 1856.

(Volgen de handteekeningen van de gemachtigden van Frankrijk, Oostenrijk, Groot-Britannië, Pruisen, Rusland, Sardinië en Turkije.)

Door latere toetreding is deze overeenkomst geldend en verplichtend geworden tusschen: de Argentijnsche Republiek, Baden, Beieren, België, Bremen, Brazilië, Brunswijk, Chili, Denemarken, den Noord-Duitschen

Bond, de Beide Siciliën, de Romeinsche Staten, Frankfort, Griekenland, Guatemala, Haïti, Hamburg, Hannover, de beide Hessen, Lubeck, Mecklenburg-Schwerin en Strelitz, Nassau, Nederland, Oldenburg, Parma, Peru, Portugal, Saksen, Saksen-Altenburg enz., Toscane, Wurtemberg, Zweden en Noorwegen, Zwitserland en de primitieve onderteekenaars.

BIJLAGE 26.

Ultimatum, den 23sten April 1859, door Baron von Kellersberg, Buitengewoon Gezant van Oostenrijk, aan Graaf Cavour, Minister van Buitenlandsche Zaken van Sardinië, overhandigd.

Het Keizerlijk Gouvernement heeft zich, zooals aan Uwe Exc. bekend is, gehaast toetestemmen in het voorstel van het Kabinet van St.-Petersburg, tot het doen samenkomen van een congres der vijf Mogendheden, om te trachten de verschillen, omtrent Italië ontstaan, bijteleggen.

Overtuigd, evenwel, van de onmogelijkheid, om met kans van slagen vredelievende beraadslagingen te beginnen onder het wapengedruisch en de oorlogstoebereidselen, die in een aangrenzend land worden voortgezet, hebben wij, vóór het bijeenkomen van het congres, het op voet van vrede brengen gevraagd van het Sardinische leger, en de ontbinding van de vrijkorpsen of Italiaansche vrijwilligers.

De Regeering van Hare Britsche Majesteit vond deze voorwaarde zóó billijk en zóó overeenkomstig met de eischen van den toestand, dat zij niet geaarzeld heeft die overtenemen, verklarende bereid te zijn om, in vereeniging met Frankrijk, op de onverwijlde ontwapening van Sardinië aantedringen, en het daarentegen een collectieven waarborg aantebieden tegen elken aanval van onze zijde, waaraan Oostenrijk uit den aard der zaak gestand zou hebben gedaan.

Het Kabinet van Turijn schijnt slechts met eene categorische weigering het verzoek tot het op voet van vrede brengen van zijn leger te hebben beantwoord, zoo mede den collectieven waarborg, dien het werd aangeboden.

Die weigering vervult ons te meer met het diepste leed, daar, bijaldien de Sardinische Regeering toegestemd had het bewijs van vredelievende gevoelens te geven, dat haar is gevraagd, wij dit aangenomen zouden hebben als een eerste bewijs van haar voornemen, om van hare zijde bijtedragen tot de verbetering der betrekkingen, die sedert eenige jaren ongelukkigerwijs tusschen de beide landen zoo zeer gespannen zijn. In dat geval ware het ons vergund, door de verplaatsing van de keizerlijke troepen, die zich in het Lombardijsch-Venetiaansch Koninkrijk bevinden, een bewijs te meer te leveren, dat zij daar niet met een aanvallend doel tegen Sardinië zijn samengetrokken.

Vermits onze hoop tot dusverre is verijdeld, heeft het den Keizer, mijn Doorluchtigen Meester, behaagd mij te bevelen, een uiterst middel te beproeven, om de Regeering van zijne Sardinische Majesteit te doen terugkomen op het besluit, dat zij schijnt te hebben genomen.

Dit is, mijnheer de Graaf, het doel van dezen brief.

Ik heb de eer Uwe Exc. te verzoeken diens inhoud wel in de meest ernstige overweging te nemen, en mij te doen weten of de Koninklijke Regeering toestemt, al of niet, om zonder verwijl haar leger op voet van vrede te brengen en de Italiaansche vrijwilligers te ontbinden.

Brenger dezes, aan wien gij, mijnheer de Graaf, wel het antwoord zult willen doen geven, heeft bevel zich tot dat einde, gedurende drie dagen, te uwer beschikking te houden.

Indien hij, na verloop van dien termijn, geen antwoord mocht ontvangen, of indien zulks niet volkomen bevredigend mocht zijn, zal de verantwoordelijkheid van de ernstige gevolgen, die deze weigering zou hebben, geheel op de Regeering van Zijne Sardinische Majesteit vallen. Na te vergeefs alle verzoenende middelen uitgeput te hebben, om aan zijne volken den waarborg tot vrede te verschaffen, waarop de Keizer gerechtigd is aantedringen, zal Zijne Majesteit, tot zijn groot leedwezen, genoodzaakt zijn tot de kracht van wapenen overtegaan, om dien te verkrijgen.

In de hoop dat het antwoord, hetwelk ik van Uwe Excellentie verzoek, in overeenstemming zal zijn met onze wenschen tot het behoud van den vrede, maak ik gebruik, enz.

Weenen, 19 April 1859.

(*get.*) Buol.

BIJLAGE 27.

—

Wapenstilstand van Villa-Franca, 8 Juli 1859.

Art. 1. Er zal wapenschorsing zijn tusschen de verbonden legers van Zijne Majesteit den Keizer der Franschen en Zijne Majesteit den Koning van Sardinië van de eene, en de legers van Zijne Majesteit den Keizer van Oostenrijk van de andere zijde.

Art. 2. Deze wapenschorsing zal duren, te rekenen van dezen dag, tot den 15den Augustus, zonder aankondiging; diensvolgens zullen de vijandelijkheden, ingeval zij hervat worden, zonder voorafgaande waarschuwing, den 16den Augustus, op het middaguur, weder aanvangen.

Art. 3. Zoodra de bepalingen van deze wapenschorsing zijn vastgesteld en geteekend, worden de vijandelijkheden over de geheele uitgestrektheid van het oorlogstooneel, zoowel ter zee als te land, gestaakt.

Art. 4. De verschillende legers zullen de volgende démarcatielijnen strikt in acht nemen, welke voor den ganschen duur van de wapenschorsing zijn bepaald. De ruimte, welke de beide démarcatielijnen scheidt, is onzijdig verklaard, zoodat die voor beide legers verboden is.

Wanneer een dorp door de grenslijn wordt doorsneden, zal het geheele dorp ter wille zijn van de troepen, die het bezetten.

De démarcatielijnen zijn, enz. enz.

Art. 5. De spoorwegen van Verona naar Pescheira en naar Mantua kunnen, gedurende de wapenschorsing, dienen tot het brengen van voorraad binnen de vestingen Peschiera en Mantua, op uitdrukkelijke voorwaarde, dat de proviandeering van Peschiera binnen twee dagen zij afgeloopen.

Art. 6. De aanvals- en verdedigingswerken van Peschiera blijven, gedurende de wapenschorsing, in den toestand, waarin zij zich thans bevinden.

Art. 7. De koopvaardijschepen kunnen, zonder onderscheid van vlag, vrij over de Adriatische Zee varen.

Gedaan en vastgesteld, behoudens bekrachtiging, tusschen ons ondergeteekenden, voorzien van de volmachten onzer Souvereinen.

De Maarschalk Vaillant, Chef van den Generalen Staf van het Fransche leger; de Divisie-Generaal de Martimprey, Sous-Chef van den Generalen Staf van dat leger, en de Luitenant-Generaal Graaf della Rocca, Chef van den Generalen Staf van het Sardinische leger, van de eene zijde; — de Generaal der artillerie Baron von Hess, Chef van den Generalen Staf van het Oostenrijksche leger, en de Graaf von Mensdorff-Pouilly, Divisie-Generaal van het Oostenrijksche leger, van de andere zijde.

Villa-Franca, 8 Juli 1859.

(Volgen de handteekeningen.)

Voor bekrachtiging,	Voor bekrachtiging,	Voor bekrachtiging,
(*get.*) Napoleon.	(*get.*) Victor Emanuel.	(*get.*) Frans Joseph.

BIJLAGE 28.

—

Conventie van Genève voor de verbetering van het lot der gewonde krijgslieden bij de legers te velde. — 22 Augustus 1864.

Zijne Majesteit de Koning der Nederlanden, Z. K. H. de Groothertog van Baden enz. enz., gelijkelijk bezield met den wensch om, zooveel van hen afhangt, de onafscheidelijk aan den oorlog verbonden rampen te verzachten, wat onnoodig gestreng is wegtenemen en het lot der op het slagveld gewonde krijgslieden te verbeteren, hebben besloten te dien einde eene overeenkomst te sluiten, en hebben tot hunne gevolmachtigden benoemd, te weten:

Zijne Majesteit de Koning der Nederlanden:

Den heer enz. enz., welke, na uitwisseling hunner wederzijdsche volmachten, die in goede en behoorlijke orde zijn bevonden, omtrent de volgende artikelen zijn overeengekomen.

(Art. 1 tot en met art. 8, zie den tekst § 108—§ 119.)

Art. 9. De hooge contracteerende partijen zijn overeengekomen deze

overeenkomst ter kennis te brengen van de regeeringen, die geen gevolmachtigden hebben kunnen zenden naar de internationale conferentie te Genève, met verzoek om daaraan toetetreden; te dien einde is het protocol opengelaten.

Art. 10. De tegenwoordige overeenkomst zal worden bekrachtigd en de akten van bekrachtiging zullen worden uitgewisseld te Bern, binnen vier maanden, of zoo mogelijk vroeger.

Ter oorkonde waarvan de respectieve gevolmachtigden deze onderteekend en met hun zegel voorzien hebben.

Gedaan te Genève, den 22sten Augustus van het jaar duizend acht honderd en vier en zestig.

(Volgen de onderteekeningen.)

De volgende Staten zijn toegetreden: Baden, Beieren, België, Denemarken, Frankrijk, Griekenland, Groot-Britannië, Hessen, Italië, Nederland, de Noord-Duitsche Bond, Oostenrijk, Portugal, Pruisen, Spanje, Turkije, de Vereenigde Staten van Noord-Amerika, Wurtemberg, Zweden en Noorwegen en Zwitserland.

BIJLAGE 29.

Spaansch reglement, dd. 26 Nov. 1864, vermeld in Art. 4 van het besluit betreffende de blokkade der Cantabrische kust. (Zie St. Ct. n°. 36 van 1874 en St. Ct. n°. 45.)

Art. 1. Eene vijandelijke haven wordt beschouwd geblokkeerd te zijn, zoo haar ingang wordt afgesloten door een aantal oorlogschepen, genoegzaam om den doortocht gevaarlijk te maken.

Art. 2. Daar de blokkade, om als van kracht zijnde te worden beschouwd, effectief en aanhoudend behoort te zijn, zoo zullen, bijaldien stormen of andere omstandigheden de blokkeerende schepen van den ingang der haven verwijderen, neutrale schepen, die gedurende die afwezigheid de haven uit of ingevaren zijn, niet geacht worden de blokkade geschonden te hebben.

Art. 3. Zoodra de blokkade gevestigd zal zijn, zal zij echter geene gevolgen hebben, alvorens zij door den bevelhebber van het blokkeerende eskader genotificeerd zal zijn, door middel van eene circulaire aan de consuls der neutrale mogendheden, hun verzoekende om terstond het tijdsverloop aantegeven, hetwelk zij noodig achten voor het verlaten der haven door de schepen hunner respectieve natiën; en zoo zij een tijdsverloop aangeven, hetwelk aanneembaar schijnt te zijn, dan zal hun zulks medegedeeld worden en gedurende dat toegestane tijdsverloop zal de doortocht aan gezegde schepen vrij worden gelaten. Evenzoo zal de tijding, dat de blokkade gevestigd is, medegedeeld worden

aan Zijner Majesteits regeering, opdat deze behoorlijk langs diplomatieken weg zulks notificeere aan de regeeringen van alle neutrale natiën.

Art. 4. Zelfs na publicatie van deze notificatie moet de blokkade nog niet geacht worden bekend te zijn aan een schip dat koers zet naar de geblokkeerde haven, alvorens aan dat schip nog eene bijzondere notificatie zal gedaan zijn, welke geconsigneerd zal worden in de documenten van gezegd schip door den daartoe aangewezen bevelhebber van het oorlogsvaartuig.

Art. 5. Zoodra de bijzondere notificatie zal geschied zijn, zal elke poging om binnen de haven te komen, schending der blokkade zijn, en het daarvoor verantwoordelijk schip moeten aangehouden worden.

Art. 6. Zoo een schip zich vertoont, de bijzondere notificatie ontvangen hebbende, met de bedoeling om de blokkade te schenden, moet dat schip opgebracht worden in elk der volgende gevallen:

1°. Zoo het verrast is op den oogenblik, dat het tusschen de lijn der blokkeerende schepen doorgaat;

2°. Zoo dat schip, na zulks getracht te hebben, vervolgd wordt door een der blokkeerende schepen, *zonder dat laatstgenoemd schip het eerstgenoemde uit het oog verliest*; zoo deze voorwaarde ontbreekt, of zoo het vervolgde schip eene neutrale haven binnen komt, zal het vrij zijn;

3°. Zoo een schip er in geslaagd is de lijn der blokkeerende schepen te passeeren, doch later tracht de haven te verlaten of op nieuw de blokkade te schenden.

Art. 7. Zoo een neutraal schip zich voor de geblokkeerde haven vertoont of tracht de lijn te passeeren, het vuur der blokkeerende schepen uithoudende, dan worden de gedane schoten gelijk geacht met de bijzondere notificatie en dat schip kan dan worden opgebracht.

Art. 8. Zoo een neutraal oorlogschip tracht de blokkadelijn te verbreken, na gewaarschuwd te zijn dat de blokkade bestaat, zal het met geweld gedwongen worden terug te keeren, en dat schip zal dan verantwoordelijk zijn voor de gevolgen van zijne handelingen.

Art. 9. Zoo een schip door overmacht, gelijk slecht weder, gebrek aan levensmiddelen, enz. zich vertoont voor de geblokkeerde haven, kan aan dat schip de toegang vergund worden, na de oorzaak behoorlijk opgehelderd te hebben, waarom het zulks verzoekt.

Maar zoo dat schip oorlogscontrabande aan boord heeft, zal het die goederen in depôt moeten geven aan de blokkeerende schepen, of zich moeten verplichten ze tot aan de terugreis aan boord te behouden.

Art. 10. Onder de benaming van oorlogscontrabande worden verstaan kanonnen, mortieren, geweren en alle soort van wapenen, bommen, granaten, kogels, capsules, lonten, kruit en salpeter, voorwerpen voor uitrustingen, gelijk uniformen, riemen, zadels en teugels voor paarden, en in het algemeen alle instrumenten of voorwerpen, welke voor den oorlog vervaardigd worden.

Art. 11. Het tribunaal, hetwelk zal moeten gehoord worden ten opzichte van de qualificatie en van het oordeel over de opbrengingen, zal zijn zetel hebben te. . . .

Art. 12. Zoo een nationaal schip zich in gevaar bevindt, of zoo het door den vijand genomen is, zal men het hulp moeten verleenen en alle mogelijke pogingen moeten doen, om het weder terugtenemen, zonder dat uit de terugname eenig recht op het teruggenomen schip ontstaat.

Zoo een neutraal schip terug genomen wordt, zal het als vijandelijk schip beschouwd worden, ingeval het in de macht van den vijand is gebleven meer dan 24 uren, of langer dan door buitengewone omstandigheden onvermijdelijk was, naar het oordeel van Hare Majesteit.

Art. 13. Ook buiten de blokkadelijn en zelfs zonder getracht te hebben die lijn te doorbreken kunnen schepen, behoorende aan den vijandelijken staat of aan diens burgers, wettig genomen worden met al het vijandelijk eigendom, hetwelk zich aan boord bevindt, zoo slechts vóór de wegname de oorlogsverklaring heeft plaats gehad.

Neutrale lading, welke gezegde vijandelijke schepen aan boord mochten hebben, zal vrij zijn, mits zij niet in oorlogscontrabande bestaat.

Art. 14. Onder gelijke omstandigheden zal elk neutraal schip aangehouden en gevat moeten worden, dat met bestemming naar of voor rekening van den vijand, voorwerpen van oorlogscontrabande vervoert, alsmede officieele depêches, land- of zeetroepen; doch zoo de oorlogscontrabande niet meer dan de helft der lading bedraagt, zullen slechts de voorwerpen van oorlogscontrabande geconfisqueerd worden, en het ander deel der lading gelijk ook het schip vrij blijven.

Art. 15. Vaartuigen, wier neutraliteit niet genoegzaam blijkt uit hunne documenten, moeten ook genomen worden.

Art. 16. Als verdachte schepen worden beschouwd en worden als zoodanig aan een onderzoek onderworpen, zij, welke dubbele of valsch schijnende documenten aan boord hebben. Evenzoo zij, welke niet die documenten aan boord hebben, welke zijn voorgeschreven door de reglementen van het land hunner nationaliteit. Eindelijk zij, welke hun vaart niet ophouden na de aanneming van den kruispost, of zich verzetten tegen het onderzoek der scheepsruimten, waar men vermoedt dat zich oorlogscontrabande bevindt. Zulke verdachte schepen zullen als vijandelijke schepen behandeld worden, zoo niet op de eene of andere wijze de verdenking, welke op hen rust, vernietigd wordt.

Art. 17. Neutrale koopvaardijschepen, welke onder geleide van een neutraal oorlogschip varen, zullen niet gevisiteerd kunnen worden. De verklaring van den Commandant van het geleidend schip zal toereikend zijn, om aan te nemen dat gezegde neutrale koopvaardijschepen geen oorlogscontrabande aan boord hebben.

Art. 18. Aan boord van elk schip van het eskader der Stille Zuidzee zal zich een exemplaar van dit reglement moeten bevinden.

BIJLAGE 30.

—

Extract uit het tractaat van 11 Mei 1867, te Londen gesloten, nopens Luxemburg.

Art. 2. Het Groothertogdom Luxemburg, binnen de grenzen vastgesteld bij de akte, die gehecht is aan de verdragen van 19 April 1839, onder de garantie der Hoven van Oostenrijk, Frankrijk, Groot-Britannië, Pruisen en Rusland, zal voortaan en ten eeuwigen dage een onzijdigen Staat vormen (*perpétuellement neutre*).

Het zal gehouden zijn diezelfde onzijdigheid in acht te nemen jegens al de andere Staten.

De hooge contracteerende partijen verbinden zich om het in het tegenwoordig artikel vastgestelde beginsel van onzijdigheid te eerbiedigen.

Dit beginsel is en blijft geplaatst onder de sanctie van den collectieven waarborg der Mogendheden, welke het tegenwoordig tractaat onderteekend hebben, met uitzondering van België, dat zelf een onzijdige Staat is.

Nederland.
Oostenrijk.
België.
Frankrijk.
Groot-Britannië en Ierland.
Italië.
Pruisen.
Rusland.

BIJLAGE 31.

—

Verordnung vom 21 Juli 1867 betreffend das Verfahren gegen Ausländer in den Fällen des § 18, N°. 4. Theil II des Milit. Strafgesetzbuches.

§ 1. Gegen Ausländer, welche im Kriege Meinen Truppen oder den Truppen Meiner Bundesgenossen durch eine verrätherische Handlung Gefahr oder Nachtheil bereiten, findet ein summarisches Kriegsrechtliches Verfahren statt.

§ 2. Die Zulassigkeit dieses Verfahrens wird durch die Verkundung des auszerordentlichen Militair Gerichtstandes bedingt.

§ 3. Die Anordnung des summarischen Kriegsrechtlichen Verfahrens kompetirt dem mit der höheren Milit. Gerichtsbarkeit versehenen Milit. Befehlshaber, dessen Untergebene den Angeschuldigten ergriffen haben, und, wenn dieser nicht in kürzester Frist zu erreichen ist, dem näch-

sten mit der höheren Milit. Gerichtsbarkeit versehenen Truppen-Befehlshaber oder Kommandanten, dem der Angeschuldigte vorgeführt wird. Im Nothfalle ist, wenn die Verbindung mit dem die höhere Gerichtsbarkeit ausübenden Befehlshaber unterbrochen ist, auch jeder, mit der niederen Gerichtsbarkeit versehene Befehlshaber zur Anordnung dieses Verfahren befugt.

§ 4. Zur Untersuchung und Entscheidung der Sache wird für jeden einzelen Straffall von dem das summarische kriegsrechtliche Verfahren anordnenden Befehlshaber ein Kriegsgericht bestellt.

§ 5. Das Kriegsgericht besteht aus 7 Richtern und zwar aus:

1. einem Stabsoffizier, oder in dessen Ermanglung aus einem Hauptmann oder Rittmeister als Präses;
2. drei Offizieren aus der Klasse der Hauptleute oder subalterne Offiziere;
3. drei Unteroffizieren mit oder ohne Portepee.

Jeder Richter hat eine Virilstimme.

Die Geschäften der Inquirenten und Referenten werden von einem Auditeur oder in dessen Ermanglung von einem untersuchungs-führenden Offizier wahrgenommen.

§ 6. Die Untersuchung erfolgt vor versammelten Kriegsgericht und beschränkt sich mit Beseitigung der Formlichkeiten des ordentlichen kriegsrechtlichen Verfahrens auf diejenigen Punkte, deren Klarstellung nöthig ist, um die Richter nach ihrem Gewissen zu überzeugen, dasz das dem Angeschuldigten zur Last gelegte Verbrechen wirklich von ihm verübt worden sei. Dieser Gesichtspunkt ist auch für den Fall festzuhalten, wenn der Angeschuldigte der deutschen Sprache nicht mächtig und ein Dolmetscher nicht zu erlangen ist.

§ 7. An die so schleunig als möglich zu beendigende Untersuchung schlieszt die Vertheidigung und die Aburtheilung unmittelbar sich an.

§ 8. Das Kriegsgericht wird stets, nach Vorführung des Angeschultigten, mit der Vereidigung der Richter eröffnet. Die Vereidigung geschieht durch den Inquirenten nach folgender Formel: »Ich schwöre zu Gott dem Allmächtigen und Alwissenden, dazs ich, der mir übertragenen Richterpflicht, eingedenk, über ...., dergestalt Recht sprichen will, wie es nach meiner gewissenhaften Ueberzeugung der Lage der Sache gemäsz ist."

Sodann wird der Angeschuldigte durch den Inquirenten über die Anklage vernommen und nachdemm der Beweis erhoben worden zur Vertheidigung verstattet. Auch kann der Angeschuldigte durch einen Andern, der jedoch zur Stelle sein musz, sich vertheidigen lassen. Die Vertheidigung darf stets nur mündlich erfolgen.

§ 9. Nach Abführung des Angeschuldigten hat der Referent die Resultate der Untersuchung in einem mündlichen Vortrage Zusammen zu fassen und gutachtlich sich darüber auszusprechen, ob der Angeschuldigte für schuldig oder für nicht schuldig zu erachten sei.

Hierauf erfolgt sofort der Urtheilspruch.

§ 10. Die Abstimmung der Richter geschieht nach umgekehrter Anciennetät im Beisein des Referenten, Zur Giltigkeit des Uhrtheils bedarf es der absoluten Majoriteit zu stimmen.

§ 11. Im Fall der Schuldig-Erklärung darf das Kriegsgericht auf keine andere Strafe als auf den Tod erkennen.

§ 12. Dem Uhrtheilspruch folgt sofort, ohne das es einer Begutachtung des Erkenntnisses bedarf, die Bestätigung durch den Militair-Befehlshaber, welcher das Kriegsgericht bestellt hat.

Sodann wird das Erkenntnisz, nachdem es von dem Referenten im Beisein eines Offiziers dem Angeschuldigten publicirt worden, umverzüglich vollstreckt.

§ 13. Im folgenden Fällen:

a. wenn das Kriegsgericht die Handlungen des Angeschuldigten nicht für solche erachtet, durch welche die Todesstrafe verwirkt ist, und sich deshalb für inkompetent erklärt, oder

b. wenn der betreffende Militair-Befehlshaber (§ 12) die Bestätigung des Uhrtheilspruches des Kriegsgerichtes beanstandet,

ist die Sache im Falle zu *b.*, nach von ihm erfolgter Aufhebung des Erkenntnisses — zum ordenntlichen kriegsrechtlichen Verfahren zu verweisen. War in einem solchen Falle die Anordnung des summarischen kriegsrechtlichen Verfahrens von einem nur mit der niederen Militair-Gerichtsbarkeit versehenen Befehlshaber angeorndet, so ist die Sache an den mit der höheren Militair-Gerichtsbarkeit versehenen vorgesetzten Befehlshaber desselben abzugeben.

§ 14. Ueber die Verhandlungen des Kriegsgerichts wird unter Leitung und Verantwortlichkeit des Auditeurs oder untersuchungsführenden Offiziers von dem Aktuarius oder Protokollführer ein fortlaufenden Protokoll aufgenommen.

Das Protokoll musz erhalten:

1. eine kurze Angabe der Veranlassung der Bestellung des Kriegsgerichts;
2. die namentliche Bezeignung der Mittglieder des Kriegsgerichts, der oder der Angeschuldigten, die Zeugen und Sachverständigen, sowie des extra zugezogenen Dolmetschers;
3. eine Notiz über die stattgehabten Vereidigungen;
4. in gedrängter Kürze möglichst genau die Ermittelungen über die Beschaffenheit der That und über die Thäterschaft. Auszerdem ist in das Protokoll das Uhrtheil des Kriegsgerichts, unter Angabe der Stimmenzahl, durch welche es zu stande gekommen, einzutragen und dasselbe sodann von dem Präses des Kriegsgerichts und dem Referenten zu vollziehen.

Demnächst ist unter das Protokoll die Bestätigungs-Ordre zu setzen, sowie der Vermerk über die Publication und Vollstreckung des Erkenntnisses.

§ 15. Nach vollständiger Erledigung der Sache ist in jeden einselnen

Falle das Protokoll im Dienstwege dem kommandirenden General des Armee-Corps, bei welchem das Urtheil ergangen ist beziehungsweise dem Oberbefehlshaber einzureichen, und durch denselben den General-Auditoriat zur Asservation zu übersenden.

§ 16. Durch diese Meine Ordre wird übrigens die Befugnisz der kommandirenden Offiziere nicht ausgeschlossen. Ausländer, welche im Kriege verratherische Handlungen gegen Meine Truppen oder die Truppen Meiner Bundesgenossen sich schuldig machen, *wenn sie auf frischer That betroffen werden*, ohne vorgängige gerichtliche Procedur nach dem bisherigen Kriegsgebrauch zu behandeln.

(Froelich, *Verwaltung des deutschen Heeres*, 3 Aug. 1872, § 319.)

BIJLAGE 32.

—

Additioneele artikelen tot herziening der Conventie van Genève, van 22 Augustus 1864.

De regeeringen van Noord-Duitschland enz. enz., wenschende de voordeelen der Conventie, gesloten te Genève, den 22sten Augustus 1864, ter verbetering van het lot der gekwetsten bij de legers te velde, uittestrekken tot de zeemacht, en eenige bepalingen dier overeenkomst nauwkeuriger aanteduiden, hebben tot hunne commissarissen benoemd:

1°. Noord-Duitschland den Heer enz. enz. enz.,

welke tot dat einde behoorlijk gemachtigd, behoudens goedkeuring hunner regeeringen, omtrent de volgende bepalingen zijn overeengekomen.

(Art. 1 tot en met art. 5, zie den tekst §§ 109, 112, 113, 116 en 119; art. 6 tot en met art. 14 zijn de artikelen betreffende de marine, zie den tekst § 195—§ 203.)

Art. 15. De tegenwoordige akte zal in een enkel oorspronkelijk exemplaar worden opgemaakt, hetwelk bewaard zal worden in de archieven van het Zwitsersch Bondgenootschap.

Een authentiek afschrift dier akte zal worden afgegeven, met uitnoodiging zich daarnaar te gedragen, aan elk der Staten, die de Conventie van 22 Augustus 1864 hebben geteekend, alsmede aan allen, die achtervolgens daaraan zijn toegetreden.

Ter oorkonde waarvan de ondergeteekende commissarissen het tegenwoordig ontwerp van additioneele artikelen opgemaakt en van hun zegel voorzien hebben.

Gedaan te Genève, den twintigsten dag der maand October van het jaar achttienhonderd acht en zestig.

(Volgen de onderteekeningen.)

BIJLAGE 33.

—

Verklaring, den $\frac{29^{\text{sten}}\text{ November}}{11^{\text{den}}\text{ December}}$ 1868, door de internationale militaire commissie te St.-Petersburg geteekend, nopens de afschaffing van het gebruik te velde van ontplofbare kogels.

Op voorstel van het Keizerlijk-Russische Kabinet is eene militaire internationale commissie te St.-Petersburg bijeengekomen, ten einde een onderzoek intestellen naar de wenschelijkheid, om het gebruik van sommige projectielen in tijd van oorlog tusschen de beschaafde natiën te verbieden.

De commissie, met onderling goedvinden de technische grenzen afgebakend hebbende, binnen welke de eischen van den oorlog moeten beperkt worden door hetgeen de menschelijkheid vordert, zijn de ondergeteekenden, door de bevelen hunner regeering, gemachtigd de volgende verklaring afteleggen:

Overwegende;

dat de vooruitgang der beschaving ten gevolge moet hebben het onheil van den oorlog zooveel mogelijk te verminderen;

dat het eenige regtmatige doel, dat de Staten gedurende den oorlog zich moeten voorstellen, de verzwakking der strijdkrachten van den vijand is;

dat het te dien einde voldoende is het grootst mogelijk aantal manschappen buiten gevecht te stellen;

dat dit doel voorbijgestreefd zou worden door het gebruik van wapens, welke het lijden der buiten gevecht gestelde manschappen onnoodig zou vermeerderen, of hunnen dood onvermijdelijk zou maken;

dat het gebruik van zoodanige wapens derhalve met de wetten der menschelijkheid zoude strijdig zijn;

zoo verbinden de contracteerende partijen zich onderling, ingeval van oorlog, tusschen haar, afstand te doen van het gebruik door hare land- of zeemacht van elk projectiel, minder wegende dan 400 wichtjes, dat hetzij ontplofbaar, hetzij geladen is met ontplofbare of brandbare stoffen.

Zij zullen alle Staten, die, door het niet zenden van afgevaardigden, aan de beraadslagingen der militaire internationale commissie, te St.-Petersburg vergaderd, geen deel hebben genomen, uitnoodigen tot de tegenwoordige overeenkomst toetetreden.

Deze overeenkomst is voor de contracteerende of toetredende partijen slechts verbindend ingeval van oorlog tusschen twee of meer van haar; zij is niet van toepassing jegens partijen, die niet gecontracteerd hebben of niet toegetreden zijn.

Zij houdt eveneens op verbindend te zijn van het oogenblik, dat, in een oorlog tusschen contracteerende of toetredende partijen, eene partij,

die niet gecontracteerd heeft of niet toegetreden is, zich voegt bij een der oorlogvoerenden.

De contracteerende of toetredende partijen behouden zich voor, zich later, zoo dikwerf, met het oog op toekomende verbeteringen, die de wetenschap in de bewapening der troepen zou kunnen aanbrengen, een bepaald voorstel zal gedaan worden, te verstaan, ten einde de beginselen te handhaven, welke zij vastgesteld hebben, en de eischen van den oorlog overeentebrengen met hetgeen de menschelijkheid vordert.

Gedaan te St.-Petersburg, den $\frac{29^{sten}\text{ November}}{11^{den}\text{ December}}$ achttienhonderd acht en zestig.

(Volgen de onderteekeningen.)

BIJLAGE 34.

—

Besluit van den Koning van Pruisen, van den 18den Juli 1870, omtrent het eerbiedigen ter zee van particulieren eigendom van vijandelijke onderdanen.

Wij Wilhelm enz. bevelen, in naam van den Noord-Duitschen Bond, het volgende:

De Fransche handelsvaartuigen zullen door de schepen der Bondsmarine niet worden vermeesterd en opgebracht. Deze bepaling is niet van toepassing op de vaartuigen, die ook onder onzijdige vlag zouden kunnen worden genomen en opgebracht.

(*get.*) Wilhelm.

BIJLAGE 35.

—

Oorlogsverklaring, den 19den Juli 1870, door Frankrijks zaakgelastigde te Berlijn overhandigd.

De ondergeteekende, zaakgelastigde van Frankrijk, heeft, ter uitvoering der bevelen, welke hij van zijne Regeering heeft ontvangen, de eer de volgende mededeeling ter kennis van Z. E. den Minister van Buitenlandsche Zaken van Z. M. den Koning van Pruisen te brengen:

Daar de Regeering van Z. M. den Keizer der Franschen het plan, om een Pruisischen Prins op den troon van Spanje te verheffen, slechts als eene tegen de territoriale veiligheid van Frankrijk gerichte onderneming kan beschouwen, heeft zij zich in de noodzakelijkheid gezien, om van Z. M. den Koning van Pruisen de verzekering te erlangen,

dat zulk eene combinatie zich niet met zijne toestemming zou kunnen verwezenlijken.

Daar Z. M. de Koning van Pruisen geweigerd heeft deze verzekering te geven, en integendeel aan den Ambassadeur van Z. M. den Keizer betuigd heeft, dat hij zich voor deze eventualiteit, gelijk voor elke andere, de mogelijkheid dacht voor te behouden, om met de omstandigheden te rade te gaan, zoo heeft de Keizerlijke Regeering in deze verklaring des Konings eene zoowel Frankrijk als het algemeen Europeesch evenwicht bedreigende arglistige bedoeling moeten zien. Deze verklaring is nog van aard verergerd, door de aan de Kabinetten toegezonden kennisgeving van de weigering, om den Ambassadeur des Keizers te ontvangen en met hem in eenigerhande nieuwe wisseling van gedachten te treden.

Ten gevolge daarvan heeft de Fransche Regeering gemeend verplicht te zijn, om onverwijld voor de verdediging van hare eer en gekwetste belangen te zorgen; en, besloten zijnde tot dat einde alle door den toestand, waarin zij geplaatst is geworden, geboden maatregelen te nemen, beschouwt zij zich van nu af als in staat van oorlog met Pruisen.

De ondergeteekende heeft de eer, enz.

(*get.*) Le Sourd.

Berlijn, 19 Juli 1870.

BIJLAGE 36.

—

Bepalingen door de Nederlandsche Regeering uitgevaardigd tot bewaring eener volkomene onzijdigheid.

Ingevolge de bevelen des Konings brengen de Ministers van Buitenlandsche Zaken, van Justitie en van Marine ter kennis van elk dien zulks zoude mogen aangaan, dat ter bewaring eener volkomene onzijdigheid, gedurende den oorlog, in de voorgaande waarschuwing vermeld, de volgende bepalingen zijn vastgesteld:

Art. 1. Geene oorlogschepen noch kapers, aan eene oorlogvoerende Mogendheid behoorende, zullen, met prijzen, in de Nederlandsche havens of zeegaten mogen binnenkomen, noch aldaar of op de reede verblijven, ***uitgezonderd de gevallen van blijkbaren nood***, als ***zeeramp en gebrek aan levensmiddelen.*** Zij zullen zich, zoodra de oorzaak van hun verblijf opgehouden heeft, ten spoedigste moeten verwijderen.

Art. 2. De verkoop, ruiling, wegschenking van alle prijzen of van voorwerpen daarvan afkomstig en van buitgemaakte goederen, zijn in de Nederlandsche havens of zeegaten verboden.

Evenzeer zijn in die havens verboden het onttakelen en de verkoop van oorlogschepen of kruisers der oorlogvoerende partijen, alsmede

van kaperschepen (voor zooveel deze laatsten worden toegelaten), tenzij de Regeering, in buitengewone omstandigheden, van oordeel zij, dat die verkoop zonder bezwaar met het oog op de neutraliteit van den Staat kan plaats hebben.

Art. 3. Kapers worden ook zonder prijzen in de Nederlandsche havens of zeegaten niet toegelaten, uitgezonderd de gevallen vermeld in art. 2. Het slot van bedoeld artikel is op hen van toepassing. Zij mogen geene meerdere proviandeering innemen, dan voor hun onmiddellijk gebruik vereischt wordt; van steenkolen slechts zooveel als noodig is om 24 uren in hunne behoeften te voorzien.

Art. 4. De oorlogschepen der oorlogvoerende partijen zullen, mits zich onderwerpende aan de volkenrechtelijke bepalingen op hunne toelating in neutrale havens, voor onbepaalden tijd in de Nederlandsche havens en zeegaten mogen verblijven; zij zullen zich mogen voorzien van levensmiddelen en de hoeveelheid steenkolen noodig voor de reis naar de naastbijgelegen haven van het land waartoe het schip behoort.

Art. 5. Wanneer schepen van de oorlogvoerende partijen (hetzij oorlogschepen, kapers of koopvaarders) zich gelijktijdig in dezelfde haven, op de reede, of in de territoriale wateren van den Staat mochten bevinden, zal er eene tijdruimte van minstens 24 uren moeten verloopen tusschen het vertrek van een schip eener oorlogvoerende partij en het opvolgend vertrek van een schip aan de andere partij toebehoorende.

Dat tijdsverloop zal naar omstandigheden door de maritieme autoriteiten der haven kunnen worden verlengd.

Art. 6. Het is verboden aan oorlogschepen der oorlogvoerende partijen wapenen of ammunitie te leveren, alsook om hun op eenigerlei wijze behulpzaam te zijn in de vermeerdering hunner bemanning, wapening of uitrusting.

'sGravenhage, 20 Juli 1870.

De Ministers voornoemd,
(*get.*) Roest van Limburg.
» van Lilaar.
» Brocx.

De Minister van Buitenlandsche Zaken acht zich verplicht bij den oorlog, die is uitgebroken, de aandacht van scheepsbevelhebbers, reeders en inladers te vestigen op het gevaar en de nadeelen waaraan zij zich zouden blootstellen, door, in strijd met de plichten aan onzijdige Mogendheden opgelegd, eene werkelijke blokkade niet te eerbiedigen of oorlogscontrabande, militaire en voor eene der oorlogvoerende partijen bestemde depêches te vervoeren. In deze gevallen toch zouden de belanghebbenden aan alle daaruit voortvloeiende gevolgen blijven onderwor-

pen, zonder op eenige bescherming of tusschenkomst, welke ook, van Zijner Majesteits Regeering aanspraak te kunnen maken.

Ook zal tegen het uitrusten hier te lande van oorlog- of gewapende schepen, ten behoeve der oorlogvoerende partijen, of de deelneming daaraan door Nederlanders, alsmede tegen den verkoop van oorlog- of gewapende schepen aan de vijandelijke partijen, en tegen het bouwen voor- en toevoeren aan de oorlogvoerende partijen van transportschepen, door de Regeering ten strengste worden gewaakt.

's Gravenhage, den 20sten Juli 1870.

De Minister voornoemd,
(*get.*) Roest van Limburg.

BIJLAGE 37.

Aankondiging van de Fransche Regeering, in het *Journal officiel* van 21 Juli 1870, omtrent de behandeling van vreemdelingen en Duitsche handelsvaartuigen.

De onderdanen van Pruisen en van de met Pruisen verbonden Staten, die zich op het oogenblik in Frankrijk bevinden, worden gemachtigd er te blijven, zoolang hun gedrag geen reden tot klachten oplevert.

De toelating van onderdanen van Pruisen en zijne Bondgenooten op Fransch gebied is afhankelijk van speciale vergunningen, welke slechts bij wijze van uitzondering worden verleend.

Aan de thans in de havens van het Keizerrijk aanwezige handelsvaartuigen der vijandelijke Staten wordt een termijn van 30 dagen gelaten, om onder vrijgeleide te kunnen vertrekken.

Schepen, die vóór de oorlogsverklaring in vijandelijke of neutrale havens ladingen, voor Fransche rekening en naar Frankrijk bestemd, hebben ingenomen, zijn niet aan wegneming onderhevig, kunnen hunne lading vrijelijk in eene haven van het Keizerrijk lossen en ontvangen bij hun vertrek een vrijgeleide.

BIJLAGE 38.

Politie-verordeningen, den 6den Augustus 1870, te Sarguemines, in de Fransche en Duitsche taal, door den Kolonel von der Becke, commandant van de Duitsche bezettingstroepen, afgekondigd.

Door het koninklijk commandement van de stad Sarguemines wordt het volgende tot nakoming bekend gemaakt:

1°. De inwoners behooren onverwijld alle wapenen, die zij in handen hebben, op de hoofdwacht der mairie, tegen reçu der mairie, afteleveren;

2°. De inwoners zijn verplicht aan de doormarcheerende troepen drinkwater toetereiken;

3°. De vensters, huisdeuren en verschillende winkels en werkplaatsen moeten onverwijld opengemaakt en de deuren 's nachts opengehouden worden;

4°. Na 9 uren 's avonds is het aan de inwoners der stad niet veroorloofd zich in de herbergen optehouden.

5°. Samenrotting van inwoners op de straten is verboden;

6°. De militaire patrouilles moeten onverwijld worden gehoorzaamd;

7°. De troepen zijn met verpleging ingekwartierd. Elk man moet dagelijks een pond vleesch met toespijs, bier of wijn, en 's morgens koffie ontvangen. Het bovenstaande wordt aan de inwoners onder bedreiging van straf bevolen.

BIJLAGE 39.

—

Proclamatie van den Koning van Pruisen tot het Fransche volk, bij het overschrijden der grenzen van Frankrijk.

Wij Wilhelm, Koning van Pruisen, doen te weten aan de bewoners van het Fransche grondgebied, dat door de Duitsche legers wordt bezet.

Daar Keizer Napoleon te land en ter zee de Duitsche natie heeft aangerand, die verlangde en nog altijd verlangt met het Fransche volk in vrede te leven, heb ik mij aan het hoofd der Duitsche legers gesteld, om dien aanval afteweren. De militaire gebeurtenissen hebben er mij toegebracht de Fransche grenzen overtetrekken. Ik voer oorlog tegen soldaten, niet tegen de burgers van Frankrijk. De laatsten zullen dientengevolge volkomen veiligheid van personen en goederen blijven genieten, zoolang zij zelf, door vijandschap te plegen tegen de Duitsche troepen, mij niet van het recht berooven hun mijne bescherming te verleenen.

De Generaals, die de verschillende legerkorpsen aanvoeren, hebben bijzondere bepalingen vasttestellen, welke ter kennis van het publiek zullen worden gebracht, nopens de maatregelen, welke tegen de gemeenten of de personen zullen genomen worden, die in strijd met de gebruiken van den oorlog handelen.

Op gelijke wijze zullen zij alles regelen wat betrekking heeft op de requisities, die voor het onderhoud der troepen noodig worden geoordeeld, en het verschil in koers vaststellen tusschen Duitsch en Fransch geld, ten einde persoonlijke transactiën tusschen de troepen en de inwoners gemakkelijk te maken.

Saarbrücken, 11 Aug. 1870.

(*get.*) Wilhelm.

BIJLAGE 40.

—

Proclamatie, uitgevaardigd door de Duitsche Legeraanvoerders, aan de bevolking der in 1870 bezette gedeelten van het Fransche grondgebied.

De Opperbevelhebbers enz. Wij Generaal, commandeerende het . . . Duitsche leger.

Gezien de proclamatie van Zijne Majesteit den Koning van Pruisen, waarbij de Generaals, commandeerende de verschillende legerkorpsen van het Duitsche leger, worden gemachtigd bijzondere bepalingen vasttestellen:

Betrekkelijk de maatregelen te nemen tegen de gemeenten en de personen, die in strijd handelen met de gebruiken van den oorlog;

Betrekkelijk de requisities, die geoordeeld worden noodig te zijn voor de behoefte van de troepen, en om het verschil in koers vasttestellen tusschen de Duitsche en Fransche munt;

Hebben vastgesteld en stellen vast de volgende beschikkingen, die wij ter kennis brengen van het algemeen:

1°. De militaire rechtspleging wordt bij deze ingevoerd. Zij zal toegepast worden in de geheele uitgestrektheid van het Fransche grondgebied, dat door de Duitsche troepen is bezet, op elke daad, welke kan strekken om de zekerheid van die troepen in gevaar te brengen, hen te benadeelen of den vijand hulp te verleenen. De militaire rechtspleging wordt geacht van kracht en voor de geheele uitgestrektheid van een kanton aangekondigd te zijn, zoodra zij in een der gemeenten, die daarvan deel uitmaken, is aangeplakt.

2°. Alle personen, die geen deel uitmaken van het Fransche leger en hunne hoedanigheid van soldaat niet door uiterlijke teekenen aantoonen, en die:

a. den vijand dienen als spion;

b. de Duitsche troepen doen verdwalen, als zij hen tot gids dienen;

c. zullen dooden, verwonden of uitplunderen personen behoorende tot de Duitsche troepen of deel uitmakende van hun gevolg;

d. bruggen of kanalen vernielen, aan de telegraaflijnen of spoorwegen schade toebrengen, de wegen onbruikbaar maken en munitiën, oorlogsvoorraad of de kwartieren van de troepen verbranden;

e. de wapens opnemen tegen Duitsche troepen;

zullen met den dood gestraft worden.

Voor elk geval zal de officier, die de vervolging gelast, een krijgsraad instellen tot onderzoek der zaak en uitspraak van het vonnis.

De krijgsraden kunnen geen andere straf opleggen dan die des doods. Hunne vonnissen worden onverwijld voltrokken.

3°. De gemeenten, tot welke de schuldigen behooren, zoowel als die

op welks grondgebied de strafschuldige daad is verricht, worden voor elk geval beboet tot een bedrag, gelijk aan de jaarlijksche opbrengst van hunne grondbelasting.

4°. De inwoners behooren hetgeen noodig is voor het onderhoud der troepen te verschaffen. Ieder soldaat zal dagelijks ontvangen: 750 grammen brood, 500 grammen vleesch, 250 grammen spek, 30 grammen koffie, 60 grammen tabak of 5 sigaren, ½ liter wijn of 1 liter bier of $\frac{1}{10}$ liter brandewijn.

Het ration per dag en per paard te leveren zal zijn: 6 kilo haver, 2 kilo hooi en 1½ kilo stroo.

Voor het geval de inwoners liever eene schadeloosstelling in geld als het onderhoud in natura geven, wordt die schadeloosstelling vastgesteld op 2 francs per dag voor ieder soldaat.

5°. Alle commandanten van gedetacheerde korpsen hebben recht de requisitie te bevelen van verstrekkingen, noodig tot het onderhoud der troepen. De requisitie van andere verstrekkingen, die in het belang van het leger onmisbaar worden geoordeeld, kan slechts bevolen worden door den Generaal, en de officieren die generaals-betrekkingen waarnemen.

In elk geval zal van de inwoners niets worden geëischt, dan hetgeen tot onderhoud der troepen noodig is, en zullen voor alle verstrekkingen officieele reçus worden afgegeven.

Bijgevolg hopen wij, dat de inwoners geenerlei bezwaar zullen in den weg leggen om aan verstrekkingen te voldoen, die onmisbaar zullen worden geoordeeld.

6°. Tot persoonlijke transactiën tusschen de troepen en de inwoners bepalen wij, dat 8 silbergroschen of 28 kreutzers gelijk staan met 1 franc.

De Generaal, Opperbevelhebber van
het . . . . Duitsche Leger.

BIJLAGE 41.

—

Besluit van den Koning van Pruisen, tijdens den oorlog van 1870—1871 in Frankrijk, nopens de leden van het *Roode Kruis*, op het operatietooneel.

Niemand mag het roode kruis van de conventie anders dragen, dan op den arm (dus b. v. niet op den hoed of de pet). De armband met het roode kruis, zelfs wanneer deze gestempeld is, geeft geen recht tot vrij verkeer in de gedeelten van het grondgebied, door het leger bezet.

Overal waar het wenschelijk schijnt het publiek geen vrijen toegang te verleenen, voornamelijk bij de voorposten, de étappewegen, spoorwegen enz., behooren dus de militaire autoriteiten, wie zulks betreft,

ten einde de gemeenschap tusschen de door onze troepen bezette landstreken en den vijand te beletten en de étappewegen van alle nuttelooze transporten bevrijd te houden, zich eene verklaring van de personen met het roode kruis te doen voorleggen en deze te onderzoeken, ten einde zich van hare wettigheid te overtuigen.

De noodige verklaring, die tot het dragen van den band met het roode kruis recht geeft, en het bewijs, gevorderd om erkend te worden als werkend lid van den vrijwilligen geneeskundigen dienst, kan in de Duitsche legers door niemand worden verleend, dan door:

1°. den Koninklijken Commissaris en Militairen Inspecteur van den geneeskundigen dienst bij het leger te velde, den Prins von Pletz;

2°. den Koninklijken Militairen Commissaris van Beieren, Graaf Castell;

3°. de Wurtembergsche hulpvereeniging.

Evenwel zullen de personen, zelfs voorzien van hun erkenningsbewijs, geen recht hebben op het transport per spoortrein of met wagens, dan wanneer zij daartoe eene bijzondere schriftelijke machtiging hebben van een der bovengemelde personen of van een provinciaal of departementaal gedelegeerde van den vrijwilligen medischen dienst. Voor het geval de étappe-autoriteiten daaromtrent eenigen twijfel koesteren, zijn de gedelegeerden van den vrijwilligen medischen dienst, op de étappe-plaatsen gestationneerd, gerechtigd te beslissen.

De militaire autoriteiten zullen bijzonder achtgeven op de dragers van het roode kruis, die niet de hoedanigheid van Duitsch onderdaan bezitten. De personen van deze categorie, die zonder erkenningsbewijs, afgegeven door een der hierboven vermelde autoriteiten, reizen, moeten als verdacht worden gearresteerd.

BIJLAGE 41*a*.

—

Brief van Generaal von Werder aan den Commandant van Straatsburg.

Mein Herr! Sie haben gegen all' und jedes Völkerrecht die unbefestigte und offene Stadt Kehl ohne vorhergegangene Benachrichtigung, in Brand geschossen.

Eine solche Kriegführung, die unter civilisirter Nationen unerhört ist, muss mich veranlassen, Sie für die Folgen diezes Actes persönlich verantwortlich zu machen. Ausserdem lasse ich den verursachten Schaden abschätzen und durch Contributionen im Elsass Ersatz suchen.

Bei dieser Gelegenheit ersuche ich Sie, dasz nördlich der Citadelle gelegene Militär-Hospital zu räumen, da dasselbe in den diesseitigen Schusslinien liegt und nicht genau gesehen werden kann. Wenn das-

selbe in der Gegend des Civil-Hospitals als eingerichtet und mit grosser Fahne bezeichnet wird, so hoffe ich demselben keinen Schaden zuzufügen.

v. Werder.

Mundolsheim, 19 August 1870.

BIJLAGE 42.

—

Wet, aangenomen in Frankrijk, den 27sten Augustus 1870, waarbij de vrijschutters als mobiele nationale gardes worden beschouwd.

Art. 1. De bataljons mobiele nationale garde kunnen in den loop van den tegenwoordigen oorlog worden geroepen om deel van het actieve leger uittemaken.

Art. 3. Als deel van de nationale garde worden beschouwd de burgers, die, uit eigen beweging, het grondgebied gaan verdedigen met het wapentuig 't welk zij voorhanden hebben, en voorzien van een der onderscheidingsteekenen dier garde, hetwelk hen stelt onder de bescherming, die aan de tot korpsen gevormde militairen is toegekend.

Toelichting van den Rapporteur.

Oproeping in massa der mannelijke bevolking van 20—35-jarigen ouderdom, zonder uitzondering of vrijstelling, zou . . . op dit oogenblik verwikkeling brengen in het groote werk van de organisatie der strijdkrachten.

De Minister van Oorlog heeft, in overeenstemming met de Commissie, begrepen, dat de uitvoering van het denkbeeld, om de mannelijke bevolking van 20—35-jarigen ouderdom in massa onder de wapenen te brengen, voorloopig dient uitgesteld te worden. Dientengevolge is het wetsontwerp gewijzigd.

Het 2de artikel heeft ten doel een bepaald militair karakter te geven aan die moedige burgers, welke, uit eigen beweging, 's lands grondgebied gaan verdedigen; deze moeten volgens de voorgedragen bepaling worden beschouwd en behandeld als deel van de nationale garde uittemaken. Deze bepaling is noodzakelijk geworden door feiten, waarover Frankrijk zich bij de beschaafde wereld beklaagt.

Het zal in de geschiedenis worden opgeteekend, dat eene natie, die hare gansche bevolking wapent, om het grondgebied van het land, waartegen zij strijd voert, binnentedringen, aan de bevolking van dat land een oogenblik het recht heeft kunnen betwisten, om het geweld te keeren en den burger, die zijn vaderland verdedigt, doet fusilleeren, in plaats van hem te behandelen, zooals krijgsgevangenen in een oorlog tusschen beschaafde volken behandeld behooren te worden.

BIJLAGE 43.

—

Opvatting van den Pruisischen *Staats-Anzeiger*, van den 27sten Augustus 1870, nopens de vrijkorpsen.

Wij hebben herhaaldelijk geconstateerd, dat de Franschen, bij hunne tegenwoordige wijze van oorlogvoeren, de gebruiken der beschaafde volken ten eenenmale ter zijde stellen. . . . .

Met die wijze van oorlogvoeren strookt geheel het in het Wetgevend Lichaam, door den Heer Pelletan, gedaan voorstel, om alle van jachtakten voorziene personen tot het vormen van vrijkorpsen te machtigen. Hierop heeft de Minister van Binnenlandsche Zaken geantwoord, dat de vorming van vrijkorpsen, voor de geheele uitgestrektheid des Keizerrijks, geoorloofd is en dat zulke vrijkorpsen, wanneer zij van een door den Minister van Oorlog uitgereikt bewijs van erkenning voorzien zijn, als soldaten moeten behandeld worden.

Behalve dit bewijs van erkenning wordt echter, volgens de beginselen van het volkenrecht, nog vereischt, dat de vrijkorpsen aan de Fransche krijgswetten onderworpen en door Fransche officieren gecommandeerd worden. Geschiedt dit niet, dan kunnen zulke korpsen alleen als *benden* worden beschouwd.

BIJLAGE 44.

—

Besluit van den Gouverneur van Parijs, Generaal Trochu, van den 28sten Augustus 1870, betrekkelijk de uitzetting van vreemdelingen.

De Gouverneur van Parijs . . . . . overwegende, dat het in het belang van de nationale verdediging en ook tot waarborg van de zekerheid der personen, die, ten gevolge van hunne nationaliteit, tot de landen behooren die met Frankrijk in oorlog zijn, noodig is die vreemdelingen te verwijderen, bepaalt het volgende:

Art. 1. Ieder persoon, niet als Franschman genaturaliseerd, die tot een der landen behoort, welke thans met Frankrijk in oorlog zijn, is gehouden Parijs en het Departement van de Seine binnen drie dagen te verlaten en uit Frankrijk te trekken, of zich te begeven naar een der Departementen, gelegen aan gene zijde van de Loire.

Art. 2. Ieder vreemdeling, wien dit uitdrukkelijk bevel betreft, die er zich niet naar gedraagt en geen bijzondere vergunning van verblijf, uitgaande van den Gouverneur van Parijs, heeft ontvangen, wordt gevangen genomen en aan de militaire rechtbanken overgeleverd, ten einde ingevolge de wet te worden veroordeeld.

(*get.*) Trochu.

BIJLAGE 45.

—

Voorwaarden waaraan vrijkorpsen moeten voldoen, om, volgens eene verklaring van den Graaf von Bismarck in eene depêche, door tusschenkomst van den Amerikaanschen Gezant aan de Fransche regeering medegedeeld, door de Pruisen aan militaire troepen gelijkgesteld te worden.

De Graaf von Bismarck verklaarde: »Dat alleen de mannen, die »op geweerschotsafstand als soldaten kunnen herkend worden, als zoo»danig beschouwd en behandeld zullen worden. Hij voegde er bij, dat »de blauwe kiel nationale kleeding is; dat het roode kruis op den arm »slechts op geringen afstand is te zien en ieder oogenblik weggenomen »of vervangen kan worden, zoodat het voor de Pruisische troepen on»mogelijk wordt de personen te onderscheiden, waarvan zij vijandelijk»heden te verwachten hebben en waarop zij moeten vuren. Hij kon»digde dientengevolge aan dat allen, die niet ten allen tijde en op den »noodigen afstand, als soldaat te herkennen zijn, bijaldien zij Pruisen »mochten dooden of wonden, voor een krijgsraad zouden worden gebracht."

Tekst, volgens de circulaire van den 31sten Augustus 1870, door den Franschen Minister van Buitenlandsche Zaken, Prins de la Tour d'Auvergne, gezonden, en 1 September d. a. v. in den Franschen Senaat gelezen.

BIJLAGE 46.

—

Antwoord van den Franschen Minister van Oorlog, op voormelde depêche van Graaf von Bismarck, nopens de vrijkorpsen.

»De mobiele nationale garde en de vrijschutters (*franc-tireurs*), die »daaraan, volgens hunne samenstelling, gelijk zijn gesteld of gefor»meerd zijn ingevolge regelmatige machtiging, vertegenwoordigen eene »macht, krachtens de Fransche wet geconstitueerd. Hunne kleeding is »bepaald en de blauwe kiel, met roode versierselen van de mannen der »mobiele garde, die bovendien de képi dragen, kan niet te goeder trouw »verward worden met de kleeding der Fransche boeren. De Heer Mi»nister van Oorlog aarzelt dus niet te verklaren, dat, indien Pruisen »zoodanige troepen behandelt als vreemd aan het leger, de aanvoerders »van de Fransche korpsen représailles zullen uitoefenen tegen de man»nen van de Landweer en van den Landstorm, die in Duitschland de»zelfde macht vertegenwoordigen."

Medegedeeld in de genoemde circulaire van den Prins de la Tour d'Auvergne.

BIJLAGE 47.

—

. Proclamatie der korpscommandanten, aangeplakt in de gedeelten van Frankrijk door Duitsche troepen bezet, eene strafbedreiging tegen de vrijschutters behelzende.

De Opperbevelhebber brengt ter kennis van de bewoners van het arrondissement, dat ieder gevangene, om als krijgsgevangene te worden behandeld, zijne hoedanigheid van Fransch soldaat moet bewijzen, door aantetoonen, dat hij door een bevel, uitgegaan van de wettige macht en aan hem persoonlijk gericht, onder de wapens is geroepen en op de lijsten gebracht van een korps, dat door de Fransche regeering op militairen voet is samengesteld. Eveneens moet zijne hoedanigheid van militair, deel uitmakende van het actieve leger, blijken door militaire en uniforme kenteekenen, die van zijne tenue onafscheidelijk en op het bloote oog op geweerschotsafstand te onderscheiden zijn.

De personen, die de wapens hebben opgenomen, zonder aan eene der hierboven vermelde voorwaarden te voldoen, zullen niet als krijgsgevangenen worden beschouwd. Zij zullen door een krijgsraad gevonnisd en, zoo zij zich niet aan eene daad schuldig hebben gemaakt, waarop eene zwaardere straf is gesteld, veroordeeld worden tot *tien jaren tuchthuisstraf* (*travaux forcés*) en in Duitschland gevangen blijven tot het einde van hunnen straftijd.

BIJLAGE 48.

—

Capitulatie van Sedan.

Protocol.

Tusschen de ondergeteekenden, den Chef van den Generalen Staf van Koning Wilhelm van Pruisen, Opperbevelhebber der Duitsche legers, en den Generaal, Commandant van het Fransche leger, beiden voorzien met de volmachten van Hunne Majesteiten Koning Wilhelm en Keizer Napoleon, is de volgende conventie gesloten:

Art. 1. Het Fransche leger, onder bevel van den Generaal de Wimpffen, tegenwoordig door talrijker strijdkrachten rondom Sedan ingesloten, is krijgsgevangen.

Art. 2. Uit aanmerking van de dappere verdediging door dit Fransche leger, zijn van deze capitulatie uitgezonderd alle Generaals en officieren, zoomede de hoogere beambten met officiersrang, die zich op hun eerewoord schriftelijk verbinden, tot aan het eind van den tegen-

woordigen oorlog, de wapens niet tegen Duitschland te zullen voeren en in geen opzicht tegen de belangen van dat land te handelen. De officieren en beambten, die deze verbintenis aannemen, behouden hunne wapens en de voorwerpen, welke hun persoonlijk toekomen.

Art. 3. Alle wapens en al het materieel van het leger, bestaande in vaandels, adelaars, kanonnen, munitie enz., zullen aan eene commissie, daartoe door den Opperbevelhebber te benoemen, nabij Sedan worden afgeleverd en onmiddellijk daarop aan de Duitsche commissarissen overgeleverd worden.

Art. 4. De vesting Sedan wordt in haren tegenwoordigen toestand, uiterlijk in den avond van den 2den September, overgegeven en ter beschikking van Koning Wilhelm gesteld.

Art. 5. De officieren, die niet zijn toegetreden tot de verbintenis in art. 2 bedoeld, zoomede de troepen, die ontwapend zijn, worden regiments- of korpsgewijze in militaire orde opgesteld; deze maatregel begint den 2den September en moet den 5den September afgeloopen zijn. Deze detachementen zullen geleid worden op het terrein, bij *Iges* door de Maas begrensd, en aan de Duitsche commissarissen worden overgegeven door hunne officieren, die alsdan hun commando aan de onderofficieren afgeven. Alle artsen, zonder uitzondering, blijven tot verpleging der gewonden achter.

Frenois, 2 Sept. 1870.

(*get.*) von Moltke.
» de Wimpffen.

BIJLAGE 49.

—

Brief van Generaal de Wimpffen aan Generaal von Moltke van den 3den September 1870.

Mijnheer de Graaf,

Ik heb de eer te uwer kennis te brengen, dat ik, als Opperbevelhebber van een leger, dat thans krijgsgevangen is, geloof het lot van dat leger te moeten volgen. Derhalve verzoek ik Uwer Exc. mij wel als krijgsgevangen te willen beschouwen, verplicht mij te begeven naar zoodanig gedeelte van het Duitsch grondgebied, als Uwe Exc. zal goedvinden aantewijzen. Bijaldien wij verdeeld moeten worden in de verschillende Staten van Duitschland, verzoek ik U de gunst naar het Koninkrijk Wurtemberg te worden opgezonden.

Ik geloof dat U wel aan vier officieren, aan mijn persoon verbonden, zal willen toestaan mij in mijn ongeluk te vergezellen.

Deze officieren zijn enz. . . . . .

Ieder van deze officieren zou vergezeld worden van een militair be-

diende, sedert langen tijd hun oppasser. Wat mij betreft, ik heb een schrijver en een bediende, beiden evenzeer militair.

Ik verzoek Uwer Exc. mij de maatregelen te doen kennen, die U voornemens is, ten opzichte van mijne reis, zoowel als van de personen van mijn gevolg, voorteschrijven.

Bij de conventie is niet in het bijzonder bepaald, dat de officieren de paarden, die hun eigendom zijn, kunnen behouden; maar ik geloof U te moeten berichten, dat, wat mij in het bijzonder betreft, ik twee oude paarden heb, die al mijne vermoeienissen in Italië en laatstelijk nog in Afrika en in Frankrijk gedeeld hebben. Het zijn paarden boven den leeftijd, ongeschikt voor goeden oorlogsdienst, doch ik zou wenschen ze te behouden. Ik verzoek Uwer Exc. mij te doen weten of dit vergund is en of mijne officieren een paard, dat hun in eigendom toebehoort, kunnen medenemen, voor bijzonderen dienst bij mijn persoon.

Ik heb de eer U mijn dank te betuigen voor de welwillendheid door U voortdurend betoond gedurende onze onderhandelingen, die voor mij van den pijnlijksten aard waren.

Zoodra ik uwe bedoelingen zal kennen, zullen door mij alle maatregelen worden genomen om mij daarnaar te gedragen.

Ontvang, mijnheer de Graaf, de verzekering mijner hoogachting.

De Divisie-Generaal,
(*get.*) de Wimpffen.

BIJLAGE 50.

—

Antwoord van den Generaal von Moltke op den brief van den Generaal de Wimpffen van den 3den September 1870.

Hoofdkwartier Donchery, den 3den September 1870.

Mijnheer de Generaal,

In antwoord op den brief, die U mij de eer heeft aangedaan mij heden, 3 September, toetezenden, haast ik mij U te berichten, dat ik mij gelukkig gevoel al uwe verzoeken te kunnen toestaan.

Niets verhindert derhalve, dat de Heeren Graaf van Ollone, de Luitenants Daram en des Grandchamps en de Markies de Laizer, Uwe Exc. vergezellen naar de door U gekozen verblijfplaats, en dat zij hunne bagages, rijtuigen en paarden, die hun bijzonder eigendom zijn, behouden.

Vergun mij daarbij te voegen, dat het aan U wordt overgelaten den marsch der échelons te volgen of met uwe officieren den weg over België te nemen. In het laatste geval verzoek ik slechts U bij geschrifte te verbinden U met uwe officieren naar Aken te begeven en U aldaar als krijgsgevangen bij de militaire autoriteiten te melden.

U wel mijn dank betuigende voor de voor mij zoo verplichtende woorden, die U in uwen brief hebt willen voegen, verzoek ik Uwer Excellentie overtuigd te zijn, dat ik volkomen gevoel wat de gebeurtenissen van de laatste dagen pijnlijks gehad hebben voor een Generaal, wiens langdurige militaire loopbaan mij eene hooge achting inboezemt.

Ontvang, mijnheer de Generaal, de verzekering mijner hoogachting.

(*get.*) von Moltke.

Bij dezen brief waren de volgende vrijbilletten gevoegd.

BIJLAGE 51.

—

Naar aanleiding van den hierbij gevoegden brief van den Generaal der infanterie Graaf von Moltke, Chef van den Generalen Staf der Duitsche legers, wordt aan alle Duitsche bevelhebbers bevolen, den zich als krijgsgevangen naar Duitschland begevenden Divisie-Generaal de Wimpffen, Commandant van het Fransche leger te Sedan, vergezeld van de officieren van zijn bijzonderen Staf en bedienden, vrij zijnen weg te laten volgen.

De Generaal-Majoor,
(*get.*) de Schultze.

BIJLAGE 52.

—

Bij dezen wordt bevolen vrij te laten doortrekken Zijne Excellentie den Generaal de Wimpffen, die zich, met vier officieren van zijn gevolg en bedienden, over België en Aken, van Sedan als krijgsgevangen naar Stuttgart begeeft.

BIJLAGE 53.

—

Capitulatie van Straatsburg, 28 Sept. 1870.

De Koninklijk-Pruisische Luitenant-Generaal von Werder, Commandant van het belegeringskorps van Straatsburg, door den Luitenant-Generaal Uhrich, Gouverneur van Straatsburg, aangezocht om de vijandelijkheden tegen de vesting te staken, is met dezen, met het oog op de eervolle en dappere verdediging van deze plaats, overeengekomen de volgende capitulatie te sluiten:

Art. 1. Den 28sten September 1870, te 8 uren 's morgens, ontruimt de Luitenant-Generaal Uhrich de citadel, de Austerlitzer-, Visschers- en Nationale poort. Op denzelfden tijd worden deze punten door de Duitsche troepen bezet.

Art. 2. Dienzelfden dag, te 11 uren, verlaat de Fransche bezetting, met inbegrip der mobiele en nationale gardes, de vesting door de Nationale poort, marcheert tusschen lunet 44 en redoute 37 op en legt daar de wapens neder.

Art. 3. De linietroepen en mobiele gardes zijn krijgsgevangen en marcheeren dadelijk met hunne bagage af.

De nationale garde en de franc-tireurs zijn vrij, tegen afgifte eener schriftelijke verklaring; (1) tot 11 uren voormiddags kunnen zij in de mairie de wapens afleggen. Tegen dat uur wordt aan Generaal von Werder eene naamlijst van de officieren dezer troepen overhandigd.

Art. 4. De officieren en de met dezen in rang gelijkstaande beambten van de gezamenlijke bezettingstroepen van Straatsburg, kunnen naar eene verblijfplaats hunner keuze vertrekken, wanneer zij, op hun eerewoord, eene schriftelijke verklaring (1) afgeven; het formulier daarvan is bij deze akte gevoegd.

De officieren, die deze verklaring niet afgeven, gaan met de bezetting krijgsgevangen naar Duitschland.

Alle Fransche militaire artsen blijven tot nader in functie.

Art. 5. De Luitenant-Generaal Uhrich verbindt zich, dadelijk nadat alle wapens zijn afgegeven, alle militaire en staatskassen enz., door de betrokken ambtenaren, aan de daarmede te belasten Duitsche beambten, in orde te doen overgeven.

De officieren en ambtenaren, daarmede van weerszijden belast, komen den 28sten, te 12 uren 's middags, in Straatsburg op het Broglieplein bijeen.

Deze capitulatie is gesloten en geteekend door de volgende gemachtigden: den Chef van den Generalen Staf van het belegeringskorps, Luitenant-Kolonel von Leszczynski, met den Ridmeester-Adjudant, Graaf Henckel von Donnersmark, van Duitsche zijde, — en den Kolonel Ducasse, Commandant van Straatsburg met den Luitenant-Kolonel Mangin, Onder-Directeur der artillerie, van Fransche zijde.

Voorgelezen, goedgekeurd en onderteekend.

(*get.*) von Leszczynski.
» Graaf Henckel von Donnersmark.
» Ducasse.
» Mangin.
» De protocol-schrijver Freih. von La Roche, 1ste Luitenant.

Bekrachtigd, Mundolsheim 28 September 1870.

(*get.*) von Werder, Luitenant-Generaal.

---

(1) In den Duitschen tekst staat: *gegen Revers.*

BIJLAGE 54.

—

Capitulatie-voorwaarden, waarop Chartres, open stad, den 21sten October 1870, aan de Duitschers overging.

1°. De Fransche troepen trekken binnen 2 uren af;
2°. Aan de stad wordt geen oorlogschatting in geld opgelegd;
3°. De requisities van levensmiddelen, welke het Duitsche leger noodig heeft, worden door bemiddeling van het gemeentebestuur uitgevoerd;
4°. De eigendom en de personen der burgers worden geëerbiedigd;
5°. De nationale garde levert hare wapens bij de mairie in;
6°. Het Duitsche leger rukt Chartres eerst te 4½ uur binnen.

BIJLAGE 55.

—

Capitulatie van Metz en van het Fransche leger onder den Maarschalk Bazaine.

Tusschen de ondergeteekenden, Chef van den Generalen Staf van het Fransche leger in Metz, en den Chef van den Generalen Staf van het Pruisische leger vóór Metz, beiden voorzien met volmachten van Zijne Exc. den Maarschalk Bazaine, Opperbevelhebber, en van den Opperbevelhebber Zijne Koninklijke Hoogheid Prins Friedrich Karl, wordt de volgende overeenkomst gesloten:

Art. 1. Het onder bevel van den Maarschalk Bazaine gestelde Fransche leger is krijgsgevangen.

Art. 2. De vesting en stad Metz, met alle forten, krijgsmaterieel, voorraad van elken aard en alles wat staatseigendom is, worden aan het Pruisische leger in den toestand overgegeven, waarin zich alles op het oogenblik van de onderteekening dezer overeenkomst bevindt.

Zaterdag 29 October, 's middags te 12 uren, worden de forten Saint-Quentin, Plappeville, Saint-Julien, Quelen en Saint-Privat, zoomede de Marzellenpoort (weg naar Straatsburg), aan de Pruisische troepen overgegeven. Des morgens te 10 uren van dienzelfden dag worden eenige artillerie- en ingenieur-officieren, met eenige onderofficieren, in de gemelde forten toegelaten, om de kruitmagazijnen te bezetten en de mijnen te onderzoeken ([1]).

Art. 3. De wapens, zoomede het gansche legermaterieel, bestaande in vaandels, adelaars, kanonnen, mitrailleuses, munitie enz., worden in

---

([1]) Dit geschiedde met het oog op het gebeurde bij *Laon*.

Metz en in de forten, aan militaire commissiën, die door den Maarschalk Bazaine benoemd zijn, overgelaten, om onverwijld aan Pruisische commissiën overgegeven te worden.

De troepen zonder wapens worden, volgens hunne regimenten of korpsen, in militaire orde, naar de plaatsen geleid, die voor elk korps zijn aangewezen.

De officieren kunnen daarna vrij binnen de verschanste legerplaats of naar Metz terugkeeren, onder beding zich op hun woord van eer te verbinden de plaats, zonder bevel van den Pruisischen Commandant, niet te verlaten.

De troepen worden alsdan door hunne onderofficieren naar hunne bivakplaatsen geleid. Deze soldaten zullen hun ransel, hetgeen hun toebehoort en de kamp-gereedschappen (tenten, dekens, kookgereedschap enz.) behouden.

Art. 4. Alle Generaals en officieren, zoomede de militaire beambten met officiersrang, die schriftelijk hun woord van eer geven, om tot het einde van den tegenwoordigen oorlog tegen Duitschland de wapens niet meer te dragen en op geenerlei wijze tegen de belangen van dat Rijk te zullen handelen, worden niet krijgsgevangen gemaakt. De officieren en beambten, welke deze voorwaarden aannemen, behouden hunne wapens en de voorwerpen, welke hun persoonlijk toebehooren. Als erkenning van den moed, die de troepen van het leger en van het garnizoen gedurende den veldtocht hebben bewezen, wordt bovendien aan de officieren, die aan de gevangenschap de voorkeur geven, vergund, hunne degens of sabels, zoomede alles, wat hun persoonlijk toebehoort, medetenemen.

Art. 5. De militaire artsen blijven zonder onderscheid achter om voor de verwonden te zorgen. Zij worden overeenkomstig de Conventie van Genève behandeld; geheel eveneens is het met het personeel der hospitalen.

Art. 6. Bijzondere punten, welke hoofdzakelijk de belangen der stad betreffen, worden in de aangehechte bijlage behandeld, welke gelijkelijk geldend is als dit protocol.

Art. 7. Ieder artikel, dat tot twijfel kan aanleiding geven, zal steeds ten gunste van het Fransche leger worden uitgelegd.

Gedaan in het kasteel Frescaty, den 27sten October 1870.

(*get.*) L. Jarras.
» von Stiehle.

BIJLAGE.

Art. 1. De hooge en lage burgerlijke beambten, die tot het leger of de vesting behooren en zich in Metz bevinden, kunnen aftrekken werwaarts zij willen en alles medenemen wat hun toebehoort.

Art. 2. Niemand, hij moge behooren tot de nationale garde of inwoner der stad zijn of wel daarin zijn gevlucht, zal wegens politieke of godsdienstige redenen, wegens eenigerhande deelneming aan de verdediging, of wegens aan het leger of aan het garnizoen verleende hulp, lastig gevallen worden.

Art. 3. De zieken en gewonden, die in de stad zijn gebleven, zullen alle verpleging ontvangen, welke hun toestand vordert.

Art. 4. De familiën, die door het garnizoen in Metz worden achtergelaten, zullen niet worden lastig gevallen en kunnen, evenals de civiele beambten, mede vrij aftrekken, met alles wat hun behoort.

De meubels en de goederen, welke zij, die het garnizoen van Metz hebben uitgemaakt, genoodzaakt zijn geweest achtertelaten, zullen noch geplunderd noch geconfisqueerd worden, doch blijven hun eigendom. Het zal hun vrijstaan deze zaken en goederen binnen zes maanden, van het sluiten van den vrede of hun ontslag uit de gevangenschap af gerekend, te laten afhalen.

Art. 5. De Opperbevelhebber van het Pruisische leger neemt de verplichting op zich, het toebrengen van nadeel of schade aan de personen of goederen der inwoners te verhinderen.

Op gelijke wijze zal het vermogen van het Departement, van de gemeenten, van handels- of andere vereenigingen, van burgerlijke of geestelijke lichamen, van armhuizen of van genootschappen van weldadigheid, onaangeroerd blijven.

Op geenerlei wijze zullen de rechten worden aangetast, welke de corporatiën of vereenigingen of wel de privaat-personen, op den dag van de capitulatie, volgens de van kracht zijnde Fransche wetten, bezitten of uitoefenen.

Art. 6. Tot dat einde wordt in het bijzonder vastgesteld, dat alle plaatselijke besturen, zoomede de voormelde gezelschappen, vereenigingen of lichamen, zoodanige archieven, boeken, papieren, verzamelingen en documenten van allerei aard zullen behouden, als waarvan zij zich in het bezit bevinden. Ook de notarissen, advocaten en andere rechterlijke ambtenaren zullen hunne archieven en hunne oorkonden en de stukken, die hun ter bewaring zijn gegeven, behouden.

Art. 7. De archieven, boeken en papieren, die den Staat toebehooren, zullen in het algemeen in de vesting blijven; bij het sluiten van den vrede zullen de documenten, die zich daarbij bevinden, doch op gedeelten van het land betrekking hebben, die aan Frankrijk worden teruggegeven, weder ter beschikking van Frankrijk worden gesteld.

De reglementaire bescheiden, welke tot vereffening of beoordeeling van de betalingen noodig zijn, tot rechtsquaestiën of tot vorderingen van wege derden aanleiding kunnen geven, zullen in handen blijven van zoodanige beambten of agenten, aan welke zij thans zijn toevertrouwd.

Op de bepalingen van de voorgaande paragraaf wordt hierdoor eene uitzondering gemaakt.

Art. 8. Met betrekking tot den afmarsch van de Fransche troepen uit hunne bivaks, zooals bij art. 3 van het protocol is bepaald, zal op de volgende wijze worden gehandeld:

De officieren zullen hunne troepen naar de punten en in de richting geleiden, welke zal worden aangewezen.

Aldaar aangekomen zullen zij, aan den commandant der Pruisische troepen, den staat der sterkte van de troepen, die zij aanvoeren, overgeven, waarna zij het commando aan de officieren afgeven en zich verwijderen.

Het 6de korps en de cavalerie-divisie Forton volgen den straatweg van *Thionville* tot aan *Ladonchamps.*

Het 4de korps, tusschen de forten *St.-Quentin* en *Plappeville*, op den straatweg naar *Amanvillers* marcheerend, wordt tot aan de Pruisische liniën gevoerd.

De garde, de algemeene artillerie-reserve, de genie-compagnie en de voerwezen-trein van het groote hoofdkwartier nemen, langs den spoorwegdam trekkend, den straatweg naar *Nancy* tot *Tournebride.*

Het 2de korps, met de divisie Laveaucoupet en de brigade Lapasset, die daartoe behooren, rukt langs den straatweg naar *Magny sur Seille* en houdt bij de hoeve *St.-Thiébault* halt.

De mobiele garde van Metz en alle andere troepen van het garnizoen, met uitzondering van de divisie Laveaucoupet, volgen den straatweg naar *Straatsburg* tot *Grigy.*

Eindelijk marcheert het 3de korps op den straatweg naar *Saarbrücken* tot de hoeve *Belle-croix.*

Gedaan in het kasteel Frescaty, den 27sten October 1870.

(*get.*) v. Stiehle.
» Jarras.

BIJLAGE 56.

—

Procesverbaal van den krijgsraad, waarin de capitulatie van het Fransche Rijnleger en de vesting Metz is goedgekeurd.

Deze militaire conventie werd aangenomen door den krijgsraad van Metz, waarvan het volgende procesverbaal:

Procesverbaal der zitting van 28 October.

Den 28sten October 1870, te 8½ uur des morgens, waren in raadsvergadering onder het voorzitterschap van den Maarschalk Bazaine, aan zijn hoofdkwartier, vereenigd, de heeren commandanten der legerkorpsen en de commandanten der speciale wapens, ten einde de lezing aantehooren van de conventie, den 27sten October 1870, geteekend op het kasteel van Frescaty, nabij Metz, door den Heer Generaal, Chef van den Generalen Staf van het leger, daartoe voorzien van de volmacht van den Heer Maarschalk Bazaine en van alle leden van den raad, welke hem in de zitting van den 26sten October, des morgens, zijn verleend.

De Generaal Jarras heeft gemeld document, zoomede het daaraan

gehecht bijvoegsel, voorgelezen, en, na toelichting, die gevraagd en gegeven is omtrent de bedoeling en de gevolgen van sommige artikelen, heeft de raad erkend, dat zijn gemachtigde gebruik had gemaakt van de ruime instructiën, die hij had ontvangen, op zoodanige bevredigende wijze als de toestand van het leger medebracht, en heeft hij zijne goedkeuring gegeven aan het protocol en aan het aanhangsel daarvan.

(*get.*) Maarschalk Canrobert, Commandant 6de korps.
» » Leboeuf, » 3de »
» Generaal Ladmirault, » 4de »
» » Frossard, » 2de »
» » Desvaux, tijdelijk » van de Keiz. garde.
» » Soleille, » en Chef der artillerie.
» » Coffinières de Nordeck, Commandant van Metz en Commandant en Chef der Genie van het leger.
» Intendant Lebrun, Intendant-Generaal van het leger.
» Divisie-Generaal Jarras, Chef van den Generalen Staf van het leger.
» Generaal Changarnier.
» Maarschalk Bazaine, Opperbevelhebber van het Rijnleger.

BIJLAGE 57.

—

Capitulatie van Verdun, 9 November 1870.

Akte van overgaaf.

Daar de stad Verdun, nadat zij moedig drie bombardementen heeft doorstaan, waarvan het laatste 52 uren duurde, nu opnieuw door eene overmacht wordt bedreigd, namelijk van 15000 man (waaronder 2000 man artillerie) en 140 stukken geschut van groot kaliber, zonder het veldgeschut mede te rekenen, ieder stuk met munitie voor 1000 schoten uitgerust — schijnt alle langere wederstand onmogelijk, vooral na de overgaaf van Metz. Op dien grond, zoomede om nutteloos bloedvergieten en de vernieling der stad te voorkomen, is tusschen de ondergeteekenden, Generaal Baron Guèrlin de Waldersbach, oppercommandant van de vesting Verdun, en den Generaal-Majoor von Gayl, bevelhebber van de Pruisische troepen voor die vesting, de volgende overeenkomst gesloten:

Art. 1. De vesting en stad Verdun, met alle krijgsmaterieel, voorraad van allerlei aard, archieven en allen staatseigendom, worden den Heer Generaal von Gayl, den 9den November, in den toestand, in welken zij zich tijdens de onderteekening van deze conventie bevinden, overgegeven, onder uitdrukkelijke voorwaarde, dat zij, na het sluiten van den vrede, aan Frankrijk worden teruggegeven. Op Woensdag, den

9den November 1870, te 10 uren 's morgens, worden de vesting en de citadel van Verdun aan de Pruisische troepen overgegeven.

Op dat uur worden de artillerie- en ingenieur-officieren, met eenige onderofficieren, in de vesting toegelaten, om de buskruit-magazijnen te bezetten en de mijnen te ledigen.

Art. 2. Het garnizoen is krijgsgevangen; de mobiele gardes, die in Verdun zijn geboren, en de daar woonachtige nationale gardes, zullen echter, nadat zij ontwapend zijn geworden, vrij zijn; ook zal geen van de verdedigers van Verdun worden lastig gevallen.

De gendarmerie zal, na overgave van hare wapens, vrij zijn en behoudt hare paarden.

De meester-werklieden der korpsen worden niet als soldaten beschouwd en zijn mede vrij.

Art. 3. De wapens, zoomede het gansche materieel, bestaande uit kanonnen, paarden, krijgskassen, legerbagages, munitie enz., worden in Verdun in handen gesteld van eene commissie, benoemd door den commandeerenden Generaal, door welke commissie ze onverwijld aan de Pruisische commissarissen worden uitgeleverd, om bij het sluiten van den vrede aan Frankrijk teruggegeven te worden. De troepen worden, zonder wapens en korpsgewijze afgedeeld, in orde naar de plaats geleid, die voor elk korps is aangewezen. Zij behouden hun ransels en eigendom.

De officieren keeren daarna vrij in de stad Verdun terug, onder beding, dat zij op hun woord van eer beloven de stad, zonder machtiging van den Pruisischen commandant, niet te zullen verlaten.

Art. 4. De officieren en die met hen gelijkstaan, welke zich, door eene schriftelijke verklaring, op hun woord van eer verbinden gedurende den tegenwoordigen oorlog niet tegen Duitschland de wapens te dragen, noch tegen de belangen van Duitschland te handelen, worden niet krijgsgevangen gemaakt.

De officieren en die met hen gelijkstaan, welke de krijgsgevangenschap kiezen en zich op hun woord van eer verbinden zich op een bepaalden dag op eene aangewezen plaats te zullen bevinden, kunnen zich afzonderlijk derwaarts begeven. Zoowel dezen als genen behouden hunne wapens, bagage en paarden.

Art. 5. De militaire artsen blijven achter om voor de verwonden te zorgen; zij worden ingevolge de bepalingen van de Conventie van Genève behandeld, eveneens het personeel der hospitalen.

Art. 6. De stad Verdun wordt van het betalen van elke oorlogscontributie of van geld-requisities verschoond.. Personen, eigendommen, burgerlijke en godsdienstige inrichtingen, worden geëerbiedigd. De troepen zullen, zooveel mogelijk, in militaire gebouwen ondergebracht worden, met uitzondering van de gevallen, dat een buitengewoon groot getal troepen Verdun doortrekt.

Art. 7. Aan alle openbare ambten, aan de burgerlijke en handelsgerechtshoven, aan het notariaat, aan den handel en aan de industrie, wordt vrije uitoefening gelaten.

Art. 8. Enkele vraagpunten, die zich mochten voordoen, worden opgelost in een aanhangsel, dat gelijke kracht zal bezitten als deze conventie.

(*get.*) enz.

BIJLAGE 58.

—

Brief van den Generaal von Werder omtrent de vrijschutters.

Aan den Commandant van het vrijkorps der Vogezen, den Eerwaarden Heer Bourrias, te Nuits.

Ik ontvang daar zooeven uw geëerden van heden, en antwoord te dien opzichte, dat geen enkel bevel is gegeven om iemand te fusilleeren, vooral niet gevangenen, al mochten zij tot een vrijkorps behooren.

Dadelijk heb ik een onderzoek dienaangaande bevolen. Echter moet ik doen opmerken, dat met *de boeren*, *die niet als militairen zijn gekleed*, korte wetten wordt gemaakt en dat zij worden doodgeschoten, als zij op onze soldaten hebben gevuurd.

(*get.*) von Werder.

BIJLAGE 59.

—

Proclamatie van de Duitsche bevelhebbers, waarbij de gemeenten met brandstichting en bombardement worden bedreigd, voor het verleenen van schuilplaats aan *franc-tireurs.*

Aan de inwoners wordt de volgende proclamatie van den Opperbevelhebber van het 2de Duitsche legerkorps, van den 31sten Augustus 1870, in herinnering gebracht.

De Opperbevelhebber van het 2de Duitsche leger maakt bij het tegenwoordig besluit bekend, dat ieder, die geen deel uitmaakt van het geregeld Fransche leger noch van de mobiele nationale garde, en met een wapen wordt bevonden, al draagt hij den naam van *franc-tireur* of wel een anderen, van het oogenblik, dat hij op heeterdaad van vijandelijkheid tegen onze troepen wordt gevat, als verrader wordt beschouwd en, zonder vorm van proces, opgehangen of gefusilleerd.

Ik waarschuw de bewoners van het land, dat volgens de oorlogswet alle gemeenten, op wier grondgebied voorschreven misdrijven worden gepleegd, daarvoor verantwoordelijk zijn.

De maires van de omliggende plaatsen moeten den dichtstbijzijnden Pruisischen detachements-commandant waarschuwen, zoodra de *franc-tireurs* zich in hunne gemeenten vertoonen.

Volgens dezelfde wet worden alle huizen en dorpen, die aan de *franc-tireurs* schuilplaats verleenen, zonder dat de maires voormeld bericht hebben gegeven, alsmede die vanwaar de Duitsche troepen worden aangevallen, verbrand of gebombardeerd.

De gemeenten zijn bovendien verantwoordelijk voor de schaden op hun grondgebied veroorzaakt aan de telegraaflijnen, spoorwegen, bruggen en kanalen. Eene schatting zal haar worden opgelegd. Bij wanbetaling worden zij met brandstichting bedreigd.

Boulzicourt, den 10den December 1870.

De Generaal-Majoor, Commandant van de
3de reserve-divisie,
(*get.*) Wenden.

BIJLAGE 60.

Decreet van den Koning van Pruisen, van den 15den December 1870, houdende verbod aan de inwoners van den Elzas en Lotharingen, om die streken te verlaten.

Wij Wilhelm, Koning van Pruisen, bevelen, voor wat betreft de Generale Gouvernementen van den Elzas en van Lotharingen, het volgende:

Art. 1. Hij, die zich bij de Fransche strijdkrachten voegt, wordt gestraft met verbeurdverklaring van zijne tegenwoordige en toekomende goederen en verbanning voor 10 jaren.

Art. 2. De veroordeeling geschiedt bij besluit van onzen Gouverneur-Generaal, dat, drie dagen na afkondiging in het officieel gedeelte van het dagblad van dit Generaal-Gouvernement, in werking treedt en door de burgerlijke en militaire autoriteiten moet worden uitgevoerd.

Art. 3. Elke betaling of uitkeering, die later aan de veroordeelden geschiedt, wordt voor nul en geéner waarde beschouwd.

Art. 4. Elke schenking onder de levenden en na overlijden, welke de veroordeelde na dit decreet doet, voor zooveel betreft zijne bezitting of gedeelten daarvan, zijn nul en van geener waarde.

Art. 5. Ieder, die zijn domicilie wil verlaten, moet daartoe vergunning verzoeken aan den prefect, bij geschrift, waarin het doel van zijn vertrek moet zijn vermeld. Ieder die, zonder vergunning, meer dan acht dagen zijn domicilie heeft verlaten, wordt rechtens ondersteld zich bij de Fransche legers te hebben gevoegd. Deze onderstelling is genoegzaam om de veroordeeling ten gevolge te hebben.

Art. 6. De prefecten zullen presentielijsten van alle mannelijke inwoners opmaken en controleeren.

Art. 7. De opbrengst van de verbeurdverklaring wordt gestort in de kas van het Generaal-Gouvernement.

Art. 8. Het terugkeeren uit de verbanning wordt volgens art. 33 van den *Code pénal* gestraft.

Art. 9. Dit decreet treedt in werking op den dag van afkondiging.

Gedaan in het Hoofdkwartier te Versailles, den 15den December 1870.

(*get.*) Wilhelm.
(*get.*) von Bismarck. (*get.*) von Roon.

Bijlage 61.

—

Duitsche berichten omtrent de klachten, door Graaf von Bismarck bij nota, December 1870, bij de Luxemburgsche regeering ingebracht, over het niet handhaven harer neutraliteit.

Pruisen, het transport zijner gewonden over Luxemburgsch gebied, in belang der menschelijkheid, noodzakelijk achtende, deed daarvan afstand, omdat Frankrijk er zich tegen verklaarde. Het liet zich van zijne neutrale houding niet afbrengen, toen een gedeelte van de bevolking van het Groothertogdom, in woord en daad, tegen de Duitsche ambtenaren en reizigers vijandelijke handelingen pleegde.

Nachtelijke spoortreinen van Luxemburg werden gebezigd tot provianddeering van de door Fransche troepen bezette, maar door een Duitsch korps ingesloten vesting Thionville. Daardoor werd de schending van de neutraliteit van Luxemburg op openbare wijze aan den dag gelegd.

De proviand-treinen werden dagen lang in het geheim voorbereid en, in overleg met den commandant van de belegerde vesting, die tot de ontvangst bijzondere militaire maatregelen moest nemen, door de linie der insluitingstroepen geëxpedieerd.

De daartoe vereischte voorbereiding in Luxemburg was zonder toelating, zoo niet medewerking, van de Groothertogelijke spoorweg- en politiebeambten niet uitvoerbaar.

In weerwil van deze zware schending van de Luxemburgsche neutraliteit, wilde de Koninklijke regeering uit deze neutraliteitsschending geen gevolgtrekkingen maken. Zij vergenoegde er zich mede, bij de regeering van het Groothertogdom bezwaren intebrengen en op de gevolgen te wijzen, die uit zulk eene handelwijze moesten voortvloeien.

De bewering, dat het bestuur van de bij deze treinen betrokkene Ooster-spoorwegmaatschappij zich sedert verschillende jaren in Fransche handen heeft bevonden en dat derhalve de Groothertogelijke regeering voor de gevolgen van de handelingen van genoemde maatschappij niet

verantwoordelijk kan gesteld worden, is zóó weinig gegrond, dat, juist omgekeerd, uit deze eigenaardige positie de verplichting van het Luxemburgsche gouvernement in verhoogde mate bestond, om allerstrengst toezicht te houden op het spoorwegverkeer met Frankrijk. In goed vertrouwen hierop was de spoorweg van Luxemburg naar Thionville niet door de belegeraars, tot vermindering van den toevoer van proviand, opgebroken.

De Groothertogelijke regeering heeft haar leedwezen over deze gebeurtenissen te kennen gegeven, maar geen maatregelen genomen om de verdere, in steeds grooteren omvang optredende schendingen van de neutraliteit tegenover Duitschland, op krachtdadige wijze te keer te gaan.

Na de capitulatie van Metz trekken vele gevluchte Fransche soldaten en officieren door het Groothertogdom om naar Frankrijk terugtekeeren. In Luxemburg zelf bestaat, onder leiding van den Franschen viceconsul, een bureel op het station, waarin reeds duizenden van gevluchte soldaten van ondersteuning en van passen voorzien werden, om den marsch naar Frankrijk te kunnen voortzetten en in de Noord-armee dienst te nemen. De Fransche gevluchte soldaten werden noch geïnterneerd, noch verhinderd naar Frankrijk terugtekeeren.

Daar in deze voorvallen eene toenemende schending der neutraliteit van het Groothertogdom tegenover een naburigen Staat is gelegen, tot welker handhaving de Groothertogelijke regeering, door het verdrag van 11 Mei 1867, uitdrukkelijk verplicht is geworden, zoo heeft de Koninklijke regeering daarin eene terzijdestelling van de voorwaarden moeten zien, waaronder zij, in het genoemde verdrag, zich tot de erkenning van de neutraliteit van Luxemburg bereid verklaarde.

De Koninklijke regeering heeft dientengevolge, op bevel van Z. M. den Koning, hare vertegenwoordigers bij de onderteekenaars van het verdrag van 11 Mei 1867, door een besluit van 3 December, aangewezen, onder nadere uiteenzetting van de omstandigheden, de verklaring te overhandigen, dat Pruisen zich, bij de militaire operatiën van de Duitsche legers en bij de maatregelen tot beveiliging van de Duitsche troepen, tegen de nadeelen, welke hun van Luxemburg uit zouden kunnen worden toegevoegd, door geen inachtneming van de neutraliteit van het Groothertogdom meer geboden kan achten, en dat de Koninklijke regeering zich de vervolging van hare aanspraken, tegenover het Groothertogdom Luxemburg, wegens de door niet-handhaving van de neutraliteit toegevoegde schade, voorbehoudt.

ANTWOORD VAN LUXEMBURG.

De Luxemburgsche regeering weet slechts van één proviandtrein, die, in den nacht van den 24sten op den 25sten September, over België, uit een ander land bevracht, naar Frankrijk werd gezonden, ofschoon de Pruisische voorposten op de grenzen het hadden kunnen beletten.

Daarentegen wist de Luxemburgsche regeering zeer bepaald van duizende proviandtreinen, inhoudende levensmiddelen voor het Duitsche leger, die in Luxemburgsche wagons waren getransporteerd, terwijl het grootste gedeelte daarvan, tot groot nadeel van den handel, nog niet teruggegeven is, maar nog gebruikt wordt tot vervoer van Duitsche troepen en ammunitie.

De werkzaamheden van den Franschen consul bestonden alleen in ondersteuning te verleenen aan hulpbehoevende Franschen, die vervolgens naar een ander neutraal land, België, reisden.

Dec. 1870.

BIJLAGE 62.

Communiqué van den Noord-Duitschen Bondskanselier, in dato 12 Januari 1871, aan de onzijdige Staten, waarbij het intrekken van het besluit omtrent het eerbiedigen ter zee van Franschen particulieren eigendom werd aangekondigd.

De handelingen van Frankrijk ten aanzien van onze handelsvloot noodzaken ons onze verklaring, bij den aanvang van den oorlog gedaan, intetrekken, volgens welke wij er van afgezien hebben op Fransche handelsvaartuigen jacht te maken en ze te nemen.

Overwegende dat, ten gevolge van onze gezegde aanhouding, eigendom van onzijdige Staten zich op die schepen kon bevinden, zullen wij aan gemelden maatregel niet dan na verloop van vier weken uitvoering geven.

BIJLAGE 63.

Brief door het Korps-diplomatiek aan den Kanselier van den Noord-Duitschen Bond gericht, nopens het bombardement van Parijs.

Aan Zijne Exc. den Graaf von Bismarck Schönhausen, Kanselier van den Noord-Duitschen Bond, te Versailles.

Mijnheer de Graaf,

Sedert verscheidene dagen zijn eene menigte bommen uitgaande van de plaatsen door de aanvallende troepen bezet, tot het binnenste van Parijs neergevallen. Vrouwen, kinderen en zieken zijn getroffen.

Onder de slachtoffers behooren verscheidene tot de onzijdige Staten. Het leven en de eigendom van de personen van alle nationaliteiten, te Parijs gevestigd, bevinden zich aanhoudend in gevaar.

Deze feiten hebben plaats gehad zonder dat de ondergeteekenden, waarvan het meerendeel in dit oogenblik geen andere taak te Parijs heeft te vervullen, dan te waken voor de veiligheid en de belangen hunner landgenooten, door eene voorafgegane aankondiging in staat zijn gesteld deze te behoeden voor de gevaren, waarmede zij zijn bedreigd, en waaraan zij, om redenen van overmacht (*force majeure*), met name de moeielijkheden door de oorlogvoerende partijen voor hun vertrek in den weg gelegd, verhinderd zijn geweest zich te onttrekken.

Met het oog op gebeurtenissen van zulk een ernstig karakter, hebben de leden van het Korps-diplomatiek, te Parijs tegenwoordig — waarbij zich, bij afwezigheid van hunne respectieve ambassades en legatiën, de ondergeteekende consulaire leden hebben gevoegd, — het noodig geoordeeld, in het besef van hunne verantwoordelijkheid jegens hunne regeeringen, en doordrongen van de plichten die voor hunne landgenooten op hen rusten, met elkander te overleggen omtrent het besluit, dat genomen dient te worden.

Deze beraadslagingen hebben de ondergeteekenden met algemeene stemmen doen besluiten: het verzoek te doen, dat, in overeenstemming met de beginselen en de gebruiken door het volkenrecht erkend, maatregelen mogen worden genomen, waardoor hunne landgenooten in de gelegenheid worden gesteld zich met hunne personen en goederen in veiligheid te brengen.

Met vertrouwen de hoop uitsprekende, dat Uwe Exc. bij de militaire gezagvoerders wel in dezen zin uwe tusschenkomst zal willen verleenen, maken de ondergeteekenden van deze gelegenheid gebruik om u te verzoeken, mijnheer de Graaf, de betuiging van hunne bijzondere hoogachting aantenemen.

Parijs, den 13den Januari 1871.

(Volgen de namen van alle leden, waaronder ook dien van den Heer Vashburne, Gezant van de Vereenigde Staten van Noord-Amerika.)

BIJLAGE 64.

—

Requisitie van arbeiders door den Duitschen prefect van het departement van de Meurthe, tot herstel van de spoorwegbrug bij Fontenay, den 23sten Januari 1871.

Wij, Prefect van de Meurthe;

Overwegende, dat na 500 arbeiders te hebben gerequireerd, tot het uitvoeren van een werk dat geen uitstel gedoogt, deze niet op onze bevelen zijn opgedaagd;

Besluiten:

1°. Zoolang deze 500 werklieden zich niet op hun post hebben begeven, zijn alle openbare werkzaamheden in het departement van de Meurthe geschorst; derhalve zijn verboden alle werkzaamheden in fabrieken, opruimen van straatvuilnis, arbeid aan straten, wegen of gebouwen, en anderen arbeid van publiek nut.

2°. Elke particuliere werkplaats, die aan meer dan tien arbeiders werk verschaft, wordt van heden af gesloten, op dezelfde voorwaarden als de voormelde werkzaamheden; derhalve zijn alle werkplaatsen van timmerlieden, schrijnwerkers, metselaars en opperlui gesloten en worden alle werkzaamheden in mijnen en fabrieken geschorst.

3°. Het wordt aan de eigenaars, ondernemers en fabrikanten, waarvan de werkzaamheden zijn geschorst, verboden, voorttegaan met het betalen van hun werkvolk.

Aan ieder ondernemer, eigenaar of fabrikant, die in strijd met voormelde bepalingen handelt, wordt eene boete van 10 000 tot 50 000 francs opgelegd, voor elken dag waarop hij doet werken en voor elke volbrachte betaling.

Dit besluit wordt ingetrokken, zoodra de 500 arbeiders, waarvan sprake is, zich op hun post bevinden. Aan ieder van deze wordt een daggeld van 3 francs betaald.

De Prefect,
(*get.*) Graaf Renard.

BIJLAGE 65.

—

Gestrenge strafbedreiging door den Duitschen prefect van de Meurthe, in den namiddag van den 23sten Januari 1871, op het niet voldoen aan de requisitie van persoonlijke diensten.

De Heer Prefect van de Meurthe heeft zooeven aan den maire van Nancy het volgend uitdrukkelijk bevel doen toekomen:

Indien zich morgen, Dinsdag 24 Januari, te 12 uren, geen 500 werklieden, uit de timmerwerven van de stad, aan het stationsgebouw bevinden, worden eerst de opzichters en vervolgens een zeker getal werklieden gevat en op de plaats gefusilleerd.

Nancy, 23 Januari, 's avonds te 4 uren.

BIJLAGE 66.

—

Capitulatie van Parijs met wapenstilstand, 28 Januari 1871.

Overeenkomst.

Tusschen den Heer Graaf von Bismarck, Duitsch Bondskanselier, handelende in naam van Zijne Majesteit den Keizer van Duitschland en Koning van Pruisen, en den Heer Jules Favre, Minister van Buitenlandsche Zaken van de regeering der Nationale Verdediging — beiden van regelmatige volmachten voorzien, — zijn de volgende bepalingen gemaakt.

Art. 1. Een algemeene wapenstilstand, over de geheele militaire operatielinie, treedt voor Parijs nog heden, voor de departementen binnen drie dagen in. De wapenstilstand duurt, te rekenen van heden af, een-en-twintig dagen, zoodat, uitgenomen ingeval van verlenging, deze overal den 19den Februari, des middags te 12 uren, eindigt.

De legers der oorlogvoerenden behouden hunne wederzijdsche stellingen, die door eene demarcatielijn gescheiden worden. Deze gaat van Pont-l'Evèque, langs het departement Calvados, uit; wendt zich alsdan naar Lignières, ten noordoosten van het departement Mayenne, tusschen Briouze en Fromentel; raakt het departement Mayenne bij Lignières; volgt de grenzen, welke dit departement scheidt van het departement Orne-et-Sarthe, tot ten noorden van Morannes, en gaat zoodanig voort, dat zij aan de Duitsche bezetting de departementen Sarthe, Indre-et-Loire, Loire-et-Cher, Loiret en Yonne overlaat, tot het punt waar, oostelijk van Quaré-les-Tombes, de departementen Côte-d'Or, Nièvre en Yonne elkander raken. Van dit punt af wordt de verdere bepaling van den loop der lijn voorbehouden, tot de contracteerende partijen omtrent den tegenwoordigen stand der oorlogsoperatiën in de departementen Côte-d'or, Doubs en Jura, onderricht zijn. In elk geval zal die lijn het gebied dezer drie departementen doorsnijden, en zal aan de Duitsche bezetting het gedeelte ten noorden van de lijn worden overgelaten. De departementen Nord en Pas-de-Calais, de vestingen Givet en Langres, met een rayon van 10 kilometers, en het schiereiland Havre, tot aan eene lijn van Etretat naar St.-Romain, blijven van Duitsche bezetting vrij. De beide oorlogvoerende legers en wederzijdsche voor-

posten, blijven 10 kilometers van de scheidslijn verwijderd. Ieder der beide legers behoudt zich het recht voor zijn gezag, in het gebied dat het heeft bezet, te doen eerbiedigen, en daartoe de middelen aantewenden, die zijn bevelhebbers noodig achten. De wapenstilstand wordt evenzeer op de strijdkrachten ter zee van beide landen toegepast; de meridiaan van Duinkerken wordt als demarcatielijn aangenomen. Westelijk van die lijn blijft de Fransche vloot en oostelijk daarvan trekken zich de Duitsche oorlogschepen, die zich in de westelijke wateren bevinden, terug, zoodra zij van de overeenkomst bericht kunnen ontvangen. De prijzen, na het sluiten en vóór de bekendmaking van den wapenstilstand gemaakt, worden teruggegeven, evenzeer de gevangenen, welke in dien tusschentijd wederzijds bij de gevechten gemaakt worden. De oorlogsoperatiën in de departementen Doubs, Jura en Côte-d'Or, zoomede de belegering van Belfort, worden voortgezet, onafhankelijk van den wapenstilstand, tot het oogenblik, waarop men zich verstaan zal hebben omtrent de demarcatielijn, waarvan de loop door de drie genoemde departementen later zou worden bepaald.

Art. 2. De hiervoren besproken wapenstilstand heeft tot doel, de regeering der Nationale Verdediging in de gelegenheid te stellen eene vrij gekozene vertegenwoordiging bijeenteroepen, welke de vraag zal beslissen of de oorlog voortgezet, of onder welke voorwaarden de vrede gesloten zal worden. De vertegenwoordiging komt te Bordeaux bijeen. Al hetgeen strekken kan om de keuze en het bijeenkomen der afgevaardigden gemakkelijk te maken, wordt van de zijde der Bevelhebbers van de Duitsche legers gewaarborgd.

Art. 3. Door de Fransche autoriteiten worden alle buitenforten van Parijs, zoomede het oorlogsmaterieel, aan het Duitsche leger overgegeven. De gemeenten en huizen, die buiten de linie der forten of tusschen deze liggen, kunnen door de Duitsche troepen bezet worden tot aan eene lijn, door de Fransche commissarissen aftebakenen. Het terrein, gelegen tusschen deze lijn en de bevestigde omwalling van Parijs, is voor de gewapende strijdkrachten van beide partijen verboden. De wijze waarop de forten worden overgegeven, en het trekken van gemelde lijn, zullen het onderwerp uitmaken van een bij deze overeenkomst te voegen protocol.

Art. 4. Gedurende den wapenstilstand zal het Duitsche leger niet binnen Parijs komen.

Art. 5. De omwalling wordt ontwapend; de affuiten worden in een der door de Duitsche gevolmachtigden aantewijzen fort overgebracht.

Art. 6. De bezetting (linietroepen, mobiele gardes, zeelieden) van Parijs en der forten is krijgsgevangen, behoudens eene divisie van 12 000 man, welke de militaire gezaghebbers in Parijs voor den dienst binnen de stad behouden. De krijgsgevangen troepen geven hunne wapens af, welke op aangewezen plaatsen verzameld en bijeengebracht afgeleverd worden. Deze troepen blijven in de stad en mogen, gedurende den wa-

penstilstand, den binnenomtrek van Parijs niet overschrijden. De Fransche gezaghebbers zijn verplicht te waken, dat ieder, die tot het leger of de mobiele garde behoort, binnen de stad blijve. Van de namen der krijgsgevangen officieren zal eene lijst aan de Duitsche gezaghebbers worden uitgereikt. Bij het eindigen van den wapenstilstand behooren zich alle militairen, die tot het Parijsche leger behooren, als krijgsgevangen van het Duitsche leger te stellen, wanneer de vrede alsdan nog niet mocht gesloten zijn. De krijgsgevangen officieren behouden hunne wapens.

Art. 7. De nationale garde behoudt hare wapens en voorziet in de bewaking van Parijs en de handhaving der orde, zoomede de gendarmerie en soortgelijke troepen, welke tot stadsdienst worden gebezigd, zooals de republikeinsche garde, de tolbeambten en de pompiers. Deze categorie mag het getal van 3500 man niet te boven gaan. Alle korpsen *franc-tireurs* worden op bevel der Fransche regeering ontbonden.

Art. 8. Dadelijk na onderteekening dezer akte en vóór het inbezitnemen der forten, zullen de Opperbevelhebbers der Duitsche legers aan gemachtigden alles toestaan, wat strekken kan om, zoowel in de departementen als in het buitenland, de proviandeering voortebereiden en de levensmiddelen, voor de stad bestemd, te doen opzenden.

Art. 9. Na de overgave der forten en de ontwapening van den binnenomtrek en der bezetting (artt. 5 en 6), wordt de proviandeering van Parijs langs de spoorwegen en rivieren vrijgelaten. De tot dat doel bestemde levensmiddelen mogen niet genomen worden uit het gebied, door de Duitschers bezet. De Fransche regeering verbindt zich deze te zoeken buiten de demarcatielijn, welke de Duitsche troepen omgeeft, tenzij tot het tegendeel verlof is gegeven.

Art. 10. Wie Parijs wil verlaten, moet voorzien zijn van een regelmatigen verlofpas van de Fransche militaire gezagvoerders, met het visum der Duitsche voorposten. Deze passen en visa worden rechtens verstrekt aan de candidaten, die zich in de provinciën verkiesbaar stellen, en de afgevaardigden. Het verkeer is ook voor de personen, die van een pas zijn voorzien, slechts toegestaan van 's morgens 6 uren tot 's avonds 6 uren.

Art. 11. Parijs betaalt eene stedelijke oorlogsschatting van 200 millioen francs, en wel vóór den 14den dag van den wapenstilstand. De wijze van betaling wordt door eene gemengde Duitsch-Fransche commissie geregeld.

Art. 12. Gedurende den wapenstilstand mag van openbare waarden, die tot betaling der schattingen kunnen strekken, niets worden verwijderd.

Art 13. Gedurende den wapenstilstand mogen in Parijs geen wapens en munitiën, of grondstoffen, die tot hunne fabricage dienen, worden ingevoerd.

Art. 14. Onmiddellijk wordt overgegaan tot uitwisseling van alle krijgsgevangenen, door het Fransche leger sedert het begin van den

oorlog gemaakt. Tot dat doel stellen de Fransche gezaghebbers, zoodra mogelijk, naamlijsten van de Duitsche krijgsgevangenen aan de Duitsche militaire gezaghebbers te Amiëns, Mans, Orleans en Vesoul ter hand. De vrijlating der Duitsche krijgsgevangenen geschiedt in de plaatsen, die het dichtst nabij de grenzen liggen. De Duitsche overheid stelt, binnen den kortsten tijd, terzelfder plaatse, daar tegenover een gelijk aantal Fransche krijgsgevangenen van dezelfde graden. De uitwisseling heeft ook betrekking op gevangenen uit den burgerstand, op Duitsche koopvaardij-kapiteins en op de in Duitschland geïnterneerde Fransche burger-gevangenen.

Art. 15. Een postdienst voor niet verzegelde brieven wordt, door tusschenkomst van het hoofdkwartier te Versailles, tusschen Parijs en de departementen toegestaan.

Tot getuigenis hiervan hebben de ondergeteekenden de tegenwoordige overeenkomst met hunne handteekeningen en zegel voorzien.

Gedaan te Versailles, den 28sten Januari 1871.

(*get.*) von Bismarck.
» Favre.

BIJLAGE 67.

—

Conventie van Ferrières ([1]) en voorwaarden van toelating van het Fransche leger, onder den Generaal Clinchant, op Zwitsersch grondgebied.

Tusschen den heer Generaal Herzog, Opperbevelhebber van het leger van den Zwitserschen Bond, en den heer Generaal Clinchant, Opperbevelhebber van het eerste Fransche leger, is het volgende overeengekomen:

1°. Het Fransche leger, verzoekende op het Zwitsersch grondgebied overtegaan, legt daar binnenkomende, zijne wapens, equipementstukken en mnnitie af;

([1]) Zie de instructie van 1 Februari 1871 van den Bondsraad, omtrent het logies, de voeding, soldij enz. der Fransche geïnterneerden, alsmede de dienstregeling in détail, in de *Revue militaire Suisse* 1872, n°. 2 (*supplement*).

1°. De Generaals konden verblijf *kiezen*, behalve in de grenskantons; 2°. de overige officieren werden geïnterneerd te Zürich, Luzern, St.-Gallen, Baden, Interlaken en Freiburg; 3°. de officieren zorgen voor hun logement en voeding; staf-officieren ontvangen 6 francs, subalterne officieren, de kapiteins daaronder begrepen, 4 francs daags. De geïnterneerden ontvangen de gewone voeding van den Zwitserschen soldaat en 25 centimes soldij. — Gemiddeld hebben de uitgaven, fournituren, transportmiddelen, geneeskundige verzorging enz. daarbij gerekend, met officieren, ambulancen, paarden enz., fr. 1,73 per hoofd en per dag bedragen.

2°. Deze wapens, equipementstukken en munitie, zullen aan Frankrijk worden teruggegeven na den vrede en na de eindregeling der uitgaven, welke aan Zwitserland, ten gevolge van het verblijf der Fransche troepen, worden veroorzaakt;

3°. Eveneens zal met het materieel en de munitie der artillerie gehandeld worden;

4°. De paarden, wapens en goederen van de officieren worden te hunner beschikking gelaten;

5°. Ten aanzien van de troepenpaarden zullen nadere beschikkingen worden genomen;

6°. De wagens, met vivres en bagages keeren, na hun inhoud te hebben afgeladen, onverwijld met paarden en geleiders weder naar Frankrijk terug;

7°. De wagens met geld en de postrijtuigen zullen, met hun inhoud, aan den Zwitserschen Bond worden afgegeven, die daarvan bij de regeling der uitgaven rekening zal houden;

8°. De uitvoering dezer beschikkingen zal plaats hebben in tegenwoordigheid van Fransche en Zwitsersche officieren, die daartoe zullen worden aangewezen;

9°. Zwitserland behoudt zich voor de plaatsen aantewijzen, waar de officieren en de troepen zullen worden geïnterneerd;

10°. Het komt den Bondsraad toe détailvoorschriften te geven, bestemd om deze conventie aantevullen.

In triplo opgemaakt te Ferrières, den 1sten Februari 1871.

(*get.*) Hans Herzog, Generaal.
» Clinchant.

BIJLAGE 68.

—

Brief van Graaf von Bismarck aan Graaf Renard, Prefect van de Meurthe, omtrent den wapenstilstand en de oorlogsschattingen.

Versailles, 7 Februari 1871.

Mijnheer de Prefect,

Ik haast mij, op uw brief van den 4den Februari, te antwoorden dat de wapenstilstand in geen enkel opzicht heeft doen afzien van de verschuldigde belastingen en schattingen, zoodat de uitvoering onzer bevelen van den 21sten Januari in geenerlei opzicht is gewijzigd.

De eenigste wijziging, die de wapenstilstand heeft veroorzaakt, is, dat gedurende dien tijd de uitvoering van maatregelen, betreffende het in brandsteken en doen fusilleeren, door het zenden van een talrijk

garnizoen kan worden voorafgegaan, wanneer er troepen beschikbaar zijn, of door het inhechtenisnemen van den maire en notabelen.

De uitlegging van den wapenstilstand is zóó eenvoudig en buiten eenigen twijfel, dat het overbodig is daaromtrent met den Heer Jules Favre in overleg te treden.

(*get.*) Graaf von Bismarck.

Bijlage 69.

—

Capitulatie-voorwaarden waarop Belfort, den 15den Februari 1871, aan de Duitschers is overgegeven.

De conventie, dien dag te Versailles door de Heeren Graaf von Bismarck en Jules Favre gesloten, behelst omtrent Belfort het volgende:

Art. 1. De vesting Belfort wordt, met het toebehoorend oorlogsmaterieel, aan den commandant van het belegeringskorps overgegeven.

Het garnizoen van Belfort verlaat deze plaats met krijgseer, behoudt zijne wapens, voerwezen en het oorlogsmaterieel, dat tot deze troepen behoort, alsmede de militaire archieven. De commandant van Belfort en die van het belegeringsleger treden met elkander in overleg nopens de uitvoering van het hiervoor bepaalde, alsmede nopens sommige punten, die niet voorzien zijn, en over de richting en de étappen, door het garnizoen van Belfort te volgen, om zich, aan gene zijde van de demarcatielijn, bij het Fransche leger te voegen.

Art. 2. De Duitsche krijgsgevangenen, die zich in Belfort bevinden, worden in vrijheid gesteld.

Bijlage 70.

—

Vredes-préliminairen van Versailles.

Tusschen den Kanselier van het Duitsche Rijk, den Heer Otto Graaf von Bismarck Schönhausen, voorzien met de volmacht van Z. M. den Duitschen Keizer en Koning van Pruisen;

den Minister van Buitenlandsche Zaken van Z. M. den Koning van Beieren, den Heer Graaf Otto von Bray-Steinburg;

den Minister van Buitenlandsche Zaken van Z. M. den Koning van Wurtemberg, den Vrijheer August von Wächter, en

den Staats-Minister en President van den Ministerraad van Z. K. H. den Groothertog van Baden, den Heer Julius Jolly,

welke het Duitsche Rijk vertegenwoordigen, aan den eenen kant;

en den Chef van het uitvoerend gezag der Fransche Republiek, den Heer Thiers,

en den Minister van Buitenlandsche Zaken, den Heer Jules Favre, welke Frankrijk vertegenwoordigen, aan den anderen kant,

is, nadat de volmachten der beide contraheerende partijen in goeden en behoorlijken vorm zijn bevonden, de navolgende overeenkomst gesloten, welke als préliminairen grondslag voor den later te sluiten definitieven vrede dienen moet:

Art. 1. Frankrijk doet, ten gunste van het Duitsche Rijk, afstand van al zijne rechten en aanspraken op al de landstreken, welke ten oosten van de hierna aangewezen grens gelegen zijn:

De demarcatielijn begint aan de noordwestelijke grens van het kanton Cattenom, naar de zijde van het Groothertogdom Luxemburg; volgt zuidwaarts de westelijke grenzen der kantons Cattenom en Thionville; doorsnijdt het kanton Briey; terwijl zij langs de westelijke grenzen der gemeenten Montois-la-Montagne en Roncourt en langs de oostelijke grenzen der gemeenten Marie-aux-Chênes, Sant-Ail, Habouville loopt; raakt de grenzen van het kanton Gorze, dat zij langs de grenzen der gemeenten Vionville, Bouxières en Onville doorsnijdt; volgt de zuidwestelijke en zuidelijke grens van het arrondissement Metz; de westelijke grens van het arrondissement Château-Salins tot aan de gemeente Pettoncourt, van welke zij de westelijke en zuidelijke grens insluit, en volgt dan den kam' der tusschen de Seille en Moncel gelegen bergen tot aan de grens van het arrondissement Saarburg, ten zuiden van Garde. Vervolgens vereenigt de demarcatielijn zich met de grens van dit arrondissement tot aan de gemeente Tanconville, wier noordelijke grens zij raakt. Vandaar volgt zij de kom der tusschen de bronnen van de Sarre-Blanche en de Vezouze gelegen bergketenen tot aan de grens van het kanton Schirmeck; loopt langs de westelijke grens van dit kanton; sluit de gemeenten Saales, Bourg-Bruche, Colroy-la-Roche, Plaine, Ranrupt, Soulxures en St.-Blaize-la-Roche in het kanton Saales in, en vereenigt zich dan met de westelijke grenzen der departementen van den Boven- en Neder-Rijn tot aan het kanton Belfort. Zij verlaat de zuidergrens van dat kanton niet ver van Vourvenans; doorsnijdt het kanton Delle bij de zuidelijke grens der gemeenten Bourogne en Froide-Fontaine, en loopt langs de oostelijke grenzen der gemeenten Jonchery en Delle tot aan de Zwitsersche grens.

Het Duitsche Rijk zal deze landstreken ten eeuwigen dage, met het volle recht van souvereiniteit, in eigendom bezitten. Eene internationale commissie, die beiderzijds uit een gelijk getal van vertegenwoordigers der hooge contraheerende partijen gevormd wordt, zal, terstond na de uitwisseling der ratificatiën van de tegenwoordige overeenkomst, gelast worden, om op de plaats zelve de nieuwe grenslijn overeenkomstig de vorenstaande stipulatiën vasttestellen.

Deze commissie zal de verdeeling leiden van de landerijen en van

de kapitalen, welke tot nu toe in gemeenschap behoord hebben aan onderscheidene districten of gemeenten, welke door de nieuwe grens van elkander gescheiden worden; ingeval van verschil van gevoelen over de grens en de bepalingen van uitvoering, zullen de leden der commissie de beslissing van hunne respectieve regeeringen vragen.

De grens is, gelijk zij hiervoren is vastgesteld, met groene kleur aangewezen op twee gelijke exemplaren van de kaart »der landstreken, uitmakende het Gouvernement-Generaal van den Elzas," welke kaart, in September 1870, in Berlijn door de geographische en statistieke afdeeling van den Grooten Generalen Staf is uitgegeven. Een exemplaar daarvan wordt aan elk der beide afschriften van de tegenwoordige overeenkomst gehecht.

De opgegeven grenslijn heeft intusschen, met wederzijdsch goedvinden der beide contraheerende partijen, de volgende wijzigingen ondergaan: in het voormalig departement van de Moezel worden de dorpen Marie-aux-Chênes bij St.-Privat-la-Montagne en Vionville, ten westen van Rhesonville, aan Duitschland afgestaan. Daarentegen zullen de stad en vestingwerken van Belfort, met een later vasttestellen rayon, bij Frankrijk blijven.

Art. 2. Frankrijk zal aan Z. M. den Duitschen Keizer de som van vijf milliarden francs betalen; ten minste één milliard francs wordt in den loop des jaars 1871 betaald en het geheele overschot in den loop van drie jaren, te rekenen van de ratificatie van het tegenwoordig verdrag.

Art. 3. De ontruiming van de door Duitsche troepen bezette landstreken zal beginnen na de ratificatie der tegenwoordige overeenkomst door de in Bordeaux zitting houdende Nationale Vergadering. Terstond na de ratificatie zullen de Duitsche troepen het binnenste der stad Parijs, alsmede de op den linkeroever der Seine gelegen forten verlaten. Zij zullen binnen den kortstmogelijken, door de militaire autoriteiten der beide landen in gemeen overleg vasttestellen termijn, de departementen Calvados, Orne, Sarthe, Eure-et-Loire, Loiret, Loire-et-Cher, Indre-et-Loire en Yonne geheel, en verder de departementen Seine-Inférieure, Eure, Seine-et-Oise, Seine-et-Marne, Aube en Côte-d'Or tot aan den linkeroever der Seine ontruimen. De Fransche troepen zullen gelijktijdig tot achter de Loire terugtrekken, welke rivier zij vóór de onderteekening van het definitieve vredesverdrag niet zullen mogen overschrijden. Van deze bepaling zijn uitgezonderd het garnizoen van Parijs, waarvan de sterkte het cijfer van 40000 man niet mag te bovengaan, en de tot beveiliging der vestingen onmisbaar noodige garnizoenen.

De ontruiming der tusschen den rechter Seine-oever en de oostelijke grenzen gelegen departementen zal door de Duitsche troepen trapsgewijze geschieden, na de ratificatie van het definitieve vredesverdrag en de betaling van het eerste halve milliard der bij art. 2 gestipuleerde contributie.

De ontruiming zal beginnen met de naast bij Parijs gelegen departementen en zal worden voortgezet, naargelang de betalingen der contributie plaats gehad zullen hebben. Na de eerste betaling van een half milliard zullen ontruimd worden de departementen Somme, Oise, en die gedeelten der departementen Seine-Inférieure, Seine-et-Oise, Seine-et-Marne, die op den rechter Seine-oever gelegen zijn, alsmede het gedeelte van het departement der Seine en der forten op den rechter Seine-oever.

Na de betaling van twee milliarden zal de Duitsche bezetting zich nog maar tot de departementen Marne, Ardenne, Haute-Marne, Meuse, Vosges, Meurthe en de vesting Belfort met haar gebied uitstrekken, welke als onderpand voor de nog achterstallige drie milliarden moeten dienen. Het aantal der daarin aanwezige Duitsche troepen zal niet hooger zijn dan 50000 man.

Het wordt aan Z. M. den Keizer overgelaten om den territorialen waarborg, welke in het gedeeltelijk bezetten van het Fransche gebied bestaat, te doen vervangen door eene financieele garantie, wanneer deze door de Fransche regeering aangeboden wordt onder voorwaarden, welke door Z. M. den Keizer en Koning voor de belangen van Duitschland voldoende geoordeeld worden. Voor de drie milliarden, waarvan de betaling wordt uitgesteld, wordt, van den dag der ratificatie van de tegenwoordige overeenkomst af, 5 percent rente betaald.

Art. 4. De Duitsche troepen zullen zich in de bezette departementen onthouden van requisities, hetzij van geld, hetzij van producten. Daarentegen zal in het onderhoud der Duitsche troepen, welke in Frankrijk blijven, ten koste der Fransche regeering worden voorzien, en wel op den voet, zooals met de Duitsche militaire administratie overeengekomen is.

Art. 5. De belangen der inwoners van de door Frankrijk afgestane landstreken zullen, in alles wat hunnen handel en hunne bijzondere rechten betreft, zoo gunstig mogelijk geregeld worden, zoodra de voorwaarden van den definitieven vrede vastgesteld zullen zijn. Tot dat einde zal een tijdvak bepaald worden, binnen hetwelk deze inwoners, met opzicht tot het vertier van hunne handelsproducten, bijzondere begunstigingen zullen genieten. De Duitsche regeering zal aan de vrije landverhuizing der inwoners van de afgestane landstreken niets in den weg leggen; ook zal zij, ten aanzien der inwoners, geene maatregelen mogen nemen, welke hunne personen of eigendommen aantasten.

Art. 6. De krijgsgevangenen, welke niet reeds bij wege van uitwisseling in vrijheid gesteld zijn, zullen, onmiddellijk na de ratificatie der tegenwoordige préliminairen, teruggegeven worden. Om het vervoer der Fransche krijgsgevangenen te bespoedigen, zal de Fransche regeering een gedeelte van het rollend materieel harer spoorwegen ter beschikking der Duitsche overheden in het binnenste van Duitschland stellen, en wel eene hoeveelheid, als in eene bijzondere overeenkomst bepaald zal worden, en tegen de prijzen, welke in Frankrijk door de Fransche regeering voor militaire transporten betaald worden.

Art. 7. De onderhandelingen over den definitieven vrede, die, op grond der tegenwoordige préliminairen, moet gesloten worden, zullen, onverwijld na de ratificatie der laatstgenoemde door de Nationale Vergadering en Z. M. den Duitschen Keizer, te Brussel geopend worden.

Art. 8. Na het sluiten en de ratificatie van het definitieve vredesverdrag zal het beheer der departementen, welke nog door Duitsche troepen bezet moeten blijven, weder aan de Fransche overheden worden overgegeven. Echter zullen deze laatsten gehouden zijn zich te gedragen naar de bevelen, welke de commandanten der Duitsche troepen oordeelen zullen te moeten geven in het belang van de veiligheid, het onderhoud en de indeeling hunner troepen.

In deze bezette departementen zal de inning der belastingen, na de ratificatie der tegenwoordige overeenkomst, geschieden voor rekening der Fransche regeering en door hare ambtenaren.

Art. 9. Het spreekt van zelf, dat de tegenwoordige verdragsbepalingen aan de Duitsche militaire autoriteit geenerlei recht kunnen verleenen op die gedeelten van het gebied, welke thans niet door Duitsche troepen zijn bezet.

Art. 10. De tegenwoordige préliminairen zullen aan de ratificatie van Z. M. den Duitschen Keizer en van de Fransche Nationale Vergadering, welke haren zetel te Bordeaux heeft, onverwijld worden onderworpen.

Gedaan te Versailles, 26 Februari 1871.

(*get.*) von Bismarck.
» A. Thiers.
» Jules Favre.

Daar de Koninkrijken Beieren en Wurtemberg en het Groothertogdom Baden aan den tegenwoordigen oorlog, als Bondgenooten van Pruisen, hebben deelgenomen, en thans tot het Duitsche Rijk behooren, zoo treden de ondergeteekenden, uit naam van hunne respectieve Souvereinen, tot de tegenwoordige overeenkomst toe.

(*get.*) Graaf von Bray-Steinburg,
» Vrijheer von Wächter.
» Jolly.

BIJLAGE 71.

—

Verlenging van den wapenstilstand.

De op 26 Februari jl. gesloten overeenkomst, uit krachte waarvan een gedeelte van Parijs door de Duitsche troepen bezet is geworden, is van den volgenden inhoud:

»Tusschen de ondergeteekenden, voorzien van de volmachten van het Duitsche Rijk en de Fransche Republiek, is de volgende conventie gesloten:

»Art. 1. Ten einde de ratificatie der op heden tusschen de ondergeteekenden gesloten vredes-préliminairen gemakkelijker te maken, wordt de bij de overeenkomsten van 28 Januari en 15 Februari gestipuleerde wapenstilstand tot den 12den Maart aanstaande verlengd.

»Art. 2. De verlenging van den wapenstilstand wordt niet toegepast op art. 4 der overeenkomst van 28 Januari, hetwelk vervangen wordt door de volgende bepaling, waaromtrent de ondergeteekenden het eens zijn geworden:

»»Het binnen de omwalling gelegen gedeelte der stad Parijs, tusschen de Seine, de Rue de Faubourg St.-Honoré en de Avenue des Ternes, zal bezet worden door Duitsche troepen, het getal van 30000 man niet te bovengaande. De wijze van bezetting en de schikkingen voor de huisvesting der Duitsche troepen in dat gedeelte der stad, zullen door eene overeenkomst tusschen twee hoofdofficieren der beide legers worden geregeld, en de toegang tot dat gedeelte zal, zoolang de bezetting duurt, aan de Fransche troepen en de nationale garde, wanneer zij gewapend zijn, worden verboden."

»Art. 3. De Duitsche troepen zullen zich van nu af onthouden van het heffen van geldelijke contributiën in de door hen bezette landstreken. De contributiën van dien aard, waarvan het bedrag nog niet betaald is, zullen van zelve vervallen zijn; die, welke later, wegens onbekendheid met de tegenwoordige stipulatie, mochten voldaan worden, zullen terugbetaald moeten worden. Daarentegen zullen de Duitsche overheden voortgaan met het heffen der staatsbelastingen in de bezette gewesten.

»Art. 4. De beide partijen zullen het recht behouden om, van 3 Maart af, den wapenstilstand naar goedvinden optezeggen, met een uitstel van drie dagen vóór de hervatting der vijandelijkheden, zoo daartoe wierd overgegaan."

Deze overeenkomst is onderteekend door de Heeren Graaf von Bismarck, Thiers en Jules Favre.

BIJLAGE 72.

Art. 6 van het Tractaat, in April 1871 te Washington gesloten, tusschen Engeland en de Vereenigde Staten van Noord-Amerika.

De scheidsrechters zullen zich, bij het nemen hunner beslissing, richten naar de drie volgende regelen, welke een neutrale Staat gehouden is in achttenemen; te weten:

1°. alle waakzaamheid te gebruiken om, binnen de grenzen van zijne

jurisdictie, den bouw, de wapening of uitrusting van elk schip te voorkomen, dat men met reden kan verdenken bestemd te zijn tot kruiser of tot eene vijandelijke handeling tegen eene Mogendheid, waarmede deze Staat niet in oorlog is, — allen ijver aantewenden om het vertrek te beletten, binnen de grenzen van zijne jurisdictie, van elk vaartuig, dat verdacht wordt bestemd te zijn tot kruiser of voor den oorlog te dienen, voor het geval het, binnen zijn gebied, geheel of gedeeltelijk ten oorlog uitgerust is geworden;

2°. niet toetestaan of te dulden dat eenige oorlogspartij gebruik make van zijne havens of wateren, als basis tot operatiën voor den oorlog ter zee tegen eene andere oorlogspartij, noch om hare militaire munitie en hare wapening te vernieuwen of te vermeerderen, of zich recruten te bezorgen;

3°. alle waakzaamheid uitteoefenen in zijne havens en wateren, om te beletten, dat iemand, aan zijne jurisdictie onderworpen, de voorschreven verplichtingen overtrede.

Hare Britsche Majesteit heeft hare commissarissen opgedragen te verklaren, dat haar Gouvernement niet kan toegeven, dat de drie voormelde regelen van kracht waren tijdens de grieven van de Vereenigde Staten zijn ontstaan; maar, om een bewijs te geven van hare begeerte, om de vriendschappelijke relatie tusschen de beide landen te versterken, en om voor de toekomst nuttige voorzorgen in het oog te houden, staat het Gouvernement van Hare Majesteit toe, dat de scheidsrechters het voor toegegeven houden, dat het heeft willen handelen overeenkomstig de voorschreven regelen.

BIJLAGE 73.

—

Vredesverdrag van Frankfort, den 10den Mei 1871, tusschen Duitschland en Frankrijk gesloten, benevens de drie daartoe behoorende verdragen van den 10den, 20sten en 21sten Mei 1871.

Vorst Otto von Bismarck-Schönhausen, Kanselier van het Duitsche Rijk;

Graaf Harry von Arnim, Buitengewoon Gezant en gevolmachtigd Minister van Zijne Majesteit den Duitschen Keizer bij den Pauselijken Stoel;

als contractanten in den naam van Zijne Majesteit den Duitschen Keizer, eenerzijds, en anderzijds,

de Heer Jules Favre, Minister van Buitenlandsche Zaken der Fransche Republiek,

de Heer Augustin Thomas Joseph Poyer-Quertier, Minister van Finantiën der Fransche Republiek, en

de Heer Thomas Eugenius de Goulard, Lid der Nationale Vergadering,

als contractanten namens de Fransche Republiek,

zijn met elkander overeengekomen, het préliminaire vredesverdrag van den 26sten Februari jl. in een definitieven vrede te doen overgaan en het door de volgende bepalingen te wijzigen. Zij hebben besloten, als volgt:

Art. 1. De afstand van de stad Belfort tot aan de grenslijn, zooals zij aanvankelijk tijdens de onderhandelingen te Versailles voorgesteld was, en zooals zij aangestipt is op de kaart, die bij het geratificeerde préliminaire vredesverdrag van den 26sten Februari is gevoegd, wordt beschouwd de maat aantewijzen van den rayon, die, krachtens de bepaling van art. 1 der préliminairen, met de stad en de vestingwerken van Belfort in het bezit van Frankrijk moet blijven.

Het Duitsche Gouvernement is bereid dien rayon te vergrooten, invoege dat het de kantons Belfort, Delle en Giromagny bevatte, alsmede het westelijk gedeelte van het kanton van Fontaine, ten westen van eene lijn, loopende van het punt, waar het kanaal tusschen de Rhône en den Rijn het kanton Delle ten zuiden van Montreux-Château verlaat, tot aan de noordelijke grens van het kanton tusschen Bourg en Félon, alwaar deze lijn zich met de oostelijke grens van het kanton Giromagny vereenigt.

Het Duitsche Gouvernement staat echter de hierboven aangewezen landstreken niet af dan op voorwaarde, dat de Fransche Republiek van haren kant toestemme in eene grensverbetering langs de westelijke grenzen der kantons Catenom en Thionville, welke aan Duitschland het gebied overlaat, gelegen ten oosten van eene lijn, beginnende van de Luxemburgsche grens tusschen Hussigny en Redingen, zoodat de dorpen Thil en Villerupt aan Frankrijk blijven, voortloopende tusschen Erronville en Aumetz, tusschen Benvillers en Boulange, tusschen Brieux en Lomeringen, en zich vereenigende met de oude grenslijn tusschen Avril en Moyeuvre.

De internationale commissie, vermeld in art. 1 der préliminairen, zal zich onmiddellijk na de ratificatie van het tegenwoordig verdrag naar het terrein begeven om de haar opgedragen werkzaamheden uittevoeren en om de nieuwe grenslijn overeenkomstig de vorenstaande bepalingen te trekken.

Art. 2. De Fransche onderdanen, afkomstig uit de afgestane landstreken en thans op dat gebied gedomicilieerd, welke de Fransche nationaliteit verlangen te behouden, zullen tot den 1sten October 1872, mits na voorafgaande indiening van eene verklaring bij de bevoegde overheid, bevoegd zijn hun domicilie naar Frankrijk overtebrengen en zich aldaar te vestigen, zonder dat dit recht verkort kunne worden door de wetten op den militairen dienst; in wel geval zij de hoedanigheid van Fransch burger zullen behouden.

Zij zullen de vrijheid hebben om hunne onroerende goederen, gelegen op het met Duitschland vereenigde gebied, te behouden.

Geen inwoner der afgestane landstreken zal in zijn persoon of in zijne goederen vervolgd of bemoeielijkt mogen worden ter zake van zijne politieke of militaire handelingen gedurende den oorlog.

Art. 3. Het Fransche Gouvernement zal de archieven, bescheiden en registers betrekkelijk de burgerlijke, militaire en gerechtelijke administratie der afgestane landstreken aan het Duitsche Gouvernement overgeven. Indien sommige van deze papieren naar elders gebracht mochten zijn, zullen zij op aanvrage van het Duitsche Gouvernement door het Fransche Gouvernement worden teruggegeven.

Art. 4. Binnen zes maanden na de uitwisseling der ratificatiën van dit verdrag zal het Fransche Gouvernement aan de regeering van het Duitsche Rijk overgeven:

1°. het bedrag der door de departementen, gemeenten en openbare instellingen in de afgestane landstreken gedeponeerde gelden;

2°. het bedrag der premiën voor de plaatsvervanging en dienstneming, toebehoorende aan de militairen en zeelieden uit de afgestane landstreken geboortig, welke de Duitsche nationaliteit willen aannemen;

3°. het bedrag der borgtochten van de aan den lande comptabele ambtenaren;

4°. het bedrag der sommen, voor gerechtelijke consignatiën gestort ten gevolge van maatregelen, genomen door de administratieve of gerechtelijke autoriteiten in de afgestane landstreken.

Art. 5. De beide natiën zullen eene gelijke behandeling genieten met betrekking tot de scheepvaart op de Moezel, op het kanaal tusschen Marne en Rijn, op het kanaal tusschen Rhône en Rijn, op het kanaal der Saar en op de met die rivieren en kanalen in gemeenschap staande bevaarbare wateren. Het vlotrecht zal gehandhaafd worden.

Art. 6. De hooge contraheerende partijen, van oordeel zijnde dat de kerkelijke indeeling der aan het Duitsche Rijk afgestane landstreken overeen moet komen met de bij art. 1 hiervoren bepaalde grenzen, zullen na de ratificatie van het tegenwoordig verdrag zonder verwijl met elkander omtrent de gemeenschappelijke tot dat einde te nemen maatregelen in overleg treden.

De hetzij tot de Gereformeerde kerk, hetzij tot de Augsburgsche confessie behoorende gemeenten, gevestigd op het door Frankrijk afgestane grondgebied, zullen ophouden onderhoorig te zijn aan de Fransche kerkelijke autoriteit.

De op Fransch gebied gevestigde gemeenten der kerk van de Augsburgsche geloofsbelijdenis zullen ophouden onderhoorig te zijn aan het opperste consistorie en bestuur te Straatsburg.

De Israëlietische gemeenten in de landstreken ten oosten van de nieuwe grenslijn zullen ophouden afhankelijk te zijn van het centrale Israëlietische consistorie, gevestigd te Parijs.

Art. 7. De betaling van 500 millioen zal geschieden binnen dertig dagen na het herstel van het gezag der Fransche regeering in de stad Parijs. Een milliard zal voldaan worden in den loop van dit jaar en een half milliard op den 1sten Mei 1872. De drie laatste milliarden zullen betaalbaar blijven op 2 Maart 1874, gelijk bij het préliminaire vredesverdrag bepaald is. Te rekenen van den 2den Maart van het loopende jaar zullen de renten van deze drie milliarden telken jare op 3 Maart betaald worden, tegen 5 ten honderd.

De in mindering op de drie laatste milliarden voldane sommen zullen ophouden rente te dragen met den dag waarop de betaling is geschied.

Alle betalingen moeten geschieden in de voornaamste Duitsche handelssteden, in edel metaal, in gemunt geld of in banknoten van de Engelsche, de Pruisische, de Nederlandsche of de Nationale Belgische Bank, in orderbrieven, of in verhandelbare wisselbrieven van den eersten rang.

Daar het Duitsche Gouvernement de waarde van den Pruisischen rijksdaalder in Frankrijk bepaald heeft op 3 francs 75 centimes, neemt het Fransche Gouvernement de conversie van de munten der beide landen tot de aldus vastgestelde waarde aan.

Het Fransche Gouvernement zal drie maanden te voren aan het Duitsche Gouvernement kennis geven van elke betaling, die het voornemens is aan de kassen van het Duitsche Rijk te doen.

Na de betaling van het eerste halve milliard en de ratificatie van het definitieve vredesverdrag zullen de departementen van de Somme, de Beneden-Seine en de Eure, voor zoover zij nog door de Duitsche troepen bezet zijn, ontruimd worden. De ontruiming van de departementen der Oise, der Seine-et-Oise, der Seine-et-Marne en der Seine, alsmede de ontruiming der forten van Parijs, zal plaats hebben zoodra het Duitsche Gouvernement het herstel der orde, zoowel in Frankrijk als in Parijs, voldoende zal oordeelen om de uitvoering der door Frankrijk aangegane verplichtingen te verzekeren.

In ieder geval zal deze ontruiming plaats hebben bij de betaling van het derde halve milliard.

De Duitsche troepen zullen, in het belang van hunne veiligheid, de beschikking hebben over de neutrale strook, gelegen tusschen de Duitsche demarcatielijn en den ringmuur van Parijs op den rechteroever der Seine.

De stipulatiën van het verdrag van 26 Februari, betreffende de bezetting van het Fransche gebied na de voldoening der twee milliarden, zullen van kracht blijven. Geene verrekening, waartoe het Fransche Gouvernement gerechtigd mocht zijn, zal kunnen geschieden op de betaling van de eerste vijfhonderd millioen.

Art. 8. De Duitsche troepen zullen voortgaan met zich in de bezette landstreken te onthouden van requisities in natura of in geld.

Daar tegenover deze verplichting van hun kant die der Fransche regeering staat om in hun onderhoud te voorzien, zullen de Duitsche troepen, ingeval het Fransche Gouvernement, niettegenstaande herhaalde aanmaning van het Duitsche Gouvernement, in gebreke mocht blijven om aan de gezegde verplichting te voldoen, gerechtigd zijn zich al wat voor hunne behoeften noodig is te verschaffen, door het doen van heffingen en requisities in de door hen bezette departementen, en zelfs daar buiten, indien hulpbronnen van die departementen niet voldoende zijn.

Wat de voeding der Duitsche troepen betreft, zal de thans in werking zijnde regeling gehandhaafd worden tot na de ontruiming der forten van Parijs.

Krachtens de overeenkomst van Ferrières, van 11 Maart 1871, zal de door die overeenkomst aangewezen vermindering plaats hebben na de ontruiming der forten.

Zoodra de sterkte van het Duitsche leger beneden het cijfer van vijfmaal honderdduizend man gedaald zal zijn, zullen de reductiën beneden dit cijfer in rekening gebracht worden, ten einde eene evenredige vermindering te brengen in het cijfer van de door het Fransche Gouvernement betaalde kosten van onderhoud.

Art. 9. De exceptioneele behandeling, thans toegestaan aan de voortbrengselen van nijverheid der afgestane landstreken, zal, wat den invoer in Frankrijk betreft, worden gehandhaafd gedurende zes maanden, gerekend van den 1sten Maart, overeenkomstig de met de gedelegeerden voor den Elzas geregelde voorwaarden.

Art. 10. Het Duitsche Gouvernement zal voortgaan de krijgsgevangenen, in overleg met het Fransche Gouvernement, te laten terugkeeren. Het Fransche Gouvernement zal van deze krijgsgevangenen diegenen, welke uit den dienst ontslagen moeten worden, naar hunne haardsteden terugzenden. Zij, die hun diensttijd nog niet volbracht hebben, zullen achter de Loire terugtrekken. Het is de bedoeling dat het leger van Parijs en van Versailles, na het herstel van het gezag der Fransche regeering in Parijs tot aan de ontruiming der forten door de Duitsche troepen, niet sterker zal zijn dan 80000 man. Tot aan die ontruiming zal het Fransche Gouvernement geenerlei samentrekking van troepen op den rechteroever der Loire kunnen verordenen, maar het zal in de geregelde garnizoenen der in die landstreek gelegen steden voorzien, tot handhaving der orde en van den openbaren vrede.

Naarmate de ontruiming plaats heeft zullen de chefs der korpsen onderling overeenkomen omtrent een neutraal gebied tusschen de legers der beide natiën.

Er zullen onverwijld 20000 krijgsgevangen naar Lyon gezonden worden, op voorwaarde dat zij na hunne organisatie terstond naar Algiers zullen worden overgebracht, om in die kolonie dienst te doen.

Art. 11. Daar ten gevolge van den oorlog de handelsverdragen met

de verschillende Duitsche Staten vervallen zijn, zullen het Fransche en het Duitsche Gouvernement, tot grondslag van hunne handelsbetrekkingen, het beginsel van de wederkeerige behandeling op den voet der meest begunstigde natie aannemen.

In dien regel zijn begrepen de rechten van in- en uitvoer, de doorvoer, de douane-formaliteiten, de toelating en behandeling van de onderdanen der beide natiën en van agenten.

Van voormelden regel zullen echter uitgezonderd zijn de gunsten, welke eene der contraheerende partijen bij handelsverdragen toegestaan heeft of later toestaan zal aan andere Staten dan de volgende: Engeland, België, Nederland, Zwitserland, Oostenrijk en Rusland.

De scheepvaartverdragen, alsmede de overeenkomst betreffende den internationalen dienst der spoorwegen in verband met de douane, en de overeenkomst tot wederkeerigen waarborg van den eigendom der voortbrengselen van letterkunde en kunst, zullen weder in werking gebracht worden.

Desniettemin behoudt het Fransche Gouvernement zich voor om van de Duitsche schepen en hunne ladingen tonne- en vlaggegelden te heffen, met dien verstande, dat deze rechten niet hooger zullen zijn, dan die welke van de schepen en ladingen der voormelde natiën worden geheven.

Art. 12. Al de uitgezette Duitschers zullen het volle en onverkorte genot behouden van alle goederen, welke zij in Frankrijk hebben verworven.

De Duitschers, die de bij de Fransche wetten gevorderde autorisatie verkregen hebben om hunne woonstede in Frankrijk te vestigen, zullen in al hunne rechten hersteld worden, en kunnen dientengevolge hun verblijf op het Fransche grondgebied vestigen.

Het door de Fransche wetgeving gestelde tijdsbestek voor het verkrijgen der naturalisatie zal worden beschouwd als, niettegenstaande den staat van oorlog, onafgebroken te hebben voortgeduurd voor hen, die gebruik zullen maken van de bovengemelde vrijheid om binnen zes maanden, na de uitwisseling der akten tot bekrachtiging van dit verdrag, in Frankrijk terugtekomen; en de tijd, verloopen tusschen hunne uitzetting en hun terugkeer op het Fransche grondgebied, zal eveneens in rekening worden gebracht, alsof zij onafgebroken verblijf in Frankrijk hadden gehouden.

De vorenstaande bedingingen zullen met volkomen wederkeerigheid worden toegepast op Fransche onderdanen, die verblijf in Duitschland houden of wenschen te houden.

Art. 13. De Duitsche schepen, die vóór 2 Maart 1871 door de prijsraden voor goeden prijs waren verklaard, zullen definitief als goeden prijs worden beschouwd. Die, welke op den evengemelden dag nog niet voor goeden prijs waren verklaard, zullen met de lading, zoover deze nog aanwezig is, teruggegeven worden. Indien het niet meer mogelijk is de schepen en de lading terugtegeven, zal hunne waarde, bepaald naar den verkoopprijs, aan de eigenaren teruggegeven worden.

Art. 14. De werken tot het kanaliseeren der Moezel ondernomen, zullen door elke van de contraheerende partijen op haar grondgebied worden voortgezet. De gemeenschappelijke belangen der gedeelten van het Meurthe- en van het Moezel-departement afgescheiden zullen tot verevening worden gebracht.

Art. 15. De hooge contraheerende partijen verbinden zich wederkeerig om de onderdanen van de andere partij te doen deelen in de maatregelen, die zij zullen dienstig achten te nemen ten voordeele van diegenen harer landgenooten, welke, ten gevolge der gebeurtenissen van den oorlog, niet tijdig hunne rechten in veiligheid hebben kunnen stellen en in stand houden.

Art. 16. Het Fransche en het Duitsche Gouvernement verbinden zich wederkeerig om de graven der op het wederzijdsche grondgebied begraven soldaten te onderhouden en te doen ontzien.

Art. 17. De regeling der bijzaken, waaromtrent ingevolge dit verdrag en ingevolge het voorloopige vredesverdrag moet worden overeengekomen, zal het onderwerp uitmaken van verdere onderhandelingen, die in Frankfort zullen worden gevoerd.

Art. 18. De akten tot bekrachtiging van dit verdrag, eenerzijds door de Nationale Vergadering en het Hoofd van de uitvoerende macht der Fransche Republiek, en aan den anderen kant door Z. M. den Keizer van Duitschland, zullen binnen tien dagen of, zoo mogelijk, eerder te Frankfort worden uitgewisseld.

Ter oorkonde waarvan de wederzijdsche gevolmachtigden het onderteekend en met hun zegel voorzien hebben.

Gedaan in Frankfort, den 10den Mei 1871.

(*get.*) Jules Favre. (*get.*) von Bismarck.
» Pouyer-Quertier. » von Arnim.
» E. de Goulard.

ADDITIONEELE ARTIKELEN.

Art. 1. § 1. Tusschen heden en het voor de uitwisseling der akten ter bekrachtiging van dit verdrag bepaalde tijdstip, zal het Fransche Gouvernement gebruik maken van zijn recht om de in der tijd aan de Ooster-spoorwegmaatschappij verleende concessie terugtekoopen. Alle rechten, die het Fransche Gouvernement door het afkoopen der concessiën zal hebben verkregen betrekkelijk de in het afgestane grondgebied gelegen spoorwegen, voltooid of in aanbouw zijnde, zullen op het Duitsche Gouvernement overgaan.

§ 2. Onder hetgeen alzoo wordt afgestaan zullen worden begrepen:

1°. alle aan de genoemde spoorwegmaatschappij behoorende stukken gronds, welke bestemming zij ook mocht hebben, alsmede halt- en stations-gebouwen, loodsen, werkplaatsen en magazijnen, wegwachterswoningen, enz.;

2°. alle onroerende goederen, daartoe behoorende, zoomede slagboomen, heiningen, spoorwissels, toestellen tot spoorverschuiving, draaischijven, toestellen tot het innemen van water, hydraulische kranen, onverplaatsbare stoomtuigen, enz. enz.;

3°. alle brandstoffen en de voorraad benoodigheden van allerlei aard, het mobilair van stations, de gereedschappen van de werkplaatsen en van de stations, enz. enz.;

4°. de geldsommen aan de Ooster-spoorwegmaatschappij verschuldigd, als subsidie van lichamen of personen, gevestigd in het afgestane grondgebied.

§ 3. Van hetgeen alzoo wordt afgestaan zal het rollend spoorwegmaterieel worden uitgesloten. Het gedeelte van het rollend materieel met toebehooren, dat in het bezit van het Duitsche Gouvernement mocht zijn, zal daardoor aan het Fransche Gouvernement worden afgegeven.

§ 4. Het Fransche Gouvernement verbindt zich om de afgestane spoorwegen en wat daartoe behoort voor het Duitsche Rijk geheel vrij te maken van alle rechten, welke derden zouden kunnen doen gelden, bepaaldelijk van de rechten der obligatiehouders. Insgelijks verbindt het zich om voor het geval vorderingen, door de schuldeischers der bedoelde spoorwegen tegen het Duitsche Gouvernement zouden kunnen worden ingebracht, in plaats van het Duitsche Gouvernement te treden.

§ 5. De vorderingen, die de maatschappij der Ooster-spoorwegen tegen het Duitsche Gouvernement of zijne lasthebbers zou kunnen inbrengen, wegens het exploiteeren der gemelde spoorwegen en wegens het gebruiken van de in § 2 aangeduide voorwerpen, alsmede van het rollend materieel, zal het Fransche Gouvernement voor zijne rekening nemen. Alle bewijsstukken en opgaven, kunnende dienen tot het uitmaken der feiten, waarop de evengemelde vorderingen mochten gebouwd zijn, zullen aan het Fransche Gouvernement, op zijne aanvrage, door het Duitsche worden medegedeeld.

§ 6. Voor het afstaan der in de §§ 1 en 2 aangewezen eigendomsrechten en als vergoeding voor de in § 4 door het Fransche Gouvernement aangegane verplichting, zal aan dat Gouvernement door het Duitsche eene som van driehonderd vijf-en-twintig millioen francs (325,000,000 fr.) worden betaald. Deze som zal worden ingehouden op het bedrag der bij art. 7 vastgestelde vergoeding van krijgskosten.

§ 7. Lettende op den staat van zaken, welke tot grondslag heeft gediend voor de overeenkomst, op den 6den Juni 1857 en den 21sten Januari 1868, gesloten tusschen de maatschappij der Ooster-spoorwegen en de Koninklijk-Groothertogelijke maatschappij der Wilhelm-Luxemburgsche spoorwegen, alsmede voor de overeenkomst op den 5den December 1868, gesloten tusschen de regeering van het Groothertogdom Luxemburg en de maatschappijen der Wilhelm-Luxemburgsche en der Oost-Fransche spoorwegen — welke staat van zaken sedert wezenlijke wijzigingen heeft

ondergaan, met dat gevolg dat de gemelde overeenkomsten op den door de bepalingen van § 1 geschapen staat van zaken niet meer van toepassing zijn, — zoo verklaart het Duitsche Gouvernement zich bereid om in de plaats van de maatschappij der Ooster-spoorwegen te treden, wat aangaat de rechten en lasten, voor haar uit de gemelde overeenkomsten voortkomende.

Ingeval de krachtens gemelde overeenkomsten door de Ooster-spoorwegmaatschappij verkregen rechten op het Fransche Gouvernement, door afkoop van de concessie der eerstgenoemde maatschappij, of door eene bijzondere overeenkomst, overgingen, verbindt het zich om zijne rechten binnen zes weken om niet aan het Duitsche Gouvernement aftestaan. Indien de evenbedoelde overgang niet plaats heeft, zal geenerlei concessie voor de spoorweglijnen, behoorende aan de Ooster-spoorwegmaatschappij en op het Fransche grondgebied liggende, door het Fransche Gouvernement worden verleend, anders dan onder uitdrukkelijk beding, dat de concessionaris de in het Groothertogdom Luxemburg liggende spoorweglijnen niet exploiteere.

Art. 2. Voor de rechten en eigendommen in het bezit der Ooster-spoorwegmaatschappij, op dat deel van haar spoorwegnet 't welk op het Zwitsersche grondgebied tusschen de grenzen en Bazel ligt, wordt door het Duitsche Gouvernement eene som van twee millioen francs geboden, indien het de bewilliging tot het afstaan daarvan binnen eene maand door tusschenkomst van het Fransche Gouvernement ontvangt.

Art. 3. Het grondgebied nabij Belfort, hetwelk het Duitsche Gouvernement in art. 1 van dit verdrag aangeboden heeft in ruil aftestaan voor de verlangde verbetering der grenslinie bewesten Thionville, zal worden vermeerderd door toevoeging van het grondgebied der volgende dorpen: Rougemont, Leval, Petite-Fontaine, Romagny, Félon, la Chapelle-sous-Rougemont, Angeot, Vauthier-Mont, la Rivière, la Grange, Reppe, Fontaine, Frais, Foussemagne, Cunelières, Montreux-Château, Bretagne, Chavannes-les-Grands, Chavanatte en Suarce.

De weg van Giromagny naar Remiremont, loopende over den Ballon d'Alsace, zal in zijne gansche uitgestrektheid in Frankrijks bezit blijven en tot grensscheiding dienen, zoover hij ligt buiten het kanton Giromagny.

Gedaan in Frankfort, den 10den Mei 1871.

(Volgen dezelfde onderteekeningen als de vorige.)

De drie bijverdragen zijn:

I.

Gedaan te Frankfort aM., den 10den Mei 1871.

De ondergeteekenden, de voorlezing van het definitief vredesverdrag hebbende gehoord, vinden dat in overeenstemming met hetgeen door hen is overeengekomen.

Diensvolgens hebben zij het met hunne onderteekening voorzien.

De drie additioneele artikelen zijn afzonderlijk onderteekend. Er is overeengekomen, dat zij een integreerend deel van het vredesverdrag uitmaken.

De ondergeteekende, Kanselier van het Duitsche Rijk, heeft verklaard, dat hij op zich neemt het verdrag aan de regeeringen van Beieren, Wurtemberg en Baden medetedeelen en hunne toetreding te bewerken.

(*get.*) von Bismarck. (*get.*) Jules Favre.
» von Arnim. » Poyer-Quertier.
» E. de Goulard.

II.

Gedaan te Frankfort aM., den 20sten Mei 1871.

De ondergeteekenden,

de Heer Jules Favre, Minister van Buitenlandsche Zaken der Fransche Republiek,

de Heer Augustin Thomas Joseph Poyer-Quertier, Minister van Financiën der Fransche Republiek, en

de Heer Marc Thomas Eugène de Goulard, Lid der Nationale Vergadering,

eenerzijds, en anderzijds,

Prins von Bismarck, Kanselier van het Duitsche Rijk, en

Graaf Harry von Arnim, Buitengewoon Gezant en gevolmachtigd Minister van Zijne Majesteit den Duitschen Keizer bij den Pauselijken Stoel,

hebben zich heden vereenigd tot uitwisseling der ratificatiën van het definitieve vredesverdrag, dat tusschen het Duitsche Rijk en de Fransche Republiek, den tienden Mei dezes jaars, te dezer stede is onderteekend.

De Heeren Jules Favre en Poyer-Quertier legden de bekrachtigings-oorkonde voor, den 18den Mei onderteekend door het Hoofd van het uitvoerend gezag der Fransche Republiek, zoomede, in vereischten vorm, eene uitvaardiging der wet, waarbij de Nationale Vergadering den 18den Mei het verdrag heeft bekrachtigd en bij artikel 2 daarvan hare toestemming verleent tot de grenswijziging, welke in § 3 van het eerste artikel van het verdrag tegen uitbreiding van den rayon om Belfort is voorgeslagen, zoomede tot de zoodanige, als in § 3 van dat artikel en in het derde der additioneele artikelen is aangewezen.

Prins von Bismarck en Graaf von Arnim legden van hunne zijde de bekrachtigings-oorkonde voor, den 16den der loopende maand onderteekend door Zijne Majesteit den Keizer van Duitschland en Koning van Pruisen, zoomede de uitvaardiging van het protocol, dato Berlijn den 15den Mei, ingevoegd in de Duitsche bekrachtigings-oorkonde, krachtens

welke Zijne Majesteit de Koning van Beieren, Zijne Majesteit de Koning van Wurtemberg en Zijne Koninklijke Hoogheid de Groothertog van Baden door hunne respectieve gevolmachtigden, uitdrukkelijk verklaard hebben tot het vredesverdrag van den 10den dezer maand te zijn toegetreden.

Nadat deze beide documenten voorgelezen waren, namen de Fransche gevolmachtigden akte van het toetreden tot het verdrag door de gevolmachtigden van Hunne Majesteiten de Koningen van Beieren en Wurtemberg en van Zijne Koninklijke Hoogheid den Groothertog van Baden, namens hunne respectieve Souvereinen; de Duitsche gevolmachtigden van de bovengemelde door de Fransche Nationale Vergadering aangenomen wet.

De gevolmachtigden der beide Rijken zijn overeengekomen, dat de besprekingen over de ruiling van gebied, waarvan art. 1 en het 3de additioneele artikel handelt, nadat ze door de Fransche regeering aangenomen zijn, een integreerend deel van het vredesverdrag uitmaken en dat tengevolge daarvan de grensbepaling tusschen Frankrijk en het Duitsche Rijk plaats zal hebben.

Hierop volgde de uitwisseling der ratificatiën in dier voege, dat het Duitsche document aan de Fransche en het Fransche aan de Duitsche gevolmachtigden overhandigd werd.

Tot oorkonde daarvan is dit protocol, opgemaakt in twee exemplaren, het eene in de Duitsche, het andere in de Fransche taal, door de respectieve gevolmachtigden onderteekend geworden, nadat zij het gelezen en goedgekeurd hadden. Het Duitsche exemplaar is aan de Fransche gevolmachtigden, het Fransche aan de Duitsche gevolmachtigden overhandigd.

(*get.*) Jules Favre. (*get.*) von Bismarck.
» Poyer-Quertier. » von Arnim.
» E. de Goulard.

Het IIIde bijverdrag regelt de wijze waarop de betaling moet geschieden der eerste 500 millioen francs, welke volgens art. 7 van het definitief vredesverdrag, van den 10den Mei 1871, moest plaats hebben binnen dertig dagen, volgende op de herstelling van het gezag der Fransche regeering in Parijs.

Bijlage 74.

—

Uittreksel uit de Keizerlijk Russische Ukase van 12/24 Mei 1877, betreffende bepalingen omtrent de rechten en verplichtingen der neutralen en het begrip van contrabande.

Art. III. De onderdanen van neutrale mogendheden kunnen zonder belemmering hunne handelsbetrekkingen met de Russische havens en steden voortzetten, mits zij de wetten van het Rijk en de beginselen van het volkenrecht in acht nemen.

Art. IV. De militaire autoriteiten zijn gehouden alle noodige maatregelen te nemen, om de vrijheid van den wettigen handel der neutralen te verzekeren, voor zooverre deze met het oog op de krijgsoperatiën kan worden toegelaten.

Art. V brengt de bepaling der declaratie van Parijs van 16 April 1856 in herinnering, en verklaart hare artikelen betreffende de neutrale vlag en lading en de kracht eener blokkade ook toepasselijk op de Vereenigde Staten van Noord-Amerika en op Spanje.

Art. VI. Als contrabande wordt beschouwd:

Draagbare wapenen en geschut, opgesteld of in losse stukken; munitie voor vuurwapenen, als: projectielen, kruitloopen voor bommen, kogels, slaghoedjes, patronen, hulsen van patronen, kruit; salpeter, zwavel; het materieel en de munitiën van ontplofbare voorwerpen, als: mijnen, torpedo's, dynamiet, pyroniline en andere ontplofbare zelfstandigheden; het materieel der artillerie, der genie en van den trein, als: affuiten, kruitwagens, patroonkisten, veldsmederijen, cantines, pontons enz.; voorwerpen behoorende tot de uitrusting en kleeding van soldaten, als: patroontasschen, kardoesdoozen, ransels, kurassen, sappeergereedschappen, trommen, zadels en tuigen, militaire kleedingstukken, tenten enz., en in het algemeen alle voorwerpen bestemd voor de troepen te land of ter zee.

Wanneer deze voorwerpen aan boord van neutrale schepen, met bestemming naar eene vijandelijke haven, gevonden worden, kunnen zij in beslag genomen en verbeurd verklaard worden, met uitzondering van zoodanige hoeveelheid als het schip, waarop de inbeslagneming heeft plaats gehad, voor zijn eigen gebruik noodig heeft.

Art. VII. Met oorlogscontrabande worden gelijk gesteld de navolgende aan neutralen verboden handelingen: het transporteeren van vijandelijke troepen, depêches en correspondentie en het leveren van oorlogsvaartuigen aan den vijand.

De neutrale schepen, welke op heeterdaad bij het bedrijven van dergelijke contrabande betrapt worden, kunnen naar omstandigheden in beslag genomen en zelfs verbeurd verklaard worden.

Art. VIII. Voor den duur der krijgsverrichtingen op de Donau en op de oevers dier rivier is de opperbevelhebber van het Russische leger gehouden alle maatregelen, waartoe hij bij machte is, te nemen, ten einde de vaart en den geoorloofden handel der neutralen op die rivier zooveel mogelijk vrij te laten, en dien slechts aan zoodanige tijdelijke beperkingen te onderwerpen als door noodzaak van den oorlog onvermijdelijk zijn. Deze beperkingen moeten zoo spoedig mogelijk opgeheven worden.

Art. IX. Het militair gezag zal bovendien zijne bijzondere bescherming verleenen aan de werken en het personeel der Europeesche Donaucommissie, door de neutrale vlag dier commissie gedekt.

BIJLAGE 75.

Projet d'une Convention internationale concernant les lois & coutumes de la guerre.

(Texte primitif soumis à la Conférence de Bruxelles) par le gouvernement russe.

(*Russisch voorstel.*)

PRINCIPES GÉNÉRAUX.

§ I. Une guerre internationale est un état de lutte ouverte entre deux États indépendants (agissant isolément ou avec des alliés), et entre leurs forces armées et organisées.

§ II. Les opérations de guerre doivent être dirigées exclusivement contre les forces et les moyens de guerre de l'État ennemi et non contre ses sujets, tant que ces derniers ne prennent pas eux-mêmes une part active à la guerre.

§ III. Pour atteindre le but de la guerre, tous les moyens et toutes les mesures, conformes aux lois et coutumes de la guerre et justifiés par les nécessités de la guerre sont permis.

Les lois et coutumes de la guerre n'interdisent pas seulement les cruautés inutiles et les actes de barbarie commis contre l'ennemi; elles exigent encore, de la part des autorités compétentes, le châtiment immédiat de ceux qui se sont rendus coupables de pareils actes, s'ils n'ont pas été provoqués par une nécessité absolue.

§ IV. Les nécessités de la guerre ne peuvent justifier: ni la trahison à l'égard de l'ennemi, ni le fait de le déclarer hors la loi, ni l'autorisation d'employer contre lui la *violence* et la cruauté.

§ V. Dans le cas où l'ennemi n'observerait pas les lois et coutumes de la guerre, telles qu'elles sont définies par la présente convention,

BIJLAGE 76.

Projet d'une déclaration internationale concernant les lois & coutumes de la guerre.

(Texte modifié par la Conférence de Bruxelles. Juillet 1874).

(*Brussel. Conf.*)

Néant.

BIJLAGE 77.

LES LOIS DE LA GUERRE SUR TERRE.

Manuel publié par l' Institut de droit international 1880.

(*Handleiding van het Instituut.*)

PREMIÈRE PARTIE.

PRINCIPES GÉNÉRAUX § 1—6.

1. L'état de guerre ne comporte des actes de violence qu'entre les forces armées des États belligérants.
Les personnes qui ne font pas partie d'une force armée belligérante doivent s'abstenir de tels actes.

Cette règle implique une distinction entre les individus dont se compose la »force armée" et les autres resfortissants d'un État. Une définition est donc nécessaire, pour bien établir ce qu'il faut entendre par »force armée" (voir 2).

4. Les lois de la guerre ne reconnaissent pas aux belligérants une liberté illimitée quant aux moyens de nuire à l'ennemi.
Ils doivent s'abstenir notamment de toute rigueur inutile, ainsi que de toute action déloyale, injuste ou tyrannique.

la partie adverse peut recourir à des représailles, mais seulement comme un mal inévitable et sans jamais perdre de vue les devoirs de l'humanité.

SECTION PREMIÈRE.

Des droits des parties belligérantes l'une à l'égard de l'autre.

CHAPITRE I.

DE L'AUTORITÉ MILITAIRE SUR LE TERRITOIRE DE L'ÉTAT ENNEMI.

§ I. L'occupation par l'ennemi d'une partie du territoire de l'État en guerre avec lui y suspend, par le fait même, l'autorité du pouvoir légal de ce dernier et y substitue l'autorité du pouvoir militaire de l'État occupant.

§ II. L'ennemi qui occupe un territoire peut, selon les exigences de la guerre et en vue de l'intérêt public, soit maintenir la force

DE L'AUTORITÉ MILITAIRE SUR LE TERRITOIRE DE L'ÉTAT ENNEMI.

ART. 1. Un territoire est considéré comme occupé lorsqu'il se trouve placé de fait sous l'autorité de l'armée ennemie.

L'occupation ne s'étend qu'aux territoires où cette autorité est établie et en mesure de s'exercer.

ART. 2. L'autorité du pouvoir légal étant suspendue et ayant passé de fait entre les mains de l'occupant, celui-ci prendra toutes les mesures qui dépendent de lui en vue de rétablir et d'assurer, autant qu'il est possible, l'ordre et la vie publique.

ART. 3. A cet effet, il maintiendra les lois qui étaient en vigueur dans le pays en temps de paix et ne les modifiera, ne les suspendra ou

II.
DES TERRITOIRES OCCUPÉS (§§ 41—60).

6. Aucun territoire envahi n'est considéré comme conquis avant la fin de la guerre; jusqu'à ce moment l'occupant n'y exerce qu'un pouvoir de fait, essentiellement provisoire.

A. DÉFINITION.

41. Un territoire est considéré comme occupé lorsque, à la suite de son invasion par des forces ennemies, l'État dont il relève a cessé, en fait, d'y exercer une autorité régulière, et que l'État envahisseur se trouve être seul à même d'y maintenir l'ordre. Les limites dans lesquelles ce fait se produit déterminent l'étendue et la durée de l'occupation.

B. REGLES DE CONDUITE À L'ÉGARD DES PERSONNES (§§ 42—49).

En considération des nouveaux rapports qui naissent du changement provisoire de gouvernement (art. 6).

42. Il est du devoir de l'autorité militaire occupante, d'informer le plus tôt possible les habitants des pouvoirs qu'elle exerce, ainsi que de l'étendue territoriale de l' occupation.

43. L'occupant doit prendre toutes les mesures qui dépendent de lui, pour rétablir et assurer l'ordre et la vie publique.

obligatoire des lois qui y étaient en vigueur en temps de paix, soit les modifier en partie, soit les suspendre entièrement.

§ III. D'après le droit de la guerre, le chef de l'armée d'occupation peut contraindre les institutions et les fonctionnaires de l'administration, de la police et de la justice, à continuer l'exercice de leurs fonctions sous sa surveillance et son contrôle.

§ IV. L'autorité militaire peut exiger des fonctionnaires locaux qu'ils s'engagent, sous serment ou sur parole, à remplir les devoirs qui leur sont imposés pendant la durée de l'occupation ennemie; elle peut révoquer ceux qui refuseraient de satisfaire à cette exigence et poursuivre judiciairement ceux qui ne rempliraient pas l'obligation acceptée par eux..

§ V. L'armée d'occupation a le droit de prélever à son profit, sur les populations locales, tous les impôts, les redevances et les droits et péages établis par leur gouvernement légal.

§ VI. L'armée qui occupe un pays ennemi a le droit de prendre possession de tous les capitaux du gouvernement, de ses dépôts d'armes, de ses moyens de transport, de ses magasins et approvisionnements et,

ne les remplacera que s'il y a nécessité.

Art. 4. Les fonctionnaires et les employés de tout ordre qui consentiraient, sur son invitation, à continuer leurs fonctions, jouiront de sa protection. Ils ne seront révoqués ou punis disciplinairement que s'ils manquent aux obligations acceptées par eux et livrés à la justice que s'ils les trahissent.

Art. 5. L'armée d'occupation ne prélèvera que les impots, redevances, droits et péages déjà établis au profit de l'Etat, ou leur équivalent, s'il est impossible de les encaisser, et, autant que possible, dans la forme et suivant les usages existants. Elle les emploiera à pourvoir aux frais de l'administration du pays dans la mesure où le gouvernement légal y était obligé.

Art. 6. L'armée qui occupe un territoire ne pourra saisir que le numéraire, les fonds et les valeurs exigibles appartenant en propre à l'État, les dépôts d'armes, moyens de transport, magasins et appro-

A cet effet, (Voir 43).

44. L'occupant doit maintenir les lois qui étaient en vigueur dans le pays en temps de paix, et ne les modifier, ne les suspendre ou ne les remplacer que s'il y a nécessité.

45. Les fonctionnaires et employés civils de tout ordre, qui consentent à continuer leurs fonctions, jouissent de la protection de l'occupant.

Ils sont toujours révocables et ont toujours le droit de se démettre de leur charge.

Ils ne doivent être punis disciplinairement que s'ils manquent aux obligations librement acceptées par eux, et livrés à la justice que s'ils les trahissent.

46. En cas d'urgence, l'occupant peut exiger le concours des habitants, afin de pourvoir aux nécessités de l'administration locale.

C. RÈGLES DE CONDUITE À L'ÉGARD DES CHOSES.

a. Propriétés publiques.

Si l'occupant est substitué à l'État ennemi pour le gouvernement des territoires envahis, il n'y exerce point cependant un pouvoir absolu. Tant que le sort de ces territoires est en suspens, c'est-à-dire jusqu'à la paix, l'occupant n'est pas libre de disposer de ce qui appartient encore à l'ennemi et ne peut servir aux opérations de la guerre. De là les règles suivantes: (§§ 50—53)

57. L'occupant ne peut prélever, en fait de redevances et d'impôts, que ceux déjà établis au profit de l'État. Il les emploie à pourvoir aux frais de l'administration du pays, dans la mesure où le gouvernement légal y était obligé.

50. L'occupant ne peut saisir que le numéraire, les fonds et les valeurs exigibles ou négociables appartenant en propre à l'État, les depôts d'armes, approvisionnements, et, en général, les propriétés mobilières de l'État de nature à servir aux opérations de la guerre.

en général, de toute propriété du gouvernement pouvant servir au but de la guerre.

Observation. — Tout le matériel des chemins de fer, quoique appartenant à des compagnies privées, de même que les dépôts d'armes et, en général, toute espèce de munitions de guerre, bien qu'appartenant à des personnes privées, sont également sujettes à la prise de possession par l'armée d'occupation.

visionnements et, en général, toute propriété mobilière de l'État de nature à servir aux opérations de la guerre.

Le matériel des chemins de fer, les télégraphes de terre, les bateaux à vapeur et autres navires en dehors des cas régis par la loi maritime, de même que les dépôts d'armes et, en général, toute espèce de munitions de guerre, quoique appartenant à des sociétés ou à des personnes privées, sont également des moyens de nature à servir aux opérations de la guerre et qui peuvent ne pas être laissés par l'armée d'occupation à la disposition de l'ennemi. Le matériel des chemins de fer, les télégraphes de terre, de même que les bateaux à vapeur et autres navires susmentionnés seront restitués et les indemnités réglées à la paix.

§ VII. Le droit de jouissance des édifices publics, immeubles, forêts et exploitations agricoles appartenant à l'État ennemi et se trouvant dans le pays occupé, passe, de même, à l'armée d'occupation.

Art. 7. L'État occupant ne se considérera que comme administrateur et usufruitier des édifices publics, immeubles, forêts et exploitations agricoles appartenant à l'État ennemi et se trouvant dans le pays occupé. Il devra sauvegarder le fonds de ces propriétés et les administrer conformément aux règles de l'usufruit.

§ VIII. La propriété des églises, des établissements de charité et d'instruction, de toutes les institutions consacrées à des buts scientifiques, artistiques et de bienfaisance n'est pas sujette à prise de possession par l'armée d'occupation. Toute saisie ou destruction intentionnelle de semblables établissements, des monuments, des œuvres d'art ou des musées scientifiques doit être poursuivie par l'autorité compétente.

Art. 8. Les biens des communes, ceux des établissements consacrés aux cultes, à la charité et à l'instruction, aux arts et aux sciences, même appartenant à l'État, seront traités comme la propriété privée.

Toute saisie, destruction ou dégradation intentionnelle de semblables établissements, de monuments historiques, d'œuvres d'art ou de science doit être poursuivie par les autorités compétentes.

51. Le matériel de transport (chemins de fer, bateaux, etc.) ainsi que les télégraphes de terre et les cables d'attérissage, peuvent seulement être séquestrés pour l'usage de l'occupant. Leur destruction est interdite à moins qu'elle ne soit commandée par une nécessité de guerre. Ils sont restitués à la paix, dans l'état où ils se trouvent.

55. Les moyens de transport (chemins de fer, bateaux, etc.), les télégraphes, les dépôts d'armes et de munitions de guerre, quoique appartenant à des sociétés ou à des particuliers, peuvent être saisis par l'occupant mais ils doivent être restitués, si possible, et les indemnités réglées à la paix.

52. L'occupant ne peut faire que des actes d'administrateur provisoire quant aux immeubles, tels qu'édifices, forêts et exploitations agricoles, appartenant à l'État ennemi (Art. 6).

Il doit sauvegarder le fonds de ces propriétés et veiller à leur entretien.

53. Les biens des communes et ceux des établissements consacrés aux cultes, à la charité, à l'instruction, aux arts ou aux sciences, sont insaisissables.

Toute destruction ou dégradation intentionnelle de semblables établissements, de monuments historiques, d'archives, d'oeuvres d'art ou de science, est formellement interdite, si elle n'est pas impérieusement commandée par les nécessités de la guerre.

CHAPITRE II.

QUI DOIT ÊTRE RECONNU COMME PARTIE BELLIGÉRANTE; DES COMBATTANTS ET NON-COMBATTANTS.

QUI DOIT ÊTRE RECONNU COMME PARTIE BELLIGÉRANTE; DES COMBATTANTS ET DES NON-COMBATTANTS.

§ IX. Les droits de belligérants n'appartiennent pas seulement à l'armée, mais encore aux milices et aux corps de volontaires, dans les cas suivants:

1°. Si, ayant à leur tête une personne responsable pour ses subordonnés, ils sont, en même temps, soumis au commandement général;

2°. S'ils ont un certain signe distinctif extérieur reconnaissable à distance;

3°. S'ils portent des armes ouvertement, et

4°. Si, dans leurs opérations, ils se conforment aux lois, coutumes et procédés de la guerre.

Les bandes armées ne répondant pas aux conditions mentionnées ci-dessus n'ont pas les droits de belligérants; elle ne sont pas considérées comme des ennemis réguliers et, en cas de capture, sont poursuivies judiciairement.

(Voir le § XLV.)

ART. 9. Les lois, les droits et les devoirs de la guerre ne s'appliquent pas seulement à l'armée, mais encore aux milices et aux corps de volontaires réunissant les conditions suivantes:

1°. D'avoir à leur tête une personne responsable pour ses subordonnés;

2°. D'avoir un signe distinctif fixe et reconnaissable à distance;

3°. De porter les armes ouvertement, et

4°. De se conformer, dans leurs opérations, aux lois et coutumes de la guerre.

Dans les pays où les milices constituent l'armée ou en font partie, elles sont comprises sons la dénomination d'*armée*.

ART. 10. La population d'un territoire non occupé qui, à l'approche de l'ennemi, prend spontanément les armes pour combattre les troupes d'invasion sans avoir eu le temps de s'organiser conformément à l'article 9, sera considérée comme belligérante si elle respecte les lois et coutumes de la guerre.

§ X. Les forces des États belligérants se composent de combattants et de non-combattants. Les premiers prennent une part active et directe dans les opérations de

ART. 11. Les forces armées des parties belligérantes peuvent se composer de combattants et de non-combattants. En cas de capture par l'ennemi les uns et les autres

2. La force armée d'un État comprend:

1°. L'armée proprement dite, y compris les milices;

2°. Les gardes nationales, landsturm, corps francs et autres corps qui réunissent les trois conditions suivantes:

a. Être sous la direction d'un chef responsable;

b. Avoir un uniforme ou un signe distinctif, fixe et reconnaissable à distance, porté par les personnes qui font partie du corps;

c. Porter les armes ouvertement;

3°. Les équipages des navires et autres embarcations de guerre;

4°. Les habitants du territoire non occupé qui, à l'approche de l'ennemi, prennent les armes spontanément et ouvertement pour combattre les troupes d'invasion, même s'ils n'ont pas eu le temps de s'organiser.

guerre; les seconds, tout en entrant dans la composition de l'armée, appartiennent à diverses branches de l'administration militaire, telles que: le service religieux, médical, de l'intendance, de la justice, ou bien se trouvent attachés à l'armée. En cas de capture par l'ennemi, les non-combattants jouissent, à l'égal des premiers, des droits de prisonniers de guerre; les médecins, le personnel auxiliaire des ambulances, de même que les ecclésiastiques, jouissent, en outre, des droits de la neutralité (v. plus bas, § 38).

jouiront des droits de prisonniers de guerre.

CHAPITRE III.

DES MOYENS DE NUIRE A L'ENNEMI; DE CEUX QUI SONT PERMIS OU DOIVENT ÊTRE INTERDITS.

DES MOYENS DE NUIRE A L'ENNEMI.

§ XI. Les lois de la guerre ne reconnaissent pas aux parties belligérantes un pouvoir illimité quant au choix des moyens de se nuire réciproquement.

§ XII. D'après ce principe, sont interdits:

A. L'emploi d'armes empoisonnées ou la propagation, par un moyen quelconque, du poison sur le territoire ennemi;

B. Le meurtre par trahison des individus appartenant à l'armée ennemie;

C. Le meurtre d'un ennemi qui a mis bas les armes ou n'a plus les moyens de se défendre. En général, les parties belligérantes n'ont pas le droit de déclarer qu'elles ne feront pas de quartier. Une mesure aussi extrême ne peut être admise qu'à titre de représailles pour des actes de cruauté antérieurs, ou bien comme moyen inévitable pour prévenir sa propre perte. Les armées qui ne font pas de quartier n'ont

ART. 12. Les lois de la guerre ne reconnaissent pas aux belligérants un pouvoir illimité quant au choix des moyens de nuire à l'ennemi.

ART. 13. D'après ce principe, sont notamment interdits:

A. L'emploi du poison ou d'armes empoisonnées;

B. Le meurtre par trahison d'individus appartenant à la nation ou à l'armée ennemie;

C. Le meurtre d'un ennemi qui, ayant mis bas les armes ou n'ayant plus les moyens de se défendre, s'est rendu à discrétion;

3. Toute force armée belligérante est tenue de se conformer aux lois de la guerre.

Le seul but légitime que les États doivent se proposer durant la guerre étant l'affaiblissement des forces militaires de l'ennemi (*Déclaration de Saint-Petersbourg du* $^{4}/_{16}$ Novembre 1868).

4. Les lois de la guerre ne reconnaissent pas aux belligérants une liberté illimitée quant aux moyens de nuire à l'ennemi.

Ils doivent s'abstenir notamment de toute rigueur inutile, ainsi que de toute action déloyale, injuste ou tyrannique.

La lutte devant être loyale (art. 4).

Il est interdit:

a. De faire usage du poison, sous quelque forme que ce soit;

b. D'attenter traitreusement à la vie d'un ennemi, par exemple en soudoyant des assassins ou en feignant de se rendre;

c. D'attaquer l'ennemi en dissimulant les signes distinctifs de la force armée;

d. D'user indûment du pavillon national, des insignes militaires ou de l'uniforme de l'ennemi, du pavillon parlementaire, ainsi que des signes tutélaires prescrits par la ***Convention de Genève*** (art. 17 et 40 ci-après).

Comme on doit s'abstenir de rigueurs inutiles (art. 4).

9. Il est interdit:

pas le droit de le réclamer à leur tour;

D. La menace d'extermination envers une garnison qui défend obstinément une forteresse;

E. L'emploi d'armes occasionnant des souffrances inutiles, comme: les projectiles remplis de verre pilé ou de matières propres à causer des maux superflus;

F. L'emploi de balles explosibles d'un poids inférieur à 400 grammes et chargées de matières inflammables.

D. La déclaration qu'il ne sera pas fait de quartier;

E. L'emploi d'armes, de projectiles ou de matières propres à causer des maux superflus, ainsi que l'usage des projectiles prohibés par la déclaration de Saint-Pétersbourg de 1868;

F. L'abus du pavillon parlementaire, du pavillon national ou des insignes militaires et de l'uniforme de l'ennemi, ainsi que des signes distinctifs de la convention de Genève;

G. Toute destruction ou saisie de propriétés ennemies qui ne serait pas impérieusement commandée par la nécessité de guerre.

§ XIII. Aux moyens *permis* appartiennent:

A. Toutes les opérations de la grande et de la petite guerre (guerre de partisans);

B. La saisie ou la destruction de tout ce qui est indispensable à l'ennemi pour faire la guerre ou de ce qui peut le renforcer;

C. La destruction de tout ce qui empêche le succès des opérations de guerre;

D. Toute espèce de ***ruses de guerre***; mais celui qui emploie le pavillon national, les insignes militaires ou l'uniforme de l'ennemi dans le but de le tromper se prive de la protection des lois de la guerre;

E. L'emploi de tous les moyens possibles pour se procurer des renseignements sur l'ennemi et sur le terrain.

ART. 14. Les ruses de guerre et l'emploi des moyens nécessaires pour se procurer des renseignements sur l'ennemi et sur le terrain (sauf les dispositions de l'article 36) sont considérés comme licites.

CHAPITRE IV.

DES SIÈGES ET BOMBARDEMENTS.

§ XIV. Les forteresses ou villes fortifiées peuvent seules être assiégées. Une ville entièrement ouverte, qui n'est pas défendue par

DES SIÈGES ET BOMBARDEMENTS.

ART. 15. Les places fortes peuvent seules être assiégées. Des villes, agglomérations d'habitations ou villages ouverts qui ne sont pas dé-

a. D'employer des armes, des projectiles ou des matières propes à causer des souffrances superflues ou à aggraver les blessures, — notamment des projectiles d'un poids inférieur à quatre cents grammes, explosibles ou chargés de matières fulminantes ou inflammables (*Déclaration de Saint-Petersbourg*);

b. De mutiler ou de tuer un ennemi qui s'est rendu à discrétion ou qui est hors de combat, et de déclarer d'avance qu'on ne fera pas de quartier, même si l'on n'en réclame pas pour soi-même.

B. RÈGLES DE CONDUITE À L'ÉGARD DES CHOSES (§ 32—40).

a. Des moyens de nuire. Du bombardement.

Des ménagements sont commandés par la règle qui veut que l'on s'abstienne de rigueurs inutiles (art. 4). C'est à ce titre que:

32. Il est interdit:

a. De piller, même les villes prises d'assaut;

b. De détruire des propriétés publiques on privées, si cette

des troupes ennemies et dont les habitants ne résistent pas les armes à la main, ***ne peut pas être attaquée ou bombardée.***

§ XV. Mais si une ville est défendue par des troupes ennemies ou par les habitants armés, l'armée assaillante, avant d'entreprendre le bombardement, doit en informer préalablement les autorités de la ville.

§ XVI. Le commandant d'une armée assiégeante, lorsqu'il bombarde une ville fortifiée, doit prendre toutes les mesures qui dépendent de lui pour épargner, autant qu'il est possible, les églises et les édifices artistiques, scientifiques et de bienfaisance.

§ XVII. Une ville prise d'assaut ne doit pas être livrée au pillage des troupes victorieuses.

CHAPITRE V.

DES ESPIONS.

§ XVIII. Est considéré comme espion l'individu qui, agissant en dehors de ses obligations militaires, recueille clandestinement des informations dans les localités occupées par l'ennemi, avec l'intention de les communiquer à la partie adverse.

§ XIX. L'espion, pris sur le fait, lors même que son intention n'aurait pas été définitivement accomplie ou n'aurait pas été couronnée de succès, est livré à la justice.

fendus ne peuvent être ni attaqués ni bombardés.

Art. 16. Mais si une ville ou place de guerre, agglomération d'habitations ou village est défendu, le commandant des troupes assaillantes, avant d'entreprendre le bombardement, et sauf l'attaqne de vive force, devra faire tout ce qui dépend de lui pour en avertir les autorités.

Art. 17. En pareil cas, toutes le mesures nécessaires doivent être prises pour épargner, autant qu'il est possible, les édifices consacrés aux cultes, aux arts, aux sciences et à la bienfaisance, les hôpitaux et les lieux de rassemblement de malades et de blessés, à condition qu'ils ne soient pas employés, en même temps, à un but militaire.

Le devoir des assiégés est de désigner ces édifices par des signes visibles spéciaux à indiquer d'avance à l'assiégeant.

Art. 18. Une ville prise d'assaut ne doit pas être livrée au pillage des troupes victorieuses.

DES ESPIONS.

Art. 19. Ne peut être considéré comme espion que l'individu qui, agissant clandestinement ou sous de faux prétextes, recueille ou cherche à recueillir des informations dans les localités occupées par l'ennemi, avec l'intention de les communiquer à la partie adverse.

Art. 20. L'espion pris sur le fait sera jugé et traité d'après les lois en vigueur dans l'armée qui l'a saisi.

destruction n'est pas commandée par une impérieuse nécessité de guerre;

c. D'attaquer et de bombarder des localités qui ne sont pas défendues.

Si l'on ne conteste pas aux belligérants le droit de recourir au bombardement, contre les forteresses et autres lieux dans lesquels l'ennemi s'est retranché, des considérations d'humanité exigent que ce procédé de coercition soit entouré de quelques tempéraments, qui en restreignent autant que possible les effets à la force armée ennemie et à ses moyens de défense. C'est pourquoi

33. Le commandant de troupes assaillantes doit, sauf le cas d'attaque de vive force, faire, avant d'entreprendre un bombardement, tout ce qui dépend de lui pour en avertir les autorités locales.

34. En cas de bombardement, toutes les mesures nécessaires doivent être prises pour épargner, si faire se peut, les édifices consacrés aux cultes, aux arts, aux sciences et à la bienfaisance, les hôpitaux et les lieux de rassemblement de malades et de blessés, à la condition qu'ils ne soient pas utilisés en même temps, directement ou indirectement, pour la défense.

Le devoir de l'assiégé est de désigner ces édifices par des signes visibles, indiquer *d'avance à l'assiégeant.*

F. DES ESPIONS.

23. Les individus capturés comme espions ne peuvent exiger d'être traités comme des prisonniers de guerre.

Pour prévenir les abus auxquels donnent lieu trop souvent, en temps de guerre les accusations d'espionnage, il importe de proclamer bien haut que

§ XX. Est également livré à la justice, tout habitant du pays *occupé par l'ennemi qui communique des informations à la partie adverse.*

§ XXI. Si l'espion qui, après avoir rempli sa mission avec succès, retourne à son corps d'armée, est capturé plus tard par l'ennemi, il est traité comme prisonnier de guerre et n'encourt aucune responsabilité pour ses actes antérieurs.

§ XXII. Les militaires qui ont pénétré dans les limites de la sphère d'opérations de l'armée ennemie, dans le but de recueillir des informations, ne sont pas considérés comme espions s'il a été possible de reconnaître leur qualité de militaires. De même, ne doivent pas être considérés comme espions, s'ils sont capturés par l'ennemi: les militaires (et aussi les non-militaires accomplissant ouvertement leur mission) envoyés pour transmettre des dépêches écrites ou verbales, d'une partie de l'armée à l'autre.

Observation — A cette catégorie appartiennent aussi les individus capturés dans les ballons et envoyés pour transmettre des dépêches et, en général, pour entretenir les communications entre les diverses parties d'une armée.

ART. 21. L'espion qui rejoint l'armée à laquelle il appartient et qui est capturé plus tard par l'ennemi est traité comme prisonnier de guerre et n'encourt aucune responsabilité pour ses actes antérieurs.

ART. 22. Les militaires non déguisés qui ont pénétré dans la zone d'opérations de l'armée ennemie, à l'effet de recueillir des informations, ne sont pas considérés comme espions.

De même, ne doivent pas être considérés comme espions, s'ils sont capturés par l'ennemi: les militaires (et aussi les non-militaires accomplissant ouvertement leur mission) chargés de transmettre des dépêches destinées soit à leur propre armée, soit à l'armée ennemie.

A cette catégorie appartiennent également, s'ils sont capturés, les individus envoyés en ballon pour transmettre les dépêches et, en général, pour entretenir les communications entre les diverses parties d'une armée ou d'un territoire.

CHAPITRE VI.

DES PRISONNIERS DE GUERRE.

§ XXIII. Tous les combattants et non-combattants qui entrent dans la composition des forces armées des parties belligérantes reconnues par la loi (chap. II, §§ 9 en 10), à l'exception des non-combattants mentionnés plus bas (chap. VII, § 38), sont sujets à être prisonniers de guerre.

§ XXIV. Peuvent être faits prisonniers en même temps que les armées, les individus qui, se trouvant auprès d'elles, n'en font pas directement partie, tels que les corres-

DES PRISONNIERS DE GUERRE.

(V. art. 34.)

25. Aucun accusé d'espionnage ne doit être puni avant que l'autorité judiciaire ait prononcé sur son sort.

26. L'espion qui réussit à sortir du territoire occupé par l'ennemi n'encourt, s'il tombe plus tard au pouvoir de cet ennemi, aucune responsabilité pour ses actes antérieurs.

24. On ne doit pas considérer comme espions les individus, appartenant à l'une des forces armées belligérantes et non déguisés, qui ont pénétré dans la zone d'opérations de l'ennemi, non plus que les messagers porteurs de dépêches officielles, accomplissant ouvertement leur mission et les aéronautes (art. 21).

(Vergelijk 2de alinea van punt 21, tegenover § XXIII Russisch voorstel).

E. QUI PEUT ÊTRE FAIT PRISONNIER DE GUERRE.

21. Les individus qui font partie des forces armées belligérantes, s'ils tombent au pouvoir de l'ennemi, doivent être traités comme prisonniers de guerre, conformément aux articles 61 et suivants.

Il en est de même des messagers porteurs de dépêches officielles, accomplissant ouvertement leur mission, et des aéronautes civils chargés d'observer l'ennemi, ou d'entretenir les communications entre les diverses parties de l'armée ou du territoire.

22. Les personnes qui suivent une armée sans en faire partie, telles que les correspondants de journaux, les vivandiers, les fournisseurs, etc., et qui tombent au pouvoir de l'ennemi, ne peuvent être détenues qu'aussi longtemps que les nécessités militaires l'exigent.

pondants, les reporters de journaux, les vivandiers, fournisseurs, etc., etc.

§ XXV. Les prisonniers de guerre ne sont pas des criminels, mais des ennemis légaux. Ils sont au pouvoir du gouvernement ennemi, mais non des individus ou des corps qui les ont faits prisonniers, et ne doivent être assujettis à aucune *violence* ou mauvais traitement.

ART. 23. Les prisonniers de guerre sont des ennemis légaux et désarmés.

Ils sont au pouvoir du gouvernement ennemi, mais non des individus ou des corps qui les ont capturés.

Ils doivent être traités avec humanité.

Tout acte d'insubordination autorise à leur égard les mesures de rigueur nécessaires.

Tout ce qui leur appartient personnellement, les armes exceptées, reste leur propriété.

§ XXVI. Les prisonniers de guerre sont assujettis à l'internement dans une ville, forteresse ou localité quelconque, avec obligation de ne pas s'en éloigner au delà de certaines limites déterminées; mais ils ne peuvent pas être soumis à la reclusion comme des criminels.

ART. 24. Les prisonniers de guerre peuvent être assujettis à l'internement dans une ville, forteresse, camp ou localité quelconque, avec obligation de ne pas s'en éloigner au delà de certaines limites déterminées; mais ils ne peuvent être enfermés que par mesure de sûreté indispensable.

§ XXVII. Les prisonniers de guerre peuvent être employés à certains travaux publics qui ne soient pas exténuants ou humiliants pour le grade et la position sociale qu'ils occupent dans leur pays et qui, en même temps, n'aient pas un rapport direct avec les opérations de guerre entreprises contre leur patrie ou contre ses alliés.

ART. 25. Les prisonniers de guerre peuvent être employés à certains travaux publics qui n'aient pas un rapport direct avec les opérations sur le théâtre de la guerre et qui ne soient pas exténuants ou humiliants pour leur grade militaire, s'ils appartiennent à l'armée, ou pour leur position officielle ou sociale, s'ils n'en font point partie.

Ils pourront également, en se conformant aux dispositions réglementaires, à fixer par l'autorité militaire, prendre part aux travaux de l'industrie privée.

Leur salaire servira à améliorer leur position ou leur sera compté au moment de libération. Dans ce

III.

DE LA CONDITION DES PRISONNIERS DE GUERRE.

A. Régime de la captivité (§§ 61—82).

La captivité n'est ni une peine qu'on inflige aux prisonniers de guerre (art. 21), ni un acte de vengeance; c'est seulement un séquestre temporaire, qui doit être exempt de tout caractère pénal.

Dans les dispositions suivantes, il est tenu compte à la fois des égards qui sont dus aux prisonniers et de la nécessité de s'assurer de leur personne.

61. Les prisonniers de guerre sont au pouvoir du gouvernement ennemi, mais non des individus ou des corps qui les ont capturés.

63. Ils doivent être traités avec humanité.

67. Tout acte d'insubordination autorise à leur égard les mesures de rigueur nécessaires.

64. Tout ce qui leur appartient personnellement, les armes exceptées, reste leur propriété.

66. Les prisonniers peuvent être assujettis à l'internement dans une ville, une forteresse, un camp ou une localité quelconque, avec obligation de ne pas s'éloigner au delà de certaines limites déterminées, mais ils ne peuvent être enfermés que par mesure de sûreté indispensable.

71. Ils peuvent être employés à des travaux publics qui n'aient pas un rapport direct avec les opérations sur le théâtre de la guerre, qui ne soient pas exténuants, et ne soient humiliants ni pour leur grade militaire, s'ils appartiennent à l'armée, ni pour leur position officielle ou sociale, s'ils n'en font pas partie.

72. Dans le cas où ils sont autorisés à prendre part aux travaux de l'industrie privée, leur salaire peut être perçu par l'autorité qui les détient, laquelle doit alors l'employer à améliorer leur position, ou le leur remettre au moment de leur libération, sous déduction, s'il y a lieu, des frais de leur entretien.

cas, les frais d'entretien pourront être défalqués de ce salaire.

§ XXVIII. Les prisonniers de guerre ne peuvent pas être astreints à prendre une part quelconque à la poursuite des opérations de guerre.

ART. 26. Les prisonniers de guerre ne peuvent être astreints d'aucune manière à prendre une part quelconque à la poursuite des opérations de la guerre.

§ XXIX. Le gouvernement au pouvoir duquel se trouvent les prisonniers de guerre prend sur lui leur entretien. Les conditions de l'entretien des prisonniers de guerre sont établies par une entente mutuelle entre les parties belligérantes.

ART. 27. Le gouvernement au pouvoir duquel se trouvent les prisonniers de guerre se charge de leur entretien.

Les conditions de cet entretien peuvent être établies par une entente mutuelle entre les parties belligérantes.

A défaut de cette entente, et comme principe général, les prisonniers de guerre seront traités, pour la nourriture et l'habillement, sur le même pied que les troupes du gouvernement qui les aura capturés.

§ XXX. Un prisonnier de guerre qui prend la fuite peut être tué pendant la poursuite, mais une fois repris ou de nouveau fait prisonnier, il n'est possible d'aucune punition pour sa fuite; la surveillance dont il est l'objet peut seulement être renforcée.

§ XXXI. Les prisonniers de guerre ayant commis, durant leur captivité, des délits quelconques peuvent être déférés aux tribunaux et punis en conséquence.

§ XXXII. Tout complot des prisonniers de guerre en vue d'une fuite générale ou bien contre les autorités établies au lieu de leur internement ***est puni d'après les lois militaires.***

ART. 28. Les prisonniers de guerre sont soumis aux lois et règlements en vigueur dans l'armée au pouvoir de laquelle ils se trouvent.

Contre un prisonnier de guerre en fuite il est permis, après sommation, de faire usage des armes. Repris, il est passible de peines disciplinaires ou soumis à une surveillance plus sévère.

Si, après avoir réussi à s'échapper, il est de nouveau fait prisonnier, il n'est passible d'aucune peine pour sa fuite antérieure.

§ XXXIII. Chaque prisonnier de guerre est tenu par l'honneur de déclarer son véritable grade et, dans le cas où il enfreindrait cette règle, il encourrait une restriction de la jouissance des droits accordés aux prisonniers de guerre.

ART. 29. Chaque prisonnier de guerre est tenu de déclarer, s'il est interrogé à ce sujet, ses véritables noms et grade, et dans le cas où il enfreindrait cette règle, il s'exposerait à une restriction des avantages accordés aux prisonniers de guerre de sa catégorie.

70. Les prisonniers ne peuvent être astreints d'aucune manière à prendre une part quelconque aux opérations de guerre, ni contraints à des révélations sur leur pays ou sur leur armée.

69. Le gouvernement au pouvoir duquel se trouvent des prisonniers est chargé de leur entretien.

A défaut d'une entente sur ce point entre les parties belligérantes, les prisonniers sont traités, pour la nourriture et l'habillement, sur le même pied de paix que les troupes du gouvernement qui les a capturés.

62. Ils sont soumis aux lois et règlements en vigueur dans l'armée ennemie.

68. Contre un prisonnier fugitif on peut, après sommation, faire usage des armes.

S'il est repris avant d'avoir pu rejoindre son armée ou quitter le territoire soumis au capteur, il est passible seulement de peines disciplinaires ou soumis à une surveillance plus sévère.

Mais si, après avoir réussi à s'échapper, il est capturé de nouveau, il n'est passible d'aucune peine pour sa fuite antérieure.

Toutefois, si le fugitif ressaisi ou capturé de nouveau avait donné sa parole de ne pas s'évader, il peut être privé des droits de prisonnier de guerre.

65. Chaque prisonnier est tenu de déclarer, s'il est interrogé à ce sujet, ses véritables noms et grade. Dans le cas où il ne le ferait pas, il pourrait être privé de tout ou partie des avantages accordés aux prisonniers de sa catégorie.

§ XXXIV. L'échange des prisonniers de guerre dépend entièrement des convenances des parties belligérantes et toutes les conditions de cet échange sont fixées par une entente mutuelle.

§ XXXV. Les prisonniers de guerre peuvent être mis en liberté sur parole si les lois de leur pays les y autorisent et, en pareil cas. ils sont obligés, sous la garantie de leur honneur personnel, de remplir scrupuleusement, tant vis-à-vis de leur propre gouvernement que vis-à-vis de celui qui les a faits prisonniers, les engagements qu'ils auraient contractés.

§ XXXVI. Un prisonnier de guerre ne peut pas être contraint à donner sa parole d'honneur, de même que le gouvernement belligérant ne peut pas être forcé de libérer les prisonniers sur parole.

§ XXXVII. Tout prisonnier de guerre, libéré sur parole et de nouveau repris portant les armes contre le gouvernement envers lequel il s'était engagé d'honneur, est privé des droits de prisonnier de guerre et traduit devant les *tribunaux militaires.*

(Voir le § XXIV.)

ART. 30. L'échange des prisonniers de guerre est réglé par une entente mutuelle entre les parties belligérantes.

ART. 31. Les prisonniers de guerre peuvent être mis en liberté sur parole si les lois de leur pays les y autorisent, et, en pareil cas, ils sont obligés, sous la garantie de leur honneur personnel, de remplir scrupuleusement, tant vis-à-vis de leur propre gouvernement que vis-à-vis de celui qui les a faits prisonniers, les engagements qu'ils auraient contractés.

Dans le même cas, leur propre gouvernement ne doit ni exiger ni accepter d'eux aucun service contraire à la parole donnée.

ART. 32. Un prisonnier de guerre ne peut pas être contraint d'accepter sa liberté sur parole, de même le gouvernement ennemi n'est pas obligé d'accéder à la demande du prisonnier réclamant sa mise en liberté sur parole.

ART. 33. Tout prisonnier de guerre, libéré sur parole et repris portant les armes contre le gouvernement envers lequel il s'était engagé d'honneur, peut être privé des droits de prisonnier de guerre et traduit devant les tribunaux.

ART. 34. Peuvent également être faits prisonniers les individus qui, se trouvant auprès des armées, n'en font pas directement partie, tels que: les correspondants, les reporters de journaux, les vivandiers, les fournisseurs, etc., etc. Toutefois,

B. Cessation de la captivité.

Les motifs qui légitiment la détention de l'ennemi capturé n'existent que pendant la durée de la guerre. En conséquence

73. La captivité des prisonniers de guerre cesse de droit par la conclusion de la paix, mais leur libération est alors réglée d'un commun accord entre les belligérants.

Avant cette époque, et en vertu de la *Convention de Genève.*

74. Elle cesse aussi de droit pour les prisonniers blessés ou malades qui, après guérison, sont reconnus incapables de servir de nouveau.
Le capteur doit alors les renvoyer dans leur pays.

Pendant la guerre.

75. Les prisonniers peuvent encore être relâchés en vertu d'un cartel d'échange convenu entre les parties belligérantes.

76. Les prisonniers peuvent être mis en liberté sur parole, si les lois de leur pays ne l'interdisent pas.
Dans ce cas ils sont obligés, sous la garantie de leur honneur personnel, de remplir scrupuleusement les engagements qu'ils ont librement contractés et qui doivent être clairement spécifiés. — De son côté, leur propre gouvernement ne doit exiger ni accepter d'eux aucun service contraire à la parole donnée.

77. Un prisonnier ne peut pas être contraint d'accepter sa liberté sur parole — De même, le gouvernement ennemi n'est pas obligé d'accéder à la demande d'un prisonnier réclamant sa mise en liberté sur parole.

78. Tout prisonnier libéré sur parole et repris portant les armes contre le gouvernement auquel il l'avait donnée peut être privé des droits de prisonnier de guerre, à moins que, postérieurement à sa libération, il n'ait été compris dans un cartel d'échange sans conditions.

ils doivent être munis d'une autorisation émanant du pouvoir compétent et d'un certificat d'identité.

CHAPITRE VII.

DES NON-COMBATTANTS ET DES BLESSÉS.

§ XXXVIII. Les ecclésiastiques, médecins, pharmaciens et aides-chirurgiens demeurés près des blessés sur le champ de bataille, ainsi que tout le service personnel des hôpitaux militaires et des ambulances de campagne ne peuvent pas être faits prisonniers de guerre; ils jouissent du droit de neutralité s'ils ne prennent pas une part active aux opérations de guerre.

§ XXXIX. Les malades et blessés, tombés entre les mains de l'ennemi, sont considérés comme prisonniers de guerre et traités conformément à la convention de Genève et aux articles additionnels suivants.

§ XL. La neutralité des hôpitaux et ambulances cesse si l'ennemi en use pour des buts de guerre; mais le fait qu'ils sont protégés par un piquet ou des sentinelles ne les prive pas de la neutralité; le piquet ou les sentinelles, s'ils sont capturés, sont seuls considérés comme prisonniers de guerre.

§ XLI. Les personnes jouissant du droit de neutralité et mises dans la nécessité *de recourir aux armes pour leur défense personnelle*, ne perdent pas, par ce fait, leur droit à la neutralité.

§ XLII. Les parties belligérantes sont tenues de prêter leur assistance aux personnes neutralisées tombées en leur pouvoir, afin de leur obtenir la jouissance de l'entretien qui leur est assigné par leur gouvernement et, en cas de nécessité, de leur délivrer des secours comme avance sur cet entretien.

§ XLIII. Les blessés appartenant à l'armée ennemie et qui, après

DES MALADES ET BLESSÉS.

Art. 35. Les obligations des belligérants concernant le service des malades et des blessés sont régies par la convention de Genève du 22 août 1864, sauf les modifications dont celle-ci pourra être l'objet.

C. Du matériel sanitaire.

35—40. Conformes aux dispositions de la *Convention de Genève.*

D. Des blessés, des malades et du personel sanitaire.

Les blessés, les malades et le personel sanitaire sont soustraits aux rigueurs inutiles qui pourraient les atteindre, par les dispositions suivantes (art. 10 à 18), qui découlent de la *Convention de Genève.*

10. Les militaires blessés ou malades doivent être recueillis et soignés à quelque nation qu'ils appartiennent.
11. Les commandants en chef ont la faculté de remettre immédiatement aux avant-postes ennemis les militaires ennemis blessés pendant le combat, lorsque les circonstances le permettent et du consentement des deux parties.
12. Les évacuations, avec le personel qui les dirige, sont couvertes par la neutralité.
13. Le personel des hôpitaux et des ambulances, — comprenant l'intendance, les services de santé, d'administration et de transport des blessés, ainsi que les aumôniers, et les membres et agents des sociétés de secours dûment autorisées à seconder le personnel sanitaire officiel, — est considéré comme neutre lorsqu'il fonctionne, et tant qu'il reste des blessés à relever ou à secourir.
14. Le personnel désigné dans l'article précédent doit continuer, après l'occupation par l'ennemi, à donner, dans la mesure des besoins, des soins aux malades et aux blessés de l'ambulance ou de l'hôpital qu'il dessert.
15. Lorsque ce personnel demande à se retirer, le commandant des troupes occupantes fixe le moment de son départ, qu'il ne peut toute-fois différer que pour une courte durée, en cas de nécessités militaires.
16. Des dispositions doivent être prises pour assurer, s'il se peut, au personnel neutralisé, tombé entre les mains de l'ennemi, la jouissance d'un traitement convenable.
17. Le personnel sanitaire neutralisé doit porter un brassard blanc à croix rouge, dont la délivrance appartient exclusivement à l'autorité militaire.
18. Les généraux des puissances belligérantes doivent faire appel à l'humanité des habitants et les engager à secourir les blessés, en leur signalant les avantages qui en réculteront pour eux-mêmes (art. 36 et 59). Ils doivent considérer comme inviolables ceux qui répondent à cet appel.

guérison, sont trouvés incapables de prendre une part active à la guerre peuvent être renvoyés dans leur pays. Les blessés qui ne sont pas dans ces conditions peuvent être retenus comme prisonniers de guerre.

§ XLIV. Les non-combattants jouissant du droit de neutralité doivent, porter un signe distinctif délivré par leur gouvernement et, en outre, un certificat d'identité.

ART. 35. Les obligations etc.

SECTION II.

—

Des droits des parties belligérantes par rapport aux personnes privées.

—

CHAPITRE I.

DU POUVOIR MILITAIRE A L'ÉGARD DES PERSONNES PRIVÉES.

§ XLV. La population d'une localité qui n'est pas encore occupée par l'ennemi et qui prend les armes pour la défense de la patrie, doit être envisagée comme partie belligérante et, si elle est fait prisonnière elle doit être considérée comme prisonnière de guerre.

§ XLVI. Les individus faisant partie de la population d'un pays dans lequel le pouvoir de l'ennemi est déjà établi et qui se soulèvent contre lui les armes à la main peuvent être déférés à la justice et ne sont pas considérés comme prisonniers de guerre.

DU POUVOIR MILITAIRE A L'ÉGARD DES PERSONNES PRIVÉES.

(Voir l'article 10.)

D. Des morts.

19. Il est interdit de dépouiller et de mutiler les morts gisant sur les champs de bataille.

20. Les morts ne doivent jamais être inhumés avant que l'on ait recueilli, sur leur personne, toutes les indices, tels que livrets, numéros, etc , propres à établir leur identité.

Les indications ainsi recueillies sur des morts ennemis sont communiquées à leur armée ou à leur gouvernement.

DES HOSTILITÉS.

A. Règles de conduite à l'égard des personnes (§ 7—31).

a. Des populations inoffensives.

La lutte n'ayant lieu qu'entre »forces armées" (art. 1).

7. Il est interdit de maltraiter les populations inoffensives.

§ XLVII. Les individus qui, tantôt prennent part de leur propre chef aux opérations de guerre, tantôt retournent à leurs occupations pacifiques, ne satisfaisant pas, en général, aux conditions des §§ 9 et 10, ne jouissent pas des droits des parties belligérantes et sont passibles, en cas de capture, de la justice militaire.

§ XLVIII. Tant que la province, occupée par l'ennemi, ne lui est pas annexée en vertu d'un traité de paix, la population de cette province ne peut être forcée ni à prendre part aux opérations militaires contre son gouvernement légal, ni à des actes de nature à contribuer à la poursuite de buts de guerre au détriment de la patrie.

ART. 36. La population d'un territoire occupé ne peut être forcée de prendre part aux opérations militaires contre son propre pays.

§ XLIX. La population des localités occupées ne peut être contrainte au serment de sujétion perpétuelle à la puissance ennemie.

ART. 37. La population d'un territoire occupé ne peut être contrainte de prêter serment à la puissance ennemie.

§ L. Les convictions religieuses, l'honneur, la vie et la propriété de la population pacifique doivent être respectés par l'armée ennemie.

ART. 38. L'honneur et les droits de la famille, la vie et la propriété des individus, ainsi que leurs convictions religieuses et l'exercice de leur culte doivent être respectés.

La propriété privée ne peut pas être confisquée.

§ LI. Les troupes doivent respecter la propriété privée dans le pays occupé et ne point la détruire sans nécessité urgente.

ART. 39. Le pillage est formellement interdit.

CHAPITRE II.

DES RÉQUISITIONS ET CONTRIBUTIONS.

DES CONTRIBUTIONS ET DES RÉQUISITIONS.

§ LII. L'ennemi peut exiger de la population locale tous les impôts, services et redevances, en nature et en argent, auxquels ont droit les armées du gouvernement légal.

ART. 40. La propriété privée devant être respectée, l'ennemi ne demandera aux communes ou aux habitants que des prestations et des services en rapport avec les nécessités de guerre généralement reconnues, en proportion avec les ressources du pays et qui n'impliquent pas pour les populations l'obligation de prendre part aux opérations de guerre contre leur patrie.

§ LIII. L'armée d'occupation peut exiger de la population locale tous les objets d'approvisionnement, d'ha-

48. Les habitants d'un territoire occupé, qui ne se soumettent pas aux ordres de l'occupant, peuvent y être contraints.

L'occupant ne peut toutefois contraindre les habitants à l'aider dans ses travaux d'attaque et de défense, ni à prendre part aux opérations militaires contre leur propre pays (art. 4).

L'occupation n'entraînant pas un changement de nationalité pour les habitants.

47. La population ne peut être contrainte de prêter serment à la puissance ennemie, mais les habitants qui commettent des actes hostiles contre l'occupant sont punissables (art. 1).

49. L'honneur et les droits de la famille, la vie des individus, ainsi que leurs convictions religieuses et l'exercice de leur culte, doivent être respectés (art. 4).

La lutte n'ayant lieu qu'entre »forces armées" (art. 1).

B. Propriétés privées.

Si les pouvoirs de l'occupant sont limités à l'égard des propriétés de l'Etat ennemi à plus forte raison le sont-ils quant aux biens des particuliers.

54. La propriété privée, individuelle ou collective, doit être respectée et ne peut être confisquée, sous réserve des dispositions contenues dans les articles suivants (art. 55—60).

56. (1er alinea). Les prestations en nature (réquisitions), réclamées des communes ou des habitants, doivent être en rapport avec les nécessités de guerre généralement reconnues, et en proportion avec les ressources du pays.

billement, de chaussures et autres, nécessaires à son entretien. En pareil cas, le belligérant est tenu, autant que possible, ou d'indemniser les personnes qui lui cèdent leur propriété ou de leur délivrer les quittances d'usage.

§ LIV. L'ennemi peut prélever sur la population du pays qu'il occupe ***des contributions pécuniaires*** ou bien dans le cas de ***nécessité absolue*** et ***inévitable*** ou bien à titre d'***amende***, mais, dans l'un comme dans l'autre cas, pas autrement qu'en vertu d'une décision du commandant en chef et en évitant, en outre, de ruiner la population.

Les sommes d'argent prélevées sur la population, dans le premier cas, peuvent être sujettes à restitution.

ART. 41. L'ennemi prélevant des contributions soit comme équivalent pour des impôts (v. art. 5) ou pour des prestations qui devraient être faites en nature, soit à titre d'amende, n'y procèdera, autant que possible, que d'après les règles de la répartition et de l'assiette des impôts en vigueur dans le territoire occupé.

Les autorités civiles du gouvernement légal y prêteront leur assistance si elles sont restées en fonction.

Les contributions ne pourront être imposées que sur l'ordre et sous la responsabilité du général en chef ou de l'autorité civile supérieure établie par l'ennemi dans le territoire occupé.

Pour toute contribution, un reçu sera donné au contribuable.

ART. 42. Des réquisitions ne seront faites qu'avec l'autorisation du commandant dans la localité occupée.

Pour toute réquisition, il sera accordé une indemnité ou délivré un reçu.

58. L'occupant ne peut prélever des contributions extraordinaires en argent, que comme équivalent d'amendes ou d'impôts non payés ou de prestations non livrées en nature.

Les contributions en argent ne peuvent être imposées que sur l'ordre et sous la responsabilité du général en chef ou de l'autorité civile supérieure établie dans le territoire occupé, autant que possible d'après les règles de la répartition et de l'assiette des impôts en vigueur.

56. (2me alinea). Les réquisitions ne peuvent être faites qu'avec l'autorisation du commandant dans la localité occupée.

60. Les prestations en nature, quand elles ne sont pas payées comptant, et les contributions de guerre sont constatés par des quittances. — Des mesures doivent être prises pour assurer le caractère sérieux et la régularité de ces quittances.

59. Dans la répartition des charges relatives au logement des troupes et aux contributions de guerre, il est tenu compte aux habitants du zèle charitable déployé par eux envers les blessés.

SECTION III.

Des relations entre les belligérants.

CHAPITRE I.

DES MODES DE COMMUNICATIONS ET DES PARLEMENTAIRES.

§ LV. Toute communication entre les territoires occupés par les parties belligérantes cesse et ne peut être permise que par l'autorité militaire, dans la mesure de ce qu'elle jugera indispensable.

§ LVI. Les agents diplomatiques et consulaires des puissances neutres ont le droit d'exiger des parties belligérantes l'autorisation de quitter sans empêchement le théâtre des opérations de guerre; mais, en cas de nécessité militaire absolue, la satisfaction de semblables réclamations peut être ajournée à un moment plus opportun.

§ LVII. Les individus autorisés par l'un des belligérants à entrer en pourparlers avec l'autre et se présentant avec le drapeau blanc, accompagnés d'un trompette (clairon ou tambour), seront reconnus comme parlementaires et auront droit à l'inviolabilité de leur personne.

§ LVIII. Le chef de l'armée auquel un parlementaire est expédié n'est pas obligé de le recevoir en toutes circonstances et dans toutes conditions. Il lui est loisible également de prendre toutes les mesures nécessaires pour empêcher le parlementaire de profiter de son séjour dans le rayon des positions de l'ennemi au préjudice de ce dernier.

§ LIX. Si le parlementaire, se

DES PARLEMENTAIRES.

ART. 43. Est considéré comme parlementaire l'individu autorisé par l'un des belligérants à entrer en pourparlers avec l'autre et se présentant avec le drapeau blanc, accompagné d'un trompette (clairon ou tambour) ou aussi d'un porte-drapeau. Il aura droit à l'inviolabilité, ainsi que le trompette (clairon ou tambour) et le porte-drapeau qui l'accompagnent.

ART. 44. Le chef auquel un parlementaire est expédié n'est pas obligé de le recevoir en toutes circonstances et dans toutes conditions.

Il lui est loisible de prendre toutes les mesures nécessaires pour empêcher le parlementaire de profiter de son séjour dans le rayon des positions de l'ennemi au préjudice de ce dernier, et si le parlementaire s'est rendu coupable de cet

G. *Des parlementaires.*

27. Est considéré comme parlementaire et a droit à l'inviolabilité, l'individu autorisé par l'un des belligérants à entrer en pourparlers avec l'autre, et se présentant avec un drapeau blanc.

28. Il peut être accompagné d'un clairon ou d'un tambour, d'un porte-drapeau, et même, s'il y a lieu, d'un guide et d'un interprête, qui ont droit aussi à l'inviolabilité.

29. Le Chef auquel un parlementaire est expédié, n'est pas obligé de le recevoir en toutes circonstances.

30. Le Chef qui reçoit un parlementaire a le droit de prendre toutes les mesures nécessaires, pour que la présence de cet ennemi dans ses lignes ne lui cause pas de préjudice.

présentant chez l'ennemi pendant un combat, est blessé ou tué, ce fait ne sera pas considéré comme une violation du droit.

abus de confiance, il a le droit de le retenir temporairement.

Il peut également déclarer d'avance qu'il ne recevra pas de parlementaire pendant un temps déterminé. Les parlementaires qui viendraient à se présenter après une pareille notification, du côté de la partie qui l'aurait reçu, perdraient le droit à l'inviolabilité.

§ LX. Le parlementaire perd ses droits d'inviolabilité s'il est prouvé, d'une manière positive et irrécusable, qu'il a profité de sa position privilégiée pour recueillir des renseignements ou provoquer une trahison.

Art. 45. Le parlementaire perd ses droits d'inviolabilité s'il est prouvé d'une manière positive et irrécusable qu'il a profité de sa position privilégiée pour provoquer ou commettre un acte de trahison.

CHAPITRE II.

DES CAPITULATIONS.

§ LXI. Les conditions des capitulations dépendent d'une entente entre les parties contractantes. Une fois fixées par une convention, elles doivent être scrupuleusement observées par les deux parties.

DES CAPITULATIONS.

Art. 46. Les conditions des capitulations sont débattues entre les parties contractantes.

Elles ne doivent pas être contraires à l'honneur militaire.

Une fois fixées par une convention, elles doivent être scrupuleusement observées par les deux parties.

CHAPITRE III.

DE L'ARMISTICE.

§ LXII. L'armistice suspend les opérations de guerre pour un laps de temps fixé par un accord mutuel des parties belligérantes. Si le terme n'est pas déterminé, les parties belligérantes peuvent reprendre en tout temps les opérations, pourvu toutefois que l'ennemi soit averti en temps opportun, conformément aux conditions de l'armistice.

§ LXIII. A la conclusion de l'armistice, il sera précisé exactement ce que chacune des parties pourra faire et ce dont elle devra s'abstenir.

§ LXIV. L'armistice peut être général ou local. Le premier suspend partout les opérations de guerre des États belligérants; le second seulement entre certaines fractions

DE L'ARMISTICE.

Art. 47. L'armistice suspend les opérations de guerre par un accord mutuel des parties belligérantes. Si la durée n'en est pas déterminée, les parties belligérantes peuveut reprendre en tout temps les opérations, pourvu toutefois que l'ennemi soit averti en temps convenu, conformément aux conditions de l'armistice.

Art 48. L'armistice peut être général ou local Le premier suspend partout les opérations de guerre des États belligérants; le second seulement entre certaines fractions des

31. Si un parlementaire abuse de la confiance qu'on lui accorde, on peut le retenir temporairement, et s'il est prouvé qu'il a profité de sa position privilégée pour provoquer une trahison, il perd son droit à l'inviolabilité.

5. Les conventions militaires faites par les belligérants entre eux pendant la durée de la guerre, telles que les armistices et les capitulations, doivent être scrupuleusement observées et respectées.

des armées belligérantes et dans les limites d'une localité déterminée.

§ LXV. L'armistice entre en vigueur à dater du moment de sa conclusion. Les hostilités sont suspendues immédiatement après sa notification aux autorités compétentes.

§ LXVI. Il dépend des parties contractantes de fixer les conditions dans lesquelles les rapports seront admis entre les populations des provinces occupées. Si la convention ne contient point de clauses à ce sujet, l'état de guerre est considéré comme maintenu.

§ LXVII. La violation des clauses de l'armistice, par l'une des parties, dégage l'autre de l'obligation de les exécuter, et les opérations de guerre peuvent être immédiatement reprises.

§ LXVIII. La violation des clauses de l'armistice par des particuliers, sur leur initiative personelle, donne droit seulement à réclamer des autorités compétentes la punition des coupables ou une indemnité pour les pertes éprouvées.

armées belligérantes et dans un rayon déterminé.

Art. 49. L'armistice doit être officiellement et sans retard notifié aux autorités compétentes et aux troupes. Les hostilités sont suspendues immédiatement après la notification.

Art. 50. Il dépend des parties contractantes de fixer dans les clauses de l'armistice les rapports qui pourront avoir lieu entre les populations.

Art. 51. La violation de l'armistice, par l'une des parties, donne à l'autre le droit de le dénoncer.

Art. 52. La violation des clauses de l'armistice par des particuliers, agissant de leur propre initiative, donne droit seulement à réclamer la punition des coupables et, s'il y a lieu, une indemnité pour les pertes éprouvées.

DES BELLIGÉRANTS INTERNÉS ET DES BLESSÉS SOIGNÉS CHEZ LES NEUTRES.

Art. 53. L'État neutre qui reçoit sur son territoire des troupes appartenant aux armées belligérantes les internera, autant que possible, loin du théâtre de la guerre.

Il pourra les garder dans des camps et même les enfermer dans des forteresses ou dans des lieux appropriés à cet effet.

Il décidera si les officiers peuvent être laissés libres en prenant l'engagement sur parole de ne pas quitter le territoire neutre sans autorisation.

IV.

DES INTERNÉS EN PAYS NEUTRE.

Il est universellement admis qu'un État neutre ne peut, sans compromettre sa neutralité, prêter assistance aux belligérants et notamment leur permettre d'emprunter son territoire. L'humanité, d'autre part, veut qu'il ne soit pas contraint de repousser ceux qui viennent lui demander asile pour échapper a la mort ou à la captivité. De là les dispositions suivantes destinées à concilier ces exigences contraires.

79. L'Etat neutre sur le territoire duquel se réfugient des troupes ou des individus appartenant aux forces armées des belligérants doit les interner, autant que possible loin du théâtre de la guerre.

Il doit agir de même envers ceux qui empruntent son territoire pour des opérations ou des services militaires.

80. Les internés peuvent être gardés dans des camps ou même enfermés dans des forteresses ou autres lieux.

L'état neutre décide si les officiers peuvent être laissés libres sur parole, en prenant l'engagement de ne pas quitter le territoire neutre sans autorisation.

ART. 54. A défaut de convention spéciale, l'État neutre fournira aux internés les vivres, les habillements et les secours commandés par l'humanité.

Bonification sera faite à la paix des frais occasionnées par l'internement.

ART. 55. L'État neutre pourra autoriser le passage par son territoire des blessés ou malades appartenant aux armées belligérantes, sous la réserve que les trains qui les amèneront ne transporteront ni personnel ni matériel de guerre.

En pareil cas, l'État neutre est tenu de prendre les mesures de sûreté et de contrôle nécessaires à cet effet.

ART. 56. La convention de Genève s'applique aux malades et blessés internés sur territoire neutre.

SECTION IV.

Des représailles.

§ LXIX. Les représailles ne sont admises que dans les cas extrêmes en observant, autant que possible, les lois de l'humanité quand il sera irrécusablement prouvé que les lois et coutumes de la guerre ont été violées par l'ennemi et qu'il a recours à des moyens réprouvés par le droit des gens.

§ LXX. Le choix des moyens et l'étendue des représailles doivent être en rapport avec le degré d'infraction de droit commise par l'ennemi. Des représailles démesurément sévères sont contraires aux règles du droit des gens.

§ LXXI. Les représailles ne seront admises qu'avec l'autorisation du commandant en chef, qui aura également à fixer le degré de leur rigueur et leur durée.

81. A défaut de convention speciale pour ce qui concerne l'entretien des internés, l'Etat neutre leur fournit les vivres, les vêtements et les secours commandés par l'humanité.

Il veille aussi à la conservation du matériel amené ou apporté par les internés.

A la paix ou plus tôt si faire se peut, les frais occasionnés par l'internement sont remboursés à l'état neutre, par celui des belligérants auquel ressortissaient les internés.

83. Les évacuations de blessés et de malades non prisonniers peuvent transiter par un territoire neutre, pourvu que leur personnel et leur matériel soient exclusivement sanitaires. — L'Etat neutre, chez lequel passent ces évacuations, est tenu de prendre à leur égard les mesures de sûreté et de contrôle nécessaires, pour que les conditions qu'elles doivent remplir soient rigoureusement observées.

82. Les dispositions de la *Convention de Genève* du 22 Août 1864 (articles 10 à 18, 35 à 40, 59, et 74 ci-dessus) sont applicables au personnel sanitaire, ainsi qu'aux malades et aux blessés, réfugiés ou transportés en pays neutre.

En particulier.

SANCTION PÉNALE.

Si des infractions aux règles qui précèdent ont été commises, les coupables doivent être punis, après jugement contradictoire, par celui des belligérants au pouvoir duquel ils se trouvent.

84. Les violateurs des lois de la guerre sont passibles des châtiments spécifiés dans la loi pénale.

Mais ce mode de répression n'est applicable que lorsqu'on peut atteindre le coupable. Dans le cas contraire la loi pénale est impuissante, et, si la partie lésée juge le méfait assez grave pour qu'il soit urgent de rappeler l'ennemi au respect du droit, il ne lui reste d'autre ressource que d'user de représailles à son égard.

Les représailles sont une exception douloureuse au principe général d'équité d'après lequel un innocent ne doit pas souffrir pour un coupable, et à celui qui veut que chaque belligérant se conforme aux lois de la guerre, même sans réciprocité de la part de l'ennemi. Mais cette dure nécessité est tempéreé par les restrictions suivantes:

85. Les représailles sont formellement interdites, dans le cas ou le dommage dont on a lieu de se plaindre a été reparé.

86. Dans les cas graves ou des représailles apparaissent comme une nécessité impérieuse, leur mode d'exercice et leur étendue ne doivent jamais dépasser la degré de l'infraction commise par l'ennemi.

Elles ne peuvent s'exercer qu'avec l'autorisation du commandant en Chef.

Elles doivent respecter, dans tous les cas, les lois de l'humanité et de la morale.

BIJLAGE 78.

—

Uittreksel uit het Reglement op de eerbewijzen en saluten aan boord van Zr. Ms. schepen.

Art. 31. *Eerbewijzen aan vreemde Autoriteiten.*

Aan vreemde autoriteiten worden dezelfde eerbewijzingen verleend als voor de Nederlandsche zijn voorgeschreven, met dien verstande dat hun volkslied gespeeld en onder het saluut de vlag van de Natie, waartoe zij behooren, aan den voortop wordt geheschen, doch aan den grooten top, indien eene kommando-vlag aan den voortop gevoerd wordt.

Bij het doen van een contra-saluut wordt de natievlag geheschen aan denzelfden top als waaraan de Nederlandsche vlag geheschen werd aan boord van het schip dat het saluut heeft gegeven, indien aan dien top geene kommando- of onderscheidings-vlag waait.

Art. 38. *Saluten op zee aan kommando-vlaggen van vreemde Natiën.*

In zee zijnde en een schip, voerende eene kommando-vlag of een standaard, ontmoetende, zal men, wanneer de omstandigheden dit veroorloven, den Vlootvoogd salueren overeenkomstig zijnen rang.

Art. 39. *Bedanken voor saluten van vreemde Natiën aan schepen.*

Indien een Zijner Majesteits schepen door een Oorlogschip of Batterij van vreemde Natie gesalueerd wordt, zal men dit saluut ten spoedigste met een gelijk aantal schoten beantwoorden en daarbij de vreemde natievlag hijschen aan den voor- of grooten top, overeenkomstig het bepaalde in Art. 31.

Art. 40. *Bedanken voor saluten aan vlag- en Hoofdofficieren, door vreemde Natiën.*

Wanneer een Nederlandsch Vlag- of Hoofdofficier een oorlogschip van vreemde Natie heeft bezocht, en gesalueerd wordt, zal men voor dit saluut ten spoedigste met een gelijk aantal schoten bedanken, met inachtneming van het bepaalde in Art. 58.

Art. 41. *Salueren van kommandanten van vreemde oorlogschepen bij bezoek aan boord gebragt.*

De Kommandant van een vreemd Oorlogschip een van Zijner Majesteits schepen bezoekende, kan, met inachtneming van het bepaalde in Art. 58, bij het van boord gaan worden gesalueerd, indien den Kommandant van het Nederlandsche schip bij een bezoek op een der Oorlogschepen van de Mogendheid waartoe eerstgenoemde Kommandant behoort, dergelijke eerbewijzing is gegeven.

Art. 42. *Bedanken voor saluten van koopvaarders.*

De saluten door koopvaarders gedaan van meer dan 7 schoten worden beantwoord met 5, en overigens met inhouding van twee schoten.

Art. 43. *Bedanken voor saluten aan den Ned. wal. Salueren van leden van een regerend Vorstenhuis.*

Saluten aan den Nederlandschen wal door vreemde Oorlogschepen, gegeven, worden door de Land-batterijen beantwoord.

Bij het aankomen of voorbij varen van een vreemd Oorlogschip of Jagt, een Lid van een regerend Vorstenhuis overvoerende, zullen de Landbatterijen en de op de reede liggende Oorlogschepen, den standaard van dien Vorst salueren met 21 schoten.

Art. 46. *Saluten bij komst op eene vreemde reede.*

De Kommanderende Officieren zullen bij aankomst op de reede eener vreemde Mogendheid, na vooraf de zeilen te hebben doen vastmaken, het Gouvernement salueren met 21 schoten en gedurende het saluut de vlag van zoodanige Mogendheid doen waaijen aan den grooten top, en indien daaraan eene kommando- of onderscheidingsvlag gevoerd wordt aan den voortop.

Bij bestaande twijfel aangaande de beantwoording moeten de Kommanderende Officieren zich vooraf doen verzekeren.

Ingeval er oorlogschepen van dezelfde Natie, voerende eene kommando-vlag of een standaard, op de reede zijn, zal men naderhand den Bevelvoerenden Officier, zoo hij gelijken of hoogeren rang heeft, salueren in verhouding tot zijnen rang.

Gedurende dit saluut worden de marszeils of eenig ander zeil losgegooid en zoodanige natievlag aan den voortop, of indien daar eene kommando-vlag waait aan den grooten top geheschen.

Daarna zal men op dezelfde wijze de vlag der Bevelhebbers van Eskaders van andere vreemde Natiën, die zich ter reede bevinden, salueren.

Wanneer zich op de reede waar men aankomt een Nederlandsch Kommanderend Officier bevindt die ouder of hooger in rang is, zal men alvorens te salueren, overeenkomstig het bepaalde in Art. 24, 2de alinea, zijne bedoelingen vernemen.

Art. 47. *Geene saluten aan Ned. Autoriteiten op vreemde reeden, enz.*

Op eene vreemde reede wordt geen saluut aan Nederlandsche Autoriteiten gedaan, alvorens de bepaalde eerbewijzingen zijn geschied aan de vlag der Natie waartoe die reede behoort.

Art. 48. *Op eene vreemde reede de aldaar bestaande gebruiken volgen.*

In den vreemde gedragen de Kommanderende Officieren zich ten aanzien van de eerbewijzingen en saluten zooveel mogelijk naar de aldaar bestaande gebruiken en bepalingen. Zij stellen zich terstond na hunne aankomst met de plaatselijke Autoriteiten, ten einde zich te dien opzigte te doen inlichten.

Art. 49.

Indien een Zijner Majesteits Schepen in de nabijheid van vreemde Oorlogschepen een Nederlandsche feestdag zal vieren, zendt de Kommanderende Officier daags te voren een Officier naar de Kommanderende Officieren van de vreemde Oorlogschepen ten einde van zoodanig voornemen en van de wijze waarop die feestviering zal plaats hebben kennis te geven.

Op eene vreemde reede verstaat hij zich bovendien met den ter plaatse residerenden Nederlandschen Diplomatieken of Consulairen Agent ten aanzien van de Autoriteiten aan den wal die mede van de feestviering behooren onderrigt te worden.

Indien vreemde Oorlogschepen aan de feestviering deelnemen met vlaggen of saluten, zendt de Kommanderende Officier een Officier naar ieder van deze Schepen om voor de bewezen oplettendheid te bedanken. De Saluten worden beantwoord.

Art. 50. *Deelnemen aan feestvieringen na bekomen mededeeling.*

Wanneer op eene reede feestdagen voor met Nederland bevriende Souvereinen of Natiën door saluten en vlaggen gevierd worden, zal de Kommanderende Officier — indien hij vooraf mededeeling der voorgenomen feestviering bekomen heeft — daaraan door pavoiseren of het hijschen van topvlaggen en het doen van een saluut van 21 schoten op den middag.

Bij het pavoiseren of het hijschen van topvlaggen zal alsdan de vlag van die Natie, van zonsopgang tot zonsondergang aan den grooten top onder den wimpel blijven waaijen.

Art. 51. *Geene saluten van meer dan 21 schoten.*

In den regel worden geene saluten van meer dan 21 schoten gedaan, uitgezonderd ter eere van Zijne Majesteit den Koning.

Art. 52. *Geene saluten tusschen zonsondergang en opkomst, en des Zondags.*

Tusschen zonsondergang en zonsopgang worden geene saluten of andere eerbewijzingen verleend; vlag en geus zullen steeds onder het doen van een saluut moeten waaijen, terwijl des Zondags, buiten noodzakelijkheid, niet gesalueerd wordt; bij aankomst uit zee worden alsdan de saluten tot den volgenden dag uitgesteld.

Art. 53. *Verdagen van feestdagen die op Zondag vallen.*

Het wordt aan de Kommanderende Officieren overgelaten om, wanneer bij aanwezigheid op eene vreemde reede de verjaardagen van het Koninklijk Huis of andere nationale feestdagen invallen op Zondag, de viering daarvan uit te stellen tot den volgenden dag.

Art. 54. *Seinen om te bedanken voor saluten en honneurs.*

Het vertoonen van de blaauwe vlag is een teeken dat voor saluten wordt bedankt; van den blaauwen wimpel dat voor alle honneurs wordt bedankt.

Art. 55. *Saluten, die niet beantwoord worden.*

Saluten worden *niet* beantwoord, welke gedaan zijn:

1°. aan Vorstelijke personen, aan het Hoofd van eenen Staat en aan Leden van Vorstelijke familiën, hetzij bij aankomst op, dan wel bij vertrek van eene reede, hetzij bij het bezoeken van een oorlogschip;

2°. aan Diplomatieke; Maritime, Militaire of Consulaire Autoriteiten of aan Gouverneurs en Officieren aan wie de functie van Gouverneur is opgedragen, hetzij bij aankomst op, dan wel bij vertrek van eene reede, hetzij bij het bezoeken van een oorlogschip;

3°. aan hooggeplaatste vreemde Autoriteiten bij het bezoeken van een oorlogschip;

4°. bij gelegenheid van nationale feestvieringen of verjaardagen.

Saluten, die met een gelijk getal schoten beantwoord worden.

Met een gelijk getal schoten worden beantwoord de Saluten gedaan:

1°. aan de nationale vlag bij aankomst op eene vreemde reede;

2°. aan vreemde Vlag-Officieren of Divisie-Kommandanten, bij ontmoeting in zee of ter reede.

Art. 56. *Salueren met de vlag en bovenzeilen.*

Oorlogschepen salueren nimmer het eerst met het nederhalen van de vlag of het strijken van de bovenzeilen. Wordt eene dier beleefdheden door een vreemd Oorlogschip of van den wal aan een Zijner Majesteits Schepen bewezen, dan kan die op gelijke wijze worden beantwoord.

Wanneer een Koopvaarder een Oorlogschip met de vlag salueert of de bovenzeilen strijkt, wordt die beleefdheid door het eenmaal half neer en weder ophalen van de vlag beantwoord.

Art. 58. *Vaartuigen, die zes stukken en minder voeren, salueren niet dan bij aan boord komst van Z. M. en bij algemeene saluten.*

Vaartuigen, die zes stukken geschut en minder voeren, salueren alleen indien Zijne Majesteit de Koning aan boord van zoodanig vaartuig is geweest en dan met 33 schoten, zooals in art. 2 is bepaald; en voorts bij algemeene saluten door het afschieten van de batterij.

In ieder ander geval zal de Kommanderende Officier van een zoodanig vaartuig, zich op dit Reglement beroepende, zoo mogelijk verontschuldigingen inbrengen of doen inbrengen.

Art. 59. *Pavoiseren.*

. . . .

Vreemde natievlaggen worden nimmer, ook bij pavoiseren, anders dan in de bij dit reglement bepaalde gevallen, gebezigd. Zelfs bij luchten of droogen dezer vlaggen zal men uiterst omzigtig moeten zijn om de eene natievlag niet boven de andere te doen waaijen en zal men in de nabijheid van vreemde schepen het luchten of droogen liefst binnen boord doen.

ALPHABETISCH REGISTER.

A.

Bladzijde.

Aalmoezenier onschendbaar . . . . 204.
Aankondiging van blokkade . . . . 529—533, XVII, XXVI.
» der Fransche regeering, in 1870 (vreemdelingen) XXXVII.
» v. neutraliteit. . . . . 434.
Aansprakelijkheid (solidaire). . . . . 307—316, XXXIX, LVI, LVII.
Aantal toetelaten oorlogschepen op neutraal gebied. . . . . . . 480.
Aanvoerder v. vrijw. korpsen. . . . . 139, 143, XLIII.
Ablis, in 1870, in asch gelegd . . . . 310.
Addit.-artikelen op Convent. v. Genève. . . . . 45, 46, 201, XXXII.
Administratief beheer v. d. occupator. . . . . 597.
Admiraliteitsrecht. . . . . 369.
Afschrik-theorie . . . . 82, 95.
Afstand van gebied. . . . . 575, 577, 579, 587. LXIX.
Afwachtende neutraliteit. . . . . 424, 425, 435.
Aken (congres v.), in 1818 . . . . 31.
Akte (onderschrift eener). . . . . 604.
Alabama-quaestie. . . . . 110, 449, 467.
Algemeene dienst- (weer-) plicht (invloed v.) . . . 80, 89, 100, 103.
Alkmaar (capitulatie bij), in 1799 . . . . 419.
Allegiance in Engeland. . . . . 346, 362, 588.
Alphabetische volgorde bij vredesverdrag. . . . . 602.
Alternat of beurtrecht bij tractaten. . . . . 601.
Ambtenaren in bezet gebied. . . . . 225, 226.
Ambulancen onschendbaar. . . . . 200, 202, 290.
Amiëns (vrede van), in 1802 . . . . 27.
Amnestie bij vrede . . . . 102, 583—585.
André (majoor) spion . . . . 303, 377.
Angarie (droit d'). . . . . 493.
Ankeren op neutrale kust. . . . . 489.
Annexatie v. gebied. . . . . 118.
Antwerpen (petitie der inwoners v.) aan de Conf. te Brussel, in 1874. . . . . 283.

Bladzijde.
Arbitrage (internationale) . . . . . . 7, 109, 110, 334, 468, XXI.
Archieven bij capitulatie. . . . . 409, LII.
» v. legatiën . . . . 125.
» (militaire) bij overgaaf v. Belfort . . . . LXVIII.
» bij vredesverdrag. . . . . 579, 590.
Areonauten geen spion . . . . 297.
Armplaat v. Roode Kruis. . . . . 211.
Artsen onschendbaar . . . . 90, 204, 206.
Asyl in havens v. neutralen. . . . . 459, XXXV.
Asylrecht in 't algemeen . . . . 477.
Asylrecht toegepast op een leger. . . . . 476.
Aschaffenburg (verdrag v.), in 1743 . . . . 43.
Association pour la réforme et la Codific. du droit des gens. . . 53.
Aurora (de) bij Helgoland, in 1864. . . . . 488.
Autonomie van een Staat. . . . . 4.
Averij. . . . . 463.

B.

Badplaatsen onschendbaar . . . . 214, 430, IV, V.
Bakens (verkeerde) geoorloofd . . . . 170.
Ban van Paus Martinus V. . . . . 22.
Bazeilles, in 1870, in de asch gelegd. . . . . 309.
Bedreiging van Ulm, in 1805, door Napoleon . . . . 159.
Belastingen in bezet gebied. . . . . 234, 598.
Belastingen in, na vrede, bezet gehouden gebied . . . . . . LXXII.
Beleediging een volk aangedaan . . . . 106.
Beleg van Alicante. 288.
Belfort (capitulatie van), in 1871 . . . . 408, LXVIII.
België (verplichte en gewaarborgde neutraliteit v.) . . . . . 423.
Bemanning van oorlogschepen . . . . 135.
Bemiddeling . . . . 34, 108, 506, XXI.
Benadering (recht van) . . . . 521.
Bepalingen v d. Nederl. regeering in 1870 omtrent hare neutraliteit . . . . 467, XXXV.
» nopens postverkeer . . . . I.
» v. d. Pruis. Min. v. Oorl. omtr. krijgsgev. Officieren. II.
» v. Zwitserland, in 1870, omtr. neutraliteit. . . . . 452.
Beperking v. vaart op den Donau, in 1877 . . . . 497.
Bergen (aanval der Engelsch. in neutr. haven v.), in 1665. . . 487.
Bernstorf (protest v. Gr.) tegen visitatie onder konvooi . . . 549.
Besluit v. d. Gouvern. v. Parijs, in 1870, omtr. uitzett. v. vreemdel. XLIII.
» v. d. Koning v. Pruisen, in 1870, omtr. bijz. eigend. ter zee XXXIV.
Bestorming van eene vesting (bij) plundering voorkomen. . 258, 259.
Bestuur van bezet gebied.. . . . . 216–227.
Betaling van requisities . . . . 263, 264.

Bladzijde.
Beurtrecht bij het sluiten v. tractaten . . . . 601.
Bevoegdheid tot sluiten v. overeenkomsten. . . . . 415—419, 576.
» der prijsgerichten . . . . 466, 565, 569.
Bevolking bij afstand v. gebied. . . . . 595.
Bewijs v. uitwisseling voor krijgsgev. officieren. . . . . I.
Bezetten v. gebied . . . . 112, 216.
» » Harburg, in 1866. . . . . 120.
» » Silezië, » 1740. . . . . 120.
» » Sleeswijk, » 1864. . . . . 125.
» » Stettin, » 1713. . . . . 120.
Bezoeken (ceremonieele) v. marine in vreemde havens. . . 337—340.
Binnenzee is territoriale zee. . . . . 327.
Blokkaderecht . . . . 497, 523—538, XXII.
Blokkade-reglement (Deensch), v. 1848 en 1864 . . 529, 532, XVII.
» » (Spaansch), v. 1864. . . . . . 529, XXVI.
» schennis . . . . 553, 570, XXXVI.
Bluntschli, schrijver over volkenrecht. . . . . 63.
Boden in openlijke zending . . . . 297.
Bombardement. . . . . 281—292, LX.
Bons bij requisitie. . . . . 271, XIII, XIV.
Bondgenoodschap (verplichting bij) . . . . 433, 436.
Boreel (brief v.) aan Jan de Witt . . . . 501.
Bosschen (beheer v.) door occupator . . . . 236.
Bouvet (de), in 1870, bij Havanna . . . . 488.
Branders geoorloofd. . . . . 165.
Brandschatting. . . . . 278.
Breda (vredesverdrag v.). . . . . 24.
Brix over requisitie. . . . . 91.
Brief v. Gen. Canrobert a. Gen. Osten-Sacken, in 1855 . . . XX.
» » korps Diplomatiek a. Gr. v. Bismarck, in 1870, over bombardement v. Parijs. . . . . LX.
» » Veldm. v. Moltke a. Dr. Bluntschli, in 1881 . 73, 87, 88.
» » Gen. v. Moltke a. Gen. Wimpffen, in 1870. . . 240, XLVII.
» » den Proc. Gen. v. Nancy a. Gen. v. Bonin, in 1870. . 221.
» » Gr. Nesselrode a. Lord Palmerston . . . . 67.
» » d. Keizer v. Oostenr. a. Aartsh. Karel, in 1809. . . . XIII.
» » Gen. Osten-Sacken a. Gen. Canrobert, in 1855. . . . XXI.
» » » v. Werden a. d. Comm[t] v. Straatsburg. . . 290, XLI.
» » » » » omtrent de Vrijschutters . . . . 140, LVI.
» » » Wimpffen a. Gen. v. Moltke, in 1870. . . 240, XLVI.
Brievenvervoer. . . . . 124.
Britannische zee . . . . 334, 336.
Bronnen vergiftigen of onbruikb. maken. . . . . 163, 164.
Bruggen niet noodeloos vernielen . . . . 257.
» vernielen soms rebellie . . . . 299.

Bladzijde.
Brunswijk-Oels (Hertog v.), partijganger . . . . 146.
Brussel (Conferentie v.), in 1874 . . . . 48.
Bucharest (Guerillabenden, in 1870, in) geformeerd . . . . . . 446.
Buit (teruggave v.) bij vrede . . . . 591.
Buitrecht te land . . . . 239, 241—244, 259.
» ter zee . . . . 344—369.
Bul van Alexander VI, in 1493 . . . . 21.
Bulmerincq, schrijver over prijsrecht ter zee . . . . 64.
Burgers (ongewapende) v. een Staat geen vijand . . . . . 127—135.
Burgers v. Vaux, in 1870, omgebracht . . . . 312.
Burgerwacht . . . . 135.
Bylandt (Engelsch. visiteeren, ongeacht konvooi onder v.) . . . 505.
Bynkershoek, schrijver over volkenrecht . . . . 59.
Bijzondere eigendom ter zee . . . . 345.

C.

Calvo, schrijver over intern. recht . . . . 63.
Campo Formio (vrede v.), in 1797 . . . . 27.
Canoniek recht . . . . 21.
Capitulatie-voorwaarden v. Belfort . . . . LXVIII.
Capitulatiën . . . . 401—420.
Capitulatie v. Alkmaar, in 1799 . . . . 419.
» » Belfort . . . . 408.
» » Breisach (Neu) . . . . 406.
» » Chartres . . . . 414, L.
» » Citadel v. Antwerpen . . . . 409, XV.
» » Genua . . . . 409, 414, VIII.
» » Gorinchem . . . . 409.
» » La Fère . . . . 413.
» » Mainz . . . . 409.
» » Metz . . . . 404, 405, 411, 413, L.
» » Parijs . . . . LXIII.
» » Pfalzburg . . . . 406.
» » Prenzlau (1806) . . . . 410—413, XII.
» » Ratkau . . . . 410.
» » Sedan . . . . 411, 413, XLV.
» » Soissons . . . . 413.
» » Straatsburg . . . . 413, 414, XLVIII.
» » Ulm . . . . 409, 413, X.
» » Verdun . . . . 409, 411, 413, 414, LIV.
Carolina (de) door Portales veroordeeld . . . . 588.
Cartels . . . . 192, 379, I.
Cartelschip . . . . 379, 385, 386.
Cauchy, schrijver over maritiem recht . . . . 61.
Cedel (losprijs) . . . . 563.

Bladzijde.
Ceremonieel bij marine . . . . 337—340.
Charlotte (de) in zee verbrand. . . . . 306.
Charterpartij (scheepspapier). . . . . 539.
Chateaudun, in 1870, in asch gelegd. . . . . 309.
Christendom (invloed v.) op volkenrecht. . . . . 20, 100.
Cobden over arbitrage . . . . 109.
Cognossement (scheepspapier) aan boord. . . . . 539.
Competentie v. prijsgerichten. . . . . .466, 565, 569.
Concessiën der spoorw. bij afst. v. gebied . . . . LXXX.
Conferentie v. Brussel, in 1874 . . . . 48, 49.
Congres v. Aken (1818) . . . . 31.
» » Laybach . . . . 32.
» » Parijs, in 1856 . . . . 359.
» » Weenen, in 1815 . . . . 28, 602.
» » Troppau . . . . 32.
» » Verona, in 1832. . . . . 32.
Consignatiegelden bij afstand v. gebied . . . . 580, LXXVI.
Consulat de la mer . . . . 500.
Consuls bij het begin van oorlog. . . . . 126.
» in bezet gebied. . . . . 219.
» » neutraal » . . . . 446, 450.
» van oorlogspartijen . . . . 450.
Continentaal stelsel. 358, 527.
Contrabande. . . . . 348, 497, 499, 505, 507—523, 553.
Contributies. . . . . 92, LXXIII.
Conventie v. Brandenburg, in 1759 . . . . 43.
» » Ferrières, in 1870. . . . . LXVI.
» » Genève, in 1864. . . . 43, 124, 200, 213, III, XXV.
» » Mainz, in 1831. . . . . 30.
» marit. v. St. Petersburg, in 1801. . . . . 551.
» v. Closter-Seven . . . . 417.
» » Zandrivier, in 1852. . . . . 69.
Conventioneel recht . . . . 12, 52.
Conventiën. . . . . 379.
Correspondenten v. dagbladen . . . . 199.

D.

Dagbladpers bij neutraliteit . . . . 442.
Dahn, schrijver over oorlogsrecht. . . . . 64.
Deensche blokkade-reglementen . . . . 529, 532, XVII.
Demarcatielijn . . . . 396, 397, LXIX.
Depêches (oorlogs-) . . . . 214, 514.
Deserteurs. . . . . 294.
Dienst (persoonlijke) humaniteit bevorderend. . . . . . . 89, 100.
Diplomatieke taal. . . . . 600.

Bladzijde.
Diplomatieke correspondentiën . . . . 12.
Diplomaten (vijandelijke). . . . . 160, 258.
» v. neutrale Staten . . . . 126, 200.
Discipline vermindert oorlogsrampen. . . . . 89.
Doel v. d. Oorlog . . . . 7, 107.
Dokkum (kapt. v.) verzet zich tegen visitatie onder zijn konvooi. 549.
Domein (publiek) bij inlijving v. gebied . . . . 573.
Domeingoed in gebruik v. occupator. . . . . 235.
Domicilie kenmerk v. nationaliteit. . . . . 362.
Donau (beperking v. vaart op) in 1877 . . . . 497.
Dooden (identiteit der) . . . . 90, 215.
» niet uitplunderen . . . . 215.
» (geldswaarde bij). . . . . 240.
Doortocht v. troepen over neutraal gebied . . . . 453—458.
» » alleenreizende militairen. . . . . 451.
Dotaties, voor vrede nadeelige prikkels . . . . 274, 275.
Driekeizersverbond. . . . . 38.
Droit de recousse. . . . . 564.
Duins (zeeslag bij) . . . . 483—485.
Duitsch Keizerrijk (herstel v. het) . . . . 37.
Dunant (Henri) schrijver v. *Un Souvenir de Solferine*. . . . . 44.
Dwangmiddelen v. Gen. v. Hartmann . . . . 132.
Dijken niet doorsteken (wanneer). . . . . 254.

E.

Eck en Bredius (motie v. v.) omtr. arbitrage. . . . . 110.
Eed (geen) v. bevolking in bezet gebied vorderen . . . . 248.
Eems (de) tot welk territoir. . . . . 328.
Eer (aftocht met militaire) . . . . 408, 409.
» (verklaring door officieren gevangen op woord v.). . . . . II.
» van personen te eerbiedigen . . . . 227.
» der wapenen bij capitulatie . . . . 410, 411.
Eerbewijs ter zee . . . . 334—337.
Eereplaats tusschen gezanten. . . . . 601.
Eerewoord (krijgsgev. op) . . . . 185, 188, 189.
Eigendom (bewijs v.) v. een schip a. boord. . . . . 539.
» v. burgers in bezet gebied . . . . 81, 239.
» (bijzondere) ter zee . . . . 344—363.
» v. gemeenten en inrichtingen . . . . 238.
» » militairen . . . . 239, 240.
» » neutralen op oorlogsterrein. . . . . 492—496.
» » den vijandel. Staat . . . . 228—234.
Einddoel v. den oorlog . . . . 7, 95, 96.
Elisabeth (de) asyl in Havanna. . . . . 342, 459.
Embargo (leggen v.) . . . . 34, 112.

Bladzijde.
Embuscade op neutraal gebied verboden. . . . . 463.
Enquête in Frankrijk over capitulatiën van 1870. . . . . 407, 413
Estafetten geen spion. 297.
Evenwicht (staatkundig). . . . . 24.

F.

Fait accompli. . . . . 573.
Fère (la) gebombardeerd zonder waarschuwing. . . . . 288.
Ferrières (wapenstilstand v.) in 1871 . . . . 476.
Fichte, schrijver over volkenrecht . . . . 59, 60.
Finantiën van den vijand . . . . 89.
Fontenoy, in 1870, in asch gelegd . . . . 310.
Fontenoy (Requisitie v. arbeiders tot herstel v. brug te). 279, LXII.
Flies (brigade) bezet Harburg vóór oorlogsverklaring . . . . . 120.
Frankfort (vrede van), in 1871 . . . . LXXIV.
» (wapenstilstand van), in 1797. . . . . 393.
Francisca (de), in 1854 opgebracht . . . . 529, 531.
Franc-tireurs onder omstandigheden als *force-armée* erkend 135, 145, XLIII, LVI.
» » vallen Pr. veldpost aan in België. . . . . 458.
Franklin's verdrag met Frederik II. . . . . 192.
Fredericia ontruimd vóór bombardement. . . . . 228.
Freya (de), in Engeland opgebracht. . . . . 550.

G.

Gaëta, op last niet gebombardeerd . . . . 282.
» (wapenstilstand bij) . . . . 388.
Garantie-verdrag. . . . . 433.
Garcia Conde, bevelhebber in Lerida . . . . 94.
Garibaldi, partijganger . . . . 145.
Gebied (afstand van). . . . . 575, 577, 579, 587.
Geestelijken vrij van krijgsgevangenschap. . . . . 197.
Geld (gemunt) geen contrabande . . . . 512.
» v. d. vijand in bezet gebied. . . . . 231.
Genade . . . . 151, 156.
Gendarmerie bij capitulatie . . . . 414.
Genève (Conventie v.) v. 1864. . . . 43, 124, 200, 213, III, XXV.
» » » voor marine . . . . 372—376.
Genua (Capitulatie v.) . . . . 409, 414, VIII.
Gentili (Alberico), schrijver over volkenrecht. . . . . 57.
Germanen (invloed der). . . . . 20.
Gessner, schrijver over rechten der neutralen. . . . . 63.
Gevangenen (behandeling v. krijgs-). . . . . 19, 91, 171—196, VII.
Gewapenden of gew. macht . . . . 131, 134—138, 140.

Bladzijde.
Gewapende neutraliteit . . . . 424, 426, 427.
» » van het Noorden. . . . . . . 426, 505, 526.
» » (Tweede) in 1800 . . . . 551.
Geweld, volgens Gen. v. Hartmann. . . . . 82, 85.
Gewonden (bescherming v.) . . . . 90, 200—214.
Gewoonterecht. . . . . 13.
Gezant (terugroepen v.) . . . . 68, 115, 125.
Gezanten v. bevriende natiën. . . . . 126, 200.
» (vreemde) in bezet gebied. . . . . 219.
» v. oorlogspartijen in neutraal gebied . . . . 450.
Gezantenverkeer steunt op gewoonterecht. . . . . 13.
Giurgewo (wapenstilstand en aanvoer v. levensmiddelen) . . . . 393.
Goederen (roerend Staats-) in bezet gebied. . . . . 228.
» van gemeenten, enz. . . . . 238.
Godsdienst, bij vijand te eerbiedigen . . . . 227.
Göker (bierbrouwer), spion. . . . . 302.
Graven eerbiedigen v. d. vijand . . . . 603.
Gravenhage ('s), middelpunt v. diplomatie. . . . . 24.
» (tractaat) v. d. marine v. 1650. . . . . 50.
Greytown, in 1834, gebombardeerd. . . . . 291.
Grondstoffen geen contrabande. . . . . 508.
Grotius (Hugo), grondlegger v. volkenrecht . . . . 56, 151.
Gijzelaars. . . . . 278, 306, 316—318, XIII.

H.

Hafreun, (de) (Deensch) verzet zich tegen visitatie v. koopv. onder zijn geleide . . . . 549.
Haynau, tegen partijgangers. . . . . 146.
Hale (Kapitein), spion. . . . . 303.
Halleck, schrijver over intern. recht. . . . . 62.
Handel tusschen oorlogsv. en neutralen. . . . . 496—507.
» in oorlog van 1854. . . . . 124, 132.
Handelsverdragen tusschen oorlogv. vervallen. . . . . LXXIX.
Handelsschepen, wanneer te nemen. . . . . 353. XXXVII.
Handleidingen v. oorlogsr. in de legers ingevoerd. . . . . 54, 55.
Handleiding v. h. Instituut. . . . . 56, 88, 90.
Harburg, bezet in 1866. . . . . 120.
Hartstocht in oorlog, volgens Gen. v. Hartmann . . . . . . 82, 85.
Hartmann (Theoriën v. Gen. von). . . . . 79—87.
Hautefeuille, over de neutralen. . . . . 61.
Havens (verblijf v. oorlogschepen in neutrale) . . . 460, 462, 467. XXXVI.
Hebzucht (feiten v.) verboden. . . . . 103.
Heffter, schrijver over volkenrecht. . . . . 60, 152, 160.
Hegel verwerpt intern. gemeenschap. . . . . 60.

Bladzijde.
Hegemonie in Duitschland. . . . . 35.
Heilig verbond. . . . . 31.
Hellenen . . . . 17.
Heraut. . . . . 115.
Hervorming (invloed der) op volkenrecht. . . . . 22.
Hernemen v. Schepen (*droit de recousse*) . . . . 563, 564.
Historische ontwikkeling v. volkenrecht. . . . . 16.
Hobbes, bestrijder v. positief volkenrecht . . . . 58.
Hofer (Andreas), partijganger . . . . 146.
Hospitalen onschendbaar. . . . . 200.
» bij bombardement. . . . . 290, XLII.
Hospitaalschip.. . . . . 375.
Hubertsburg (vrede v.), in 1763. . . . . 25.
Hübner, schrijver over rechten v. neutralen. . . . . 60.
Humaniteit in den oorlog. . . . . 46, 47, 53, XXXIII.
Hulpvereenigingen v. h. Roode Kruis. . . . . 211—214, XL.

I.

Indult. . . . . 369.
Industrie in 's vijands land vernietigen. . . . . 132.
Inkwartiering (recht v.). . . . . 260.
Inlijving (gevolgen van) v. gebied. . . . . 573, 574.
Institut de droit international . . . . 91.
Instructie voor de legers der Ver. Staten v. N.-Amerika. . . . 62.
Interneeren v. ontvl. krijgsgevangenen. . . . . 172.
» » uitwijkende troepen . . . . 475.
International (de) met telegraafkabel, in 1870, vrijgelaten . . . 512.
Interventie (recht van) . . . . 27, 31, 34.
Israëlieten. . . . . 19.

J.

Jomini, Voorzitter der Bruss. Conf. over eischen tot erkenning voor gew. macht van een Staat. . . . . 136.
Judemburg (wapenstilstand v.), in 1797. . . . . 390.
Jurisdictie (schip onder) v. den Staat der vlag. . . . . 478.

K.

Kaapvaart afgeschaft. . . . . 343, 370, XXII.
Kaart bij vredesverdragen. . . . . 604.
Kamp (kaper onder konvooi v. Comm. van der) . . . . 553.
Kant, schrijver over intern. recht . . . . 59.
Kapers genieten asylrecht. . . . . 459.
Kehl, in 1870, gebombardeerd. . . . . 292.
Kettingkogels ongeoorloofd beschouwd. . . . . 164.

Bladzijde.
Kleinodiën niet v. vijand afnemen. . . . . 239.
Kling (over de) jagen . . . . 158—160.
Klüber, schrijver over neutraliteit . . . . 61.
Koeriers . . . . 214, 299.
Kogels (ontplofbare) verboden . . . . 47, 162, XXXIII.
Kolenschepen bij Duclair, in 1870 . . . . 495.
Konvooi v. schepen. . . . . 545—553.
» ieder Staat heeft recht v. . . . . 526.
» onder den vijand. . . . . 553.
Koopvaarders onder konvooi. . . . . 545.
Koopvaardijschepen (vijandelijke) . . . . 344.
Koopvaarders als oorlogschip. . . . . 351.
Kosten (betaling der oorlogs-), in 1870. . . . . 579.
Krijgsgebruiken minachten. . . . . 305.
Krijgsgevangenen. . . . 154, 159, 160, 171—193, 295, 481, VII.
» (postliminium op) . . . . 599.
» onmiddellijk bij vrede uitwisselen . . . . . LXXI.
» na vrede voorwaardelijk vrijgelaten . . . LXXVIII.
» officieren. (Bewijs v. uitwisseling voor). . . . . I.
» (schulden v.) . . . . 586.
» (Tractaat, in 1785, over behandeling v.) . . . VII.
Krijgslist geoorloofd . . . . 169.
Krijgsraad tot capitulatie . . . . LIII.
Krijgs- (stand) recht (gericht). 227, 293, 294, XXIX, XXX, XXXIX.
Krijgsrecht niet overal gelijk toepassen . . . . 227.
Krijgsstreken ongeoorloofd. . . . . 169.
Krijgsverraad (bepaling van). . . . . 297.
Kruis (Roode) . . . . 211—214, XL.
Kunst en wetenschap (voorwerpen v.). . . . . . . 231—234, 238.
Kunstwerken (bruggen enz. niet noodeloos vernielen) . . . . . 257.
Kustgebied van een Staat . . . . 329, 357.
Kusthandel . . . . 498.
Kustvisscherij (vaartuigen tot). . . . . 366.
Kwartier (geven van). . . . . 151—158, 305.
» geweigerd . . . . 305.

L.

Lading (geborgen) geen prijs. . . . . 366.
» onder vijands vlag. . . . . 344.
» contrabande opgebracht. . . . . 553, XVIII.
» van de *Springbok* . . . . 518.
» (vergunning bij blokkade) aan te vullen. . . . . 533.
Landweer behoort tot erkende gew. macht. . . . . 135.
Lansberge (van) bij de Confer. v Brussel in 1874. . . . . 137, 291.
Lantaarn (roode) 's nachts bij ambulances . . . . 211.

Bladzijde.
Laybach (congres v.) . . . . 32.
Leeningen aan oorlogspartijen . . . . 445.
Leer van Monroë. . . . . 32.
Legeraanvoerders (proclamatie v. Duitsche). . . . . XXXIX.
Legermacht (welke is de erkende) v. een Staat. . . . . 135.
Lerida (wreedheid v. Suchet in) . . . . 93—95.
Leuven (wapenstilstand van) . . . . 388.
Levensmiddelen tijdens wapenstilstand. . . . . 393.
» door neutralen. . . . . 449, XXXV.
Leveranciers bij korpsen, die zich overgeven . . . . 197.
Lieber's Instr. v. d. legers der Noordelijke Staten v. N.-Amerika . . 62.
Londen (Conferentie v.), in 1830 . . . . 33.
» (Tractaat v.), in 1827 . . . . 33.
Loodsen v. neutrale Staten . . . . 446.
Losgeld » krijgsgev. . . . . 193.
» » schepen. . . . . 562, 563.
Louisa (de) vrijverklaard. . . . . 532.
Luchtreizigers . . . . 297, 321—325.
Ludwig (de), in 1870, in zee verbrand. . . . . 306.
Luneville (vrede v.), in 1801. . . . . 27.
Luxemburg (verplichte en gewaarborgde onzijdigheid v.) . . . 36, 423.
» onzijdigheid in 1870. 423, 437, 450, 451, 472, 474, LVIII.
Lijn van eerbied . . . . 329.

M.

Mac-Mahon doet in 1871 het fort Issy opeischen . . . . 159.
Magazijnen m. oorlogswapenen steeds buit . . . . 232.
Magenta (overeenkomst op 't slagveld v.) . . . . 417, 418.
Mancini (motie v.) tot arbitrage. . . . . 109, 110.
Manifest bij 't begin v. oorlog. . . . . 107, 115, 118, 121.
» (scheepspapier) . . . . 539.
Maréchaussées bij capitulatiën . . . . 414.
Mare clausum . . . . 6, 59.
» *liberum*. . . . . 6.
Maria (vonnis in zake de). . . . . 548.
Marianna Flora (vonnis tegen de). . . . . 540.
Mariott (vonnis v.), in 1780, tegen Nederl. schepen . . . . . . 526.
» » tegen *de Negotie en Zeevaart*. . . . . 365.
Marodeurs. . . . . 294, 300.
Martens (de), schrijver over intern. recht. . . . . 60.
Materieel . . . . 90.
Matrozen v handelschepen niet onmiddellijk soldaten ter zee. 351, 353—356.
» op oorlogschepen d. neutralen . . . . 462, 548.
Meteor (de), in 1870 . . . . 488.
Metz (capitulatie v.) . . . . 404, 405, L.

Bladzijde.
Middelen tot voorkoming v. oorlog . . . . 108—110.
Militairen v. oorlogspartijen op neutr. gebied . . . . 451.
» (ontvluchte krijgsgev.) . . . . 471.
Militaire noodzaak. . . . . . 77, 90, 92, 93, 96, 319, 530, 585.
Militie behoort tot erkende strijdmacht . . . . 135.
Minderjarigen (optie v.). . . . . 589.
» (» » geëmancipeerde) . . . . 590.
Misleiding door onzijdigheidsvlag. . . . . 305.
Mobilisatie niet altijd bedreiging . . . . 122.
» (Nederland stemt in 1866 tegen) v. h. Bondsleger. . 433.
Moltke (brief v. von) a. Bluntschli. . . . . 87, 88, 141.
Monroë (leer van) . . . . 32.
Monsterrol moet aan boord zijn . . . . 539.
Montesquieu over Staten en oorlogsrecht . . . . 103, 105.
Moord in strijd m. volkenrecht . . . . 165.
Moraal beheerscht oorlogsnoodzaak. . . . . 93, 97.
Moser, schrijver over intern. recht. . . . . 59.
Mourawief bij opstand in Polen . . . . 146.
Moynier (G.) Comités voor gewonden . . . . 44.

N.

Nancy (Brief v. d. Proc. Gen. v.) a. d. Gen. v. Bonin, in 1870 . 221.
Napoleon's bedreiging v. Ulm in 1805. . . . . 159.
Nashville (de), in neutrale havens . . . . 463.
Naturalisatie (tijd v.) door oorlog niet afgebroken . . . . . LXXIX.
Nationaliteit v. d. lading. . . . . 364.
» » personen. . . . . 362.
» » het schip . . . . 363.
» veranderén. . . . . 363.
Natuurrecht. . . . . 1, 565.
Nederland's aankondiging v. neutraliteit, in 1870. . . . . . . 434.
» omtr. de addition. art. v. Genève, in 1868 . . . . 201.
» bepalingen omtr. zijn neutraliteit, in 1870 . . 467, 478.
» » op de eerbewijzen en saluten. . . . . . 337.
» » omtr. verdachte personen in vestingen. . 248.
» bij de Conventie v. Genève v. 1864. . . . . . . XXV.
» omtr. kaapvaart . . . . 370.
» en Luxemburg onder persoonlijke unie. . . . . . . 438.
» mede waarborgend de onzijdigheid van Luxemburg . 423, 437, XXIX.
» stemt, in 1866, te Frankfort, tegen de mobilisatie v. h. Bondsleger. . . . . 433.
» omtr. onschendbaarh. v. d. bijz. eigend. ter zee. . . 360.
» laat, in 1870, geen prijzen in zijne havens toe. . . 490.
» verbiedt, in 1870, uitvoer v. paarden enz . . . . . 516.

Bladzijde.
Nederland toegetreden tot de verklaring v. Parijs. . . . . XXIII.
» bij de Verklaring v. St. Petersburg v. 1868. . . .
» verbiedt, in 1878, uitrusten v. oorlogschepen enz . 469.
» omtrent visitatie v. schepen onder konvooi. . . 547, 548.
» » vreemdelingen in oorlogstijd. . . . . . . 452.
» huldigt, in 1646, vrij schip vrij goed. . . . . 501, 502.
» omtr. het saluut ter zee. . . . . 334—337.
» » schulden v. krijgsgevangenen . . . . 586.
Nederlandsche schepen (vonnis v. Sir Mariott, in 1780, tegen) . 526.
Negotie en Zeevaart (de) veroordeeld door Sir Mariott . . . . . 365.
Nesselrode (Brief v. Gr.) a. Lord Palmerston in de Pacifico-zaak. 67.
Netten (G. v. d.), over oorlogsgebruiken. . . . . 159.
Neutraal zeegebied . . . . 342.
Neutrale staten geen prijsrechters. . . . . 466, 565.
Neutraliteit (begrip v.) . . . . 421—432.
» v. België. . . . . 423.
» » Luxemburg. . . . . 423.
» » Zwitserland. . . . . 422.
» der Zwarte Zee . . . . 430.
» aankondiging van . . . . 434.
» (afwachtende) . . . . 424, 425, 435.
» (beperkte). . . . . 431.
» (beschermde) . . . . 424, 427.
» (gewapende). . . . . 424, 426, 427.
» (gewapende) v. h. Noorden . . . . 426, 427.
» (Tweede gewapende), in 1800 . . . . 551.
» (recht op) . . . . 432—438.
» (volledige) . . . . 431.
» (volstrekte) . . . . 434.
» (voortdurende). . . . . 433, 436.
» van eene Zee . . . . 430.
Non-combattanten . . . . 196.
Noodzaak (militaire) . . . . 83, 84, 90, 130, 585.
» » (Hautefeuille, over). . . . . 523.
Notabelen op locomotieven. . . . . 318.
Novarra (de), op ontdekkingsreis vrij . . . . 368.
Nijmegen (vrede v.), in 1678 . . . . 24.

O.

Occupatie (begrip van) . . . . 217.
Occupator (rechten en plichten van den) . . . . 222—241.
Of- en defensief verbond . . . . 433.
Officieel bezoek tusschen comm. v. oorlogschepen. . . . . . . 338.
Officieren in 't algemeen . . . . 92, 188, 190.
» (bepalingen voor) in Duitsche krijgsgevangenschap. 191, II.

Bladzijde.
Officieren krijgsgevangen. . . . . 190.
» v. oorlogspartijen op neutraal gebied. . . . . 451.
» v. oorlogschepen aan neutralen wal . . . . 466.
» (lot van) bij capitulatie . . . . 411—413, 415.
Olie (kokende) als oorlogsmiddel . . . . 165.
» (de Fransche handleiding omtr. minerale). . . . . 163.
Onafhankelijkheid (bij bedreigde) is oorlog plicht . . . . . 10, 106.
Onderhandelingen (diplomatieke) . . . . 108.
» (vormen bij vredes-). . . . . 603.
» (bevoegdheid tot het voeren v.). . 415—419, 576.
Onderscheidingsteeken voor oorlogvoerenden . . 135, 138, 142, 143, XXXIX, XLII.
Onderschrift eener akte. . . . . 604.
Onderteekening (volgorde bij) v. een vredesverdrag. . . . . . 602.
Ongeoorloofde oorlogsmiddelen . . . . 161—171.
Onpartijdigheid is plicht v. neutralen . . . . . 439, 440, 470—492.
Onroerend goed (rechten v. occupator op) . . . . . 228, 229, 234.
Onschendbaarheid v. ambulance enz. . . . . 202.
» » bijzonderen eigendom ter zee. . 345—361, 561, XXXIV.
» » parlementairs. . . . . . . 73, 90, 380—383.
Ontdekkingsreis (schepen op) vrij. . . . . 368.
Onthouding (plichten van). . . . . 440—446, 565.
Ontplofbare projectielen. . . . . 162, XXIII.
Ontruimen (burgers v. vijand het land doen). . . . . 244.
» (burgers eene belegerde vesting doen). . . . . . . 257.
Onvrij schip onvrij goed . . . . 502.
Onzijdige lading . . . . 499, XXII.
Onzijdigheid v. ambulances en hospitalen. . . . . 200, 202.
» plichten v. . . . . 439—492.
» met onpartijdige vergunning . . . . 449.
Onzijdigheidsbepalingen v. Nederland, in 1870 . . . . XXXV.
Onzijdigheidsvlag (misbruik van). . . . . 305.
Oorlog (bepaling van). . . . . 99, 103.
» (einddoel van) . . . . 7, 95, 96.
» niet tusschen privaat-personen . . . . 81, 127—131.
» (recht tot) . . . . 9, 10, 18.
» (uitroeiings- of verwoestings-) . . . . 253, 254—257.
Oorlogsbehoeften . . . . 262.
Oorlogschepen v. partijen op neutraal gebied. 460, 462, 464, 465.
» vrij v. visitatie. . . . . 544.
Oorlogschip (particulier). . . . . 343.
Oorlogscontrabande. . . . . 348, 497, 499, 505, 507—523, 553.
Oorlogscontributies (beding omtr.) bij capitulatiën. . . . . 414, LV.
Oorlogsdiensten . . . . 262, 279—281.

Bladzijde.
Oorlogsgebruiken minachten leidt tot represailles . . . . 227, 305.
Oorlogskosten. . . . . 195, 275.
Oorlogsmaterieel steeds oorlogsbuit. . . . . 231.
Oorlogsmiddelen. . . . . 82, 89, 99, 132, 161, 305.
» (ongebruikelijke) . . . . XX, XXI.
Oorlogsnoodzaak. . . . . 77, 90, 92, 93, 96, 319, 530.
» (Hautefeuille, over). . . . . 585.
Oorlogsrebellie. . . . . 294, 299.
Oorlogsrecht. . . . . 18, 91, 101, 102.
Oorlogsschattingen. . . . . 272—279, XI, LXV, LXX.
» in 1806, aan Pruisen opgelegd . . . . . . XII.
Oorlogsverklaring. . . . . 113, 115, 122.
» v. Frankrijk, in 1870 . . . . 116, XXXIV.
» » Italië, » 1866 . . . . 116, 121.
» » Rusland, » 1877 . . . . 116, 117.
» » Servië en Montenegro, in 1876. . . 116, 121.
Oorlogsverrader . . . . 294, 297—299.
Oorzaken tot oorlog . . . . 105.
Oostersche quaestie (ontwikkeling der), in 1875. . . . . . . 38.
Opbrengen van schepen (prijzen) . . . . 553—556.
Opeischen van eene vesting . . . . 159, 257.
Open steden (beschieten v.) . . . . 82, 281, 291, XLI.
Opstand (behandeling der hoofden v. een) . . . 104, 105, 159, 178.
» van de Spanjaarden, in 1808 . . . . 150.
Opstandelingen der Commune, in 1871 . . . . 159.
» niet zonder vonnis executeeren . . . . 178.
Optie v. minderjarigen voor nationaliteit . . . . 589.
Ortolan, schrijver over maritiem recht. . . . . 61.
Overeenkomsten (bevoegdheid tot sluiten v.). . . . . 415.
» op 't slagveld v. Magenta . . . . 417, 418.
Overloopers . . . . 294.

P.

Paarden van burgers geen oorlogsbuit . . . . 262.
» geen contrabande. . . . . 508. 510.
» van militairen oorlogsbuit. . . . . 239.
Pacifico (zaak van). 66—68.
Pakketboot (visitatie v.). . . . . 543.
Panamakanaal onschendbaar . . . . 429.
Papierenblokkade. 525, 536.
Parijs (bombardement v.) zonder waarschuwing . . . 281, 282, 286
» (*bouches inutiles* verwijderd uit) in 1870. . . . . 247.
» (capitulatie v.). . . . . LXIII.
» (conferentie v.), in 1867, omtr. Roode Kruis. . . . . . 212.
» (congres v.), in 1815, omtr. kunstvoorwerpen . . . 233, 234.

Bladzijde.
Parijs (vredesverdrag v.), in 1815 . . . . 28.
» (verdrag v.), van 1856. . . . . 124, 588, 603.
» (wapenstilstand v.), in 1871. . . 395, 397, 398, 399, LXIII.
Parlementairs . . . . 379—386.
» onschendbaar . . . . 73, 90.
Particul. vereenig. v. geneesk. hulp op slagveld. . . . . III.
Partijgangers . . . . 145.
Pas (veiligheids-). 125.
Paspoort . . . . 123.
Paul Jones, met prijzen op neutr. reede v. Texel . . . . . . 504.
Pausen (invloed der) op de ontwikkel. v. h. volkenrecht. . 21, 22.
Pekkransen oorlogsmiddel . . . . 164.
Percy (voorstel v.), in 1800 . . . . 43.
Pers (dagblad-) der neutralen, in 1870. . . . . 442, 443.
Personen, soms contrabande . . . . 515.
Persoonlijke diensten . . . . 279—281, LXII.
» unie. . . . . 438.
Personen-verkeer. . . . . 123.
Petersburg (conventie van St.), in 1868. 47, 161, 162, XXXIII, XCVII.
» (verklaring van St.), » » 47, 161, 162, XXXIII, XCVII.
Petroleum (de Fransche handl. omtr. gebr. v.). . . . . 163.
Phillimore, schrijver over volkenrecht. . . . . 61.
» omtrent de *Marianna Flora*. . . . . 540.
Phillimore's uitspraak in de zaak van de *International*. . . . . 512.
Philosophisch recht (begrip v.). . . . . 14.
Pistoye en Duverdy, over prijsrecht ter zee. . . . . 61.
Pleisznitz (wapenstilstand v.), in 1813 . . . . 394.
Plichten v. niet toelaten . . . . 446—470.
» » neutralen. . . . . 435, 439, 566.
» » onpartijdigheid . . . . 439, 440, 470—492.
» » onthouding. . . . . 440—446.
» » waakzaamheid. . . . . 467.
Plunderen ongeoorloofd . . . . 103, 258, 300.
Politiek, in hare verhouding tot oorlogsrecht. . . . . . . 93, 345.
Politiemaatregelen in bezet gebied . . . . 223, XXXVII.
» op postverkeer. . . . . 124.
Politieverordeningen te Sarguemines, in 1870. . . . . . . XXXVII.
Politiewacht bij hospitalen. . . . . 201.
Pombal (protest van den Markies de). . . . . 486.
Portales veroordeelt de *Carolina* . . . . 558.
» uitspraak omtrent herneming v. d. *Statira* . . . . . . 564.
Positief recht (begrip v.) . . . . 13.
Post- en telegraafdienst. . . . . 225.
Postliminium . . . . 593—599.
Post (Pruisische veld-), in 1870, in België aangevallen . . . . 458.

Bladzijde.
Postverkeer in oorlogstijd . . . . 123, 124, I.
Preliminairen (vredes-), in 1864, te Weenen . . . . 577.
Prenzlau (Capitulatie v.), in 1806 . . . . 410—413, XII.
Presburg (vredesverdrag v.), in 1805 . . . . 27.
Pressen v. burgers tot oorlogsdiensten . . . . 279, 280.
Prestige (v. Moltke wil het) van den Staat aantasten . . . . . 89.
Prijsgericht controleert het buitrecht . . . . . . 553, XX, XXVIII.
» (internationaal) . . . . 567—569.
» oordeelt over herneming . . . . 563.
» (rechtspaak v. h.) . . . . 13, 565—571.
Prijsgerichten (competentie v.) . . . . 466, 565, 569.
Prijsmaken van een schip . . . . 555, 556.
Prijsrechter . . . . 466.
Prijsverklaren van schepen . . . . 554, 570, XVIII.
Prijzen (al of niet toelaten v.) in neutrale havens . . . 490, XXXV.
» (représailles, in 1870, wegens verbranden v.) in zee . . 306.
» ter zee . . . . 504, 572.
» (verkoop enz. v.) in neutrale havens verboden . . . . . 467.
Privaatgoed in bezit nemen . . . . 81, 83.
» (onschendbaarheid v.) . . . . 263.
» (recht van den occupator op) . . . . 228, 249.
Privaat-personen . . . . 81, 131.
Privaatrecht . . . . 3. 579.
Procedure (wijze v.) bij prijsgericht . . . . 570.
Proclamatie der Duitsche Generaals, in 1870, bij intocht van Frankrijk . . . . XXXIX.
» v. d. Koning v. Pruisen, in 1870 . . . . XXXVIII.
» » Gen. Wenden over verantwoordelijkheid der gemeenten en over franc-tireurs . . . . 309, LVI.
Prosper Colonna . . . . 158.
Protest v. Graaf Bernstorf tegen visitatie onder konvooi . . . . 549.
» » Griekenland aan Engeland . . . . 66.
Proviandeering tijdens wapenstilstand . . . . 392—394.
Pufendorf (v.), bestrijder v. positief volkenrecht . . . . 58.

R.

Rachel verdedigt positief volkenrecht . . . . 59.
Radetsky bedwingt opstand in Lombardije, in 1848 . . . . 146, 150.
Rantsoen of losprijs voor krijgsgevangenen . . . . 194.
Rantsoeneeren v. schepen . . . . 561.
Ration, in 1870, te geven aan Duitsche troepen . . . . XL.
Rebellie (oorlogs-) . . . . 294, 299.
Recht van benadering of v. voorkeur . . . . 521.
» » interventie . . . . 27.
» » konvooi heeft ieder Staat . . . . 526.

Bladzijde.
Recht van optie v. minderjarigen. . . . . 589.
» » vervolging. . . . . 536, XXVII.
» op neutraliteit . . . . 432—438.
» » persoon en goed . . . . 341—369.
» (asyl-). . . . . 459, 476, 477, XXXV.
» (begrip v. positief) . . . . 13.
» (beurt-) bij het sluiten v. tractaten . . . . 601.
» (conventioneel). 12, 52.
» (gewoonte-). . . . . 13.
» (krijgs-) niet overal gelijk toepassen . . . . 227.
» (natuur-). . . . . 1, 565.
» (oorlogs-) . . . . 18, 91, 101, 102.
» (privaat) . . . . 3, 579.
» (staats-) . . . . 3, 6.
» (stand-) . . . . 179, 227, 293, 581.
» (visitatie-). . . . . 538—553, 571.
» (volken-). . . . . 6.
» (vrijwillig). . . . . 12.
Rechten (staatsburgerlijke) bij afstand v. gebied opgeheven. . . 579.
Rechter (neutrale Staten geen prijs-) . . . . 466, 565.
Rechtsboeken v. beroemde schrijvers gezaghebbend . . . . 72.
Rechtsgemeenschap. . . . . 78.
Rechtspleging . . . . 223.
Rechtspraak in naam v. d. occupator. . . . . 220, 221.
Rechtstoestand in bezet gebied . . . . 220.
Rechtsuitspraak v. occupator behoudt kracht. . . . . 597.
Rechtsverkrachting. . . . . 106.
Rechtswezen . . . . 221, 223.
Regel v. 24 uren . . . . 463, 465, 479, XXVIII, XXXVI.
» » 1756. . . . . 498.
Regels (drie) v. Washington . . . . 361, 468, LXXIII.
Renard (oordeel v. gener.) over volkswapening. . . . . 148.
Reparatiën (schepen tot) in neutrale havens . . . . 478, 479.
Représaille (beding omtrent) bij capitulatie. . . . . 415.
Représailles tijdens oorlog. . . . . 101, 305—307.
» vóór den oorlog . . . . 112.
Requisitie (beding omtrent) bij capitulatie. . . . . 414.
» volgens gen. v. Hartmann en overste Brix. 81, 91, 260—270.
Requisities in, na vrede, bezet gehouden gebied. . . . . . LXXVIII.
Résolution (de) onder Cook. . . . . 368.
Retorsie . . . . III.
Reversales of protesten . . . . 602.
Richard (Henry). . . . . 109.
Rijswijk (vredes- en handelsverdrageu v.), in 1697. . . . . . 24.
Rivier (watergebied v.) . . . . 328.

Bladzijde.
Riviermond . . . . 257.
Robe ennemie confisque robe et navire amie . . . . 502.
Roerend goed . . . . 228, 229, 230.
» » door postliminium niet terug. . . . . 598.
Rolin Jaequemyns . . . . 137, 139, 149.
» » schrijver over oorlogsrecht. . . . . 64.
Romeinen, grondleggers v. rechtswetenschap. . . . . 18.
Roode Kruis. . . . . 211—214, XL.
Roofkapping in bosschen verboden . . . . 236.
Roovers geen oorlogspartij. . . . . 104.
Rusland in de Gewapende neutraliteit v. h. Noorden. 426, 505, 526.
» » » Tweede Gewapende neutraliteit . . . . 551.
» voorschrift, in 1877, omtrent schepen, die de lijn v. torpedo's naderen . . . . 331.

S.

Saarbrücken (bombardement der voorstad v.), in 1870 . . 281, 292.
Saluut v. schepen . . . . 334—337.
Samenrotting van gevangenen . . . . 185.
Sauvegarde . . . . 377, 378.
Schadeloosstelling . . . . 262, 271.
Schadevergoeding bij teruggave v. gebied onnoodig . . . . . . 590.
» v. feitelijkheden na vrede . . . . 582.
» » oorlogsdiensten. . . . . 262—265.
Schatplichtigheid geen afbreuk a. Souvereiniteit . . . . 4.
Schatting (brand-) ongeoorloofd. . . . . 273.
» (oorlogs-) . . . . 272—278.
Scheepspapieren . . . . 364.
» die aan boord moeten zijn . . . . 539.
» door buitmaker verzegeld. . . . . 555, XIX.
» (gemis aan of valsche). . . . . . 553, XVIII, XXVIII.
Scheepvaart (beginsel v. vrije) op rivieren. . . . . 29.
» kanaal niet neutraal. . . . . 427.
» (vernietigen v.). . . . . 132.
Scheidsgericht (internationaal) . . . . 7, 109, 334, LXXIII.
Schenden v. blokkade. . . . . . 535—537, 570, XVII, XXVI, XXVII.
» » neutraliteit. . . . . 454, 457, 483—489.
» » oorlogsrecht . . . . 18, 384.
Schepen (beslag op stoom-) door occupator. . . . . 232.
» (cartel-) . . . . 379, 385, 386.
» (opbrengen van). . . . . 553—556, XVIII, XXVIII.
» (prijsverklaren van) . . . . 554, 570.
Schilderijen geen oorlogsbuit. . . . . 231.
Schill (v.), partijganger . . . . 146.
Schip (gestrand) geen prijs . . . . 366.

Bladzijde.
Schip is territoir . . . . 62, 332, 460.
» (vijandelijk koopvaardij-) prijs te maken. . . . . . . 344—370.
» (nationaliteit v.). . . . . 363.
Schipbreukelingen v. oorlogvoerenden. . . . . 376.
Schrijvers over oorlogs- en neutraliteitsrecht. . . . . 56—65.
Schuiten (visschers-) vrij . . . . 366—368.
Schulden v. krijgsgevangenen . . . . 586.
Schuldvorderingen van den vijand . . . . 346.
Schutterij behoort tot gewapende macht. . . . . 135.
» in capitulatie voorwaarden . . . . 413.
Schwarzenberg (de), in 1864, bij Helgoland. . . . . 488.
» (dagorder v. Pr. v.), in 1814 . . . . 148.
Sedan (capitulatie v.). . . . . 411, 413, XLV.
Seehund (de), in 1864 . . . . 479.
Selden, schrijver van *Mare Clausum*. . . . . 59.
Sybille (de) misleidt door vlag. . . . . 340.
Silezië bezet, in 1740 . . . . 120.
Slavenhandel. . . . . 338, 339.
» (afschaffing v.) . . . . 29.
Sluipmoord ongeoorloofd. . . . . 165.
Sluis (tractaat v.), in 1759 . . . . 43.
Sluizen (vernielen v.). . . . . 253, 256.
Smissen (Gen. v. d.) over volkswapening. . . . . 149.
Solidaire aansprakelijkheid. . . . . 307—316.
Sonderburg, open stad, in 1864 gebombardeerd. . . . . 288.
Souverein (moord v. vijandelijken) in strijd met volkenrecht. 165, 173.
Souvereine rechten (vermelding van de) v. een Staat. . . . . 4.
» Staat (begrip v.) . . . . 3.
Spaansch blokkade-reglement v. 1864. . . . . 537, XXVI.
Spinoza, bestrijder van positief volkenrecht. . . . . 58.
Spion. . . . . 215, 294—297, 299, 300—305, XXXIX.
Spoorwegen . . . . 89, 232, 299, 318, 320.
Spoorwegmaterieel geen buit doch vatbaar voor beslag . . . . 232.
Springbok (zaak van de). . . . . 517, 518.
Squirrel (aanval v. d.) in neutrale haven . . . . 487.
Staat (begrip v.) 2,
» is volkenrechtelijk persoon. . . . . 101.
Staatkundig evenwicht . . . . 24.
Staatsbelang rechtvaardigt geen oorlog . . . . 105.
Staatsburgerlijke rechten bij afstand van gebied opgeheven. 579, 580.
Staatsrecht (begrip v.) . . . . 3, 6.
Staatsschulden bij inlijving v. gebied . . . . 574.
Standbeelden geen oorlogsbuit. . . . . 231.
Standrecht (werking v. h.) . . . . . . 179, 293—305; 574, 581.
Stations (noodelooze vernieling v.) ongeoorloofd. . . . . 257.

Bladzijde.

Statira (uitspraak v. Portales omtrent de) . . . . 564.
Status quo. . . . . 392, 395, 585.
Steenkolen bij neutralen laden tot nabijzijnde havens . . . . XXXVI.
» contrabande . . . . 513.
Stettin bezet, in 1713 . . . . 102.
Stoombooten (beslag op) door occupator. . . . . 232.
Stowell (Lord), Sir W. Scott, in zake de *Maria*. . . . . . . 548.
» » omtrent konvooi . . . . 544.
» » » rantsoeneeren v. schepen . . . . . . 562.
» » » vernielen v. schepen in zee . . . . . 559.
» » ten aanzien v. terugreis. . . . . 521.
Straatsburg (bombardement v.). . . . . 281, 287, 290.
» (capitulatie v.). . . . . 413, 414, XLVIII.
Straf gesteld op schending v. oorlogsgebruiken . . . . 103.
Strijd tegen volken- en oorlogsrecht . . . . 65.
Strijdkrachten (verzwakking der) eenig rechtmatig doel in oorlog . 48, 89.
Strijken der vlag. 335—337.
Suchet te Lerida en Tarragona . . . . 93.
Suez-kanaal onschendbaar . . . . 427—429.
Suzereiniteit. . . . . 4, 5, 455.

T.

Taal (diplomatieke). . . . . 603.
Talleyrand over privaat-personen en goed . . . . 134.
Taragona, in 1811, door de Franschen uitgeplunderd. . . . 94, 95.
Tegenbrief of protest. 602.
Telegraaf (beveiliging v.) door burgers v. bezet gebied. . . 318—320.
» (vernieling v.) in bezet gebied is rebellie. . 199, XXXIX.
» (Rijks) in neutraal gebied . . . . 444.
Telegraafkabel (intern) geen contrabande . . . . 512.
Territoir (schip is) . . . . 332.
Territoir (wapenen v. bewoners v. niet bezet) . . . . . . 140, 141.
» (bepaling v. bezet). . . . . 216—219.
Territoriale zee . . . . 329—331.
Terrorisme . . . . 82, 95.
Terugroepen v. gezant . . . . 115, 117.
Terugreis (schip op) vrij . . . . 521.
Thomasius, bestrijder v. positief volkenrecht . . . . 58.
Tilsit (vrede v.), in 1807 . . . . 27.
Toelaten (wat een neutrale Staat wel of niet mag). . . . 446—470.
Torpedo's geoorloofde oorlogsmiddelen. . . . . 165.
» (Rusland's bepalingen, in 1877, voor het naderen door schepen v. d. lijn der). . . . . 331.
Tractaat v. Londen, in 1827 . . . . 33.
» » d. marine te 's Hage, in 1850 . . . . 501.

Bladzijde.
Tractaat v. Turin, in 1860, omtrent afstand v. Savoye . . . 422.
» » Washington. . . . . 361, 468, LXXIII.
» » Weenen, in 1815, omtr. neutràliteit v. Zwitserland. 422.
Tractaten. . . . . 85, 86, 100, 123, 124.
» rechtsdocumenten v. volkenrecht. . . . . 12.
Tractement v. krijgsgevangen officieren. . . . . 181.
Transporten v. gewonden door neutraal gebied. . . . . . . 474.
» (verboden) in oorlogstijd. . . . . 570.
Transvaal (de). . . . . 69, 70, 104, 118.
Travers Twiss, schrijver over volkenrecht . . . . 63.
Trent (Gr. Russell's brief over de zaak v. de). . . . . . . 544.
Tropeeën kunnen buit blijven. . . . . 591.
Troppau (congres v.). . . . . 32.
Trouwbreuk. 103.
Turijn (Tractaat v.), in 1866, omtrent Savoye . . . . 422.
Tuscarora (de) in neutrale haven. . . . . 463.
Tusschenkomst (*médiation*). . . . . 108.
» (gewapende) . . . . 423.

U.

Uitrusten v. oorlogschepen in 1870 door Nederland verboden. 469, XXXVI.
Uitwisselen v. krijgsgevangenen. . . . . 192, I.
» der ratificatiën v. een verdrag. . . . . 605, LXXXIV.
Uitwijken op neutraal gebied v. troepen. . . . . . 475, LXVI.
» » » » » oorlogschepen. . . . . . . 482.
Uitzetten v. vreemdelingen. . . . . 244—248.
Ulm (capitulatie v.). . . . . 409, 413, X.
» in 1805, door Napoleon m. plundering bedreigd . . . . 159.
Ultimatum. . . . . 115, 117, XXIII.
Unie (persoonlijke) . . . . 438.
Uniform of teeken noodig om erkend te worden. . 135, 138, 140, 142.
» (militairen in) op onzijdig gebied. . . . . 451.
Uti possidetis . . . . 577.
Utrecht (vredesverdrag v.), in 1713 . . . . . 24, 502, 539. 586.

V.

Vaart (door) van neutraal gebied. . . . . 489.
Valparaiso, in 1866, gebombardeerd. . . . . 291, 292.
Vattel, schrijver over volkenrecht. . . . . 59.
Vaux (burgers v.) omgebracht. . . . . 312.
Vee steeds te requireeren, doch betalen . . . . 260, 268.
Veiligheid (zorg voor) v. d. Staat, geeft recht tot oorlog. . . 106.
Veiligheidspas voor personen. . . . . 377, 378.
Verblijf (kortstondig) v. oorlogschepen in neutrale havens. . . 464.
Verbod v. d. Kon. v. Pruisen, in 1870, aan inwoners om den
Elzas te verlaten . . . . LVII.

Bladzijde.
Verbond (Heilig), in 1815. . . . . 31.
» (Drie Keizers-), in 1875. . . . . 38.
Verbranden van prijzen in zee. . . . . 306, 556—561.
Verdachte personen kunnen verwijderd worden . . . . . . 248.
Verdelgingsoorlog niet geoorloofd. . . . . 253.
Verdrag v. Asschaffenburg, in 1743 . . . . 43.
» » garantie. . . . . 433.
» » Parijs, in 1856 . . . . 39, 124, 561, 530. XXI.
» » Poscherum . . . . 595.
Verdragen (de), rechtsdocumenten voor volkenrecht. . . . . 12.
» (uitwisseling v.) . . . . 12, 70.
» (vorm der) . . . . 603.
» (handels-) door oorlog opgeheven . . . . 586, 587.
Verdun (capitulatie v.). . . . . 409, 411, 413, 414. LIV.
Vergoeding (schade-) voor feitelijkheden na vrede. . . . . . 582.
Vergift of smetstof bij vijand brengen verboden. . . . . . . 163.
Vergiftige wapens (gebruik v.) ongeoorloofd. . . . . 161.
Vergunning (onpartijdige) bij onzijdigheid. . . . . 470.
» (tot verblijf). . . . . 246.
Verjaring bij wederrechtelijke verovering . . . . 574.
Verkeer (diplomatiek). . . . . 125.
» (post-, personen-, handels-) . . . . 123.
Verklaring van Frankrijk (1854) . . . . 39, 41.
» » St. Petersburg v. 1868. . . . . . . 47, 162. XXXIII.
Verkoop van prijzen. . . . . 467.
Vernielen (onnoodig) ongeoorloofd. . . . . . 103, 132, 256, 257.
Vernietigen in zee van prijzen . . . . 556.
Verona (congres v.), in 1832 . . . . 32.
Verordeningen (Politie-) te Sarguemines . . . . XXXVII.
Verovering (recht van). . . . . 573, 595.
Verplichtend recht. . . . . 71.
Verraad (bepaling v. krijgs-). . . . . 297.
Versailles (vrede v.), in 1783 . . . . 506.
Verstrekking en requisities. . . . . 260—265, 271.
Vervolgd schip, tijdelijk uit het oog verloren, is vrij. 537, XXXVII.
Verwoesting v. d. Paltz. . . . . 256.
Verwijdering van inwoners. . . . . 244.
Verzet tegen visitatie enz. v. schepen. . . . . 571.
» van kapt. v. Dokkum tegen visitatie v. schepen onder zijn konvooi . . . . 549.
Victualiën door neutralen aan oorlogschepen te leveren. . 463, 478.
Visitatie van schepen. . . . . 538—553, 571.
» tegen slavenhandel . . . . 339.
Visscherij (vaartuigen der kust-) vrij. . . . . 366—368.
Vlag dekt de lading . . . . 426, 499, 503. XXII.

Bladzijde.
Vlag beschermende hospitalen tegen bombardement. . . . . 290.
» (schip gedwongen zijn) te toonen. . . . . 338.
» door oorlogschepen te hijschen vóór den strijd . . . . 340.
» v. h. Roode Kruis. . . . . 211.
» (witte) voor parlementairs. . . . . 380.
» (strijd onder valsche) ongeoorloofd. . . . . 340.
» (strijken der) voor Engelsche koningsschepen. . . 335—337.
Vogel von Falckenstein (maatregel van Gen.) tegen krijgsgev. officieren. 191.
Vogelvrijverklaren van een vijand ongeoorloofd . . . . . . 167.
Voigt Rhetz (v.) ter Brusselsche Conferentie . . . 138, 141, 143, 149.
Volkenrecht (bepalingen v.). . . . . 6.
Volkstammen (gebruik v. wilde). . . . . 144, 145.
Volkstemming (beginsel v. vrije) bij aanhechting v. gebied. . . 35.
Volkswapening. . . . . 82, 141, 146, XIV.
Volmachten (overleggen der) bij onderhandelingen. . . . . . 602.
Vonnis van prijsrechter Mariott, in 1780, tegen Nederlandsche schepen . . . . 526.
» van Sir Mariott, tegen de *Negotie en Zeevaart* . . . 365.
» » W. Scott, ten aanzien van terugreis . . . . . 521.
» » Phillimore, tegen de *International* . . . . 521.
» in de *Marianna Flora*. . . . . 540.
» van Portales, in de zaak v. d. *Statira* . . . . . . 564.
» » W. Scott, in zake de *Maria* . . . . 548.
» in zake *La Louisa*, omtrent blokkade . . . . 532.
» » » de *Springbok*. . . . . 517, 518.
» van Lord Stowell, omtrent konvooi . . . . 547.
» in de zaak der visschersbark *Nossa Senhora da Piedade*. . 366.
Voorkeur (recht van). . . . . 521.
Voorkomen v. oorlog. . . . . 108.
Voorrang (recht van) bij gezanten. . . . . 601.
Voorstel van Percy, in 1800. . . . . 43.
Voorwaarden om Staat te zijn . . . . 3.
Vormen bij vredesonderhandelingen . . . . 602—605.
Vorsten in den strijd gelijk aan minderen. . . . . 160.
Vorwärts (de) in zee verbrand, in 1870 . . . . . 306, 560, 561.
Vrede, eind en einddoel van oorlog . . . . 95, 96.
Vredebreuk. 591, 592.
Vredescongressen (bekende voorstanders van). . . . . . . 9.
Vredespreliminairen. . . . . 577, 578.
» van Versailles, in 1871. . . . . 604. LXVIII.
» » Weenen, » 1864. . . . . 577.
Vredesverdrag in 't algemeen. . . . . 572, 579—592.
» van Aken, in 1668. . . . . 24.
» » Amiëns, in 1802. . . . . 27.

Bladzijde.
Vredesverdrag van Breda, in 1667. . . . . 24.
» » Campo Formio, in 1797. . . . . 27.
» » Frankfort, in 1871. . 37. 579, 581. 587. 590. 603. LXXIV.
» » Hubertsburg, in 1763. . . . . 25.
» » Londen, in 1674 . . . . 24.
» » Luneville, in 1801 . . . . 27.
» » Nijmegen, in 1678 . . . . 24.
» » Parijs, in 1815. . . . . 28.
» » » » 1856. . . . . 124, 588, 603.
» » Praag, in 1866. . . . . 36.
» » Presburg, in 1805 . . . . 27.
» » Rijswijk, in 1697. . . . . 24.
» » San Stephano, in 1878 . . . . 38. 584.
» » Tilsit, in 1807. . . . . 27.
» » Utrecht, in 1713. . . . . 24, 502. 586, 539.
» » Versailles, in 1783. . . . . 506.
» » Villafranca, in 1859. . . . . 35.
» » Weenen, in 1864. . . . . 588.
» » » » 1809. . . . . 27.
» » Westminster, in 1654. . . . . 24, 583.
» » Westphalen, in 1648. . . . . 583, 23.
» » Zürich, in 1859. . . . . 588.
Vreemdelingen (behandeling van). . . . . 244—248. XXXVII. XLIII.
» (toegelaten). . . . . 452. XXXVII.
Vrouwen, volgens sommigen vijand. . . . . 130.
» (tijd om bij bombardement) te verwijderen . . . . 292.
Vrouwenschennis strafbaar. . . . . 103.
Vruchtboomen niet afhouwen om schade aan te brengen. . . 252.
Vruchtgebruiker (occupator) van onroerend goed. . . . . . . 234.
Vrijbrief aan badplaatsen . . . . 214.
Vrijbuiters geen oorlogspartij. . . . . 104.
Vrijgeleide aan personen. . . . . 205, 377.
» (de losprijs-cedel v. een schip is zijn) . . . . . 563.
Vrijkorpsen, voorwaarden waaraan te voldoen. . . . XLIII. XLIV.
Vrij recht. . . . . 71.
Vrijscharen voorwaardelijk oorlogsmacht. . . . . 104, 135, 139.
Vrije scheepvaart op rivieren. . . . . 29.
Vrij schip vrij goed . . . . 502, 503. 505.
Vrijschutters, wet in Frankrijk, in 1870. . . . . XLII. LVI.
Vrijwillig recht. . . . . 12.
Vrijwillige wapening ter zee. . . . . 343.
Vrijwillige korpsen voorwaardelijk erkend . . . . 135.
Vijand (wie tot) wordt gerekend. . . . . 129, 134.

W.

Bladzijde.
Waakzaamheid (plichten v.) der neutralen. . . . . 467.
Waarborg (gemeenschappelijke) . . . . 436, 437.
Wacht (beschermende) . . . . 377.
Wachters (telegraaf- en spoorweg-). . . . . 320.
Wapenleveringen door neutralen. . . . . 447.
Wapens, aan boord tot lijfweer vrij . . . . 519.
Wapens onbruikbaar maken bij capitulatie . . . . . . 407, 408.
» (openlijk dragen van) verplichtend . . . . 136.
Wapendepots . . . . 231.
Wapenschorsing. . . . . 386—392.
» bij San Sebastian, in 1813 . . . . 391.
» » Solothurn, » 1318. . . . . 391.
Wapenstilstand. . . . . 386—400, LXVII.
» v. Custozza, in 1848 . . . . 388.
» » Ferrières, » 1871 . . . . 476.
» » Frankfort, » 1797 . . . . 393.
» » Giurgewo, » 1774 . . . . 393.
» » Judemburg, » 1797 . . . . 390.
» » Leuven, » 1831 . . . . 388.
» » Parijs, » 1871 . 388. 395. 397, 398, 399, LXIII.
» » Pleisznitz, » 1813 . . . . 394.
» » Treviso, » 1811 . . . . 393.
» » de Vereenigde Nederlanden, met Spanje in 1609—1621 . . . . 388.
Washington (de drie regels v.) . . . . 361, 468, LXXIII.
Water (ondrinkbaar maken v.) geoorloofd . . . . 164.
» vergiftigen ongeoorloofd . . . . 163.
Watergebied v. een rivier. . . . . 328.
Wederkeerigheid (wet v.). . . . . 102, 153, 337.
Wedervergelding wettigt geen kwartier weigeren. . . . . . 152.
» bij ongeoorloofde oorlogsmiddelen . . . . . 171.
Weenen (vrede v.), in 1809 . . . . 27.
» » » » 1864. . . . . 588.
Weigering (onzijdigheid met onpartijdige) . . . . 470.
Wellington betaalt het gerequireerde . . . . . . 264, XIII, XIV.
Werder (brief v. gen. von) aan comm. v. vrijkorps . . . 140, LVI.
» » » » » » » Straatsburg . . 290, XLI.
Wereldorde. . . . . 78, 88.
Werving v. soldaten bij neutralen verboden . . . . 446.
Westphalen (vrede v.), in 1648 . . . . 23, 583.
Westminster » » » 1654. . . . . 24, 583.
Wetenschap (voorwerpen v. kunst en). . . . . . 231—234, 238.

Bladzijde.
Wheaton, schrijver over volkenrecht . . . . 62.
Wiesbaden (conferentie v.) voor prijsrecht ter zee, in 1881. 330, 361, 482, 538.
Wilde volkstammen (gebruik v.) . . . . 144. 145.
Willem III bevordert het staatkundig evenwicht . . . . . . 24.
Witt (Johan de) voorstander v. vrij schip vrij goed. . . . . 501.
Wittenberg, in 1813, gebombardeerd . . . . 288.
Wolff, schrijver over volkenrecht . . . . 59.
Woord van eer (krijgsgevangenen op). . . . . . 185, 188, 189.
Woord (het) den vijand gegeven gestand doen. . . . . . . 170.
Wijngaarden (vernielen v.) verboden . . . . 252.

Z

Zandrivier (conventie v.), in 1852 . . . . 69.
Zee (Britannische). . . . . 334, 336.
» (neutraliteit v. eene) . . . . 430.
» (open) vrij. . . . . 326.
» (territoriale) . . . . 329—332.
Zeebrief moet aan boord zijn. . . . . 539.
Zeegebied neutraal. . . . . 342.
Zeehavens niet vernielen. . . . . 257.
» (schepen in nood steeds in) toelaten. . . . . . . 459.
» (asylrecht in neutrale) . . . . 459.
» (in neutrale) toegelaten oorlogschepen . . . . . . 481.
Zeestrijd (regel voor den aanvang v. een) . . . . 340.
Zieken en gewonden. . . . . 90.
Ziekten (verspreiden v. besmettelijke) . . . . 163.
Zouchy, voorstander v. positief volkenrecht. . . . . 59.

ERRATA.

De *B* in het hoofd op bl. 135		moet	zijn	*b*.
Bl. 293 6° (in het hoofd)		»	»	7°.
Bijlage 12 op bl. XIII		»	»	bijlage 16.
Bl. 125, 6de regel v. b. staat	1814	moet	zijn	1864.
» 378, 17de » » o. »	vrijgestelden	»	»	vrijgeleiden.